بسم الله الرحمن الرحيم

د سرورِ کائنات ﷺ ژوند

ترجمه

الحاج مولانا [illegible]

المکتبة الغفاریة

کاسي روډ کوئټه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنفی شافعی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ ابن صدیق

واٹس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل

اس گروپ میں کتابیں اہل السنۃ والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند ، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب و غیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

+923052488551
+923247442395

easypaisa

مالکی حنبلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

لا اله الا الله محمد رسول الله

د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

د دریم ټوک

اصلاح سوې نسخه

تألیف:

الحاج ملا عنایت الله "عِلمي" ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقوق د ليکوال سره خوندي دي

د کتاب پيژندنه:

د کتاب نوم	::	د سرور کائنات صلى الله عليه وسلم ژوند
تأليف	::	الحاج ملا عنايت الله "علمي"
		ابن مولانا محمّد انور رحمة الله عليه
خپروونکی	::	پخپله مؤلف.
کمپوزر	::	پخپله مؤلف.
اتم چاپ		۱۳۹۵

دغه کتاب او د ليکونکي نور کتابونه په پاکستان کي په لاندي ځايو کي تر لاسه کيږي:

- مکتبۀ رشيديه: سرکي روډ کويټه.
- مکتبۀ محمّديه: شاپ نمبر ۱۴ گرو مندر بنوري ټاون کراچي.
- مکتبۀ القرآن والسّنة: محله جنګي پشاور.

المکتبۀ الغفّاريۀ ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

الله أكبر

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د خیبر د دوهمې حصې فتحه کېدل

رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره د خیبر هغه بلې دوهمې منطقې ته چې کُتیبه ورته ویل کېده ورغلی ځکه د خیبر اوله حصه چې نِطاة او شق وه ټوله فتحه سوه، اوس نو دغه دوهمه منطقه رسول الله ﷺ او مسلمانانو محاصره کړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: منجنیق هم راکش کړی ځکه منجنیق د قلاوو د نیولو دپاره ډېر اهمیت لري او ډېر کار ځني اخیستل کیږي، اوس نو دغه ټوله مسافه منجنیق کَشَوَل کیږي.

مسلمان ورونو! دغه یوه شي ته ډېر متوجه سی په عربي کي مثل دی چي وایي: (الحکمةُ ضالة المؤمن) یعني: حِکمت د مسلمان ورک سوی شئ دی، هر چیري چي یې پیدا کړي منګولي پوري نیسي، هر چیري چي فن او حِکمت پیدا سي، مسلمان هغه اول حقداره او د دې مستحِق دی چي کار ځني واخلي او د خپل ځان په فایده یې استعمال کړي، مومن مسلمان د ساینس او تکنالوژي، تخنیک او حکمت، طب او ډاکتري په مقابله کي نه دریږي.

مسلمانانو منجنیق نه پېژندی خو کله چي په لاس ورغلی سمدستي یې د هغه په استعمالولو شروع وکړه، نو په هر شي کي چي د مسلمانانو ګټه او فایده وي هغه باید ژر تر ژره زده او استعمال کړي حتّی د هغه په استعمالولو کي ځنډ او تاخیر هم باید و نه سي، نن ورځ هم طب او تخنیک زده کړی، ساینس او تکنالوجي زده کړی، د اسلام او وطن د لوړوالي او ترقۍ دپاره یې استعمال کړی څو ترڅو به مو مشین آلات او دواوي د کفري ملکو څخه راځي؟ څو تر څو به د تعلیم او علاج دپاره کفري ملکو ته سفرونه کوو؟ الله ته وګوری که د کفارو تقلید کوی په موډ او فېشن کي یې مه کوی، په بد اخلاقي او عیاشي کي یې تقلید مه کوی، د حجاب په غورځولو او په بې ستري کي یې تقلید مه کوی، په علم او تخنیک کي ځانونه پسي ورسوی، بلکه باید تر هغو د مخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سی، لکه څرنګه چې د اسلام په اولو قرنو کې هم داسې وه، یهودو او نصاراوو اسلامي ملکو ته د زده کړې او تعلیم دپاره سفرونه کول، خو په کراره کراره یې زموږ د غفلت څخه ګټه اخیستل په موږ کې یې فسق او فساد نشر کړه، له خپله دینه یې لیرې کړو، په فحشاء یې مشغوله کړو، پوهه او تعلیم دوی را څخه یو وړه، په نتیجه کې یې استعمار راباندې شروع کړې، اوس هم فُرصه او موقع سته د غفلت له خوبه را ویښ سی د خپلو نوو نسلو اصلاح کولو ته متوجه سی د تاریخ د بد نامیو او الهي عذابو څخه وبېرېږی.

بیرته قصې ته راسه!

مسلمانانو د خیبر و دوهمي حصې ته منجنیق وروستی او د یهودو قلا یې محاصره کړه، خو یهود یې د قلا څخه په غشو ولې او د قلا څخه نه را وزي.

رسول الله ﷺ په یوه فارغه وخت کې هغه غنیمتونه وېشل چې د نزار د قلا څخه مسلمانانو ته په لاس ورغلي وه، دغه د غنیمتو د وېشلو په وخت کې یو صحرایي عرب و رسول الله ﷺ ته راغلی او مسلمان سو، رسول الله ﷺ امر وکړی چې ده ته هم په دغه غنیمتو کې حصه ورکړی نو خود مسلمانانو څه مال ورکړی، صحرایي و ویل: دا څه شي دي چې ما ته مو راکړه؟ رسول الله ﷺ ویل: دا ستا حصه ده، صحرایي و ویل: ما د دغه مال دپاره ستا متابعت نه دی کړی، یعني: زه د غنیمتو دپاره نه یم مسلمان سوی، بلکه ما د دې دپاره ستا متابعت کړی دی چې پر دغه ځای په غشي و ویشتل سم (په ګوته یې خپلې غاړې ته اشاره وکړه) او د دغې لازي جنت ته داخل سم، رسول الله ﷺ و فرمایل: که ته د الله جل جلاله سره صادق وې هغه رب به ستا تصدیق وکړي، لږ وخت وروسته مسلمانانو د حملې إراده وکړه او دغه صحرایي هم ور سره ملګری دی، هلته بیا یهودو په غشو ویشتل شروع کړه او دغه صحرایي پر هغه ځای په غشي و ویشتل سو کوم چې ده په ګوته اشاره ورته کړې وه، د الله جل جلاله قدرت دی، د ده د مسلمانېدلو څو لحظې وروسته پر هغه ځای په غشي و ویشتل سو کوم چې ده اشاره ورته کړې وه او شهید و وژل سو، نو یې و رسول الله ﷺ ته راوړی رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا هغه نفر دی دا په خپله هغه سړئ دی؟ ویل هو، رسول الله ﷺ د ده د غاړې و هغه ځای ته وکتل چې دغه صحرایي اشاره ورته کړې وه،

(c) kotabton.com: The Digital Library

واقعاً هم عيناً په هغه ځای کې غشي بند ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل: دئ د الله جل جلاله سره صادق ؤ نو الله جل جلاله هم د ده تصديق وکړی، بيا نو رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه ويل: الهي دا ستا بنده دی او ستا په لار کې مهاجر را ووتی او ستا په لار کې شهيد و وژل سو او زه پر دغه شاهد يم.

د صحابهٔ کرامو مشران چي دلته حاضر وه هغه وايي: زموږ د هر يوه دا تمنّا او خواهش وو چي کشکي موږ د ده پر ځای وای، سبحان الله! څو لحظې عمر په اسلام کې او بيا شهادت او بيا رسول الله ﷺ پر ده شاهدي آداء کوي، دا څومره لوړه درجه او عظيم مقام دی چي يو څوک يې په څو لحظو کې تر لاسه کوي، جنت و هغه چا ته آسانه دی چي الله جل جلاله يې ورته آسانه کړي، خو زموږ په عقيده او عمل، صدق او اخلاص پوري هم تعلق لري، دا سي نه لکه د نن ورځي ځيني مسلمانان چي د ده خبري او د ده قيافه د ده د عمل او د ده د معاملې سره مځکه او آسمان فرق لري.

کله چي رسول الله ﷺ غنيمتونه وېشل د هغو مريضانو حصه يې هم کښېښوول کوم چي په حديبيه کې يې ګډون کړی ؤ او اوس خيبر ته د ناروغۍ په سبب نه دي حاضر سوي، هغه نفر يې هم پر حاضرو نفرو حساب کړه او د هغو کسانو حصه يې هم کښېښوول چي په حديبيه کې حاضر سوي وه او بيا وفات سوي وه او هغو نفرو ته يې هم حصه ورکړه چي په دغه خيبر کې شهيدان سوي وه، د هغو د کورنيو د پاره يې حصه جلا کړه، مقصد دا چي رسول الله ﷺ د غنيمتو په وېشلو کې د ټولو کسانو مراعت وکړی.

دغه د غنيمتو د وېشلو په وخت کې د غطفان لښکر بيا را ورسېدی، عُيينه (مُطاعِ احمق) او پنځه زره نفره لښکر ور سره دی را ورسېدل، رسول الله ﷺ غنيمتونه وېشي، عُيينه اجازه وغوښتل چي د رسول الله ﷺ سره وګوري اجازه ورکول سوه عُيينه چي د غنيمتو وېش وليدی پوه سو چي د خيبر خبره خلاصه سوه، نو يې رسول الله ﷺ ته وويل: يا محمّد! ﷺ ما ته هم د دغه مکافات راکړه چي د يهودو ملګرتيا مي پرېښوول او زه ولاړم، يعني: ما ته هم په دغه غنيمتو کې څه راکړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا عُيينه! تا يهود د هغي نارې په سبب پرېښوول هغه چي يوه نفر ناري کړه چي د خپل قوم ساتنه وکړی، عُيينه پوه سو چي رسول الله ﷺ په قصه خبر دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخه د ده دا خیال نه ؤ چې رسول الله ﷺ دې زموږ د بیرته تللو په سبب خبر وي. بیا یې و ویل: یا محمد! ﷺ خیر دی ته کریم یې سخي او جواد یې، بیا هم یو شئ راکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: ذو رقبه یې ستا، عُیینه ویل: مقصد دي څه دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا عُیینه! ته تېره شپه بیده وې او خوب دي لیدی چې زما څخه په غنیمتو کې حصه غواړې او ما درته و ویل: ذو رقبه یې ستا، عُیینه ته یې هغه د ده خوب و وایه، عُیینه په تعجب کې سو چې دا څه قصه ده؟ ویل: هو ما خوب ولیدی! ښه اوس ذو رقبه راکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: ذو رقبه یو خالي غر دی شئ پکښې نسته ورسه وایې خله.

نو عُیینه مطاع احمق ته هیڅ نه ور ورسېدل، نه په غنیمتو کې حصه او نه هغه تر جنګ د مخه چې رسول الله ﷺ ورکول چې ویل: د خیبر د یوه کال مېوې واخله او بیرته ولاړسه، عُیینه د خپلې بیعقلۍ په سبب خالي لاس پاتې سو.

اوس چې عُیینه ولیده چې د مسلمانانو څخه هیڅ په لاس نه ورغله نو بیا د یهودو قلا ته دننه ورغلی او هغه و جنګ ته تشویقوي، وایي: صبر وکړی ټینګ سی، مقاومت وکړی زه ستاسي سره یم زما سره لښکر را سره دی، یهودو ویل: ستا د لاسه موږ ته مصیبت پېښ دی، ته وې چې بني قریظه دې په حلال کړه، ته وې چې موږ دې پرې ښوولو او ته ولاړې، دا ټوله ستا د لاسه را پېښ دي.

په دغه وخت کې د بني مُرّه د قبیلې مشر او سردار حارث بن عوف هم راغلی غواړي چې حالات و ویني، هغه هم عُیینه ملامتاوه، ویل: که دې د خیبر د یوه کال مېوې اخیستي وای دا ستا دپاره ښه نه وه؟

اوس نو د خیبر د دوهمي حصې (کُتیبه) محاصرې هم څوارلس ورځې دوام وکړی، یهود هیڅ د قلاوو څخه نه را وزي، په دغه څوارلسمه یا آخري ورځ رسول الله ﷺ د دې إراده وکړه چې دوی ته هم منجنیق و دروي، هلته دننه په قلا کې د خیبر پاچا کنانه بن أبي الحُقیق چې زړه یې د بیرې ډک ؤ، یوازې دئ نه بلکه ټول یهود په بېره او وارخطایي کې وه، دوی دننه په قلاوو کې دي او قلاوې هم محکمه او مظبوطه قلاوې دي چې څوک نه سي ورتلای، بیا هم بېره او وارخطایي پر غالبه وه،

(c) Ketabton.com: The Digital Library

نو دغه کنانه بن أبي الحُقيق د خيبر پاچا د ده ځخه يوه لينديۍ ورسره وه،

ورونو! غشي او لېندۍ درې شيه دي، لېندۍ هغه کوږ، نيم دائرېي، لرګۍ دی چې دوه سره يې په يوه تناو تړلي دي، چې دا لېندۍ سوه او يو تناو دی چې د لينديۍ په دوو سرو پورې تړل کيږي او يو هم غشی دی چې په تناو کې ايښوول کيږي، اوس کنانه د يهودو پاچا غواړي چې دغه تناو په لينديۍ پورې وتړي، تناو يې د لېندۍ په يوه سر پورې تړلی دی او غواړي چې د تناو دغه بل سر په لېندۍ پورې وتړي، مګر د ډيرې بيرې ځخه رېږدي او تناو نه سي تړلای، دا يې د پاچا حال ؤ چې د بيرې او رېږدېدلو په سبب په لېندۍ پورې تناو نه سي تړلای نو جنګ به څنګه کوي؟ نو يې د دغه بيرې په سبب د تسليمېدلو نيت او إراده وکړه او د دغه کار دپاره يې د يهودو نور مشران را وغوښتل چې مشوره ور سره وکړي، مشران راغله کنانه ورته وويل: خوښه مو نه ده چې د مسلمانانو سره صلحه وکړو؟ هغو هم صلحه خوښه او قبوله کړه.

کنانه بن أبي الحُقيق و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی چې زه د خبرو دپاره درکښته کېږم، رسول الله ﷺ د ده غوښتنه قبوله کړه او دئ ورغلی اوس پر صلحه خبرې ور سره کوي، يهود غواړي چې د خپل تسليمېدلو دپاره شرطونه کښيږدي د ځان دپاره امتيازاتِ غواړي، رسول الله ﷺ نه شرطونه قبلوي نه امتيازات ورکوي، بيا يې وويل: جزيه به درکوو، رسول الله ﷺ وفرمايل: اوس چې جنګ وسو د جزيې خبرې نسته، جزيه ترجنګ د مخه وه اوس صلحه ده او پر هر شي چې اتفاق در سره کوم هغه زما اختيار دی، خبرې ډيرې وسوې خو په آخر کې اتفاق ته ورسېدل چې هغه اتفاق داسې ؤ:

۱ – هر هغه څوک چې په قلاوو کې دي هغه به نه وژل کيږي او د هغو اولادونه به هغو ته ورکول کيږي.

۲ – ټول يهود به د خپلو اولادو سره د خيبره ځخه وزي.

۳ – خپله اسلحه او نقد مالونه به ټول پرېږدي، خاصتاً سره او سپين زر.

دغه شرط چې سره او سپين زر به هيڅ نه وړي د يهودو دپاره تر ټولو شرطو سخت او مشکل ؤ، يعني بېله اسلحې او زرو ځخه کوم شئ چې يهود ور سره وړلای سي هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي یوسي، خو زر او اسلحه به نه وړي.

چې د شرطو خلاصه داسي ده: د خیبر ټول یهود به خیبر پرېږدي، حتّی په جزیرة العرب کي به نه اوسیږي بلکه شام ته به فراره کیږي، زر او اسلحه به نه وړي او د دې په مقابل کي به رسول اللهﷺ څوک نه وژني او اولادونه به یې وراېله کوي، خو پر یهودو یې یو بل شرط هم کښېښاوه، چې د خپلو خزانو څخه به هیڅ شئ نه پټوي.
یعني: داسي نه چې سپین او سره زرپټ کړي، بلکه مسلمانانو ته به یې ښکاره کوي او تسلیموي او که بیا چیري د سرو یا سپینو زرو یوه ټوټه پیدا سي بیا نو هیڅ اتفاق نسته.

یعني: ټول یهود وژل کیږي، پر یهودو دا تاکید وسو چې نقد مال به نه پټوی.

رسول اللهﷺ دغه شدید شرط په دې سبب پر یهودو کښېښووی چې یهود سره او سپین زر پټ نه کړي، ځکه ممکنه وه چې یهود زرپټ کړي او د رسول اللهﷺ دا إراده وه چې یهود باید خپل مالونه ټول تسلیم کړي.

اوس نو یهودو قلاوي خلاصي کړې، اسلحې یې تسلیم کړې، سره او سپین زر یې تسلیم کړه او ځانونه د فراره کېدلو دپاره تیاروي، کومه اسلحه چې مسلمانانو ته په دغه آخرنیو قلاوو کي په لاس ورغله هغه داسي وه:

زر نېزې، څلور سوه توري، پنځه سوه لېندۍ او ټول هغه غشي چې موجود وه، دا بېله سرو او سپینو زرو او څلوېښت زره د خرما یا کجور وني، دغه ټول شیان یوازي د کُتیبه څخه وه، دا بېله هغو شیانو څخه وه چې مسلمانانو په نِطاة او شق کي اخیستي وه، دغه مالو ته فکر وکړه چې مسلمانانو ته په خیبر کي ور و رسېدل، پر دې ټولو سربېره چې د خیبر په قلاوو کي مسلمانانو ته په لاس ورغلي وه یو هم د تورات ډېري پخوانۍ نسخې وې، مګر یهود رسول اللهﷺ ته ورغله او ویل: یا محمّد! ﷺ دغه زموږ مقدس کتابونه دي دا بیرته موږ ته را کړه، که څه هم د رسول اللهﷺ په وسه پوره وه چې دغه کتابونه خیري کي یا یې و سوځي، ځکه دغه کتابونه تر صلحي د مخه د خیبر په اولو قلاوو کي په لاس ورغلي وه، مګر رسول اللهﷺ مهربانه او بخښونکی ؤ او مسلمانان د اقلیاتو سره نرمه او پسته ګذاره کوي، نو یې دغه کتابونه بیرته دوی ته ورکړه، بیا نو یهودو مشوره سره وکړه او رسول اللهﷺ ته ورغله ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا محمّد! ﷺ تاسي ته د خيبر ځمکه او زراعت داسي نه دي در معلوم لکه موږ ته او په دغه کښتو هم تاسي داسي نه پوهېږی لکه موږ.

واقعاً په خيبرکي دومره کښتونه او باغونه وه چي په ټوله جزيرةُ العرب کي يې مثل نه ؤ يوازي په کُتيبه کي بېله شق او نطاة څخه د خرما څلوېښت زره ونې وې، نو ويل: يا محمّد! ﷺ که چيري ستا خوښه وي او موږ د نوکرانو او بزګرانو پر قسم په خيبرکي پرېږدې؟ ځکه يهود اوس په خيبرکي د هيڅ شي مالکان نه دي، نو ويل: فقط د نوکرانو او خدمت ګارانو په شکل غواړو چي پاته سو، د اُجرې او مزدورۍ په مقابل کي به دغه باغونه روزو او موږ تر تاسي ښه په پوهېږو، رسول الله ﷺ هم موافقه ورسره وکړه چي يهود دي په خيبرکي د مسلمانانو په کورو کي فقط نوکران پاته سي، کورونه، ځمکه او باغونه ټول د مسلمانانو دي او دوی د مسلمانانو نوکران دي کارونه به کوي او د دوی مزدوري د خيبر نيم حاصلات دي، هر کال به د خيبر د حاصلاتو څخه په سلو کي پنځوس خپله مزدوري اخلي، لکه زموږ په وطن کي کښتګران.

او دا چي رسول الله ﷺ دوی پرېښوول د هغه اساسي علت دا ؤ چي مسلمانانو د خيبر د روزني دپاره مړيان او نوکران نه درلودل او په خپله مسلمانان په جهاد مشغول وه، نو که مسلمانان ځانونه د خيبر د زراعت په روزلو مشغول کړي جهاد پاته کيږي، نو ځکه رسول الله ﷺ دوی ته اجازه ورکړه چي په دغو کورو کي واوسيږي، کورونه د دوی مِلک نه دی کورونه اصلاً د مسلمانو دي، خو چاره نه وه دوی هم بايد په يوه ځای کي اوسېدلي وای، نو ځکه دوی ته اجازه وسوه چي په دغو کورو کي و اوسيږي او د خيبر د زراعت روزنه او مسئوليت پر غاړه واخلي، رسول الله ﷺ امر وکړی چي يهود پرېږدی خپل کارونه دي کوي او په دغو کورو کي دي اوسيږي.

د أبي الحُقيق يهودي د دوو زامنو وژل

رسول الله د يهودو پاچا کنانه او د هغه ورور رُبيّع را وغوښتل چي د دوی سره د بني النضير د يهودو خزانه ورسره وه، رسول الله ﷺ د هغې خزانې پوښتنه ځني وکړه چي هغه مو څه کړه؟ کنانه انکار وکړی چي نه په هغه خبر يم او نه يې ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

را معلوم دی، خو د یهودو ښځه یو بل نفر چي د دغه کنانه د اکا زوی ؤ رسول اللهﷺ ته ورغلی او ویل: ما به کنانه لیدی چي هر سهار به پر دغه خرابه گرځېدی. رسول اللهﷺ بیا وکنانه ته و ویل: که مي خزانه ستا سره پیدا کړه و دي وژنم؟ کنانه ویل هو، رسول اللهﷺ امر وکړی چي دغه خرابه وکِنی، خرابه وکِندل سوه او د هغه ځای څخه هغه د دوی د خزانې څه مال را وایستل سو، رسول اللهﷺ د هغه نور پاته مال پوښتنه ځني وکړه، کنانه بیا هم نه غوارِي چي هغه مال ور تسلیم کړي، نو یې کنانه د زبیرؓ په لاس ورکړی چي عذاب ورکړه ترڅو چي هغه پاته مال راوړي خو کنانه د پاته مال اقرار نه کاوه، بیا نو رسول اللهﷺ محمّد بن مسلمهؓ امر کړی چي کنانه او د ده ورور و وژني، اصلاً د یهودو سره داسي اتفاق سوی ؤ: که چیري په یهودو کي د هر چا سره پټ سوی مال چي سره او سپین زر دي پیدا سود نو ټول یهود وژل کیږي، مگر رسول اللهﷺ د خپل رحم او مهربانۍ په سبب یوازي کنانه او د ده ورور رُبیع د دغه خیانت او هغه اتفاق پر اساس و وژل، ځکه دوی دوو دغه خیانت کړی ؤ او نور یهود یې پرېښوول، پر دغه سربېره بیا هم یهودو نور زر پټ کړي وه، ځکه مال او پیسې د یهودو د زړه ټوټه ده او بیا په وروسته کي یې په هغو مالو سره تجارت کاوه، خو مسلمانانو په دغه وخت کي نور مال نه کړی ځني پیدا.

په زهرو لړل سوی پُسه

اوس د خیبر جنګ خلاص سو او رسول اللهﷺ د خیبر پر شا وخوا خېمې درولي دي چي د یهودو ښځه یوه ښځه و رسول اللهﷺ ته ورغله چي نوم یې زینب بنت الحارث ؤ او د سلام بن مشکم ښځه وه، هغه سلام چي د صعب بن زبیر په قلا کي و وژل سو او دغه زینب د مرحب پهلوان وریره وه، دغه ښځه راغله ویل: یا محمّد! ﷺ تا کولای سوای چي د هغه عهد او اتفاق په اساس (چي که سره یا سپین زر پیدا سوه بیا نو ټول یهود وژل کیږي) موږ ټول یهود و وژنې ځکه موږ خیانت کړی ؤ خو تا موږ ته عفوه وکړه، نو ما تا ته یوه مېلمستیا جوړه کړې ده چي دا د هغه شکر دی چي تا موږ نه و وژلو، نو یې رسول اللهﷺ ته خواړه راوړل چي هغه کباب سوی پُسه ؤ او په

زهرو لړل سوی ؤ، ښځې د مخه پوښتنه کړې وه چې د رسول الله ﷺ په پسه کې د کوم ځای غوښې خوښې دي؟ په جواب کې ورته ویل سوي وه چې د رسول الله ﷺ د اوږې غوښې خوښې دي (چې موږ وزر ورته وایو) نو دې د دغه پسه په وزر کې ډیر زهر اچولي وه دغه په زهرو لړل سوی پسه یې و رسول الله ﷺ ته را وړی، رسول الله ﷺ او اصحاب کرام کښېنستل چې دغه پسه و خوري، رسول الله ﷺ یوه ګوله یا لقمه واخیستل په خوله کې یې کښېښوول چې وې خوري صحابهٔ کرامو هم په خوړلو شروع وکړه، اول هغه څوک چې ګوله یا لقمه یې تېره کړه هغه بِشر بن البراء بن معرور ﵁ ؤ، هغه دغه ګوله تېره کړل مګر نورو اصحاب کرامو هغه اوله ګوله چې یې په خوله کې وه هغه یې ژوول، چې رسول الله ﷺ ږغ پر وکړی: خوړل بس کړی.

رسول الله ﷺ هغه خپله ژوولې ګوله تو کړه، البته ډیره لږ توټه تېره سوې وه، نو ویل: خورک پرېږدی او د خولې خواړه مو تو کړی، صحابهٔ کرامو و ویل: یا رسولَ الله! څه پېښه ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه پسه را ته وایي: ښه متوجه سی (حلال سوی او کباب سوی پسه خبري کوي) ویل: دغه پسه را ته وایي: ما مه خوره زه په زهرو لړل سوی یم.

دا د رسول الله ﷺ معجزه وه حلال سوی او کباب سوی پسه خبري ورته کوي او په حال یې خبروي چې ما مه خوره زه په زهرو لړل سوی یم، بیا یې هغه ښځه را وغوښتل ویل: ولې دې دا کار وکړی؟ هغې و ویل: ما د ځان سره و ویل: که دغه سړئ پاچا ؤ موږ به ځني فارغه سو او که نبي ؤ الله ﷻ به یې په حال خبر کړي.

په اول کې رسول الله ﷺ دغې ښځې ته عفوه وکړه، خو بِشر ﵁ د دغو زهرو د خوړلو په سبب په اول کې شَل سو او بیا څه موده وروسته وفات سو، بیا نو رسول الله ﷺ دغه ښځه د بِشر ﵁ په قصاص کې و وژل او په خپله رسول الله ﷺ پاته ټول عمر د دغو زهرو څخه تکلیف لیدی، همېشه به څه موده ترمنځ یا په کال کې یو وار د دغه زهرو په سبب درد ورته پېښېدی او رسول الله ﷺ به ویل: همېشه د هغه پسه د خوړلو څخه چې ما د خیبر په ورځ وخوړی درد حسوم.

او په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري یې د حضرت عائشې ﵂ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

روايتوي چې رسول الله ﷺ د رحلت يا وفات په ناروغي کې و فرمايل:

« مَا أَزَالُ أَجِدُ أَلَمَ الطَّعَامِ الَّذِي أَكَلْتُ بِخَيْبَرَ فَهَذَا أَوَانُ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أَبْهَرِي مِنْ ذَلِكَ السُّمِّ » [رواه: البخاري]

ژباړه: همېشه د هغو خوړو درد حسوم چې ما په خيبر کې وخوړل نو دا هغه وخت دی چې له هغو زهرو څخه ما ته زما د أبهر پرې کېدل پېښ سوه. (أبهر مې پرې سو)

أبهر هغه رګ يا شريان دی چې د زړه وينه پکښې تېرېږي، نو د رسول الله ﷺ د رحلت په وخت کې د ده ﷺ د زړه رګ د هغو زهرو د خوړلو په سبب پرې يا قطعه سو چې په خيبر کې يې خوړلي وه.

ډېر علماء کرام وايي: دا د رسول الله ﷺ شهادت دی، دئ ﷺ دغه د خيبر د زهرو په واسطه شهيد وفات سو، رسول الله ﷺ لره ټول صفتونه پوره وه حتّٰى شهيد هم دی.

اوس نو د خيبر جنګ او غزاء په پوره ډول د هره اړخه پای ته ورسېدل.

په خيبر کې د مسلمانانو د شهيدانو شمېر (١٦) نفره دی، رضی الله تعالٰى عنهم اجمعين او د يهودو د وژل سوو کسانو شمېر (٩٣) نفره دی.

کله چې د خيبر ټول جنګ خلاص سو که ګوري د سپرو يوه ډله را رهي ده چې دا د مسلمانانو هغه مهاجرين وه چې حبشې ته تللي وه او اوس بيرته راغله څکه رسول الله ﷺ عَمرو بن أُميه الضُمري ﷺ ور لېږلی ؤ چې بيرته راسی، دوی هم د رسول الله ﷺ د امره سره سم د حبشې څخه را رهي سوه او مدينې منورې ته ورسېدل، هلته يې وليدل چې رسول الله ﷺ د مدينې منورې څخه د خيبر د فتحه کولو دپاره تللی دی نو دوی هم پسي ور رهي سوه چې د خيبر په فتحه کولو کې ګډون وکړي، مګر خيبر ته په داسې وخت کې ور ورسېدل چې خيبر فتحه سوی ؤ او اوس چې يې د رسول الله ﷺ سره وليدل هغه ﷺ ډېر په خوشاله سو او وې فرمايل:

« ما أدری بأيهما أنا أفرح ؟ بقدوم جعفر أو بفتح خيبر؟»

يعني: نه پوهېږم چې په کوم يوه خوشالي وکړم يا په کوم يوه خوشاله سم؟

آيا د جعفر ﷺ په راتګ سره ؟ که د خيبر په فتحه سره ؟

او تاسي ته معلومه ده چې د حبشې د مهاجرو مشر جعفر بن أبي طالب رضی الله عنه د حضرت علي رضی الله عنه ورور او د رسول اللهﷺ د اکا زوی ؤ، بیا نو رسول اللهﷺ امر وکړی چې د غنیمتو څخه دي د حبشې و مهاجرو ته هم حصه ورکول سي، ځکه دوی په دغه نیت خیبر ته راغله چې د رسول اللهﷺ سره په جهاد کي حصه واخلي خو دوی په داسي وخت کي خیبر ته ورورسېدل چې خیبر فتحه سوی ؤ.

د فَدَک د یهودو سره صلحه

تاسي پوهېږی چې په ټوله جزیرةُ العرب کي یهود په څو ځایو کي اوسېدل؟
په جزیرةُ العرب کي د یهودو د استوګني ځایونه پنځه وه چې هغه په داسي ډول سره وه:

۱ - مدینه منوره، چې هلته د یهودو هغه درې عمده قبیلې: بني نظیر، بني قینُقاع، بني قُریظه د نورو عربو ترڅنګ اوسېدلې.

۲ - خیبر، چې دا د یهودو لوی او اساسي مرکز ؤ او بېله یهودو بل څوک هلته نه وه موجود.

۳ - فَدَک، چې دلته هم یوازي یهود اوسېدل.

۴ - واديُ القرٰی، چې دلته هم یهود اوسېدل خو یو څه لږ مشرک عرب هم ور سره اوسېدل.

۵ - تَیماء، چې دلته هم خالص یهود اوسېدل.

نور نو په ټوله جزیرةُ العرب کي یا بُت پرستان اوسېدل، یا په ځینو ځایو کي نصارا اوسېدل، لکه نجران او ځیني نور ځایونه.

څرنګه چې د مدینې منورې څخه یهود وایستل سوه، خیبر فتحه سو، اوس د فدک نوبت دی، د خیبر تر فتحه کېدلو د مخه کله چې رسول اللهﷺ د مدینې منورې څخه خیبر ته ورسېدی په دغه وخت کي یې مُحَیصه بن مسعود رضی الله عنه د فَدَک و یهودو ته ور ولېږی چې اسلام ته یې دعوت کړي، خو هغو دغه دعوت نه کړی قبول او اوس چې رسول اللهﷺ خیبر فتحه کړی الله جل جلاله د فدک د یهودو په زړو کي بېره ور واچول، نو یې رسول اللهﷺ ته حال ولېږی چې موږ هم داسي صلحه در سره کوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه د خیبر یهودو چي در سره وکړه، رسول الله ﷺ هم صلحه قبوله کړه او فدک د مسلمانانو سو، یهود فقط د نوکرانو په شکل هلته په فدک کي اوسیږي.

د واديُ القرٰی فتحه کېدل

اوس چي رسول الله ﷺ د خیبر د فتحه کولو څخه فارغه سو او فدک په خپله صلحه قبوله کړه نو د واديُ القرٰی پر طرف رهي سو چي هلته هم یهود اوسېدل او څه لږو عربو هم ژوند ور سره کاوه، د واديُ القرٰی یهودو د جنګ دپاره پوره آمادګي او تیاري نیولې وه، د مسلمانانو لښکر لا هلته نه وه اړولي چي د یهودو له طرفه د غشو ویشتل شروع سوه، چي په دغه غشي ویشتلو کي د رسول الله ﷺ یو مریئ چي (مُدعِم) نومېدی په غشي و ویشتل سو او و وژل سو، صحابهٔ کرامو و ویل: ده ته دي د جنتَ مبارکي وي، رسول الله ﷺ و فرمایل: هیڅکله داسي نه ده زما دي قسم په هغه ذات وي چي زما د نفس اختیار د هغه په قدرت کي دی هغه کالئ چي ده د خیبر په ورځ د غنیمتو څخه واخیستی او د تقسیم یا وېشلو دپاره یې را نه وړی هغه به پرده باندي اور بلوي، خلکو چي د رسول الله ﷺ دغه قول واورېدی نو یوه سړي و رسول الله ﷺ ته د چوتي یوه یا دوې تسمې را وړې، چي دا یې هم تر وېش د مخه د غنیمت د مالو څخه اخیستي وې او اوس یې د اور له بیري و رسول الله ﷺ ته ور تسلیم کړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: د چوتي یوه یا دوې تسمې د اور، یعني: هر هغه څوک چي د غنیمت هر شئ تر تقسیم د مخه واخلي هغه شئ به د قیامت په ورځ د ده دپاره له اوره څخه جوړ سي او عذاب به په ورکول کیږي.

د مجاهدینو د پام وړ مسئله: هر هغه شئ چي د دښمن څخه په غنیمت اخیستل کیږي هغه باید خپل آمر ته تسلیم سي او آمر یې باید په شرعي طریقه پر مجاهدینو و وېشي، که داسي و نه سي هغه شئ به د قیامت په ورځ د هغه د اخیستونکي دپاره د اور سي او ده ته به عذاب په ورکول کیږي او دا هم فرق نه لري چي دغه شئ آمر د ځان دپاره واخلي یا یې افراد واخلي دواړو ته یو قسم جزاء ورکول کیږي.

او بیا رسول الله ﷺ خپل اصحاب د جنګ دپاره تیار او آماده کړه، د لښکر

عمومي بیرغ یې سعد بن عُباده ﷺ ته ورکړی، یو بیرغ یې حُباب بن منذر ﷺ ته ورکړی، یو بیرغ یې سهل بن حُنیف ﷺ ته ورکړی او یو بیرغ یې عُباده بن بِشر ﷺ ته ورکړی، بیا یې د واديُ القرٰی یهود و اسلام ته دعوت کړل، خو هغو اسلام نه قبلاوه بلکه د هغو له طرفه یو پهلوان د مبارزې دپاره را ووتی و ده ته زبیر بن العوام ﷺ ور ووتی او یهودي یې ووژی.

بیا د یهودو بل پهلوان را ووتی دا هم زبیر ﷺ ووژی، د یهودو له طرفه بل پهلوان را ووتی، د هغه د مبارزې دپاره حضرت علی ﷺ ور ووتی او یهودي یې ووژی، ترڅو چي د یهودو له طرفه په دغه مبارزه کي (۱۱) نفره پهلوانان ووژل سوه او د هر پهلوان تر وژلو وروسته به مسلمانانو یهود و اسلام ته دعوتول او هغو به د اسلام د قبلولو څخه انکار کاوه، په دغه ورځ مسلمانانو خپل لمنځونه پر وخت او په جماعت سره آداء کول، هر وخت چي به رسول الله ﷺ لمونځ آداء کړی بیا به یې یهود و اسلام، الله او رسول الله ته دعوت کړه او د هغو تر انکار وروسته به بیا جنګ شروع سو، په دغه ورځ تر ماښامه پوري جنګ وسو، په دا سبا سهار تر لمانځه وروسته بیا جنګ شروع سو خو د لمر د را ختلو سره یهود تسلیم سوه او واديُ القرٰی په جنګ سره فتحه سوه، الله جل جلاله مسلمانانو ته د یهودو ډیر مالونه او سامانونه په غنیمت ور کړه.

د تیماء د یهودو سره پر جزیه صلحه

تیماء چي د یهودو بله منطقه وه کله چي د هغه ځای یهودو ته د خیبر د فتحه کېدلو خبر ور ورسېدی او بیا یې د فدک د یهودو اخبار واورېدل او بیا د واديُ القرٰی د یهودو په تسلیمېدلو خبر سوه یوازې دا نه چي د مسلمانانو پر ضد یې هیڅ مقاومت و نه کړی بلکه په خپله دوی و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی چي موږ نه جنګ غواړو نه صلحه بلکه مسلمانانو ته جزیه ورکوو، رسول الله ﷺ هم د دوی دغه غوښتنه قبوله کړه او پر جزیه یې فیصله ورسره وکړه، رسول الله ﷺ دوی ته د أمان لیک ورولیکی چي د دغه لیک نوشته کوونکی خالد بن سعید ﷺ ؤ او لیک داسي لیکل سوی ؤ:

دا د محمّد رسول الله ﷺ له طرفه و بني عادیاً ته لیک دی چي د دوی ساتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو پر ذمه ده او دوی به مسلمانانو ته جزیه ورکوي، پر دوی نه تجاوز کیږي او نه د خپله ځایه څخه ایستل کیږي، شپه یې د راحت ده او ورځ یې د کارکولو ده.

د جزیرة العرب څخه د یهودو ایستل

د یهودو ټولي منطقې فتحه سوې او یهود بیا هم د رسول الله ﷺ په وخت او زمانه کي په جزیرةُ العرب کي پاته وه، د حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د خلافت په دوره کي هم یهود موجود وه ځو د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د خلافت په وختو کي په خیبر کي یو مسلمان سړئ د یهودو له طرفه ووژل سو.

دغي قصې ته ښه متوجه سی چي د یوه مسلمان سړي وینه یواځي د هغه وخت و حاکمانو او آمرانو ته نه بلکه په هر وخت کي یې د مسلمانانو و آمرانو ته څومره اهمیت درلودی، د یوه مسلمان د وژلو په سبب وکفارو ته په کومه اندازه جزاء ورکول کېده؟ خو تاسي یې د نن ورځي د حاکمانو او آمرانو د حالاتو سره مقایسه کړی! دغه د عدل ترازو او حکم به تاسي ته پرېږدم، آیا د مسلمان ترويني بل ارزانه شئ سته؟

حضرت عمر رضی الله عنه په دغه باره کي تحقیقات شروع کړه خو یهود هیڅ حال نه وایي او نه اقرارکوي، یو مسلمان نفر په خیبر کي د یهودو له طرفه وژل سوی دی خو یهود حال نه وایي چي چا وژلی دی، حضرت عمر رضی الله عنه ورته و ویل: که قاتل په لاس را نه کړی تاسي ټول فراره کوم، خو یهود پر خپل انکار ټینګ وه او قاتل یې نه ورښاوه، نو حضرت عمر رضی الله عنه ټول یهود فراره کړه، د خیبر یهود، د فدک یهود، د وادیُ القرٰی یهود د یوه مسلمان سړي د وژلو په سبب ټول فراره کړل سوه، بالکل د جزیرةُ العرب څخه وایستل سوه، په ټوله جزیره کي نور یهود نه سوه پاته ښېله د تیماء د یهودو څخه، دا ولي پاته سوه؟ ځکه د تیماء یهود په جزیه اوسېدل مال او ملک د دوی ؤ او دوی مسلمانانو ته جزیه ور کول، خو د هغه نورو یهودو سره اول جنګ وسو او بیا په صلحه پاته سوه، د هیڅ مځکي او جایداد مالکان نه وه فقط نوکران او خدمتګاران وه او د هغو اختیار د مسلمانانو په لاس ؤ هر وخت چي یې ایستل کولای یې سوای مګر د جزیې یهودو ته امان ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ځکه حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د یوه مسلمان د وژل کېدلو په سبب هغه نور یهود تول و شړل او یوازي د تیماء یهود په جزیرة العرب کي پاته سوه. دا د جزیرة العرب څخه د یهودو د ایستلو سر او سبب ؤ.

پسله هغه چي رسول الله ﷺ او مسلمانانو د یهودو تولي منطقې فتحه کړې نو د یهودو د منطقو څخه بیرته د مدینې منورې پر طرف رهي سوه، که ګوري په لار کي د غطفان قبیله هغه چي عُیینه بن حِصن یې رئیس ؤ ولاړه ده، د دوی لا تر اوسه و مسلمانانو ته امید سته او غواړي چي پر مسلمانانو حمله وکړي، رسول الله ﷺ ولیدل چي عُیینه اوس هم موږ نه پرېږدي او لا را پسې دی نو یې لښکر امر کړی چي د عُیینه پر طرف درځی، د مسلمانانو لښکر د عُیینه پر طرف ور رهي سو، د الله جل جلاله کارونه دي عُیینه چي د مسلمانانو د لښکر حرکت د ده پر طرف ولیدی په زړه یې بېره ننوتل او په تېښته یې شروع وکړه، ځکه دئ پوهېدی چي د مسلمانانو دغه کوچنئ لښکر په خیبر کي پر لسو زرو نفرو غالبه سو حال دا چي هغه په قلاوو کي هم وه، نو عُیینه د ځان دپاره فِرار تر قرار بهتر ولیدی او د لښکره سره وتښتېدی، دا هم هغه الٰهي نصرت دی چي د رسول الله ﷺ سره وعده سوی ؤ.

اوس به هغه حالات درته بیان سي چي د مکې مکرمې مشرکانو ته
د خیبر د فتحي حالات څنګه ورسېدل؟

یو نفر چي نوم یې حَجاج او مشرک ؤ د خیبر د فتحي په وختَ کي د دغې منطقې په شا وخوا کي موجود ؤ، کله چي یې د خیبر د فتحه کېدلو واورېدل او د اسلام کامیابۍ ورښکاره سوې نو یې د اسلام سره علاقه پیدا سوه او رسول الله ﷺ ته ورغلی مسلمان سو، خو په دغه وخت کي یې مکې مکرمې ته د تللو إراده هم وه، نو یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! زما ډېر مالونه په مکه مکرمه کي د خلکو سره پاته دي غواړم چي ولاړ سم او هغه خپل مالونه را تول کړم، رسول الله ﷺ ویل: ولاړ سه او خپل مالونه دي د خلکو څخه واخله، حَجاج ویل: بېله درواغ ویلو مالونه نه سم را تولولای، ویل: وې وایه، نو دغه حجاج هغه اول نفر دی چي د خیبر د منطقې څخه مکې مکرمې ته ځي او قریش هم د خَبَرُو په انتظار دي چي محمّد ﷺ ته به په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیبر کي څه پېښه سوې وي، ځکه د دوی خیال نه بلکه یقین ؤ چي یهود پر مسلمانانو غالبه کیږي، ځکه یهود لس زره د جنګ نفر لري او بیا په قلاوو کي دي، نو څوک پر غالبه کېدلای سي؟ خیر حجاج رهي سو او مکې مکرمې ته ورسېدی او هلته قریش پر را تول سوه ویل: ها! ژر وایه د خیبر څخه دي څه خبر را وړی دی؟

حجاج ویل: محمّد ﷺ د خپله لښکره سره ماته وخوړه او دئ بندي ونیول سو، ژر ده چي تاسي ته به یې راولي، قریش ډېر خوشاله سوه، مهماني او مبارکي شروع سوې، عبّاس بن عبدالمطلب د رسول الله ﷺ اکا چي دلته حاضر ؤ او د حجاج خبري یې واورېدې د ډیري خوابدی څخه غځار او بېهوښه سو، زړه یې د رسول الله ﷺ سره ؤ چي هغه څنګه بندي نیول کیږي نو غځار سو خلکو چي را پورته کړی د تګ یا تللو نه ؤ، خلکو واخیستی او خپل کور ته یې ورساوه.

حجاج و قریشو ته و ویل: د دغه زیري په مقابل کي هغه زما مالونه چي ستاسي سره دي هغه راکړی، څرنګه چي د حجاج مالونه د تجارانو او نورو خلکو سره پاشلي وه، ویل مالونه مي راکړی چي ولاړ سم په خیبر کي بندي مسلمانان را نیسم او بیا یې په عربو کي خرڅ کړم، قریشو ویل: هو د دغه زیري په مقابل کي په هرڅه ارزې.

حجاج وایي: زما ټول مالونه یې په درو ورځوکي را ټول کړه، زما خیال نه ؤ چي په میاشت یې سره یو ځای کړم مګر د هغه زیري په بدل کي زما مالونه په درې ورځي را ټول سوه او د دغو ورځو په شروع کي عبّاس ﷺ ته شدیده ناروغي پېښه سوه، تر داسي اندازې چي د ولاړو نه دی او ډېر غمجن دی، اوس غواړي چي د دغه خبر ښه تاکید وکړي نو ویل: تاسي یو وار بیا دغه حجاج راته راولی، حجاج ورغلی او عبّاس ﷺ ورته وایي: ته دغه قصه یو وار بیا په ښه تفصیل سره راته بیان کړه، حجاج ویل: دغه ناست نفر دباندي وباسه، نفر وایستل سوه حجاج و ویل: یا عبّاس! والله محمّد ﷺ په خیر دی یهودو ته یې ماته ورکړه د هغو قلاوي یې فتحه کړې او د یهودو د پاچا لور یې په نکاح کړه ټوله قصه یې په تفصیل سره ورته وکړه، د عبّاس ناروغي ورکه سوه، یو دم جوړ سو ځکه عصبي ناروغي وه د پخوا په شان جوړ روغ سړئ سو، غواړي چي دباندي ور ووزي مګر حجاج ورته و ویل: یا عبّاس! غوښتنه او

(c) Kitabton.com: The Digital Library

خواهش کوم چې دباندې مه وزه ځکه قريش اوس زما مالونه را ټولوي، کله چې دې وليدل چې زه د مکې مکرمې څخه ولاړم بيا ور ووزه او قريش خبر کړه. عباس رضی الله عنه ويل: هو دا دې حق دی فقط درې ورځې انتظار درته کوم او بيا قريش خبروم.
حجاج ويل صحيح ده، حجاج خپل مالونه په دروورځو کې سره را ټول کړه او بيرته و رسول الله ﷺ ته ورغلی، پسله دروورځو عباس رضی الله عنه هغه خپل ښه کالي واغوستل ځان يې ښه پاک او خوشبويه کړی او قريشو ته ور ووتی، په دغه پاک او سپېځلي شکل پر کعبه شريفه طواف کوي، څرنګه چې ښله حجاجه تر اوسه بل څوک مکې مکرمې ته نه دی راغلی نو د خيبر صحيح او واقعي خبرونه هم نه دی را رسېدلی، قريش په هغه خپله خوشالي کې دي، اوس چې يې عباس په دغه فېشن او ښه لباس کې وليدی ويل: إيه يا عباس! دا د مصيبت سره مقابله ده؟ يعني: د غم په وخت کې داسي ځان تيارول، دا خپل ځان ته دلاساينه او تسلّي ورکوې؟

عباس رضی الله عنه و ويل: يا والله داسي نه ده، قريشو ويل: نو دا درې ورځې چيرې وې؟ عباس رضی الله عنه ويل: حجاج تاسي خطايستلاست اصلاً قصه داسي او داسي ده، د قريشو زړه ته نه لوېږي نو انتظار کوي چې يو څوک راسي، پسله پنځه ورځې هغه واقعي خبرونه را ورسېدل او قريش وارخطا سوه، پوه سوه چې اسلام ورځ په ورځ کاميابه کيږي او د اسلام دين لوړيږي. *(دا د خيبر قصه وه).*

رسول الله ﷺ او مسلمانانو ته مديني منورې ته د بيرته تګ په وخت کې دغه يوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه چې اوس به درته بيان سي، هغه داسي: کله چې رسول الله ﷺ او مسلمانان بيرته مديني منورې ته تله، پر لاري يې ټوله شپه تګ وکړی او د شپې په آخره کې د لاري په يوه حصه کې بيده سوه، تر بيدېدلو د مخه رسول الله ﷺ و بلال رضی الله عنه ته و ويل: يا بلال! ته بيداره اوسه چې د سهار لمانځه ته موږ راويښ کړې، بلال رضی الله عنه ويل: ښه دی يا رسولَ الله! بلال رضی الله عنه ناست دی او خپل اوښ ته يې تکيه کړې ده، د الله جل جلاله کارونه دي د بلال رضی الله عنه هم په ناستي سترګي پټي سوې او بيده سو، د لمر تر راختلو پوري هيڅوک نه سوه را ويښ څو د لمر حرارت را ويښ کړه، اول هغه څوک چې را ويښ سو هغه رسول الله ﷺ ؤ نو ويل: يا بلال! څه درته

(c) Ketabton.com: The Digital Library

پښه سوه؟ بلال رضي الله عنه وويل: يا رسولَ الله! هغه را ته ښه سوه چي تا ته ښه سوې وه.
بيا نو رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره له دغې شپلې څخه و وتی لږ مخ ته ولاړی
او هلته يې په خلکو د سهار لمونځ آداء کړی او رسول الله ﷺ بېر ته مدينې منورې ته
کامياب او فاتح ورسېدی.

د هجرت په اوم کال کي د ځينو ټوليو لېږل

کله چي رسول الله ﷺ د مثلث د دوو قوي اضلاعو د ماتولو څخه فارغه سو اوس
د درېيمي ضلعي د ماتولو وخت را ورسېدی، لکه دمخه چي مو درته و ويل: د اسلام او
مسلمانانو عمده دښمنان درې ډلي وه، اول قريش، دوهم يهود، درېيم هغه صحرايي
عرب چي په نجد او شا وخوا کي اوسېدل، د هغو دوو عمده دښمنانو لکه قريش او
يهودو د ماتولو او د منځه وړلو حالات خو په تفصيل سره درته بيان سوه، مګر هغه په
زړه سخت صحرايي او قبيلوي عرب تر اوسه پوري څه وخت تر منځ د چور او چپاول
حملې کوي، ځرنګه چي دغه صحرايي عرب په يوه ښار يا يوه منطقه کي نه وه سره يو
ځای، په کښتو او قلاوو پوري نه وه تړلي، کله دلته او کله هلته، نو پر دوی پوره تسلط
او سيطره را وستل او د دوی له شره په پوره ډول ځان ساتل نسبت د مکې مکرمې و
مشرکانو او نسبت د خيبر و يهودو ته ډير سخت او مشکل وه، نو ځکه بېله دې څخه
چي پر دوی تأديبي او بېړووتکي حملې وسي بله چاره نه وه او مسلمانانو هم پر أعرابو
دغه تأديبي حملې په پرله پسې شکل کولې، چي دغه حملې ډيري او په تکرار سره
سوي دي چي اوس به د مسلمانانو څه درته بيان سي. *(البته د ترتيب مراعت پکښي نسته)*
لکه ځرنګه چي مخ کي مو درته و ويل: رسول الله ﷺ هغو قبيلو يا اعرابو ته
جزاء ورکول کوم چي د مسلمانانو پر ضد يې د خندق په غزاء کي ګډون او اشتراک
کړی ؤ، يا يې د مسلمانانو سره دښمني کړې وه يا يې کول، نو رسول الله ﷺ دغو
قبيلو ته د مجاهدينو ډلي يوه په بله پسې ورلېږلې، چي د دغو ډلو يا سَرِيو څخه يوه
هم د تُربَه سريه ده.

۱ – د هجرت په اووم کال د شعبان په مياشت کي رسول الله ﷺ يوه ديرش

نفریزه ټولۍ د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په مشرۍ د هوازن و یوې قبیلې ته ور ولېږل چې هوازن هم د هغو قبیلو څخه یوه قبیله ده چې د خندق په جنګ کې یې د مسلمانانو پر ضد اشتراک کړی ؤ، دغه سریې به د شپې تګ کاوه او د ورځې به پټېدل خو پر دغه سرېېره د هوازن قبیلې ته د مسلمانانو د ورتګ خبر ورسېدی او د خپلې منطقې څخه و تښتېدل، عمر فاروق رضي الله عنه د دوی کورو ته ورغلی خو هلته هیڅوک نه وه نو بیرته د مدینې منورې طرف ته رهي سو، مسلمانان د بیرته را ګرځېدلو په وخت کې د خُثعُم د قبیلې پر یوه ډله پېښ سوه، یوه د مسلمانانو و حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته وویل: که دي خوښه وي پر دغه ډله به حمله وکړو، مګر حضرت عمر فاروق رضي الله عنه و ویل: یا! هیڅکله داسي نه کوم ځکه رسول الله ﷺ د خُثعُم پر قبیله د حملې امر نه دی را ته کړی، فقط هوازن یې را ته ویلي دي، سره د دې چې مسلمانانو د خثعم پر خلکو حمله کولای سوای چې دا هم کفار وه، مګر یا، په مسلمانانو کې پوره إطاعت او پوره انظباط موجود ؤ،کوم څوک چې ورته ویل سوي وه هغه یې په کار وه نه یې غوښتل چې د آمر تر امر تجاوز وکړي، د مسلمانانو مقصد د ځایو نیول یا د غنیمتو جمعه کول نه وه بلکه هر هغه مصلحت چې رسول الله ﷺ لیدی او دوی یې د هغه مصلحت دپاره لېږل، اصحاب کرامو هغه امر په پوره اطاعت او کامل انظباط عملي کاوه.

۲ – همدارنګه د هجرت د اوم کال د شعبان په میاشت کې یوه بله سریه د ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه په مشرۍ و بني فُزاره او بني کلاب ته ولېږل سوه چې دغو قبیلو هم د خندق په جنګ کې ګډون او اشتراک کړی ؤ، ابوبکر الصدِّیق رضي الله عنه وکولای سوای چې پر هغو حمله وکړي، هم یې مشرکان و وژل، هم یې بَندیان ځني ونیول، هم یې غنیمتونه ځني راوړل.

۳ – دغه رنګه په دغه میاشت کې رسول الله ﷺ یوه بله سریه د فدک منطقې ته ولېږل. تاسي متوجه یاست؟ تاسي دغه پرله پسې جهاد ته ؤګورئ: مسلمانان هیڅکله په راحت او آرامه نه کښېنستل بلکه د کلمهٔ الله د لوړ والي او د اسلام د نشرولو دپاره همېشه ستړي او ستومانه، په ورځې نس حتّی په لڅو پښو په سفر او جهاد کې وه.

نو رسول الله ﷺ دغه د شعبان په میاشت کې یوه دېرش نفریزه سَرِیه د فدک و منطقې ته ولېږل چې بني مُرّه ته جزاء ورکړي، بني مُرّه د غطفان د قبیلو څخه دي او په نسب کي سره نژدې دي، د بني مُرّه رئیس حارث بن عوف ؤ، حارث بن عوف هغه څوک دی چې د خیبر په غزاء کي یې عُیینه د مسلمانانو له جنګه منعه کاوه، ځکه اوس یې عقل سر ته ورغلی ؤ او احتیاط یې کاوه، مګر بیا هم دئ او د ده قبیله هغه څوک وه چې د خندق په غزاء کي یې د مسلمانانو پر ضد ګډون کړی ؤ، نو خامخا باید جزاء ورکول سي، د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ بشیر بن سعد رضی الله عنه د دېرشو نفرو اصحاب کرامو سره ولېږی چې بني مُرّه ته جزاء ورکړي، مګر څرنګه چې دغو قبیلو ډېر احتیاط کاوه او همېشه به یې په لارو کي کمین نیوی او پټ به وه ځکه دوی هم د مسلمانانو د حملو څخه په بېره کي وه، دغه د کمین نفرو وکولای سوای چې د مسلمانانو ډله د مخه تر دې چې بني مُرّه ته ورسېږي محاصره کړي، مسلمانان محاصره سوه او د دوی په منځ کي جنګ شروع سو تر څو چې د مسلمانانو سره ور سره ټول غشي خلاص سوه او د کفارو له طرفه غشي پر اورېدل، مسلمانان یو په بل پسي شهیدېدل، بشیر بن سعد رضی الله عنه د زمري غوندي جنګ وکړی خو په آخر کي دئ رضی الله عنه هم زخمي سو، څرنګه چې د ده ملګري مسلمانان ټول شهیدان سوي وه او ده یوازي د شپې تر تاریکې پورې جنګ وکړی نو په شپه کي د فدک کلي ته ورغلی، په فدک کي یهود اوسېدل، د دغو یهودو او مسلمانانو په منځ کي هغه صلحه وه چې د مخه یې بیان درته وسو، نو بشیر بن سعد رضی الله عنه دوی ته ورغلی او هغو هم ځای ورکړی، بشیر بن سعد رضی الله عنه د دغي سریې آمر په دغه طریقه سره له مرګه خلاص سو.

دغه د مسلمانانو شهادت بیا په کفارو کي جرئت پیدا کړی او اعرابو به ویل: په والله کېدلای سي چې دغه خلک مات سي او شکست وخوري، مخ کې چې کفارو د مسلمانانو پر له پسې کامیابۍ لیدلې خاصتاً چې په خیبر کي یې د دوی کامیابي ولیدل نو یې دا فکر کاوه چې د مسلمانانو قوم هیڅ ماته او شکست نه خوري.

او اوس چې دغه غمجنه او زړه دردوونکې حمله پر مسلمانانو وسوه او د رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو څخه دېرش نفره یکښې شهیدان سوه، نو بیا د کفارو د قبیلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امید پیداسو او بیا یې په سر او دماغ کې د مدینې منورې د حملې خیالونه ور ګرځېدل.

۴ - د دغه کال د روژې په میاشت کې رسول الله ﷺ یوه ټولۍ چې شمیر یې (۱۳۰) نفره ؤ د غالب اللیثي رضی الله عنه په مشرۍ د بني عوایل او بني ثعلبه قبیلو ته د جزاء ورکولو دپاره ولېږل، د غالب اللیثي رضی الله عنه ټولۍ وکولای سوای چې کفارو ته جزاء ورکړي او مدینې منورې ته بندیان او حیوانات په غنیمت ځني را ولي، ځرنګه چې غالب رضی الله عنه ډیر احتیاط کاوه خاصتاً پسله هغې واقعې چې بشیر بن سعد رضی الله عنه او د ده ملګرو ته په تېره میاشت کې پېښه سوه او دېرش نفره مسلمانان پکښې شهیدان سوه، نو یې ترخپلې ټولۍ تر ورتګ د مخه و هرځای ته د معلوماتو دپاره نفر لېږل چې د دغه معلوماتو دپاره یو وار په خپله غالب رضی الله عنه د بني عوایل د قبیلې و منطقې ته ورغلی، ځرنګه چې بني عوایل هم د مسلمانانو د حملې څخه په بېره کې وه او احتیاط یې کاوه نو همېشه به یې په لاروکې د معلوماتو دپاره نفر کښېنول.

غالب رضی الله عنه وایي: د ماښام وخت ؤ او تاریکه شروع کېدل په دغه وخت کې د معلوماتو دپاره یوې غونډۍ ته وختم چې شا وخوا وګورم او لوړ پر غونډۍ مې ځنګ واچاوه، و مې لیدل چې بني عوایل هم د مدینې منورې د حملې دپاره ځانونه تیاروي، زه پر دغه غونډۍ وم چې د دوی پیره دار را ته متوجه سو خو د تاریکې په سبب دا فرق نه سي کولای چې دغه سیاهي انسان دی که بل شئ، مګر پیره دار چې ولیدم نو یې خپلې ښځې ته و ویل: (غالب رضی الله عنه وایي: زه د دوی خبري اورم چې پیره دار و خپلې ښځې ته وایي) ښځې! پرون دغه سیاهي پر دغه غونډۍ نه وه، نو ښه راته متوجه سو، خو زه هیڅ حرکت نه کوم، ځکه که حرکت وکړم پوهیږي چې انسان دی او پوه به سي چې موږ د دوی د حملې دپاره راغلي یو، نو زه بې حرکته ناست یم او دئ بیا د دغې سیاهي څخه په شک کې دی نو یې خپلې ښځې ته و ویل: ته هغه زما لېندۍ او دوه غشي راکړه، ما ویل: (لا حول ولا قوة الا بالله) اوس پوهېږم چې دغه نفر مي وُلي او زه بیا په دې سبب حرکت نه سم کولای چې زموږ په حال به خبر سي، نو یې غشي واخیستی او زه یې په و ویشتم، غشي زما پر اوږه ومښتی او زه پر هغه خپل ځای مېخ یم هیڅ حرکت نه کوم بلکه صبر او تحمل کوم، سري خپلې ښځې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: والله واري مې نه دي خطا سوې مګر ته دغه بل غشي هم راکړه، بل غشی یې هم واخیستی او زه یې په وویشتم، دامې هم پر اوږه ومښتی او زه حرکت نه کوم، سړي وویل: که چیري ژوندۍ شئ وای بنوربدلی به وای، زه پر دغه خپل ځای لکه مېخ ثابت ورته ناست یم، څو بنه توره تاریکه سوه نو خپلو ملګرو ته ورغلم او ورته و مې ویل: خلک زموږ په راتګ نه دي خبر، نو مو حمله پر وکړه، غالب اللیثي رضي الله عنه هم د هغه خپله زخمه سره سره په دغه جنګ او حمله کې اشتراک وکړی ځکه زخم یې ډېر شدید نه ؤ.

غالب رضي الله عنه په دغه حمله کي خپل افراد امر کړه چې هر دوه نفره به یو ځای سره ځې جلا کېږی به نه، بیا داسې نه وي چې یو نفر راسي او وایي: په هغه خپل ملګري نه یم خبر، دا امر په دې سبب ؤ چې دغه حمله پر یوه پوره او کامله قبیله وه او د شپې په تاریکه کې وه، نو پر دې بېربدی چې نفر یې ورک نه سي، خیر حمله یې شروع کړه او په خپل مقصد کې کامیابه سو، د دغې قبیلې څخه یې بنه پوره غنیمتونه را وړل.

مګر دلته یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه، هغه دا چې: د بني عوایل د قبیلې څخه یو نفر چې مرداس بن نُهَیک نومېدی په اُسامه بن زید رضي الله عنه پسخندونه وهل، اسلام او رسول الله ﷺ ته یې بد ویل، د اُسامه رضي الله عنه د طاقته و وتل او پر دغه سړي یې حمله وکړه، سړي ځنې وځغستل، اسامه بیرته را وګرځېدی،٠سړئ بیا پسي راغلی بیا هم اسلام او رسول الله ﷺ ته بد الفاظ وایي، اسامه بیا مجبوره سو پر سړي یې حمله وکړه پسي ځغلي، څرنګه چې د دغې تولۍ آمر امر کړی ؤ چې دوه نفره به سره یو ځای وي نو د اسامه رضي الله عنه ملګری یو انصاري ؤ، دغه انصاري و اسامه ته و ویل: یا اسامه! پرې یې ږده درځه چې ځنې ځو، اسامه ویل: دئ رسول الله ﷺ ته بد وایي هیڅکله یې نه پرېږدم، هغه کافر ځغلي او بد وایي اسامه پسي ځغلي، څو اسامه پسي ور ورسېدی او انصاري په پسې دی، ځکه د غالب رضي الله عنه امر دغسي ؤ چې ملګری به نه پرېږدی، مقصد دا چې دغه دوه نفره مسلمانان په دغه کافر پسي ځغلي څو د یوې ونې سره اسامه او ملګری یې په کافر پسي ور ورسېدل، اسامه او انصاري دواړو توري پر پورته کړې غواړي چې وې وژني، په دغه وخت کې هغه کافر چې اسلام او رسول الله ﷺ ته یې بد ویل اوس چې توري پر پورته سوې ویل (أشهد أن لا إله إلاّ الله

(c) Ketabton.com: The Digital Library

و أشهد أن محمّداً رسولُ الله) انصاري توره ځني را وګرځول نه یې و واهه، مګر اسامه خپله توره پر ور ایله کړه او مِرداس یې و وژی، انصاري ورته و ویل: یا اسامه! تا داسي سړئ و وژی چي هغه و ویل (لا إله إلا الله محمّد رسول الله) اسامه ویل: ده دغه کلمه د توري د بیري و ویل، تا نه لیدی چي اسلام او رسول الله ﷺ ته یې بد ویل؟ تا د ده بد ویل نه واورېدل؟ مګر کله چي یې توره پر خپل سر ولیده نو یې کلمه و ویل،

خیر د مِرداس تر وژلو وروسته دواړه بیرته راغله، خو انصاري دغه قصه و غالب رضي الله عنه ته وکړه، غالب رضي الله عنه اسامه ته ور بغ کړه: یا اسامه! تا څنګه هغه سړئ وژی چي هغه ویل (لا إله إلا الله محمّد رسول الله) اسامه ویل: هغه دغه کلمه د توري د بیري و ویل، خبره ښکاره او معلومه ده څو لحظې مخ کي یې اسلام او رسول الله ﷺ ته بد ویل، مګر کله چي یې پر خپل سر توره ولیدل د دې دپاره چي ځان له مرګه خلاص کړي نو یې کلمه و ویل، څرنګه چي غالب رضي الله عنه په دې مسئله زیات نه پوهېدی نو چپ سو او دغه ټولی بیرته مدینې منورې ته ولاړه هلته یې رسول الله ﷺ ته حالات و ویل.

اول یې د سرېي د کامیابۍ حالات ورته بیان کړه او بیا یې د أسامه رضي الله عنه په قصه خبر کړی، رسول الله ﷺ اسامه ور وغوښتی او ویل: یا اسامه! څنګه دي هغه څوک وژی؟ چي هغه ویل (لا إله إلا الله محمّد رسول الله) اسامه ویل: یا رسولَ الله! هغه د توري د بیري څخه کلمه و ویل، رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا تا د هغه زړه ور څیري کړی او پوه سوې چي هغه صادق دی که کاذب؟ یعني: ته څه په خبر یې چي د توري له بیري یې کلمه و ویل؟ بنایي په دغه وخت کي یې ایمان زړه ته ننوتلی وي، رسول الله ﷺ و فرمایل: د قیامت په ورځ به د (لا إله إلا الله) له حقه چیري ځې؟ اسامه ویل: والله د توري د بیري څخه یې کلمه و ویل، رسول الله ﷺ و فرمایل: د قیامت په ورځ به د (لا إله إلا الله) د حقه چیري ځې؟ د قیامت په ورځ به د (لا إله إلا الله) د حقه چیري ځې؟ اسامهٔ وایي: رسول الله ﷺ دغه جمله څو واره په تکرار راته و ویل، تر داسي اندازې چي ما د ځان سره و ویل کشکي زه په دغه نن ورځ مسلمان سوی وای.

اسامه ولي غوښته چي په دغه نن ورځ مسلمان سوی وای؟ ځکه اسلام هغه د مخني ټول ګنهونه محوه کوي او پاکوي، نوکه په دغه ورځ مسلمان سوی وای دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه به يې هم د عفوې په جمله کې راغلې وای او الله جل جلاله د سورة النساء په (۹۴) نمبرآيات کې دغسې موضوعاتو ته اشاره کوې او فرمايې:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ وَلَا تَقُولُواْ لِمَنۡ أَلۡقَىٰٓ إِلَيۡكُمُ ٱلسَّلَٰمَ لَسۡتَ مُؤۡمِنٗا تَبۡتَغُونَ عَرَضَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فَعِندَ ٱللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٞۚ﴾.

يعني: اې مومنانو! کله چې تاسې د الله جل جلاله په لار کې سفر کوئ يعني: جهاد ته ځئ نو ښه تحقيق کوئ او هغه چا ته چې سلام درته و وايي مه واياست چې ته مومن نه يې (او د اسلام کلمه دې د بيرې و ويل) آيا تاسې د دې دنيا دنيوي اسباب غواړئ؟ د الله جل جلاله سره ډېر غنيمتونه سته.

پسله دغې ورځې بيا اسامه په هيڅ داسې جنګ کې ګډون او اشتراک نه دی کړی چې د مسلمانانو په منځ کې پېښ سوی دی، حتّى کله چې د مسلمانانو په منځ کې هغه فتنه پېښه سوه اسامه رضی الله عنه به ويل: زه پوهېږم چې علي رضی الله عنه پر حق دی، مګر پسله هغې واقعې چې زما او د مِرداس په منځ کې پېښه سوه، زه بيا هيڅ وخت پر مسلمان توره نه پورته کوم.

ورونو! دغه واقعه او مسئله زموږ دپاره درس دی موږ د خلکو د ظاهره سره کار لرو د خلکو سره مو بايد معامله د دوی پر ظاهري شکل وې مګر زړونه د الله جل جلاله په قدرت، اختيار او علم کې دي، د زړو مالک الله جل جلاله دی او ده جل جلاله ته يې حال معلوم دی رب عزوجل د زړو پر حال حکم کوي، هو، که موږ د يو چا څخه داسې حرکت و وينو چې هغه کار د ده کفر او نفاق ثابتوي دا بيا بله خبره ده او که د يو چا آخري جمله لا إله إلا الله محمّد رسول الله وي نو موږ د ظاهري حالت سره موافق په عمل کولو مکلف يو او دا هم د اسلام حکم دی چې د اشخاصو سره زموږ معامله بايد د دوی د ظاهري حاله سره موافقه او برابره وي، فقط الله جل جلاله د زړو په حال خبر دی او حکم پر کوي نه موږ، د زړو عالم او حاکم يوازې الله جل جلاله دی.

۵ - اوس خو د مسلمانانو توليو او حملو دوام درلودی، څو دغه د هجرت د اوم کال د شوال په مياشت کې رسول الله ﷺ بشير بن سعد رضی الله عنه د دوهم وار دپاره د بني

مُرّه و قبیلې ته ولېږی چې جزاء ورکړي، د بشیر بن سعد ؓ د اول وار لښکر خو به مو په یاد وي چې د بني مُرّه د قبیلې د کمین له طرفه حمله پر وسوه او د ده دېرش نفره ملګري ټول شهیدان سوه او دیؓ پسله زخمي کېدلو د فدک و یهودو ته ورغلی.

نو اوس د دوهم وار دپاره بیا رسول الله ﷺ دغه بشیر بن سعدؓ د هغه بني مُرّه قبیلې ته ور ولېږی چې جزاء ورکړي مګر دا وار یې (۳۰۰) نفره مسلمانان ور سره ملګري کړه، بشیر بن سعد ؓ د بني مُرّه پر طرف رهي سو او دا وار یې زړه هم ورته ډک دی ځکه په هغه اول وار کي یې د ده ملګري شهیدان کړي وه، نو یې هغه انتقام او بدله هم پاته وه، اوس فقط دوې میاشتي وروسته د درو سوو نفرو سره د بني مُرّه پر طرف ور رهي سو او هلته ور ورسېدی، د هغو په بېخبري کي یې حمله پر وکړه د هغو څخه ځیني وتښتېدل او ځیني و وژل سوه او ده ؓ پسونه، اوښان او نور مالونه په غنیمت څني واخیستل او بیرته مدینې منورې ته په داسي حال کي راغلی چې د هغه اول وار د خپلو ملګرو بدله او انتقام یې اخیستي وه.

دلته نو د بني مُرّه رئیس حارث بن عوف فکر وکړی او ویل: والله د محمّد ﷺ دین لوړ او ورځ په ورځ غالبه کېږي، قریشو صلحه ور سره وکړه، خیبر یې فتحه کړی او هغو قبیلو ته چې د ده ﷺ سره مخالفت کوي جزاء ورکوي، موږ دوې میاشتي د مخه پر دوی کامیابه سوو او دیرش نفره مو ور و وژل، مګر اوس یې په موږ داسي کارونه وکړه چې تر اوسه چا نه وه را سره کړي، پسله ډېره فکره دې نتیجې ته ورسېدی چې باید اسلام ته داخل سي، نو عُیینه بن حِصن هغه د غطفان مشر او رئیس ته ورغلی د هغه سره یې خبري وکړې د اسلام او مسلمانانو په باره کي یې دلایل ور سره و ویل او ویل: زما په فکر زموږ دپاره دا ښه او بهتره ده چې د محمّد ﷺ ملګري سو، د دې پر ځای چې مسلمانان زموږ څخه غنیمتونه وړي موږ به د مسلمانانو په ملګرتیا د نورو قبیلو څخه غنیمتونه اخلو، نور یې هم دلایل ور سره و ویل څو عُیینه بن حصن یې په دې قانع کړی چې مسلمان سي، نو دوی په دواړو دا اتفاق وکړي چې دواړه به مدینې منورې ته ځو او هلته به د خپل اسلام یا مسلمانېدلو اعلان کوو.

اوس نو د غطفان او د بني مُرّه رئیسان چې دواړي د عربو لویې او قوي قبیلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي د مدينې منورې طرف ته رهي سوه چي اسلام ته داخل سي خو سبحان الله! د الله جل جلاله تقدير او إراده بيا بل شئ وه، دغه دوو نفرو ته په لار کي د عربو يو بل مشر په مخه ورغلی چي فَروَه بن هُبَيره نومېدی چي هغه بيا عمرې ته رهي ؤ، اوس چي فروه د حارث بن عوف او عُيينه بن حصن سره په لار کي يو ځای سو فَروه ورته و ويل: د خيره چيري ځی؟ دوی ويل: مدينې منورې ته ځو چي اسلام ته داخل سو، فَروه ويل: تاسي څه صبر وکړی تلوار مه کوی زه دا دی عمرې ته رهي يم، پرېږدی چي زه وګورم چي اهل مکه د محمّد ﷺ په باره کي څه فکر او إراده لري؟ که داسي ؤ چي اهل مکه د محمّد ﷺ سره د جنګ إراده درلودل نو دا نه ده صحي چي تاسي اوس مسلمانان سی صبر وکړی او هغه جنګ چي د قريشو او محمّد ﷺ په منځ کي پېښيږي هغه به و وينی، بيا تر هغه وروسته فيصله وکړی او که چيري د مکې خلکو جنګ نه کاوه او تسليم وه بيا مسلمانان سی، دوی ويل: دا ښه خبره ده، نو دغه دوه نفره بيرته د مدينې منورې څخه را وګرځېدل او اوس د فَروه د بيرته راتګ انتظارکوي چي هغه به د مکې مکرمې څخه څه حال او خبر را وړي؟

فَروه مکې مکرمې ته ولاړی او عمره يې وکړه، فَروه مشرک ؤ او دا خو هم درته معلومه ده چي مشرکانو هم هغه د دوی پر قسم حج او عمره کول، فروه د عمرې تر آداء کولو وروسته د قريشو د مشرانو سره وليدل او پوښتنه يې ځني وکړه چي تاسي د هغي صلحي په باره کي چي د محمّد ﷺ سره مو کړې ده څه إراده لری؟ قريشو ويل: د دغي صلحي په موده کي مونږ د محمّد ﷺ د جنګ دپاره خپل ځانونه آماده کوو، غواړو چي په دغه موده کي د هغه د جنګ دپاره پوره تياري ونيسو، اصلاً زمونږ صلحه نه ده مقصد بلکه په دغه موده کي خپلي قواوي سره يو ځای کوو چي وکولای سو د محمّد خطر بالکل له منځه يو سو.

اوس نو د فَروه په فکر خبره بل ډول سوه، له بله طرفه د بنو بکر د قبيلې رئيس نوفل بن معاويه هم په دغه وخت کي مکې مکرمې ته راغلی ؤ او دئ هم د قريشو د مشرانو سره خبري کوي غواړي چي د قريشو مشران دې ته تشويق کړي چي د خزاعه د قبيلې پر ضد د بنو بکر سره مرسته وکړي، يعني: بنو بکر غواړي چي د خزاعه سره جنګ

وکړي او قريش د خزاعه په وژلو او جنګ کولو کي د بنو بکر سره مرسته وکړي.

هغه خوستاسي په ياد دي چي خزاعه هغه قبيله ده چي د حديبيې په صلحه کي د رسول الله ﷺ په طرف کي داخله سوه او د هغه وخته څخه د خزاعه قبيله د رسول الله ﷺ حُلفاء او متعاهدين بلل کيږي، د خزاعه پر قبيله هر تېرئ او تجاوز پر رسول الله ﷺ او مسلمانانو تجاوز بلل کيږي او بنو بکر بيا د حديبيې د صلحي په وخت کي د قريشو په طرف کي داخل سوه، چي بنو بکر بيا د قريشو حُلفاء او متعاهدين بلل کيږي او د بنو بکر هر تجاوز که پر مسلمانانو وي که پر خزاعه، د قريشو تجاوز بلل کيږي، مګر دا هم بايد درمعلومه وي چي د پخوا څخه د بنو بکر او خزاعه د قبيلو په منځ کي ډيري لويي دښمنۍ پرتې وې.

اوس فَروه بن هُبيره ورته ګوري چي د بنو بکر رئيس نوفل بن معاويه قريش و دې ته را بولي چي دخزاعه د قبيلې پر ضد د ده او د بنو بکر مرسته وکړي او قريش هم دغه د ده خبري نه ور رَدوي او نه ورته وايي چي زموږ او د هغو په منځ کي صلحه ده، بلکه د رَدَولو پر ځاى د دغو خبرو سره علاقه هم لري او په شوق غوږ ورته نيسي، نو فَروه بن هُبيره پوه سو چي دغه ټوله د دې علامې دي چي د قريشو او مسلمانانو په منځ کي به ژر جنګ پېښ سي او دغه د دوى په منځ کي چي د صلحي په نامه سره ياديږي صلحه نه ده بلکه اصلاً د بل جنګ دپاره هوسايي او آمادګي ده، نو کله چي فَروه د مکې مکرمې څخه ولاړى هلته عُيينه بن حصن او حارث بن عوف ته ورغلى او دا بيان يې ورته وکړى چي ډير ژر به د قريشو او مسلمانانو په منځ کي جنګ پېښ سي، هغو وويل: څرنګه چي خبره داسي ده موږ به خپل مسلمانېدل اوس وځنډوو او د دې جنګ نتيجې ته به معطله سو، مقصد دا چي دغه دوه نفره چي د لويو قبيلو مشران وه اسلام ته داخلېدل خو دغه د فَروه اخبار د دې سبب سوه چي د هغه خپله فکره څخه واوښتل، په دغه موده کي رسول الله ﷺ نوري ټوليانې هم شا وخوا لېږلې.

خو د دغه وخت هغه مهمه واقعه دا ده چي دغه د هجرت د اووم کال د شوال په مياشت کي رسول الله ﷺ مسلمانان دې ته را بلل چي د ده ﷺ سره د عمرةُ القضاء د آداء کولو دپاره ولاړ سي، ځکه اوس د حديبيې پر صلحه يو کال تېر سو او اتفاق هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې ؤ چې په راتلونکي کال کې به مسلمانان عمرې ته ورځي، اوس نو مسلمانانو ته پوره اجازه ده چې مکې مکرمې ته د عمرې د آداء کولو دپاره داخل سي، د دغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ په مسلمانانو کې د عمرې کولو اعلان وکړی.

عمرة القضاء

د هجرت د اووم کال د ذوالقعدې په میاشت کې ټول هغه کسان چې د حدیبیې په صلحه کې حاضر وه، بېله هغو کسانو چې شهیدان سوي یا وفات سوي وه ټول د رسول الله ﷺ سره یو ځای سوه، دغه د حدیبیې پر نفرو زیات نور هم شپږ سوه نفره د رسول الله ﷺ سره د مدینې منورې څخه د عمرې د آداء کولو دپاره را ووتل.

چې دانو بېله ښځو او کوچنیانو ټول دوه زره نفره سوه چې په دغه عمرة القضاء کې د رسول الله ﷺ سره ملګري دي، رسول الله ﷺ امر وکړی چې پر اوښانو اسلحه در سره واخلئ، ابو بکر الصدّیق رضي الله عنه وویل: یا رسول الله! زموږ او د قریشو عهد داسې نه ؤ چې د اسلحې سره به مکې مکرمې ته نه داخلیږو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو! عهد دغسې ؤ، ابو بکر الصدّیق رضي الله عنه وویل: اوس نو موږ دغه اسلحه څه په کوو؟ او تا امر وکړی چې اسلحه در سره واخلئ، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا ابا بکر! زه د قریشو د غدر او خیانته مطمئن نه یم، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه وویل: نو هغه وعده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: موږ پر خپل عهد ولاړ یو د اسلحې سره و حرم ته نه داخلیږو، اسلحه تر حرم دباندې پرېږدو مګر زموږ سره باید اسلحه موجوده وي، که مو ضرورت ورته پیدا سو اسلحه به لرو.

دا د خیر البشر او اکمل البشر رسول الله ﷺ پوهې او حکمت ؤ چې ویل موږ څنګه خپل ځانونه و خپلو دښمنانو ته بېله اسلحې تسلیم کړو؟ مسلمان باید پوه، زیرک او هوښیار وي، کارونه باید سطحي او سر سري و نه نیول سي، مسلمان باید همېشه په حذر او احتیاط کې وي خپل ځان باید د دښمن په مقابل کې بې اسلحې نه کړي، خپله اسلحه باید دښمن ته تسلیم نه کړي، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمایل: اسلحه در سره واخلئ.

رسول الله ﷺ او مسلمانانو د ذوالحُلیفه څخه احرام وتړی او تلبیه یې وویل،

(c) kitabton.com: The Digital Library

په داسي حال کي يې مخ پر مکه مکرمه حرکت وکړی چي اسلحه ور سره وه او د جنګ دپاره تيار او آماده وه، دا هم د دې دپاره چي د قريشو د غدر مخه يې نيولې وي.

کله چي مسلمانان و مکې مکرمې ته نژدې سوه هلته قريش تر مکې مکرمې دباندي ورته را وتلي دي او ورته ګوري، خو وې ليده چي د مسلمانانو سره اسلحه ور سره ده، قريشو و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی چي اسلحه مو د څه دپاره راوړې ده؟ زموږ او ستاسي په منځ کي داسي وعده نه وه چي تاسي به د اسلحې سره نه راځی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: موږ پر هغه خپله وعده ولاړ يو او اسلحه تر مکې مکرمې دباندي پاته کيږي، واقعاً هم رسول الله ﷺ خپله اسلحه لکه سپرونه، غشي، نېزې، زغري او داسي نور تر مکې مکرمې دباندي پرېښوول او دوه سوه نفره يې د أوس بن خولي الأنصاري په مشرۍ د اسلحې د ساتني دپاره مؤظف پرېښوول او بيا يې دغه دوه سوه نفره په هغو کسانو بدل کړه چي عمره يې کړې وه، او هغه اول پاته دوه سوه نفره عمرې ته ولاړل، مګر دوه سوه نفره په هر وخت کي د اسلحې سره موجود وه، دې ته تيار او آماده وه چي د ضرورت په وخت کي دغه اسلحه د مکې مکرمې و داخل ته ورسوي او پر مسلمانانو يې و وېشي، که چيري د قريشو له طرفه کوم غدر او خيانت وسي اسلحه موجوده او د استعمال دپاره تياره ده.

اوس چي رسول الله ﷺ او مسلمانان مکې مکرمې ته د داخلېدلو دپاره تيار سوه په دغه وخت کي قريشو نه غوښتل چي د مسلمانانو سره يې کوم مشکل او شخړه پېښه سي، ځکه قريش غواړي چي دغه د عمرې مناسک ډير ژر پای ته ورسيږي او مسلمانان ولاړ سي او قريش داهم نه غواړي چي مسلمانان د اهل مکې سره په تماس کي سي، نو ابوسفيان د مکې مکرمې ټول اهل په دې سره مکلف کړه چي د مکې مکرمې څخه ووزي او څوک دي په مکه مکرمه کي نه پاته کيږي، د مکې مکرمې خلکو هم د مکې مکرمې څخه په وتلو شروع وکړه او ووزي خو هلته نژدې په هغو غرو کي کښيني چي د کعبې شريفي پر شا وخوا دي، بيا نو د قريشو مشرانو د دغه امر د ښه عملي کولو دپاره يوه آوازه هم واچول هغه دا چي ويل: دغه مسلمانان چي د مدينې منورې څخه راغلي دي په يوه داسي مرض اخته دي چي هغه مرض ساري مرض دی يعني له يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه بل ته نقل کیږي چې په هغه وخت کې ژړه تبه ورته ویل کېده، نو ځکه باید ټول خلک د مکې مکرمې څخه ووزي، اوس د دغې آوازې سره هغه پاته کسان چې تر اوسه نه وه وتلي هغو هم د مرض له بیرې پر وتلو تلوار کاوه چې په دغه مرض اخته نه سي.

نو په مکه مکرمه کې بېله د قریشو د ځینو مشرانو لکه صفوان بن اُمیه، عِکرمه بن أبي جهل او داسي نور، بل څوک نه سوه پاته نور ټول مشرکان د مکې مکرمې څخه ووتل.

مسلمانان چې مکې مکرمې ته داخل سوه د الله اکبر تکبیرونه وایي، د لا إله إلا الله تهلیل وایي، د اسلام تلبیه وایي، مسلمانان په ډیر شوق کې دي ځکه پسله ډیرو کلو څخه د اول وار دپاره مکې مکرمې او خپلې قبلې ته داخلیږي.

او رسول الله ﷺ پسله اوو کلو څخه د اول وار دپاره خپل اصلي وطن او خپلې قبلې مکې مکرمې ته داخلیږي، نو ټول تر اندازه زیات خوشاله وه، طواف، تلبیه، سعیه او عمره ټول عبادتونه په شوق او خوشالي سره آداء کوي.

مګر رسول الله ﷺ په هغه آوازه خبر سو چې ویل: په مسلمانانو کې ژړه تبه ستنه نو د دغې آوازې په مقابل کې رسول الله ﷺ داسي قصد او إراده وکړه چې دا ثابته او معلومه کړي چې په مسلمانانو کې هیڅ ناروغي نسته، کله چې مسلمانانو په طواف شروع کول رسول الله ﷺ و فرمایل: الله جل جلاله دي پر هغه چا ورحمیږي چې نن ورځ کفارو ته د خپل ځان صحت او قوت ور ښکاره کړي.

بیا نو رسول الله ﷺ خپل دَاحرام پټو په داسي ډول تر راسته اوږه لاندي کړی چې راسته اوږه یې ښکاره سوه، چې دغه ته په عربي کې (إضطِباع) وایي او بیا یې په طواف شروع وکړه په دغه طواف کې یې چابک چابک تګ کاوه، چې دغه چابک تګ ته په عربي کې (رَمَل) وایي، رَمَل او هَروَلَه هغه چابک تګ دی چې کوچني کوچني ګامونه اخلي او داسي تېز تېز ځي چې و ځغستا ته نژدې وي، خو ګامونه یې کوچني وي او اوږې هم ور سره ښوروي، چې دغه قسم تګ مریض، ناجوړه او ضعیفه سړئ نه سي کولای، قوي او صحتمن نفر دغسي تګ کولای سي، رسول الله ﷺ د طواف درې شوطه دغه تېز تګ کاوه او اصحاب کرامو هم دغه قسم تګ ور سره کاوه، په دغه تګ یې دا ثابته کړه چې مسلمانان روغ رمټ دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریشو د غرو څخه ورته کتل او ویل یې: په والله که د مسلمانانو سره یا تبه ور سره وي یا بل مرض، مریض سړئ دغسي تګ نه سي کولای، نو دغه د اوږې لڅېدل او دغه قسم تېز تګ زموږ دپاره سنت سو، نو هر هغه څوک چي د حج دپاره طواف قدوم کوي یا د عمرې دپاره طواف کوي، یا هر هغه طواف چي تر هغه وروسته د صفا او مروا په منځ کي تګ او راتګ وي په اولو درو شوطو کي باید رَمَل او هَروله وکړي چي تېز تېز به ځي، خو راسته اوږه به په تولـه طواف کي لڅه وي او دغه کار فقط د نارینه وو دپاره سنت دی، پر ښځو نه تېز تګ سته نه د اوږو لڅېدل او بېله طواف قدوم یا د عمرې له طوافه په نورو طوافو کي هم دا کار نسته، او هغه کسان چي تر طواف د مخه یا وروسته یې اوږه لڅه کړې وي هغه هم صحي کار نه دی، اوږه فقط د طواف په وخت کي لڅیږي، هغه هم په هغه طواف کي چي تر هغه وروسته سعيَ یا د صفا او مروا تګ وي. (دا یوه فقهي مسئله وه)

د طواف په منځ کي عبدالله بن رواحه رضي الله عنه چي شاعر ؤ او توره په لاس د رسول الله ﷺ مخ ته تلی دغه بیتونه یې په لوړ آواز ویل:

خَلّوا بني الکفارِ عن سبیلهِ	خَلّوا فَکُلَّ الخیرِ في رسولهِ
قد أنزل الرّحمٰن في تنزیلهِ	في صُحُفٍ تُتلی علی رسولهِ
یـاربِّ إنی مؤمن بقیلهِ	إنـی رأیتُ الحق فی قبولهِ
بأنَّ خیرَالقتلِ فی سبیله	الیومَ نضربکم علی تنزیلهِ
ضرباً یزیل الهام عن مقیله	ویُذهلُ خَلیلاً عن خلیلهِ

دا داسي بیتونه دي چي په هغو کي پر کفارو تېرئ او تجاوز ؤ.

یعني: کفارو! د رسول الله ﷺ له لاري ایسته سی، موږ مو وهو، موږ مو وژنو، موږ مو سرونه درپرې کوو، دلته حضرت عمر رضي الله عنه ته قهر ورغلی او ویل: یا بن رواحه! ته څه وایې؟ د رسول الله ﷺ په حضور او د الله جل جلاله په حرم کي شعر وایې؟ رسول الله ﷺ ورته وویل: یا عمر! دئ پرېږده، دغه د ده اشعار پر کفارو تر غشو زیات تاثیر کوي.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته ولي قهر ورغلی؟ د هغه دوه سببه وه، یو دا چي عبدالله بن رواحه رضي الله عنه په طواف کي شعر وایه حال دا چي طواف عبادت دی لکه لمونځ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان باید شعر پکښې و نه وایي، بل دا چې اوس د مسلمانانو سره اسلحه نسته په خالي لاس دي او دغه اشعار کفارو جنګ ته رابولي، نو عمر رضی الله عنه و ویل:

«لا إله إلاّ الله وحدهُ، صدقَ وعدَه، ونَصرَ عبدَهُ، و أعزّ جُندَهُ، وهَزمَ الأحزابَ وحدَهُ»

او دغه تهلیل یې په زوره وایه، نو دا هم زموږ دپاره سنت سوه، هر هغه څوک چې عمره کوي خاصتاً په صفا او مروا کي دغه تهلیل ویل د هغه دپاره سنت دي.

کله چې رسول الله ﷺ د عمرې د آداء کولو څخه فارغه سو هَديَ یې حلاله کړه، د هَديِ حلالول په عمره کي سنت کار دی، واجب او لازمي نه ده چې خامخا یې باید څوک حلاله کړي مګر ثواب یې ډیر زیات دی، رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو هَديِ حلالي کړې، بیا نو رسول الله ﷺ قریشو ته حال ولېږی چې د کعبې شریفي کِلی را ورې او اجازه را کړی چې کعبې شریفي ته دننه ورسم.

خو قریشو جواب را ولېږی چې یا! زموږ او ستاسي په عقد او اتفاق کي دا نه دي لیکل سوي چې ته به کعبې شریفي ته دننه داخلېږې.

که څه هم دا نوی او مشکل کار نه ؤ، د عربو مشرانو ته به یې همېشه کعبه شریفه ور خلاصول، مګر قریشو بیا هم دلته د ضد او عناده کار واخیستی او دروازه یې نه کړه ور خلاصه، رسول الله ﷺ چې دغه د دوی عناد ولیدی نو یې بلال رضی الله عنه ته و ویل: یا بلال! لوړ د کعبې شریفي بام ته وخېژه او آذان وکړه، بلال رضی الله عنه هم د کعبې شریفي بام ته وختی او آذان کوي، قریش ورته ګوري د اسلام آذان اوري:

« الله اکبر، الله اکبر الله اکبر، أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن محمّداً رسول الله»

بلال رضی الله عنه سر بېره پر کعبه شریفه په خپل رنګین او خواږه آواز سره د:

« أشهد أن محمّداً رسولُ الله »

شاهدي آداء کوي او قریش ورته ګوري، عِکرمه بن أبي جهل چې تر دغه وخته پر هغه خپل شرک ؤ و ویل: الله د اَبو الحکم سره ډیر ښه وکړه (چې مقصد یې خپل پلار ابوجهل ؤ) چې دغه مړئ یې نه ولیدی چې لوړ پر کعبه آذان کوي، یعني: دا د هغه سره د الله جل جلاله نیکي وه چې تر دغه د مخه و وژل سو، دغه ورځ او دغه حال یې نه ولیدل. دا د کفارو غرور ؤ، مګر د بلال رضی الله عنه آذان د مکې مکرمې مشرکانو ته ډیر

زيات آزار او تکليف ورکړی، دا چي بلال رضي الله عنه د اسلام آذان لوړ پر کعبه شريفه کوي دا کار و قريشو ته د کعبې شريفي تر نـنوتلو سخت تمام سو.

اوس نو د مسلمانانو درې ورځي پوره سوې او اتفاق هم داسي ؤ چي مسلمانان به درې ورځي په مکه مکرمه کي تېروي او بيا به ځي، په دغو درو ورځو کي مسلمانانو طوافونه کول، لمنځونه يې کول د الله جل جلاله عبادت يې کاوه.

مګر کله چي درې ورځي پوره سوې د رسول الله ﷺ زړه غوښته چي څه نور هم په مکه مکرمه کي پاته سي خو د قريشو له طرفه عِکرمه د ابوجهل زوی او حُوَيطب بن عبد العزیٰ د څو نورو نفرو سره ورته راغله چي ورته و وايي: ستاسي وخت پوره سو نور نو ولاړ سی، کله چي دغه نفر ورته راغله رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا عِکرمه! نه غواړې چي زما سره ډوډۍ وخورې؟ يعني: زما مېلمانه سی ځکه رسول الله ﷺ غوښتل چي نور هم په مکه مکرمه کي پاته سي خو عِکرمه ورته و ويل: زه ستا ډوډۍ ته ضرورت نه لرم زموږ د مځکي څخه ووزه، د سعد بن عُباده رضي الله عنه د توانه و وتل او ويل: دا ستاسي مځکه نه ده بلکه دا د رسول الله ﷺ ښار دی او عِکرمه ته يې په بد ويلو شروع وکړه، خو رسول الله ﷺ سعد بن عُباده رضي الله عنه منعه کړی ويل: يا سعد! زموږ په اُطاق يا زموږ په خېمو کي بايد چا ته بد و نه ويل سي که څه هم هغه زموږ دښمن وي، دا عيب دی چي هغه زموږ پر کمبله ناست وي او موږ بد ورته وايو.

بيا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چي ځانونه د بارېدلو دپاره تيار کړی، دلته بيا هغه د قريشو بېباکه خلکو، لچکانو او اوباشانو چي د هغو په مسلک کي عهد او اتفاق، وعده او امانت هيڅ اهميت نه لري غوښته چي د موقع څخه استفاده وکړي او مسلمانانو ته آزار او تکليف ورکړي، ويل: اوس خو نو عمره خلاصه سوه او زموږ اتفاق داسي ؤ چي مسلمانان به عمره کوي او اوس يې عمره وکړه نو عهد خلاص او پوره سو ځانونه يې تيارول چي پر مسلمانانو حمله وکړي.

مګر تاسي ته معلومه ده چي اتفاق يوازي د عمرې دپاره نه ؤ بلکه اتفاق داسي ؤ چي لس کاله به يو پر بل تجاوز نه کوي مګر دغو اوباشانو غوښتل چي مسلمانان په قهر کړي او جنګ شروع سي، رسول الله ﷺ چي دغه د دوی حرکتونه وليدل نفر يې

(c) Ketabton.com: The Digital Library

ور ولېږل او ویل: که تاسي جنګ غواړی موږ به هغه خپله اسلحه چي تر مکې مکرمې دباندي پرته ده راوړو او بیا به جنګ در سره وکړو، د دغو کفارو دا خیال ؤ چي د مسلمانانو سره اسلحه نسته دوی نه وه خبر چي مسلمانانو خپله اسلحه تر مکې مکرمې دباندي اېښې ده، خو کله چي پوه سوه چي د مسلمانانو سره اسلحه سته وبېرېدل او شا وخوا سره وپاشل سوه.

اوس چي رسول الله ﷺ او مسلمانان د مکې مکرمې څخه و وتل او تر مکې مکرمې دباندي یې خېمې ودرولې دلته یوه کوچنۍ حادثه پېښه سوه، هغه دا چي هلته رسول الله ﷺ یو نفر ولیدی چي خوک وایي دغه نفر ولید بن ولید بن مغیره ؤ، مګر صحي خبره دا ده چي دغه نفر أبان بن ولید بن مغیره ؤ، رسول الله ﷺ ورته و ویل: یا ابان! خالد چیري دی؟ (چي مقصد یې خالد بن ولید ؤ) ویل: خالد چیري دی؟ خالد خو داسي عقل لري چي سمي لاري ته یې را بولي، دئ عاقل او هوښیار سړئ دی د ده عقل څنګه دئ تر اوسه و اسلام ته نه دی را بللی؟ آیا د اسلام ښه والی پټ دی؟ چا ته نه ور معلومېږي؟ خالد چي ذکي او هوښیار سړئ دی ده ته ولي تر اوسه د اسلام ښه والی نه دی ور معلوم سوی، که چیري د ده شوکت او تېزي زموږ سره سي موږ به د ده اکرام او عزت وکړو تر نورو به یې د مخه او مقدم کړو، دغه خبري تر مکې مکرمې دباندي پېښي سوې.

أبان چي په دې خبرو خوشاله ؤ نو خالد بن ولید ته یې یو لیک ولیکی او مکې مکرمې ته یې ور ولېږی چي په هغه لیک کي یې لیکلي وه: یا خالد! ته داسي عقل لرې چي هغه تا ته سمه لار درښوولای سي او د اسلام ښه والی د هیڅ عاقل او هوښیار څخه پټ نه دی پاته، نو راسه او مسلمان سه، ځکه رسول الله ﷺ ته په خیر یاد کړې او وې فرمایل: که خالد موږ ته راغلی موږ به یې عزت وکړو او تر نورو به یې د مخه کړو، د أبان لیک وخالد ته ورسېدی او وې وایه، د خالد و اسلام ته شوق پیدا سو خو مسلمان نه سو، بیا هم د اسلام په باره کي فکر کوي.

رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی، په دغه وختو کي بیا عَمرو بن العاص د حبشې څخه مکې مکرمې ته راغلی او خپل ځان و هجرت ته تیاروي غواړي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدینې منورې ته هجرت وکړي، د عَمرو بن العاص رضي الله عنه د اسلام قصه خو مو د مخه درته بیان کړه چې دئ په حبشه کې د نجاشي پر لاس مسلمان سو او مکې مکرمې ته مسلمان راغلی اوس غواړي چې هجرت وکړي، خالد بن ولید ولیدی وبل چیری ځې؟ عَمرو بن العاص ویل مدینې منورې ته ځم، خالد ویل آیا له دینه واوښتې؟ عَمرو ویل: یا! بلکه مسلمان سوم او خالد ته یې وویل چې نجاشي مسلمان سوی دی، خالد په تعجب کې سو، نو یې د اسلام او د اسلام د احکامو په باره کی نور معلومات هم ځني وکړه، خو نور یې هم اسلام و زړه ته لار پیدا کړه او اسلام یې په زړه کې ثابت او قائم سو، خالد بن ولید رضي الله عنه هم مسلمان سو، هلته یو بل دریم نفر هم د دوی سره اسلام ته داخل سو چې هغه هم د قریشو د سردارانو څخه ؤ، دغه نفر عثمان بن طلحه رضي الله عنه ؤ چې دغه عثمان بن طلحه هم په قریشو کې د خالد بن ولید او عَمرو بن العاص په درجه کې ؤ.

دغو درو نفرو چې د قریشو د سردارانو څخه وه د هجرت نیت او إراده وکړه او د هجرت د اتم کال په شروع کې یې مدینې منورې ته هجرت وکړی، کله چې رسول الله ﷺ دغه درې نفره ولیدل چې مدینې منورې ته مهاجر ورغله تکبیر یې ووایه او وې فرمایل: مکې د خپلي ایني ټوټې درته را وغورځولې، د مکې مکرمې هغه ښه ځوانان درته راغله. خالد بن ولید، عَمرو بن العاص، عثمان بن طلحه، دغه کسان چې د مسلمانانو ملګري سي تر دې به لویه کامیابي څه شي وي.

د هجرت د اتم کال د جمادي الأول په میاشت کې د خُزاعه د قبیلې یوه ډله و رسول الله ﷺ ته ورغله چې د خزاعه د قبیلې اسلام یې اعلان کړی، خزاعه هغه قبیله ده چې د حدیبیې په صلحه کې د رسول الله ﷺ په طرف کې شامله سوه او د رسول الله ﷺ متحالفین او متعاهدین سوه او اوس یې اسلام هم قبول کړی، یعني: اکثریت یې په اسلام کې داخل سوه چې اوس نو یوه بله قبیله د مسلمانانو سره یو ځای او په اسلام مشرفه سوه، دې کار نور هم د اسلام دبدبه او شوکت ورزیات کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچهانو او آمرانو ته
د رسول الله ﷺ رسالې یا لیکونه

اوس چې په جزیرةُ العرب کې تر ډېره حده د مسلمانانو تسلط او سیطره زیات سوه او د اسلام شان او شوکت لوړ سو، رسول الله ﷺ دې ته فارغه سو چې خپل دعوت تر جزیرةُ العرب دباندي وباسي ځکه دغه دین یوازې د عربو یا د جزیرةُ العرب دپاره نه دی بلکه د ټول عالَم دپاره دی، نو رسول الله ﷺ د شا وخوا پاچهانو او آمرانو ته د لیک او رسالو د لېږلو إراده وکړه، کله چې رسول الله ﷺ د رسالو د لېږلو او لیکلو إراده وکړه ځینو اصحاب کرامو ورته و ویل چې پاچهان هغه لیک او رساله نه قبلوي چې هغه مُهر سوې نه وي، نو رسول الله ﷺ هم د خپل ځان دپاره د سپینو زرو څخه مُهر یا انګشتری جوړه کړه چې پر هغه لیکل سوي وه (محمّد رسول الله) چې دغه لیکنه په درو لیکو کې وه تر ټولو کښته لیکه (محمّد) او د منځ لیکه (رسول) او لوړه لیکه (الله) وه.

البته رسول الله ﷺ د دغو رسالو د لېږلو دپاره داسې قاصدان اختیار کړه چې هغو هغه د دوی د ورتګ د ملکو په باره کې معلومات او پخوانۍ معرفت درلودی او د هغو ژبه یې ښه نا ښه زده وه، اوس نو د دغو رسالو د لېږلو په وخت او تاریخ کې لږ اختلاف سته ځوک وایي د دغو رسالو د لېږلو شروع د حدیبیې تر صلحې وروسته د هجرت د شپږم کال په آخر کې وه، ځوک وایي د هجرت د اووم کال په شروع کې ولېږل سوې، چې د دغو دوو قولو په منځ کې فقط یوه میاشت یا تر هغه هم لږ فرق راځي.

او ځوک وایي چې د دغو رسالو لېږل تر عمرة القضاء وروسته یعني: د هجرت د اوم کال په آخر کې وه، خو په حقیقت کې دغه لیکونه په یوه ورځ یا یوه میاشت کې نه وه بلکه په مختلفو تاریخو لېږل سوي دي چې ځیني یې د هجرت په اووم کال کې وه او ځیني یې د هجرت په اتم کال کې وه چې په دې حساب ټول قولونه صحي دي، په هر صورت زه به د دغو رسالو یا لیکونو عبارت او مضمون، حالات او واقعات درته بیان کړم.

(البته د رسالو د لېږلو ترتیب د تاریخ په حساب نه دی مراعت سوی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روم پاچا یا قیصر ته لیک

د روم پاچا چي نوم یې هِرَقل او لقب یې قَیصر ؤ، پایتخت یې (قُسطُنطِینِیَه) ؤ چي اوس اَستَنبُول ورته ویل کیږي، ټوله اُروپا، ترکیه، مصر، شام او نوري ډیري منطقې د ده تر حکم لاندي او د ده تابع وې، رسول الله ﷺ دغه قیصر ته رساله وږ ولیږل چي په هغه رساله کي یې اسلام ته را بلی او رسول الله ﷺ دغه رساله د دِحیهٔ الکلبي رضی الله عنه په لاس د روم پاچا قیصر ته ور ولیږل، په دغه وخت کي چي دِحیة بن خلیفه الکلبي قیصر ته وررهي دی هلته په شام کي څه واقعې پیښې سوې چي هغه داسي وې:

په دغه وختو کي قیصر د روم پاچا په خپله په شام کي موجود ؤ او شام ته د ده د را تګ سبب دا ؤ: چي په تېرو کلو کي د روم او فارس په منځ کي ډیر لوی جنګ پېښ سوی ؤ او په دې جنګ کي روم پر فارس غالبه سو، فارس ته یې ماته او شکست ورکړه چي دغه واقعه یعني: پر فارس د روم کامیابي الله جل جلاله د هغه تر پېښېدلو څو کاله د مخه په قرآن مجید کي ذکر کړې او بیان کړې وه، الله عزوجل د سورةُ الروم په شروع کي فرمایي:

﴿الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ ٱلرُّومُ ﴿٢﴾ فِيٓ أَدۡنَى ٱلۡأَرۡضِ وَهُم مِّنۢ بَعۡدِ غَلَبِهِمۡ سَيَغۡلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بِضۡعِ سِنِينَۗ﴾.

یعني: و عربو ته په نژدې ځمکه کي (یا په کښته ځمکه کي) روم مغلوبه سو او دغه رومیان به د دوی تر دغه مغلوبیت وروسته په څو کلو کي بیرته پر فارسیانو غالبه سي.

د آیات شریف د ترجمې د پوره پوهېدلو دپاره به اول هغه قصه درته بیان کړم کوم چي دغه آیاتونه د هغې په باره کي نازل سوي دي نو بیا د آیاتو په ترجمه په ډیره آساني سره پوهېدلای سو، په دغو آیاتو کي قرآن عظیم الشان یوه عجبه پېش ګویي کړې ده چي د قرآن مجید پر صداقت او حقانیت لوی دلیل دی، قصه داسي وه:

د هغې زمانې د ځمکي د مخ دوې لویې پاچهۍ چي فارس او روم وې د ډیرو کلو راهیسي په خپل منځ کي په شدیدو جنګو سره اخته او مشغوله وې د (۶۰۲) عیسوي کال څخه بیا د(۶۱۴)عیسوي کال تر آخره د دوی د سختو جنګو سلسله جاري وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۵۷۰) عیسوي کال کي د محمّد مصطفیٰ ﷺ مبارک ولادت واقع سو او په (۶۱۰) عیسوي کال کي په نبوت مبعوث کړل سو، په پخوا کي به هم اهل مکې یا مشرکانو ته د فارس او روم د جنګو خبرونه رسېدل، خو د نبوت او د اسلام د دعوت په وخت کي دغه د جنګو خَبَرُو د اهل مکې په زړو کي یو بل شکل او خاصه علاقه پیدا کړې وه، د فارس آتش پرستانو د مکې مکرمې بُت پرستان د ځان ډله بلل، د دین د نژدې والي په سبب یې بُت پرستان خپل بلل او بالمقابل د روم نصاراوو بیا مسلمانان خپل بلل، ځکه چي دواړه اهل کتاب وه او د دواړو دین آسماني دین ؤ، نو کله چي به د فارسیانو د غالبه کېدلو خبر را ورسېدی د مکې مکرمې مشرکانو به خوشالي کول او ویل به یې: موږ هم دغه رنګه پر تاسي غالبه کیږو، مسلمانان به هم په دغو خبرو او واقعو زهیرېدل او ویل به یې: نصارا چي اهل کتاب دي ولي د آتش پرستو مجوسیانو په مقابل کي شکست خوري؟ چي موږ ته دغه مشرکان پېغورونه را کوي خو په (۶۱۴) عیسوي کال کي چي د رسول الله ﷺ د بعثت پنځه کاله تېر سوي وه فارسیانو و رومیانو ته ډېره سخته ماته ورکړه او د روم د قیصر څخه یې ډېر ځایونه ونیول حتّٰی په خپله هرقل یا قیصر هم په قُسطُنطینیه کي محاصره او قلا بند سو، د رومیانو پایتخت تر خطر لاندي سو، ډېر لوی لوی اُسقُفان یا و وژل سوه یا بندي ونیول سوه، د بیت المقدس څخه ډېر لوی او مقدس صلیب د ایراني فاتحانو لاس ته ورغلی، د روم د قیصر عزت او اقتدار بالکل ختم او له منځه ولاړ، په ظاهره خو داسي هیڅ دلیل او علامه نه وه موجود چي رومیان دي بیا دومره قوت او طاقت پیدا کړي چي د فارسیانو په مقابل کي دي سر را پورته کړي، نو د دغو حالاتو او اخبارو په لیدلو او اورېدلو سره به د مکې مکرمې مشرکان ډېر خوشاله کېدل، مسلمانانو ته به یې پېغورونه ورکول او زهېرول به یې تر داسي اندازې چي د مکې مکرمې د مشرکانو څخه یوه نفر ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: نن زموږ فارسي ورونه ستاسي پر رومي ورونو غالبه سوه او شکست یې ورکړی، محوه او نابود یې کړه، سبا به موږ هم تاسي ته دغسي ماته درکړو او له منځه به مو یو سو، په دغه وخت کي قرآن مجید د ظاهري اسبابو څخه مخالف یو داسي اعلان او بیان وکړی چي د منکرو مشرکانو هیڅ زړه ته نه لوېدی چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دغه آیات شریف دی چې مور. مخکې تلاوت کړی:

﴿الٓمٓ ۝ غُلِبَتِ ٱلرُّومُ ۝ فِيٓ أَدۡنَى ٱلۡأَرۡضِ وَهُم مِّنۢ بَعۡدِ غَلَبِهِمۡ سَيَغۡلِبُونَ ۝ فِي بِضۡعِ سِنِينَۗ﴾.

یعني: عربو ته په نژدې مځکه کي (یا په کښته مځکه کي) روم مغلوبه سو او دغه رومیان به د دوی تر دغه مغلوبیت وروسته په څو کلو کي بیرته پر فارسیانو غالبه سي.

په عربي کي د درو څخه نیولې بیا تر نهو پوري، بِضع ورته ویل کیږي، چې دا د (بِضعَ) د لفظ ترجمه سوه، نو الله جل جلاله و فرمایل: چې نن ورځ خو رومیان د فارسیانو له طرفه مغلوبه کړل سوه، مګر د نهو کلو په موده کي به بیرته رومیان پر فارسیانو غالبه او کامیابه سي، د دغه پېشګویي په اساس حضرت ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د ځینو مشرکانو سره شرط وتړی (البته په دغه وخت کي شرط تړل نه وه حرام سوي) داسي شرط یې ورسره وتړی چي ویل: که تر دومره کلو پوري رومیان پر فارسیانو نه سوه کامیابه زه به تاسي ته سل اوښان درکوم او که په دغه موده کي رومیان کامیابه سوه تاسي به ما ته سل اوښان را کوی، که څه هم ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه په اول کي د بِضعِ سنین ترجمه د خپله فکره سره برابر په لږو کلو کړې وه، نو یې خود د کفارو سره شرط هم په لږو کلو اېښی وُ، مګر بیا د رسول الله ﷺ په لار ښوونه سره یې د بِضعِ سنین ترجمه په نهو کلو سره وکړه او شرط یې هم په دغو نهو کلو وتړی او په دغو کلو کي د روم پاچا هِرَقل د جنګ دپاره ترتیبات نیول چې هغه د لاسه وتلی عزت او اقتدار بیرته را وګرځوي او په عین حال کي یې دا نذر هم پر ځان اېښی وُ، ویل: که الله جل جلاله مور. رومیان پر فارسیانو کامیابه کړو نو د حِمص یا قُسطُنطِینیې څخه به تر إیلیا پوري چي بیت المقدس دی د حج او زیارت دپاره پیاده او پر پښو ځم.

خو تاسي د الله جل جلاله شان او قدرت ته وګوری چي د قرآن مجید د دغي پېشګویي سره برابر د نهو کلو په موده کي یعني: تر هجرت یو کال وروسته عیناً د بدر په ورځ هغه چي الله جل جلاله مسلمانانو ته پر مشرکانو ښکاره فتحه او بریٔ ورکړی، مسلمانان د بدر د فتحي په خوشالي کي وه چي دا خبر هم را ورسېدی چي الله جل جلاله کتابي نصارا پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فارسي مجوسيانو او آتش پرستانو بريالي او کامیابه کړه، چې د دغه خبر په اورېدلو سره د مکې مکرمې مشرکان نور هم سپک او ذليله سوه او د قرآن کريم دغه عجبه او حيرانوونکې پېشګويي د دې سبب سوه چې ډېر نفر اسلام ته داخل سوه، ابو بکر الصدّيق رضی الله عنه هغه د شرط سل اوښان د مکې مکرمې د مشرکانو څخه واخيستل او د رسول الله ﷺ په امر سره يې ټول خيرات کړه. *(بيرته قصې ته راسه)*

هغه دا چې رسول الله ﷺ د دحيةُ الکلبي رضی الله عنه په واسطه د روم پاچا هِرَقل ته رساله ولېږل او په دغه وختو کي په خپله هرقل په شام کي ؤ او دئ هم په دې سبب شام ته راغلی ؤ چي په تېرو کلو کي د روم او فارس په منځ کي هغه لوی جنګ پېښ سوی ؤ چي قصه مو درته بيان کړه او روم پر فارسيانو غالبه سوی ؤ، اوس چي هرقل په جنګ کي کامیابه سو نو غواړي چي په هغه خپل نذر وفاء وکړي، نو د قُسطُنطينيې څخه بيت المقدس ته پياده راغلی، خو قيصر په لار کي يو خوب وليدی هغه دا چي د ده پاچهي د داسي قوم او داسي خلکو په واسطه د ده د لاسه وزي چي هغه قوم سنت سوی دی.

تاسي ته معلومه ده چي نصارا ځانونه او خپل اولادونه نه سنتوي، نو ده دغه خوب وليدی چي د ده پاچهي د داسي خلکو په واسطه د ده د لاسه وزي چي هغه قوم سنت سوي وي، کله چي قيصر شام ته ورسېدی د علماوو، احبارو، وزيرانو څخه يې پوښتنه وکړه چي په دې وطنو کي څوک ځانونه سنتوي؟ هغو ورته و ويل: بېله يهودو بل څوک سنتېدل نه کوي، نو قيصر د ټولو يهودو د وژلو قصد او إراده وکړه (که يې دا کار کړی وای دنيا به يې د يهودو له شره خلاصه کړې وای مګر د الله جل جلاله إراده بيا بله وه) اوس قيصر د يهودو د وژلو دپاره ترتيبات نيسي، خپلي قواوي آماده کوي چي په شام کي ټول موجود يهود حلال کړي ځکه ده غوښتل چي هغه د ده د خوب رشتيا نه سي، په دغه وخت کي چي ده د يهودو د وژلو دپاره ځان جوړاوه په شام کي يو غل ونيول سو چي هغه غل د عربو څخه ؤ، عرب ؤ او په شام کي يې غلا کول نو خلکو د هغه غله عرب په تلاښي شروع وکړه تر داسي اندازې چي کالي يې ځني وکښل، کله چي عرب لڅ سو نصاراوو و ليده چي دئ هم سنت سوی دی، نو يې عرب ته و ويل: ته يهودي يې؟ سړي ويل يا! ويل: د کوم ځای يې؟ ويل:

د جزیرةُ العرب یم، ویل: تاسي عرب هم ځانونه سنتوی؟ ویل: هو، دغه خبر یې و قیصر ته ورساوه چي صبر وکړه یهود مه وژنه ځکه بېله یهودو بل قوم هم سته چي ځانونه سنتوي، ویل: هغه څوک دي؟ ویل: عرب دي او د غله حال یې ورته و وایه.

قیصر ویل: غل ما ته راولی، اوس قیصر ته د غلا تر موضوع هغه بله د خوب موضوع مهمه ده، خیر غل و هِرقل ته ور وستل سو (د الله ﷻ کارونه دي په دغه وختو کي ابوسفیان او د قریشو څو نفره نور هم په شام کي دي چي د تجارت دپاره تللي وه) هلته هِرقل په خپله د دغه عرب څخه تحقیقات او پوښتني کوي، ویل تاسي څوک یاست؟ څرنګه ژوند مو دی؟ دین مو څه شي دی؟ عرب ویل: موږ د جزیرةُالعرب اوسېدونکي یو، مشهوره قومونه او قبیلې یو، ټول خلک مو پیژني چي موږ عرب یو، د هرقل چي په اوړو کي شکه وه ویل: آیا په تاسي کي یو نوی شئ، نوی دین، نوی تحوّل پېښ سوی دی؟ عرب ویل: هو! په موږ کي یو نفر پیدا سوی دی چي نوم یې محمّد دی او وایي: زه نبي یم، د رسول الله ﷺ د ژوند او دعوت څه حالات یې ورته و ویل، څرنګه چي هرقل عالم ؤ په تورات او انجیل کي یې معلومات درلودل او پوهېدی چي اوس د هغه وعده سوي نبي د را تګ وخت دی نو شک ورته پیدا سو، د ښه تحقیق دپاره یې د دغه نبي په باره کي پوښتني او معلومات ځني کول خو علامې ټولي داسي دي چي دا هغه نبي دی چي د دوی سره په کتابو کي ذکر سوی دی، هرقل امر وکړی چي داسي عرب را ته راولی چي د دغه محمّد ﷺ د قوم څخه وي، د هرقل قوم او عمله ګرځي او پوښتنه کوي چي په شام کي داسي عرب پیدا کړي چي د محمّد ﷺ له قومه څخه وي.

د هرقل عمله دلې پرېږده چي په شام کي د مکې مکرمې په قریشو پسي ګرځي او غواړي چي هرقل ته یې ورولي.

په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ هغه لیک چي د دِحیهُ الکلبي رضي الله عنه په واسطه یې قیصر ته ورلېږلی ؤ دِحیهُ الکلبي و قیصر ته ورساوه (د رسول الله ﷺ لیک قیصر ته ورسېدی، د دغه لیک د رسېدلو واقعات به وروسته درته بیان کړم خو اوس به بیرته د قصې هغه ځای ته ور سم چي د هرقل عمله د رسول الله ﷺ په قوم پسي ګرځي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو د قيصر عملې ابوسفيان د نورو قريشو سره پيدا كړې، نو د قيصر عملې ابوسفيان او د قريشو هغه نور مشران ونيول او د روم پاچا قيصر ته يې ور وستل.

اوس نو قيصر د ابوسفيان څخه پوښتني كوي او ابوسفيان د هغه د پوښتنو جوابونه ورته وايي، چې دغه د دوی د سوال او جواب موضوع په بخاري شريف كې په يوه اوږده حديث كې بيان سوې او ذكر سوې ده چې زه به اوس هغه حديث شريف درته را نقل كړم، خو دا به هم درته و وايم: چې په دغه وختو كې ابوسفيان د رسول الله ﷺ هغه اشد يا تر ټولو خلكو شديد دښمن دی خو تاسي د هرقل د پوښتنو په مقابل كې د ده جوابونه په دقت سره واورى.

د عبدالله بن عبّاس رضي الله عنه څخه روايت دی چې ابوسفيان بن حرب راته و ويل: هرقل ما او د قريشو يوې ډلې ته چې شام ته د تجارت دپاره تللي وو نفر را ولېږل او دا هغه وخت وو چې رسول الله ﷺ زما او د قريشو د كفارو سره د حديبيې صلحه كړې وه.

هرقل په دغه وخت كې په بيت المقدس كې ؤ، هرقل موږ خپل مجلس ته ور وغوښتلو چې د ده په مجلس كې د ده پر شا وخوا د روم ډير لوی خلك هم ناست وه او بيا يې ترجمان را وغوښتی، زموږ څخه يې د ترجمان په واسطه پوښتنه وكړه چې په تاسي كې كوم يو په نسب كې و هغه سړي ته ډير نژدې دی چې وايي زه نبي يم؟

ابوسفيان وايي: ما ورته و ويل: زه تر دغه نورو نفرو ورنژدې يم.

(ځكه ابوسفيان په پنځم نيكه كې د رسول الله ﷺ سره يو ځای كېدی)

هرقل و ويل: دئ زما مخ ته كېنوی او د ده ملګري دي د ده شا ته كښيني او بيا هرقل خپل ترجمان ته و ويل: دغه نورو خلكو ته و وايه: زه د دغه سړي څخه پوښتني كوم كه يې په جواب كې دروا‍غ را ته و ويل تاسي د ده خبره ور رَدوی، خو ابوسفيان بيا وايي: كه ما ته د دې څخه شرم او حياء نه درېدلای چې بيا به درواغجن معرفي سم، يعني: خلك به مي درواغجن بولي ما به درواغ ورته ويلي وای.

هرقل په پوښتنو شروع وكړه او اوله پوښتنه يې داوه:

د دغه سړي نسب په تاسي كې څنګه دی؟

ما ورته و ويل: هغه په موږ كې د ښه نسب خاوند دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرقل ویل: آیا په تاسي کي دغه د نبوت دعوه او خبري تر ده د مخه یو بل چا هم کړي دي؟ چي ویلي یې وي زه نبي یم.

ما ویل یا، په موږ کي تر اوسه چا د نبوت دعوه نه ده کړې.

هرقل ویل: آیا د محمد ﷺ په نیکه ګانو کي یو پاچا تېر سوی دی؟

ما ویل: یا.

هرقل ویل: آیا د شرف او عزت خاوندان یې متابعت کوي که ضعیفه خلک؟

ما ویل: یا، هغه ضعیفه خلک یې متابعت کوي.

هرقل ویل: آیا دغه د ده متابعین زیاتیږي که کمیږي؟

ما ویل: زیاتیږي.

هرقل ویل: یو څوک چي د ده دین ته داخل سي بیا بیرته ځني اوړي؟

ما ویل: یا، داسي څوک نه دی را معلوم چي د ده دین ته دي داخل سوی وي او بیرته دي ځني اوښتی وي.

هرقل ویل: آیا تر دغه د مخه چي د نبوت خبري وکړي تاسي په ده کي درواغ لیدلي وه؟

ما ویل: یا.

هرقل ویل: آیا غدر، وعده خلافي او خیانت کوي؟

ما ویل: یا، مګر اوس زموږ او د ده په منځ کي د یو څه مو دې دپاره پر صلحه عهد او اتفاق سوی دی خو په دې نه یم خبر چي په دغه صلحه او وعده کي به څه را سره وکړي (د ابوسفیان مقصد هغه د حدیبیې صلحه وه چي اوس هم جاري او برحاله وه).

ابوسفیان وایي: په دغه ټول سوال او جواب کي مي داسي خبره نه کړه پیدا چي زه یې پر زیاته کړم بېله دغه خبري څخه.

هرقل ویل: ستاسي او د ده په منځ کي جنګ پېښ سوی دی؟

ما ویل: هو.

هرقل ویل: د دغه جنګ نتیجه به څنګه وه؟

ما ویل: جنګ زموږ او د ده په منځ کي سلواغه وه کله زموږ و طرف ته او کله د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

و طرف ته وي، يعني: کله موږ کاميابه يو کله دئ.

هرقل ويل: په څه شي مو امر کوي؟

ما ويل: وايي يوازي د الله جل جلاله عبادت کوی، هيڅ شئ مه ور سره شريکوی او هغه ستاسي پلرو چي ويل او کول هغه پريږدی او موږ په لمانځه، صداقت، پاکي او صلهٔ رحمي امر کوي.

هرقل و ترجمان ته وويل: ده ته ووايه:

ما يې د نسب پوښتنه درڅخه وکړه: او تا ويل: هغه د شريف نسب څخه دی، رسُولان هم دغه رنګه وي د خپل قوم په نسب کي رالېږل کيږي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: چي تر ده د مخه په تاسي کي يو بل چا هم دغه خبري کړي دي؟ تا ويل: يا، نوکه چيري په تاسي کي يو بل چا هم دغه د نبوت دعوه کړې وای، ما به ويلي وای: چي دئ هم د هغه نفر تقليد کوي او هغه خبري کوي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: چي آيا په نيکه ګانو کي يې پاچا تېر سوی دی؟ تا ويل: يا، ما ويل: که يې په کورنۍ کي پاچا تېر سوی وای نو به مي ويلي وای چي سړئ د خپلو پلرو او نيکه ګانو پاچهي غواړي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: چي دغه د نبوت تر خبرو د مخه تاسي دئ په دروغو متهماوه؟ يعني: کومه د دروغو خبره څني سوې ده.

تا ويل: يا. نو زه پوه سوم: هغه څوک چي د خلکو سره دروغ نه وايي دا امکان نه لري چي هغه دي پر الله جل جلاله دروغ و وايي، دا ممکنه نه ده چي يو څوک دي په خپل عادي او معمولي ژوند کي د خلکو سره دروغ نه وي ويلي، او بيا دي په يوه وار پر الله جل جلاله دروغ و وايي، دا هيڅ عقل نه مني.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: أشراف او با عزته خلک يې متابعت کوي که ضعيفه خلک؟ تا ويل: ضعيفه خلک يې متابعت کوي او دا معمول دی چي د انبياوو متابعين همېشه د ضعيفه طبقې څخه وي، هغه چي په ابتداء او شروع کي د رسُولانو متابعت کوي هغه أشراف او سرداران نه وي بلکه ضعيفه خلک وي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: چي د ده متابعين زياتيږي که کميږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا ویل: زیاتیږي. د ایمان کار هم داسي دی ترڅو چي پوره کیږي. خلک په کراره کراره سره مسلمانیږي څو بالکل ایمان او اسلام عام سي.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: آیا یو څوک پسله هغه چي د ده دین ته داخل سي بیرته د ده له دینه اوړي؟ تا ویل یا، ایمان هم داسي دی چي زړه ته ننوزي زړه په روښانه کیږي او په زړه کي ځای نیسي.

بیا مي پوښتنه درڅخه وکړه: آیا غدر او خیانت کوي؟ تا ویل یا.

انبیاء هم داسي وي چي هیڅ غدر نه کوی.

او پوښتنه مي درڅخه وکړه: په څه شي مو امر کوي؟ تا ویل د یوه الله په عبادت او وایي هیڅ شئ مه ور سره شریکوی او د بتانو له عبادته مو منعه کوي، په لمانځه، صداقت او پاکي مو امر کوي.

دلته نو قیصر یوه لویه او د معنٰی ډکه جمله و ویل، ویل: که دغه ستا خبري حق او رشتیا وي، نو به دئ د دغه ځای چي دغه زما پښې پر پرتې دي آمر او مالک سي، یعني: حکم به يې تر دغه ځایه را ورسیږي.

قیصر و ویل: زه پوهېدم چي دغه نبي را تلونکی دی خو دا گمان مي نه کاوه چي هغه دي په تاسي عربو کي وي، که زه پوه سم چي زه ده ته ور رسېدلای سم ما به د ده د ملاقات په لار کي ډېر تکلیف تحمل کړی وای او که زه د ده سره وای: متوجه سی دا د قیصر خبري دي(د روم پاچا) په دنیا کي د هغو دوو لویو مملکتو څخه د یوه مملکت پاچا خبري کوي او وایي: که زه د ده سره وای ما به يې پښې ور پرېوللای او بیا يې د رسول الله ﷺ هغه لیک را وغوښتی چي دِحیة الکلبي رضی الله عنه ور ته راوړی ؤ او هغه يې دغه حاضر مجلس ته و وایه، کله چي د لیک د ویلو څخه فارغه سو په مجلس کي آوازونه پورته سوه غالمغال جوړ سو، قیصر موږ امر کړو چي تاسي ولاړ سی.

ابوسفیان چي بیا په وروسته کي مسلمان سو هغه وایي: کله چي موږ قریش د هرقل له درباره را ووتلو او زه د خپلو ملگرو سره تنها سوم نو مي ورته و ویل: په والله د محمّد دین لوړ او غالبه سو، د هغه څخه د روم پاچا قیصر هم بیریږي.

ابوسفیان وایي: له دغه وخته مي دا یقین سو چي د رسول الله ﷺ دین غالبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي ترڅو چې الله جل جلاله زما په زړه کې اسلام را واچاوه.

اوس به هغه واقعات درته بیان سي چې قیصرته د رسول الله ﷺ د لیک د رسېدلو په وخت کې او د لیک په سبب پېښ سوه.

لکه څرنګه چې د مخه مو درته وویل: دِحیهُ الکلبي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ لیک و قیصرد روم پاچا ته ورساوه او هغه لیک داسي لیکل سوی ؤ:

اول به هغه لیک په عربي او هغه ډول چې لیکل سوی ؤ درته وړاندې کړم ځکه دا تاریخي اثر او د رسول الله ﷺ هغه رساله یا مکتوب دی چې قیصر ته یې لېږلی ؤ، په خپله هغه رساله په هغه الفاظو تر اوسه هم ساتل سوې ده او د تاریخي آثارو څخه ده، د لندن موزیم دا ثابته کړې ده چې دغه رساله د هجرت په اوم کال کې لیکل سوې ده او هغه رساله داسي ده:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم، مِن محمّد رسولِ الله اِلی هِرَقلَ عظیمِ الروم، سلامٌ علیٰ مَنِ اتّبعَ الهُدٰی، امّا بعد:

فَاِنّی أدعوکَ بِدِعایَةِ الإسلامِ، أسلِم تَسلَم، وأسلِم یُؤتِکَ اللهُ أجرکَ مَرّتَین، فَاِن تَوَلّیتَ فَاِنّ عَلَیکَ إثمَ الأریسِیینَ، وَقُلۡ یَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ تَعَالَوۡاْ إِلَىٰ كَلِمَةٖ سَوَآءِۭ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمۡ أَلَّا نَعۡبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشۡرِكَ بِهِۦ شَيۡـٔٗا وَلَا يَتَّخِذَ بَعۡضُنَا بَعۡضًا أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِۚ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُولُواْ ٱشۡهَدُواْ بِأَنَّا مُسۡلِمُونَ (٦٤)﴾.

د لیک ترجمه داسي ده:

بسم الله الرّحمٰن الرّحیم،

د محمّد رسول الله ﷺ له طرفه د روم مشر هرقل ته: سلامتیا دې پر هغه چا وي چې د حق او سمې لارې متابعت کوي، امابعد: زه تا په بلنه د اسلام، و اسلام ته دعوتوم او را بولم، مسلمان سه چې سالم پاته سې، مسلمان سه چې الله جل جلاله به دوه واره أجر او ثواب درکړي او که دې له اسلامه مخ واړاوه (انکار دې وکړی) نو د بزګرانو او باغوانانو ګناه هم ستا پر غاړه ده. (ځکه په هغه وخت کې د روم ټول خلک دکښت او زراعت په کار مشغول وه) تقریبًا ټول خلک بزګران او باغوانان وه،

نو ویل: که دي انکار وکړی د هغو ګناه هم ستا پر غاړه ده، یا اهل الکتاب! (څرنګه چي د روم پاچا او ملّت ټول نصارا وه نو یې یا اهل الکتاب ورته وویل) او له دغه ځایه هغه نور پاته لیک د سورة آل عمران (٦۴) نمبر آیات دی، یعني: ای کتابیانو! راسی رجوع وکړی و هغي کلمې ته چي زموږ او ستاسي په منځ کي یوه او یو شئ ده، هغه دا چي بېله الله جل جلاله به بل د هیچا عبادت نه کوو او الله جل جلاله ته به هیڅ شئ نه شریکوو او نه به ګرځوي ځیني زموږ ځیني نور خدایان (بېله الله جل جلاله به بل څوک د خپلو ځانو دپاره مالک او معبود نه ګرځوو) او که چیري دوی مخ واړاوه (توحید او اسلامي احکامو ته یې شا وروګرځول) نو ای مسلمانانو! تاسي دغو کتابیانو ته و وایاست چي تاسي پر دې خبره شاهدان اوسی چي موږ مسلمانان یو.

کله چي هرقل ته د رسول الله دغه لیک او رساله و ویل سوه او ترجمه سوه هرقل وربړدېدی، ځکه د مخه یې د ابوسفیان سره ملاقات، سوال او جواب کړي وه او هغه سوالونه او جوابونه یې په دماغ کي پاته وه او دلته دغه رساله ورته و ویل سوه، په چرت او فکر کي ډوب سو فکر وهي، بیا یې انجیل را واخیستی اُو د راتلونکي نبي علامې یې پکښي وکتلې، هغه ټولي علامي پر محمّد ﷺ جوړي او موافقي وې، نو یې دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه ور وغوښتی او ویل: یا دِحیه! دغه د رسول الله ﷺ لیک و سَفاطِر ته ور وړه، سفاطِر د نصاراوو د عالمانو رئیس ؤ او په هغه زمانه کي په مسیحیت کي تر ټولو احبارو لوی او لوړ عالم ؤ او د هرقل سره دغه د شام په سفر کي ملګری ؤ، یوازي دئ نه بلکه نور هم د مسیحیت لوی لوی علماء ور سره ملګري وه چي ټوله د بیت المقدس د حج دپاره د قیصر سره راغلي وه.

دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه هم دغه لیک سفاطِر هغه د نصاراوو لوی عالم ته ور وړی، سفاطر چي دغه لیک و وایه وربړدېدی او د دِحیه رضي الله عنه څخه یې د رسول الله ﷺ د حالاتو او علامو پوښتني شروع کړې، دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه هم جوابونه ورته وایي، سفاطر ډیري پوښتني کوي او د هري پوښتني جواب هم مفصل غواړي، دِحیهٔ الکلبي رضي الله عنه هم د رسول الله ﷺ ټول حالات په تفصیل سره ورته بیانوي، سفاطر نور هم سوالونه کوي خو ډیري پوښتني یې وکړې او د ټولو جوابونه یې په غور او دقت سره واورېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې يې پوښتنې خلاصې سوې نو يې و ويل: زه پوهېدم چې دا وخت د هغه وعده سوي نبي د راتګ وخت دی، مګر دا ګمان مې نه کاوه چې هغه دې په تاسي کې پيدا سي يا معشرَ العرب! او زه شاهدي آداء کوم: (لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله) د مسيحيانو لوی عالم سفاطر رحمة الله عليه مسلمان سو.

بيا نو سفاطر د نصاراوو هغه نور علماء سره را ټول کړه او دوئ هم ور سره کښېنستی د رسول الله ﷺ هغه رساله يې ورته و ويل کوم چې دِحيةُ الکلبي رضي الله عنه را وړې وه او د را تلونکي نبي ټولي علامې يې ورته بيان کړې او بيا يې د دوی د انجيل څخه هغه دلايل ورته و ويل چې د محمّد ﷺ پر نبوت يې دلالت کاوه او دا يې ثابتول چې محمّد ﷺ هغه موعود او را تلونکی نبي دی، کله چې سفاطر خپل ټول دلائل و ويل او د رسول الله ﷺ علامې يې هم بيان کړې نو يې و ويل: زه اوس تاسي اسلام ته را بولم او مسلمانان سی، زه په خپله دا شاهدي آداء کوم چې (لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله) دلته د نصاراوو دغه نور علماء و بېربېدل ويل: که خلک خبر سوه چې سفاطر مسلمان سو د مسيح عليه السلام دين پرېږدي، نو يې د سفاطر رحمة الله عليه د وژلو إراده وکړه او سفاطر رضي الله عنه يې په شهادت ورساوه.

اوس په نصاراوو کې يوه واقعه پېښه ده چې ټول په فکر کې دي او نه پوهيږي چې څه وکړي؟ په خپله هرقل په حيرت کې دی چې څنګه وکړي؟ دِحية الکلبي رضي الله عنه هم د سفاطر په وژلو خبر سو او هرقل ته ورغلی چې اوس څه وايې؟ هرقل ويل: والله په دوی کې سفاطر تر ما عزتمن ؤ، وعلماوو ته د ده درجه او مقام زما تر مقام لوړ وه، دا چې دوی د ده اطاعت و نه کړی او وې وژی نو زما اطاعت به څنګه وکړي؟ مګر بيا هم ته صبر وکړه، هرقل امر وکړی چې د نصاراوو ټول علماء، أشراف او مشران دي را ټول سي، هغه يې ټوله په يوه قصر کې سره يو ځای کړه، هرقل امر وکړی چې د قصر دروازې بندي او وتړی او د قصر پر شا وخوا يې مسلح فوج و دراوه چې چا ته د وتلو اجازه ور نه کړي، اوس نو علماء، أشراف او مشران ټول په دغه قصر کې ناست دي او د قيصر د راتلو په انتظار دي، په دغه وخت کې قيصر د دغه قصر د لوړ منزل په يوه برنډه کې ور ته را ووتی او هلته لوړ داسي و درېدی چې حاضر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک ده ته نه سي ور رسېدلای، قیصر له هغه ځایه د رسول الله ﷺ لیک ورته ولوست او بیا یې هغه علامې ورته بیان کړې کومې چې په انجیل کې د را تلونکي نبي په باره کې راغلي وې او بیا یې داسې دلایل ورته و ویل چې په هغه سره یې دا ثابتول چې محمّد ﷺ هغه نبي دی کوم چې د راتګ وعده یې سوې ده، پسله دغې مقدمې قیصر و ویل: زه په خپله شاهدي آداء کوم چې (لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله) او غواړم چې تاسي هم مسلمانان سی، یو وار په دغه راټول سوو خلکو کې نارې جوړې سوې، غالمغال سو او د قصر د دروازو پر طرف ځغلي غواړي چې ووزي او نارې وهي قیصر مسلمان سو، قیصر مسلمان سو، خو د قصر دروازې تړلي وې او مسلح فوج ولاړ دی خلک له مجبوریه بیرته را وګرځېدل او سره یو ځای سوه، قیصر ولاړ دی او ورته ګوري. دغو نفرو قیصر ته و ویل: په والله که ته موږ ټوله و وژنې بیا به هم موږ د مسیح دین پرې نږدو، اوس د قیصر په مخ کې دوه کاره دي چې د هغو څخه به یو قبلوي او عملي کوي او تر هغه بل به تېرېږي، چې هغه دوه: اسلام، یا پاچهي ده، که دئ مسلمان پاته سي دغه را ټول سوي نفر او د هغو قبیلې او متابعین د ده پرضد درېږي چې په دې صورت کې ده ته پاچهي نه پاته کېږي، یا دا چې تر اسلام به تیرېږي خو پاچهي به ورپاته وي.

متوجه سه! دا الهي امتحانونه دي چې نن ورځ هم ډېر خلک په مبتلاء دي.

قیصر په دې فکر کې دی چې کوم یو اختیار کړي؟ خو په آخر کې قیصر ورته و ویل: یا قوم! زه نه مسلمان سوی یم او نه مسلمان یم، فقط ما تاسي تجربه کولاست، کله چې ما ولیدل چې د محمّد ﷺ دین نشرېږي زه پر تاسي و بېرېدم، نو مي غوښته چې دا ځان ته معلومه کړم چې تاسي پر خپل دین څومره ټینګ یاست او څومره علاقه ور سره لری؟ ما ولیدل چې تاسي پر خپل دین ټینګ ولاړ یاست او نه یې پرېږدی زه هم په دې کار ډېر خوشاله سوم او ستاسي سره پر دغه دین یم، بیا یې امر وکړی چې دروازې دي خلاصي سي.

دغه علماء او د قومو مشران د قیصر په خبرو خوشاله سوه، خو قیصر پسله هغه چې اسلام ته داخل سو بیرته مرتد سو، رسول الله ﷺ فرمایي: «اسلام د قیصر زړه ته ننوتی او بیرته مرتد سو پر دنیا او پاچهي وبېرېدی» وروسته قیصر دِحیهُ الکلبي رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور وغوښتې تحفې او د سرو زرو دينارونه يې ورکړه ويل: دغه زما له طرفه و رسول الله ﷺ ته هديه او تحفه ده او زما له طرفه ورته و وايه: زه شاهدي آداء کوم چې (لا إله إلا الله وأن محمّداً رسول الله) او دا چې ما دغو خلکو ته و ويل چې زه ستاسي سره پر دغه مسيحيت يم د هغه سبب دا ؤ چې پاچهي مي ولاړه نه سي مګر ايمان زما په زړه کي دی، دِحيهُ الکلبي رضي الله عنه بيرته د مدينې منورې پر طرف رهي سو.

اوس چې دِحيهُ الکلبي رضي الله عنه د مدينې منورې پر لار د (حسمي) منطقې ته ورسېدی هلته په لار کي د جُذام د قبيلې خلک پر پېښ سوه او هغه د ده سره ور سره ټول شيان يې په زور ځني واخيستل د ده سره يې هيڅ شئ نه پرېښاوه، کله چې دحيهُ الکلبي رضي الله عنه مدينې منورې ته ورسېدی د مخه تر دې چې خپل کور ته ولاړ سي رسول الله ﷺ ته ورغلی او په قصه يې خبر کړی، اول يې د قيصر پيغام ورته و وايه چې قيصر وايي: زه په زړه کي مسلمان يم مګر په ظاهره د دې دپاره کفر ښکاره کوم چې پاچهي مي ولاړه نه سي خو رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه د الله دښمن درواغ وايي دئ مسلمان نه دی بلکه دنيا پر غالبه سوه.

دا د قيصر د زړه پټ حال او حقيقت ؤ چې رسول الله ﷺ ښکاره کړی، دئ د نجاشي په مثل نه ؤ بلکه دنيا ورکش کړی د پاچهي او د دنيا حُب پر غالبه سو.

پاته سوه د جُذام د قبيلې د خلکو موضوع! رسول الله ﷺ هغو ته د جزاء ورکولو دپاره زيد بن الحارثه رضي الله عنه حسمي ته د (۵۰۰) نفرو سره ولېږی، حسمي يوه منطقه ده چې د واديُ القُرٰی شا ته ده، زيد رضي الله عنه هم د جذام پر قبيله حمله وکړه کوم کسان چې وژل کېده و وژل سوه او نور وتښتېدل، زيد بن الحارثه رضي الله عنه د دوی څخه ډېر غنيمتونه مدينې منورې ته راوړل چې د غنيمتو په جمله کي زر اوښان، پنځه زره پسونه او سل ښځې او ماشومان وه.

خو هلته بيا د رسول الله ﷺ او د جُذام د قبيلې په منځ کي د نه تعارض وعده موجوده وه، نو زيد بن رِفاعه الجذامي چې د جذام د قبيلې د مشرانو څخه ؤ، دئ او د ده د قوم څو نفره مسلمانان سوي هم وه او په هغه وخت کي چې پر دِحيهُ الکلبي رضي الله عنه حمله کېدل دوی د ده رضي الله عنه مرسته هم کړې وه، نو دغه زيد بن رِفاعه و رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته عرض او شکایت وکړی چې زموږ سره داسې وسوه، رسول الله ﷺ هم د ده شکایت قبول کړی د دوی بندیان یې ور ایله کړه او غنیمتونه یې بیرته ورکړه.

دا د رسول الله ﷺ یوه رساله او یو لیک ؤ خو تاسې وګورئ چې د هغه وخت د مځکې د مخ پر هغه لوی پاچا یې څومره اثر او تاثیر ؤ؟ ټوله مملکت یې ورورېږداوه.

نن ورځ هم ټول کفار د اسلام څخه بېرېږي او د هغه د ختمولو دپاره کوښښونه کوي خو هیهات! دا دین به د قیامت تر ورځې پوري موجود وي، الله جل جلاله د سورة التوبه په (۳۲، ۳۳) نمبر آیاتو کې فرمایي:

﴿ يُرِيدُونَ أَن يُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَيَأْبَى ٱللَّهُ إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴾. [التوبه: ۳۲]

یعني: کتابي کفار غواړي چې د الله جل جلاله د دین او شریعت رڼا په خپلو خولو سره و وژني، یا الهي نور په پوکلو سره ورک کړي، مګر الله جل جلاله دغه کار تر هغو پوري منعه کوي تر څو چې خپل نور یعني: توحید او محمّدي شریعت پوره کیږي، که څه هم کفار د دغه شریعت په نشرولو ناراضه وي.

د اسلام د ورکولو دپاره دکفارو هلې ځلې داسې مثال لري لکه یو بیعقل او ناپوه انسان چې په پوکلو سره د لمر یا سپوږمۍ شعاع یا روښنایي وژني.

﴿ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴾. [التوبه: ۳۳]

الله جل جلاله هغه ذات دی چې خپل رسول محمّد ﷺ یې په هدایت سره (چې قرآن مجید دی) او په حق دین سره (چې اسلام دی) د دې دپاره رالېږلی دی، چې دغه دین پر نورو ادیانو که څه هم آسماني ادیان وي لوړ کړي، که څه هم مشرکان په دې کار سره نا راضه وي.

الحمد لله په هر وخت او هره زمانه کې د حُجت، معقولیت او دلائلو په لحاظ د اسلام دین پر نورو ټولو أدیانو که څه هم آسماني أدیان وي په ښکاره ډول سره غالبه او کامیابه دی، خو د سلطنت او حکومت په اعتبار هم تر هغه وخته پوري پر نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادیانو غالبه ؤ چې مسلمانانو اسلامي اصول او قوانین مراعتول، د ایمان او تقوٰی پر لار سم رهي وه، په جهاد في سبیل الله کي ثابت قدمه وه او که تر دې وروسته هم مسلمانان پر ایمان او اسلام، تقوٰی او جهاد ثابت و درېږي بیا به هم کامیابي او سلطنت، حکومت او حاکمیت د دوی وي او د حق دین داسي کامله غلبه چي نور ادیان د مځکي له مخه په کُلي ډول سره محوه او نابود کړي هغه وخت به وي چي قیامت ته نژدې مسیح علیه السلام له آسمانه را کښته سي.

د دِمشق آمر حارث بن أبي شمر الغساني ته لیک

دغه رنګه رسول اللهﷺ د شجاع بن وهب الأسديرضي الله عنه په لاس یو لیک و حارث بن أبي شمر الغساني ته چي د دمشق آمر ؤ ولېږی او دا لیک داسي لیکل سوی ؤ:

«بسم الله الرّحمٰن الرحیم، من محمّد رسولِ الله الی الحارث بن أبي شمر! سلامٌ علٰی من إتّبعَ الهُدٰی وَآمنَ باللهِ وصَدّق، وإنّي أدعوکَ أن تؤمِنَ باللهِ وحدهُ لا شریکَ لهُ، فَیَبقٰی لکَ مُلکُکَ».

یعني: پر هغه چا دي سلامتیا وي چي د حق او سمي لاري متابعت کوي او پر الله یې ایمان را وړی وي او د هغه تصدیق کوي او زه تا دې ته را بولم چي یوازي پر یود الله هغه چي شریک نه لري ایمان را وړه، نو ستا پاچهي به تا ته درپاته سي.

حارث چي دغه لیک وو ایه ډیر په قهر سو او د رسول اللهﷺ رساله یې پر مځکه وغورځول، ویل: ما زما په خپله پاچهي بېروي څوک زما څخه زما پاچهي اخیستلای سي؟ حال دا چي زه سل زره جنګي فوج لرم، دغه د دمشق آمر د غسانه پر قبیلو حاکم ؤ چي دغه قبیلې د جزیرةُ العرب په شمال کي اوسېدې، د حارث دغه شدید جواب د دې سبب سو چي بیا په وروسته کي یې د (مؤته) جنګ په وجود را وړي او له دغه وخته حارث د لښکر په تیارولو او آماده کولو شروع وکړه، هغه خپل سل زره نفریزه لښکر یې تیاراوه چي پر مدینه منوره او مسلمانانو حمله وکړي.

حارث نو دلې د خپل لښکر د تیارولو په حال کي پرېږده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بُصرٰی آمر ته د رسول الله ﷺ لیک

رسول الله ﷺ یو بل لیک د حارث بن عُمیر الأزدي رضي الله عنه په لاس د بُصرٰی و آمر ته ولېږی چي د هغه خط مضمون او معنٰی هم داسي وه لکه د دمشق آمر حارث بن أبي شمر ته چي يې لېږلی ؤ او د بُصرٰی آمر يې اسلام ته دعو تا وه، حارث رضي الله عنه د لیکه سره د بُصرٰی د آمر پر طرف رهي سو، په لار کي شُرحبیل بن عَمرو الغساني پر پېښ سو چي دغه شرحبیل کافر او د غسان د قبیلې د آمرانو څخه ؤ، شرحبیل دغه د رسول الله ﷺ قاصد ولیدی چي د بُصرٰی آمر ته د لیک د ور وړلو دپاره رهي دی نو يې دغه د رسول الله ﷺ قاصد حارث بن عُمیر الأزدي رضي الله عنه ونیوی او شهید يې کړی چي دا د غسان د قبیلې له طرفه د اسلام پر ضد دوهم مخالفت او دښمني وه چي پېښېږي، د دغي واقعې په سبب د مسلمانانو او غساسِنه په منځ کي حالات او مناسبات نور هم خراب سوه.

رسول الله ﷺ هم د لښکر په جوړولو شروع وکړه چي پر غساسنه یا د غسان پر قبیلو د مخه تر دې حمله وکړي چي هغه پر مسلمانانو حمله کوي، دغه د رسول الله ﷺ د قاصد شهیدېدل د (مُؤته) د جنګ دپاره دوهم سبب وګرځېدی، چي د غسان د قبیلې له طرفه د رسول الله ﷺ د دوو رسالو سره نا وړه حرکتونه وسوه، اوله رساله يې وغورځول سوه او د دوهمي رسالې قاصد شهید کړل سو چي د دغو حرکتو په نتیجه کي د مُؤته جنګ په وجود راغلی چي د هغه جنګ قصه به إن شاء الله تعالٰی پر خپل وخت او ځای درته بیان سي.

د مصر پاچا مُقوقِس ته د رسول الله ﷺ لیک

رسول الله ﷺ یوه بله رساله د حاطِب بن أبي بلتَعه رضي الله عنه په لاس د مصر او اسکندریې و پاچا مقوقس ته ور ولېږل چي د دغه پاچا نوم جُرَیج بن متي ؤ او مقوقس يې لقب ؤ، دغه رساله تر اوسه پوري ساتل سوې ده او دا لیک داسي لیکل سوی ؤ:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم، من محمّد رسول الله إلی المُقوقس عظیم القبط، سلامٌ علی من اتبعَ الهُدٰی، امّا بعد: فَانّي أدعُوکَ بِدِعَایَةِ الإسلَامِ، أسلِم تَسلَم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

وأسلم يؤتك الله أجرك مرتين، فان توليت فإن عليك اثم اهل القبط،

﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾﴾.

دا لیک عیناً هغسي لیک دی لکه قیصر ته چي لیکل سوی ؤ نو ځکه یې ترجمه کولو ته ضرورت نسته، حاطب رضي الله عنه چي ډیر هوښیار او ذکي سړئ ؤ کله چي د مُقوقِس دربار ته ور ننوتی نو یې ورته وویل: تر تا د مخه پر دغه پاچهي یو سړئ ؤ چي هغه داسي ګمان کاوه چي دئ رب اعلیٰ دی، چي مقصد یې فرعون ؤ او هغه به ویل: «أنا ربكمُ الأعلىٰ» زه ستاسي لوی او لوړ رب یم، نو الله جل جلاله هغه د دنیا او آخرت په عذاب اخته کړی، د ځینو څخه یې په ده سره انتقام واخیستی او بیا یې له ده څخه انتقام واخیستی، نو ته په نورو سره عبرت واخله داسي مه کېږه چي نور په تا سره عبرت واخلي، بیا یې د رسول الله ﷺ رساله ورکړه، د رسالې تر ویلو وروسته د مقوقس او حاطب رضي الله عنه په منځ کي سوال او جواب شروع سو، تاسي ښه ورته متوجه سی څومره خوږې خبري دي، مقوقس چي نصراني ؤ وویل: موږ یو دین لرو چي هغه نه پرېږدو مګر خو بیا یې و هغه دین ته پرېږدو چي زموږ تر دین ښه وي.

حاطب رضي الله عنه و ویل: موږ دي و دینِ اسلام ته رابولو، هغه دین چي د الله جل جلاله له طرفه راغلی دی او په هغه دین سره نور ادیان باطل سوه، بېشکه دغه نبي خلک و اسلام ته دعوت کړه خو په خلکو کي هغه تر ټولو شدید خلک قریش وه او تر ټولو ډیر دښمنان یې یهود وه او هغه چي ده ته تر ټولو نژدې دي هغه نصارا دي او زما دي قسم وي چي د موسیٰ زېری په عیسیٰ سره نه دی مګر داسي دی لکه د عیسیٰ زېری په محمّد سره، یعني: لکه تاسي چي خلکو ته تر موسیٰ وروسته په عیسیٰ سره زېری ورکوی موږ تاسي ته تر عیسیٰ وروسته په محمّد ﷺ سره زېری درکوو او زموږ له طرفه و قرآن ته ستا دعوتول داسي دي لکه ته چي د تورات خلک و انجیل ته دعوتوې، هر نبي چي په یو قوم کي پیدا سي هغه ټول قوم د ده امت دی او پر هغه ټول قوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لازمه ده چې د ده متابعت وکړي او ته د هغو کسانو څخه يې چې د دغه نبي وخت دي ونيوی، نو بايد متابعت يې وکړې او موږ تا د مسيح عليه السلام له دينه نه منعه کوو بلکه په هغه سره دي امر کوو ځکه د هغه په دين او کتاب کي دا راغلي دي چې [تر ما وروسته يو نبي راځي چې نوم يې محمّد دی او تاسي يې متابعت وکړی] نو زه دي اوس په هغه دين سره امر کوم.

د پوښتنو په جمله کي مقوقس داهم وويل: د رسول الله ﷺ او قريشو په منځ کي څه پېښه سوه؟ حاطِب رضی الله عنه وويل: هغو جنګونه ور سره وکړه، مقوقس ويل: نو ولي يې و هغو ته ښرا نه کول؟ څرنګه چې دئ نبي دی دعاء او ښرا يې قبليږي نو يې ولي د جنګ پر ځای خپل قوم ته ښرا نه کول؟ چې د هغه قوم انسانان يې مات کړي او خراب کړي وای؟ حاطِب رضی الله عنه وويل: عيسیٰ عليه السلام ولي خپل قوم ته ښرا نه کول؟ مقوقس چې نصراني او عيسايي ؤ چپ او بې جوابه سو، ځکه محمّد ﷺ او عيسیٰ عليه السلام دواړه نبيان او رسولان وه دوی دواړو خپل قوم ته د رحمت او شفقت په سبب ښرا نه کول بلکه د قوم هدايت يې د الله جل جلاله څخه غوښتی.

بيا مقوقس و ويل: ما د دغه نبي په باره کي فکر وکړی په داسي شي سره امر نه کوي چې هغه دي د پرېښوولو وړ وي او د داسي شي څخه منعه نه کوي چې هغه دي د کولو وړ وي، يعني: په هر هغه شي سره چې خلک امر کوي واقعاً هغه داسي شئ دی چې بايد وسي او له هر هغه شي څخه چې خلک منعه کوي هغه داسي شئ دی چې حقيقتاً بايد پرېښوول سي، دئ نه ګمراه ساحر دی او نه درواغجن کاهن دی بلکه په ده کي مي د نبوت علامې وليدلې او زه به نور هم فکر وکړم، بيا يې د رسول الله ﷺ رساله د عاج په يوه قُطئ کي کښېښوول هغه يې لاک او مهر کړه او د ساتلو دپاره يې يوې مينځي ته ورکړه چې دا وساته.

وروسته يې داسي ليکونکی را وغوښتی چې په عربي يې ليکنه کول او د رسول الله ﷺ د ليک په جواب کي يې دغه ليک وليکی:

بسم الله الرّحمٰن الرّحيم، و محمّد بن عبدالله ته د مقوقس عظيم القِبط له طرفه، سلامٌ عليک امّا بعد: ستا ليک مي و وايه هغه څه چې تا ليکلي وه او په هغه څه پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوم چي خلک ور بولي او په دې پوهېدم چي يو نبي پاته دی ما دا سي فکر کاوه چي هغه به په شام کي پيدا سي، ستا د قاصد عزت مي وکړی او تا ته مي دوې جارېې در ولېږلې چي دغه دواړي په قِبط کي د لوړ مقام خاوندانې دي (قبط يوه لويه قبيله او قوم دی چي په مصر کي اوسېدی او قبطيان ورته ويل کېږي) او يوه غاطره مي ستا د سپرتيا دپاره په هديه کي در ولېږل. والسّلام عليک.

تر دغه زيات يې څه نه وه ليکلي او مسلمان هم نه سو، هغه دوې جارېې چي يې را لېږلي وې: يوه ماريه رضي الله عنها او بله سيرين وه او هغه غاطره چي دلدل ورته ويل کېده د معاويه رضي الله عنه تر وخته پاته وه، رسول الله ﷺ هم د مقوقس هديه قبوله کړه، ماريه القبطي رضي الله عنها چي د اهل مصر څخه وه با عزته او با شرفه ښځه وه د جمال او کمال خاونده وه، رسول الله ﷺ په نکاح کړه او د دې څخه د رسول الله ﷺ هغه زوی پيدا سو چي ابراهيم نومېدی او هغه بله جاريه چي سيرين نومېدل رسول الله ﷺ و حَسّان بن ثابت الأنصاري رضي الله عنه ته ورکړه.

رسول الله ﷺ د مقوقس په باره کي فرمايي: ده ايمان را نه وړی ځکه دئ بېرېدی که دئ مسلمان سي روم به له ده څخه پاچهي واخلي، نو که د مقوقس سره دغه د پاچهۍ بېره نه وای ور سره مسلمان سوی به وای، ځکه دئ پوه سو چي محمّد ﷺ نبي دی مګر څرنګه چي د مصر پاچا مقوقس د روم د پاچا قيصر چي نصراني ؤ د حکم تابع او د هغه تر اثر لاندي ؤ، نو ويل: که زه مسلمان سم روم به پاچهي را څخه واخلي.

د حبشې پاچا نجاشي رضي الله عنه ته ليک

دغه رنګه رسول الله ﷺ د حبشې پاچا نجاشي ته ليک وليکی چي د دغه نجاشي نوم أصحمه بن الأبجر ؤ او دغه ليک يې د عَمرو بن اُميه الضمري رضي الله عنه په لاس د هجرت د شپږم کال په آخري مياشت يا د هجرت د اووم کال په اوله مياشت کي ور ولېږی، خو د دغه ليک په لفظ او عبارت کي د علماء کرامو څخه مختلف قولونه را نقل سوي دي، امام طبري رحمه الله د دغه ليک لفظ او عبارت ذکر کړی دی مګر که د هغه ليک په الفاظو او عبارت کي په دقيق شکل سره وکتل سي داسي ځني معلومېږي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لیک هغه لیک نه دی چې د حدیبیې تر صلحې وروسته نجاشي ته لیږل سوی دی بلکه ښایي دا د هغه لیک الفاظ یا عبارت وي چې د مکې مکرمې په وختو کې و جعفر رضی الله عنه او د ده ملګرو ته هغه وخت ورکول سو چې دوی حبشې ته هجرت کاوه، ځکه دغه لیک چې امام طبري ذکر کړی دی د هغه په آخر کي د دغو مهاجرینو ذکر په داسي ډول سره راغلی دی چې رسول الله ﷺ نجاشي ته لیکلي دي:

ما و تاسي ته زما د اکا زوی جعفر او د ده سره څو نفره مسلمانان در ولېږل، کله چې دوی تا ته درسي عزت یې وکړه او جبروت پرېږده.

او امام بیهقي د ابن اسحاق څخه د دغه لیک چې رسول الله ﷺ نجاشي ته لیکلی ؤ عبارت داسي روایتوي:

« هٰذا کتاب من محمّد النّبي الی النجاشي الأصحَم عظیم الحبشه: سلامٌ علی من إتبع الهدٰی وامنَ بالله ورسوله، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شریک له لم یتخذ صاحبةً ولا ولداً، وأن محمّداً عبدهٗ و رسولهٗ، و أدعوکَ بِدعایةِ الاسلام، فإنّي أنا رسولهٗ فأسلِم تَسلَم،

﴿ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ﴾ « فإن أبیتَ فإنّ علیکَ إثم النّصارٰی من قومکَ ».

دا د رسول الله ﷺ د لیک هغه لفظ او عبارت ؤ چې امام بیهقي رحمه الله د ابن اسحاق رحمه الله څخه را نقل کړی ؤ.

مګر هغه لوی محقق او دانشمن: ډاکټر حمیدالله د دغه لیک لفظ او عبارت چې په دغه نزدو وختو کې یې لاس ته را وړی دی او د دغه لیک په لاس ته را وړلو کې یې ډیر تکلیف او زحمت ګاللی دی او د هغه د حاصلولو دپاره یې د نوي عصر د اکتشافاتو او وسایلو څخه کار اخیستی دی او په خپل هغه کتاب کي چې په اردو ژبه سره دی او د (رسول اکرم کی سیاسي زندګي) په نامه سره یادیږي د دغه لیک عکس یا تصویر هم را وړی دی، په هغه کي دغه لیک داسي لیکل سوی دی:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم﴾ « من محمّد رسولِ الله الی النّجاشي عظیم الحبشه، سلامٌ علی

(c) ketabton.com: The Digital Library

من إتبع الهدى، امّابعد: فإنّي أحمدُ إليكَ اللهَ الذي لا إله إلا هوَ الملكُ القدوسُ السلامُ المؤمنُ المهيمنُ، وأشهدُ أنّ عيسى بن مريم روحُ الله وكلمتُهُ ألقاها الى مريم البتول الطيبة الحصينة، فحملَت بعيسى من روحه ونفخه كما خلقَ آدم بيده، وإنّي أدعو إلى الله وحدَه لا شريكَ لَه، والمُوالاةَ على طاعتِه، وأن تتّبِعني، وتؤمن بالّذي جاءني، فإنّي رسولُ الله وإنّي أدعوكَ وجنودكَ إلى الله عزّوجلّ، وقد بلّغتُ ونصحتُ فاقبل نصيحتي، والسلامُ على من إتبع الهدى».

اوس نو محترم ډاکټر حمیدالله پر دې تاکید کوي چې دغه د هغه لیک لفظ او عبارت دی چې رسول الله ﷺ پسله حدیبیې و نجاشي ته لیکلی دی، خوکه پسله کتلو د هغو دلایلو چې محترم ډاکټر ذکر کړي دي په دې کې هیڅ شک نه پاته کیږي چې هو! دغه هغه لفظ او عبارت دی چې رسول الله ﷺ نجاشي ته لیکلی دی مګر دا چې دا هغه لیک دی چې پسله حدیبیې لیکل سوی دی د دغه د اثبات دپاره کوم دلیل نسته او هغه لفظ یا عبارت چې امام بیهقي د ابن اسحاق څخه را نقل کړی دی هغه! د هغو لیکونو سره مشابه دی کوم چې رسول الله ﷺ تر حدیبیې وروسته د نصاراوو و پاچهانو او آمرانو ته لیږل، ځکه په هغه کې هغه آیات شریف سته چې د دغه وخت په لیکونو کې د رسول الله ﷺ د دغه آیات شریف لیکل عادت ؤ، چې هغه دغه آیات شریف دی:

﴿قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾﴾.

او په هغه لیک کې د اصحمه نوم هم په صراحت سره ذکر سوی دی.

مګر دغه لفظ او عبارت چې ډاکټر حمیدالله ذکر کړی دی ممکن دا د هغه لیک لفظ او عبارت وي چې رسول الله ﷺ د اصحمه تر مرګ وروسته د هغه و خلیفه ته ور لیږلی وي، نو ځکه یې په دغه لیک کې د اصحمه نوم هم نه دی ذکر کړی، خو بیا هم د دغه إدعا د اثبات دپاره کوم قطعي دلیل نسته بیله دې څخه چې د دغو رسالو د لفظ او عبارته څخه ځیني داخلي دلایل په لاس را تلای سي.

معافي غواړم! تاسي پوهېږئ چي ما ولي د دغه لیک د لفظ او عبارت د تعینولو او معلومولو دپاره د علماوو دغه مختلف قولونه را نقل کړه؟ کېدلای سوای چي دغه موضوع مي په مختصر ډول سره بیان کړې وای، مګر څرنګه چي ما مخکي هم ویلي دي چي دغه کتاب د مختلفو استعدادو خلک مطالعه کوي او هلته داسي طالب علمان سته چي د یوې موضوع پوره څېړنه غواړي، نو ځکه د دغه لیک د لفظ د تعینولو دپاره دغه ټول قولونه را نقل سوه چي د هر چا د ذوق مراعت سوی وي.

د رسول الله ﷺ لیک د عَمرو بن اُمیه الضمري په واسطه نجاشي ته ورسېدی، نجاشي د رسول الله ﷺ لیک واخیستی او پر سترګو یې کېښېناوه له خپله تخته را کښته سواو پر مځکه کښېنستی او د جعفر بن أبي طالب ﷺ پر لاس یې ایمان راوړی.

نجاشي د رسول الله ﷺ د لیک په جواب کي بل لیک ولیکی چي هغه په داسي ډول سره ؤ:

بسم الله الرّحمٰن الرّحیم، و محمّد رسول الله ته د نجاشي اصحمه له طرفه: سلامٌ علیکَ یا نبي الله! من الله و رحمة الله و برکاته، الله الّذي لا إله إلا هو، امّابعد: یا رسولَ الله! ستا هغه لیک ما ته را ورسېدی چي په هغه کي دي د عیسیٰ علیه السلام حال ذکر کړی ؤ، د آسمانو او مځکي په رب مي دي قسم وي چي عیسی علیه السلام تر هغه هیڅ زیات نه دی چي تا ذکر کړی ؤ، هغه هم واقعاً داسي دی لکه تا چي فرمایلي وه او موږ په هغه شي پوه سوو چي تا موږ ته را لیږلي وه، یا موږ په هغه شي وپوهېدلو چي ته د هغه دپاره موږ ته را لېږل سوی یې، ما ستا د اکا د زوی او ستا د اصحابو عزت وکړی او زه دا شاهدي آداء کوم چي ته د الله رسول یې، صادق او مصدوق یې او ما ستا سره بیعت کړی دی او ستا د اکا د زوی سره مي بیعت وکړی او د ده پرلاس و الله رب العالمین ته تسلیم سوم.

همدارنګه رسول الله ﷺ د نجاشي څخه دا غوښتي وه چي جعفر ﷺ او د ده سره په حبشه کي مهاجر مسلمانان ورته را ولیږي، نو نجاشي دغه نفر په دوو کښتیو کي د عَمرو بن اُمیه الضمري ﷺ سره ورته را ولېږل، کله چي رسول الله ﷺ په خیبر کي ؤ دوی ور ورسېدل، نجاشي د هجرت د نهم کال د رجب په میاشت کي د تبوک تر غزاء وروسته وفات سو او رسول الله ﷺ د غائب د جنازې لمونځ پر آداء کړی، کله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجاشي رضي الله عنه وفات سو د ده پر ځای بل پاچا کښېنستی او رسول الله ﷺ هغه ته هم يو بل ليک ور ولېږی خو دا نه ده معلومه چي هغه مسلمان سو که يا؟ دا هغه نجاشي رضي الله عنه ؤ چي د اسلام قصه يې مخ کي هم درته بيان سوې وه مګر رسول الله ﷺ دوهم وار بيا قاصد ور ولېږی چي د ده پر اسلام تائيد او تاکيد وسي.

د فارس پاچا کسری ته ليک

همدارنګه رسول الله ﷺ د فارس پاچا کسرٰی ته ليک ولېږی، د دغه ليک د رسولو دپاره يې عبدالله بن حُذافه السهمي رضي الله عنه خوښ او انتخاب کړی، دغه ليک هم ساتل سوی دی مګر په خپله هغه ليک نه دی موجود ځکه هغه ليک کسرٰی شيري کړی خو د ليک مضمون يې موجود دی، د دغه وخت د فارس د پاچا نوم پرويز ؤ چي لقب يې کسرٰی ؤ، نو دغه ليک عبدالله بن حُذافه السهمي يو وړی او هلته يې په خپله وکسرٰی ته و وايه چي د ترجمان له طرفه ترجمه کېدی او ليک داسي ليکل سوی ؤ:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحيم﴾

« من محمّد رسولِ الله إلى كسرٰى عظيم فارس: سلامٌ علٰى من إتبع الهُدٰى، وامنَ باللهِ ورسوله، وشَهدَ أن لا إلٰه إلا اللهُ وحده لا شريک له، وأن محمّداً عبدُه ورسوله، وأدعوکَ بدعاية الله، فَإني أنا رسول الله الى النّاسِ كافه، لِيُنذرَ من كان حياً و يحِقّ القولُ على الكافرين، فأسلِم تَسلَم، فَإن أبيتَ إثمَ المجُوسِ عليک ».

کله چي کسرٰی ته دغه ليک فقط دومره و ويل سو « من محمّد رسولِ الله الى کسرٰی عظيم فارس» کسرٰی سندستي په قهر سو ليک لا پوره نه دی ويل سوی کسرٰی په غضب سو په تکبر او غرور سره يې و ويل: زما د رعيت شخه يو خوار مريئ خپل نوم زما تر نامه د مخه ليکي؟ او وايي: من محمّد الى کسرٰی، ده بايد ليکلي وای: الٰى کسرٰی من محمّد، دا غرور او تکبر ؤ، ليک پوره نه دی ويل سوی چي د قاصد د لاسه يې واخيستی شيري او توک توک يې کړی، کله چي دغه خبر و رسول الله ﷺ ته ورسېدی نو يې و فرمايل: الله جل جلاله دي د ده پاچهي ور توک توک کړي.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

دغه د رسول الله ﷺ ښرا په یاد ولری بیا به د حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه په سیرت کي و وینی چي د کسرٰی پاچهي څنګه ټوک ټوک سوه او په څلور کاله کي یې څوارلس پاچهان مړه یا رَد او بدل سوه، اوس نو کسرٰی د دغه لیک په مقابل کي څه وکړه؟ څرنګه چي باذان د کسرٰی له طرفه په یمن کي والي ؤ او دغه قصه مو مخ کي درته بیان کړې ده چي د فارس حکومت څنګه یمن ته داخل سو او یمن یې د ځان مستعمره وګرځول، هغه قصه به مو په یاد وي، نو کسرٰی دغه خپل والي ته چي باذان نومېدی لیک ولېږی او په لیک کي یې ورته ولیکل: دغه څوک چي په حجاز کي پیدا سوی دی او د نبوت دعوه کوي ستا له طرفه دوه قوي نفره ورولېږه چي ما ته یې راولي.

باذان هم د خپلو نفرو څخه دوه نفره اختیار کړه او رسول الله ﷺ ته یې د یوه لیکه سره ور ولېږل چي په هغه لیک کي یې رسول الله ﷺ امر کاوه چي د دغو دوو نفرو سره ما ته راسه چي کسرٰی ته دي ور ولېږم، دغه دوه نفره چي ږیري یې خرولي وې او لوی لوی برېتونه یې وه مدینې منورې ته ورسېدل او رسول الله ﷺ ته یې وویل: شاهنشاه، یعني: د پاچهانو پاچا (کسرٰی) باذان ته امر وکړی چي تا ته یو څوک در ولېږي او تا کسرٰی ته ور ولي، نو باذان موږ تا ته راولېږلو چي را سره ولاړ سې، نو اوس ته باذان ته تسلیم سه چي هغه دي بیا کسرٰی ته ولیږي، رسول الله ﷺ تبسم وکړی او وې فرمایل: تاسي اوس ولاړ سی استراحت وکړی او سبا بیا ما ته راسی چي ستاسي د غوښتني جواب درته ووایم.

ورونو! د فارس د ټولو خلکو دا عقیده وه چي د کسرٰی په کورنۍ کي الٰهي نسب سته نو خود کسرٰی ته یې رب ویل او رب یې باله.

رسول الله ﷺ د دغو دوو نفرو څخه پوښتنه وکړه چي تاسي ولي ږیري خروی او برېتونه لویوی؟ دوی و ویل: زموږ رب موږ دغسي امر کړي یو، رسول الله ﷺ وفرمایل: زما رب بیا زه امر کړی یم چي ږیره پرېږدم او برېتونه کوچني کړم.

تاسي پوه سواست چي د ږیري پرېښوول یوازي سنت او د رسول الله ﷺ امر نه دی بلکه دا الٰهي امر دی چي خپل رسول او مسلمانان یې په امر کړي دي.

خیر سبا چي هغه دوه نفره د جواب اورېدلو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ ورته و ويل: باذان ته و وایاست: نن شپه چې د شپې اووه ساعته تېر سوي وه زما رب ستا رب کسرٰی و واژه.

ابن سعد رحمه الله وايي: "دغه شپه دسه شنبې شپه وه او د هجرت د اوم کال د جمادي الأول يوولسم تاريخ ؤ او په دغه شپه الله جل جلاله د کسرٰی زوی چې شيرويه نومېدی پر کسرٰی مسلط کړی او خپل پلاریې و وژی".

هغو دوو نفرو و ويل: ته پوهېږې چې ته څه وایې؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: هو زما له طرفه باذان ته و وایاست چې نن شپه ستا رب پرويز زما د رب په إراده د هغه د زوی شيرويه له طرفه و وژل سو.

د باذان نفرو و ويل: چې هغه نن شپه وژل سوی وي نو تا ته خبر څنګه راغلی؟ د فارس څخه تر دغه ځایه په يوه مياشت خبر را رسېږي.

رسول الله ﷺ و فرمايل: زه الله جل جلاله خبر کړم.

هغو ويل: ستا دغه جواب دی؟ آيا دغه شئ و پاچا ته وليکو؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: هو! زما جواب دغه دی او باذان ته دغه خبر ورورې او ورته و وایاست چې زما دين او سلطه به تر هغه ځایه ورسېږي چې د کسرٰی پاچهي رسېدلې ده او ورته و وایاست: که مسلمان سوې دغه چې ستا تر لاس لاندي دي دغه به در کړم او پر خپل قوم به دي پاچا پرېږدم.

نفر هم بيرته يمن ته ولاړل او باذان ته يې دغه خبر و وايه، باذان په تعجب کي سو چې دا څنګه جواب دی؟ او تر دغه وخته يمن ته د پروېز د وژل کېدلو خبر نه ؤ را رسېدلی، باذان و ويل: دغه خبر يې په کومه شپه تاسي ته و وايه؟ دوی هغه شپه ور وښوول، باذان و ويل: تر هغو به انتظار وکړو چې موږ ته څه خبر را رسېږي.

خو واقعاً هم د هغه وخته څخه چې د کسرٰی لښکرو د قيصر په مقابل کي بده ماته خوړلې وه هلته په فارس کي د کسرٰی پر ضد د خپلي کورنۍ له طرفه يو لوی انقلاب شروع سوی ؤ خو په دغه شپه چې د سه شنبې شپه وه او د هجرت د اووم کال د جمادي الأول يوولسمه وه د کسرٰی زوی شيرويه خپل پلار و واژه او پاچهي يې پر خپل نامه اعلان کړه، پسله لږو شپو و يمن ته د شيرويه له طرفه ليک را ورسېدی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

باذان ته يې د خپل پلار د وژلو سبب او تاريخ ليکلی ؤ او دا يې هم ورته ليکلي وه چې هغه څوک کوم چې د هغه په باره کي زما پلار ليک در لېږلی ؤ په هغه اوس کار مه لرى ترڅو زما امر در رسيږي، (يعني د رسول الله ﷺ موضوع تر امر ثاني پوري معطله کړه) او دا هغه شپه وه چې رسول الله ﷺ ورته ويلي وه چې نن شپه، دلته نو باذان و ويل (أشهد أن لا إله إلا الله و أن محمداً رسول الله) باذان مسلمان سو او هغه فارسيان چې په يمن کي د باذان سره وه هغه هم مسلمانان سوه، په دغه ورځ باذان اعلان وکړی چې موږ د فارس په عوض او پر ځای د مديني منورې د حکم تابع يو، نو يمن د مسلمانانو د امر تابع سو، دا هغه معلومات وه چې اسلام څنګه ويمن ته داخل سو.

د بحرين پاچا منذر بن ساوي ته ليک

همدارنګه رسول الله ﷺ د علاء بن الحضرمي ﷺ په لاس منذر بن ساوي ته چې د بحرين آمر او پاچا ؤ ليک ولېږی چې په هغه ليک کي يې اسلام ته دعوتا وه.

هغه وخت بحرين يوازي دغه اوسنۍ بحرين نه ؤ بلکه موجوده بحرين او د إحساء ټوله منطقه پکښي داخله وه، دغي ټولي منطقې ته بحرين ويل کېده او دغه ليک هم د تاريخ په کتابو کي موجود دى، د دغه ليک لفظ او عبارت هغه د کسرٰی د ليک سره يو شئ دی، څرنګه چې منذر بن ساوی عاقل او هوښيار سړئ ؤ نو يې د علاء بن الحضرمي ﷺ څخه د رسول الله ﷺ په باره کي ډيري پوښتني وکړې او علاء ﷺ پوره جوابونه ورته و ويل او د نجاشي په اسلام يې هم خبر کړی، د باذان د اسلام حال يې ورته و وايه او هغه نوري لويي لويي قبيلې چې اسلام ته داخلي سوي وې لکه خزاعه او داسي نوري د هغو په اسلام يې خبر کړی او ويل: اسلام په ټوله جزيرةُ العرب کي نشر سوی دی.

دلته نو د منذر بن ساوي زړه ته اسلام داخل سو او د بحرين پاچا هم مسلمان سو، وروسته يې خپل قوم هم اسلام ته دعوت کړی چې ځيني يې مسلمانان سوه او ځينو يې اسلام رَد کړی، يعني: قبول يې نه کړی، بيا نو د بحرين پاچا منذر ﷺ و رسول الله ﷺ ته و ليکل: امّابعد: يا رسولَ الله! ما ستا ليک د بحرين اهل يا اوسېدونکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووایه، ځینو یې اسلام خوښ کړی او پکښې داخل سوه او ځینو رَد کړی، څرنګه چې زما په مځکه کې یهود او مجوس هم سته د هغو په باره کې ستا امر را ته بیان کړه چې هغسې ور سره وکړم.

رسول الله ﷺ ورته ولیکل:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم﴾ من محمّدٍ رسولِ الله إلی منذر بن ساوی: سلامٌ علیک! فإني أحمدُ إلیک الله الّذي لا إله إلا هو، و أشهد أنّ محمّداً عبدُه و رسوله، أمّا بعد:

« زه الله جلّ جلاله در په یادوم او هر هغه څوک چې نصیحت کوي په حقیقت کې هغه خپل ځان ته نصیحت کوي (یعني: ګټه یې ده ته رسیږي) او هر هغه څوک چې زما د قاصد اطاعت کوي او د دوی د امر متابعت کوي هغه زما اطاعت او متابعت کوي، که چا دوی ته نصیحت وکړی هغه ما ته نصیحت وکړی او زما قاصدانو، ته په خیر سره یادولې، زه تا ته ستا د قوم شفاعت کوم، مسلمانو ته هغه څه ور پرېږده چې دوی پر هغه اسلام راوړی دی، که ګنهکاران د ګنهو څخه توبه وکاږي توبه یې قبوله کړه، تر کومه وخته چې ته د اصلاح کارونه کوې موږ تا له خپله کاره څخه نه معزوله کوو او هر هغه څوک چې پر یهودیت او مجوسیت پاته وي پر هغو جزیه کښېږده ».

اوس نو د بحرین هغه کسان چې اسلام ته نه سوه داخل پر خپل یهودیت او مجوسیت پاته سوه د بحرین پاچا د رسول الله ﷺ په امر پر هغو جزیه کښېښوول، په دې ډول سره بحرین او د هغه شا وخوا د اسلام د امر تابع سوه، دغه د حدیبیې د صلحې په موده کې رسول الله ﷺ شا و خوا ته پرله پسې لیکونه لېږل او خلک یې د یوه الله جلّ جلاله عبادت او د اسلام دین ته دعوتول.

د یمن پاچا حارث الحَمیَري ته لیک

همدارنګه رسول الله ﷺ د مهاجر بن أمیه المخزومي رضي الله عنه په لاس د یمن پاچا حارث الحَمیَري ته لیک ولېږی، چې دغه حارث د یمن د یوې حصې پاچا ؤ ځکه یمن په هغه وخت کې هم پر دوې حصې وېشل سوی ؤ، یوه حصه یې د فارسیانو په لاس کې وه چې باذان یې آمر او پاچا ؤ او بیا مسلمان سو او یوه حصه یې د دغه حارث

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر امر لاندي وه، خو حارث ته د لیک په رسېدلو سره ډیر قهر او غضب ورغلی او د رسول الله ﷺ دعوت یې نه کړی قبول.

د یمامې رئیس هَوذه بن علي ته لیک

دغه رنګه رسول الله ﷺ د سُلیط بن عَمرو العُمري رضي الله عنه په لاس یو لیک و هَوذه بن علي ته ولېږی چې د یمامې مشر او پاچا ؤ، یمامه د جزیرةُ العرب په منځ کې ده او دلته د بنو حنیفه قبیله اوسېدل چې دغه قبیله په جزیرةُ العرب کې هغه ډېره لویه قبیله وه او د دغې قبیلې مشر او رئیس هوذه بن علي ؤ، ویل کیږي چې هوذه سل زره جنګي نفر درلودل، رسول الله ﷺ دغه هوذه ته لیک ور ولېږی چې داسې یې ورته لیکلي وه:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم﴾

« من محمّدٍ رسولِ الله الیٰ هَوذه بن علي، سلامٌ علیٰ من إتبع الهُدیٰ، واعلم أنّ دیني سیظهر إلیٰ منتهیٰ الخُفَّ والحافر، فأَسلِم تَسلَم، وأجعَلُ لکَ ما تحتَ یدیکَ».

سُلیط رضي الله عنه چې دغه لیک هوذه ته ور وړی، هوذه ته معلومه وه چې اسلام ورځ په ورځ غالبه کیږي، نشریږي او ډېریږي نو یې د رسول الله ﷺ د قاصد سُلیط بن عَمرو رضي الله عنه ښه هرکلئ وکړی او د رسول الله ﷺ د لیک په جواب کې یې لیک ولیکی چې داسې یې لیکلي وه:

دا څومره ښه او ښایسته دین دی چې ته خلک ور بولې او عربو ته هم زما مقام او درجه ورمعلوم دي نو ته ما ته په امر کې یوه حصه راکړه چې زه دي متابعت وکړم.

او سُلیط رضي الله عنه ته یې هم ښه لباس او هدیې ورکړې، سُلیط رضي الله عنه ټول شیان و رسول الله ﷺ ته ور وړه او د خپل سفر په حال یې خبر کړی، رسول الله ﷺ چې د هَوذه لیک و وایه نو یې وفرمایل: چې د مځکې یوه ټوټه را څخه وغواړي ور به یې نه کړم، دئ او هر څه چې د ده په لاس کې دي نیست او نابود دي سي.

کله چې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې د فتحې څخه راغلی جبریل علیه السلام خبر ور ته راوړی چې هَوذه مړ سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: مګر یمامه! په هغه کې به یو کذّاب پیدا سي چې د نبوت دعوه به کوي او تر ما وروسته وژل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه د اصحاب کرامو څخه وویل: یا رسولَ الله! څوک به یې وژني؟
رسول الله ﷺ وفرمایل: ته او ستا ملګري، چې داسي هم وسوه، په یمامه کي مسیلمة الکذاب پیدا سو چي د نبوت دعوه یې وکړه او د ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه په خلافت کي د مسلمانانو په لاس ووژل سو.
نو هوذه د یمامې پاچا د دنیا او آمریت طمعه وکړه، د ده د اسلام قبلول د صدق او ایمان په سبب نه وه بلکه طمعه پکښي پیدا سوه، ده لیدل چي اسلام ورځ په ورځ کامیابه کیږي او په ټوله جزیرةُ العرب کي نشریږي، نو یې دا امید پیدا سو چي تر رسول الله ﷺ وروسته پر مسلمانانو خلیفه وي خو نتیجه یې هغه سوه چي پر کفر مړ سو.

د عُمان پاچا ته لیک

دغه رنګه رسول الله ﷺ د عمان پاچا ُته د عَمرو بن العاص رضی الله عنه په لاس لیک ولېږی، د عُمان دوه پاچهان وه چي دواړه ورونه وه، یو جَیفَر او بل عبد نومېدی چي د جُلندي زامن وه، دواړه ورونه په شراکت د عُمان پاچهان او رئیسان وه.
هغه لیک چي د عمان پاچهانو ته ولېږل سو داسي لیکل سوی ؤ:
﴿بسم الله الرّحمٰن الرّحیم﴾
« من محمّدِ بن عبدالله الی جیفر و عبد ابنَی الجُلندي، سلامٌ علی من اِتّبعَ الهُدٰی، امّا بعد: فإنّي أدعو کُما بدعایَة الإسلام، أسلما تَسلَما، فإنّي رسولُ الله الی النّاس کافّةً لأنذر مَن کان حیّاً و یَحقّ القولُ علی الکافرین ۰ فَإنّکُما إن أقررتُما بالإسلامِ ولّیتکُما، وإن أبیتُما أن تَقرّا بالإسلامِ فَإنّ مُلکَکُما زائلٌ، وَخیلٌ تَحلّ بِساحَتِکُما، وتَظهر نُبوّتي علی مُلکِکُما».
یعني: زه تاسي دواړه اسلام ته را بولم مسلمانان سی چي سالم پاته سی، زه ټولو خلکو ته رسول الله یم چي ژوندي انسانان د الله جل جلاله څخه وبېروم او پر کافرانو به د عذاب قول حق او صادقه سي، که تاسي په اسلام سره اقرار وکړی تاسي به پر خپله پاچهي پرېږدم او که مو د اسلام څخه انکار وکړی ستاسي پاچهي زائلېدونکې ده، آسان به ستاسي مځکه تر پښو لاندي کړي او زما نبوت به ستاسي پر ملک ښکاره او غالبه سي.
لکه څرنګه چي د مخه مو درته وویل: رسول الله ﷺ د دغه لیک د رسولو دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَمرو بن العاص رضی الله عنه اختیار کړی، اوس نو د مدینې منورې ځخه تر عُمان پورې ډیره زیاته لار ده خاصتًا چې په لار کې هغه رُبع خالي هم سته چې وچ دښت دی نو عَمرو بن العاص رضی الله عنه مستقیم عُمان ته نه ولاړی، اول إحساء ته ولاړی چې بحرین دی او بیا له هغه ځایه ځخه پر خلیج ور رهي سو ځو عُمان ته ورسېدی، نورو قاصدانو چې به د رسول الله ﷺ لیک واخیستی مستقیم به و هغه پاچا ته ورغله، مګر عَمرو بن العاص رضی الله عنه چې ډیر هوښیار او ذکي سړئ ؤ داسي یې و نه کړه، بلکه ځو ورځي یې په عُمان کي تیري کړې او پاچا ته نه ورغلی، د دغو دوو پاچهانو د حالاتو او خویو پوښتنه کوي، د طبیعت او اخلاقو پوښتنه یې کوي چې ځه شي یې خوښ ځه شي یې ناخوښ دي؟ د ځه شي ځخه بېرېږي او په ځه شي خوشاله کېږي؟ ځو په پوره تفصیل سره یې د دوی معلومات ځان ته حاصل کړه او دا یې هم و سنجول چې په کومه طریقه سره به دوی اسلام ته دعوتوم، دا معلومات یې هم وکړه چې په دوی دوو ورونو کي کوم یو حلیم او نرم دی چې ژر نه په قهر کېږي، په نتیجه کي دا ور معلومه سوه چې کشر ورور چې عبد نومیږي تر جیفر پوست او حلیم سړئ دی، نو یې د عبد د ملاقات غوښتنه وکړه، اوس به قصه په خپله عَمرو بن العاص رضی الله عنه ته پرېږدو.

عَمرو رضی الله عنه وایي: د مدینې منورې ځخه و وتم ځو عُمان ته ورسېدم هلته مي د عبد د ملاقات إراده وکړه ځکه په دوی دوو ورونو کي دئ حلیم او د پاسته طبیعت خاوند ؤ، نو عبد ته ورغلم او ورته و مي ویل: زه تا او ستا ورور ته د رسول الله ﷺ له طرفه قاصد یم، عبد ویل: زما ورور په عمر تر ما ډیر او په پاچهي کي تر ما د مخه دی، زه به دي هغه ته ورولم چې دغه ستا را وړی لیک و وایي او بیا یې را ته و ویل: ته مونږ ځه شي ته دعوتوی؟

ما ویل زما دعوت: هغه الله جل جلاله لره دی چې وَحدَهُ لاَ شَرِیکَ لَهُ دی، بېله الله به بل د هر شي عبادت پرېږدی او دا شاهدي به آداء کوی چې محمّد ﷺ د الله بنده او رسول دی.

عبد و ویل: یا عَمرو! ته د خپل قوم د یوه سردار زوی یې ستا پلار ځه وکړه؟ مونږ د هغه متابعت کوو، ما ویل: هغه مړ سو او پر محمّد ﷺ یې ایمان نه راوړی او زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خوښه وه چې کشکې مسلمان سوی وای او د محمّد ﷺ تصديق يې کړی وای او زه هم تر ډيره وخته د ده پر رأيه وم څو الله جل جلاله اسلام ته هدايت کړم.

عبد ويل: له کومه وخته دي د محمّد ﷺ متابعت اختيار کړی دی؟

ما ويل: د دغه نژدې وختو څخه.

عبد ويل: څنګه او چيرې مسلمان سوې؟

ما ويل: د نجاشي سره او د نجاشي د اسلام قصه مې ورته وکړه چې هغه هم مسلمان سوی دی.

عبد ويل: نو د هغه قوم څه ور سره وکړه او د ده پاچهي څنګه سوه؟

ما ويل: هغو قبول کړی او د ده متابعت يې وکړی.

عبد ويل: رُهبان او اساقفه هم د نجاشي متابعت وکړی؟

ما ويل: هو.

عبد ويل: يا عَمرو! پر خپلو خبرو دي پام کوه په سړي کې بل داسې بد او رسوا کوونکی خوی نسته لکه دروغ، ما ويل: نه ما دروغ ويلي دي او نه زموږ په دين کې دروغ حلال دي.

بيا عبد و ويل: زما په خيال چې هرقل د نجاشي په اسلام نه دی خبر سوی.

ما ويل: يا! بلکه هرقل د نجاشي په اسلام خبر سو.

عبد ويل: ته څه پوه او خبر سوې چې هرقل د نجاشي په اسلام خبر سو؟

ما ويل: نجاشي و هرقل ته د کاله څه مال ورکاوه خو کله چې نجاشي مسلمان سو او د محمّد ﷺ تصديق يې وکړی نو يې و ويل: يا والله! که هرقل د کاله يو دِرهم را څخه و غواړي هم به يې ورنه کړم، و هرقل ته دغه د نجاشي خبره ورسېده او د هرقل ورور نياق و هرقل ته و ويل: آيا ته هغه ستا مريئ پرېږدې چې اوس تا ته هغه کلنئ مصرف نه درکوي؟ او بېله ستا له دينه يې بل نوی دين اختيار کړی دی؟

هرقل ورته و ويل: يو سړئ ؤ يو دين يې خوښ سو او هغه يې د ځان دپاره اختيار کړی نو زه څه په وکړم؟ او په والله که زه پر خپله پاچهي نه بېرېدلای ما به هم داسې کړي وای لکه ده چې وکړه.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

عبد وېل: پام دي سته چې ته څه وايې؟

ما وېل: په والله رشتيا وايم.

عبد وېل: ښه دا راته و وايه چې محمّد ﷺ خلک په څه شي امرکوي او د څه شي څخه يې منعه کوي؟

ما وېل: د الله جل جلاله په إطاعت او بندگي يې امر کوي او د هغه د معصيت او نافرمانۍ څخه يې منعه کوي، په نېکي او صلهٔ رحمي يې امر کوي، د ظلم او تجاوز، د زنا او شرابو، د بتانو او د صليب د عبادت څخه يې منعه کوي.

عبد و وېل: دغه د ده دعوت څومره ښه دعوت دی که زما ورور زما سره موافقه وکړي موږ به دواړه ده ته ورسو پر ده به ايمان راوړو او تصديق به يې وکړو، مګر زما ورور پر خپله پاچهي ببرېږي وايي پاچهي به مي د لاسه ووزي او زه به دغسي پاته سم.

ما ورته و وېل: که دي ورور اسلام قبول کړی رسول الله ﷺ يې پر خپل قوم پاچا پرېږدي چي د اغنياوو څخه به زکات او صدقه اخلي او پر فقيرانو به يې وېشي.

عبد وېل: داخو ډېر ښه کار دی مګر صدقه څه شي ده؟

ما په مالو کي د اسلام په هغهٔ فرض سوي زکات خبر کړی تر څو چي د اوښانو زکات ته را ورسېدم.

عبد وېل: يا عَمرو! آيا زموږ څخه هغه حيوانات هم اخيستل کيږي چي دښتي وُني خوري او اوبه چښي؟

ما وېل: هو.

ده وېل: والله زه فکر نه کوم چي زموږ قوم دي د دغه کار اطاعت وکړي.

عَمرو رضي الله عنه وايي: زه څو ورځي دالته ورته پاته سوم او عبد زما ټولي خبري خپل ورور ته ورسولې څو د ده ورور جَيفر يوه ورځ زه ور وغوښتم او زه هم ورغلم، په دروازه کي دروازه وانانو تر اوږو ونيولم وېل: چيري ځې؟ جيفر وېل: پرې يې ږدی، هغو پرېښوولم زه د ده مجلس ته ورغلم غوارم چي کښينم حاضر باشانو ناستي ته نه پرېښوولم، ما جيفر ته وکتل، ده وېل: خپل حاجت دي و وايه، ما هغه د رسول الله ﷺ مهر سوی ليک ورکړی، جيفر يې مهر خلاص کړی او ليک يې تر آخره و وايه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې لیک خپل ورور عبد ته ورکړی هغه هم لیک و وایه، مګر ما ولیدل چې ورور یې ترده نرم او پوست ؤ، نو جیفر پوښتنه را څخه وکړه چې قریشو څه وکړه؟

ما ویل: د محمّد ﷺ متابعت یې وکړی، یا دا چې دغه دین یې خوښ ؤ په خپله یې اختیار کړی یا د توري په زور تابع سوه؟

ده ویل: د محمّد ﷺ سره نور څوک ملګري دي؟

ما ویل: هغه خلک چې اسلام یې خوښ سوا او تر نورو ادیانو یې ښه وباله، اسلام یې په خپلو عقلو سره و پېژندی، سره د هغه هدایته چې الله جل جلاله دوی پوه کړه چې دوی په ضلالت او ګمراهي کي وه، یعني: الله جل جلاله دغه توفیق ورکړی چې حق او باطل یې سره و پېژندل او د حق متابعت یې وکړی، او ما ته په دغه منطقه کي ببله تا بل څوک نه دی را معلوم چې پر خپل دین دي پاته وي او که ته نن ورځ مسلمان نه سې او د محمّد ﷺ متابعت و نه کړې ستا ځکه به د مسلمانانو د آسانو تر پښو لاندي سي او ستا کښتونه به ټول نېست او نابود سي نو مسلمان سه چې سالم پاته سې او رسول الله ﷺ به دي پر خپل قوم آمر پرېږدي ستا منطقې ته به نه انسانان او نه آسان راځي (یعني: لښکر به نه درته راځي) جیفر وویل: نن ورځ مهلت را کړه او سبا راسه.

د ده څخه ولاړم او بیا د ده ورور عبد ته ورغلم، عبد را ته وویل: یا عَمرو! زه ګمان کوم چې ورور به مي مسلمان سي که پر پاچهي و نه بېرېدی، خیر دغه ورځ تېره سوه او سبا جیفر ته ورغلم خو دروازه وانانو اجازه را نه کړه چې ورسم، بېرته د ده ورور عبد ته ورغلم او ورته ومي ویل: زه یې ستا ورور ته نه ورپرې ښوولم.

عبد و جیفر ته وروستم او جیفر را ته وویل: ما په هغه شي کي فکر وکړی چې تا ور ته دعوت کړم ستا د دعوت معنٰی دا سوه چې زه تر ټولو عربو ضعیفه یم که مي دغه سړي ته (مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ) که مي دغه سړي ته ټول هغه شیان ورکړه چې زه یې مالک یم نو د ده آسان دلته نه راځي مګر هو، دا دي هم درته معلومه وي: که د ده لښکر دلته راغلی داسي جنګ او مقابله به و وینې چې د هغه نورو جنګو په مثل به نه وي چې ده کړي دي.

ما ویل: ما خپله وظیفه پای ته ورسول او زه سبا له دې ځایه ځم، کله چې یې زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تللو يقين سو نو هغه وروريې چې عبد نومېدی د ده سره کوښه سو او ورته ويې ويل: موږ بايد د هغو کسانو څخه نه سو چې د محمّد ﷺ مقابله يې کړې ده او هر چا ته چې يې قاصد ورلېږلی دی هغوی يې دعوت قبول کړی دی.
کله چې سهار سو ما ته يې نفر را ولېږی او دواړو ورونو اسلام قبول کړی او د رسول الله ﷺ تصديق يې وکړی، ما ته يې هلته د اسلامي احکامو په عملي کولو کي اختيار راکړی او د هغه چا په مقابل کي چې زما مخالفت به يې کاوه دوی زما ښه کومکيان وه.
د دغي قصې څخه دا معلومېږي چې دغه ليک د نورو پاچهانو تر رسالو ډير وروسته لېږل سوی دی او ښايي د دغه ليک لېږل د مکې مکرمې تر فتحې وروسته وه.
اوس نو د دغو رسالو په لېږلو سره رسول الله ﷺ خپل دعوت د مځکي و ډيرو پاچهانو ته ورساوه چې چا ايمان راوړی او چا انکار وکړی، په هر حال د کافرانو فکر په دغه موضوع مشغوله سو او دوی د رسول الله ﷺ د نامه او دينه سره آشنا او باخبره سوه.
دا د رسول الله ﷺ د رسالو او ليکونو په باره کي معلومات وه چې د هغو په نتيجه کي دا را معلومه سوه چې د جزيرةُ العرب د شا وخوا پاچهان څنګه اسلام ته داخل سوه.

د ځينو سَرِيو لېږل

په دغه موده کي د رسول الله ﷺ له طرفه د شا وخوا وځينو سرکښو قبيلو ته سَرِيې يا ټولۍ هم لېږل کېدلې چې د هغې جملې څخه دغه د هجرت د اتم کال د ربيع الأول په مياشت کي رسول الله ﷺ شجاع بن وهب رضي الله عنه هوازن ته ولېږی چې هغوته يې جزاء هم ورکړه او غنيمتونه يې هم څني راوړل.
دغه رنګه رسول الله ﷺ يوه لس نفريزه ټولۍ د غالب بن عبدالله رضي الله عنه په مشرۍ و قُديد او د بني مُلَوِّح قبيلې ته ولېږل چې غالب رضي الله عنه د هغو څخه ډير غنيمتونه راوړل، حال دا چې دغه قبيله ډيره لويه او قوي قبيله وه د مسلمانانو څخه وتښتېدل او مسلمانانو يې حيوانات په غنيمت را وستل، سره د دې چې د مسلمانانو شمير فقط لس نفره وُ خو د دغي کاميابۍ سبب دا وُ: چې د دغه بنومُلَوِّح د قبيلې مشر حارث بن مالک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل منظم لښکر د یو بل ځای د حملې او چوروولو دپاره لېږلی ؤ، په دغه وخت کې چې د هغو لښکر د حملې دپاره بل ځای ته تللی ؤ غالب بن عبدالله رضي الله عنه حمله پر وکړه او غنیمتونه یې ځنې را رهي کړه، کله چې د مسلمانانو دغه کوچنۍ ډله د بنو مُلَوّح ځخه را و وتل د هغو لښکر را ورسېدی او قوم حال ورته و وایه چې مسلمانانو حمله راباندې وکړه زموږ مالونه یې واخیستل او حیوانات یې بوتله، هغه لښکر په مسلمانانو پسې رارهي سو، اوس نو د بني مُلَوّح پوره لښکر په لسو نفرو مسلمانانو پسې دی.

غالب رضي الله عنه وایي: د دوی لښکر دومره رانژدې سو چې موږ یې وینو، هغه پوره او کامل لښکر دی او موږ څو نفره یو، دا مو یقین سو چې اوس مو نیسي او وژل کیږو موږ په دغه فکر کې یو، غالب رضي الله عنه وایي: والله آسمان صاف ؤ هیڅ اوریځ نه وه چې په یوه وار پر آسمان اوریځې پیدا سوې څو باران شروع سو، هغه لښکر را پسې دی او قریبه ده چې په موږ پسې را ورسیږي، څو باران دومره شدید ؤ چې سېلونه وبهېدل(د سېل قدرت څو درمعلوم دی چې موټر د باره سره وړي) په دښتو کې چې سېل راسي لکه یوه ډېره لویه واله یا رود چې بهیږي او څوک نه سي تر اوښتلای یا پوري وتلای، غالب رضي الله عنه وایي: دغه لوی سېل زموږ مسلمانانو او د بني مُلَوّح د کفارو په منځ کې وبهېدی او بهیږي، کفار نه سي کولای چې تر دغه سېل را تېر سي او موږ الله جل جلاله د دغه سېل په واسطه د کفارو له شره خلاص کړو.

بیانو د مؤته تر جنګ د مخه آخرنۍ ټولۍ چې رسول الله ﷺ ولېږل هغه د عَمرو بن کعب رضي الله عنه ټولۍ وه، دغه ټولۍ د هجرت د اتم کال د ربیع الأول په میاشت کې ولېږل سوه، رسول الله ﷺ څوارلس نفره ذات الأطلاع ته د دعوت او تبلیغ دپاره ولېږل، ذات الأطلاع د واديُ القرٰی و شمال ته واقع دی چې شام ته ډېر نژدې دی، دغه ټولۍ د جنګ او حملې دپاره نه وه بلکه د دعوت او د اسلام د تبلیغ دپاره وه، د دوی سره د جنګ دپاره اسلحه هم نه وه ور سره، دغه ډله (۶۰۰) کیلو متره لیري د دین دعوت دپاره ولاړل.

د اصحاب کرامو همت او صداقت ته متوجه یاست؟ (۶۰۰) کیلو متره د کفارو په مځکه کې پیاده ځي چې هلته د الله جل جلاله عبادت ته خلک را وبولي، څو زه او ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید خپلو ځانو ته متوجه سو او په خپله د خپل ځان څخه دا پوښتنه وکړو چې آیا موږ هم په خپل کور او خپل کلي کې د اسلام د نشرولو دپاره د خپل ځان په سترړي کولو یا د مال په مصرفولو څه کړي دي او که فقط په دغه خوشاله یو چې په خوله سره وایو: موږ مسلمانان یو، لمنځونه کوو او روژې نیسو، نور مو نو ټوله ژوند د پیسو د ګټلو دپاره دی.

خیر! دغه ډله نژدې و شام ته ورسېدل، هلته د غساسنه قبیله په خبره سوه او حمله یې پر وکړه بیله یوه نفره نور یې ټول شهیدان کړه، هغه یو نفر چې هغه هم زخمي سوی ؤ خو شهید نه سو و رسول الله ﷺ ته یې حال او خبر وروړی.

اوس نو د غسان له طرفه پر مسلمانانو څو واره تېرئ او تجاوز وسو، دا دریېم وار دی چې د دوی له طرفه پر مسلمانانو تجاوز کیږي، دلته نو رسول الله ﷺ إراده وکړه چې د غسان قبیلې ته جزاء ورکړي او د دغه مقصد دپاره یې مسلمانان راټول کړه، مګر د غسان قبیله تر اندازې زیاته لویه قبیله ده او په عین حال کې د روم سره عهد او اتفاق هم لري چې د ضرورت په وخت کې به روم د دوی مرسته کوي او همدارنګه به دوی د ضرورت په وخت کې د روم څخه دفاع کوي (لکه امریکا او اسرائیل) نو د غسان د قبیلې سره جنګ آسانه کار نه دی، خو رسول الله ﷺ د غساسنه وو پر ضد د جهاد اعلان وکړی او وې فرمایل: هر مسلمان چې دغه جنګ ته وتلای سي باید ووزي.

رسول الله ﷺ ته ټول درې زره نفره راټول سوه چې تر دغه وخته پوري د مسلمانانو هغه لوی لښکر دغه دی چې سره یو ځای کیږي، دا اول وار دی چې د مسلمانانو د لښکر شمېر درو زرو نفرو ته رسیږي، مقصد دا چې د غسان د قبیلې د جنګ دپاره درې زره نفره مسلمانان سره یو ځای سوه.

د مؤته جنګ

دغه جنګ هغه لوی او سخت جنګ دی چې مسلمانانو د رسول الله ﷺ په حیات کې کړی دی، دغه جنګ د نصاراوو د ښارو د فتحه کولو دپاره شروع او مقدمه بلل کیږي، دغه جنګ د هجرت د اتم کال د جمادي الأول په میاشت کې پېښ سو چې د ٦٢٩ عیسوي کال د اګست یا سپتمبر میاشت وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤته یو کلی دی چې په شام کې د بلقاء ښار ته نژدې دی او د بیت المقدس څخه دوه منزله لیرې دی او د دې جنګ اساسي سبب دا دی: لکه د مخه چې مو درته و ویل: رسول الله ﷺ د حارث بن عمیر رضی الله عنه په لاس د بُصرٰی و پاچا ته لیک ولېږی، په لار کې شُرحبیل بن عَمرو الغساني پر پېښ سو چې دغه شرحبیل د شام د مځکې پر بلقاء حاکم ؤ او د رسول الله ﷺ قاصد حارث بن عمیر رضی الله عنه یې ونیوی او بیا یې شهید کړی، د سفیر یا قاصد وژل دومره لویه ګناه ده چې د جنګ تر اعلان لا هم لوړه ده، دغه کار پر رسول الله ﷺ ډیر سخت او شدید تاثیر وکړی نو ځکه یې دغه لښکر چې شمیر یې درې زره نفره ؤ د غسان د جنګ دپاره آماده کړی.

رسول الله ﷺ د دغه لښکر دپاره آمران یا قومندانان وټاکل او وې فرمایل: د لښکر آمر زید بن الحارثه دی که چیرې زید و وژل سو بیا نو جعفر بن أبي طالب قومندان دی او که بیا جعفر هم و وژل سو نو عبدالله بن رواحه قومندان دی او که هغه هم و وژل سو بیا دې مسلمانان له خپله منځه یو نفر خوښ او انتخاب کړې.

رسول الله ﷺ دوی امر کړه چې د حارث بن عمیر رضی الله عنه د وژلو ځای ته به ورسی او له هغه ځایه به د اسلام په دعوت شروع وکړی که خلکو اسلام قبول کړی خو ډیر ښه او که یې اسلام نه قبلاوه نو د الله جل جلاله څخه پر دوی مدد وغواړی او جنګ ور سره شروع کړی او وې فرمایل: د هغو کسانو سره چې پر الله کافران سوي دي په بسم الله او د الله په لار کې جهاد شروع کړی، مګر هو، غدر او خیانت به نه کوی، کوچنئ او ښځه به نه وژنی او نه به شیخ فاني سپین ږیری وژنی، نه به هغه څوک وژنی چې تنهایي یې اختیار کړې وي او په صومعه یا عبادت خانه کې ناست وي، نه به د خرما یا نورې وُنې پرې کوی او نه به کوم تعمیر نړوی.

سبحان الله! د رسول الله ﷺ په امر د اسلامي جنګ قوانین دغه او دغسې دي، خو تاسې یې د نن ورځې د هغو کسانو د جنګ د قوانینو سره قیاس کړی چې د بشر د حقوقو بیرغ یې په لاس کې نیولی دی، ځانونه د تهذیب او تمدن پروفیسران بولي، د ښځو او ماشومانو د حقوقو په نارو خو یې د غاړو رګونه وشکېدل، آیا دوی په خپلو جنګو کې د ښځو او ماشومانو، د سپین ږیرو او بېطرفه انسانانو، د بشریت او انسانیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم مراعت کړی دی؟ او که زهر آلوده بمان پر کورو او ښارو غورځوي چې د وژلو پر ته د ناروغیو او خرابیو آثار یې تر ډیرو کلو او نوو نسلو پورې پاته کیږي، پردې موضوع ډیري خبري کېدلای سي خو فقط تاسي وګوری چي دغه بشر دوستان د بشر د حقوقو څومره مراعت کوي؟ او اسلام یې څومره مراعت کړی دی؟

تبصرې به تاسي ته پرېږدم مګر د حق او عدالت په ترازو سره حکم وکړی.

دغه لښکر رسول الله ﷺ د جمعې په ورځ په حرکت امر کړی او لښکر هم د جمعې د ورځي په سهار کي حرکت وکړی، په دغه وتلو کي دې ته اشاره ده چي د جمعې په ورځ سفر جائز او روا دی، که څه هم ځیني خلک په دې کي شک لري چي آیا د جمعې په ورځ سفر جائز دی که یا؟ خو دغه لښکر د جمعې د ورځي په سهار کي حرکت وکړی، هو، د جمعې په ورځ سفر منعه دی خو هغه وخت چي د جمعې د لمانځه وخت داخل سي او لمونځ پر خلکو واجب سي بیا نو سفر منعه دی.

خیر لښکر د غسان و طرف ته حرکت وکړی، مګر عبدالله بن رواحه ﷺ د لښکر څخه پاته سو ځکه ده د ځان سره فکر وکړی چي لښکر د حرکت او وتلو په وخت کي کرار کرار ځي، خلک ځانونه سره یو ځای کوي او خپل ضروریات پوره کوي، نو دئ ﷺ د لښکر سره نه و وتی ویل: د جمعې لمونځ به د رسول الله ﷺ سره آداء کړم او بیا به په لښکر پسي ور رهي سم او ور رسېدلای سم، د جمعې تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ ولیده چي عبدالله بن رواحه دلې دی نو ویل: ولي پاته سوی یې؟ عبدالله بن رواحه ﷺ و ویل: یا رسولَ الله! زه په لښکر پسي ور رسېدلای سم دا مي خوښه وبلل چي د جمعې لمونځ ستاسره آداء کړم او بیا په لښکر پسي رهي سم.

یوازې د ده په فکر نه بلکه موږ ټول داسي فکر کوو چي د جمعې لمونځ او هغه هم د رسول الله ﷺ سره دا ډیر لوی ثواب دی.

مګر رسول الله ﷺ ده ته یوه ډیره لویه خبره وکړه چي زموږ ټولو دپاره درس او عبرت دی، بلکه داسي معلومات دي چي په دیني اعمالو کي مو د هر شي په درجه او مقام خبروي، رسول الله ﷺ و فرمایل: قسم په الله که د ځمکي د مخ ټول شیان خیرات کړې، هغه د دوی د سهار په حرکت کي چي کوم اجر او ثواب ؤ هغه ته به نه ورسېږې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنه متوجه سی: هغه ثوابونه چې د مجاهدينو دغه د سهار په تګ کې موجود وه. ويل: که ته د مځکې د مخ ټول موجود شيان خيرات کړې خو ثواب يې د هغه ثوابه سره نه برابرېږي چې دغه مجاهدينو فقط دغه د سهار په تګ کې ګټلی دی، هغه نور جنګ او ستړيا، لوږي او زحمتونه، وژني او زخمونه چې دوی ته ور رسيږي د هغو د اجر او ثواب پوښتنه مه کوه، نو عبدالله بن رواحه ﷺ وژړل.

ذ دغه حديث شريف روايت امام ترمذي رحمه الله کوي، عبدالله بن رواحه ﷺ وژړل، خلکو ورته و ويل: څه شي دي ژړوي؟ عبدالله بن رواحه ﷺ و ويل: والله زما سره د دنيا محبت نسته او نه مي تاسي يا ستاسي ملاقات ته ډير شوق دی، خو ما د رسول الله ﷺ څخه د قرآن مجيد يو آيات واورېدی چې په هغه کې اور ذکر سوی ؤ:

﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾﴾. [مريم: ۷۱]

يعني: ستاسي څخه هيڅوک نسته مګر و دغه اور ته د دوږخ واردېدونکی يا ورتلونکی دی (چې مومنان پر پل صراط تېرېږي او تر هغه لاندي اور دی او کافران ور لوېږي) او دغه د اور پر تېرېدلو ستا رب يقيني حکم کړی دی.

نو عبدالله بن رواحه ﷺ ويل: زما ژړا د دغه اور له بيري څخه ده.

ورونو! دئ خو د ثواب دپاره پاته سوی ؤ او د جمعې لمانځه ته راغلی مګر ثوابونه هلته د مجاهدينو په ملګرتيا کې وه، نو ځکه يې و ويل: د اور د بيري ژاړم او بيا يې و ويل: الهي ستا په لار کې شهادت درڅخه غواړم.

خير د مسلمانانو لښکر حرکت وکړی او د لښکر د حرکت خبر شا وخوا نشر سو، د مدينې منورې د يهودو څخه يوه نفر و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا محمّد! ﷺ موږ ته په تورات کې ويل سوي دي: که يو نبي د خلکو نومونه په داسي طريقه سره ياد کړي: که فلانئ و وژل سو بيا فلانئ او که فلانئ و وژل سو بيا فلانئ، هغه نفر ټول وژل کيږي حتّی که يې د سلو نفرو نومونه هم ياد کړي وي هغه ټول وژل کيږي، يعني: تا اوس د خپلو درو قومندانانو نومونه يادکړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: دا داسي کار دی چې د الله جلّ جلاله إراده داسي وه.

د دغه لښکر سره خالد بن وليد ﷺ چي نوی مسلمان سوی ؤ هم ملګری دی،

(c) Ketabton.com: The Digital Library

لښکر د غسان پر طرف رهي سو هلته بيا روميانو ته د مسلمانانو د حرکت خبر ورسېدی ځکه د غسان رئيس او حاکم چي حارث نومېدی د روم پاچا هرقل ته حال ولېږی چي يا قيصر! د محمّد ﷺ لښکر را رهي دی څرنګه چي زموږ او ستاسي په منځ کي داسي عهد او پيمان موجود دی: که چا پر موږ حمله کول تاسي به مو مرسته کوی او که پر تاسي چا حمله وکړه موږ مو مرسته کوو نو اوس هغه دی محمّد ﷺ پر موږ حمله کوي.

دلته د هرقل کفر او اسلام معلوميږي چي اوس د رسول الله ﷺ پر ضد د غسان د قبيلو مرسته او کومک کوي که يا؟ مګر پر هرقلُ دنيا غالبه سوې وه هغه مرتد او کافر ؤ غسان ته يې حال ولېږی چي هو، زه ستاسي سره يم او سل زره نفره جنګي لښکر يې ورته را ولېږی نو د غسان قبيلې ته دوه لکه نفره سره يوځای سوه، يو لک نفر يې خپل درلودل او يو لک نفره د روم قيصر ورته را ولېږل، اوس نو د کفارو په دغه دوه لکه نفريزه لښکر کي پنځوس زره د آس سپاره وه او دا هم درته معلومه ده چي په جنګو کي پر آس هغه قوي او مشهوره پهلوانان سپرېدل، نو و غسان ته دومره لښکر سره يوځای سو چي مسلمانانو يوازي دا نه چي هيڅ وخت يې د دومره لښکره سره جنګ نه دی کړی بلکه دومره انسانان يې ليدلي هم نه دي، اوس خو د مسلمانانو لښکر د دښمن په شمېر هيڅ نه دی خبر او د هغو پر طرف ور رهي دی.

هلته بيا روميانو او غسان د معلوماتو دپاره مخته جاسوسان را لېږلي دي چي په دغو جاسوسانو کي يو نفر د (سدوس) په نامه سره موجود ؤ او د هغه شرحبيل بن عَمرو ورور دی چي د غسان د رئيسانو څخه ؤ او د رسول الله ﷺ قاصد حارث بن عُمير رضي الله عنه يې شهيد کړی ؤ، نو سدوس او د هغه ملګري د جاسوسۍ دپاره را رهي دی مګر دلته د مسلمانانو د لښکر قومندان زيد بن الحارثه رضي الله عنه هم د کشف او معلوماتو دپاره نفر لېږل او هلته به په مخ کي ناست وه او کمين به يې نيولی ؤ، نو د مسلمانانو دغه د کشف ټولۍ دغه سدوس او د هغه ملګري ونيول او وې وژل.

دا د رسول الله ﷺ د قاصد انتقام او بدله سوه چي ترجنګ د مخه واخيستل سوه او د غسان د قبيلې د يوه رئيس ورور و وژل سو چي دې کار نور هم د روميانو او غسان د قبيلې قهر او غضب ور زيات کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو لښکر بیا هم د شمال پر طرف رهي دی خو په (مَعان) کي یې واړول. معان د شام په مځکه کي د یوه ښار نوم دی چي د حجاز و شمال ته نژدې دی. په دغه وخت کي د مسلمانانو استخباراتو زید بن الحارثه‌ﷺ ته دا خبر راوړی چي هرقل د یو لک نفرو سره د بلقاء په مځکه کي اړولي دی او هلته د ده د لښکره سره د غسان د قبیلو یو لک نفره نور هم یو ځای سوي دي چي په دې حساب د دښمن د لښکر شمېر دوه لکه نفره کیږي.

اوس چي مسلمانان په معان کي دي او دوی ته دا خبر ورسېدی چي د دښمن لښکر دوه لکه نفره دی، مسلمانو هیڅ دا فکر نه کاوه چي دوی به د دوه لکه نفریزه دښمن سره مخامخ کیږي خو ناڅاپه په دغه مځکه کي چي د خپل مرکز څخه هم ډیره لیري وه دغه خبر ورته راغلی، نو زید بن الحارثه‌ﷺ د صحابهٔ کرامو مشران سره راټول کړه، د مهاجرینو مشران، د انصارو مشران، د لښکر مشران ټول سره یو ځای سوه او مشوره کوي چي موږ باید څه وکړو؟ موږ درې زره نفره یو او دښمن دوه لکه نفره دی لکه یو دریاب چي را بهیږي ستاسي څه فکر او نظر دی؟ مسلمانان په حیرت کي دي، په معان کي یې دوې شپې تیري کړې او په دغه باره کي مشورې سره کوي، خو دغه مشورې فقط پر دوو نظریو وې، یو نظر دا ؤ چي ویل جنګ ور سره کوو او بله نظریه دا وه چي رسول الله ﷺ ته به حال و لېږو ښایي نور مدد او مرسته را ولېږي، یا به مو په جنګ کولو امر کړي نو به جنګ کوو، د دوی په منځ کي هیڅ داسي څوک نه ؤ چي و دې وایي: دښمن ډېر دی د جنګ طاقت یې نه لرو موږ به بیرته پر شا ولاړ سو.

دغه همت او جرئت، شجاعت او شهامت ته وګورئ: درې زره نفره د دوو لکو نفرو په مقابل کي جنګیږي، او په زړو کي یې بېره هم نسته.

صحابهٔ کرامو دوې ورځي د دغو دوو نظریو په باره کي مشوره وکړه چي یا جنګ، یا به رسول الله ﷺ ته حال ولېږو، خو عبدالله بن رواحه‌ﷺ ولاړ سو او ویل: یا قوم! موږ او تاسي ولي مسلمانان سوي یو؟ تاسي جنت نه غواړئ؟ زموږ اسلام او مسلمانېدل اصلاً د جنت دپاره دی او اوس دغه دی جنت ستاسي مخته دی آیا تاسي شهادت نه غوښتئ؟ نو ولي په تشویش کي یاست او ولي انتظار کوئ؟ موږ د خلکو په

شمېر یا د اسلحې په قوت او کثرت نه جنګېږو، موږ له دویه سره د بل شي په قوت نه جنګیږو بېله دغه دینه چې الله جل جلاله موږ په مکرم کړي یو، پر دښمن درځی د دوو کامیابیو څخه یوه لاس ته را وړی، یا کامیابي یا شهادت، څو د ټولو رأیه دا سوه چې جنګ کوو د مرستې او مدد انتظار نه کوو.

پسله هغه چې اسلامي لښکر دوې شپې په معان کې تیرې کړې نو یې د دښمن مځکې ته حرکت وکړی ترڅو چې د هرقل د لښکرو یوه حصه یې د بلقاء د کلو څخه په یوه کلي کې چې مشارف ورته ویل کېده ولیدل، نو مسلمانانو د (مُؤته) پر طرف حرکت وکړی، مُؤته په خپله یو کوچنۍ کلی دی او مسلمانانو خیمې تر کلي دباندې و درولې، مګر وروسته زید بن الحارثه رضی الله عنه دا بهتره ولیدل چې د کلي په داخل کې واړوي ځکه که چیرې محاصره هم سي بیا هم جنګ کولای سي او دا معلومه خبره ده چې دوه لکه نفره په ډېره آسانۍ سره کولای سي چې پر درو زرو نفرو را وګرځي او له هره طرفه یې محاصره کړي، نو ویل: که موږ د ننه په مؤته کې محاصره هم سو بیا هم جنګ کولای سو ځکه د دښمن دپاره د یوه کلي یا ښار په منځ کې جنګ کول د صحرا تر جنګ ډېر سخت دي او که مسلمانان په دښت کې محاصره سي هلته بیا هیڅ نه سي کولای او که د ننه په کلي کې وي بیا هم خپل جنګ ته دوام ورکولای سي، نو مسلمانانو د ننه په مؤته کې واړول او د جنګ دپاره به دباندې را وتل، اوس مسلمانان د کفارو د لښکر انتظار کوي.

دا دی د کفارو لښکر را ورسېدی دوی یې ویني د لښکر سر او شروع معلومېږي خو د پای او آخر یې درک نسته، لښکر را رهي دی خو آخر یې نه معلومېږي، د کفارو لښکر دوه لکه نفره دی د اول وار دپاره مسلمانان په دغه ډېر والي انسانان ویني، ځیني مسلمانان په بېره کې سوه چې دا څه حال دی؟ دومره لښکر رارهي دی چې پای او انتهاء نه لري نو خود و بېرېدل، په دغه وخت کې ثابت بن اقرم رضی الله عنه و درېدی او په مسلمانانو کې یې تقریر شروع کړی او ویل: زه د هغو کسانو څخه یم چې په بدر کې مي ګډون او اشتراک کړی دی، حال دا چې موږ لږ وو او کفار ډېر، مګر الله جل جلاله موږ کامیابه کړو، خبره د ډېر او لږ نه ده بلکه خبره د الله جل جلاله سره د صدق او اخلاص ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوري يې هم داسي خبري وکړې چي د مسلمانانو د زړو څخه يې بېره وايستل.

بيا نو زيد بن الحارثه رضي الله عنه خپل لښکر و پنځو حصو ته و وېشی چي مقدمه، قلب، مؤخره، ميمنه او ميسره ورته ويل کيږي او د جنګ دپاره آمادګي ونيول سوه او هلته د روم لښکر سره يوځای سو، د مسلمانانو لښکر د جنګ دپاره تيار او آماده دی او سبا جنګ شروع کيږي.

په سبا سهار د لمانځه تر آداء کولو وروسته سمدستي زيد رضي الله عنه د هجوم او حملې امر وکړی، د روم او غسان د لښکرو هيڅ دا خيال نه ؤ چي دغه درې زره نفره دي پر دوی حمله وکړي ځکه دا داسي مثال لري لکه درې نفره چي پر دوو سوو نفرو حمله کوي نو روم او غسان هيڅ دا فکر نه کاوه چي حمله دي د مسلمانانو له طرفه شروع سي او ځانونه يې هم د جنګ دپاره نه وه تيار کړي ځکه سهار وختي د لمانځه وخت دی مګر مسلمانان تيار وه په روم او غسان کي يې قتل او وژنه شروع کړه، د سهار څخه تر ماښامه يې کفار و وژل، روميانو او غسانيانو مرګ وليدی حتّی و بېرېدل چي ماته او شکست خورو مګر د کفارو شمېر دومره ډير دی چي خلاصېدل نه لري.

په دغه ورځ د کفارو څخه په سوو نفر و وژل سوه او مسلمانان ماښام بيرته خپل ځای ته صحي او سالم را غله، نه شهيد او نه زخمي پکښي موجود ؤ، روميان په تعجب کي دي چي دا څنګه خلک دي؟ دا بشر دی که جِن؟ دا انسانان دي که پېرانان؟ درې زره نفره پر دوو لکو نفرو حمله کوي او دغه حال يې پر جوړ کړی، روميان او غسانيان پوه سوه چي د يوه عادي لښکره سره نه دي مخامخ، دا شپه تېره سوه په دوهمه ورځ بيا مسلمانانو د سهار د لمانځه سره حمله پر وکړه او د روم په لښکر کي بيا نفر وژل کيږي په لسهاوو نفر پر مځکه لوېږي او مري، د دغې ورځي تر ماښامه بيا دغه حال دی ماښام بيرته مسلمانان خپل ځای ته ولاړل، د کفارو لښکر تهوک تهوک دی او په حيرت کي دي چي څنګه دغو لږو نفرو پر موږ دغه حال جوړ کړی؟ پنځه ورځي پرله پسې دغه حال ؤ چي مسلمانان د سهار د لمانځه پر وخت حمله شروع کړي او تر ماښامه کفار وژني، مګر د کفارو شمېر دومره ډير دی چي خلاصېدل يې امکان نه لري، دوه لکه نفره نه خلاصيږي نه څه په کولای سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رومیانو چې دا حال ولیدی په شپږمه شپه کې هغو د حملې دپاره ځانونه تیار کړه او د سهار د لمانځه سره رومیانو حمله وکړه، ویل: هره ورځ حمله د دوی له طرفه شروع کیږي نن به موږ حمله پر وکړو نو د مُؤته په شپږمه ورځ ډیر لوی او شدید جنګ شروع سو، ډیر زورور جنګ دی.

هلته په مدینه منوره کې رسول الله ﷺ رغ کړه: الصّلٰوة جامعةٌ. چې دغه ناره د مسلمانانو د را ټولېدلو دپاره رغ او خبرتیا وه، ټول مسلمانان په مسجد نبوي کې سره را ټول سوه او ویل: خیر یا رسولَ الله! څه پېښه ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: اوس د روم او مسلمانانو په منځ کې جنګ ډیر شدید سو، رسول الله ﷺ هلته په مدینه منوره او مسجد نبوي کې پر منبر ناست دی اصحاب کرام پر را ګرځېدلي دي او د مُؤته د جنګ حالات ورته بیانوي، لکه دئ ﷺ چې ورته ګوري او دوی ته حالات بیانوي (د جبهې مستقیم خبرونه ورته وایي) لکه دئ ﷺ چې د تلویزیون پردې ته ګوري او دوی ته د هغه جنګ حالات بیانوي، رسول الله ﷺ و فرمایل: د مسلمانانو بیرغ زید واخیستی او د کفارو منځ ته ور داخل سو، زید بیرغ په لاس کفار وژني.

ورونو! زید ﷺ په همت او شجاعت په مړانه او دلاوري سره داسي شدید جنګ کاوه چې بېله هغو قهرمانانو څخه د اسلام بل څوک یې مثل او سیال نه ؤ، رسول الله ﷺ و فرمایل: اوس کفار پر ده راټول سوه او زید په تورو او نېزو وهي، مسلمانان د ده پر شا وخوا د ده څخه دفاع کوي او کفار یې د لیري څخه په نېزو ولي ترڅو چې رسول الله ﷺ و فرمایل: زید په نېزو ټوک ټوک او زخمي سو، زید ولوېدی غځار او شهید سو. دا هغه زید ﷺ دی چې رسول الله ﷺ تر اسلام د مخه په زوی واله نیولی ؤ او زید بن محمّد ورته ویل کېده، دا هغه زید دی چې د رسول الله ﷺ په کور کې لوی سو او پر رسول الله ﷺ تر اندازې زیات ګران ؤ، دا هغه زید دی چې تر نورو ټولو خلکو د مخه په اسلام مشرف سوی دی، د زید ﷺ د ژوند څه حالات مي د بحث په شروع کې درته بیان کړي دي او نن د زید ﷺ د شهادت ورځ وه چې د مُؤته په جنګ کې شهید و وژل سو.

رسول الله ﷺ نور هم اصحاب کرامو ته د جنګ د میدان مستقیم حالات

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیانوي، کله چي رسول الله ﷺ و فرمایل: چي زید شهید سو نو ویل: اوس د مسلمانانو بیرغ جعفر بن أبي طالب واخیستی (چي د رسول الله ﷺ د اکا زوی او د حضرت علي رضی الله عنه ورور ؤ) او د روم په لښکر ور ننوتی، د روم د لښکر ډیر نفر پر را ګرځېدلي دي، د دغه حدیث شریف روایت ابو رافع رضی الله عنه کوي او وایي: رسول الله ﷺ و فرمایل: د نفرو د ډیر والي په سبب جعفر رضی الله عنه نه سي کولای چي یو قدم هم مخ ته ولاړ سي (تاسي د دغه جنګ فکر او تصور وکړی چي د کفارو ازدحام، را تولېدل او حملې پر جعفر رضی الله عنه دومره ډیري وې چي یو ګام مخ ته نه سي تلای) رسول الله ﷺ و فرمایل: جعفر له خپله آسه را کښته سو آس یې په توره و واهه او وې وژی (دا هغه اول آس دی چي په اسلامي جنګو کي وژل کیږي) او جعفر رضی الله عنه په جنګ شروع وکړه پر پښو ولاړ دی او پیاده جنګ کوي تر څو رومیانو په توره حمله پر وکړه او راسته لاس یې ور پرې کړی، جعفر رضی الله عنه بیرغ په چپه لاس ونیوی، کفارو پر چپه لاس و واهه چپه لاس یې هم پرې سو، جعفر رضی الله عنه بیرغ د لاسو په هغه پاته حصه نیولی دی پر دغه حال یې هم بیرغ لوړ ساتلی دی خو جنګ نه سي کولای ځکه دواړه لاسونه یې پرې دي، په دغه وخت کي د رومیانو څخه یوه نفر حمله پر وکړه او په توره یې داسي و واهه چي پر دوې حصې یې تقسیم کړی او جعفر رضی الله عنه دوې ټوټې پر مځکه ولوېدی.

ورونو! موږ ته اسلام په مفته او آسانه نه دی راغلی او نه تر موږ پوري په خپله را رسېدلی دی بلکه په هر وخت او هره زمانه کي د صحابهٔ کرامو څخه رانیولې بیا تر دغه اوسه پوري خلکو د اسلام د نشرولو او ساتلو دپاره مالي او ځاني قرباني ورکړي دي، د دغو قربانیو یو مثال او نمونه دغه اوسنۍ قصه ده.

خو که زه اوس ستا څخه پوښتنه وکړم چي تا د اسلام د نشرولو دپاره کومه قرباني ورکړې ده؟ د اسلام د لوړ والي او کامیابۍ دپاره دي څومره مال مصرف کړی دی؟ آیا دومره پیسې چي د یوه زوی په واده کي یې مصرفوې یو وخت دي د اسلام د ترقۍ دپاره هم مصرف کړي دي؟ د دغو پوښتنو په باره کي به ستا جواب څه وي؟ ما ته یې جواب مه وایه خو د ځان سره فکر وکړه چي آیا د اسلام د ترقۍ دپاره دي ځاني او مالي قربانۍ ورکړي دي؟ او که دي بالمقابل د اسلام په نړولو کي حصه

(c) Ketabton.com: The Digital Library

اخیستې ده؟ د اسلام نړول دا نه دي چي کلنګ دي په لاس کعبې شریفي یا یوه مسجد ته ولاړ یې او نړوې یې، یا قرآن مجید سوځې، بلکه په اوله درجه کي د اسلام نړول دا دي چي ته د اسلام د آبادولو څخه آرام او بېغمه کښېنې، که زه او ته د اسلام د ترقۍ او آبادۍ، د اسلام د نشرولو او خپرولو دپاره کار و نه کړو آیا کفار به راسي زموږ د دین د نشرولو او قائمولو دپاره به کار وکړي؟

د اسلام دوهم نړول دا دي چي په خپل ژوند، په خپل او د خپلي کورنۍ په لباس او کړو وړو کي د کفارو تقلید او متابعت اختیار کړې، اسلامي اوامر هېر او تر شا کړې.

د اسلام درېیم نړول دا دي: چي یو څوک دي ښه کار ته وروبولي ته د هغه ضد او مقابل و درېږې، پر هغه نفر حق او نا حقه عیبونه او تورونه وایې، داسي نوري ډېري خبري سته چي دغه ځای یې د بیانولو دپاره مناسب نه بولم، فقط دومره وایم چي ډېر د افسوس ځای دی چي دغه الٰهي دین کوم چي تر موږه په وینو را رسول سوی دی، خو موږ دغه ډکه پیاله په خپله چپه کوو، د اسلام احکام پرېږدو او کفري اصطلاحات یا نفساني او شهواني غوښتني په خپل ژوند کي رواجوو، په خوله اسلام اسلام وایو خو عملونه او لباسونه مو د بل چا دي، په ښکاره د اسلام نارې وهو خو زړونه مو په هغو شیانو پوري تړلي دي چي هغه ضد د اسلام دي، په هغه ورځ چي د الله جل جلاله په حضور کي و درېږو څه جواب به ورته وایو؟ او هغه ورځ هم ډېره را نژدې ده، فقط چي سترګي دي پټي سوې دغه الٰهي محکمې ته ولاړ یې.

هو کفار به د اسلام پر ضد او د مسلمانانو د سپکولو دپاره قرآن مجید سوځي، خو بد بختانه مسلمانانو د قرآن مجید تر سوځولو د مخه په قرآن مجید عمل کول پرې اینښي دي، قرآن مجید د پوښو او مچولو دپاره نه دی را لېږل سوی، د قرآن مجید آیاتونه د دېوالو د ښایسته کولو دپاره نه دي نازل سوي، بلکه قرآن مجید د مسلمانانو د ژوند طریقه او قانون دی، قرآن مجید عمل غواړي او د هغه په احکامو سره د عمل کولو پوښتنه راځخه کېږي. *بیرته به خپلي قصې ته ولاړ سو:*

راوي د حدیث ابو رافع رضی الله عنه وایي: پسله جنګه څخه چي د شهیدانو بدنونه را ټولېدل د جعفر رضی الله عنه د بدن په نیمه حصه کي څو دیرش زخمونه ولیدل سوه او په ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدن کي يې د تورو، نېزو او غشو څو نيوي زخمه موجود وه.

په بل روايت کي عبدالله بن عمر رضي الله عنه وايي: زه د مُؤته په جنګ کي موجود وم مونږ په جعفر بن أبي طالب رضي الله عنه پسي ګرځېدو چي په شهيدانو کي مو پيدا کړی او د ده په بدن کي مو څو نيوي زخمه وليدل چي د تورو او نېزو يا د غشو واري وه او دغه ټوله هم د ده د مخ په حصه يا طرف کي وه، د دغو احاديثو روايت امام بخاري رحمه الله کړی دی.

او هلته رسول الله ﷺ په مدينه منوره کي اصحاب کرامو ته و ويل: جعفر پسله هغه چي دواړه لاسونه يې پرې سوه شهيد و وژل سو، الله جل جلاله ده ته د دغو لاسو په عوض کي د ياقوتو وزرونه ورکړه او دئ به د قيامت تر ورځي په جنت کي په دغو وزرو سره هر چيري چي د ده خوښه وي الوزي.

نو ځکه ده رضي الله عنه ته (جعفر طيّار) ويل کيږي، يعني: الوتونکی.

دا يې تر قيامت د مخه أجر او بدله ده خو هغه درجې او نعمتونه چي الله جل جلاله يې د قيامت په ورځ ده او نورو في سبيل الله شهيدانو ته ورکوي، هغه تر دې ډيري لوړي دي چي موږ يې بيان کړو بلکه موږ يې هيڅ تصوّر او خيال هم نه سو کولای.

اوس نو د جعفر رضي الله عنه په شهادت د دوهم وار دپاره بيا د مسلمانانو بيرغ و لوېدی، خو عبدالله بن رواحه رضي الله عنه ورغلی او بيرغ يې پورته کړی، دلته رسول الله ﷺ و فرمايل: بيرغ عبدالله بن رواحه پورته کړی، بيا نو رسول الله ﷺ چُپ او ساکت سو، په خبرو کي يې سکته وکړه، څرنګه چي عبدالله بن رواحه رضي الله عنه د انصارو څخه ؤ د رسول الله ﷺ په سکته کولو يا چپېدلو سره انصار په تشويش کي سوه، وارخطا سوه چي څه پېښه سوه؟

رسول الله ﷺ ولي ساکت سو؟ ځکه هلته عبدالله بن رواحه رضي الله عنه په شک او تردد کي سو چي بيرغ واخلم که يا؟ ده وليدل: هغه دوه نفره چي بيرغ يې اخيستی ؤ د ده په حضور د جنګ په دغه شديد او خطرناکه حالت کي يو په بل پسي شهيدان سوه، نو دئ رضي الله عنه د لږ وخت دپاره په فکر او تردد کي سو او هلته رسول الله ﷺ ساکت او چپه خوله سو، په هغه نورو دوو نفرو کي به رسول الله ﷺ و ويل: فلاني بيرغ واخيستی او ور د مخه سو او د عبدالله بن رواحه رضي الله عنه په وار رسول الله ﷺ و فرمايل: عبدالله بيرغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخیستې او بیا ساکت سو، نو خود د انصارو چهرو او رنګو د دې بیري څخه تغیر وکړی چې عبدالله داسې کار نه وي کړی چې د دوی نه وي خوښ. خو عبدالله ﷺ د لږ وخت دپاره په شک او تردد کې ؤ او بیرته ژر متوجه سو او دا شعرونه یې و ویل:

أقسمتُ یا نفسِ لَتنزِلنّه کارهةً او لَتُطاوعنّه

قد أقبلَ النّاسُ وَ شدّوا الرّنه مالی أراک تکرهینَ الجنّه

یعني: اې زما نفس او ځانه! ما قسم کړی دی که خوښ یې که نا خوښ چې ته به دې میدان ته ور داخلېږې، خلک ور د مخه سوه خپلې کمانې او لېندې یې ټینګې کړې، زه ولې تا وینم چې جنت نه خوښوې؟ نور شعرونه یې هم و ویل: چې په هغو کې یې د زید او جعفر ﷺ همت او شجاعت، مړانه او قرباني بیانول او ستایل او وې ویل:

إن تفعَلِ فعلاهُما هُدیت وَمَا تَمنّیْت فَقَد اُعطیت

یعني: که ته د هغو دوو د زید او جعفر کارونه وکړې نو هدایت درته وسو او هغه شئ چې تا غوښتی هغه درکول سو، چې مقصد یې في سبیل الله شهادت او جنت ؤ، نور بیتونه یې هم و ویل: او ور د مخه سو پر کفارو یې حمله وکړه، دغه د ده د حملې او هجوم په وخت کې یو د اصحاب کرامو څخه چې د ده د اکا زوی ؤ ده ته ورغلی.

دا خو درته معلومه ده چې جنګ به د سهار څخه تر ماښامه پورې دوام درلودی په جنګ کې د تفریح، هوسایې او ډوډۍ خوړلو وخت نه ؤ. سهار چې به جنګ شروع سو تر ماښامه به پرله پسې جنګ کېدی نو خود مسلمانان به ډیر وږي وه، په دغه وخت کې چې عبدالله بن رواحه ﷺ شعر وایې او غوارې چې د کفارو په لښکر ورننوزي هغه د اکا زوی یې راغلی او یو څه غوښې ور سره وې چې هغه د پسه د ورانه هډ ؤ او غوښې پورې منښتې وې، ویل: سترې او وږی یې دغه وخوره ځان قوي او تکړه کړه، عبدالله بن رواحه ﷺ په دغه هډ غاښ ولګاوه او څه غوښې یې په خوله کړې خو هلته په لښکر کې د تورو شرنګۍ او نارې دې نو یې ځان ته و ویل: ته لا په دنیا کې یې؟ غوښو ته یې وکتل او ویل: چې دغه غوښې خورم دا ډیر اوږد ژوند دی، غوښې یې و غورځولې او توري ته یې ورحمله کړه د روم په لښکر ورننوتی د روم په لښکر کې د نصراني عربو یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله وه چې د غسان د قبيلې څخه وه او د هغو مشر او قومندان مالک بن رافله نومېدی پر دغه ډله يې حمله وکړه او هغه مالک د دوی مشر يې و وژی، نور يې هم شديد جنګ وکړی څو هغه نصارا عرب پر ده رضي الله عنه را ټول سوه او دیٔ رضي الله عنه يې شهيد و وژی.

هلته رسول اللهﷺ په مدينه منوره کې خپلو اصحابو ته د دغه جنګ حالات وايي او وې فرمايل: عبدالله د کفارو سره جنګ وکړی تر څو چي شهيد و وژل سو.او بيا رسول اللهﷺ و فرمايل: دوی درې سره د سرو زرو پر چپرکټو جنت ته يو وړل سوه او زه د دوی تختونه په جنت کي وينم، مګر د ابن رواحه تخت د هغه نورو دوو د تختو څخه لږ ليري يا وروسته دی، صحابهٔ کرامو و ويل: ولې؟ يا رسولَ الله! رسول اللهﷺ و فرمايل: کله چي عبدالله بيرغ واخيستی لږ څه په تردد کي سو، دغه لږ تردد او تأخير د ده درجه د هغو نورو دوو ملګرو تر درجې لږ ورکمه کړه.

اوس د عبدالله بن رواحه رضي الله عنه په شهادت د مسلمانانو بيرغ بيا و لوېدی او کښته سو، رسول اللهﷺ هم پسله ده څخه بل څوک د بيرغ په اخيستلو نه ؤ مکلف کړی، نو خود د مسلمانانو لښکر سره وپاشل سو، ځکه مشر، آمر او قومندان نه لري او بيرغ هم ولوېدی او تاسي ته معلومه ده چي د فوج او لښکر دپاره مهم شئ بيرغ ؤ، د لښکر افراد به پر بيرغ سره را ټولېدل، د لښکر شکست او ثبات هم په بيرغ معلومېدل، اوس چي بيرغ ولوېدی او نسته په مسلمانانو کي ماته او تېښته شروع سوه هر يو پرخپل سر يوې او بلي خوا ته ځغلي، د حديث شريف راوي ابو رافع رضي الله عنه وايي: مسلمانانو داسي شکست وخوړی چي د دغه په مثل يې هيڅ شکست نه ؤ ليدلی او قسم په الله د مسلمانانو دوه نفره يو ځای نه سره ليدل کېدل، هر يو جلا جلا دی مسلمانان ځغلي او ميدان جنګ پرېږدي، په دغه وخت کي د مسلمانانو د پهلوانانو څخه يو قهرمان پهلوان چي ثابت بن أرقم رضي الله عنه ؤ او دیٔ د هغو کسانو څخه دی چي بدر ته حاضر سوی ؤ، ور د مخه سو او ځان يې بيرغ ته ورساوه د مسلمانانو بيرغ يې پورته کړی.

تاسي فکر وکړی په دغسي حالت کي څوک بيرغ پورته کوي يا يې پورتهٔ کولای سي؟ په هغه وخت کي چي لښکر منظم ؤ د کوم چا څخه چي به بيرغ ور سره ؤ د هغه پر شا وخوا به ډير شديد امنيت نيول سوی ؤ، صحابهٔ کرام به پر را ګرځېدلي وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغه څخه به یې دفاع کول مګر اوس چې ثابت رضی الله عنه بیرغ پورته کړی نه څوک ور سره دي او نه د ده څخه څوک دفاع کوي. لکه د مخه چې مو درته و ویل: مسلمانان دوه نفره هم نه دي سره یو ځای خو بیا هم ثابت رضی الله عنه بیرغ پورته کړی. هغه مسلمانان چې په دغه منطقه کې وه او وې لیدل چې بیرغ پورته سو په کراره کراره خپل بیرغ ته ور نژدې کېدل، خو اول هغه څوک چې ثابت رضی الله عنه ته ور ورسېدی هغه خالد بن ولید رضی الله عنه ؤ، په دغه وخت کې ثابت رضی الله عنه بیرغ و خالد ته ونیوی ویل واخله یا خالد! خالد رضی الله عنه ویل: یا ثابت! ته تر ما مشر یې او د اهل بدر څخه یې، ثابت رضی الله عنه و ویل: واخله یا خالد! په والله ما نه کړی را پورته مګر ستا دپاره دا د جنګ میدان دی دا د بحث او نقاش وخت نه دی، دا کاریو تجربه کاره سړئ غواړي او ته د تجربې خاوند یې، خالد رضی الله عنه هم نور دلایل و نه ویل او بیرغ یې واخیستی.

هلته په مدینه منوره کې رسول الله ﷺ و فرمایل: « اوس یوه سیف مِن سیوف الله خالد بن ولید بیرغ واخیستی » او د دغې ورځې څخه خالد رضی الله عنه په سیف الله سره مسمّٰی سو یعني: د الله جل جلاله توره چې پر کفارو یې مسلطه کړی دی.

اوس چې خالد رضی الله عنه بیرغ واخیستی بیرغ بښوروي او په لوړ آواز نارې وهي: را تول سی، راټول سی، مسلمانانو بیرغ ولیدی چې بیا پورته سو نو سره را ټولېدل او یو ځای کېدل، هغه تښتېدلو نفرو هم مراجعه وکړه او سره یو ځای کېږي، خالد رضی الله عنه هم ډېر ژر او سمدستي امرونه صادرول او اوامر یې په لښکر کې نشرېږي، په څو لحظو کې یې هغه تښتېدلی لښکر بیرته منظم کړی حتّٰی رومیانو هیڅ فکر نه کاوه چې مات سوی لښکر دې بیرته سره یو ځای سي، په څو لحظو کې دي هغه مات سوی او تښتېدلی لښکر بیرته سره را ټول سي دا د هیچا زړه ته نه لوېدل، کله چې لښکر سره یو ځای او منظم سو خالد رضی الله عنه امر وکړی چې د رومیانو پر لښکر یو ځایي حمله وکړی، مسلمانانو هم پر رومیانو حمله وکړه هغه په تعجب کې سوه یوازې دا نه چې مات سوی لښکر سره را ټول سو بلکه په نوې حمله یې هم لاس پوري کړی، مسلمانانو په کفارو کې قتل او وژنه شروع کړه.

امام بخاري د خالد بن ولید رضی الله عنه څخه روایت کوي چې وایي: د مُؤته په ورځ زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کي (۹) توري ماتي سوې، په لاس کي مي ښېله يوې يمنۍ توري بله نه سوه پاته.

لکه ځرنګه چي د مخه مو درته و ويل: رسول الله ﷺ هلته په مدينه منوره کي خپلو اصحابو کرامو ته د جنګ حالات بيانول او کله چي عبدالله بن رواحه رضي الله عنه شهيد سو او د مسلمانانو بيرغ و لوېدی رسول الله ﷺ و فرمايل: عبدالله شهيد سو او بيرغ ولوېدی، بيا نو رسول الله ﷺ د څه وخت دپاره چپ او ساکت سو، يقينًا صحابهٔ کرام وارخطاء او غمجن دي، رسول الله ﷺ ته ګوري او هغه هم څه نه وايي تر سترګو يې اوښکي بهيږي، خو کله چي خالد بن وليد رضي الله عنه بيرغ واخيستی دلته رسول الله ﷺ و فرمايل: اوس بيرغ سيف من سيوف الله واخيستی او جنګ شروع سو، واقعًا هم په مُؤته کي د مسلمانانو او روميانو تر منځ ډېر شديد جنګ جاري ؤ، دې جنګ تر ماښامه دوام وکړی او په روميانو کي يې ډېر قتل او وژنه وکړه، مسلمانان په ډېر شجاعت او مړانه، په صبر او تحمل د دغه لوی لښکر په مقابل کي ودرېدل، روميان په تعجب کي وه چي دغه کوچنۍ لښکر ځنګه د دغه لوی او بې پايانه لښکر د داسي حملو مخ ته لکه د درياب څپې چي را رواني وي طاقت کوي؟ کله چي ماښام سو او دوه لښکره سره جلا سوه د روميانو هيڅ زړه ته نه لوېدل، په حيرت کي دي چي دا په دوی څه وسوه؟ پسله هغه چي روم کامیابه سو خبره بيرته د دوی و ماتي او شکست ته واوښتل.

د مُؤته د جنګ انتهاء

بيا نو په دغه شپه کي چي د مؤته د جنګ اوومه شپه ده خالد رضي الله عنه خپل عسکري او حربي نبوغ ښکاره کړی، د ځان سره فکر کوي چي مسلمانان ځنګه او په کومه طريقه سره د دغه دام او جال څخه چي دوی پکښي لوېدلي دي خلاص کړي، دا يې حَسَول چي اوس يو جنګي چم او حيله په کار ده چي د دښمن په زړه کي هم ببره ور واچوي او هم مسلمانان په داسي قسم د جنګ له ميدانه وباسي چي د روم لښکر د دوی په شړلو او تعقيبولو پسې نه سي، خالد رضي الله عنه په دې ښه پوهېدی که موږ ښېله حيلې پر شا ولاړ سو د روم لښکر په موږ پسې کيږي او په هغه وخت کي يو مسلمان هم ژوندئ نه پاته کيږي، نو يې په دغه شپه ډېره لويه، عظيمه او با تدبيره نقشه جوړه کړه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ باید بېله ځاني او روحي تلفاتو پر شا ولاړ سو او نور جنګ ته دوام ورنه کړو. چي په عربي کي انسحاب ورته وايي او دا هغه کامیاب ترین انسحاب یا پر شا تګ دی چي په ټول تاریخ کي یې مثل نسته، خالد ﷺ په دغه شپه څه وکړه؟ ډېر کارونه یې وکړه.

ټوله شپه یې تر سهاره پر دغه خپله نقشه کار وکړی او ښه فکر یې پکښې وواهه، موږ پخوا هم درته ویلي وه چي د هغه وخت په جنګو کي لښکر پر پنځه حصې وېشل کېدی چي یوه حصه یې مقدمه وه چي دا به تر لښکر د مخه وه، بله حصه یې مؤخره وه چي د لښکر تر شا به وه او بله حصه یې میمنه وه چي راسته طرف ته به وه، بله حصه میسره وه چي چپه طرف ته به وه او یوې حصې ته قلب ویل کېده چي دغه حصه به د ټولو حصو یا ټول لښکر په منځ او مرکزي منطقه کي وه.

د خالد بن ولید ﷺ د دغې شپې دکارو څخه یو دا ؤ چي میمنه یې د میسره پر ځای و درول او میسره یې د میمنه پرځای، دغه رنګه قلب، مقدمه او مؤخره یې ټول د خپلو ځایو څخه سره واړول او بل یې امر وکړی چي ټولو بیرغو ته تغیر ورکړی هغه بیرغونه چي د مخه په لښکر کي موجود وه او خلک پر را ټولېدل د ټولو بیرغو شکل او رنګ ته یې تغیر ورکړی، بیا یې د مسلمانانو څخه د سپرو یوه ډله امرکړه چي تاسي به په دغه شپه کي د مدینې منورې طرف ته ولاړ سی، کله چي ډېر ښه لیري ولاړ است تر داسي اندازې چي موږ تاسي نه وینو او تاسي موږ نه وینی، نو شپه به هلته تېره کړی، سبا چي ورځ سوه تاسي به څه کوی؟ د هغه په باره کي یې هم پوره تعلیمات ورکړه، هغه داسي: تاسي به پر څو حصو تقسیم سی، یوه یوه حصه یا ډله به پسله نیم نیم ساعته پر آسانو سپاره د مسلمانانو لښکر ته راځی، خو دغه را تګ به مو پر داسي لیارو وي چي خاورني او متني وي او ډېري دوړي کوي.

خالد ﷺ دلته د پاته خلکو سره د جنګ د اوومي ورځي په سهار کي د جنګ دپاره آمادګي ونیول، کله چي سهار سو او اوس جنګ شروع کیږي رومیان او کفار چي ورته ګوري نور نوي خلک دي او نوي بیرغونه دي، نوي خلک خو په دې ورته معلوم سوه چي د هر طرف خلک بل طرف ته تللي وه نو نوي ور ته معلومېدل، کفارو سره و ویل: نوي خلک او نوي بیرغونه! موږ پر هغه درو زرو نفرو نه سوای کامیابه کېدلای

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس دوی ته د شپې نور کومک هم راغلی دی، کفار په دغه بېره او خوف کې وه چې د سپرو هغه اوله ډله را رهي ده او پر داسې لار راځي چې ټوله خاوره ده او یوه لویه دوړه را رهي ده، که څه هم دوي لږ نفر وه خو د لیري او د دوړو په منځ کې داسې معلومېږي لکه بل لښکر چې را رهي وي، خالد ﷺ دا هم ورته ویلي وه چې را نژدې سی د الله اکبر تکبیرونه په لوړ آواز وایاست، دغه ډله هم په لوړ آواز تکبیرونه وایي، دلته د مسلمانانو لښکر هم تکبیرونه ور سره شروع کړه، رومیان او کفار وارخطا سوه ویل: دا خو هغه دي نور هم پسي را رهي دي، لږ وخت وروسته بله ډله پر دغه ترتیب را رهي ده، لږ وخت وروسته بله ډله پر دغه قسم را رهي ده او بیا بله ډله، د کفارو زړونه لوېږي او وارخطاء کېږي چې دا څه حال دی لښکر په لښکر پسي را رهي دی، موږ په هغه اولو نفرو څه نه سوای کولای او اوس دغه دومره لښکري نوري هم را رهي دي، اصلاً دغه راتلونکي نفر لږ نفر وه خو په دوړو کي نه معلومېدل او د کفارو په خیال ډېر زیات نفر ورتله، دلته رومیان وارخطاء دي او هلته خالد ﷺ د هجوم او حملې امر وکړی، اوس نو د مؤته د اوومي ورځې جنګ شروع سو.

ابو رافع ﷺ وایي: قسم په الله چې نه مي تردغه ورځې د مخه او نه مي تر دغه ورځې وروسته دغسې شدید جنګ لیدلی دی په ټول عمر بیا ما داسې جنګ نه ولیدی، تاسې فکر وکړی چې دا به څومره شدید جنګ ؤ؟ په دغه ورځ هم د خالد ﷺ په لاس کي څو توري ماتي سوې، د اوسپني توري د انسانانو پر سرو ماتېږي دا به څنګه او څومره شدید جنګ ؤ؟!

د دې دپاره چې د خالد بن ولید ﷺ په جنګ او قوت پوه سو، خالد ﷺ په جنګ کي ډېر ماهر او په قوت دومره قوي پهلوان ؤ چې مثل یې نه لیدل کېږي، دیٔ ﷺ ډېر جګ او لوی سړیٔ ؤ پر آس چې به سپور ؤ پښې به یې ځمکې ته رسېدلې، په ټولو مسلمانانو کي نه بلکه په ټولو خلکو کي که مسلمانان وه که کفار فقط دغه دوه نفره وه چې په دوو تورو یې جنګ کاوه، یو خالد بن ولید ﷺ او بل زبیربن العوام ﷺ چې په یوه وخت کي یې په راسته او چپه لاس جنګ او وهل کول، نور ټول خلک په یوه لاس جنګ کوي خو دوی په دواړو لاسو جنګ کاوه، کله چې به خالد ﷺ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ کې پر اَس سپورۀ پښې به یې مځکې ته رسېدلې نو اَس به یې یوې او بلې خوا ته په پښو شړی، خالد رضي الله عنه زموږ او ستاسې تر فکر لوړ جنګ کاوه چې نه یې هغه وخت مثل ؤ او نه یې اوس مثل سته.

دلته چې د مؤته په اوومه ورځ پر کفارو دغه شدیده حمله شروع سوه په کفارو کې ډېر قتل او وژنه وسوه، ابو رافع رضي الله عنه وایي: و مې لیدل چې رومیان او غسانیه ځغلي، تښتي ماته یې وخوړل، د جنګ میدان پرېږدي یوه او بل طرف ته ځغلي ځانونه باسي او مسلمانان ور د مخه کېږي خو د غسان و پاچا ته ورسېدل چې نوم یې فېدور ؤ او د هرقل ورور ؤ، دغه فېدور په دغه جنګ کې د کفارو عمومي قومندان هم ؤ، په دغه وخت کې خالد رضي الله عنه امر وکړی چې ټول مسلمانان دې د جنګ له میدانه را ووزي د دغه امره سره د مسلمانانو لښکر ټول پر شا ځي، رومیان بیا په تعجب کې سوه چې دا څه قصه ده؟ کامیابه لښکر ولې پر شاځي؟ کفارو ویل: کمین یې راته نیولی دی دا چم دی موږ خطاباسي پام کوی چې حمله پر و نه کړی او پسې ور نه سی پرېږ یې ږدی، خالد رضي الله عنه په کراره کراره د خپله لښکره سره پر شا ځي.

تاسې پوهېږی چې د لښکر د مرګ او ژوبلې دپاره خطرناکه حالت دغه د انسحاب یا پرشا تللو وخت دی، په دغه وخت کې لښکر ډېر تاوانونه او تلفات ویني ځکه هغه لښکر چې شا ته ځي پر هغه د ډېرو شدیدو حملو امکانات سته، لکه څرنګه چې دغسې واقعې په تاریخ کې ډېرې پېښې سوي دي، د انسحاب او پرشا تللو په وخت کې بشري خساره او تاوان ډېر زیات وي، مګرخالد رضي الله عنه غوښته چې بېله خسارې څخه پر شا ولاړ سي نو خالد رضي الله عنه په کراره کراره پرشا ځي او داسې معلومېږي لکه دئ چې د روم د حملې انتظار کوي، مګر هلته د روم قومندان فیدور امر وکړی: پرېږ یې ږدی، پرېږ یې ږدی او خالد رضي الله عنه نور هم د خپله لښکره سره پر شا ځي څو دغه انسحاب او رجوع یې تر مدینې منورې پوري وه، یعنې: بېرته مدینې منورې ته ورسېدل او په دغه انسحاب کې د مسلمانانو څخه یو نفر هم و نه وژل سو.

د جنګو په ټول تاریخ کې دغه انسحاب اول او آخر انسحاب دی چې پوره لښکر دې پر شا ولاړ سي او یو نفر دې ځنې و نه وژل سي، دا د خالد رضي الله عنه لوی فکر او عظیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقشه وه، روميان هلته په انتظار کي وه چي مسلمانان به بيا راسي او حمله به راباندي وکړي خو هغه هيڅ نه سوه پېښ، بيا يې د معلوماتو د پاره جاسوسان ولېږل خو هغه وخت مسلمانان مدينې منورې ته رسېدلي وه، وروسته نو د روم او غسان لښکري هم ولاړې.

کله چي د مسلمانانو لښکر بېرته مدينې منورې ته ورسېدی، تر دوی د مخه د مدينې منورې خلکو ته خبر رسېدلی ؤ چي د مسلمانانو لښکر د مُؤته له جنګه بېله کومي قطعي نتيجې ځانونه خلاص کړه او بېرته را رهي سوي دي، د مدينې منورې ښځي او ماشومان مخ ته ورته را وتلي وه او د دغه لښکر استقبال او ښه راغلئ يې د ډېرو په ويشتلو کاوه، يعني: دغه خپل لښکر يې په ډېرو ويشتی او ويل: دا د مسلمانانو اول لښکر دی چي تښتي، يا به کامیابه کېدلای يا به وژل کېدلای، نو يې دغه خپل لښکر په ډېرو ويشتی، ويل: د في سبيل الله جهاده څخه را وتښتېدلاست؟ او ناري يې پر وهلې يا فُرار، يا فُرار، د مسلمانانو لښکر په دې کار ډېر زهير ؤ، يو صحابي چي د مُؤته په جنګ کي يې ګډون کړی ؤ وايي: زه په مدينه منوره کي خپل کور ته ورغلم خو ښځي مي دروازه نه را خلاصول کور ته يې نه پرېښوولم، خپلي ښځي مي راته ويل: ته د الله جل جلاله په لار کي د جهاد څخه وتښتېدې؟ والله که زما کور ته را ننوزې.

دا هغه مسلماني ښځي وې چي خپل نارينه يې په دغه طريقه سره جهاد ته تشويقول، رسول الله ﷺ ته چي دغه خبر ورسېدی نو يې امر وکړی چي خلک دي را ټول سي، کله چي خلک را ټول سوه رسول الله ﷺ و فرمايل «لَيسُوا بالفُرار ولكِنّهم الكُرار إن شاء الله، أنَا فِئَةُ كلِ مُؤمن» يعني: دوی تښتېدلي نه دي بلکه دوی بيا حمله کوونکي دي إن شاء الله او زه د هر مومن ډله يم، د رسول الله ﷺ په دغه قول کي چي زه د هر مومن ډله يم د سورةُ الأنفال و(۱۵، ۱٦) نمبر آياتو ته اشاره ده چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ زَحۡفٗا فَلَا تُوَلُّوهُمُ ٱلۡأَدۡبَارَ ﴿١٥﴾﴾.

يعني: اې مومنانو! کله چي په جنګ کي د هغو کسانو سره ملاقي او مخامخ سی چي کافران سوي دي، په داسي حال کي چي دوی ډېر او زيات وي نو تاسي دوی ته خپلي شاوي مه ور وګرځوی چي تښتي، يا د تېښتي په نيت شاوي مه ور وګرځوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دغه ځایه پورې د دغه آیات شریف په امر او حکم د کفارو څخه تېښتېدل نه دي روا، که څه هم کفار ډېر او زيات وي او په وروستني آيات شريف کې الله جل جلاله فرمايي: که چا په ميدان جنګ کې کفارو ته شا ور وګرځول يعني وتښتېدی، هغه د الله عزوجل په قهر او غضب اخته او ګرفتاره سو او د هغه تښتېدلي ځای جهنم دی.

مګر هو، هغه کسان په دغه حکم کې نه دي شامل کوم چې د بلې حملې دپاره ځانونه آماده کوي، يا هلته د مسلمانانو ډلې ته ځان ور رسوي لکه څرنګه چې الله جل جلاله په وروستني آيات شريف کې فرمايي:

﴿ وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴾.

ژباړه: هر هغه څوک چې کفارو ته د جنګ په ورځ شا ور وګرځوي، بېله هغو کسانو څخه چې بيرته را ګرځېدونکي وي (يعني: د بلې حملې دپاره ځان تياروي يا دښمن ته چم کوي) يا دا چې د مجاهدينو بلې ډلې ته ځان رسوي، بيله دغو کسانو څخه کوم نور کسان چې تښتي هغه د الله جل جلاله په غضب اخته او مبتلا سوه او د هغو د اوسېدلو ځای دوږخ دی او دغه دوږخ د ورتلو بد ځای دی.

مقصد دا چې که په جنګ کې يو څوک د مسلمانانو د يوې ډلې و طرف ته ورسي، يا د خپلې قومندې مرکز ته ورسي دلته هم دښمن ته شا ګرځول کېږي مګر دغه شا ګرځول جائز او روا دي، نو رسول الله ﷺ و فرمايل: «أَنَا فِئَةُ كُلِّ مُؤْمِنٍ» زه د هر مسلمان ډله او مرسته کوونکی يم، هغه څوک چې ما ته رجوع وکړي هغه نه دی تښتېدلی بلکه زه د دوی ډله او کومک کوونکی يم، چې ما ته راسي لکه خپل د قومندې مرکز ته چې ورسي، رسول الله ﷺ دا ښکاره او معلومه کړه چې دغه د دوی انسحاب او پر شا تګ د دوی أجر او ثواب نه ورلړوي، د دغه جنګ قدر او عظمت نه په کمېږي.

دغه د مُؤته جنګ ته غزا نه ويل کېږي، ځکه رسول الله ﷺ اشتراک نه دی پکښې کړی نو ځکه د مؤته جنګ يا د مؤته سريه ور ته ويل کېږي او د دغه جنګ په نتيجه کې د کفارو وژل سوي کسان په سوو وه خو دقيق حساب يې نه دی معلوم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو شهیدان هم ډېر دي چې صحي عدد یې نه دی معلوم، مګر هغه کسان چې نومونه یې یاد سوي دي چې وایي دغه کسان د مؤته په جنګ کې شهیدان سوي دي هغه دوولس نفره دي، خو حقیقتًا د مسلمانانو شهیدان تر دغه ډېر وه.

د مُؤته د جنګ اثر او نتیجه

د دغه جنګ په نتیجه کې که څه هم مسلمانانو د غسان د قبیلې څخه خپل هغه انتقام او بدله نه کړه حاصله کوم چې دوی د هغه دپاره دغه زحمتونه او تکالیف و زغمل مګر د دغه جنګ اثر د مسلمانانو د شهرت او عزت دپاره ډېر زیات ؤ، د مسلمانانو دغه جنګ عرب په حیرت او دهشت کې واچول، ځکه په هغه وخت کې روم د ځمکې پر مخ هغه لوی دولت او عظیم قوت ؤ او عربو داسې خیال کاوه چې د روم سره جنګ کول د خپل ځان بربادي او تباهي ده او اوس د مسلمانانو دغه کوچنۍ لښکر چې ټول شمیر یې درې زره نفره ؤ د رومیانو د هغه لوی لښکره سره جنګ کوي چې شمېر یې دوه لکه نفره ؤ او په لیدلو کې داسې معلومېدی لکه یو دریاب! چې شروع یې معلومېږي خو د آخر او انتهاء یې هیڅ درک نه وي معلوم او بیا هم مسلمانان له دغه جنګه په داسې ډول سره بیرته راغله چې د یادولو وړ تاوان نه ؤ ورته پېښ سوی، دا جنګ د زمانې او تاریخ د عجائبو څخه ؤ او د دې تاکید یې کاوه چې مسلمانان بل قسم انسانان دي، دا د هغې جملې خلکو څخه نه دي چې عربو عادت ورسره درلودی یا یې پېژندل، دغه د مسلمانانو د ډلې مرسته او تائید د الله جَلَّ جَلَالُهُ له طرفه څخه کېږي او د دوی لار ښوونکی په حقه سره د الله جَلَّ جَلَالُهُ رسول دی.

نو ځکه موږ وینو چې د عربو هغه سر سخته او شریري قبیلې چې تر اوسه یې پر مسلمانانو حملې کولې پسله دغه جنګه یې اسلام ته مخ وروا ړاوه، د بنو سُلیم، أشجع، غطفان، ذَبیان، فزاره او نوري عربي قبیلې په اسلام کې داخلې سوې.

دغه جنګ د روم سره د خونړیو جګړو شروع وه، دغه جنګ د روم د ښارو د فتحه کولو دپاره مقدمه او تمهید ؤ، دغه جنګ ؤ چې په وروسته کې یې مسلمانان پر دې قادره کړه چې ډېرې لیرې ځمکې تر خپل تسلط لاندې راولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت چې رسول اللهﷺ په مسجد نبوي کې مسلمانانو ته د جنګ حالات بیانول، پسله هغه چې له دغه مجلسه څخه ولاړ سو نو د جعفرﷺ کور ته ورغلی، تر دغه وخته د مسلمانانو لښکر په مؤته کې ؤ او مدینې منورې ته حال نه دی راغلی خو رسول اللهﷺ د جعفرؓ کور ته و رغلی، د دغه حدیث شریف روایت په خپله عبدالله بن جعفرؓ کوي چې دغه عبدالله په دغه وخت کې کوچنئ ؤ او بیا په وروسته کې د مسلمانانو د لویو علماوو څخه سو، نو دغه عبدالله بن جعفرؓ روایت کوي چې د مؤته د جنګ په وخت کې رسول اللهﷺ زموږ کور ته راغلی او موږ د جعفرؓ اولادونه پر راټول سوو، موږ یې په غیږ کې و نیولو او په خپله رسول اللهﷺ ډیر شدید ژړل، کله چې د جعفرؓ ښځې ولیده چې رسول اللهﷺ د دې اولادونه په غیږ کې نیولي دي او ژاړي ویل: یا رسولَ الله! آیا د جعفر له طرفه کوم حال او خبر راغلی دی؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: هو، جعفر د اللهﷻ په لار کې شهید و وژل سو، د ښځې څخه لویه چغه وسوه، رسول اللهﷺ و فرمایل: نه به کالي څیرې او نه به ځان او ځیګر په چپلاخو وهې فقط و ژاړه.

دا د رسول اللهﷺ له طرفه موږ او تاسي ټولو ته لار ښوونه ده چې د غم او مصیبت په وخت کې په پټه خوله ژړا جائزه او روا ده، مګر د کالو څیرل، د ځان وهل، د وربښتانو شکول، چغې او بغاري، ښځایه خبري یا په لوړ آواز سره ژړا نه دي روا.

په دغه وخت کې چې رسول اللهﷺ په خپله هم ژړل وې فرمایل: هر هغه څوک چې غواړي چې و ژاړي پر مثل د جعفر دي و ژاړي، یعنې جعفر غوندي خلک په ژړا ارزي، جعفرؓ د ښو او بهترینو مسلمانانو څخه ؤ، جعفرؓ د هغو اولو مهاجرینو څخه ؤ چې حبشې ته یې هجرت کړی ؤ جعفرؓ د هغو مسلمانانو څخه ؤ چې د اسلام دپاره یې ډیره قرباني ورکړې ده، اسلام یې پر خپل ځان تطبیق کړی او عملي کړی ؤ.

وروسته رسول اللهﷺ انصارو ته و ویل: د جعفر د اهل او کورنۍ څخه مه بېخبره کېږئ، یعني: حال یې نیسئ او وې فرمایل: د جعفر کورنۍ ته خواړه ور جوړ کړئ ځکه دوی په خپل غم مشغوله دي، یعني: د خوړو وجوړولو او خوړلو ته یې پام او فکر نسته نو تاسي خواړه ور ته راوړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو او خوندو! دا د رسول اللهﷺ له طرفه و ټول امت مسلمه ته لار ښوونه ده او دغه د اسلام امر دی، کوم کور ته چې د یوه قریب په وفات سره غم او مصیبت پېښ سي خواړه او د ژوند ضروریات یې تاسي ور وړی، واقعي غم شریکي او همدردي ور سره وکړی، دغه اوسني رواجونه او عادات نه صحي دي او نه شرعي دي، د هغه وفات سوي شخص کورني په خپل غم مشغوله وي، دوی ته د هغه دوست په وفات سره د ځومره مشکلاتو دروازې را خلاصي سوې او د بلي خوا نور نه را بلل سوي میلمانه هم ور سي او پر واړوي، بیا نو ښه عزت، ښه خواړه او مناسبات هم غواړي، د هغې کورني پر غم یو بل تکلیف او زحمت هم ور زیات کړي چې د دغه نه بلل سوو میلمنو په خدمت او د خواهشاتو په پوره کولو مشغوله سي، خاصتاً چې بیا دغه درد رسېدلې کورني غریبه او ناداره هم وي، نو د دغه اجباري مېلمنو د مصارفو د پوره کولو دپاره د پیسو و پورولو ته اړ او مجبوره سي، په زیاته بیا د ښځو فاتحه، چې دوه منه د چلم خواړه تنباکو پکښي کارېږي، کشکي مور او تاسي د دغسي غیر معقول او غیر شرعي رواجو او عادتو مخه ونیسو او د غمزده سره په واقعي او اسلامي ډول غمشریکه او همدرده سو، داسي نه چې د هغه پر غم نور تکالیف هم ور زیات کړو.

مور خو په ودو او ښادیو کي اسراف، فسادونه او نا روا کارونه رواج کړي دي، سیالی او رقابتونه سره کوو خو بد بختانه نن ورځ مو فاتحې او د غم ورځې هم د فساد او سیالیو څخه نه دي خالي، د فاتحو مصرفونه مو هم د سیالیو او حرامو رواجو په سبب په لکو کالداري او افغانۍ کیږي او هغه هم فقط د نامه او ریاء دپاره.

دغه بېځایه فخرونه او سیالی پرېږدی که سیالي کوی د دین او آخرت په کارو کي یې وکړی، په علم او تقوٰی کي یې وکړی، خپلو کړو وړو ته لږ متوجه سی! خپل خیر او شر و سنجوی، د ښه او بد کار فرق وکړی! په فاتحو او ودو کي سیالی مه سره کوی.

دا د جعفرؓ د شهادت واقعه وه او هغه د سید البشر رحمةٌ للعالمین لار ښوونې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذات السَلاسل سریه یا ټولۍ

(ذاتُ السَلاسل) د یوه ځای نوم دی چې د واديُ القُرٰی شا ته پروت دی خو ابن اسحاق وایي: د مسلمانانو دغه ټولۍ یا سریې د جُذام د قبیلې په مځکه کې پر یو اوبو واړول چې دغو اوبو ته سَلسَل وېل کېده، نو ځکه دغي سریې ته د (ذاتُ السلاسل سریه) وویل سوه، د ذاتُ السلاسل سریه د مُؤته د جنګ د نتائجو څخه ده، د مؤته جنګ د هجرت د اتم کال د جمادي الأول په میاشت کي ؤ خو د دغه کال د جمادي الاٰخري په میاشت کي یعني: د مؤته تر جنګ یوه میاشت وروسته دغه سریه و هغي منطقې ته ولېږل سوه چي و مؤته ته نژدې وه.

د دغي سریې د لېږلو دپاره علماء کرام دوه سببه بیانوي څوک وایي: کله چي رسول الله ﷺ ته د هغو عربي قبیلو کومي چي د شام پر حدودو اوسېدلې موقف او دریز د مؤته په جنګ کي ورمعلوم سو چي دغه قبیلې د مسلمانانو پر ضد د روم سره یو ځای سوې، نو رسول الله ﷺ د دې دپاره یو اشد ضرورت حس کړی چي د یوه داسي حکمته څخه کار واخلي چي په هغه حکمت سره د دغو قبیلو او د روم په منځ کي تفرقه او جلا والی را ولي چي د بل وار دپاره د مسلمانانو پر ضد دومره لوی لښکر نه سي سره یو ځای او د دې پر ځای چي دغه قبیلې د روم سره اتحاد و لري باید د مسلمانانو سره یې ولري، نو ځکه یې د دغي نقشې د عملي کولو دپاره عَمرو بن العاص رضی الله عنه اختیار کړی، ځکه د عَمرو بن العاص رضی الله عنه د پلار مور په دغو قبیلو کي د بلی د قبیلې څخه وه، نو یې عَمرو بن العاص رضی الله عنه د مؤته تر جنګ یوه میاشت وروسته د هجرت د اتم کال د جمادي الاٰخري په میاشت کي دغي منطقې ته ولېږی.

او ځیني علماء وایي: د مدینې منورې استخباراتو و رسول الله ﷺ ته خبر را وړی چي د قضاعه قبیلې خلک راټول کړي دي غواړي چي پر مدینه منوره حمله وکړي خو په حقیقت کي بنایي دغه دواړه سببه موجود وه، هغه اول سبب خو مو درته بیان کړی او اوس به دغه دوهم سبب په تفصیل سره درته بیان سي:

هلته یوه قبیله وه چي د قضاعه قبیله ورته ویل کېده، دغي قبیلې شام او د غسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وقبیلو ته نژدې ژوند کاوه، کله چي دغي قبیلې د مؤته په جنګ کي د مسلمانانو پر شا تلل ولیدل د دوی هم امید پیدا سو چي د مسلمانانو څخه غنیمتونه یوسي. نو یې د دې دپاره چي پر مدینه منوره حمله وکړي تیاري او آمادګي نیول او اوس په دغه کوښښ کي وه چي رومیان او غسان هم د دغي حملې دپاره د ځان ملګري کړي، و هغو ته یې و ویل: مسلمانانو په مؤته کي ستاسي څخه ماته وخوړل او ولاړل، راسی چي اوس موږ د دوی پر مرکز یعني مدینه منوره حمله وکړو.

او اول هغه څوک چي په دغه کار یې شروع وکړه هغه د قُضاعه قبیله وه.

وروڼو! یوه فرق ته متوجه سی: د عربو یوه بله قبیله سته چي د خُزاعه په نامه سره یادیږي چي هغه اکثره مسلمانان او د رسول الله ﷺ متعاهدین دي او د مکې مکرمې پرشا وخوا اوسیږي، خو دغه بیا بله قبیله ده چي قضاعه ورته ویل کیږي چي ټوله قبیله کفار وه او د شام پر حدودو اوسېدل، نو دغه د قضاعه قبیلې د مدینې منورې د حملې دپاره ځانونه تیارول او په عین وخت کي یې دا کوښښ هم کاوه چي روم او غسان دواړه د مدینې منورې د حملې دپاره را وپاروي او د ځان ملګري یې کړي.

رسول الله ﷺ د کفارو له دغه حرکته په تشویش کي سو او ویل: که دغه موضوع دغسي پاته سي او کفار ځانونه آماده کړي نو به د مسلمانانو دپاره لوی خطر وي ځکه هغه دوه لکه نفریزه لښکر چي په مُؤته کي یې مسلمانانو ته شکست ور نه کړی بنایي اوس پر مدینه منوره راسي. نو رسول الله ﷺ غوښته چي د مخه تر دې چي دغه موضوع لویه سي باید هلته په خپله ځانګو کي مړه او فیصله سي او قضاعه په خپل مقصد کي کامیابه نه سي، د دغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ یو لښکر جوړ کړی چي پر قُضاعه حمله وکړي. هغه قضاعه چي دغه اوس د دغي لویي حملې دپاره ترتیبات نیسي، رسول الله ﷺ د دغه لښکر مشر او قوماندان عَمرو بن العاص رضی الله عنه وټاکی.

خالد بن ولید رضی الله عنه د مؤته په جنګ کي د مسلمانانو د لښکر امیر او قوماندان سو حال دا چي د ده د اسلام فقط شلور میاشتي کېدې او اوس عَمرو بن العاص رضی الله عنه د مسلمانانو د لښکر امیر او قوماندان مقرره کیږي حال دا چي د ده د اسلام فقط پنځه میاشتي کیږي.

نو دا معلومه سوه چي د جنګ په آمریت کي دا خبره نه ده لازمه چي دغه نفر په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

اسلام کې مقدم او د مخه دی یا یې په اسلام کې ډیر وخت تیر کړی دی بلکه خبره د لیاقت او استعداد ده خو دغه خبره یوازې په جنګ پورې هم تعلق نه لري بلکه هر څوک چې په هر کار کې پوهه او استعداد ولري هغه باید د هغه کار آمر وګرځول سي او إداره و ده ته ورپښوول سي، یعني: کار و اهل کار ته باید وسپارل سي.

د دغې سریې د جوړولو په وخت کې رسول الله ﷺ عَمرو بن العاص رضي الله عنه ته و ویل: یا عَمرو! زه غواړم چې د یوې سریې یا ټولۍ قومندان دې وټاکم چې هم به غنیمتونه واخلې او هم به د الله جل جلاله څخه أجر او ثواب واخلې، مګر عَمرو رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! قسم په الله ما د مال او غنیمتو دپاره ایمان نه دی راوړی، رسول الله ﷺ و فرمایل:

« نعمَ المَالُ الصَّالح لِرُجلِ الصالح »

ژباړه: پاک او حلال مال د صالح سړي دپاره ښه دی.

هو، که مال د ښه او صالح سړي سره وي ضرر نه لري ځکه هغه به یې د الله جل جلاله په لار کې مصرف کړي، ښه او صالح انسان خپل مال د جهاد، مدرسو، کتابو، علماوو، مسجدو، څاهانو، پلانو، شفاخانو، بلکه د عامو مسلمانانو د مصلحت دپاره مصرفوي، خو که د فاسد او فاجر انسان سره مال موجود وي یا خو به بخیل وي چې د ده له ماله به کومه فایده او مصلحت نه سي حاصلېدلای، یا به یې دغه مال مُضر او تاواني وي، ځکه د فاجر او فاسد سړي سره د مال د مصرفولو لارې معلومې دي، پر سینماوو، پر شراب خانو، زنا خانو، ظُلم او استبداد، تکبر او خود نمایي، فخر او سیالیو به مصرفیږي، یا به د حق د منعه کولو په لار کې استعمالیږي، نو ځکه رسول الله ﷺ فرمایي: پاک او حلال مال د صالح سړي دپاره ښه دی.

بیا نو رسول الله ﷺ یو کوچنی لښکر جوړ کړی چې ټوله درې سوه نفره وه او د دغه لښکر قومندان یې عَمرو بن العاص رضي الله عنه وټاکی، خو په دغه لښکر کې د صحابهٔ کرامو مشران هم موجود وه، که څه هم د عَمرو بن العاص رضي الله عنه د اسلام پنځه میاشتې کېدې خو په دغه لښکر کې د ده تر امر لاندې لوی او مشرفه اصحاب کرام موجود وه، چې د هغې جملې څخه ابوبکر الصدِّیق، سعد بن أبي وقاص، أسید بن حُضیر، سعد بن عُبادة رضي الله عنهم او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجود وه، عَمرو بن العاص رضی الله عنه د دغه لښکر سره د مقصد پر طرف حرکت وکړی د شپې تګ کوي او د ورځي پټېږي، ترڅو د قضاعه قبيلې ته ور نژدې سوه، خو دلته عَمرو رضی الله عنه ته خبر راغلی چي قضاعه ډېر لوی او مجهز لښکر جوړ کړی دی.

عَمرو بن العاص رضی الله عنه د قضاعه پر قبيله حمله و نه کړه بلکه رسول الله ﷺ ته يې نفر وليږل چي په حال يې خبر کړي او مرسته ځني وغواړي، رسول الله ﷺ هم نور نفر د مرستي او کومک په شکل ورته را ولېږل چي د دغه کومکي لښکر مشر او آمر ابو عبيده عامر بن جراح رضی الله عنه وُ او په دغه کومکي لښکر کي عمر بن الخطاب رضی الله عنه هم موجود وُ، اوس نود اصحاب کرامو ټول مشران په دغه لښکر کي موجود دي، کله چي دغه کومکي لښکر رهي کېدی رسول الله ﷺ ابو عبيده رضی الله عنه ته و ويل: د عَمرو سره اختلاف مه کوه.

دغه د مرستي ډله و عَمرو بن العاص رضی الله عنه ته ور ورسېدل، کله چي د لمانځه وخت سو ابو عبيده رضی الله عنه غوښته چي د مخه سي يعني: د لمانځه امام سي ځکه دئ امير دی او دا هم معلومه خبره وه چي د خلکو امامت به د هغو امير کاوه، دې ته نه کتل کېده چي هغه حافظ دی که نه دی دا بيا بله خبره ده خو اصلاً امامت د امير حق وُ، ځرنګه چي ابو عبيده رضی الله عنه د دغي کومکي ډلي امير وُ غوښتل يې چي د مخه سي مګر عَمرو بن العاص رضی الله عنه ورته و ويل: يا ابا عبيده! ته زما کومک يې امير نه يې، امير زه يم او خلکو ته زه لمونځ ورکوم، ابو عبيده رضی الله عنه و ويل: رسول الله ﷺ امر کړی يم چي ستا سره بايد اختلاف و نه کړم. (د مخه سه)

نو د لښکر عمومي قومندان عَمرو بن العاص رضی الله عنه وُ او د اصحاب کرامو لوی لوی مشران د ده تر امر لاندي وه حال دا چي دئ نَوَی مسلمان دی او د اول وار دپاره د لښکر امير مقررېږي، فقط پنځه مياشتي کي د مخه د کفارو د رئيسانو څخه وُ او اوس د مسلمانانو آمر دی، خير لښکر د قضاعه پر طرف ور رهي دی د شپې تګ، کوي او د ورځي پټېږي خو بالکل د قضاعه و قبيلې ته ور نژدې سوه.

اوس چي د دوی او قضاعه په منځ کي ډېره لږ فاصله پاته ده شپه ده او ډېر شديد يخ دی، دا هغه شپه ده چي سبا حمله کېږي خو په دغه شپه عَمرو رضی الله عنه ټول لښکر د اور بلولو څخه منعه کړی، خلک د يخه څخه ډېر په عذاب سوه، تاسي پوهېږی چي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښت کي يخ ډير شديد وي خاصتاً دغه سلسله چي د شام حدود دي ډيره يخه ده او بيا اور هم نه وي، نو خود ټول لښکر د يخه څخه په عذاب او تکليف ؤ. د حضرت عمر فاروقؓ له طاقته و وتل او عَمروؓ ته ورغلی ويل: يا عَمرو! خلک دي په تکليف کړه پرېږده چي اور بل کړی، عَمروؓ ويل: يا، قسم په الله يو نفر به هم اور نه کړي بل، عُمر فاروق ؓ په قهر او غُصه بيرته ځني راغلی. خير شپه تېره سوه سهار سو، په شپه کي پر عَمرو بن العاصؓ د جنابت غسل لازم سوی ؤ پسله استنجاء څخه يې تيمم و واهه، حضرت عمر فاروق ؓ وليدی چي عَمرو تيمم وهي، ويل ولي تيمم وهې؟ عَمرو ؓ ويل: پر ما د جنابت غسل لازم سوی دی، عُمرؓ ويل: اوبه موجودي دي، عَمرو ويل: يا په اوبو غسل نه کوم، ويل: څنګه غسل نه کوې؟ اوبه چي موجودي وي تيمم نه دی روا، عَمرو ؓ ويل: ډير زورور يخ دی غسل نه سم کولای، خير تيمم يې و واهه او خلکو ته يې هم په دغه تيمامه لمونځ ورکړی، اوس نو پر مسلمانانو دغه د ده کارونه نور هم درانه سوه، عُمر بن الخطابؓ ته قهر ورغلی مګر بيا هم غواړي چي د ابو بکر الصدّيقؓ سره مشوره وکړي، ويل: يا ابا بکر! ته نه ويني چي عَمرو څه کارونه کوي؟ ځکه عَمروؓ نسبت و دوی ته نوی مسلمان ؤ د دين په کارو او مسئلو دومره نه ؤ خبر لکه دوی او پر هغه سربېره په دين کي او د دين په کارو کي پر دوی آمريت کوي او داسي مخالف کارونه کوي، نو ځکه مسلمانان دغه د ده په تصرفاتو نه وه راضي، مګر ابوبکر الصدّيقؓ چي په ټول عمر کي صديق ؤ و ويل: يا عُمر! په والله که عَمرو د دغه کار د پاره تر تا بهتر نه وای رسول الله ﷺ به پر تا نه وای آمر کړی.

دغه د صديق اکبر ژوند، عقيده او حالت ؤ، د رسول الله ﷺ پر دغه اختيار بلکه د هغه ﷺ پر هر تصرف يې پوره اطمينان درلودی، نو عمرؓ د ابوبکر الصدّيقؓ په دغه جواب چپ او ساکت سو څه يې و نه ويل.

کله چي مسلمانان د سهار د لمانځه څخه فارغه سوه، مسلمانانو د عَمرو بن العاصؓ په امر د قُضاعه پر قبيله په يوه وار حمله وکړه، حمله ډيره شديده او يو ځايي وه د قضاعه د قبيلې هيڅ دا خيال او ګمان نه ؤ چي مسلمانان دي پر دوی حمله وکړي، جاسوسانو يې هم خبر نه ؤ ورته را وړی دا حمله ناڅاپه وه، د قضاعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبیلې خلکو په تېښته شروع وکړه بالکل د خپلې منطقې څخه و وتل، خپله مځکه او قبیله یې پرېښوول، مسلمانان په پسې دې وژني یې بندیان څني نیسي، په دغه وخت کې عَمرو بن العاص رضی الله عنه امر وکړی چې پرې یې بږدی او څني را وګرځی.

دلته بیا مسلمانان ناراضه سوه وایې موږ اوس پر کامیابه سوو پرېږده چې بندیان څني ونیسو، وې وژنو، هغه دې دوی تېښتې، عَمرو رضی الله عنه ویل: یا، پرې یې بږدی او څني را وګرځی، مسلمانان نور هم د ده په دغه امر سره ناراضه سوه، ویل: ممکن ټوله قبیله بندیان ونیسو، خو ده رضی الله عنه امر وکړی چې څني را وګرځی، مسلمانان که څه هم ناراضه وه خو د خپل امیر اطاعت یې وکړی او را وګرځېدل، هغه شیان چې د قضاعه په قبیله کې موجود وه لکه پسونه، اوښان او نور سامانونه چې دوی را وړلای سوای هغه یې په غنیمت واخیستل او د غنیمتو سره بیرته مدینې منورې ته راغله.

کله چې لښکر مدینې منورې ته ورسېدی مسلمانانو و رسول الله ﷺ ته د عَمرو بن العاص رضی الله عنه د اعمالو او تصرفاتو څخه شکایت وکړی چې د دوی سره یې داسي او داسي کول، رسول الله ﷺ عَمرو رضی الله عنه راوغوښتی او ویل: یا عَمرو! ولې دې خلک په تکلیف کړه چې د اور بلولو ته دې نه پرېښوول؟ عَمرو رضی الله عنه و ویل: یارسولَ الله! زموږ شمېر او عدد لږ ؤ، قُضاعه او هغه کسان چې د دوی ترشا ولاړ وه که په موږ خبر سوي وای والله موږ ټول به یې وژلي وای، نو که موږ اور بل کړی وای یقینًا او بېله شکه هغه په موږ خبرېدل او قسم په الله چې بیا به مو نجات نه وای پیدا کړی، رسول الله ﷺ و فرمایل: صَدَقتَ، رشتیا او صحي دې و ویل.

رسول الله ﷺ بیا ورته و ویل: ولې دې د خلکو امامت وکړی او تا تیمم وهلی ؤ؟ حال دا چې اوبه هم درسره وې، عَمرو رضی الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! دومره زورور او شدید یخ ؤ که مې غسل کړی وای هلاکېدم، مړ کېدم او الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَلَا تُلْقُوا۟ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى ٱلتَّهْلُكَةِ﴾. [البقره:۱۹۵]

یعني: خپل ځانونه په خپل لاس په هلاک کې مه اچوی، رسول الله ﷺ و فرمایل: صَدَقتَ. رشتیا او صحي دې و ویل.

رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: ولې دې خلک د بندیانو د نیولو څخه منعه کړه؟

(c) kotabton.com: The Digital Library

عَمرو رضی الله عنه ورته وویل: یا رسولَ الله! که دوی په هغو پسي تللي وای سره پاشل کېدل او که پاشل سوي وای بیا دښمن را باندي غالبه کېدی. دا نه ده صحي چي موږ په داسي مځکه کي چي هلته زموږ دښمنان ډېر وي یو یو او سره وپاشل سو. په داسي ځای کي چي د دښمن شمېر زیات وي لښکر باید سره یو ځای وي او ما هم دغه امر ورته کړی دی چي را ټول سی مه سره پاشل کېږی. بیا هم رسول الله ﷺ ورته و فرمایل: صدقتَ، رسول الله ﷺ د عَمرو بن العاص رضی الله عنه ټول تصرفات او اوامر صحي او پرځای وبلل او هغه یې ور تائید کړه.

دغه لښکر د قضاعه د قبیلې څخه په لسهاوو نفر و وژل او ډېر غنیمتونه یې څني راوړل، دغه جنګ د خپل لوی والي سره سره او هغه ډېره وژنه چي یې په قضاعه کي وکړه بیا هم د مسلمانانو څخه یو نفر نه شهید سوی ؤ او نه زخمي سوی ؤ. بېله یوه نفره چي زخمي ؤ او د هغه زخم هم ډېر سپک او عادي ؤ.

هغه چي وایي: (زموږ قواوي خپل مرکز ته سالمي را وګرځېدې) دلته په دغه جنګ کي دغه خبره حقیقت او پرځای وه، هیڅ خلاف او دروغ پکښي نه وه.

دا د عَمرو بن العاص رضی الله عنه عسکري پوهه او قدرت ؤ چي د اول وار دپاره په سریهٔ ذاتُ السلاسل کي ښکاره سو او په وروسته کي بیا د ده عسکري عظمت د مصر په فتحه کولو کي ښکاره او روښانه سو چي د مصر هغه لویه او کامیابه فتحه هم د عَمرو بن العاص رضی الله عنه پر لاس وسوه.

دغه د مصر د فتحه کېدلو واقعات به په هغه سلسله کي واوری کومه چي زما له طرفه د (خلفاء الراشدین) په نامه سره نشر سوې ده.

دا ټوله مهمه واقعات وه کوم چي د حدیبیې د صلحي او د مکې مکرمې د فتحي په منځ کي پېښ سوي دي، خیبر فتحه سو. شا وخوا ټولیاني ولېږل سوې، پاچهانو ته لیکونه او رسالې ولېږل سوې او بیا د مکې مکرمې تر فتحي د مخه یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه چي هغه د خَبَط سریه ده او دغه د خبط سریه به موږ ته هغه فرق را وښوي کوم چي د مسلمانانو په ژوند کي د مکې مکرمې په فتحه سره راغلی چي د مکې مکرمې تر فتحي د مخه او بیا تر فتحي وروسته د مسلمانانو ژوند څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرق وکړی، که څه هم د مکې مکرمې تر فتحې د مخه ډیري قبیلې اسلام ته داخلې سوې وې او ډیر خلک د اسلام تابع سوي وه، مسلمانانو ډیري فتحې کړي وې، خو بیا هم په مسلمانانو کي اقتصادي ضعف موجود ؤ، غریبي او مسکنت ډېرښې زیات وه او رسول اللهﷺ تر اوسه د هغو قبیلو په مقابل کي مقاومت کاوه چي تر اوسه اسلام او مسلمانانو ته په کمین کي ناستي وې او په موقع پسي ګرځېدې، مثلاً ټولي هغه قبیلې چي د خندق په غزاء کي د مسلمانانو پر ضد سره یو ځای سوي وې، هغه ټولي د اسلام دښمني وې او همېشه به یې په موقع پسي کتل چي کله به پر مدینه منوره حمله وکړو، اسلام او مسلمانان له منځه یوسو، یا لږ تر لږه یو ضرر او تاوان ور ورسوو.

د خَبَط سریه

د سیرت په عامو کتابو کي ویل کیږي چي دغه سریه د هجرت په اتم کال د رجب په میاشت کي لېږل سوې ده، خو هلته داسي یو قول هم سته چي وایي: دغه د خبط سریه د حدیبیې تر صلحې د مخه وه او د هغه قول ویونکي خپل ځان ته دلائل لري، خو ما د عامو کتابو په متابعت دغه سریه د هجرت په اتم کال کي ذکر او بیان کړه.

د هجرت د اتم کال د رجب په میاشت کي رسول اللهﷺ یوه سریه د ابو عبیده عامر بن الجراحؓ په مشری د جُهَینه قبیلې ته د جزاء ورکولو دپاره ولېږل چي په دغه سریه کي درې سوه نفره وه او په دغو نفرو کي یو هم حضرت عمر فاروقؓ ؤ، دغه د جُهَینه قبیله د بحر احمر ساحل ته نژدې پرته وه، د دغي سریې حرکت د رجب په میاشت کي ؤ او د رجب میاشت د هغو میاشتو څخه ده چي جنګ پکښې حرام ؤ نو نقشه داسي وه چي جنګ به په شَعبان کي کیږي ځکه شعبان بیا د هغو میاشتو څخه دی چي جنګ پکښې جائز او روا دی.

مسلمانانو د خپل مقصد پر طرف حرکت وکړی خو د دوی د خوړلو دپاره فقط یوه کڅوړه یا یوه ګونۍ خرما ورسره وه چي د دوی آمر به د خوړلو پر وخت پر نفر یوه یوه خرما ورکول، د دغه سریې د افرادو څخه یو نفر وایي: ما د ځان سره و ویل: په دغه یوه دانه خرما به زموږ څه بنه وسي؟ خو د دغي یوې دانې خرما په قدر هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه سوم چې هغه زموږ خرما خلاصه سوه، اوس مسلمانان پر لار دي تر مقصده لا نه دي رسېدلي چې هغه د دوی خوراکه خلاصه سوه، دا د مسلمانانو هغه د مسکنت او غریبۍ حال را ښکاره کوي چې خوراکه یې که څه هم یوه دانه خرما وه پرلاري خلاصه سوه، په هغه وخت کي ټوله جزیرةُ العرب په صورت عموم سره غریبان او مسکینان وه، کله چې د مسلمانانو خواړه بالکل ختم سوه او د خوړلو دپاره هیڅ شئ نه لري نو د لوږي او مجبورۍ څخه یې د درختو بلګونه یا د وُنو پاڼي خوړلې.

او د وُني و هغو پاڼو ته چې ښاخ راکش کړې او پاڼي یې پرې کړې په عربي کي خَبط ویل کیږي، نو دغه سریه چې په دغه طریقه سره یې د وُنو پاڼي یا د درختو بلګونه خوړل په دغه نامه سره وبلل سوه او سریۀ الخَبَط ورته ویل سوه، چې مسلمانانو د لوږي په سبب د وُنو پاڼي خوړلې.

په دغه سریه کي د مسلمانانو سره د سپرلۍ دپاره اوښ یا بل حیوان هم نه ؤ ور سره، پیاده او پر پښو تله، د دغو درو سوو نفرو سره فقط دوه اوښه ور سره وه چې پر هغو یې خواړه او اوبه بارولې، خواړه خویې پر لاري خلاص سوه.

د دغې سریې سره قیس بن سعد بن عُباده رضی الله عنه هم ملګری ؤ چې د عربو د اشرافو څخه ؤ او سخي سړئ ؤ، ده چې د مسلمانانو دغه بد حال ولیدی چې له لوږي پاڼي خوري نو یې داسي نیت وکړی چې د مسلمانانو د لوږي د لیري کولو دپاره باید یو څه وکړي، بیا یې ډېر لیري صحرایي عرب ولیدل چې د هغو سره اوښان ور سره وه، قیس رضی الله عنه هلته و عربو ته ورغلی او ورته وې ویل: د دغو اوښانو څخه یو څه پر ما نه خرڅوی؟ هغو ویل: خرڅوو یې، قیس رضی الله عنه ویل: مګر اوس زما سره مال او پیسې نسته خو کله چې موږ بیرته مدینې منورې ته ولاړ سو بیا به تاسي ته د دغو اوښانو په قیمت کي د مدینې منورې خرما درکړم، عربو ویل: د دې سودا ضامن به څوک وي؟ زموږ اوښان اوس را څخه اخلې او خرما بیا په مدینه منوره کي را کوې، قیس ویل: زه قیس بن سعد بن عُباده یم، عرب ویل: هو والله، نسب دي اصل دی پر تا یې په پور هم خرڅوم، نو قیس له دغه صحرایي عربه څخه پنځه اوښه رانیول، اوس نو دئ او هغه عرب د مسلمانانو لښکر ته راغله غواړي چې د دغې معاملې دپاره شاهدان و دروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دغه بیعه په پور ده، اوښان اوس تسلیموي او قیمت یې بیا وروسته په مدینه منوره کې راکوي، د شاهدانو په جمله کې یې د عمر بن الخطابؓ څخه هم شاهدي وغوښتل، مګر عمرؓ و صحرایي عرب ته و ویل: پر ده یې مه خرڅوه دئ غریب سړئ دی، دئ مال نه لري مال یې ټول د پلار دی او دئ اوس د پلار په مال سودا کوي دا نه صحي کیږي، خو صحرایي و ویل: ګمان نه کوم چې پلار دې خپل زوی وشرموي، سعد بن عُباده داسي سړئ نه دی چې زوی دې یې یو شئ را نیسي او پلار دې یې د هغه قیمت ور نه کړي، نو یې قیسؓ ته و ویل: راځه اوښان دې راوله، قیسؓ هم اوښان لښکر ته را وستل، کله چې مسلمانانو ته راغلی د هغو اوښانو څخه یې یو ور حلال کړی او په وې خوړی، سبا یې بل اوښ حلال کړی دا بله ورځ یې بل حلال کړی، خو عمرؓ په دغه کار نه ؤ راضي چې قیس د پلار بې اجازې د هغه مال مصرفوي، نو عمرؓ و ابو عبیده ؓ ته ورغلی او ویل: یا ابا عبیده! قیس د پلار په بېخبري او د هغه بې اجازې د هغه مال په نورو خوري، ابو عبیده ؓ قیس له دغه کاره څخه منعه کړی او مسلمانان بیا وږي پاته سوه.

خیر د جُهَینه د قبیلې سره هم جنګ و نه سو او مسلمانان پر دغه ساحلي منطقو ګرځي غوا ړي چې د دریاب د غاړي منطقې تسخیر کړي، خو وږي دي او د خوړلو دپاره شئ نه لري چې یوه عجبه پېښه وسوه، هغه دا چې الله جل جلاله دوی ته دریاب مسخره کړی، کله چې دوی بحر احمر ته نژدې رهي وه (بحر احمر د جدې سمندر یا دریاب دی) پر بحر احمر یې لکه یوه توره غونډۍ داسي شئ ولیدی، مسلمانان په تعجب کې سوه پر دریاب غونډۍ؟ عجبه ده! نو ور نژدې سوه که ګوري یو تور ماهئ دی چې الله جل جلاله له دریابه د دریاب غاړي ته را غورځولی دی، څرنګه چې مسلمانان وږي وه نو یې د دغه ماهي په خوړلو شروع وکړه، دغه ماهئ د دوی د خوړلو ذخیره سوه، دالته یې خوري او په دغه منطقه کې چې د جهادي ګزمو دپاره یوې او بلې خواته ځي خواړه د دغه ماهي د غوښو څخه ور سره اخلي، مسلمانان تقریباً یوه میاشت په دغه منطقه کې پاته سوه، په دغه منطقه کې پر هغه شا وخوا قبیلو ګرځي منطقه تر خپل تسلط لاندي کوي خو غذاء او خواړه یې له دغه ماهي څخه دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه ماهي لوی والی په حدیث شریف کي بیانیږي او وایي:

ابو عبیده رضی الله عنه غوښتل چي د دغه ماهي لوی والی معلوم کړي نو یې نفر امر کړه چي د دغه ماهي د سترګي په کاسه کي کښیني، پنځه نفره د ماهي د سترګي په کاسه کي کښېنستل، دا د دغه ماهي یوه سترګه وه، بیا یې د دغه ماهي د پوښتۍ دوه هډوکي د کمان یا شښک پر ډول و درول، نو یې په دغه درو سوو نفرو کي وکتل چي کوم یو ډېر جګ دی خو په ټولو کي قیس بن سعد بن عباده رضی الله عنه جګ ؤ، قیس ته یې و ویل: پر اوښ په ولاړي و دریږه او اوښ رهي کړه تر دغه کمان لاندي تېر سه، قیس رضی الله عنه هم په ولاړي پر اوښ و دریدی او تر دغه کمان یا شښک لاندي تېر سو او سر یې هم نه کړي کښته ځکه هغه کمان یا د ماهي د پښتیو څخه جوړ سوی قوس د ده تر سر لوړ ؤ، دا د دغه ماهي لوی والی ؤ.

کله چي دغه سریه بیرته مدینې منورې ته تله د دغه ماهي غوښي او غوړي یې ور سره واخیستل پر لاري یې د هغه څخه خورک کاوه تر څو مدینې منورې ته ورسېدل، په مدینه منوره کي یې د سریې ټول واقعات و رسول الله ﷺ ته بیان کړه چي د واقعاتو په جمله کي دغه د ماهي قصه هم وه.

بیا نو رسول الله ﷺ و فرمایل: د هغه ماهي څخه یو شئ اوس هم درسره سته؟ اصحاب کرامو ویل: هو، نو یې و رسول الله ﷺ ته هغه پاته ماهئ را وړی او رسول الله ﷺ هم د هغه ماهي له غوښو څخه څه وخوړي، چي دا هم د صحابهٔ کرامو د زړه د ښه کولو دپاره ؤ، د دغي سریې لېږل هم د هغو واقعاتو څخه دي چي د مکې مکرمې تر فتحي د مخه پیښي سوي دي.

د مکې مکرمې د فتحي غزاء

اوس به د مکې مکرمې د فتحي واقعات درته بیان سي، هغه فتحه: کوم چي الله جل جلاله په دغه فتحه سره اسلام معززه کړی، په دغه فتحه سره قریش د اسلامي حکومت تابع سوه، په دغه فتحه سره ټوله جزیرةُ العرب فتحه سوه، دا هغه لویه فتحه ده چي الله جل جلاله په هغه سره خپل دین، خپل رسول، خپل لښکر او خپله ډله معزز کړه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه فتحه سره الله جل جلاله خپل ښار او خپل کور هغه چې د عالم دپاره يې هدايت او قبله ګرځولی ؤ د کفارو او مشرکانو د لاسه وايستی، دا هغه فتحه ده چې په هغه سره به اهلُ السّماء يا ملائکو يو و بل ته زيري ورکول، د دغې فتحې په واسطه خلک د الله جل جلاله دين ته په ډلو ډلو داخلېدل، د دغې فتحې په واسطه د مځکې مخ په الٰهي نور سره روښانه سو، په دغه فتحه سره د اسلام شان او شوکت پر نورو ټولو اديانو لوړ او قوي سو، اسلام معزز او منل سوی دين وګرځېدی، مکه مکرمه چې د عربو د مجد او عزت مرکز ؤ د اسلام د امر تابع سوه.

لکه څرنګه چې د حديبيې د صلحې په وخت کي مو درته و ويل: چې د دغې صلحې د مادو څخه د يوې مادې مضمون او مفهوم داسي ؤ: هره قبيله چي و غواړي چي په دغه صلحه کي د محمّد ﷺ په طرف او عهد کي شامله سي کولای سي او هره قبيله چي و غواړي چي په دغه صلحه کي د قريشو په عهد او طرف کي شامله سي کولای سي او هره قبيله چي په هر طرف کي داخله او شامله سوه هغه قبيله د هغه طرف جزء بلل کيږي او پر دغه قبيله هر تجاوز يا تعارض پر هغه اصلي طرف تجاوز او تعارض بلل کيږي.

نو د دغې مادې په اساس د خزاعه قبيله د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په طرف کي شامله سوه او د بنو بکر قبيله د قريشو په طرف کي داخله سوه، که څه هم دغو دوو قبيلو په خپل منځ کي د جاهليت د وختو راهيسي پخواني عداوتونه درلودل، خو اوس د دغې صلحې په سبب يو د بل څخه په أمن او امان کي سوې.

(دا خو د حديبيې د صلحې ماده او نتيجه وه)

مګر د مکې مکرمې د فتحه کولو سبب هم هغه پخوانۍ دښمني سوه چې د بنو بکر اوخزاعه د قبيلو په منځ کي موجوده او پرته وه چې دغه د دوی دښمني د جاهليت د وختو څخه پيدا او موجوده وه او د هجرت تر وروسته پورې يې دوام درلودی او دغه دواړي قبيلې کافري وې، مګر د خزاعه قبيله لکه د مخه چې مو درته و ويل: د حديبيې تر صلحې وروسته د دوی ډير نفر اسلام ته داخل سوه خو په عمومي ډول د حديبيې د صلحې په واسطه د خزاعه ټوله قبيله که مسلمانان وه که کفار د مسلمانانو متعاهدين او متحالفين وه او د بنو بکر قبيله چې د خزاعه د قبيلې دښمنان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه د قریشو په طرف کي شامل سوه چي د هغو حُلفاء او متعاهدین بلل کېدل.

څرنګه چي د بنو بکر او خزاعه د قبیلو په منځ کي د پخوا څخه جنګونه او دښمني موجود وه خو هر وخت چي به د دوی په منځ کي جنګ پېښ سو بنو بکر به ماته وخوړل، هم به یې نفر و وژل سوه هم به یې جنګ بایلاوه، څو واره بنو بکر پر خزاعه حمله کړې وه چي خپله بدله او انتقام واخلي خو بیا به هم ماته او شکست د دوی په نصیب سوه هم به یې نفر و وژل سوه هم به پرشا ولاړل، چي دغه شکست او وژني به نور هم د دوی زړونه د حسد او عناده ورډک کړه او همېشه په دې انتظار کي وه چي کله به پر خزاعه د هغو په بېخبري کي حمله وکړي چي خپله بدله او انتقام واخلي، مګر خزاعه بیا همېشه په احتیاط او مسلح ګرځېدل، بنو بکر ته یې هیڅ داسي موقع نه ورکول چي هغه دي په خپل مقصد کي کامیابه سي، خپل پوره احتیاط یې کاوه.

(دا د بنو بکر او خزاعه د قبیلو زوړ تاریخ ؤ)

کله چي د حدیبیې صلحه وسوه او بنو بکر ځان په قریشو کي داخل کړی او خزاعه بیا د مسلمانانو په طرف کي داخل سوه، اوس چي صلحه جاري او روانه ده نو زړې دښمنۍ هم آرامي سوې، هغه خزاعه چي پخوا به یې احتیاط کاوه اوس مطمئن او بېغمه سوه چي صلحه وسوه او جنګونه آرام سوه، پردې سربېره دوی د رسول الله ﷺ متعاهدین او حلفاء هم دي، د حدیبیې د صلحي د شرطو یا مادو څخه د یوې مادې مضمون داسي ؤ: هر تجاوز او تېرئ چي پر خزاعه وسي هغه پر مسلمانانو تېرئ او تجاوز بلل کېږي نو د خزاعه قبیلې ته پوره اطمینان حاصل ؤ چي بنو بکر اوس پر دوی حمله نه کوي ځکه چي دوی اوس په اور بند کي دي او د دغه اوربند موده هم لس کاله ده نو ځکه دوی په فارغه زړه ګرځېدل، بېله بیري او تشویشه به مکې مکرمې ته تله طوافونه او عبادتونه به یې کول، پخوا خو همېشه په بېره کي وه مسلح او په احتیاط به ګرځېدل، خو اوس یې د دغي صلحي او اتفاق په سبب هغه پخوانۍ احتیاط پرېښاوه.

دلته بیا د بنو بکر قبیلې ولیدل چي د خزاعه د قبیلې خلک مطمئن او بېغمه دي د پخوا په شان نه احتیاط کوي او نه اسلحه ورسره ګرځوي نو د بنو بکر قبیلې د غدر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خیانت کولو دپاره وخت او موقع مناسب ولیدل.

د دغه غدر د عملي کولو دپاره د بنو بکر د قبیلې رئیس نوفل بن معاویه الدَیلي و قریشو ته ورغلی او ویل: تاسي خو وینی چي خزاعه اوس مطمئن او بېغمه دي نو زما نیت دی چي غدر ور سره وکړم او غواړم چي تاسي مې مرسته وکړی، د مکې مکرمې او قریشو د ډېرو مشرانو سره یې په دې باره کي مشورې وکړې خو د قریشو ډېرو مشرانو له دې کاره څخه منعه کړی، مګر د قریشو ځیني مشران لکه صفوان بن أُمیه، عِکرمه بن أبي جهل، سهیل بن عَمرو او ځینو نورو موافقه ور سره وکړه.

دلته بنو بکر او قریشو پر غدر او خیانت اتفاق سره وکړی، هلته بیا د خزاعه د قبیلې نفر د عمرې دپاره مکې مکرمې ته را رهي سوي دي او هلته دباندي تر حرم یې په یوه منطقه کي د یو اوبو سره واړول چي دغه اوبو ته (الوَتیر) ویل کېده، دغه منطقه تر هغه لوی حرم چي مخ کي مو در بنوولی دی دباندي وه، دوی ویل: نن شپه به دلته راحت وکړو سبا به حرم ته داخل سو او بیا به د کعبې شریفي سره خپل عبادتونه کوو.

دغه د خزاعه په خلکو کي مسلمانان هم سته او کفار هم سته، مسلمانانو یې د شپې لمونځ او عبادت کاوه او مشرکان یې بیده وه، د بنو بکر قبیله چي د خزاعه په دغه ډله خبر سوه چي دلته شپه تېروي او د هرڅه څخه بې خبره دي نو یې د حملې دپاره خپل ځانونه آماده کړه او په نیمه شپه کي یې د خزاعه پر دغه ډله حمله وکړه، هغه خلک چي د خوبه سره را پورته کېدل بنو بکر بیا په دغه اوله حمله کي د خزاعه درې نفره وژلي وه، خزاعه چي دغه حال ولیدی ټول د حرم شریف و طرف ته ځغلي، تښتي او د حرم شریف منطقې ته داخل سوه، په حرم شریف کي خو جنګ او وژل نه دي روا، دلته نو د بنو بکر څو نفرو هغه خپل رئیس ته ورناري کړه ویل:

یا نوفل! الحرم الحرم، إلهک إلهک.

یعني: موږ او خلک حرم ته داخل سوو د الله څخه دي وبېرېږه.

د دوی مشر نوفل د ډېر لوی فسق او فساد خبره وکړه ویل:

(لاَ إله لکُمُ الیوم، أُصِیبُوا ثَارَکُم، فَلَعَمري إنّکُم لَتَسرُقُونَ فِي الحرم أفَلا تَأخُذُونَ ثَارَکُم فِیه؟)

ژباړه: نن تاسي لره رب او إله نسته خپله بدله مو واخلی، تاسي په حرم کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلاوي کوی او اوس په حرم کي خپله بدله او انتقام نه اخلی؟
اوس نو بنو بکر د حرم شريف په داخل کي جنګ کوي او په حرم کي د خزاعه د قبيلې په خلکو پسي ګرځي، د مخه خو هغو کوښښ کاوه چي حرم ته ننوزي او ځان خلاص کړي، مګر اوس دغه فاجران توري په لاس په حرم کي هم په پسې دي اوس چيري ولاړ سي؟ نو د بُديل بن ورقاء کور ته ورغله.
بُديل د خزاعه د قبيلې د مشرانو څخه ؤ او په مکه مکرمه کي يې هم کور درلودی، کله چي به مکې مکرمې ته راغلی په دغه خپل کورکي به اوسېدی، بيا چي به يې عمره، زيارت او کارونه خلاص سوه بيرته به خپلي قبيلې ته ولاړی.
دغه د خزاعه د قبيلې خلک د بُديل کورته ورغله چي هلته به خلاص سي خو نيمه شپه ده د بديل د کور دروازه هم تړلې وه، دلته بنو بکر پسي را ورسېدل او د بُديل بن ورقاء د کوره سره يې حملې او د تورو وارونه پر شروع کړه، د خزاعه خلکو قريش هم وليدل چي د بنو بکر په ملګرتيا جنګ کوي، صفوان بن اُميه، عِکرمه بن أبي جهل او ځيني نور کسان دا هم د بنو بکر سره د خزاعه په وژلو کي ملګري دي او مرسته يې کوي، دلته د بديل بن ورقاء د کور مخ ته يا د کور د دروازې سره د خزاعه شل نفره نور و وژل سوه، که څه هم د خزاعه نفر کوښښ کوي چي د خپلو ځانو څخه دفاع وکړي مګر دفاع چيري ده؟ بنو بکر پوره لښکر دی او مسلح دي، د قريشو أشراف او مشران هم د دوی مرسته کوي، تر څو چي د سهار روښنايي ښکاره کېدل دوی لا په دغه جنګ مشغوله وه.

خو په دغه وخت کي د قريشو مشرانو ځانونه ګوښه کړه او خپلو کورو ته ولاړل، ويل: که روښنايي سوه پېژندل کيږو او پر هغه نورو يې هم ږغ وکړی چي راځی ځکه مورِ نه غواړو چي د دغه غدر او خيانت حال ښکاره سي، د خزاعه نفر يې پرېښوول او دوی په داسي حال کي ولاړل چي د خزاعه د قبيلې څخه يې درويشت نفره په غدر او خيانت سره وژلي وه هغه هم په حرم کي او د قريشو په حضور، حتّی ځينو قريشو هم په دې جنګ کي حصه واخيستل چي دغه نو په ښکاره سره د هغه ليکل سوي عهد څخه تېرئ او تجاوز ؤ او د حديبيې د صلحي ماتېدل وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خزاعه د قبیلې مشران ډیر ژر سره یو ځای سوه ویل: موږ باید څه وکړو؟ پردې یې اتفاق سو چي تر هرڅه د مخه باید و رسول الله ﷺ ته نفر و لېږو چي هغه په دغه مسئله خبر کړي بیا چي موږ هرڅه کول د هغه دپاره به تیار او آماده سو، د خزاعه د قبیلې مشرانو عَمرو بن سالم چي شاعر هم ؤ د څو نفرو سره مدینې منورې ته و لېږی ویل: ته څو ډیر ژر و رسول الله ﷺ ته دغه خبر و رسوه او موږ هم پسې در رهي یو. عَمرو بن سالم هم په ډیر تلوار او چابکي مخ پر مدینه منوره رهي سو حتّی پر لاري د آرام او راحت دپاره هم نه معطله کېدی، د شپې او ورځې تګ کوي هیڅ راحت نه کوي، تر څو مدینې منورې ته ورسېدی او مسجد نبوي ته ورغلی، رسول الله ﷺ په مسجد کي د څو نفرو اصحاب کرامو سره ناست ؤ چي عَمرو بن سالم مسجد ته ور ننوتی څرنګه چي دئ شاعر ؤ (یوازي دئ نه بلکه ټولو عربو شعر وایه) نو یې دغه موضوع و رسول الله ﷺ ته په اشعارو سره وویل چي هغه شعرونه داسي وه:

اللّهـــم إنّـــي ناشـــدٌ محمّـــداً   حلفُنا وحلـــفُ أبيـــه الأتلَـــدًا
قَد كُنتُم ولِـــدًا وَكُنّـــا والـــدًا   ثُمّـــةَ أسلَمنا وَلَم نَـــنزِع يـــدًا

یعني: الٰهي زه و محمّد ﷺ ته ورناري کوم او هغه حِلف وریادوم چي زموږ او د ده په منځ کي دی او هغه پخوانۍ حِلف وریادوم چي زموږ او د ده د پلار په منځ کي ؤ. [په دې کي و هغه پخواني حِلف ته اشاره ده چي د خزاعه او د بني هاشم په منځ کي د عبدالمطلب د وخته څخه موجود ؤ].

او وایي: تاسي زموږ اولاد یاست او موږ ستاسي پلرونه یو، په دې کي بیا هغې پخوانۍ دوستۍ ته اشاره ده (کومه چي د عبدمناف مور د خزاعه د قبیلې څخه وه) نو خزاعه د رسول الله ﷺ ماماګان بلل کېږي، نو ځکه یې و ویل: تاسي زموږ د اولادو څخه یاست او موږ ستاسي نیکه ګان یو، او بیا موږ مسلمانان سوو او له دغه بیعته څخه هیڅکله لاس نه کاږو.

انّ قريشًا أخلَفُوكَ المَوعِـــدًا   وَنَقَضُوا مِيثَاقَكَ المُوَكـــدًا
فَانصُر هَدَاكَ اللهُ نَصرًا إعتَدَا   وَادعُ عِبادَاللهِ يَـــأتوا مَـــدَدًا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بښکه قریشو ستا سره د هغې وعدې مخالفت وکړی (چې د حدیبیې صلحه یې مقصد وه) او هغه ستاسره ټینګه وعده یې ماته کړه، یعني: پر موږ یې تېری او تجاوز وکړی، نو زموږ مرسته وکړه الله هدایت درته کړی دی، کومک مو وکړه ځکه دوی تجاوز وکړی او د الله بندګان را وبوله چې هغه هم زموږ په مرسته راسي.

فِيهِم رسولُ اللهِ قَـد تَجَـرَّدًا   فِي طَيلَقٍ كَالبَحرِ يَجرِي مُزبِدًا
هُم بَيـتُونَا بِالوَتِيرِ هُجَّـدًا   نَتلُوالقُرآنَ رُكَّعًا وسُجَّـدًا

په هغو کې به رسول الله ﷺ وي او توري به یې لڅې کړي وي یعني: د جنګ دپاره تیار او آماده راسی په ایله سوو آسانو کې راسی چې داسې را بهیږي لکه ځګ کوونکی دریاب، اوس عَمرو بن سالم ټوله قصه په شعر ورته وایي، وایي: موږ د وتیر په منطقه کې وُ چې هلته یې د شپې په داسې حال کې حمله را باندې وکړه چې موږ قرآن وایه رکوع او سجدې مو کولې، یعني: موږ لمنځونه او عبادتونه کول د بنو بکر د قبیلې خلکو حمله راباندې وکړه.

وَجَعَلُوا لِي فِي كَـدَاءٍ رَصَـدًا   وَزَعَمُوا أنْ لَستُ أدعُوا احَـدًا
وَهُـم أذَلّ وَ أقَـلّ عَـدَدًا

او دوی په کَداء کې (چې دیوه ځای نوم دی) راته پټ سوي وه او دوی دا خیال کاوه چې زه به د خپل کومک دپاره څوک نه را وبولم او د دوی شمیر لږ او دوی خوار دي.
رسول الله ﷺ د دغو اشعارو څخه په ټوله قصه پوه سو او هغه خپل مشهوره ږغ یې وکړی او وې فرمایل:

« نُصِـرْتَ یا عَمرو بن سالِم! نُصِـرْتَ یا عَمرو بن سالِم!»
ژباړه: مرسته دي کووياعَمروبن سالم! مرسته دي کوو یا عَمرو بن سالم!
هغه اصحاب کرام چې دلته موجود او ناست وه هغه وایي: رسول الله ﷺ ته ډیر شدید قهر ورغلی چې څنګه د ده ﷺ د حُلفاوو او متعاهدینو سره دننه په حرم کې غدر او خیانت کیږي د هغو سره څنګه دغه ظالمانه او وحشیانه عمل کیږي؟ نو وایي: رسول الله ﷺ له ډیره قهره ولاړ سو او خپل مبارک ورون یې په خپله واهه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغي وژني او واقعې په سبب د رسول اللهﷺ قهر او غضب هغي درجې او اندازې ته رسېدلی ؤ چي ولاړ سو او خپل مبارک ورون يې په خپله لاس په خپله واهه.

هلته بيا د خزاعه مشرانو د دوهم وار دپاره يوه ډله جوړه کړه چي مشر يې بُديل بن ورقاء ؤ او دې ډلي هم د مدينې منورې پر طرف حرکت وکړی او تر عَمرو بن سالم دوې ورځي وروسته مدينې منورې ته ورسېدل، رسول اللهﷺ ته ورغله او هغه يې په توله قصه مفصل خبر کړی، وژل سوي کسان يې ور وښوول او دا يې هم ورته و ويل: چي قريشو په دغه حمله کي د بنو بکر مرسته کول.

بېله شکه او ترديده د قريشو او د هغو د حُلفاوو دغه عمل يو ښکاره غدر او معلوم خيانت ؤ، په صريح او ښکاره ډول سره د حديبيې د صلحې او اتفاق داسي ماتېدل وه چي قريشو د هغه دپاره هيڅ عذر نه سواى پيدا کولاى، قريش ډېر ژر په خپل غدر او خيانت پوه سوه، نو خود د هغه خيانت د عواقبو او نتيجې څخه په بېره او تشويش کي سوه نو يې څه وکړه؟ د قريشو مشران ډېر ژر په دارالندوه کي سره راټول سوه او يو مشورتي مجلس يې جوړ کړی چي موږ بايد څه وکړو؟

په دې اجتماع کي عبدالله بن سعد بن أبي سرح هم موجود ؤ، دغه عبدالله بن سعد هغه څوک دی چي څه موده مخ کي مسلمان سوی ؤ او هلته په مدينه منوره کي د رسول اللهﷺ سره ؤ، ځرنګه چي د ده د خط ليکل زده وه نو د هغو کسانو څخه ؤ چي قرآن مجيد يې ليکی، رسول اللهﷺ چي به وحيِ او قرآن مجيد وايه ده هم ليکل او بيا مرتد سو يعني: د مخه د وحيو ليکونکی ؤ او بيا مرتد سو نو مکې مکرمې ته راغلی او داسي آوازې يې هم نشرولې: چي کله به ما قرآن ليکی ځيني ځايو ته مي تغير ورکاوه، مګر رسول اللهﷺ د ده د دغي خبري په مقابل کي و فرمايل: په والله دروغ وايي په قرآن کي تغير نه دی راغلی او نه ده اړولی دی، هو ليکی يې مګر تغير يې نه دی پکښي راوستلی، خو عبدالله په دغه خبره سره غوښته چي په مسلمانانو کي تشويش، شک او شبهه پيدا کړي.

خير دغه عبدالله د قريشو په دغه ټولنه او مشورتي اجتماع کي موجود ؤ، ده و ويل: تر تاسي ټولو زه د محمّدﷺ په خوی او اخلاقو خبر يم ځکه ما ژوند ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی دی او په مدینه منوره کې مې وخت ور سره تېر کړی دی، محمّد ﷺ ترڅو چې و یوه ته د دغو درو کارو تاسي ور و نه بولي جنګ نه در سره کوي. تاسي ته اختیار درکوي په دغه درو کارو کې چې مو هر یو خوښ ؤ هغه در سره کوي، نو ستاسي څه رأیه او فکر دی؟ قریشو ویل: هغه درې کاره څه شي دي؟

عبدالله و ویل: دغه درویشت نفره چې و وژل سوه د خزاعه قبیلې ته به د هغو دیت ورکوی، دیت ورکړی خبره خلاصه ده هغه هم که خزاعه په دیت راضي سوه. قریشو و ویل: په والله که موږ خپل ټول مالونه خزاعه ته ورکړو هغه نه راضي کیږي مالونه به هم را څخه واخلي خو راضي کیږي نه. نو موږ مال نه ورکوو.

قریشو ویل: دا خو و نه سوه، هغه دوهم به څه شي وي؟ عبدالله و ویل: دوهمه خبره دا ده: محمّد ﷺ او بنو بکر سره پرېږدی ځکه بنو بکر هغه خلک دي چې غدر او خیانت یې کړی دی، نو هغه خائنان او خپل عمل سره پرېږدی تاسي خپل ځانونه ګوښه کړی او محمّد ﷺ ته و وایاست چې موږ په دغه جنګ نه راضي ؤ او نه موږ په دغه جنګ کې حصه او مداخله درلودل حتّٰی د دغه جنګ په سبب موږ د بنو بکر حلفاء او متعاهدین هم نه یو او که تاسي مسلمانان غواړی چې د بنو بکره څخه بدله او انتقام واخلی وایې خلی موږ هیڅ مداخله نه کوو، ځکه دوی وه چې غدر او خیانت یې وکړی.

عبدالله دا هم ورته و ویل: چې دغه کار ستاسي دپاره عدل او انصاف هم دی، قریشو ویل: که موږ خپل حُلفاء او متعاهدین یوازي پرېږدو په راتلونکي وخت کي بیا هیڅوک زموږ سره عهد او تحالُف نه کوي او بیا موږ یوازي پاته کیږو نو ځکه خپل حُلفاء هم نه سو پرېښوولای او درېیم نظر دي څه ؤ؟

عبدالله ویل: درېیم نو توره ده دیت نه ورکوی، قاتلان یوازي نه پرېږدی چې دوی خپله بدله ځني واخلي د دې معنٰی دا ده چې تاسي د مجرمانو دفاع کوی او د هغو پر طرف ولاړ یاست، نو بېله جنګ او توري بله لار نسته.

قریش له جنګه هم بیرېږي ځکه دوی وینې چې مسلمانان اوس ډېر قوي دي نو یې په مشورو شروع وکړه چې باید څه وکړو؟ ابوسفیان و ویل: زما سره یو فکر سته، هغه دا چې محمّد ﷺ ته به ورسو او هغه زوړ عقد به بیا ور سره نوی کړو او موده به

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوره هم پکښې زیاته کړو، یعني: د حدیبیې صلحه به نوې او تازه کړو او د صلحې موده به هم زیاته کړو نو دغه د عهد تجدید یا نوی والی او د مودې زیات والی به پسله دغې حادثې یا واقعې څخه وي، بیا نو محمّد ﷺ نه سي کولای چې تر دغه نوي عهد تېر سي.

یعني: که موږ دغه عهد پسله دغې حادثې څخه نوی کړو بیا نو محمّد ﷺ د نوي عقد څخه ځان نه سي خلاصولای، ځکه حادثه خو د پخواني عقد یا عهد په وخت کې پېښه سوې وه او دغه نوی عهد تر حادثې وروسته وسو.

نورو قریشو و ویل: آیا موږ کولای سو چې دغه عهد تر هغه د مخه نوی کړو چې دئ ﷺ په دغه حادثه خبرېږي؟ ځکه که محمّد ﷺ په دغه حادثه خبرسو بیا عهد نه نوی کوي، ابوسفیان و ویل: تلوار به وکړو چې ژر ورسو، قریشو ویل: بس نو ته دغه اوس ور رهي سه، ابوسفیان هم مخ پر مدینه منوره حرکت وکړی چې ژر و رسول الله ﷺ ته ځان ورسوي.

دا معلومه خبره ده چې عَمرو بن سالم رضی الله عنه تر دغه وخت د مخه و رسول الله ﷺ ته ورغلی ؤ او په حال یې خبر کړی ؤ بلکه بُدیل بن ورقاء هم و رسول الله ﷺ ته ورغلی دی او اوس بیرته د مدینې منورې څخه را رهي کېږي، هلته رسول الله ﷺ خپل اصحاب کرام په هغه څه خبر کړه چې اوس یې قریش د دغه غدر د پټولو دپاره کوي او وې فرمایل: لکه ابوسفیان چې اوس را رهي سوی وي او تاسي ته راځي چې دغه عهد نوی او موده یې زیاته کړي، دا د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه یوه علامه وه.

ابوسفیان له دې طرفه مدینې منورې ته ور رهي دی او بدیل بن ورقاء د هغه ځایه را رهي سو، کله چې د خزاعه د قبیلې مشر بُدیل بن ورقاء او ملګري یې د مدینې منورې څخه را و وتل نو بُدیل خپلو ملګرو ته و ویل: سره جلا سی چې څوک مو پر لاري یو ځای و نه ویني ځکه بیا قریش پوهېږي چې موږ و رسول الله ﷺ ته ورغلي وو او بیا دوی هم د جنګ دپاره خپل ترتیبات او آمادګي نیسي، د بُدیل ملګري هم سره جلا سوه هر یو پر جلا جلا لار رهي سو خو بُدیل بن ورقاء د دوو درو نفرو سره د مدینې منورې پر هغه عمومي لار رهي سو، د عسفان په منطقه کې بُدیل بن ورقاء او ابوسفیان سره مخامخ سوه، د ابوسفیان دا خیال سو چې بُدیل رسول الله ﷺ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغلی ؤ نو یې ورته و ویل: له کومه ځایه راغلې؟ یا بُدیل! بُدیل ویل: په دغه شپله کې د خُزاعه خلکو ته ورغلی وم.

ابوسفیان ویل: محمدﷺ ته نه وې ورغلی؟

بُدیل ویل: یا.

ابوسفیان ویل: د مدینې خرما در سره سته؟

بدیل ویل: یا! خرما یې هم را سره نسته.

خیر دوی سره جلا سوه هر یو پر خپله لار ولاړی، بُدیل مخ پر مکه مکرمه او ابوسفیان مخ پر مدینه منوره رهي سوه.

کله چي بدیل تر سترګو نهام سو ابوسفیان هغه ځای ته ورغلی چي بدیلرضی الله عنه اوبن چوک کړی ؤ او د هغه د اوبن پُچي یې وکتلې وې لیده چي د بدیل د اوبن په پُچو کي د خرما منډکي سته او اوښانو ته بېله مدینې منورې د خلکو بل چا د خوړلو دپاره خرما نه ورکول، ځکه په مدینه منوره کي خرما ډېره وه او اوس د بُدیل د اوبن په پُچو کي د خرما منډکي پیدا سوې نو ابوسفیان پوه سو چي والله خلک مدینې منورې ته تللي وه او رسول اللهﷺ یې په حال خبر کړی دی.

خیر ابوسفیان هم مدینې منورې ته ورسېدی نو یې فکر وکړی چي اول باید چیري ولاړ سي؟ په مدینه منوره کي و ده ته هغه تر ټولو نژدې نفر ښوک دی؟ هغه ام حبیبهرضی الله عنها وه چي د ده لور او د رسول اللهﷺ زوجه ده، نو ویل: اول د هغې کره ورځم (لور یې ده) او بل ویل: ښایي ځیني معلومات هم ور سره وي او ممکن په دغه موضوع کي مي مرسته هم وکړي، ابوسفیان د خپلي لور ام حبیبهرضی الله عنها کور ته ورغلی، هغې هم دروازه ور خلاصه کړه او دئ کور ته ورننوتی، هلته پر مځکه یو زوړ فرش آوار ؤ چي هغه د رسول اللهﷺ د ناستي فرش ؤ، دا د رسول اللهﷺ د عجز او تواضع، فقر او مسکنت ژوند ؤ چي پر زاړه فرش کښېنستی.

کله چي ابوسفیان ځان جوړ کړی چي پر دغه فرش کښیني، ام حبیبهرضی الله عنها په تلوار راغله او دغه فرش یې ځني ټول کړی، ابوسفیان په تعجب کي سو او ویل: اې لوري! زه د دغه فرش لائق نه وم چي را ښخه ټول دي کړی؟ او که فرش زما لائق نه ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: تا ویل: دا د قریشو سردار دی او زما پلار دی څنګه پر دغه زاړه فرش کښیني؟ یا دا چې دغه فرش ترما بنه او تر ما معتبره دی زه د دې لائق نه وم چې پر کښېنم نو را څخه ټول دي کړی؟ ام حبیبهؓ ورته وویل:

«یَا أَبَتا! هذا فِراشُ رسولِ الله وَأنتَ مُشرِكٌ نَجِسٌ».

اې پلاره! دا د رسول اللهﷺ فرش دی ته مشرک او نجس یې ته د دغه فرش وړ نه یې.

پلارته یې دغسې سخت او شدید جواب ورکړی، ابوسفیان په تعجب کې سو او ویل: والله چې زما څخه جلا سوې یې شر درته پېښ سوی دی.

(پلار ته څوک داسې جواب ورکوي؟).

تاسې د ازواجو مطهراتو احترام ته وګورئ چې د رسول اللهﷺ فرش یې پر خپل پلار هم نه ؤ پېرزو چې پر کښیني ځکه چې هغه کافر او مشرک ؤ، ابوسفیان پوه سو چې د لور څخه مي فایده نه را رسیږي او مرسته هم نه راسره کوي، نو په خپله د رسول اللهﷺ پر طرف و مسجد نبوي ته وررهي سو، رسول اللهﷺ د اصحاب کرامو سره ناست ؤ او هغو ته یې و فرمایل: ګمان کوم چې اوس به ابوسفیان دلته راسي غواړي چې عهد نوی او د صلحې موده زیاته کړي.

دا ځکه چې قریشو ته بله لار نه وه پاته، په دیت نه وه راضي، خپل حُلفاء او معاهدین یې یوازې نه پرېښوول او جنګ هم نه غواړي، نو دوی ته بله لار او حیله نه وه پاته بېله دې څخه چې صلحه نوې او د عهد موده زیاته کړي، رسول اللهﷺ خپله خبره نه وه پوره کړې چې ابوسفیان ورغلی، رسول اللهﷺ و فرمایل:

یا ابا سفیان! څنګه او د څه شي دپاره راغلی یې؟

هغه ویل: یا محمدﷺ! دغه صلحه چې زموږ او ستاسې په منځ کې ده دا د خیر صلحه ده د دغې صلحې فایدې مو ولیدلې، تجارت مو په اطمینان سره چلیږي، قافلې مو په امان تیریږي، له جنګه فارغه یو نو غواړو چې دغه عهد او عقد نوی کړو او د صلحې موده هم زیاته کړو.

رسول اللهﷺ و فرمایل: آیا نوی شئ پېښ سوی دی؟ داسې یو کار مو کړی دی چې د هغه په سبب غواړې چې عقد نوی کړې؟ او موده یې هم زیاته کړې؟

ابوسفیان ویل: یا! بلکه زموږ دغه صلحه خوښه سوه.

رسول الله ﷺ و فرمایل: موږ پر هغه عقد یو نه غدر کوو نه خیانت.

په دې جمله کې اشاره وه چې تاسې یاست چې غدر او خیانت کوی نه موږ.

نو رسول الله ﷺ و فرمایل: صلحه پرخپل حال باقي ده.

ابوسفیان ولیده چې عقد نه سي نوی کولای، پسله هغه چې له ځانه سره یې فکر وکړی دې نتیجې ته ورسېدی که د رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو څخه یو څوک د خلکو په منځ کې جوار او امان را ولي نو جنګ نه پیښیږي.

یعني: که د اصحاب کرامو څخه یو نفر و وایي: ما د خلکو په منځ کې جوار او امان راوستلی دی او دغه جوار رسول الله ﷺ قبول کړي بیا نو جنګ نه پیښیږي.

دغه د جوار او امان جملې د هغه وخت د قبیلو یا قبیلوي ژوند اصطلاحات دي، که یې د لفظ په مفهوم ښه نه پوهېږی خو معنٰی یې واضحه او ښکاره ده او لږ څه تفصیل یې د مخه هم تېر سوی دی.

ابوسفیان له مسجده په دې امید را و وتی چې ښایي دغه جوار یا امان د صحابهٔ کرامو د یوه مشر په واسطه منځ ته راولم او زما مقصد به حاصل سي، یعني: جنګ به نه کیږي، نو ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه ته ورغلی او ورته ویل یې: ته د رسول الله ﷺ تر ټولو نژدې ملګری یې دغه عقد را نوی کړه او د صلحي موده را زیاته کړه، که رسول الله ﷺ په دې کار نه دی راضي نو بیا ته د خلکو په منځ کې جوار او امان را وله، دا به ستا دپاره ابدي فخر او عزت وي، ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه ورته و ویل: موږ پر هغه صلحه یو او موږ هیڅکله چا ته پر رسول الله ﷺ جِوار نه سو ورکولای.

یعني: داسې څوک نسته چې رسول الله ﷺ دې موجود وي او هغه څوک دې په یوه موضوع یا یوه کار کې د خپله ځانه تصرف وکړي.

ابوسفیان پوه سو چې د ده څخه مې لاس ته شئ نه راځي نو یې فکر و واهه چې پسله ابوبکره څوک د رسول الله ﷺ په حضور قدر او عزت لري؟ دا نفر حضرت عمر رضي الله عنه ؤ، ابوسفیان و عمر رضي الله عنه ته ورغلی او ویل: یا عمر! د خلکو په منځ کې امان راوله د ټول عمر شرف او عزت به وګټې، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ورته و ویل: زه تاسې ته امان

(c) ketabton.com: The Digital Library

درکړم؟! زه و رسول الله ﷺ ته ستاسي شفاعت وکړم؟! والله که ستاسي د مقابلې دپاره بل څوک نه کړم پیدا بېله سُرکي مېږيانو بیا به هم زه په هغو مېږيانو ستاسي سره جنګېږم، ابوسفیان ویل: جزاک الله دا د شر په صلهٔ رحمي، ابوسفیان راغلی ؤ چي په ده سره له جنګه پناه او امان وغواړي او ده ﷺ ورته و ویل: که بل څوک نه کړم پیدا په مېږيانو به ستاسي سره جنګېږم، دا د حضرت عمر فاروق ﷺ پر کفارو شدت ؤ.

بیا نو ابوسفیان و حضرت علي ﷺ ته په داسي حال کي ورغلی چي هغه د حضرت فاطمې ﷺ سره ناست ؤ او د دوی کوچني زوی حضرت حسن ﷺ چي هلک ؤ دالته لوبي کولې، ابوسفیان په خبرو شروع وکړه ویل: یا علي! ته موږ ته په قرابت او صلهٔ رحمي کي هغه تر ټولو نژدې نفر یې، رسول الله ﷺ ته خبري وکړه او راضي یې کړه، د خلکو په منځ کي جوار او امان راوله، علي ﷺ ورته و ویل: د رسول الله ﷺ په کارو کي هیڅوک خبري او مداخله نه سي کولای، دغه د صلحي کار یوازي د ده ﷺ کار دی هیڅوک په هغه کي څه نه سي ویلای، اوس ابوسفیان عاجزه او حیران پاته سو ځکه ټول نه دي راضي چي په دې کار کي مداخله یا د ده مرسته وکړي.

ابوسفیان و حضرت فاطمې ﷺ ته وکتل او ویل: یا فاطمه! ته د محمّد ﷺ لور یې ته د خلکو په منځ کي جوار او أمان راوله، هغې ویل: زه ښځه یم د دې کارو سره زما اړه او تعلق نسته ابوسفیان ویل: دغه زوی دي امر کړه چي رغ وکړي یا و وایي ما د خلکو په منځ کي أمان را وستلی دی، بیا نو نور هم راضي کېږي.

تاسي وګوری! د مسلمانانو څخه د مشرکانو بېره دغي اندازې ته رسېدلې وه چي په یوه کوچني هلک یې ځان خلاصاوه، وایي (اوبو اخیستی څک ته لاس اچوي) خو فاطمې ﷺ و ویل: زما زوی تر دغه کم دی چي د خلکو په منځ کي أمان را ولي ځکه یو خو کوچنئ دی او بل د رسول الله ﷺ په مقابل کي هیڅوک أمان نه سي ورکولای.

ابوسفیان په فکر کي دی چي څه وکړي؟ بیا حضرت عثمان بن عفان ﷺ ته ورغلی چي هغه هم د بني اُمیه څخه دی او ابوسفیان هم دبني اُمیه څخه دی، حضرت عثمان ﷺ ته یې و ویل: یا عثمان! ته زموږ څخه یې و موږ ته هغه تر ټولو نژدې نفر ته یې، ته او موږ له یوه قومه یو د خلکو په منځ کي جوار او امان راوله،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عثمان رضي الله عنه ورته و ويل: زما جوار د رسول الله ﷺ په جوار کې دی، يعني: که رسول الله ﷺ چا ته جوار ورکړی ما هم ورکړی دی او که يې هغه ﷺ دښمن ؤ زه يې هم دښمن يم، هيڅوک نه وه راضي چې د ابوسفيان سره په دغه موضوع کې مرسته وکړي، ټول دغه موضوع رَدَوي چې د خلکو په منځ کې جوار را ولي، اوس ابوسفيان په فکر کې دی چې د چا سره مشوره وکړي؟

دوهم وار بيا حضرت علي رضي الله عنه ته ورغلی او ويل: يا علي! مشوره راکړه زه څه وکم؟ حضرت علي رضي الله عنه و ويل: دا موضوع تر ما لوړه ده زه په دغه موضوع کې هيڅ رأيه او نظر نه لرم، مګر ته په خپله د مکې رئيس او د عربو د مشرانو څخه يې، ته په خپله ودريږه او د خلکو په منځ کې جوار را وله، ابوسفيان ويل: آيا زما وينا! يعني: که زه د جوار ږغ وکړم کومه فايده لري؟ حضرت علي رضي الله عنه ويل: يا، ته حل غواړې دا يې حل مګر فايده نه لري.

ابوسفيان فکر وکړی چې څه وکړي؟ رشتيا هم بل حل نه ؤ موجود، نو مسجد نبوي ته ورغلی هلته رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو په منځ کې ناست دی ابوسفيان و دريدی او په لوړ آواز يې ږغ کړه: زه ابوسفيان د مکې رئيس يم ما د خلکو په منځ کې جوار او امان راوستلی دی، د رسول الله ﷺ طرف ته ګوري او وايي: زه ګمان نه کوم چې څوک دي دغه زما جوار را رَدکړي، رسول الله ﷺ دغه د ده خبره واوريدل او يو عجبه جواب يې ورکړی وې فرمايل: دا خبره ته کوې يا ابا سفيان! يعني: دا چې ته وايې: څوک زما جوار نه را ماتوي دا ستا وينا ده موږ داسي نه وايو.

رسول الله ﷺ د ابوسفيان د خبري په مقابل کې ساکت او پټه خوله نه سو بلکه دغه د ده خبره يې ور رَد کړه، که چيري رسول الله ﷺ جواب نه وای ورکړی او ساکت پاته سوی وای نو دغه سکوت د ابوسفيان پر خبره اقرار ؤ، چې هوستا جوار څوک نه در ماتوي، دا د رسول الله ﷺ حکمت او پوهي وه، داسي يې هم نه ورته و ويل: يا موږ ستا جوار نه منو بلکه خامخا يې در ماتوو، داسي يې هم و نه ويل چې يا، موږ جنګ در سره کوو، فقط دوې جملې يې د هغه په جواب کې و ويلې (دا ته وايي موږ نه وايو) ابوسفيان عاجزه او حيران پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خير ابوسفيان بيرته مکې مکرمې ته ولاړی او هلته د قريشو د مشرانو سره يو ځای سو، ځېل فعاليت او د سفر حالات يې ورته و ويل او هغه ځېل ټول کوښښونه يې ورته بيان کړه او بيا يې په آخر کي ورته و ويل: نور څه خو و نه سوه نو زه د علي بن أبي طالب په مشوره و درېدم او د خلکو په منځ کي مي جوار او امان را وستی. هغو ورته و ويل: والله علي ستا په عقل لوبي کړي دي، ته د مسلمانانو له طرفه خلکو ته امان ورکوې؟! مسلمانان ستا خبره هيڅکله نه مني، ته د هغو دښمن يې او اوس بيا هغه ستا د خبري تابع سي او قبوله يې کړي، قريش پوه سوه چي دوی هيڅ و نه کړه او په وسه يې هم نه ده بوره چي څه وکړي، آخر يې دا فيصله وکړه چي معلومات به کووا او د حالاتو څخه به خبرداره يو، چي آيا رسول الله ﷺ د دوی د جنګ إراده لري او که خبره بېله جنګه خلاصه سوه؟ فقط يوه موضوع وه تېره سوه.

دا خو د قريشو فکرونه وه مګر هلته رسول الله ﷺ حضرت عائشې رضي الله عنها ته ويلي وه چي د ده ﷺ د جنګ او سفر سامان ور برابر او مجهز کړي ځکه پر مکه مکرمه د حملې إراده لرم او دغه حال هم چا ته مه وايه، دغه سِر (راز) پټ در سره وساته، په دغه وخت کي چي حضرت عائشه رضي الله عنها د سامان په برابرولو مشغوله وه ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د دې کورته ورغلی او وې ليده چي دا د جنګ او سفر د سامان په ټولولو مشغوله ده، اوړه خوراکي مواد او اسلحه سره يو ځای کوي، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ورته و ويل: يا عائشه! آيا رسول الله ﷺ امر کړې يې چي د سفر سامان ور برابروې؟ ځکه رسول الله ﷺ دغه خبر اول عائشې رضي الله عنها ته ويلی ؤ چي سامان برابرکړه، تر اوسه يې مسلمانان نه وه امر کړي چي ځانونه د سفر او جنګ دپاره آماده کړی.

نو ځکه ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه په حال نه ؤ خبر، عائشې رضي الله عنها ويل هو، ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه و ويل: دکوم ځای قصد او إراده لري؟ څرنګه چي رسول الله ﷺ حضرت عائشې رضي الله عنها ته ويلي وه چي چا ته حال مه وايه او دغه سِر پټ وساته، اوس د عائشې رضي الله عنها پلار او د رسول الله ﷺ نژدې ملګری پوښتنه کوي چي دکوم ځای نيت يې دی؟

دې رضي الله عنها جواب ورنه کړی.

دغه ته د راز ساتل وايي، داسي ډېر خلک سته چي حال او سِر پټ نه سي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتلای، خو ښځي بيا د راز د نه ساتلو په خصلت کي ډيري مشهوره دي، مګر دغه صالحي ښځي ته وګوری چي يوازي خپل پلار نه بلکه د رسول الله ﷺ نژدې ملګري ته هم حال نه وايي، ځکه دا پوهېده چي د راز پټول ډير لوی صفت دی او رسول الله ﷺ هم دغه د راز پټول د دې پر ذمه ور اچولي وه چي ويل: چا ته حال مه وايه، اوس دا رضي الله عنها دغه راز خپل پلار ته هم نه وايي.

نو دې رضي الله عنها جواب ور نه کړی، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د ځانه سره و ويل: ښايي د مُؤته نيت يې وي ځکه هغه مسئله پای ته نه ده رسېدلې (لوريې جواب نه ورکوي) بيا يې و ويل: ښايي هوازن يې مقصد وي، بيا هم دا جواب نه ورکوي، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه بيا د ځان سره و ويل: ممکن د قريشو إراده يې وي، خو حضرت عائشه رضي الله عنها جواب نه ورکوي پټه خوله او ساکته ده څه نه وايي.

دا د حضرت عائشې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ د راز پر پټ ساتلو حرص او کوښښ ؤ.

ورونو او خوندو! ښه متوجه سی! دغه اخلاق دي موږ يې بايد د أم المؤمنين حضرت عائشې رضي الله عنها او د رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو څخه زده کړو، داسي نه چي يو څوک پټ حال راته و وايي او دا تاکيد هم را باندي وکړي چي چا ته مه وايه مګر موږ په خپله په داسي چا پسي ګرځو چي ډير ژر دغه حال ورته ووايو.

(دغه کار د امانت ضائع کول او يو قسم خيانت دی)

په دغه وخت کي رسول الله ﷺ هم کور ته راغلی، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پوښتنه ځني وکړه ويل: يا رسولَ الله! آيا د جنګ دپاره آمادګي نيسې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ويل: نو زه به هم ستا د ملګرتيا دپاره ځان تيار کړم؟ رسول الله ﷺ ويل: هو ځان آماده کړه، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه و ويل: د روم نيت دي دی؟ رسول الله ﷺ ويل: يا. ويل: ښايي د هوازن إراده دي وي؟ رسول الله ﷺ ويل يا، ويل نو د قريشو نيت دي کړی دی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هو.

ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! زموږ او د قريشو په منځ کي خو عهد دی، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا ابا بکر! هغو عقد او عهد مات کړی غدر او خيانت يې وکړی او رسول الله ﷺ ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه امر کړی چي د سفر دپاره ځان آماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، همدارنګه یې د اصحاب کرامو نورو مشران امر کړه چې د جنګ او سفر دپاره ځانونه آماده کړي خو دا یې هم ورته و ویل: چې حال به پټ ساتی او چا ته مه وایاست چې موږ چیري ځو فقط خلک د ځانو په برابرولو او آماده کولو امر کړی.

اوس نو د رسول الله ﷺ دغه امر په مدینه منوره کي نشریږي چې د جنګ دپاره ځانونه تیار او آماده کړی، رسول الله ﷺ نور هم د مدینې منورې پر شا وخوا هغو نژدو قبیلو ته حال ولیږی چې ځانونه تیار کړی چې زما سره ووزی، خلک هم را ټولیږي او یو ځای کیږي خو د مدینې منورې ښار د خلکو ډک سو، رسول الله ﷺ امر وکړی چې د مدینې منورې تر ښار دباندي خېمې و دروی او د خلکو شمېر نور هم زیاتیدی.

په عین وخت کي رسول الله ﷺ څو نفره مؤظف کړه چې د مدینې منورې ټولي عمومي لاري تر نظر لاندي ونیسی، کومي لاري چې د مدینې منورې څخه وزي یا ورته راځي پر هغو ټولو لارو یې مؤظف نفر کښېنول، ویل: کوم څوک چې مدینې منورې ته راځي اجازه ورکوی چې راسي مګر هغه خلک چې د مدینې منورې څخه وزي مه یې پرېږدی چې ووزي، اوس نو پر مدینه منوره داسي حال دی لکه محاصره چې سوه او دا محاصره د دې دپاره وه چې قریشو ته د مسلمانانو د تیارۍ او آمادګۍ خَبَر وَنه رسیږي، ټوله لاري بندي سوې، صحابهٔ کرام بېخبره او په حیرت کي دي چې رسول الله ﷺ د کوم ځای نیت او إراده لري هیچا ته هیڅ معلومات نسته.

صحابهٔ کرامو سعد بن مالک ؓ چې د انصارو څخه ؤ او شاعر هم ؤ (دا هغه سعد بن مالک دی چې قصه مو د مخه درته کړې ده چې تر هجرت د مخه په مکه مکرمه کي و رسول الله ﷺ ته ورغلی او هغه ﷺ ورته و ویل: الشـآعر! او رسول الله ﷺ د ده په اسلام ډېر خوشاله سو) صحابهٔ کرامو دغه سعد و رسول الله ﷺ ته د دې دپاره ور ولېږی که یې کوم معلومات ځني حاصل کړه، سعد ؓ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او شعر وایي، په دغه شعر کي یې داسي بیتونه وه چې په هغو کي یې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه کول چې د کوم ځای نیت او إراده دي ده؟ او له دې سفره مقصد څه او څوک دی؟ خو رسول الله ﷺ د ده په جواب کي فقط تبسم وکړی او نور حال یې نه ورته و وایه، نو خلک په هغه بې خبري کي پاته سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مديني منورې د ښار او اطرافو څخه (۷۵۰۰) نفر و رسول الله ﷺ ته را ټول سوه چي تر دغه وخته پوري په مسلمانانو کي دغه هغه تر ټولو لويه اجتماع او ټولنه وه، د اول وار دپاره (۷۵۰۰) مسلمانان د غزاء دپاره سره يو ځای کيږي.

په دغه وخت کي هلته په غطفان کي هغه د غطفان رئيس عُيينه بن حصن ته د اسلام حال لوړ او قوي ښکاره سو د ځان سره يې فکر وکړی ويل: که نور هم خپل اسلام او مسلمانېدل وځنډوم غنيمتونه مي د لاسه وزي نو را رهي سو چي مديني منورې ته ولاړسي او مسلمان سي، الهي تقدير دی دغه د مسلمانانو د تيارېدلو او آماده کېدلو په وخت کي مديني منورې ته را ورسېدی، عُيينه بن حصن د غطفان رئيس او سردار راغلی دی چي مسلمان سي او رسول الله ﷺ ته يې دا زېری هم ورسره را وړی دی چي د غطفان قبيله هم ټوله د ده سره مسلمانان سوه، رسول الله ﷺ د دوی په اسلام خوشاله سو.

په دغه وخت کي د بنو تميم د قبيلې يوه ډله هم مديني منورې ته راغله چي د دغي ډلي مشر اقرع بن حابس ؤ، أقرع بن حابس هم د عربو د مشرانو او سردارنو څخه يو مشر او سردار ؤ، دا ډله هم راغله چي رسول الله ﷺ ته د بنو تميم د اسلام او مسلمانېدلو خبر و وايي او دا زېری پر وکړي چي بنو تميم هم ټول په اسلام مشرف سوه، رسول الله ﷺ په دوی هم ډېر خوشاله سو مګر دغه راغلي نفر ټول سرداران او د قومو مشران دي اوس کوم لښکر نه دی ورسره چي په دغه اوسني وخت او د جنګ په حالت کي د مسلمانانو ملګرتيا وکړي بلکه راغلي کسان فقط د قبيلو مشران دي نور قوم يې نه دی ورسره.

په دغه وخت کي يوه بله واقعه پېښه سوه، هغه دا چي (حاطِب بن بَلتعه رضي الله عنه) چي د رسول الله ﷺ د اصحابو او د اهل بدر څخه هم ؤ يوه ښځه يې د يو څه مال په بدل کي مزدوره يا اجيره کړه او د دې په لاس يې يو ليک ورکړی چي دغه ليک به و قريشو ته رسوې، چي د هغه ليک په واسطه يې قريشو ته خبر ورکاوه چي رسول الله ﷺ غواړي چي پر تاسي حمله وکړي چي دغه کار ته په اوسنی اصطلاح عسکري خيانت ويل کيږي او ښځي ته يې دا هم و ويل: چي پر عمومي لار نه بلکه پر کچه لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ولاړه سي چي څوک نه سي درخبر، ښځي دغه لیک په خپلو کوڅیو یا د سر په وریښتانو کي کنښیناوه او د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، ښځي وکولای سوای چي پر کچه لار د مدینې منورې څخه ووزي او تر هغو پیره دارانو چي پر عمومي لارو ناست وه تېره سي او د مکې مکرمې پر طرف په بېغمه زړه سره رهي سوه.

مګر رسول اللهﷺ ته د آسمانو د خالق له طرفه خبر راغلی چي حاطِبؓ دغسي کړي دي، رسول اللهﷺ د خپلو اصحاب کرامو څخه دوه یا درې نفره را وغوښتل (چي په دغه عدد کي اختلاف دی) دغه نفر علي بن أبي طالب، زبير بن العوام او مقدادؓ وه او ورته وې فرمایل: جبریلؑ خبر راکړی چي حاطِب بن بَلتَعَه د یوې ښځي په لاس پر فلانۍ لار قریشو ته لیک لېږلی دی، لارېې هم وروښوول چي یوه کچه لار وه، نو ویل (روضة خاخ) ته چي د یو ځای نوم دی ژر رهي سی، دغه نفر هم په ډېره چابکي لکه غشي پر هغه لار ور رهي سوه واقعًا ښځه یې پر هغه لار پیدا کړه او پسي ور ورسېدل، دوی ورته ویل: ستا سره د قریشو دپاره یو لیک در سره دی هغه راکړه، ښځي ویل: زما سره لیک نسته، د ښځي غوټه یې وشنل شئ یې نه کړی پیدا، بیا یې ورته و ویل: ستا سره یو لیک دی هغه را وباسه، ښځه مطلق انکار کوي وایي: زما سره لیک نسته، عليؓ ورته و ویل: په والله رسول اللهﷺ ته د جبریلؑ له طرفه خلاف نه دي ویل سوي او هغه مورږ ته خلاف نه دي ویلې په والله یا به لیک را باسې یا دي لڅه وو (یعني: د بدن تلاښي دي کوو) ښځه پوه سوه چي خبره ښکاره سوې ده او نه مي پرېږدي نو ویل: مخان واړوی او مه را ته ګوری، دوی هم مخان واړول، ښځي د سر وریښتان خلاص کړه دننه په وریښتانو کي یې دغه لیک اېښی ؤ ځکه د هغه په ساتلو او پټولو کي یې ډېر کوښښ کاوه او لیک یې و عليؓ ته ورکړی، حضرت عليؓ او ملګرو یې هغه لیک و رسول اللهﷺ ته راوړی، لیک چي وکتل سو د حاطِب بن بلتعه له طرفه و قریشو ته لیکل سوی ؤ چي د رسول اللهﷺ د جنګ په إراده یې خبرول، رسول اللهﷺ حاطِب بن بلتعهؓ را وغوښتی، هغه راوستل سو، رسول اللهﷺ هغه لیک ور ښکاره کړی او ویل: یا حاطِب دغه څه شي دی؟

دغه لیک د مسلمانانو سره ښکاره او واضحه حربي خیانت ؤ مګر حاطِبؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ویل: یا رسولَ الله! ته پرما تلوار مه کوه په والله زه پر الله او رسول الله ایمان لرم. نه مرتد سوی یم او نه منافق یم زه یو سړئ وم چي په قریشو پوري مبتنی وم (یعني: قریش نه یم بلکه د دوی حلیف یا همسایه وم) د مدینې منورې مهاجر مسلمانان هلته په مکه مکرمه کي اهل او اقرباء لري خو هغه په خپل قوم کي دي او په هغو ساتل کیږي، مګر زما کورنۍ چي په مکه کي ده د ساتني او حفاظت دپاره قوم او اقرباء نه لري، نو ما دا خوښه و بلل چي د قریشو سره داسي یو احسان وکړم چي زما د دغي نېکۍ په سبب هغه زما کورنۍ را وساتي، نو ځکه مي دغه لیک و قریشو ته ولېږی.

مګر د حاطب رضی الله عنه دغه فکر او دلیل صحي نه ؤ دئ غواړي چي خپل اهل او کورنۍ وساتي، نو قریشو ته خبر ورکوي چي هغه د جنګ دپاره تیار او آماده سي؟ او په مسلمانانو کي مرګ او وژنه وکړي، خپل اهل خلاصوي او په مقابل کي یې مسلمانان په قتل رسوي؟ دا ډېره لویه خطا او غلطه سودا ده، نو حضرت عُمر فاروق رضی الله عنه توره پورته کړه ویل: یا رسولَ الله! اجازه راکړه چي غاړه یې ورپرې کړم دا منافق سوی دی، د خپلي کورنۍ د ساتني دپاره مسلمانان قرباني کوي، رسول الله ﷺ وفرمایل: پرې یې ږده یا عمر!

« فَلَعَلَّ اللّٰهَ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ » [الدارمي]

یعني: الله جل جلاله واهل بدر ته بخښنه کړې ده او دوی ته یې فرمایلي دي: هر څه چي مو زړه غواړي هغه کوی ما تاسي ته بخښنه کړې ده. د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه تر سترګو اوښکي راتوی سوې او ویل: الله او رسول الله ښه پوهیږي.

ورونو! دغه د حاطب رضی الله عنه د دغي کوچنۍ قصې څخه ډېر شیان فهمول کېدلای سي او ډېر احکام په معلومیږي، که زه د هغو په تفصیل مشغوله سم اصلي مقصد پاته کیږي نو به په مختصر ډول څو لږو شیانو ته اشاره وکړم.

لومړئ: دا چي د رسول الله ﷺ تائید په الٰهي وحیو سره کېدی چي خپل رب عزوجل په دغه موضوع خبر کړی او ده ﷺ خپل اصحاب ولېږل چي ورسی په فلانۍ منطقه کي ښځه ده او لیک ور سره دی، دا ښوک ؤ چي رسول الله ﷺ یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاطبؓ او د دغي ښځي په موضوع خبر کړی؟ دا وحيِ وې، نو دا معلومه سوه چي د رسول اللهﷺ ټول کارونه تر پوهي او عبقريت د مخه د نبوت کارونه وه چي د اللهﷻ له طرفه يې تائيد او تاکيد کېدی.

دوهم: و حاطب ؓ ته د رسول اللهﷺ دغه عتاب او سر زنش، او بيا د سورة الممتحنه اولني آياتونه د دغي موضوع په متعلق نازل سوه، دا ټول پر دې دلالت کوي چي يوه مسلمان ته که څه هم په هرحالت کي چي وي دا نه ده روا چي د اللهﷻ د دښمنانو سره دوستي او محبت وکړي، يا دا چي هغو ته د ورور ګلوی او مرستي لاس ور وغځوي، سره د دې چي حاطبؓ خپل عذر و وايه چي زه قريش نه يم او په مکه مکرمه کي داسي څوک هم نه لرم چي زما اهل او کورنۍ هلته را وساتي خو بيا هم دغه د ده پر دليل سربېره حضرت عمرؓ د رسول اللهﷺ څخه د ده د وژلو اجازه وغوښتل او ويل: دا منافق سوی دی، يعني دغسي دلايل د قبلولو وړ نه دي.

ورونو! قرآن مجيد يوازي په سورة الممتحنه کي نه بلکه په نورو ډېرو صريحو آياتو سره ټول مسلمانان امر کړي دي چي ستاسي دوستي بايد يوازي د اللهﷻ دپاره وي، د مسلمانانو ټول علاقات په هر حال کي بايد د اسلام د دين سره د اخلاص پر اساس قائم او ولاړ وي، که د يوه مسلمان ټول کارونه د الله او اسلام دپاره نه وي نو ته څنګه د هغه مسلمان څخه دا اميد او توقع کولای سې چي دئ دي د اللهﷻ په لار کي خپل ځان او مال، خپل خواهشات او غوښتني قرباني کړي، حال دا چي هر مسلمان د اسلام دپاره د دغو ټولو شيانو په قرباني کولو سره مکلف دی، خو بد بختانه نن ورځ او په اوسني عصر کي موږ په ډېرو انسانانو کي دغه حالت وينو چي خپل ځانونه مسلمانان بولي، د لمنځو دپاره مسجدو ته ځي، چي ورته ګورې خوله يې د اذکارو او اورادو د ويلو څخه يوه لحظه نه فارغه کيږي، د تسپو دانو يې ټکهاری وي، په مجلسو کي يې د انبياء علیهم السلام او اصحاب کرامو يا د اولياء الله او پيرانو قصې يوه په بله پسې وي، مګر پر دغو ټولو سربېره د خلکو سره د ده علاقات د قوميت او وطنداری، د ژبي او د شخصي ګټو، د شهواتو او خواهشاتو پر اساس ولاړ وي او په دې يې هيڅ پروا نه کيږي چي د دغو علاقاتو په لار کي حق په باطل سره خرڅ کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا دا چې الهي دین یې د خپلو د نیوي خوارو خواهشاتو دپاره یو پوښ گرځولی وي.
دغه کسان هغه منافقان دي چې د دوی په سبب مسلمانان په قسم قسم تفرقو او ضعف اخته او مبتلا سوي دي، او دغه هغه کسان دي چې په هر وخت او هر زمان کې د دوی په مرسته او کومک د اسلام دښمنان. د اسلام او مسلمانانو پر ضد را پورته کیږي او د مسلمانانو د تباهۍ او بربادۍ سبب گرځي.

درېيم: دا د اهل بدر درجه ده چې دغه صحابي یې د هغه وژلو څخه خلاص کړی چې د منافق په نامه سره به وژل کېدلای، که د دغه صحابي سره هغه د بدر د اشتراک او گډون درجه نه وای ور سره، د دغه عسکري خیانت په سبب به اعدام سوی وای، مګر ځرنګه چې دئ د اهل بدر څخه ؤ د فضیلت او درجې خاوند ؤ معاف کړل سو.

په دغه موضوع کې مورږ ته دغه لار ښوونه هم وسوه: که د یوه صاحبُ الفضل یا یوه عالم څخه یو وخت یوه خطا پیښه سي د هغه سره باید داسې معامله و نه سي لکه د نورو عامو خلکو سره چې کیږي، د هغه صاحب الفضل، فضیلت، درجه او مقام باید هېر نه سي، دغه درس او ښوونه رسول الله ﷺ مورږ ته را کوي او رایې کړه: که یو شریف، یو محترم، یو عالم، یو کریم سړئ په یوه غلطي کې ولویږي، باید د نورو خلکو پر قسم معامله ور سره و نه سي لکه رسول الله ﷺ چې د دغه حاطب رضی الله عنه خطا یا گناه د هغه فضیلت په سبب چې ده په بدر کې حاصل کړی ؤ ور معاف کړه.

په دغه قسم سره الله جل جلاله قریش په بېخبري کې پرېښوول، د مسلمانانو د تیارۍ او آمادګۍ خبر پټ وساتل سو او قریشو ته هیڅ حال و نه رسېدی.

اسلامي لښکر
د مکې مکرمې طرف ته حرکت کوي

د هجرت د اتم کال د روژې د میاشتي لس ورځي تیري سوي وې چې رسول الله ﷺ د مدینې منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف حرکت وکړی او پر مدینه منوره یې ابو ذر الغفاري رضی الله عنه آمر پرېښاوه، اسلامي لښکر ډېر لږ لار تللی ؤ وې لیدل چې د ها خوا یو لښکر را رهي دی، پسله معلوماتو دا معلومه سوه چې هغه د بنو سُلَیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبیله ده چې مسلمانان سوي دي او د مدینې منورې پر طرف ور رهي دي چې ټوله زر نفره او پر آسانو سپاره وه، یو نفر هم پیاده پکښې نسته بلکه د اوښ سپور لا نه دی ور سره، زر نفره د آس سپاره دي چې په عربي کې (فارِس) ورته وایي او جمعه یې فُرسان ده، ټوله هم په زغرو او اسلحه پټ دي دغه لښکر راغلی او مسلمانان سوي دي، رسول الله ﷺ ډیر په خوشاله سو ځکه د مسلمانانو ټول لښکر چې (۷۵۰۰) نفره دي زر نفره د آس سپاره نه لري او دغه نوي مسلمانان چې را رهي دي زر نفره دي او ټول د آس سپاره دی نو خود رسول الله ﷺ ډیر زیات په خوشاله سو، کله چې دوی را ورسېدل او د خپل اسلام اعلان یې وکړی عُیینه بن حِصن هغه د غطفان رئیس خو هم د مسلمانانو د لښکره سره ملګری ؤ هغه خواشینی سو ځکه قَدر او عزت بنو سُلَیم ځني یووړل، ده د ځان سره فکر کاوه که ما د غطفان نفر را سره راوستلي وای دغه شرف او عزت به زما وای، نو یې په بې معنٰی خبرو شروع وکړه وایي: دا هم فُرسان دي؟ دا خلک په جنګ نه پوهیږي، د بني سُلَیم مشر او رئیس پر را ږغ کړه ویل: که دي خوښه وي سره معلومه به یې کړو، تر دښمن د مخه به اول ستا سره جنګ وکړو، سبحان الله! دا هم مسلمانان هغه نور هم مسلمانان! راغلي دي چې اسلام اعلان کړي او اوس په خپل منځ کې سیالي او لوبې سره کوي؟

ځرنګه چې دوی نوي مسلمانان سوي وه هغه واقعي اسلام تر اوسه د دوی په زړو کي ځای نه ؤ نیولی، زړونه یې تر اوسه هغه د جاهلیت په ناروغۍ اخته وه نو د دوی په منځ کي بد ویل سره شروع سوه، دا خبر ؤ رسول الله ﷺ ته ورسېدی، هغه ﷺ راغلی او دوی یې د بد ویلو څخه منعه کړه وې فرمایل: دغه خلک دي چپه خوله سي، مګر عُیینه بن حصن بیا هم خواشینی دی چې دا څنګه کارپېښ سو؟

څه وخت وروسته بله قبیله را رهي ده او د مسلمانانو سره یو ځای سوه، اوس نو د دغو قبیلو په یو ځای کېدلو سره د مسلمانانو د لښکر شمېر او عدد لس زره نفره سو، خو عُیینه ډیر خواشینی دی چې د ده قوم نسته او شرف یې د لاسه و وتی نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! والله موږ نه وو خبر چې تا د جنګ دپاره د وتلو اراده درلودل قسم په الله که موږ خبر وای موږ به هم د لښکره سره راغلي وای،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمایل: صحي ده خیر دي وي څه نه ده پېښه، مګر د عُیینه څخه شرف او عزت بل چا یو وړی، اوس نو عُیینه د مسلمانانو سره په مات زړه رهي دی چي بیا به د ده کارونه د حُنین یا د طائف په جنګ کي و وینو.

رسول الله ﷺ خپل لښکر پر پنځه حصې تقسیم کړی، مقدمه، قلب، مؤخره، میمنه او میسره، چي د لښکر مقدمه دوه سوه نفره د آس سپاره وه او تر ټول لښکر د مخه رهي وه چي د لښکر دپاره یې معلومات، رهنمايي او لار ښوونه کول، د دغې مقدمې مشر او قوماندان خالد بن ولید ؓ ؤ.

د مسلمانانو په لښکر کي بېله مشرانو څخه د اصحاب کرامو بل څوک نه دي خبر چي د رسول الله ﷺ قصد او إراده د کوم ځای ده، رسول الله ﷺ امر وکړی چي د هوازن پر طرف حرکت وکړی، اوس نو ټول لښکر وايي: چي موږ هوازن ته ځو، خیر لښکر د هوازن پر طرف رهي دی خو نژدې و طائف ته ورسېدل.

مسلمانانو به د معلوماتو او استخباراتو دپاره مخ ته نفر لېږل هغو نفرو دا حال معلوم کړی چي د هوازن قبیله ځانونه آماده کوي چي پر مسلمانانو حمله وکړي، خو په خپله د هوازن قبیلې بیا هم شا وخوا نفر لېږل چي د مسلمانانو د حال معلومات ولري.

د مسلمانانو د لښکر د مقدمې نفرو چي قوماندان یې خالد بن ولید ؓ ؤ د لیري یو نفر ولیدی چي رهي دی، خالد ؓ نفر پسي ولېږل چي ور سی دغه نفر راولی، نفر پسي رهي سوه هغه سړئ یې ونیوی او را یې وستی، خالد ؓ په خپله تحقیقات او پوښتني ځني کوي ویل: سړیه د کوم ځای یې؟ هغه ویل: د بني غِفار یم، حال دا چي سړئ د هوازن دی درواغ یې و ویل، ویل: د بني غِفار یم، خالد ؓ ته بیا د بني غفار ټول ښاخونه ور معلوم وه، نو ویل: په بني غِفار کي د کومه ښاخه یا پښې څخه یې؟ سړئ نور نه پوهېدی چي جواب ورکړي، خالد ؓ ورته و ویل: د بني غِفار په کوم ځای کي اوسېږې؟ سړئ بیا هم نه پوهیږي چي څه و وایي، خالد ؓ توره پر پورته کړه ویل: درواغ خو دي معلوم سوه یا رشتیا و وایه یا دې وژنم د کوم ځای یې؟ سړي ویل: د هوازن یم، خالد ؓ چي د سړي پر سر یې توره نیولې وه ویل: د څه شي دپاره دلته راغلی وې؟ سړي ویل: د هوازن جاسوس یم و هغو ته مي خبرونه ور وړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالد رضي الله عنه دغه نفر و رسول الله ﷺ ته ور وستی او ویل: یا رسول الله! د هوازن جاسوس مو نیولی دی، اوس نو رسول الله ﷺ نور تحقیقات په خپله ځني کوي ویل هوازن څه کول؟ سړي ویل: ستا د جنګ دپاره یې ځانونه تیارول او آماده کول. رسول الله ﷺ و فرمایل: د دغه کار دپاره چا تشویق کړه؟ او د دې کار مشر څوک دی؟ سړي ویل مالک بن عوف.

دغه مالک بن عوف د حنین په غزاء کي مهم شخص او سړئ دی په یاد یې ولری.

رسول الله ﷺ د دغه جنګ دپاره د دوی د آمادګۍ او ترتیباتو مفصل معلومات ځني کوي او بیا یې و فرمایل: چي سعد او هلال څه کول؟ چي دغه دوه نفره هم د هوازن د مشرانو څخه وه، جاسوس و ویل: هغوی د مالک بن عوف غوښتنه نه کړه قبوله.

رسول الله ﷺ امر وکړی چي دغه جاسوس بندي کړی، کله چي مسلمانان په دغه حال خبر سوه چي د هوازن جاسوس یې نیولی دی او رسول الله ﷺ تحقیقات ځني وکړه او بیا یې بندي کړی د مسلمانانو بنه یقین سو چي زموږ جنګ د هوازن د قبیلې سره دی ځکه که د هوازن سره جنګ نه وای دغه جاسوس به یې ایله کړی وای، دغه جاسوس ته یې أمان هم ورکړی او بندي یې هم کړی نو یقیناً زموږ جنګ د هوازن د قبیلې سره دی.

مګر رسول الله ﷺ د دې دپاره د دغه جاسوس په بندي کولو امر وکړی چي دغه مسئله بنه نا معلومه سي چي د مسلمانانو جنګ د چا سره دی، کله چي د مسلمانانو لښکر د هوازن و طرف ته بنه ور نژدې سو رسول الله ﷺ امر وکړی چي مخ پر مکه مکرمه را وګرځی، اوس خلک په حیرت کي سوه چي د رسول الله ﷺ نظر ولي تغیر وکړی؟ خلک نه پوهیږي چي زموږ د لښکر مقصد څه او کوم ځای دی؟ دا د رسول الله ﷺ هغه کوښښ ؤ چي حال پټ وساتل سي او قریش په بې خبري کي پاته سي.

مخ کي خو رسول الله ﷺ لښکر پر پنځو حصو وېشلی ؤ اوس چي مخ پر مکه مکرمه رهي سوه دلته یې بیا هره حصه و قبیلو ته و وېشل، د لښکر په هره حصه کي یې هغه خپله قبیله سره یو ځای کړه، د دې تقسیم څخه بیا مقصد دا ؤ چي د هري قبیلې خلک یو د بله سره پېژني نو په جنګ کي یو د بل له شرمه نه تښتي ځکه هره قبیله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یو ځای وي د شرم او بد نامی د بیرې نه تښتي او که وتښتي و مغې قبیلې ته پښتور ورکول کیږي، دا نو د لښکر دوهم تقسیم ؤ. کله چې د مسلمانانو لښکر مکې مکرمې ته نژدې سو رسول الله ﷺ بل دریم تقسیم وکړی. هغه مقدمه چې دوه سوه نفره وه هغه یې زر نفره کړه چې ټول د آس سپاره او د بني سُلَیم قبیله وه، دا هغه قبیله وه چې د مدینې منورې پر لار زر نفره د آسانو سپاره د رسول الله ﷺ سره یو ځای سوي وه دغه قبیله یې د لښکر مقدمه وګرځول او قوموندان یې خالد بن ولید ؓ ؤ.

د لښکر د نورو حصو قوموندانان زبیر بن العوام، ابو عبیده عامر بن الجراح، سعد بن عباده ؓ وه چې د سعد بن عُباده ؓ ډله مهاجرین او انصار وه، اوس د مسلمانانو لښکر و مکې مکرمې ته نژدې سو، خود مکې مکرمې اوسېدونکي او قریش په هیڅ نه دي خبر حال دا چې د مسلمانانو د لښکر او د مکې مکرمې په منځ کې ډېره لږ لار پاته ده.

د مسلمانانو لښکر دلته پربږده اوس مکې مکرمې ته راسه.

په دغه وخت کې د مکې مکرمې څخه یو سړئ د خپلې کورنیه سره د هجرت په نیت را و وتی غواړي چې مدینې منورې ته مهاجر ولاړ سي او په هیڅ حال نه دی خبر چې د مسلمانانو لښکر دلته نژدې راغلی دی، دغه مهاجر سړئ څوک ؤ؟

دا عبّاس بن عبدالمطلب ؓ د رسول الله ﷺ اکا ؤ، مسلمان سوی دی او په زړه کې یې اسلام ځای نیولی دی (یا دا چې دغه اوس یې خپل اسلام اظهار او ښکاره کړی) نو اوس غواړي چې هجرت وکړي یو څه لار چې ولاړی که ګوري د مسلمانانو لښکر په مخه ورغلی، لښکر ته ور داخل سو او رسول الله ﷺ ته ورغلی په شهادتینو یې اقرار وکړی، رسول الله ﷺ ډیر زیات په خوشاله سو، عبّاس ؓ هغه آخرنئ مهاجر دی پسله عبّاس ؓ څخه بیا بل چا د مکې مکرمې څخه هجرت نه دی کړی ځکه د ده تر هجرت وروسته مکه مکر مه فتحه سوه او د مکې مکرمې تر فتحې وروسته بیا د مکې مکرمې څخه هجرت نسته، رسول الله ﷺ فرمایي: «لاهِجرَةَ بَعدَ الفتح» یعني: د مکې مکرمې تر فتحې وروسته بیا د مکې مکرمې څخه هجرت نسته، ځکه مکه مکرمه هم د اسلام ښار سو، البته د نورو کفري ملکو څخه د اسلام و ملک ته د خپلو شرایطو سره برابر هجرت سته، اجر او ثواب هم لري، بلکه په ځینو حالاتو کې هجرت کول لازم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو عبّاس رضی الله عنه هغه آخرنۍ نفر دی چې هجرت یې وکړی او د الله جل جلاله إراده داسې وه چې دی رضی الله عنه هم د هجرت په صفت مکرم او مشرف کړي، بیا چې رسول الله ﷺ څه نور هم مکې مکرمې ته نژدې سو د رسول الله ﷺ د اکا زوی ابوسفیان بن الحارث او د عمه زوی عبدالله بن أبي أمیه و لښکر ته ورغله خو رسول الله ﷺ له دویه څخه مخ واړاوه ځکه دغه دوو نفرو و رسول الله ﷺ ته ډیر آزار ورکړی ؤ او په اشعارو کې یې د ده ﷺ ډیر ذم ویلی ؤ چې دغه بیا په خپله ډیره اوږده قصه ده.

دحیات الصحابه د نشر سوي سلسلې په شپږمه فیته کې یې واورئ.

رسول الله ﷺ نور هم د لښکره سره مخ پرمکه مکرمه رهي دی او دا خو درته معلومه ده چې میاشت د روژې ده نو د رسول الله ﷺ او د لښکر روژه هم ده څو (کُدید) ته ورسېدل کدید یو اوبه وې چې د عسفان او قُدید په منځ کې وې، دلته رسول الله ﷺ او خلکو روژې ماتې کړې او له دغه ځایه څخه یې بیا حرکت وکړی څو د شپې یې په وادي فاطمه کې واړول چې هغه وخت (مر الظهران) ورته ویل کېده، دلته رسول الله ﷺ ټول لښکر امر کړی چې اورونه بل کړي، لس زره نفره لښکر دی او ټولو اورونه بل کړه چې تقریباً لس زره ځایه اورونه بل سوه، په دغه شپه د پیره دارانو مشرتوب د حضرت عمر رضی الله عنه پرغاړه ؤ.

(د مسلمانانو لښکر دلته پرېږده چې اورونه بلوي)

حضرت عبّاس رضی الله عنه چې د مسلمانانو په لښکرکې دی فکر وهي او د ځانه سره وایي: که دغه لښکر په زور او جنګ مکې مکرمې ته داخل سي ټول قریش تباه کیږي، د قریشو یو نفر هم ژوندئ نه پاته کیږي ځکه د قریشو شمېر اصلاً هم لږ دی، هو، دوی د عربو اشراف او مشران وه خو شمېر یې لږ ؤ او که اوس دغه لښکر په جنګ او وژنه مکې مکرمې ته ننوزي نو د قریشو قبیله ختمیږي او څوک یې نه پاته کیږي، عبّاس رضی الله عنه دا ښه وبلل چې د قریشو څخه وغواړي چې بېله جنګه تسلیم سي او داسې کار و نه کړي چې دغه لښکر په زور او جنګ مکې مکرمې داخل سي.

عبّاس رضی الله عنه په دغه شپه د رسول الله ﷺ پر غاتره سپور سو او د لښکره څخه د مکې مکرمې پر طرف ور و وتی غواړي چې په دغه منطقه کې یو څوک و ویني او ابوسفیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته يې ور وليږي چې بيله جنګه تسليم سه په والله د دغه لښکر په مقابل کي هيڅ قوت او طاقت نه لرې، دا خو دلته حضرت عباس رضی الله عنه د لښکره څخه ور و وتی.

هلته په مکه مکرمه کي ابوسفيان او د قريشو نور مشران سره ناست دي خبري او مشورې سره کوي، هغه نور ورته وايي: يا اباسفيان! په دغه اوس ورځو کي د مدينې منورې له طرفه هيڅ حال نه لرو او څوک هم له هغه طرفه نه راځي چې پوښتنه ځني وکړو، خبرونه او معلومات قطعه دي او دا عجبه ده پخوا به همېشه له هغه ځايه نفر راتله او حال به يې راوړی خو اوس بېخبره پاته يو او دا بېره سته چې مسلمانانو زموږ د حملې نيت کړی وي او زموږ په بېخبري کي حمله را باندي وکړي، نو ته مدينې منورې ته ولاړ سه او د محمّد ﷺ سره خبري وکړه، خو ستا اصلي مقصد به دا وي چې هلته معلومات وکړه که محمّد ﷺ ته لوی او قوي لښکر را ټول سوی ؤ نو مکه ور تسليم کړه ځکه موږ نه غواړو چې مسلمانان په جنګ او زور مکې ته را داخل سي، که بيا چيري کوچنئ او ضعيفه لښکر ورته را ټول سوی ؤ بيرته راسه او جنګ ور سره کوو.

سبحان الله! کافر قريش تر اوسه پر جنګ ټينګ دي او د جنګ خبري کوي.

ابوسفيان ته د نورو مشرانو له طرفه دغه وظيفه ورکول سوه مګر ابوسفيان غواړي چې د دغه سفره څخه ځان خلاص کړي ځکه يو وار د مخه تللی ؤ او بې فايدې بيرته راغلی اوس نه غواړي چې بيا ولاړ سي، نو په دغه شپه د مکې مکرمې څخه را و وتی، حکيم بن حزام چې د قريشو بل مشر دی دا هم ور سره ملګری دی د مدينې منورې پر لار ګوري چې ممکن له هغه طرفه يو څوک راسي او دئ معلومات ځني وکړي چې په مدينه منوره کي څه حال ؤ؟ ابوسفيان د مدينې منورې پر لار يو څه نور هم مخ ته ولاړي چې ښايي يو څوک را رهي وي، که ګوري اورونه بل دي، دومره اورونه بل وه چې مځکه يې ټوله نيولې وه ځکه د مسلمانانو د هري خېمې مخ ته اور بل ؤ، ده چې ورته وکتل پوه سو چې دا ډير لوی لښکر دی، خپل ملګري حکيم بن حزام ته يې و ويل: دا څوک دي؟ دا د چا لښکر دی؟ په والله د دې لښکر د جنګ طاقت هيڅوک نه لري، واقعاً هم په هغه وختو او په جزيرة العرب کي لس زره نفريزه لښکر لوی لښکر ؤ، ابوسفيان د حکيم بن حزام سره د دغه لښکر د ډېروالي په باره کي خبري کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې یو بل دریم نفر هم د مکې مکرمې څخه را وتلی دی، چې هغه بُدیل بن ورقاء د خزاعه د قبیلې مشر او رئیس ؤ، هغه خزاعه چې د بنو بکر قبیلې د قریشو په ملګرتیا دروېشت نفره ور وژلي وه او هغه جنګ د حدیبیې د صلحې د ماتېدلو او د مکې مکرمې د فتحې سبب وګرځېدی، دغه بُدیل هم را وتلی دی، دئ بیا ولې را وتلی دی؟ ځکه دئ پوهېدی چې رسول الله ﷺ د لښکره سره راځي نو دئ به همېشه په انتظار ؤ او تر مکې مکرمې دباندې به د معلوماتو دپاره ور وتی چې آیا د رسول الله ﷺ او مسلمانانو لښکر را رسېدلی دی که یا؟

نو بدیل بن ورقاء د مسلمانانو د لښکر د راتګ د معلوماتو دپاره را وتلی دی، ابوسفیان او حکیم بن حزام را وتلي دي ګوري چې د مدینې منورې له طرفه یو ځوک راسي او دوی د حالاتو معلومات او پوښتنې ځنې وکړي او عبّاس بن عبدالمطلب رضي الله عنه بیا د مسلمانانو د لښکره څخه را وتلی دی په یو چا پسې ګرځي چې ابوسفیان ته یې ور ولېږي چې بېله جنګه تسلیم سه، دغه څلور نفره په دغه شپه کې تر مکې مکرمې دباندې راوتلي دي چې هر یو یې جلا جلا مقصد لري.

اول بُدیل بن ورقاء د ابوسفیان سره مخامخ او یو ځای سو، ابوسفیان پوښتنه ځنې وکړه چې دا ځوک دي؟ بُدیل ویل نه یم خبر، بدیل پوهېږي چې دا د مسلمانانو لښکر دی مګر ابوسفیان ته منکره سو غواړي چې قریش نه سي پوه او بېخبره پاته وي او د دې دپاره چې د ابوسفیان فکر واړوي ویل: ښایي دا خزاعه زما قبیله وي او ستا سره یې د جنګ إراده وي ځکه تاسي د دوی نفر ور و وژل، ابوسفیان هوښیار ؤ ویل: یا بُدیل! خزاعه تر دغه لږ دي، خزاعه دومره لښکر نه لري، بُدیل رضي الله عنه و ویل: ښایي هوازن وي، ابوسفیان ویل: یا، هوازن هم نه دي هغه هم دومره لښکر نه لري، دوی په دغه خبرو کې وه چې عبّاس رضي الله عنه د دوی خبرې واورېدې.

عبّاس رضي الله عنه وایي: زه د رسول الله ﷺ پر غاتره سپور وم چې د ابوسفیان خبرې مې واورېدې چې ویل: ما هیڅکله دومره اورونه او دومره لښکر نه دی لیدلی او بُدیل ورته ویل: دا خزاعه دي ستا د جنګ دپاره راغلي دي، ابوسفیان ویل: خزاعه تر دې لږ دي، عبّاس رضي الله عنه وایي: ما د ابوسفیان آواز وپېژندی نو مې ورته و ویل: یا ابا حنظله!

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ویل: څوک یې؟ ابا الفضل یې؟ ما ویل هو. ویل دا څه خبر دی او دا څوک دي؟ عبّاس رضی الله عنه ویل: دا رسول الله صلی الله علیه وسلم دی ټول عرب یې ستا د جنګ دپاره را وستلي دي تسلیم سه، که مکې مکرمې ته په زور داخل سو والله دا به د ابد دپاره د قریشو هلاک وي، قریش نېست او نا بود کیږي، رشتیا هم ابوسفیان چې دا حال او لښکر ولیدی پوه سو چې هیڅ مې په وسه نه ده پوره.

ابوسفیان ویل: اوس حل او چاره څه ده ستا په فکر او نظر زه باید څه وکړم؟ عبّاس رضی الله عنه ورته و ویل: په والله که د مسلمانانو لاس ته ورغلې سر دې درپرې کوي نو زما سره پر دغه غاتره سپور سه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دې ور ولم او د هغه څخه ستا دپاره امان وغواړم او مکه بیله جنګه ور تسلیم کړه چې مسلمانان مکې مکرمې ته بېله جنګه داخل سي او څوک و نه وژل سي، ابوسفیان چې بیري اخیستی ؤ ویل: اوس زما سر د دوی په کار دی او دوی د جنګ دپاره راغلي دي که ما و ویني وژني مې زه څنګه درسره ولاړ سم؟ ابوسفیان بیریږي وایي: اوس خو صلحه پای ته ورسېده او دا لښکر د جنګ دپاره راغلی دی که زه هلته ورسم او هر چا ولیدم وژني مې، خو عبّاس رضی الله عنه ورته و ویل: ته مه بېرېږه زه امان درکوم زما سره راځه.

ابوسفیان یې د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر غاتره یا قچره تر شا ور سره سپور کړی او د مسلمانانو د لښکر پر طرف ور رهي سوه غواړي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورسي او هغه دوه نفره (یعني: بدیل بن ورقاء او حکیم بن حزام) مکې مکرمې ته ولاړل، اوس عبّاس رضی الله عنه او ابوسفیان لښکر ته را ورسېدل، لکه مخ کي چې مو درته ویلي وه د لښکر د پیره دارانو او امنیت مشر او قومندان حضرت عمرفاروق رضی الله عنه ؤ، کله چې عبّاس رضی الله عنه او ابوسفیان لښکر ته را ورسېدل هر پیره دار چې به دوی ولیدل و به یې ویل: د رسول الله صلی الله علیه وسلم اکا او د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر غاتره! پرې یې ږدی اجازه ورکړی، پیره داران د شا و نفر ته نه ګوري او نه ورته متوجه کیږي چې دغه بل نفر څوک دی، خو حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه ته ور ورسېدل هغه ویل: دا څوک دي او ورته را ولاړ سو، کله چې یې ابوسفیان ولیدی په لوړ آواز یې و ویل: ابوسفیان د الله دښمن؟ الله لره دي حمد وي چې بېله عهده او امانه یې په لاس را کړې، یعني: اوس صلحه نسته او ته په لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلې، عمرؓ توره پورته کړه غواړي چې ابوسفیان و وژني، مګر عباسؓ پر رغ کړه ویل: یا عمر! دئ زما په جوار کې دی، حضرت عمرؓ و ویل: دا د کفارو شر دی ده لره جوار نسته، حضرت عبّاسؓ بیا و ویل: دئ زما په جوار کې دی. عمرؓ غواړي چې وې وژني مګر عبّاسؓ جوار ورکړی دی نه پوهیږي چې اوس څه وکړي، نو حضرت عمرؓ د رسول الله ﷺ د خېمې پر طرف په چابکي ور رهي سواو ځغلي، دلته عبّاسؓ پوه سو: که عمرؓ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د ابوسفیان د وژلو اجازه یې ځني واخیستل نو یې وژني، ځکه ورته و به وایي: یا رسولَ الله! ابوسفیان مو ونیوی د وژلو اجازه یې راکوې؟ او که ورغلی ښایي اجازه هم ځني واخلي، عبّاسؓ وایي: ما هم د رسول الله ﷺ د خېمې طرف ته غاتره ورچابکه کړه.

هغه یو پر ښو ورځغلي او بل بیا غاتره پسې ځغلوي، مګر عمرؓ اول د رسول الله ﷺ خېمې ته ور ننوتی او ویل: یا رسولَ الله! الله جل جلاله ابوسفیان بېله عهده او ذمې په لاس را کړی، عبّاسؓ وایي زه هم د غاتري څخه ور وغورځېدم او خېمې ته ورننوتم او ما ویل: یا رسولَ الله! ما جوار ورکړی دی، عبّاسؓ وایي: ما د رسول الله ﷺ تر زنه لاس ورلاندي کړی (لکه څوک چې چا ته زاری کوي) او ورته و مي ویل: نن شپه به د ابوسفیان سره بېله ما بل څوک خبري نه کوي.

رسول الله ﷺ و فرمایل: یا عبّاس! ابوسفیان ستا خېمې ته در سره بوزه او سهار یې ما ته راوله، عبّاسؓ وایي: ابوسفیان ما را سره بوتلی او په سهار کې مي رسول الله ﷺ ته ور وستی، کله چې رسول الله ﷺ ولیدی نو یې ورته و ویل: یا اباسفیان! آیا د دې وخت نه دی راغلی چې دا شاهدي آداء کړې: لا إله إلا الله؟ ابوسفیان ویل: څومره حلیم او کریم یې او څومره د صلهٔ رحمي خاوند یې! که چیري بېله یوه الله نور آلهه وای موږ ته به یې نن فایده را رسولې وای، نو بېله دغه یوه الله نور آلهه نسته، رسول الله ﷺ ورته و ویل: آیا د دې وخت نه دی راغلی چې شاهدي آداء کې چې زه رسول الله یم؟ ابوسفیان ویل: په دغه باره کې مي تر اوسه په زړه کې یو شئ سته، یعني: تر اوسه په دې کې شکمن یم چې ته رسول الله یې.

دلته عبّاسؓ ورته و ویل: یا اباسفیان! مسلمان سه او د مخه تردې چې سر دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرې سي شاهدي آداء کړه چي {لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله} او په والله که مسلمانان په زور مکې مکرمې ته داخل سوه دا به تر ابده د قریشو ذِلّت وي، اسلام غالبه او ښکاره سوا و ته تر اوسه په شک کي يې، نو ابوسفیان مسلمان سو مګر په خوله اوويې ويل: {أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمداً رسول الله}.

دا خويې په خوله وويل، مګر په زړه کي يې تصديق نه ؤ، چي په دې به بيا په وروسته کي پوه سو.

ابوسفیان و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! آيا د مکې مکرمې خلکو ته امان ورکوې؟ دلته بيا عبّاس رضي الله عنه مداخله وکړه او ويل: يا رسولَ الله! ابوسفیان داسي سړئ دی چي فخر يې خوښ دی داسي يو امتياز ورکړه چي دئ په هغه سره فخر وکړي، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، هر څوک چي د ابوسفیان کورته ننوزي هغه په امان دی، ابوسفیان په دې امتياز خوشاله سو مګر ويل: يا رسولَ الله! زما کور کوچنئ دی دومره نفر نه ځايوي، رسول الله ﷺ و فرمايل: که څوک مسجد الحرام ته داخل سو هغه هم په امان دی، ابوسفیان ويل: دا هم کفايت نه کوي، رسول الله ﷺ وفرمايل: هر څوک چي په خپل کورکي کښيني او په ځان پسي دروازه وتړي هغه هم په امان دی، ابوسفیان ويل: هو دا عام او پراخه امان دی، اوس نو په مکه مکرمه کي لکه بنديز چي ولګېدی، ځکه د دې خبرو معنٰی دا ده: کله چي موږ مسلمانان مکې مکرمې ته داخل سو او هر څوک مو دباندي پر لارو وليدل هغه لره امان نسته، امان چيري دی؟ د ابوسفیان په کورکي، په مسجدالحرام کي او هر څوک چي په خپل کورکي کښيني او دروازه په ځان پسي بنده کړي هغه په امان دی، مګر هر هغه څوک چي پر لارو او کوڅو وليدل سي هغه وژل کيږي.

ابوسفیان په دې امان خوشاله سو او غوښتي چي ولاړسي قريش خبر کړي، ابوسفیان مخ پر مکه مکرمه رهي سو عبّاس رضي الله عنه هم ور سره دی، خو رسول الله ﷺ و عبّاس رضي الله عنه ته ور غږ کړه هغه بيرته را وګرځېدی او ابوسفیان يوازي رهي سو، دلته رسول الله ﷺ عبّاس رضي الله عنه ته ځيني امرونه او لارښووني وکړې، بيا نو عبّاس رضي الله عنه هم په ابوسفیان پسي رهي سو او هلته مکې مکرمې ته نژدې چي د دوو غرو په منځ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکې مکرمې ته د ننوتلو لار تېره سوې وه (چې موږ تنګۍ ورته وايو) دلته عباس رضي الله عنه په ابوسفيان پسې ځان وررساوه او رغ يې پر وکړی ويل: يا اباسفيان! و درېږه، ابوسفيان چې په خپل چرت کې ډوب ؤ او حواس يې بايللي وه ترشا يې وکتل او وبېرېدی. ويل: غدر کوی يا بني هاشم؟ عبّاس رضي الله عنه ويل: يا غواړم چې خبري درسره وکړم.

ابوسفيان ويل: نژدې ؤ چې زړه مي درېدلی وای و دي بېرولم خو يو څه په آرامه به دي را ته ويلي وای چې صبر وکه يو څه درته وايم، داسي په يوه وار دي رغ را باندي وکړی چې، و درېږه، زه دي و بېرولم، عبّاس رضي الله عنه ويل: والله ما ګمان نه کاوه چې ستا بېره دي دغي اندازې ته رسېدلې وي چې له رغه هم بېرېږې، ابوسفيان ويل: ښه څه وايي؟ عبّاس رضي الله عنه ويل: نه يم خبر فقط رسول الله ﷺ امر کړم چې د دغه دوو غرو په منځ کې دي پر دغه ځای و دروم.

دوی دالته و درېدل او هلته رسول الله ﷺ لښکر امر کړی چې حرکت وکړی، مګر هو د ابوسفيان مخ ته پر داسي قسم تېرسی چې خپل جنګي او عسکري قدرت ښکاره کړی، رسول الله ﷺ غواړي چې خپل لښکر او قواوي ابوسفيان ته ورښکاره کړي، اوس چې د سه شنبې د ورځي سهار دی او د هجرت د اتم کال د روژې د مياشتي اووه لسمه ورځ ده رسول الله ﷺ او اسلامي لښکر د وادي فاطمې څخه چې مر الظهران ورته ويل کېده د مکې مکرمې طرف ته حرکت وکړی، د لښکر اوله ډله چې مقدمه وه هغه د بني سُلَيم قبيله ده چې زر نفره د آس سپاره او ټوله په اسلحه پټ دي د خالد بن وليد رضي الله عنه په قوماندانۍ دغه ځای ته چې عبّاس رضي الله عنه او ابوسفيان دواړه په غره کې ناست دي را ورسېدل ابوسفيان دغه قبيله و نه پېژندل ويل يا عبّاس! دا څوک دي؟ عبّاس رضي الله عنه ويل: دا بني سُلَيم دي، ابوسفيان ويل: زموږ او د بني سُلَيم يې سره څه زموږ او د هغو په منځ کې خو هيڅ اختلاف او مشکل نسته دوی ولې راغلي دي؟ بيا بله قبيله تېره سوه بيا بله قبيله خو هره قبيله چې تيرېږي ابوسفيان د عبّاس رضي الله عنه څخه پوښتنه کوي چې دا څوک دي او هغه يې ورښيي، ابوسفيان د هري قبيلې سره وايي: زموږ او د دوی يې سره څه؟ رسول الله ﷺ ټولي قبيلې امر کړي وې کله چې د ابو سفيان پر برابري ورسي په لوړ آواز به درې تکبيره واياست، الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغو قبائلو په ليدلو سره د ابوسفيان زړه نور هم ولوېدی او پوښتنه به يې کول دا څوک دي؟ دا څوک دي؟ د عربو ډېري قبيلې سره يو ځای سوي وې چي هغه قبيلې: جُهَينه، غِفار، مُزَينه، سُلَيم، تميم، أسد او قيس څخه عبارت وې او بيا په آخر کي يوه مجموعه يا د لښکر يوه حصه تېرېدل چي دغه مجموعه تر ټوله لښکر منظمه او قوي وه، ټول په اسلحه داسي پټ وه چي بېله سترګو يې بل ځای نه معلومېدی (زرغونه ټولۍ) چي دا ټولۍ د مهاجرينو او انصارو څخه جوړه سوې وه او د دې ټولۍ قومندان په خپله رسول الله ﷺ ؤ، په دغه ځای کي په خپله رسول الله ﷺ د دغي ټولۍ مشرتوب کاوه، ابوسفيان چي دغه ټولۍ وليدل نو يې په تعجب سره و ويل: سبحان الله! يا عبّاس! دغه څوک دي؟ عبّاس رضي الله عنه و ويل: تا نه و پېژندل؟ ويل: يا والله! نه يې پيژنم دا څوک دي؟

کله چي ابوسفيان د دغي ټولۍ حرکت او انظباط، عسکري او حربي قدرت وليدی چي په نورو ټولو قبائلو کي يې داسي انتظام، قوت او حرکت نه ؤ ليدلی، نو خود په ډېر تعجب سره يې و ويل: يا عبّاس! دغه څوک دي؟ په والله هيڅوک د دغي ټولۍ مخ ته نه سي درېدلای او هيڅوک يې د جنګ او مقابلې طاقت نه لري.

عبّاس رضي الله عنه و ويل: دا رسول الله ﷺ دی په مهاجرينو او انصارو کي.

ابوسفيان د دغه لښکرو په ليدلو سره عبّاس رضي الله عنه ته و ويل: په والله ستا د وراره پاچهي ډېره لويه سوې ده، عبّاس رضي الله عنه و ويل: يا اباسفيان! دا پاچهي نه ده بلکه نبوت دی، ابوسفيان و ويل: هو نبوت دی.

بيا نو رسول الله ﷺ و ابوسفيان ته د تللو اجازه ورکړه، ويل اوس نو مکې مکرمې ته ولاړ سه، د رسول الله ﷺ له دغه کاره مقصد دا ؤ چي ابوسفيان ټول لښکر د اسلحې او جنګي طاقته سره وويني ځکه که ابوسفيان دغه لښکر و نه ويني اسلحه او استعداد يې و نه ويني او مکې مکرمې ته ولاړ سي ممکن خپلي رأيي او نظر ته تغير ورکړي او بيا د جنګ إراده وکړي، حال دا چي رسول الله ﷺ جنګ او وژنه نه غوښتل دا يې خوښه وه چي مکه مکرمه بېله جنګه تسليم سي نو ځکه يې خپلي قواوي په ابوسفيان وليدلې او کله چي ابوسفيان دغه قوي لښکر وليدی هغه هم پوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو چې جنګ فایده نه لري مکه مکرمه باید بېله ځنډه او بېله عذره تسلیم کړم.

ابوسفیان مکې مکرمې ته داخل سو او هلته یې په لوړ آواز سره ناري کړه: یا معشر القریش! دغه محمّد ﷺ دی د دومره لښکره سره درته راغلی دی چې تاسي هیڅ مقاومت نه سی ورسره کولای، د قریشو مشران چې په هیڅ نه دي خبر پر را ټول سوه، ویل څه خبر دي را وړی دی؟ ابوسفیان ویل لښکر دی، ټولیاني دي، قبیلې دي، تسلیم سی چې سالم پاته سی.

هند بنت عُتبه چې د ابوسفیان ښځه وه هغه وبېرېدل چې ابوسفیان مکه مکرمه مسلمانانو ته تسلیموي او دا کله راضي وه چې مکه مکرمه دي مسلمانانو ته تسلیم سي ځکه دا هغه مسلمانان دي چې په بدر کي یې د دې ورور، پلار او اکا ور و وژل او اوس مکه ور تسلیم سي، دا کار یې هیڅ نه ؤ خوښ او په قهر سوه، ابوسفیان یې تر ږیره ونیوی او پر نورو مشرانو یې ناري کړه: مکه مه ورتسلیموی، خو ابوسفیان وایي: یا ور تسلیم یې کړی والله تاسي ټوله وژني، هند چې ډېره په قهر او غضب کي وه ویل: ابوسفیان و وژنی دغه احمق، چاغ او پنډ وایي تسلیم سی، دئ و وژنی دا ډیر بد مشر دی، د دې پر ځای چې پر جنګ مو دلاوره کړي دئ مو په تسلیمېدلو امر کوي؟

ابوسفیان و ویل: هوښیار اوسی چې د دې په خبرو مغروره نه سی والله ټول قریش وژني، ما په خپلو سترګو ولیدل بني سُلَیم، تمیم، خُزاعه، فلانی او فلانی قبیلې مي ټوله ولیدې چې را رهي دي، والله که یې یوازي انصار او مهاجرین را وسنل هیڅوک د هغو قوت او طاقت نه لري، قریشو ویل: چاره څه ده؟ ویل تسلیم سی، ویل څنګه تسلیم سو؟ ابوسفیان ویل: که څوک د ابوسفیان کور ته ننوتل په امان دي، قریشو ویل: خدای دي خوار که مور ستا په کورکي ځاییږو؟ چې ستا په کور ننوزو، ابوسفیان ویل: که څوک مسجد الحرام ته ننوتل هغه هم په امان دي.

قریشو ویل: یا اباسفیان! په مسجد کي هم نه ځاییږو، ابوسفیان ویل: که چا د خپل کور دروازه په ځان پسي وتړل هغه هم په امان دي، قریشو ویل: هو دا عامه عفوه ده، نو ټوله مخ پر خپلو کورو رهي سوه، خپل اهل او اولادونه سره را ټولوي او په کورو ننوزي دروازې په ځانو پسي تړي، ویل: چې څوک مو دباندي او پر لارو و نه لیدل سي ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژل کېږي، اوس نو د مکې مکرمې اهل او اوسېدونکو د تسلیمېدلو نیت وکړی.

خو هلته د قریشو او مکې مکرمې ځینو بېباکه او مغروره خلکو دا إراده وکړه چې مونږ د مسلمانانو سره جنګیږو، نو ځیني اوباش او لچک خلک د عکرمه بن أبي جهل، صفوان بن امیه، سهیل بن عَمرو، حارث بن عبید الله، حارث بن هشام، عبدالله بن ربیعه او نورو مشرانو سره یو ځای سوه ویل: که قریش کامیابه سوه خو مونږ د دوی سره یو او که قریش مغلوبه سوه هر څه چې بیا مسلمانانو غوښتل هغسې به ور سره وکړو، دغه خلک په خندمه کې سره یو ځای سوه او د مسلمانانو سره د جنګ کولو إراده لري، په دغه ډله کې د بنو بکر د قبیلې یو سړی هم ؤ چې حماس بن قیس نومېدی، دغه سړي په خپل کورکې اسلحه سره برابرول او یو ځای کول، ښځې یې ورته وویل: دغه اسلحه د څه شي دپاره یو ځای کوې؟ ده ویل: د محمّد او د هغه د اصحابو د جنګ دپاره، ښځې یې ورته ویل: په والله د محمّد او د هغه د اصحابو مخ ته هیڅوک او هیڅ شئ نه سي درېدلای، ده ویل: والله زما دا امید دی چې زه به د هغو څخه ځیني ستا نوکران کړم (یعني: بندیان به یې ونیسو او زمونږ مریان به وي) دغه سړئ هم په هغه کسانو کې ؤ چې د مسلمانانو د جنګ دپاره د قریشو سره یو ځای سوي وه.

(په یاد یې ولری د دغه سړي چې نوم یې حماس دی پاته قصه به لږ وروسته درته بیان سي)

د دغه سرکښو قریشو د دغه کوچني لښکر غړي سره را ټول سوه او په هغه حصه کې ولاړ دي چې له هغه طرفه د خالد بن ولید رضی الله عنه لښکر راځي، هلته بیا رسول الله ﷺ د مکې مکرمې پر څلورو اطرافو لښکر را رهي کړی، یعني: لښکر یې پر څلورو حصو ووېشی چې مکې مکرمې ته د څلورو لارو څخه ور داخل سي، په هغه اول تقسیم کې چې لښکر پر پنځو حصو وېشل سوی ؤ هلته لښکر د جنګ دپاره تیار ؤ، که قریشو جنګ کولای لښکر د جنګ آمادګي درلودل، مګر اوس مکې مکرمې ته داخلېدل و هغه تقسیم ته ضرورت نه لري نو یې لښکر و څلورو حصو ته و وېشی چې د لښکر د هري حصې مشران او قومندانان دغه نفر وه: خالد بن ولید، زبیر بن العوام، ابو عبیده عامر بن الجراح او سعد بن عُباده رضی الله عنهم اجمعین، خو سعد بن عُباده رضی الله عنه په هغه وخت کې چې د ابوسفیان مخ ته تېرېدی هغه ته یې ویلي وه: نن ورځ د قصابۍ ورځ ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن ورځ د مکې مکرمې حُرمت حلالیږي، نن ورځ الله جل جلاله قریش ذلیله کړه.
(یعني دا چې په مکه مکرمه کې جنګ او وژنه حرام دي خو نن ورځ جائز او روا ګرځي)

دغه خبر و رسول الله ﷺ ته ورسېدی، عثمان بن عفان او عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنهم و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! موږ بېرېږو چې سعد بن عباده رضی الله عنه به په قریشو کې قتل او وژنه وکړي، رسول الله ﷺ و فرمایل: داسي نه ده لکه دئ چې وایي بلکه نن ورځ د رحمت او مهربانۍ ورځ ده، نن ورځ داسې ورځ ده چې کعبه شریفه پکښې معظمه کیږي (ځکه د بتانو څخه خالي کېدل) په نن ورځ کې الله جل جلاله قریش معززه کوي (ځکه دا د قریشو عزت دی چې اسلام ته داخل سي) بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې د سعد بن عُباده رضی الله عنه څخه دي بیرغ واخیستل سي، سعد رضی الله عنه له قومندانیه ایسته او معزول کړل سو.

مګر د دې دپاره چې په خپله سعد رضی الله عنه او انصار دغه د ده په ایسته کولو ناراضه نه سي نو یې بیرغ و قیس بن سعد بن عباده رضی الله عنه ته ورکړی چې د دغه سعد رضی الله عنه زوی ؤ، یعني: د پلار څخه واخیستل سو او زوی ته ورکول سو (دا د رسول الله ﷺ حکمت، پوهي او ښه تصرف ؤ چې د خپلو اصحاب کرامو سره یې څنګه معامله کول).

لښکر د څلورو طرفو څخه حرکت وکړی او ورته ویل سوي وه چې د خیف په منطقه کي به د جبل هند سره یو ځای کېږی چې دغه منطقه و مکې مکرمې ته نژدې وه.

او دا چې رسول الله ﷺ ولي دغه خِیف د مسلمانانو د لښکر د یو ځای کېدلو دپاره انتخاب کړی؟ په دې کي یو حکمت ؤ ځکه دا هغه ځای دی چې په پخوا کې د قریشو مشران په دغه ځای کي سره را ټول سوي وه او پر دې یې عهد او قسم کړی ؤ چې د همېش دپاره به د رسول الله ﷺ سره جنګیږو هیڅ وخت به نه تسلیمیږو او نه به صلحه ور سره کوو، خامخا به محمّد ﷺ وژنو، د قریشو دغه وعدې او قسمونه او هغه د مقاطعې او بندیز اتفاق په دغه خیف کي سوي وه او رسول الله ﷺ د دې دپاره په خیف کي وار ول چې قریش هغه خپل عهد او قسمونه په هغه ځای کي مات کړي کوم چې دوی هَلَته دغه عهد او قسمونه سره کړي وه، رسول الله ﷺ د لښکر څلور سره حصې امر کړې چې ټولي د خیف په منطقه کي سره یو ځای سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او لښکر ته يو بل امر دا هم ؤ: چې نه به د چا سره جنګ کوی او نه به څوک وژنی بېله هغو کسانو چې جنګ در سره کوي ځکه چې موږ جنګ او وژنه نه غواړو. بېله لسو نفرو څخه، دغه لس نفره چې مو هرچيري پيدا کړه وژنی يې که څه هم د کعبې شريفې په پوښو ځړېږي، په هر حال کې دغه لس نفره ووژنی، په دغو لسو نفرو کې شپږ يې نارينه او څلور يې ښځې وې، چې نومونه يې په داسې ډول سره دي:

۱- عِکرمه بن أبي جهل، ۲- هَبّار بن الاسود، ۳- عبدالله بن سعد بن أبي سرح،
۴- مقَيس بن صبابه الليثي، ۵- حُويرث بن نُقيد، ۶- عبدالله بن هلال.

دغه نفر نارينه وه او د نارينه وو په نومو کې هلته د سيرت په کتابو کې لږ اختلاف سته.

او ښځې يې: ۱- هند بنت عتبه چې د ابوسفيان ښځه وه، دا هم د اسلام ډېره سرسخته دښمنه وه او دا هغه څوک ده چې د اُحُد په ورځ يې د سيد الشهداء سيدنا حمزه رضي الله عنه سره هغه ظالمانه او ناوړه وضعيت وکړی.

۲- ساره، چې د عَمرو بن هشام آزاده سوې مينځه وه او دا هغه څوک ده چې د حاطب رضي الله عنه ليک يې و قريشو ته ورو وړی او ونيول سوه.

۳، ۴ - فرتَني او قرينه، چې دغه دوې مينځې وې او غزلې به يې ويلې (لکه زموږ د وطن مسلياني) خو په غزلو کې به يې همېشه د رسول الله ﷺ او مسلمانانو ذم او بد ويل.

عِکرمه، په دې سبب په دغو لسو کسانو کې شامل ؤ چې دیٔ او د ده پلار د اسلام شديد او سر سخته دښمنان وه.

عبدالله بن سعد بن أبي سرح، هغه څوک دی چې مسلمان ؤ او د مسلمانانو سره په مدينه منوره کې اوسېدی او وحې يې ليکلې، بيا مرتد سو او مکې مکرمې ته راغلی.

د مقَيس بن صبابه، جُرم دا ؤ چې دیٔ کافر ؤ او ورور يې چې قيس بن صبابه نومېدی مسلمان ؤ، دغه مسلمان قيس د اُحُد په ورځ په هغه بد حال کې چې په مسلمانانو کې ګډوډې پيښه سوه او يو له بله يې نه سره پيژندل د يوه بل مسلمان له طرفه په خطا کې و وژل سو، نو دغه کافر ورور يې مِقيس بن صبابه مدينې منورې ته ورغلی او ويل: زه مسلمان يم بيا يې د ورور ديت وغوښتی، ديت هم ورکول سو ځکه هغه مسلمان ورور يې د بل مسلمان له طرفه په خطا کې وژل سوی ؤ، پسله هغه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ورور دیت یې واخیستی بیا په یوه فارغه وخت کې هغه د ورور قاتل ته ورغلی او هغه یې وو ژی، یعني: دیت یې واخیستی او بیا یې غدر وکړی، تر هغه وروسته مرتد سوا و مکې مکرمې ته ولاړی، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه مِقیَس هم باید ووژل سي، که څه هم د کعبې شریفي په پوښو ځړېږي.

هَبار بن الاسود هغه څوک دی چي د رسول الله ﷺ لور زینب ﷺ ته د دې د هجرت په ورځ په مخ کې و دربدی او له اوښه څخه یې لاندي وغورځول او دا پر یوه ډبره ولوېده چي د دغه لوېدلو په سبب یې هغه د نس کوچنئ ولوېدی.

مقصد دا چي دغو لسو نفرو هر یوه داسي یو خاص او لوی جُرم درلودی چي د بخښني وړ او لائق نه وه. د دغو اوامرو تر اورېدلو وروسته د مسلمانانو د لښکر څلورو حصو د مکې مکرمې د ښار پر طرف حرکت وکړی.

د ابو قحافه ﷺ مسلمانېدل

هلته په مکه مکرمه کې د ابوبکر الصدّیق ﷺ پلار ابو قحافه ﷺ چي په سترګو هم معذوره ؤ څه یې نه لیدل د کوره لیري را وتلی دی او پر یوه غره د خپلې کوچنۍ لمسۍ سره ولاړ دی چي حالات وویني، څرنګه چي ابو قحافه ﷺ په خپله په سترګو څه نه لیدل نو به یې د دغې نجلۍ څخه پوښتني کولې چي څه شي وینې؟ هغې ویل: یوه لویه سیاهي معلومېږي، ابو قحافه ﷺ ویل دا لښکر دی، پسله لږه وخته یې وویل: اوس څه شي وینې؟ نجلۍ ویل: هغه سیاهي سره وېشل کېږي، ده ویل: ټولۍ ځني جوړېږي، بیا یې ویل: اوس څه شي وینې؟ نجلۍ ویل: هغه سیاهي زموږ پر طرف را رهي سوه، ابو قحافه وویل: اوس نو کور ته درځه باید کور ته ځان ورسوو، مګر څرنګه چي ابو قحافه ﷺ ډېر سپین ږیری او ضعیفه ؤ ږیره یې داسي سپینه وه لکه سپین پنبه او په عین وخت کې په سترګو هم معذوره ؤ نو پر لاري ډېر کرار تلی، کور ته نه ؤ رسېدلی چي لښکر پسي را ورسېدی او ابو قحافه ﷺ یې بندي ونیوی، اول یې ابوبکر الصدّیق ﷺ ته ور وستی، هغه د اسلام په دین قناعت ورکړی او بیا یې د بیعت دپاره و رسول الله ﷺ ته ور وستی، ویل: یا رسولَ الله! دا زما پلار دی بندي یې نیولی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دئ غواړي چي مسلمان سي، رسول الله ﷺ و فرمايل: شيخ ته مو تکليف ور کړی دی که دي ما ته ويلي وای زه به ورغلی وای چي بيعت يې را سره کړی وای.

تاسي د رسول الله ﷺ دغه رحمت او شفقت ته وګوری چي د خپلو اصحابو سره يې درلودی.

ابوبکر الصدّيق ﷺ و ويل: يا رسولَ الله! ته د دې حقداره يې چي دئ تا ته راسي، نو ابو قحافه ﷺ مسلمان سو او دا د عجائبو څخه ده چي ابو قحافه ﷺ صحابي دی، زوی يې ابوبکر الصدّيق ﷺ صحابي دی او د ابوبکر الصدّيق ﷺ زامن او لوڼي د رسول الله ﷺ اصحاب دي، حتّی د ابوبکر الصدّيق ﷺ لمسيان د رسول الله ﷺ اصحاب دي، چي مشهوره لمسی يې عبدالله بن زبير ﷺ دی، څلور نسله ټول د رسول الله ﷺ اصحاب دي او بېله ابوبکر الصدّيق ﷺ څخه بل داسي څوک نسته چي څلور نسله دي يې اصحاب وي، دا چي د يو چا څلور نسله د رسول الله ﷺ اصحاب وي دا ابدي شرف او عزت دی چي يوازي د ابوبکر الصدّيق ﷺ په نصيب سوی دی.

اوس نو رسول الله ﷺ د لښکره سره مکې مکرمې ته په داسي ډول سره داخل سو چي سر يې په عجز او تواضع سره تر داسي اندازې کښته ځړولی ؤ چي د مبارکي ږيري وربښتان يې د هغه خپل بوده ځين ته رسېدل، دا د رسول الله ﷺ عجز او تواضع وه چي د خپل رب ﷻ په مقابل کي يې کول، که نه په حقيقت کي دا داسي وخت وو چي په هغه کي عزت او کرامت، نصرت او کاميابي وه، مګر رسول الله ﷺ په دغسي ځای کي عجز او تواضع کول، او دغه فتحه يې د الله ﷻ له طرفه بلل اصلاً دا زموږ د پېشوا او لار ښوونکي له طرفه موږ ته درس او لار ښوونه ده چي د نصرت او کاميابۍ په وخت کي خپل رب ﷻ هېر نه کړو، فخر او لويي، غرور او تکبر را څخه و نه سي، بلکه تواضع وکړو او د دغه نعمت په مقابل کي د الله ﷻ شکر آداء کړو.

رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته ور رهي دی او په داسي لوړ آواز سره چي خلک يې اوري سورةُ الفتح وايي، د لښکر اوله حصه چي خيف ته ورسېدل هغه د زبير بن العوام ﷺ ډله وه منطقه يې تر تسلط لاندي راوستل خپل افراد او قوه يې شا وخوا نشر کړه او د رسول الله ﷺ دپاره يې خېمه و درول، بيا نو سرور کائنات رسول الله ﷺ خيف ته را ورسېدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته د کافر قریشو هغه کوچنۍ لښکر چي مخکي يې بيان درته وسو او د څو تنو څخه جوړ سوی ؤ کله يې دا قدرت درلودی چي د مسلمانانو په مقابل کي و درېږي، خو بيا هم کله چي خالد رضی الله عنه د خپله لښکره سره مکې مکرمې ته داخلېدی دغه د قریشو کوچنۍ لښکر يې مخ ته و درېدی، خالد رضی الله عنه ورته و ويل: يا عِکرمه دا د الله جل جلاله رسول دی او الله جل جلاله مکه مکرمه ور فتحه کړه تاسي هم ايمان راوړی او مسلمانان سی دا ستاسي دپاره خير دی خو هغو له اسلامه انکار وکړی، خالد رضی الله عنه بيا ورته و ويل: خپلو کورو ته ننوزی بيا هم په امان ياست موږ کار نه در لرو، هغو د کورو ننوتل هم نه کړه قبول، خالد رضی الله عنه ورته و ويل: رسول الله ﷺ موږ د جنګ کولو او د وژنو څخه منعه کړي يو موږ جنګ نه غواړو د لاري څخه ايسته سی پرېږدی چي موږ تېر سو، دا يې هم و نه منل، ويل: والله مکې ته به نه سی ړا څخه داخل مګر په توره.

خالد رضی الله عنه وليده چي لار بنده ده په مخ کي لښکر ورته ولاړ دی او په خبرو هم نه قانع کېږي نو خالد رضی الله عنه پر خپل لښکر امر وکړی چي پر درځی، د مسلمانانو لښکر ور رهي سو او کفار په لار کي ولاړ دي نه ايسته کېږي نو خود جنګ شروع سو، ډېر شديد جنګ چي د دغه جنګ په نتيجه کي اته ويشت نفره کفار و وژل سوه څليرويشت نفره د قريشو څخه وه او څلور نفره د هذيل د قبيلې هغه کسان وه چي د قريشو ملګري وه (خو د وژل سوو کسانو په شمېر کي اختلاف دی څوک يې ۱۳ يا ۱۴ نفره بولي) او د مسلمانانو څخه يو نفر هم و نه وژل سو مګر بيا هم د خالد رضی الله عنه په لښکر کي دوه نفره په داسي ډول و وژل سوه چي هغه د لښکره څخه جلا سوي وه او پر بله لار رهي وه، چي هغه دوه نفره: کِرز بن جابر الفهري او خُنَيس بن خالد بن ربيعه وه.

کله چي کفارو دغه حال وليدی چي قتل او وژنه په دوی کي شروع ده او د مسلمانانو څخه يې يو نفر هم نه دی وژلی نو ټول وتښتېدل، عِکرمه بن أبي جهل او صفوان بن أميه، تر مکې مکرمې دباندي وتښتېدل د مکې مکرمې ښار يې پرېښاوه، خالد بن وليد رضی الله عنه په تښتېدلو نفرو پسي نفر ولېږل.

اول به د هغه حماس بن قيس قصه درته پوره کړم کوم چي د مسلمانانو د جنګ دپاره يې اسلحه سره يو ځای کول، دغه سړی چي په دغه جنګ کي د مشرکانو سره ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوس یې ماته وخوړل دا هم په تېښته خپل کورته ولاړی او خپلې ښځې ته یې په تلوار سره وویل: دروازه وتړه، ښځې یې ورته ویل: هغه ستا خبرې څه سوې چې تا ویل: په والله زما امید دی چې ځینې مسلمانان به ستا نوکران کړم؟ حماس د خپلې ښځې جواب په شعر سره ووایه او ویل:

انک لَو شَــهدتَ یَـومَ الخَندمــه اذ فَرَّ صــفوان و فَرَّ عــکرمــه
واستَــقبَلنا بــسیوف المــسلــمه یَقطَعنَ کُــلَّ ســاعدٍ وجُمجُمــه
ضرباً فلا یــسمــعُ إلاّ غَمغَـــمه لهم نَهِیتٌ خلفَنــا و هَمــهَــمه

لم تَنطقــي فی اللّــوم ادنــی کلمــه

خندمه د هغه ځای نوم دی چې د خالد بن ولید ﷺ او د مشرکانو جنګ پکښې وسو، اوس دغه حماس د خپلې ښځې په جواب کې وایي: که تا د خندمې ورځ لیدلې وای چې صفوان او عِکرمه تېښتېدل او زموږ په مخه د مسلمانانو داسې تورې راغلې چې بازوګان او سرونه یې پرې کول، داسې وهل یې کول چې بېله غَمغمې بل شئ نه اورېدل کېدی (غمغمه) هغه آواز ته ویل کیږي چې جنګي قهرمانانو به د جنګ په وخت کې د تورو د وهلو سره کاوه، (لکه زموږ په وطن کې چې به خلکو د بُتو یا لرګو د ماتولو سره کاوه) نو حماس وایي: مسلمانانو داسې وهل کول چې بېله دغه آوازه بل شئ نه اورېدل کېدی، موږ ځغستل او زموږ تر شا د دوی را پسې هئ هئ او غُرُمبئ ؤ، نو پام کوه چې د ملامتیې یوه کوچنۍ کلمه هم راته و نه وایې.

دا د هغه حماس د جنګ نتیجه وه چې خپلې ښځې ته یې ویل: زما دا ټینګ امید دی چې ځینې مسلمانان به ستا نوکران کړم.

خیر مشرکان وتښتېدل او خالد بن ولید ﷺ په دغو تښتېدلو خلکو پسې نفر ولېږل، علي بن أبي طالب ﷺ هم په دغه تښتېدلو نفرو پسې دی او د هغو څخه یې دوه نفره تعقیب کړي دي چې یو یې عبدالله بن أبي ربیعه ؤ او بل یې حارث بن هشام ؤ، دغه دوه تښتي او علي ﷺ تر شا توره په لاس په پسې دی، هغه دوه ځغلي نه پوهیږي چې چیرې ولاړ سي؟ خو هغو ته هغه نژدې کور د ام هاني ﷺ کور ؤ، ام هاني ﷺ هم د ابوطالب لور او د علي ﷺ خور ده، دغه دوه نفره د ام هاني ﷺ په کور ننوتل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: یا ام هاني! امان راکړه، هغې ویل: امان مي درکړی دی او دا دکور دروازې ته وروړتل، که ګوري یو سپور فارِس چي په زغره او اسلحه کي پټ دی په دوی پسي را رهي دی، ام هانيؓ نه وپېژندی چي دغه سپور څوک دی، فارس ته یې وویل: ما دوی ته امان ورکړی دی، عليؓ له خپله سره خول ایسته کړی، ښځي وپېژندی چي ورور مي دی، نو ویل: یا علي! ما دوی ته امان ورکړی دی، حضرت عليؓ ورته وویل: یا ام هاني! دوی زمور سره جنګ کاوه، هغې ویل: بیا هم زما په جِوار کي دي، عليؓ وویل: والله تر هغو به د دغه کور تر دروازې را څخه و نه وزي ترڅو چي د دوی په باره کي د رسول اللهﷺ امر نه وي راغلی زه انتظار کوم چي د دوی په باره کي د رسول اللهﷺ څه إراده ده؟ دا هغه کسان دي چي د صلحي تولي لاري یې پرېښوولې او یوازي د جنګ لاریې خوښه او اختیار کړه، آیا اوس د دوی په باره کي د ام هاني جوار یا امان قبلیږي که یا؟ ام هانيؓ وویل: زه په خپله رسول اللهﷺ ته ورځم او پوښتنه څني کوم.

ام هانيؓ معلومات وکړی چي رسول اللهﷺ چیري دی؟

ورته وویل سوه چي په خیف کي دی، دا خیف ته پسي ورغله، په دغه وخت کي رسول اللهﷺ په خېمه کي ؤ او غسل یې کاوه چي د فتحي یا شکر لمونځ آداء کړي، رسول اللهﷺ غسل کوي او حضرت فاطميؓ د رسول اللهﷺ لور پرده ورته نیولې وه پټاوه یې، ام هانيؓ اجازه وغوښتل اجازه ورکول سوه، رسول اللهﷺ د پردې د شا څخه خبري ور سره کولې، ام هانيؓ وویل: یا رسولَ الله! حارث بن هشام او عبدالله بن أبي ربیعه ته مي امان ورکړی دی، رؤف او مهربانه رسول اللهﷺ و فرمایل: یا ام هاني! هر هغه چا ته چي تا امان ورکړی دی موږ هم امان ورکړی دی، نو هغه دوه نفره د ام هانيؓ په جوار او امان له مرګه خلاص سوه.

دا د رسول اللهﷺ او اسلام له طرفه ښځي ته عزت او اکرام دی، تاسي وګوری د یوې ښځي په شفاعت داسي دوه نفره چي د اسلام دښمنان او د کفارو مشران وه او د مسلمانانو سره یې بېله جنګه بله هیڅ لار نه قبلول، خو بیا هم د یوې مسلماني ښځي په امان او جوار د مرګه خلاص سوه، دا هغه درجه او عزت دی چي الله جل جلاله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام کي بنځو ته ور کړې دی.

(دنن ورځي د ښځو د حقوقو د دعوه کوونکو غرض او مقصد يوازي او يوازي د ښځي جسم او خپلي شهواني غريزې دي، دوی ښځه نه مکرمه کړې ده او نه يې مکرمه کوي بلکه دوی د ښځو د عزت او شرف لوټماران دي، ښځي يې د ښځو د حرّيت او د ښځو د حقوقو په نامه سره دباندي را وايستلې چي دوی په خپله خوښه او په آساني سره چڼ پکښي وکړي او خپلي شهواني غريزې مړې کړي)

خير د مکي مکرمې پر ښار د مسلمانانو پوره تسلط راغلی هيڅ داسي قوت او طاقت نسته چي د مسلمانانو سره دي وجنګيږي، خالد بن وليد ﷺ د هغه خپله لښکره سره خيف ته ورسېدی، رسول الله ﷺ وربغ کړه ويل: يا خالد! آيا ما نه وې امر کړی چي جنګ مه کوه؟ خالد ﷺ و ويل: يا رسولَ الله! والله نه يې پرېښوولو لاريې نه را کول تر خو چي جنګ ته مجبوره سوو، رسول الله ﷺ د ده عذر قبول کړی او کومه ملامتي يې نه ورته و ويل.

د هغو لسو نفرو ځخه چي په مرګ محکوم سوي وه عِکرمه بن أبي جهل او صفوان بن اُميه خو تر مکي مکرمې دباندي وتښتېدل، عبدالله بن سعد بن أبي سرح او هَبار بن الاسود دننه په مکه مکرمه کي پټ سوه، هند بنت عتبه هم پټه سوه، نو د هغو لسو نفرو ځخه ځيني و وژل سوه، ځيني وتښتېدل او ځيني يې پټ سوه، هغه چي پټ سوه د هغو قصه به لږ وروسته درته بيان کړم.

رسول الله ﷺ مسجد الحرام ته داخلېږي

کله چي، حالات آرام سوه او د مکي مکرمې د فتحي ټول کارونه سرته ورسېدل، رسول الله ﷺ مسلمانان سره را ټول کړه او د کعبې شريفي پر طرف رهي سو، مهاجرين او انصار د رسول الله ﷺ پر شا وخوا ور سره رهي دي، رسول الله ﷺ مسلمانان په تکبير ويلو امر کړه رسول الله ﷺ تکبير وايي او مسلمانان هم د ده ﷺ سره تکبيرونه وايي، د مسلمانانو لښکر لس زره نفره د کعبې شريفي و طرف ته ور رهي دي، ځيني قريش د خپلو کورو ځخه ورته ګوري او د ځينو ځخه بېره تللې ده دباندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وتلي دي ځکه وې لیده چي مسلمانانو پر ټوله مکه مکرمه تسلط او سیطره پیدا کړه او خبره د خطر یا جنګ پېښېدلو د حالته څخه و وتل، حتّٰی د مکې مکرمې ځینو مشرانو ولیده چي نور نو أمن او امان دی نو را وتلي دي او ناست دي دغه منظر او حالت ته ګوري چي په دې جمله کي حارث بن هشام، هغه چي ام هاني رضي الله عنها امان ورکړی هم ناست دی، ابوسفیان او څو نفره نور هم ناست دي، مسلمانانو ته ګوري، رسول الله ﷺ پر اوښ سپور دی و مسجد الحرام ته ور داخل سو، اول حجر اسود ته ورغلی هغه یې مسحه کړی او په طواف یې شروع وکړه (البته دغه طواف بېله احرامه او په کالو کي ؤ) رسول الله ﷺ پر اوښ سپور دی طواف کوي ځکه غواړي چي خلک یې وویني او په ده ﷺ پسي اقتداء او متابعت یې وکړی، رسول الله ﷺ د بیت الله طواف کوي او سورة الفتح په طواف کي تلاوتوي:

﴿إِنَّا فَتَحۡنَا لَكَ فَتۡحٗا مُّبِينٗا ۝١﴾ څو تر دغه آیات شریف پوري ورسېدی:

﴿مُّحَمَّدٞ رَّسُولُ ٱللَّهِۚ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلۡكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيۡنَهُمۡۖ تَرَىٰهُمۡ رُكَّعٗا سُجَّدٗا يَبۡتَغُونَ فَضۡلٗا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضۡوَٰنٗاۖ سِيمَاهُمۡ فِي وُجُوهِهِم مِّنۡ أَثَرِ ٱلسُّجُودِۚ﴾. تر آخره.

د رسول الله ﷺ سره یوه کوچنۍ لکړه ور سره وه په دغه طواف کي چي به هر وخت د حجر اسود و محاذاة یا برابري ته ورسېدی حجر اسود به یې په دغه لکړه مسحه کړی او بیا به یې د لکړي سر مچ کړی، پسله طوافه د زَمزَم څاه ته ورغلی غواړي چي له دغه څاه څخه اوبه وچښي، رسول الله ﷺ و فرمایل: که زه د دې څخه نه بېرېدلای چي خلک به بیا د بني هاشم سره پر دغه اوبو منازعه کوي نو ما به په خپله سلواغه اخیستې وای، یعني: که زما بېره او خوف پر دې نه وای چي سقایه به د بني هاشم د لاسه ووزي ما به په خپله اوبه را کښلي وای (او که رسول الله ﷺ په خپله اوبه را کښلي وای نو دا به زمونږ دپاره سنت ګرځېدلي وای چي هر چا به په خپله اوبه را کښلای) چي په دغه صورت کي سقایه د بني هاشم د تصرف او لاسه وتل.

رسول الله ﷺ رغ کړه ویل: عبّاس چیري دی؟ ځکه عبّاس رضي الله عنه د سقایې یا حاجیانو ته د اوبو ورکولو او رسولو مسؤل ؤ، نو یې هغه ته و ویل: یا عبّاس! مورِ ته اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وکاږه، عباس رضي الله عنه د زَمزَم د څاه څخه د څښلو دپاره اوبه را وکښې.

بیا عباس رضي الله عنه د رسول اللهﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا رسولَ الله! ستا هغه کورته ځې چې په مکه مکرمه کې دی؟ (مقصد یې هغه کور ؤ چې رسول اللهﷺ تر هجرت د مخه ژوند پکښې کاوه، د خدیجې رضي الله عنها کور) رسول اللهﷺ و فرمایل: آیا عُقیل مونږ ته کور را پرې اېښی دی؟ عقیل د ابوطالب زوی ؤ کله چې رسول اللهﷺ د مکې مکرمې څخه هجرت وکړی او بیا د دهﷺ لونو هجرت وکړی کور خالي پاته سو څوک نه پکښې اوسېدل، څو کاله پر دغه حال پاته ؤ بیا نو عُقیل هغه د رسول اللهﷺ کور خرڅ کړی او قیمت یې هم ده واخیستی، نو د رسول اللهﷺ مقصد دا ؤ چې کور خرڅ سوی دی او د دهﷺ د کورنۍ څخه یو چا خرڅ کړی دی چې هغه عُقیل او د رسول اللهﷺ د اکا زوی ؤ، نو ویل اوس نه سم کولای چې سړي ته ورسم او و وایم دا زما کور دی، رسول اللهﷺ نولس ورځې په مکه مکرمه کې پاته سو او په خېمه کې اوسېدی ځکه کوریې نه درلودی چې پکښې واوسیږي.

بیا نو رسول اللهﷺ امر وکړی چې قریش دې را ووزي او را دې سي، قریش را و وتل او د کعبې شریفې سره ور ته را ټول سوه، رسول اللهﷺ د صفا غونډۍ ته وختی او ډیره عظیمه خطبه یې و ویل، د الله جل جلاله حمد، مجد او عظمت یې و وایه، د الله جل جلاله ثناء او صفت یې وکړی، پر خپل ځان یې درورد و وایه بیا یې د اسلام د احکامو په بیانولو شروع وکړه، هغه د جاهلیت عادات او کارونه لکه شرک، قتل او قتال، د وینو تویول یې لغوه کړه، په دغه ځای کې یې سود او ربا حرام کړه او وې فرمایل: د جاهلیت ټول کارونه زما تر پښو لاندې دي (یعني: عبث او بېهوده کارونه دي) تر دې وروسته نه اعتبار لري او نه عمل په کیږي، اوس اسلام او د هغه احکام د اعتبار وړ او د عمل قابل دي، اسلام او د هغه احکام پر خلکو آمر دي، د جاهلیت ټول عادات او رسومات، رواجونه او کارونه لغوه دي بېله سِدانې، سِقایې، او رفادې، یعني: د بیت الله الحرام اهتمام او غم خوردني، چې دغه ته سِدانه ویل کېده او د حاجیانو د اوبو او خوړو خدمت چې دغه ته سقایه او رِفاده ویل کېده، دغه کارونه پر خپل ځای پاته دي، د دغو دوو کارو فخر او شرف پر خپل ځای محفوظ او باقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ځکه دغه لوی او مهم کار ؤ، خدمت او سخا پکښې وه مګر د جاهلیت نور ټول کارونه او په هغو سره فخر کول رسول الله ﷺ لغوه کړه.

بیا یې قریشو ته هغه خپله مشهوره جمله وویل او وې فرمایل:

«یا معشرَ القریش! مَا تَرونَ آنی فَاعِلٌ بِکُم؟»

اې قریشو! څه فکر کوی چې زه به ستاسې سره څه وکړم؟ هغوو ویل: د خیر امید مو دی مهربانه ورور او مهربانه وراره یې، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه تاسې ته داسې وایم لکه یوسُف علیه السلام چې خپلو ورونو ته وویل: «لاَ تَثرِیبَ عَلَیکُمُ الیَوم» زما له طرفه نن پر تاسې هیڅ ملامتې نسته ورځې تاسې آزاد یاست، یعنې: زما د جزاء څخه عفوه یاست، رسول الله ﷺ ټول اهل مکې ته عفوه وکړه او ټول یې معاف کړه.

ستاسې خو د قریشو هغه بد عملونه، بندیز، جنګونه، آزارونه، ټول په یاد دې چې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په مقابل کې یې کړي وه، مګر نن ورځ د بدلې او انتقام پر ځای رؤف او رحیم رسول الله ﷺ د مکې مکرمې ټولو اوسېدونکو ته عامه عفوه کوې.

اوس چې رسول الله ﷺ دلته په مکه مکرمه کې دی په مکه مکرمه کې پوره أمن او امان دی د مسلمانانو لښکر موجود دی، رسول الله ﷺ دلې دی او د خلکو په منځ کې ګرځې څوک د دین او اسلام پوښتنې ځنې کوې څوک سترې مسې ورسره کوې څوک یې د حال او احوال پوښتنه کوې، اسلام پر مکه مکرمه پوره مسلط دی په دغه وخت کې یوه واقعه پېښه سوه، هغه دا چې یو نفر چې فُضاله بن عُمیر اللیثي نومېدی، دغه سړي د رسول الله ﷺ د وژلو إراده درلودل، یو خنجر یې د ځان سره پټ کړی دی او غوارې چې رسول الله ﷺ په و وهې، په دغه وخت کې رسول الله ﷺ پر کعبه شریفه طواف کاوه او فضاله په ډېره آرامې سره د رسول الله ﷺ پر طرف ور رهې دی، کله چې رسول الله ﷺ ته ور نژدې سو رسول الله ﷺ ورته و ویل: فُضاله یې؟ ده ویل: هو یا رسولَ الله! فضاله یم، رسول الله ﷺ و فرمایل: د ځان سره دې څه خبرې کولې؟ هغه ویل: یا رسولَ الله! د الله ذکر مې کاوه، رسول الله ﷺ ورته وخندل (د ده په نیت خبر ؤ) او ویل: یا فُضاله! د الله څخه مغفرت و غواړه، هغه ویل: استغفر الله، رسول الله ﷺ خپل مبارک لاس د فضاله پر ځیګر کښېښاوه او ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله څخه مغفرت وغواړه، فضاله وویل: استغفر الله، رسول الله ﷺ خپل مبارک لاس ځني را پورته کړی، فُضاله وايي: د مخه تردې چې رسول الله ﷺ لاس راباندې کښېږدي د مځکي پر مخ مي د هيچا سره دومره عداوت نه درلودی لکه د ده ﷺ سره، خو لاس يې لا نه ؤ را څخه پورته کړی چې د الله جل جلاله په ټولو مخلوقاتو کي داسي شئ نه ؤ چي تر ده ﷺ دي ما ته خوښ او ګران وي، يعني: په دغه يوه لحظه کي رسول الله ﷺ تر ټولو مخلوقاتو او موجوداتو ما ته ګران او محبوب وګرځېدی.

دا هم د رسول الله ﷺ يوه معجزه ده چي دلته ښکاره سوه.

کله چي فضاله د دې ځای څخه رهي سو او خپل کور ته ځي هلته په لار کي يوه ښځه وه چي فضاله د هغې سره ناوړه تعلقات درلودل او کله کله به د هغې ملاقات ته ورتلی، هغې ښځي وليدی او ويل: راسه چي خبري اتري سره وکړو، فضاله د هغې ښځي غوښتنه په بيتو يا اشعارو سره ورد کړه، څرنګه چي هغه بيتونه په عربي دي زه به يې ترجمه درته را نقل کړم، فضاله وايي: دې ماته و ويل: راسه چي مجلس او خبري سره وکړو، ما ويل: يا! دغه کار الله او اسلام پر ما منعه کړی دی، که ما محمّد ﷺ او د ده ډله د فتحي په ورځ نه وای ليدلي چي بتان يې ماتول زه به درغلی وای، مګر د الله دين مي د ورځي په مثل روښانه و ليدی او شرک دومره تاريک دی چي تاريکی پټوي، يعني: تر تاريکيو لا تاريک دی، نو فضاله د هغې ښځي غوښتنه نه کړه قبوله.

اوس نو ځيني خلک لمنځونه کوي ځيني طوافونه کوي رسول الله ﷺ ناست دی او اصحاب کرام شا وخوا پر را ګرځېدلي دي، داسي معلوميږي لکه د څوارلسم سپوږمۍ چي په شپول يا هاله کي وي او بيا رسول الله ﷺ ولاړ سو د خلکو په منځ کي ګرځي، هلته ابوسفيان يو ځای ناست دی په فکر او چرت کي ډوب دی په دغه حالاتو کي فکر وهي او د ځان سره وايي: اوس چي مکه مکرمه تسليم سوه زه بايد څه وکړم؟ اوس څنګه کولای سم چي اهل مکه او قريش سره را ټول کړم او د ځينو عربو څخه مرسته وغواړم بيا يو لښکر جوړ کم او د مسلمانانو سره و جنګېږم.

ابوسفيان په دغه فکر کي غمجن ناست دی د ځان سره نقشې جوړوي چي څنګه به په دې کار کي کامیابه او موفق سم؟ په خپل فکر کي ډوب دی چي پر اوږه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو لاس کښېښوول سو، ده چي مخ ور واړاوه او ورته ويې کتل رسول اللهﷺ ورته ولاړ دی او ورته ويې ويل: يا اباسفيان! هغه وخت به دي نو الله جل جلاله وښويوي.
يعني: که ته لښکر سره راټول کړې نو به دي الله جل جلاله ذليله کړي، ابوسفيان وايي دلته مي نو اسلام زړه ته داخل سو، څوک دی چي د زړه په حال خبرېږي؟ دیﷺ څنګه پوه سو چي زه د څه شي په باره کي فکر کوم؟

حضرت بلال رضي الله عنه پر کعبه شريفه آذان کوي

وروسته عُتاب بن اُسيد، ابوسفيان او حارث بن هشام د قريشو دغه درې نفره سرداران سره ناست دي او مسلمانانو ته ګوري چي څنګه پر مکه مکرمه غالبه او فاتح سوه؟ هلته د لمانځه وخت سو رسول اللهﷺ بلال رضي الله عنه امر کړی چي لوړ کعبې شريفي ته وخېژه او آذان وکړه، بلال رضي الله عنه لوړ وختی او په آذان کولو يې شروع وکړه، عُتاب بن اُسيد و ويل: الله د اُسيد سره ښه وکړه چي دغه مريئ يې نه وليدی چي لوړ پر کعبه آذان کوي او هغه څه واوري چي دئ يې په قهرکاوه، حارث بن هشام و ويل: مګر زه په والله که پوه سم چي دغه دين حق دی متابعت به يې وکړم، ابوسفيان چپه خوله ناست دی څه نه وايي، ځکه ده ته لږ وخت د مخه د رسول اللهﷺ سره هغه قصه پېښه سوه چي د ده د زړه حال يې ورته و وايه، خو وروسته يې و ويل: زه والله هيڅ نه وايم که ما يو څه و ويل په والله دغه شګه به دهﷺ ته هغه حال و وايي(يوه کوچنۍ ډبره يې په لاس کي وه و هغې ته يې اشاره وکړه) ويل دغه شګه به حال ورته و وايي، پسله لږه وخته رسول اللهﷺ دغه د دوی په منطقه کي تېرېدی نو دوی ته ور وګرځېدی او وې فرمايل: زه په هغه شي خبرسوم چي تاسي سره ويل، يا عُتاب! الله د اُسيد سره ښه وکړه چي دغه مريئ يې نه وليدی چي سر ببره پر کعبه آذان کوي، يا حارث! که ته پوه سې چي دغه دين حق دی متابعت به يې وکړې، يا ابا سفيان که تا يو څه و ويل هغه خبره به دغه شګه ما ته وکړي، ابوسفيان وايي: دلته مي نو اسلام پوره و زړه ته ننوتی او زما په زړه کي يې ځای ونيوی دا مي يقين سو چي محمّدﷺ رسول الله دی، ځکه د زړه حال هم نه ځني پټېږي، عُتاب او حارث و ويل: موږ شاهدي آداء

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوو چې ته رسول الله يې. والله، په دغو خبرو هيڅوک نه ؤ خبر او نه څوک زموږ سره وه چې موږ و وايو هغه نفر ته خبر کړې. يا هغه نفر دغه حال تا ته در ورساوه، نو بېشکه ته رسول الله يې او هغه الله جل جلاله په دغه حال خبر کړې.

د بتانو ماتول

وروسته رسول اللهﷺ په داسې حال کې چې قريش او نور خلک سره را ټول وه پر اوښه سپور سو او خلک يې امر کړه چې د کعبې شريفې څخه ليرې سې، خلک ليرې سوه او ورته ګوري چې اوس رسول اللهﷺ څه کوي، رسول اللهﷺ يوازې پر کعبه شريفه طواف کوي او يوه کوچنۍ لکړه يې په لاس کې ده.

د کعبې شريفې پر شا وخوا درې سوه او شپېته بتان پراته وه چې تر دغه وخته پورې موجود وه، رسول اللهﷺ په لوړ آواز د سورةُ الإسراء (۸۱) نمبر آيات وايي:

﴿وَقُلۡ جَآءَ ٱلۡحَقُّ وَزَهَقَ ٱلۡبَٰطِلُۚ إِنَّ ٱلۡبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقٗا ۝٨١﴾.

دغه آيات شريف وايي او د هغو موجودو بتانو څخه و يوه يوه بت ته اشاره کوي، د دغه وخت او حال حاضر خلک وايي: بېله دې چې رسول اللهﷺ دغه بت لمس کړي (يعني: لاس يا لکړه ځنې ومښلوي) فقط چې په لکړه سره به يې اشاره ورته وکړه هغه بت به چپه سو، که به يې بت ته د شا له طرفه اشاره وکړه هغه بت به پړمخې د مخ پر طرف و لوېدی او که به يې د مخ له طرفه اشاره ورته وکړه بت به پر شا ستوني ستخ غځار سو، فقط د رسول اللهﷺ په يوه اشاره بېله لمسه يا لاس ور وړلو بتان چپه کېدل، خلک او قريش ورته ګوري چې د دوی آلهه يا خدايان دغسې يو په بل پسې چپه کيږي او ماتيږي، رسول اللهﷺ دغه آيات شريف په تکرار سره وايي:

﴿وَقُلۡ جَآءَ ٱلۡحَقُّ وَزَهَقَ ٱلۡبَٰطِلُۚ إِنَّ ٱلۡبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقٗا ۝٨١﴾. [الإسراء: ۸۱]

او د سورة سبأ (۴۹) نمبر آيات شريف هم ورسره وايي:

﴿قُلۡ جَآءَ ٱلۡحَقُّ وَمَا يُبۡدِئُ ٱلۡبَٰطِلُ وَمَا يُعِيدُ ۝٤٩﴾. [سبأ: ۴۹]

رسول اللهﷺ يوه يوه بت ته اشاره کوي او هغه لويږي، دا د مشرکانو هغه باطل

(c) ketabton.com: The Digital Library

آلهه یا خدایان وه چې په سوو کلو یې عبادت سوی ؤ او اوس یو په بل پسې لوېږي او ماتېږي، حاضرین وایي: عجبه خو دا وه: هر بت چې به غځار سو ټوټه ټوټه به سو. کوچنی کوچنی ډېرې به سو هیڅ ځای یا هیڅ شئ یې روغ نه پاته کېدی حتّی لویه ډبره لا نه پکښې پاته کېدل، ښه مثال یې د اوس ناشکن لوښي یا ګلاسونه دي چې مات سي ټوک ټوک او رېزه رېزه سي، د دغو بتانو هم دغه حال ؤ.

رسول الله ﷺ ټول بتان مات کړه بېله هُبله څخه چې هغه یې آخر ته پرېښاوه، هُبل هغه تر ټولو لوی بت، د بتانو معظم او د مشرکانو د آلهه یا خدایانو رئیس ؤ، دغه هُبل ډېر لوی بت ؤ چې لوړ په ځنځیرانو تړل سوی ؤ او لاندې بیا پر مځکه په اوسپنه ټینګ او ثابت سوی ؤ چې له ځایه څخه یې حرکت نه کاوه، رسول الله ﷺ ورغلی او دغه هُبل یې په سترګو کي واهه او ویل یې:

﴿وَقُلْ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَزَهَقَ ٱلْبَٰطِلُ ۚ إِنَّ ٱلْبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾﴾.

دلته نو هبل په ښورېدو سو په حرکت کي سو لکه زلزله چې پر کیږي، رسول الله ﷺ یې په سترګو کي وهي او آیات شریف وایي، هُبل ښوري، څرنګه چې پر مځکه په اوسپنه ټینګ سوی ؤ په یوه وار نه سو غځار خو په دغه حرکتو کي لکهٔ یو خوک چې یې ښوروي آخر غځار سو او پر مځکه ولوېدی.

هُبل، څرنګه چې ډېر لوی او غټ بت ؤ مات خو سو مګر لویې لویې ډبرې سو، داسي نه سو لکه هغه نور چې کوچنی کوچنی ټوټې به سوه، رسول الله ﷺ اصحاب کرام امر کړه چې نور یې هم مات کړی، هغه هم ور ولاړ سوه او هُبل یې ټوټه ټوټه کړی، دغه بت د هغو خلکو په لاس مات سو چې یو وخت یې د دغه بت عبادت کاوه او إله یې باله، قریش خپلو آلهه او خدایانو ته ګوري چې ټوټه ټوټه سوه نو یې اسلام زړو ته داخل سو ځکه هغه باطل آلهه یا خدایان خو یې ټول تباه او برباد سوه او د هغو بې وسي هم ور معلومه سوه.

د بتانو اوله او شروع هغه وه چې د عَمرو بن لحی په واسطه و جزیرةُ العرب ته راوړل سوه او دا یې د خیر البشر سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ پر لاس آخر او انتهاء وه، نو د بتانو عبادت چې د عَمرو بن لحی په واسطه سره شروع سوی ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ په واسطه په دغه قسم سره پای ته ورسېدی.

بیا نو رسول الله ﷺ إراده وکړه چي دننه کعبې شریفي ته ور سي، عثمان بن طلحه رضي الله عنه ته یې نفر ور ولېږی، د عثمان بن طلحه رضي الله عنه د مسلمانېدلو قصه مخ کي درته بیان سوې ده چي د عَمرو بن العاص او خالد بن ولید رضي الله عنهما سره مسلمان سو او د هغو سره یې یو ځای هجرت وکړی او د کعبې شریفي تصرف او کِلی د دغه عثمان رضي الله عنه د کورنیه سره وې، نو رسول الله ﷺ و دغه عثمان ته نفر ور ولېږی چي یا عثمان! د بني شیبه څخه کلی را وړه، بني شیبه د عبدالدار اولاده ده او د دغه عثمان بن طلحه رضي الله عنه کورنۍ او خاندان دی، ځرنګه چي د کعبې شریفي کلی د دوی سره وې نو د دوی بې اجازې وکعبې شریفي ته څوک نه سوای داخلېدلای.

عثمان بن طلحه رضي الله عنه ولاړی چي کلی را وړي، ځرنګه چي کلی د ده د مور سُلافه بنت سعد بن سُمیه سره وې نو خپلې مور ته ورغلی او کلی یې ځني وغوښتې مور یې ورته و ویل: یا عثمان! ستا هغه قصه نه ده په یاد چي ستا تر مسلمانېدلو د مخه ستا او د محمّد ﷺ په منځ کي پېښه سوه؟

هغه قصه مخ کي بیان سوې ده چي د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه یوه ورځ رسول الله ﷺ د عثمان بن طلحه څخه وغوښتل چي کعبې شریفي ته مي داخل کړه، ځرنګه چي هغه وخت عثمان پر کفر او شرک ؤ نو ویل: والله کعبې ته به نه سې را څخه داخل، رسول الله ﷺ بیا ورته و ویل: یا عثمان! کعبې ته مي داخل کړه عثمان ویل: والله هیڅکله به نه سې داخل، رسول الله ﷺ ورته و ویل: یا عثمان! کعبې ته مي د مخه ترهغه داخل کړه چي بیا کلی زما په لاس کي وي او هغه چاته یې ورکړم چي زما خوښه وي (یعني: کلی ستا د لاسه څخه وزي او زما لاس ته راځي) عثمان ویل: والله که دکعبې کلی ستا په لاس کي سوې هغه وخت نو زما دپاره د مځکي تر مخ د مځکي نس ښه او بهتر دی. (یعني: هغه وخت نو زما دپاره مرګ تر ژوند ښه دی) خو سبحان الله! دغه ده هغه ورځ راغله مګر عثمان رضي الله عنه مسلمان سوی دی او مور یې دغه قصه ور په یاد کړه، ویل: که زه کلی درکړم ته یې محمّد ﷺ ته ورکوې او هغه درته ویلي وه چي کلی د ده ﷺ لاس ته ورځي او هغه چا ته به یې ورکړي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده خوښه وي، عثمان و ويل: كه څه هم داسي وي دا رسول الله دی او خامخا يې بايد د امر اطاعت وسي كلی را كړه، مور يې كلی واخيستې او په خپلو اغوستو كالو كې يې پټې كړې، ويل: والله نه كلی دركوم او نه به يې دركړم، دغه كلی ستا! ستا د پلار او بني عبدالدار شرف دی هيڅكله يې نه دركوم، عثمان بن طلحه ﷺ كوښښ كوي چي مور قانع كړي وايي: كلی را كړه چي رسول الله ﷺ ته يې ورووړم.

هلته رسول الله ﷺ په انتظار دی او عثمان وځنډېدی ځكه مور يې نه راضي كيږي چي كلی وركړي، دلته نو رسول الله ﷺ ابوبكر الصدّيق او عمر فاروق ﷺ پسي ور ولېږل چي ورسی كلی را وړي، دوی هم د عثمان ﷺ كورته پسي ورغله حضرت عمر ﷺ په ډېر قوت سره دروازه وټكول او ناري يې كړه: يا عثمان! كلي دي څه كړه؟ رسول الله ﷺ په انتظار دی او ته وځنډېدې، د عثمان بن طلحه ﷺ مور د ډېري بيري څخه رېږدېدل كلي يې دكالو څخه را وايستل او عثمان ﷺ ته يې وركړه ويل: چي په زور يې اخلي تر هغه دا ښه ده چي په رضاء يې دركړم، عثمان ﷺ كلي واخيسته او رسول الله ﷺ ته يې ور وړه، ټول قريش ورته ګوري! د عبدالدار د اولادې شرف او عزت په دغه كلي كي دی او اوس يې دغه خپل شرف د رسول الله ﷺ په لاس كي كېښاوه، رسول الله ﷺ پوهيږي چي د عثمان ﷺ هغه پخوانی قصه په ياد ده او هغه قصه په خلكو كي مشهوره هم وه، خير رسول الله ﷺ د كعبې شريفي دروازه خلاصه كړه وې ليده چي مشركانو دننه په كعبه شريفه كي بتان رسم كړي دي چي په هغه جمله كي يې د ابراهيم عليه السلام او اسماعيل عليه السلام عكسونه هم رسم كړي وه او پر داسي شكل يې رسم كړي وه چي غشي يا ازلام يې تقسيمول، رسول الله ﷺ و فرمايل:

«قَاتَلَهُمُ اللهُ فَعَلُوا بِشَيخِنَا هٰذا، واللهِ مَا استَقسَمَ بِالأَزلَامِ قَط»

ژباړه: الله دي دغه رسم كوونكي و وژني، زموږ د شيخ سره يې داسي عمل كړی دی، په والله هغو هيڅكله ازلام (غشي) نه دي تقسيم كړي.

رسول الله ﷺ په كعبه شريفه كي د كوتري يوه مجسمه وليدل چي د لرګي څخه جوړه سوې وه، هغه مجسمه يې په خپل مبارک لاس ماته كړه، نور نو رسول الله ﷺ كعبې شريفي ته نه ور ننوتی بلكه ځيني اصحاب كرام يې امر كړه چي كعبې شريفي ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ننوزي او هغه رسمونه چي په کعبه شريفه کي دي پاک او زايل کړي، هغه رسمونه پاک کړل سوه بيا نو رسول الله ﷺ کعبې شريفي ته دننه ورغلی خو بيا هم د ابراهيم عليه السلام د رسم څه آثار او علامې پاته وې، رسول الله ﷺ هغه د رسمو پاته علامې په خپل مبارک کالي په خپله د دې دپاره مښلې چي پوره پاکي سي.

اوس چي دننه کعبه شريفه د بتانو د رسمو څخه پوره پاکه سوه رسول الله ﷺ ور ننوتی او دروازه يې په ځان پسي وتړل، په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ سره دننه په کعبه شريفه کي بېله بلال او اسامه رضي الله عنهما څخه بل څوک نه وه ور سره، رسول الله ﷺ دننه په کعبه شريفه کي په دغه مبارک ځای او مبارک وخت کي دوه رکعاته لمونځ آداء کړی، د لمانځه د آداء کولو په وخت کي يې مخ هغه دېواله ته ؤ چي پر دروازه مخامخ دی او د دېواله څخه يونيم متر لېري ولاړ ؤ، په هغه وخت کي د کعبې شريفي چت پر شپږو عمودو يا پايو ولاړ ؤ (يعني: دننه په کعبه شريفه کي شپږ عموده وه) او رسول الله ﷺ په داسي ځای کي لمونځ آداء کړی چي يو عمود يې راسته طرف ته ؤ او دوه عموده يې چپه طرف ته وه او درې عموده يې تر شا وه، د لمانځه تر آداء کولو وروسته رسول الله ﷺ دننه په کعبه شريفه کي شا وخوا وګرځېدی تکبير او تهليل يې و وايه او بيا يې دروازه خلاصه کړه، قريش ټول دباندي په انتظار ولاړ دي چي اوس رسول الله ﷺ څه کوي او څه به وکړي؟ رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د دروازې پر دوو چارچوبو لاسونه کېښوول او وې فرمايل:

﴿لا إله إلا الله وحده لا شريک له، صدق وعدَه، و نصر عبدَه، و هزم الأحزاب وحدهُ﴾.

يا معشر القريش! الله جل جلاله ستاسي د جاهليت فخرونه او په پلرو سره ځانونه لوی بلل ايسته کړه، ټول انسانان د آدم عليه السلام څخه دي او آدم عليه السلام د خاورو څخه دی او بيا يې د سورةُ الحُجُرات (۱۳) نمبر آيات تلاوت کړی چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ ﴿١٣﴾﴾.

ژباړه: اې خلکو! بېشکه چي موږ، تاسي ټوله د يوه سړي او يوې ښځي څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي یاست (چې آدم علیه السلام او حواء دي) او موږ تاسي د دې دپاره فرقې او قبیلې ګرځولي یاست چې یو د بله سره و پېژنی، بېشکه چې په نېز د الله جل جلاله معزز او مکرم هغه څوک دی چې په تاسي کي ډېر متقي او د ښو اخلاقو خاوند وي.

ورونو! د نن ورځې د حالاتو او د هغو بېځایه فخرو چې په قوم یا وطن سره فخر کېږي د حقیقت د ښکاره کولو دپاره به د دغه آیات شریف لږ تفسیر بیان کړل سي:

نن ورځ چې یو څوک د یو چا غیبت کوي یا یې بد وایي او د نورو خلکو په عیبو پسي ګرځي او بیا د هغو عیبونه بیانوي، د دې ټولو منشأ او اساس کبر او غرور دی، هغه انسان چې خپل ځان تر نورو لوړ بولي او نورو ته د حقارت په سترګه ګوري هغه دغه کارونه کوي، مګر الله جل جلاله موږ ته دا را وښوول چې یوه انسان لره نه ښایي چې په خپل اصل او نسب، عزت او لویي، مال او دارایي مغروره سي او فخر په وکړي، بلکه انسان باید پوه سي چې د انسان دپاره اصلي او اساسي عزت او محترم والی په دې کي دی چې ښه عمل او ښه اخلاق ولري او همېشه د الله جل جلاله څخه وبېرېږي.

په ښو اخلاقو او تقوٰی سره یو انسان د الله جل جلاله په دربارکي معزز، محترم او مکرم کېدلای سي، د نسب او قومیت اصلي حقیقت دا دی چې ټول انسانان د آدم او حواء څخه پیدا سوي دي، سیادت او حضرتوالی، صاحبزاده او آخندزاده، عثماني او فاروقي، صدیقي او انصاري، هاشمي او قریشي، شیخي او خاني او نور ټول دغسي د تعریف او ستاینې الفاظ لکه دُرانئ او فلانئ زی، دغه ټول د ښه علم او ښه عمل، د ښو اخلاقو او ښې معاملې، د تقوٰی او پرهېزګارۍ په مقابل کي هیڅ هم نه دي.

دغه خانداني صفتونه او ستاینې فقط د دې دپاره دي چې خلک په وپېژندل سي، بېله دغه پېژندګلوۍ بل قدر او قېمت نه لري، د انسان اصلي قدر او قېمت په دې کي دی: چې متقي او پرهېزګار، عالم او د پوهي خاوند وي، هو، هلته داسي کسان سته چې الله جل جلاله په یوه شریفه او معززه کورنۍ کي پیدا کړي وي، دا یو داسي شرف دی چې د الله جل جلاله له طرفه و انسان ته ورکول کېږي، د دې مثال داسي دی لکه ځیني کسان چې الله جل جلاله خوبصورته او ښایسته جوړ کړي وي، خو یوازي هغه ښایست د فخر او ناز وړ نه دی او نه د یوه انسان د کمال دپاره دغه ښایست معیار اینښوول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدلای سي او نه دغه ښايسته انسان دا حق لري چې د خپل ښايست په سبب دې نورو ته په سپکه سترګه وګوري، هو، د دغه نعمت که ښايست دی او که په ښه کورنۍ کې پيدا سوی دی شکر دې آداء کړي، چې الله جل جلاله دغه نعمت ده ته بېله د ده د اختياره او بېله د ده د تصرفه څخه ورکړی دی، خو د شکر يو اساسي شرط دا دی چې په دغه نعمت سره پر نورو فخر او غرور و نه کړي او دغه نعمت بايد په بد اخلاقيو او بدو خويو سره خراب نه کړي، مقصد دا چې د مجد او شرف، د عزت او فضيلت اصلي معيار نسب نه دی بلکه علم او تقوىٰ، ښه اخلاق او پاک ژوند د عزت او فضيلت معيار بلل کيږي او متقي سړئ هيڅکله نورو انسانانو ته په سپکه سترګه نه ګوري.

(دا هم د رسول الله ﷺ يوه خطبه وه چې په دغه ځای کې يې وفرمايل)

پسله هغه چې رسول الله ﷺ دکعبې شريفې څخه راووتی راغلی په مسجد الحرام کې کښېنستی او د کعبې شريفې کلي يې په لاس کې ده، عبّاس بن عبدالمطلب رضي الله عنه ډير ژر ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! سقايه او رفاده او دکعبې شريفې کلي دا ټوله شرف ما ته راکړه سِقايه او رِفاده خو د عبّاس رضي الله عنه په لاس کې وه، که اوس دَ کعبې شريفې کلي هم ورکول سي نو د کعبې شريفې ټول شرف د ده سو، ځکه يې د رسول الله ﷺ څخه کلي هم وغوښتې، رسول الله ﷺ و فرمايل: عثمان بن طلحه چيري دی؟ عثمان رضي الله عنه حاضر سو، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا عثمان! دغه دي کلي دي «اليومُ يومُ بِرٍّ و وفاء. اليومُ يومُ بِرٍّ ووفاء» واخلی د عبدالدار اولادې! د شيبه اولادې! او تر ابده يې واخلی د قيامت تر ورځې دغه کلي ستاسي دي، ستاسي څخه به يې څوک وا نه خلي مګر ظالم، الله جل جلاله تاسي د ده پر بيته امينان کړي ياست کوم شئ چې د دغې بيتې څخه تاسي ته در رسيږي په ښه طريقه سره يې خوری.

نو ځکه د کعبې شريفې کلي تر نن ورځې پورې د بني شيبه څخه دي، دوی دي چې د کعبې شريفې دروازه خلاصوي، بېله اجازې څخه د بني شيبه نه پاچا او نه رئيس او نه بل د عزت خاوند کعبې شريفې ته ننوتلای سي، دغه تولّي د رسول الله ﷺ په امر سره د دوی ده او که چا ځني واخيستل هغه څوک د رسول الله ﷺ په شاهدي سره ظالم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر کله چې رسول الله ﷺ په کعبه شریفه کې لمونځ آداء کړی او بیا را وتی، سمدستي عبدالله بن عمر بن الخطاب ﷺ کعبې شریفي ته ور ننوتی او د بلال ﷺ څخه یې پوښتنه وکړه چې رسول الله ﷺ پرکوم ځای لمونځ آداء کړی؟ ځکه عبدالله بن عمر ﷺ د رسول الله ﷺ پر متابعت ډیر حریص ؤ هرکار چې به رسول الله ﷺ کاوه یا به یې کړی ؤ عبدالله بن عمر ﷺ د هغه کار د کولو ډیر کوښښ کاوه نو ځکه سمدستي کعبې شریفي ته ورننوتی او د بلال ﷺ څخه یې پوښتنه وکړه چې رسول الله ﷺ پر کوم ځای لمونځ آداء کړی؟ حضرت بلال ﷺ هغه ځای ور وښاوه او عبدالله بن عمر ﷺ پر هغه ځای لمونځ آداء کړی او وایي: دا مي هېر سوه چې د بلال ﷺ څخه پوښتنه وکړم چې رسول الله ﷺ څو رکعاته لمونځ آداء کړی؟

د بیعت اخیستل

کله چې الله جل جلاله و رسول الله ﷺ او مسلمانانو ته مکه مکرمه ور فتحه کړه، نو اهل مکې ته حق ورښکاره سو او په حق پوه سوه، دا ورمعلومه سوه چې کامیابي ته بله لار نسته بېله اسلامه، نو ټول اهل مکې د مسلمانېدلو إراده وکړه او د رسول الله ﷺ سره د بیعت دپاره ښځې او نارینه سره یو ځای سوه، رسول الله ﷺ د صفا پر غونډۍ کښېنستی او حضرت عمر ﷺ تر ده ﷺ کښته ناست ؤ د خلکو څخه یې بیعت اخیستی، ټولو خلکو پر دې بیعت ور سره وکړی چې د ده ﷺ اوامر به اوري او تر کومه ځایه چې یې په وسه پوره وي اطاعت به یې کوي، د رسول الله ﷺ سره چې به نارینه بیعت کاوه، د بیعت کولو په وخت کي به رسول الله ﷺ لاس ورکړی.

کله چې رسول الله ﷺ د نارینه وو د بیعت څخه فارغه سو نو یې د ښځو څخه په بیعت اخیستلو شروع وکړه او د ښځو څخه یې بیعت فقط د خولې په خبرو سره اخیستی، ښځو ته یې لاس نه ورکاوه، امام بخاري د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې وایي: رسول الله ﷺ د ښځو سره د خولې په خبرو بیعت کاوه او هیڅکله د رسول الله ﷺ لاس د ښځې د لاسه څخه نه دی مښتی بېله هغو ښځو چې الله جل جلاله ده ﷺ ته حلالې کړې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ د صفا پر غونډۍ لوړ ناست ؤ او حضرت عمر رضي الله عنه تر ده ﷺ کښته ناست دی د ښځو سره یې د رسول الله ﷺ په امر بیعت کاوه، یعني: د رسول الله ﷺ خبري یې دوی ته ور رسولې، د ښځو په جمله کي هند بنت عتبه د ابوسفیان ښځه هم راغلې وه، دا هغه ښځه ده چي د اُحُد په ورځ یې د سید الشهداء سیدنا حمزه رضي الله عنه تر شهادت وروسته د هغه پزه او غوږونه ور پرې کړه او ځیګر یې ور څیري کړی او د هغه اینه یې را وکښل، دا هغه هند ده چي رسول الله ﷺ په هغو لسو نفرو کي یاده کړې وه چي ویل: که د کعبې شریفي په پوښو هم ځړېږي وبې وژنی، اوس دغه هند د ښځو په منځ کي راغلې ده مخ یې پټ دی نه پېژندل کېږي، دا غواړي چي مسلمانه سي او په مسلمانېدلو سره امان پیدا کړي، اوس چي رسول الله ﷺ د ښځو څخه د بیعت په اخیستلو شروع وکړه وې فرمایل: تاسي به زما سره بیعت کوی چي الله جل جلاله لره به هیڅ شئ نه شریکوی، هند وویل: یا رسولَ الله! هغه چي نن مات کړل سوه که هغه آلهه یا خدایان وای نن به یې زموږ سره یو څه مرسته کړې وای.

رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: او غلا به نه کوی، هند و ویل: یا رسولَ الله! ابوسفیان یو بخیل سړئ دی ما د ده د ماله څخه څه اخیستي دي او نه یم خبره چي هغه ما ته حلال وه که حرام، ابوسفیان چي دالته ولاړ ؤ هغه و ویل: هغه چي پخوا دي اخیستي دي هغه مي در بخښلې دی.

رسول الله ﷺ و فرمایل: ته هند بنت عتبه یې؟ دې ویل: هو زه هند یم یا نبيَ الله! پر هغه تېرو سوو عفوه را ته وکړه الله دي تا ته عفوه وکړي.

رسول الله ﷺ و فرمایل: زنا او فاحش کارونه به نه کوی، هند و ویل: آیا حُره ښځه زنا کوي؟ ځکه د جهالت او کفر په وخت کي هم عربو زنا بد کار باله، حُرو ښځو هیڅکله زنا نه کول، فقط هغه مینځي وي چي خپلو مالکانو به د پیسو د ګټلو دپاره دغه کارونه په کول، په حرو ښځو کي زنا شاذ او نادره پېښېدل، نو هند په تعجب کي سوه چي زموږ ښځه څنګه د نه زنا کولو بیعت اخیستل کېږي؟

خوندو! رسول الله ﷺ د ټولو مسلمانو ښځو څخه په دغه لفظ بیعت اخیستی دی: چي زنا او فاحش کارونه به نه کوی، په جاهلیت کي هم د مشرکانو ښځو زِنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کول، د ښځې دپاره عفت او ځان پاک ساتل شرف او عزت دی، هغه کسان چې نن ورځ په غير شرعي ډول د ښځو د حقوقو ناره وهي: په والله هغه ستاسي غمخوره نه دي او نه ستاسي حقوق درکوي، بلکه هغه غواړي چې خپل شهواني غوښتني او خواهشات په آسانه سره لاس ته ور وړي، د خپل شيطاني هوس د پوره کولو دپاره ستا عزت او شرف درڅخه واخلي، دوی غواړي چې په لارو او کوڅو کي مو بېله ستره او حجابه وويني، دوی غواړي چې په بازارو او دفترو کي مو و ويني، دوی غواړي چې په دکانو او موسسو کي مو و ويني او دوی په خپله خوښه په تاسي کي چَڼ او خوښول وکړي او په آساني سره خپلي شهواني غوښتني پوره کړي، په دغسي حالت کي نو تا ته کوم شرف او عزت يا کوم قدر او قيمت پاته کيږي؟ آيا ستا د عزت او شرف لوټول ستا حقوق دي چې تا ته درکول کيږي؟

خوري! که پيسې يا مال ولرې پټ يې ساتې، که يو اميل او لاکټ ولرې پټ يې ساتې چې څوک يې درڅخه غلا نه کړي، خو د عزت او شرف مرغلره تر دغو شيانو لوړه او مهمه ده، د شرف قيمت په هيڅ شي کي نسته د هغه په ساتلو کي ډير کوښښ کوه، نن ورځ ستا د شرف او عزت لوټماران او خائنان ډير دي، د دوی د خولې په خوږو خبرو مه خطاوزه دا ټوله د صياد او ښکاري لومکې او دامونه دي.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: او خپل اولادونه به نه وژنی، ځکه مشرکانو ژوندي اولادونه ښخول، هند و ويل: موږ کوچني لوی کړه او تاسي په بدر کي په لوی واله و وژل تاسي او هغه ښه پوهېږی، دايې ځکه و ويل: چې د دې پلار او ورور او اکا په بدر کي و وژل سوه او په يوه روايت کي راغلي دي چې د دې زوی حنظله هم په بدر کي وژل سوی ؤ. حضرت عمر ﷺ دغه د دې پرخبرو ډير وخندل او رسول الله ﷺ هم تبسم وکړی، رسول الله ﷺ چې هره خبره کوي هند په مقابل کي يو څه وايي.

بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: تاسي به بُهتان نه واياست (هغه چې يو څوک په بل چا پوري د عيب خبري تړي)

هند و ويل: والله بُهتان ډير بد کار دی او ته موږ نه امر کوې مګر په ښو او معقولو اخلاقو.

بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: په ښو کارو کي به زما نا فرماني نه کوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هند و ویل: په والله مورې په دې مجلس کې داسې نه یو کښېنستلې چې زمورې په زړوکې دې دا وي چې مورې به ستا نا فرمانې کوو، یعنې: مورې دلته په صدق او اخلاص راغلې یو او دا مو إراده ده چې ستا اوامر به منو او عملې کوو.

کله چې هند کورته ولاړه هغه بت چې دوی په خپل کورکې درلودی هغه یې مات کړی او د ماتولو په وخت کې یې ورته ویل: مورې په تا خطاوتلې وو.

دا د رسول الله ﷺ سره د ښځو بیعت ؤ او رسول الله ﷺ ټولو ښځوته د مغفرت دعاء وکړه.

د عبدالله بن سعد بن أبي سرح اسلام

مورې مخ کې و ویل: چې رسول الله ﷺ د لسو نفرو د وژلو امر کړی ؤ چې په هغه جمله کې عبدالله بن سعد بن أبي سرح هم ؤ او دئ هغه څوک دی چې وحې یې لیکلې او بیا مرتد سو، دئ هم په مکه مکرمه کې پټ ؤ څرنګه چې عبدالله بن أبي سرح د حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه د خاله زوی او رضعي ورور ؤ، نو یې و عثمان رضی الله عنه ته نفر ور و لېږی چې زه په فلانې ځای کې پټ یم، عثمان رضی الله عنه هلته ورغلی عبدالله ورته و ویل: زه باید څه وکړم؟ عثمان رضی الله عنه ورته و ویل: رسول الله ﷺ ستا د وژلو امر کړی دی په والله که مسلمانانو د کعبې شریفې پرپوښو پیدا کړې هم دې وژنې.

عبدالله ویل: چاره څه ده؟

ویل: چاره دا ده چې مسلمان سې بېله اسلامه بله د خلاصون لار نه لرې.

عبدالله ویل: اسلام مې قبول دی او مسلمانېږم خو تر رسول الله ﷺ پورې څنګه ورسم؟

عثمان رضی الله عنه و ویل: ځان و پېچه مول ووهه او درځه زه به دې ورولم.

ده هم مخ پټ کړی او د عثمان رضی الله عنه سره رهي سو، دا خو معلومه خبره ده کوم څوک چې د عثمان رضی الله عنه سره ملګری او رهي وي څوک کار نه په لري، څو د رسول الله ﷺ خېمې ته ورسېدل، هلته د رسول الله ﷺ سره د اصحاب کرامو یوه ډله ناسته وه چې د هغو په جمله کې یو انصاري هم موجود ؤ، دغه انصاري پر خپل ځان دا نذر ایښی ؤ: که عبدالله بن سعد بن أبي سرح په لاس راغلی که څه هم د کعبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریفې ترپوښتو لاندې وي په والله زه یې وژنم، یعني: د دغه عبدالله بن سعد وژنه یې پرځان نذر کړې وه، اوس دغه انصاري صحابي هم د رسول الله ﷺ په مجلس کې ناست دی دا دی عثمان بن عفان ﷺ چې عبدالله بن سعد بن أبي سرح ور سره ملګری دی د رسول الله ﷺ خېمې ته ورغله، اول عثمان ﷺ خېمې ته ورننوتی او ویل: یا رسولَ الله! زما سره عبدالله بن أبي سرح را سره دی راغلی دی چې مسلمان سي بیعت ور سره وکړه، په دغه وخت کې عبدالله هم خېمې ته ورننوتی اوس هغه څوک چې وینه او مرګ یې د رسول الله ﷺ له طرفه مباح ګرځول سوي دي غواړي چې په مسلمانېدلو سره خپل ځان له مرګه خلاص کې او غواړي چې بیعت وکړي، عبدالله بن سعد د بیعت دپاره خپل لاس و رسول الله ﷺ ته ور اوږد کړی، مګر رسول الله ﷺ لاس نه ورته را وغځاوه، رسول الله ﷺ خپل لاس ټول نیولی دی او ساکت دی څه نه وایي، خلک ورته ګوري عبدالله لاس ور غځولی دی او رسول الله ﷺ لاس نه ور کوي، څو لحظې سکوت او خاموشي وه څو عبدالله هم خپل لاس ور ټول کړی، رسول الله ﷺ د ده د بیعته څخه ممانعت او خود داري وکړه ځکه دا هغه سړئ دی چې یو وار مسلمان او بیا مرتد سو او دا آوازې یې هم اچولې چې قرآن مجید مُشوّه او اړول سوی دی، شخصاً ما تغیر پکښې راوستلی دی تر دې لویه ګناه چیري ده چې پر الله جل جلاله درواغ و وایي؟ نو ځکه رسول الله ﷺ د ده له بیعته ځان وژغوری یا منعه کړی.

عثمان ﷺ بیا و ویل: یا رسولَ الله! پر اسلام بیعت ور سره وکړه، دوهم وار بیا عبدالله د بیعت دپاره لاس ور اوږد کړی خو رسول الله ﷺ دوهم وار هم لاس نه ور وغځاوه خلک ورته ګوري دا اول وار دی چې رسول الله ﷺ د بیعت دپاره چا ته لاس نه ورکوي، یو نفر راغلی دی غواړي چې مسلمان سي او رسول الله ﷺ یې نه قبلوي لاس یې ټول نیولی دی، په مجلس کې سکوت او خاموشي ده هیڅوک څه نه وایي.

درېیم وار بیا عثمان ﷺ و ویل: یا رسولَ الله! بیعت ور سره وکړه په والله غواړي چې مسلمان سي، درېیم وار بیا عبدالله لاس ور وغځاوه بیا هم رسول الله ﷺ د څه وخت دپاره لاس ټول نیولی ؤ او بیا وروسته یې مبارک لاس ور وغځاوه او پر اسلام یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیعت ور سره وکړی.

عبدالله بن سعد مسلمان سو او په دغه طریقه د وژلو څخه خلاص سو، اوس په أمن او امان کې سو او د رسول اللهﷺ د خېمې څخه و وتی، رسول اللهﷺ ناستو خلکو ته وکتل او وې فرمایل: «أَلَيسَ فِيكُم رَجُلٌ رَشِيد؟» آیا په تاسي کي یو پوه او عاقل سړئ نسته؟ کله چي ما د ده له بیعته لاس را ټول کړی چي ور ولاړ سوی وای او وژلی یې وای.

بیا رسول اللهﷺ هغه انصاري ته وکتل چي د دغه عبدالله وژل یې پرځان نذر کړي وه او ویل: ما د ده له بیعته ممانعت نه کاوه (ځان نه ژغوری) مګر د دې دپاره چي ستا نذر پرځای سوی وای، تا د ده وژل پرځان نه وه نذر کړي؟ اوس هغه ستا په حضور او مخ ته ؤ او بېله امانه ؤ تا ولیدم چي ما د ده له بیعته امتناع وکړه او ته نه ور ولاړېدلې چي وې وژنې، هغه انصاري وویل: یا رسولَ الله! والله نه سوم پوه، که تا ما ته په سترګو اشاره کړې وای ما به وژلی وای، رسول اللهﷺ و فرمایل:

«مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَقتُلَ بِخَائِنَةِ الأَعيُنِ»

ژباړه: نبي لره دا نه ښایي، یا نبي داسي کار نه کوي چي څوک دي د سترګو په اشاره و وژني، انبیاء عليهم السلام څوک د سترګو په اشاره نه وژني، د انبیاوو وژل په صریح امر سره وي.

نو عبدالله بن سعد بن أبي سرح په دغه طریقه سره له مرګه خلاص سو.

د عِکرمه بن أبي جهل مسلمانېدل

عِکرمه د ابوجهل زوی چي دئ هم یو د هغو لسو نفرو څخه ؤ چي رسول اللهﷺ یې د وژلو امر کړی ؤ بالکل د مکې مکرمې څخه دباندي تېښتېدلی ؤ او جدې ته ولاړ څرنګه چي اوس د جزیرةُ العرب ډېره حصه د اسلام تر حکم او تسلط لاندي ده نو عِکرمه د پټېدلو ځای نه درلودی هلته په جده کي په یوه کښتۍ کي سپور سو غواړي چي تر جزیرةُ العرب دباندي وتښتي، په دغه وخت کي چي عِکرمه وتښتېدی د عِکرمه ښځي ایمان را وړی او مسلمانه سوه، نو رسول اللهﷺ ته ورغله او ویل: یا رسولَ الله!

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مي عِکرمه مسلمان درته را وستی أمان ورکوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، که عِکرمه مسلمان راغلی په امان دی او امان ورکوم، د عِکرمه ښځي و ویل: یا رسولَ الله! زه یې مسلمان راولم.

بیا نو ښځي د عِکرمه معلومات وکړی ورته معلومه سوه چي هغه جدې ته تللی دی، ښځه یې جدې ته پسي ولاړه هلته چي یې معلومات وکړی خلکو ویل: هغه په کښتۍ کي سپور سو او ولاړی، خو په هغه وخت کي چي عِکرمه په کښتۍ کي سپور دی دریاب طوفاني سو څپې یې وهلې، هغه خلک چي په کښتۍ کي سپاره وه خپل مرګ یې په سترګو ولیدی او ټولو په دعاء شروع وکړه، که څه هم د کښتۍ سپاره خلک ټول کفار او مشرکان وه خو رجوع او دعاء یې ټوله و یوه الله ته وه، د یوه بت نوم هم نه یادوي، عکرمه ورته ګوري چي دغه خلک ټول بت پرستان دي خو مرسته او مدد بېله الله جَلَّ جَلَالُهُ بل د هیچا څخه نه غواړي هغه د دوی آلهه او خدایان هغه چي دوی یې عبادت کوي هغه یې ټول پرېښوول او مرسته نه ځني غواړي.

اوس هم ټول کفار او نصارا دغسي دي، کله چي زلزله یا بل لوی آفت پر راسي دوی نه وایي: یا عیسی! بلکه وایي: یا الله!

عموماً ټول انسانان د واقعي آفت او مصیبت په وخت کي فطرتاً بېله الله جَلَّ جَلَالُهُ څخه بل څوک نه یادوي او نه د بل چا څخه مرسته غواړي.

اوس هم عِکرمه ویني او ورته ګوري دغه خُلک ټول هغه خلک دي چي د بتانو عبادت کوي د بتانو پر نامه حیوانات حلالوي، مګر اوس د یوه بت نوم هم نه یادوي بلکه ټول و یوه الله جَلَّ جَلَالُهُ ته نارې وهي، نو عِکرمه د ځان سره و ویل: هغه چي په سمندر او دریاب کي رب دی او مخلوق ته نجات ورکوي په وچه کي هم هغه ذات، رب او نجات ورکوونکی دی، په دغه وخت کي یې اسلام زړه ته لار وکړه، کله چي دریاب آرام سو عِکرمه و ویل: ما بیرته ساحل ته بوزی او کښته مي کړی.

عِکرمه یې بیرته جدې ته را وستی او کښته یې کړی په جده کي یې خپله ښځه ولیدل ویل: څنګه راغلې یې؟ ښځي یې ورته و ویل: که رسول الله ﷺ ته مسلمان ورسې هغه امان درکوي، ده ویل: والله زما زړه ته هم ایمان ننوتلی دی، عِکرمه بیرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکې مکرمې ته راغلی او مسلمان سو، رسول الله ﷺ هم د ده په ایمان ډیر خوشاله سو، ځکه د دې امت د فرعون زوی، د مکې مکرمې د مشرک قریشو یو مشر. د رسول الله ﷺ او مسلمانانو لوی دښمن مسلمان سو.

د صفوان بن امیه مسلمانېدل

که څه هم صفوان بن اُمیه د هغو کسانو څخه نه ؤ چي رسول الله ﷺ دي د ده د وژلو امر کړی وي خو بیا هم دئ په دې صفت چي د قریشو د مشرانو څخه یو مشر ؤ پر خپل ځان و بېرېدی او د مکې مکرمې څخه وتښتېدی، کله چي د صفوان ښځي چي مسلمانه سوې وه ولیدل چي عِکرمه په امان سو نو عمیر بن وهب الجُمَحي رضي الله عنه ته ورغله او د صفوان د أمان په باره کي یې خبري ور سره وکړې، عمیر بن وهب رضي الله عنه د صفوان د ښځي په ملګرتیا و رسول الله ﷺ ته ورغلی او د صفوان دپاره یې امان ځني وغوښتی، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، که صفوان مسلمان سو امان ورکوم، دوی ویل: یا رسولَ الله! صفوان د ضد او عناد خاوند دی که مسلمان نه سي امان ورکوې؟ ویل هو، را دي سي څلور میاشتي امان ورکوم، عمیر بن وهب و ویل: یا رسولَ الله! د صفوان د امان دپاره یوه علامه راکړه چي دئ په قانع کړم، رسول الله ﷺ خپله مبارکه لنګوټه یا پټکئ هغه چي د مکې مکرمې د فتحي په ورځ یې تړلې وه ورکړه، ویل: دغه زما د امان علامه ده، عمیر بن وهب رضي الله عنه پسي ولاړی صفوان یې هم په جده کي پیدا کړی، صفوان غوښته چي په کښتۍ کي سپور سي او یمن ته ولاړ سي، خو عمیر بن وهب رضي الله عنه ورته و ویل: راځه که څه هم پر هغه خپل کفر او شرک پاته یې رسول الله ﷺ څلور میاشتي امان درکوي مګر ښه خبره دا ده چي اوس مسلمان سې، صفوان ویل: یا، د مسلمانېدلو إراده مي نسته خو دغه امان مي قبول دی، نو صفوان پر هغه خپل شرک ؤ او د رسول الله ﷺ د امان په سبب مکې مکرمې ته راغلی او رسول الله ﷺ ته یې و ویل: ما ته دوې میاشتي وخت راکړه چي د اسلام په باره کي فکر وکړم، رسول الله ﷺ و فرمایل: څلور میاشتي اختیار لرې، بیا یې د حُنین په غزاء کي که څه هم مشرک ؤ اشتراک وکړی چي دغه غزاء د مکې مکرمې تر فتحي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لږ وروسته پېښه سوه، چې بيان به يې وروسته درته وسي.

مګر صفوان د امان د مودې تر ختمېدلو د مخه مسلمان سو.

دا د قريشو سرداران وه او دا يې و اسلام ته د داخلېدلو حالات وه.

اوس چې رسول الله ﷺ ته مکه مکرمه چې د ده ښار، وطن او د زېږېدلو ځای ؤ فتحه او تسليم سوه، په انصارو کې دا ېېره پيدا سوه چې رسول الله ﷺ دي دلې پاته سي، نو انصارو په خپل منځ کي سره و ويل: آيا پسله دغه چې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته د ده وطن او ښار ور فتحه کړی دا فکر نه کوی چې رسول الله ﷺ دي د اوسېدلو دپاره دلې پاته سي؟

په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د صفا پر غونډۍ ولاړ ؤ او دعاء يې کول، کله چي د دعاء څخه فارغه سو ويل: تاسي څه سره ويل؟ دوی ويل: څه مو نه ويل يا رسولَ الله! بيا هم رسول الله ﷺ ورته و ويل: په کومه موضوع کي چي مو خبري کولې را ته و واياست، انصارو هغه خپل حال ورته و وايه، رسول الله ﷺ و فرمايل: معاذ الله ژوند مي هم ستاسي سره دی او مرګ مي هم ستاسي سره دی.

رسول الله ﷺ نولس ورځي په مکه مکرمه کي پاته سو چي په دغه موده کي يې خلکو ته د هدايت او تقوٰی، ديني او اسلامي لار ښوونې کولې او د دغه ځايه څخه يې د اسلامي دعوت او د شا و خوا د بتانو د ماتولو دپاره ډلې يا سريې لېږلې چي د مکې مکرمې د شا و خوا په قبيلو کي يې ټول موجود بتان مات کړه او په مکه مکرمه کي داسي اعلان وسو: هر څوک چي پر الله او د آخرت پر ورځ ايمان لري په خپل کور کي دي هيڅ بت ښېله ماتولو نه پرېږدي او په دغه نولس ورځو کي رسول الله ﷺ لمونځ سفريانه کاوه چي په عربي کي قصر ورته وايي (يعني: څلور رکعتيزه فرضي لمونځ يې دوه رکعاته کاوه) خو لمنځونه يې نه سره يو ځای کول چي جمعه ورته ويل کيږي، هغه دا چي د ماپښين او ماځيګر، يا د ماښام او ماخستن لمونځ سره يو ځای کړي، رسول الله ﷺ لمونځ قصر کاوه خو جمعه يې نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې مکرمې څخه د سريو يا ټوليانو ليږل

کله چې رسول اللهﷺ د دغو نولسو ورځو په جريان کې د مکې مکرمې د پوره او کاملې فتحې څخه فارغه او مطمئن سو نو بيې له دغه ځايه څخه د مکې مکرمې د شا وخوا قبيلو ته سريې يا ټولياني ليږلې چې د دغو قبيلو بتان ورمات يا ونړوي او خلک يې اسلام ته دعوت کړي چې اوس به د دغو سريو حالات په ترتيب سره درته بيان سي:

۱ - د هجرت د اتم کال د روژې د مياشتې پر پنځه ويشتمه رسول اللهﷺ خالد بن وليدؓ د ديرشو نفرو سپرو په ملګرتيا د هغه بت د ماتولو او نړولو دپاره ولېږی چې د (عُزیٰ) په نامه سره يادېدی او په هغه ځای کې ؤ چې نخله ورته ويل کېده، چې دغه بت د مشرکانو د هغه عظيمو بتانو څخه ؤ، دغه بت د قريشو او د بني کنانه د ټولې قبيلې دپاره ؤ، خالدؓ هلته ولاړی او بېله مقاومته د هغو خلکو يې عُزیٰ مات او ونړاوه.

کله چې خالدؓ بيرته راغلی رسول اللهﷺ پوښتنه ځنې وکړه چې آيا يو شئ دې وليدی؟ خالدؓ ويل: يا، رسول اللهﷺ و فرمايل: نو نه دې دی نړولی بيرته ورسه او وې نړوه، خالدؓ هم په ډير قهر سره بيرته ور رهي سو هلته چې ورغلی توره يې د پوښه کښلې وه او د هغه بت ځای ته ور ننوتی له هغه ځايه يوه توره لڅه ښځه ورته را ووتل چې د سر ورېښتان يې ايله او پاشلي وه، هغه د بت خدمتګار (چې موږ ملنګ ورته وايو) پر ښځه نارې وهلې، خو خالدؓ توره ور سره کړه او ښځه يې دوه ځايه کړه، بيا و رسول اللهﷺ ته راغلی او دغه قصه يې ورته وکړه، رسول اللهﷺ و فرمايل: هو دغه عُزیٰ ؤ او د دې څخه نا اميده سو چې بيا دې يې ستاسي په ملک کې عبادت وسي.

۲ - دغه د روژې په مياشت کې رسول اللهﷺ عَمرو بن العاصؓ هغه بت ته ورولېږی چې د (سُواع) په نامه سره يادېدی چې دا د هُزيل د قبيلې بت ؤ او د مکې مکرمې څخه درې ميله ليرې د رِهاط په منطقه کې پروت ؤ، کله چې عَمرو بن العاصؓ هلته ورغلی د بت خدمتګار يا ملنګ ورته و ويل: د څه شي دپاره راغلی يې؟ عَمروؓ ويل: رسول اللهﷺ امر کړی يم چې دغه بت ونړوم، ملنګ و ويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار نه سي کولای، عَمرو رضی الله عنه ویل: ولي؟ ملنګ ویل: نه دي پرېږدي، عَمرو رضی الله عنه وویل: وَیحَکَ ته تراوسه پر هغه باطل دین یې؟ آیا دغه بت شئ اوري که یې ویني؟ نو عَمرو رضی الله عنه ورتېر سو او بت یې مات کړی بیا یې خپلو ملګرو ته وویل: چي دغه خونه شا وخوا ټوله ونړوی، خونه ونړول سوه خو شئ یې نه کړی پکښي پیدا، بیا یې هغه ملنګ ته وویل: څنګه سو؟ ملنګ ویل: ما هم د الله دپاره د اسلام دین قبول کړی دی.

۳ – دغه د روژې په میاشت کي رسول اللهﷺ سعد بن زید الأشهلي رضی الله عنه د شلو نفرو ملګرو سره د هغه بت د ماتولو دپاره ولېږی چي د (مَناة) په نامه سره یادېدی چي دغه بت په مُشَلّل کي د قُدید سره ؤ، دغه بت د أوس، خزرج، غسّان او ځینو نورو قبیلو دپاره ؤ، کله چي سعد رضی الله عنه هلته ورغلی د هغه بت خادم یا ملنګ ورته و ویل: د څه شي دپاره راغلی یې؟ سعد رضی الله عنه ویل: د مناة د نړولو او ماتولو دپاره، ملنګ ویل: ته او هغه ښه سره پوهېږی، سعد د بت پر طرف وررهي سو، د بت له طرفه یوه لڅه توره ښځه چي د سر وریښتان یې شکېدلي او پاشلي وه په چغو او نارو ورته را و وتل او خپل ځیګر یې په چپلاخو یا څپېړو واهه، هغه ملنګ ورته ویل: یا مناة ځیني نافرمانه خلک راغلي دي ځان ځني ساته، خو سعد رضی الله عنه په توره ووهل او ښځه یې و وژل، بیا هغه بت ته ورتېر سو هغه یې هم ونړاوه.

۴ – کله چي خالد بن ولید رضی الله عنه د عُزّٰی د ماتولو او نړولو څخه راغلی رسول اللهﷺ د بني جُذَیمه قبیلې ته د دعوت دپاره ولېږی نه د جنګ کولو دپاره، د خالد رضی الله عنه سره درې سوه او پنځوس نفره د مهاجرینو، انصارو او د بني سُلیم د قبیلې خلک ملګري دي، خالد رضی الله عنه چي هلته ورغلی هغه ټول قوم د ده د استقبال دپاره د اسلحې سره د ده مخ ته را و وتل، د هغو د جنګ إراده نه ده مګر په هغه وختو کي د عربو دا قانون ؤ چي د یوه لوی او معتبره سړي استقبال او ښه راغلي ته به د اسلحې سره ور وتل، اوس دغه قوم هم د خالد بن ولید رضی الله عنه مخي ته مُسلّح را و وتل، د خالد رضی الله عنه بیا دا خیال سو چي دوی د جنګ دپاره را وتلي دي، خالد رضی الله عنه ورږغ کړه أسلِمُو! مسلمانان سی، هغو ویل: صَبَأ نَا صَبَأ نَا، یعني: د دینه وتلي یو، هغو په خپله اصطلاح و ویل: د دینه وتلي یو یعني: هغه پخوانئ دین مو پرې ایښی دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي يې نه و ويل: أسلمنَا، چي مسلمانان سوي يو. مګر د مسلمانانو او نورو عربو په اصطلاح صَابِئ يعني: کافر، نو د مسلمانانو په اصطلاح د دوی د خبري معنٰی دا سوه: چي کافران سوي يو، خالد ﷺ د حملې امر وکړی چي جنګ شروع کړی ځکه دوی کفار دي، دغه د خبرو په غلط فهمي سره جنګ شروع سو، په هغه قبيله کي هم نفر و وژل سوه هم يې بنديان ځني ونيول او دغه بنديان يې د خپل لښکر پر افرادو تقسيم کړه، وروسته هغو و ويل: أسلمنَا، خالد ﷺ و ويل: د توري د بيري مسلمانان سوا ست.

خالد ﷺ په شپه کي امر وکړی چي دغه در سره بنديان هم و وژنی ځکه د ده په خيال کفار دي، مګر عبدالله بن عمر ﷺ او ځينو نورو اصحاب کرامو يعني: مهاجرينو او انصارو دغه کار و نه کړی، خپل ور سره بنديان يې نه و وژل، ويل: اوس چي دوی اسلام قبول کړی مونږ يې ځنګه و وژنو؟ خو يوازي د بني سُليم قبيلې چي نوي مسلمانان سوي وه خپل بنديان و وژل، مقصد دا چي دلته يو د بل د خبرو د نه پوهېدلو يا د يوه سوء تفاهم په سبب د بني جُذَيمه ډير نفر و وژل سوه.

کله چي خالد ﷺ بيرته مکې مکرمې ته راغلی او رسول الله ﷺ ته دغه خبر و ويل سو، رسول الله ﷺ ډير په قهر سو لاس يې پورته کړی او وې فرمايل:

«اللّٰهم إنّي أبرَأ إليکَ ممّا صَنَعَ خالدٌ»

ژباړه: الٰهي زه له هغه کاره بري او بېزاره يم چي خالد کړی دی، دغه د ده په کار نا خوښه يم (دوه واره يې دغه جمله تکرار کړه) او بيا يې و فرمايل:

«إنّ في سيفِ خالدٍ لَرَهَقاً» بېشکه چي د خالد په توره کي وينه بهول سته.

يعني: دئ پر قتل او وژنه دلاوري لري.

خو ځرنګه چي په دغه مسئله کي هغه د الفاظو او اصطلاحاتو د اختلاف او نه پوهېدلو په سبب شُبهه او خطاء موجود وه، بيا هم رسول الله ﷺ خالد ﷺ ته عفوه وکړه جزا يې ور نه کړه، ځکه په دغه حال کي د دواړو خبرو احتمال موجود ؤ، يا دا چي مسلمانان سوه يا دا چي د جنګ دپاره را وتلي وه، خو په وروسته کي بيا د دغه موضوع په باره کي د خالد بن وليد ﷺ او عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ په منځ کي د شر خبري سره رَد او بدل سوې، دا حال و رسول الله ﷺ ته ورسېدی، رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

و خالد بن ولید ته و فرمایل: یا خالد! احتیاط کوه، زما په اصحابو کار مه لره، په والله که د اُحُد غر د سرو زرو سي او ستا وي او ته يې بیا د الله جل جلاله په لار کي مصرف کړې زما د اصحابو هغه یو د سهار د تګ یا د شپې د تګ درجه او ثواب به نه کړې حاصل.

یعني: دوی چي هغه د ضعف او مسکنت په حال کي د جهاد دپاره په سهار یا ماښام کي یو تګ کړی دی د هغه ثواب نه سې حاصلولای، هغه نور کارونه خو يې پرېږده.

ورونو! دغه خبره زموږ او ستاسي ټولو دپاره لوی درس او تعلیم دی موږ او تاسي د صحابهٔ کرامو سره باید څومره ادب او احترام ولرو، که څه هم خالد بن ولید رضی الله عنه په خپله صحابي دی (سیفٌ من سیوف الله) دی جهاد او غزاوي يې تاسي ته در معلومي دي مګر د هغه سابقون الأولون درجې ته نه سي رسېدلای، نو موږ او تاسي باید څه وکړو؟

دا د مکې مکرمې د فتحي غزاء وه، دغه هغه فیصله کوونکی جنګ ؤ چي په جزیرةُ العرب کي د کفر رئیسانو او رهبرانو ماته وخوړل، قریش هغه قوم ؤ چي همېشه به يې د رسول اللهﷺ سره عناد او دښمني کول، دوی هغه څوک وه چي د عربو نوري قبیلې يې د اسلام د قبلولو څخه منعه کولې، رسول اللهﷺ په داسي ډول سره مکه مکرمه فتحه کړه چي قریشو د هغې د فتحه کولو هیڅ فکر نه کاوه، دا هم د الله جل جلاله فضل او کرم ؤ چي دغه فتحه بېله وژني او بېله ویني تویولو سر ته ورسېدل.

رسول اللهﷺ په أمن او سلامتیا مکې مکرمې ته داخل سو دا هغه عظیمه فتحه ده چي په جزیرةُ العرب کي يې د بت پرستی اساس او رېښې ور وکښې او د هغه باطل دین د پاته کېدلو دپاره هیڅ امید نه سو پاته، د جزیرةُ العرب ټولو مشرکو قبیلو د دې انتظار کاوه چي له دغه جنګه څخه چي د مسلمانانو او بت پرستانو په منځ کي له ډېره وخته راهیسي شروع سوی دی څه نتیجه راوزي؟ او څوک کامیابه کیږي؟

د دغو قبیلو دا یقین او عقیده وه چي پر بیت الله الحرام هغه څوک کامیابه کېدلای سي چي پر حق وي او دغه عقیده بیا ډېره هغو واقعاتو ور تائید او تاکید کړې وه چي نیم قرن د مخه د اصحاب الفیل او د دغه حرم په منځ کي پېښي سوي وې.

نو د حدیبیې صلحه د دغي لوی فتحي دپاره مقدمه او توطئه وه، په هغه صلحه سره خلک خاصتاً مسلمانان په امان سوه، ځینو د ځینو نورو سره خبري کولای سوای

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دلائل يې ور سره ويلای سوای، هغه مسلمانان چي په مکه مکرمه کي وه او خپل دين يې پټاوه هغو وکولای سوه چي خپل دين ښکاره کړي او خلک ورته را دعوت کړي او پر خپل دين دلائل و وايي، د حديبيې د صلحي په واسطه ډير انسانان اسلام ته داخل سوه، تاسي وليدل چي په تيرو ټولو غزاوو کي د مسلمانانو شمېر تر درې زره نفره نه دی زيات سوی مګر په دغه غزاء کي لس زره نفره مسلمانان سره يو ځای سوه او دغه فيصله کوونکي غزاء د خلکو سترګي ور خلاصي کړې، په دغه غزاء سره د خلکو د سترګو څخه هغه آخرنۍ پردې چي د دوی او د اسلام په منځ کي وې ايسته سوې، په دغه غزاء سره مسلمانانو په ټوله جزيرةُ العرب کي سياسي او ديني سيطره حاصله کړه، ديني صدارت او دنيوي رياست دواړه و مسلمانانو ته ور تسليم سوه، هغه مرحله چي د حديبيې په صلحه سره شروع سوې وه په دغه فتحه سره پوره او کامله سوه او تر دې وروسته يوه بله مرحله شروع سوه چي هغه مرحله په تمامه معنٰی د مسلمانانو په ګټه او مصلحت وه، د عربي قبيلو دپاره بل څه نه وه پاته ښېله دې څخه چي په ډلو ډلو و رسول الله ﷺ ته ورتله او اسلام ته داخلېدل او بيا يې له دغه ځايه څخه و عالَم ته دعوت ور سره وړی او دغه کار په دوو راتلونکو کلو کي په پوره ډول سره پای ته ورسېدی.

که مورږ د مکې مکرمې د فتحي و حالاتو او واقعاتو ته په غور او دقت سره متوجه سو د هغه څخه خورا ډير ديني او سياسي، اخلاقي او اجتماعي احکام او تجربې، حتّٰی نبوي حکمتونه را ايستلای سو، خو څرنګه چي زموږ بحث د دغسي موضوعاتو د بيانولو دپاره نه دی، نو که د ديني احکامو په را ايستلو او بيانولو شروع وسي زموږ بحث ډير اوږديږي، په دې سبب چي بحث مو اوږد نه سي د ډيرو موضوعاتو تر بيانولو به تېر سو خو فقط دغه څو موضوعاتو ته بايد ښه متوجه سو او دا به زموږ دپاره درس وي چي د رسول الله ﷺ د سيرت د ويلو او اورېدلو څخه څنګه او په کومه طريقه سره حکمتونه او عبرتونه را ايستلای سو.

۱ – تاسي خو اوس د دغي لويي فتحي واقعات ولوستل يا واورېدل چي الله جل جلاله خپل رسول ﷺ او د هغه اصحاب رضي الله عنهم په دغه فتحه سره مکرم او معزز کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس تاسي کولای سی چي د هغه پخواني دعوت او د هغه دعوت د ترخو واقعاتو او تکالیفو، د هغو عذابو او زحمتو د هغو لوړو او تندو چي پر رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو تېرېدل نتیجه او ثمره په خپلو سترګو وويني.

اوس چي دي د مکې مکرمې د فتحي قصه واورېدل ته کولای سې چي د هغه هجرت چي څو کاله د مخه د دغه مکې مکرمې څخه سوی ؤ ارزښت او اهميت وسنجوې، ته باید په دې پوه سې چي د الله او اسلام په لار کي د مځکي او وطن، د مال او کورنۍ، د قوم او اقرباوو قرباني کول قرباني نه ده، که اسلام پاته وي دغه شیان دي ټول بیرته لاس ته درځي او که اسلام نه وي دغه ټول شیان تا ته فایده نه سي دررسولای.

اوس ته د دغي لويي فتحي په واقعو کي ښه غور وکړه! تا ته به در معلومه سي چي تر دغه فتحي د مخه هغه جهاد او شهادتونه، هغه لوړي او تندي، هغه زحمتونه او تکلیفونه، عبث او بیهوده نه وه، د يوه مسلمان يو څاڅکی وینه هم بې فایدې نه وه توی سوې، مسلمانانو چي په هغه خپلو سفرو او جنګو کي کوم تکالیف زغملي وه هغه ټول د دوی دپاره د دوی په بانکي حساب کي جمعه کېدل، هغه ټوله تکليفونه د دغه فتحي او نصرت قیمت ؤ چي دوی په کښتو یا اقساطو سره په پخوا کي جمعه کړی ؤ او دا هم د الله جل جلاله په خپلو بندګانو کي قانون او طريقه ده، بېله صحي اسلامه څخه نصرت نسته او اسلام بېله عبودیته څخه نسته او عبوديت بېله تضحيې او قربانيه نسته.

د الله جل جلاله په لارکي به جهاد کوې، تر هرڅه به تېرېږې، نو ته واقعي د الله جل جلاله بنده او عبدالله يې او د الله جل جلاله نصرت دي ملګری کيږي، ستا هغه ورځ په ياد ده چي رسول الله ﷺ د خپل وطن مکې مکرمې څخه ووتی؟ او څنګه ووتی؟ د غرو او شېلو په منځ کي د شپې په تاريکيو کي په پټه و مدينې منورې ته مهاجر ووتی، چي ځيني اصحاب يې تر ده ﷺ د مخه مهاجر سوي وه او ځيني تر ده ﷺ وروسته پسي ورغله، هغه وخت د اصحاب کرامو شمېر لږ او هم د ضعف په حالت کي وه، هغو ټولو مال او کورنۍ، مځکه او وطن د دې دپاره پرېښوول چي دين ورپاته سي.

دغه دي: هغه ټوله اصحاب کرام نن ورځ خپلو مالو او خپلو کورنيو، خپل وطن

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خپلو اقرباوو ته راغله، کله چې تله لږ وه او اوس ډیر دي، کله چې تله ضعیفه وه او اوس قوي دي او هغه کسان چې پرون یې دوی په جبر او ستم سره ایستلي وه نن په خشوع او خضوع سره د دوی استقبال کوي، په ذِلّت او کښتو سترګو سره دوی ته ګوري، د مکې مکرمې هغه اهل چې د قرآن مجید اورېدل یې منعه کړي وه، اوس په ډلو ډلو د الله جل جلاله دین ته داخلېږي.

هغه حبشي بلال رضي الله عنه چې همېشه به د مکې مکرمې په سرو او تودو ریګو کې د مشرکانو پر لاس عذابونه ورکول کېدل اوس د کعبې شریفې بام ته خیژي او په لوړ آواز سره د الله اکبر، الله اکبر تکبیرونهٔ وايي، دا هغه آواز دی چې یوه ورځ یې د عذاب تر چلاخوا او وهلو لاندې په زګېروي سره ویل: احدٌ احد، احدٌ احد.

دغه دی نن ورځ لوړ پر کعبه شریفه ولاړ دی په لوړ او خواږه آواز سره وايي (أشهد أن لا إله إلا الله، و أشهد أنّ محمّدا رسول الله) او ټول قریش چوپ او هم یې غوږ ورته نیولی دی، دا ټوله هغه یو حقیقت دی چې دوهم نه لري، چې هغه اسلام دی، نو هر هغه انسان ځومره احمق او جاهل دی چې بېله اسلامه د بل شي دپاره جنګ او جهاد کوي.

ځیني جاهل انسانان فقط د هغو خیالاتو او اوهامو دپاره کوښښ کوي چې هیڅ حقیقت نه لري، موږ او تاسي ځومره ډیر سره بیرغونه ولیدل او ځومره ډیري د هورا نارې مو واورېدې چې د دوی د ساتني دپاره د دوی ترشا ځومره سرې لښکري ولاړې وې، هغه ټوله څه سوه؟ څرنګه چې د هغو خلکو جنګ او جهاد فقط د باطلو اوهامو دپاره ؤ په هغه خپله ځانګو کې نېست او نابود سوه او اسلام چې یو حقیقي او الهي دین دی که څه هم په ظاهره نه لښکري لري او نه فوجونه خو بیا هم د (۱۴۴۴) کلورا هیسې پر خلکو او د خلکو پر عقیدو مسلط او قائم دی.

۲ - تاسې د فتحې په ورځ د ابوسفیان و عمل او کار ته نه یاست په تعجب کې، دئ هغه اول سړئ دی چې خپل قوم ته ورغلی او د رسول اللهﷺ د جنګ او د هغه د اصحابو څخه یې بېرول او په تسلیمېدلو سره یې امر کول.

ابوسفیان له خپله قومه څخه هغه اول سړئ دی چې په دغه ورځ اسلام ته داخل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو، حال دا چي دئ هغه څوک ؤچي د مکې مکرمې څخه د رسول اللهﷺ د جنګ دپاره هيڅ داسي لښکر نه دی وتلی چي د ابوسفيان په امر او لار ښوونه سره دي نه وي.

ښايي د الٰهي حکمت دا خوښه وه چي مکه مکرمه دي بېله جنګه څخه فتحه سي او د مکې مکرمې اهل دي و رسول اللهﷺ ته بېله جنګه تسليم او تابع سي، که نه خو دوی هغه کسان وه چي دئﷺ يې آزاراوه، دوی وه چي دئﷺ يې د مکې مکرمې له ښاره وايستی، دوی وه چي جنګونه يې ور سره کول او نن ورځ بېله هيڅ کوښښه د مسلمانانو د ابوسفيان د مسلمانېدلو اسباب په خپله برابر سوه، دا د دې دپاره چي دئ خپل قوم ته ورسي او د هغو له دماغه څخه د جنګ فکرونه وباسي، د مکې مکرمې هوا د صلحې دپاره مناسبه کړي چي په نتيجه کي د شرک او جاهليت ژوند او تاريخ ښخ سي، د توحيد او اسلام لمر وځلېږي او د دغه کار دپاره تمهيد او مقدمه د رسول اللهﷺ هغه اعلان ؤ چي وې فرمايل: که څوک د ابوسفيان کورته ننوتی هغه په امان دی.

تاسي د دغي خبري په حکمت او قېمت پوهېږی؟ په والله يو ساعت د دغي خبرې پر حکمت خبري کېدلای سي، بيان او تبصرې پر کېدلای سي، که څه هم هلته په انصارو کي ځيني داسي کسان پيدا سوه چي د دغي خبري حکمت نه ور معلومېدی. کله چي رسول اللهﷺ و فرمايل: که څوک د ابوسفيان کور ته ننوتی هغه په امان دی، ځينو انصارو وځينو نورو ته و ويل: په والله د رسول اللهﷺ خپل ښار او خپل وطن ته ميل پيدا سو او پر خپل قوم مهربانه سو، ابو هريرهؓ وايي: په دغه وخت کي وحي نازلي سوې او په هغه وخت چي په هغه کي به وحي نازلېدلې موږ پوهېدلو (يعني: علامې يې را معلومي وې) نو دغه د وحيو د نزول په وخت کي به د وحيو د نزول تر آخره وخته، هيڅا و رسول اللهﷺ ته سترګي هم نه ور اړولې، کله چي د وحيو نزول پای ته ورسېدی رسول اللهﷺ و فرمايل: يا معشرَ الانصار! هغو ويل: لبيک يا رسولَ الله! رسول اللهﷺ و ويل: تاسي سره و ويل چي د رسول اللهﷺ خپل ښار ته ميل پيدا سو؟ هغو ويل: هو داسي پېښه سوه.

رسول اللهﷺ و فرمايل: هيڅکله داسي نه ده، زه د الله بنده او د الله جل جلاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول یم ما و الله او تاسي ته هجرت درکړی دی، ژوند به مي هم ستاسي سره وي او مرګ به مي هم ستاسي سره وي، انصارو په ژړا ژړا و رسول الله ﷺ ته و ویل: په والله موږ دغه خبره نه ده کړې مګر د دې دپاره چي الله او رسول الله مو خوښ دي او دا مو خوښه ده چي رسول الله زموږ سره زموږ په وطن کي و اوسیږي.

ورونو! دغه د ایمان او اسلام فرق دی. اسلام هغه دی چي په ظاهره مسلمان وي لکه اوس چي ابوسفیان مسلمان سو او ایمان دغه دی چي د انصارو په زړو کي ښخ ؤ چي د رسول الله ﷺ پر ملګرتیا او همسایه توب حریص وه او په مکه مکرمه کي یې د ده ﷺ پاته کېدل نه غوښته.

۳ - د رسول الله ﷺ د حکمتو ځخه یو دا ؤ: بسله هغه چي ابوسفیان خپل اسلام اعلان کړی رسول الله ﷺ عبّاس رضي الله عنه امرکړی چي د هغه تنګي په خوله کي یې و دروي چي هلته د رسول الله ﷺ لښکري، تېرېږي، دا د دې دپاره چي ابوسفیان یې په خپلو سترګو و ویني چي د اسلام قوت کومي درجې ته رسېدلی دی او د هغو لږو، پاشلو او ضعیفه مهاجرو حال وکوم حالت ته اوښتی دی، نو اولاً خو به دغه لیدنه د ابوسفیان د دین او عقیدې دپاره ثابتوونکې او قائموونکې سي او دوهم: د ابوسفیان له دماغه به د جنګ خبري په کُلي ډول سره ووزي.

اوس چي دغه اسلامي لښکري یوه پسله بلي د ابوسفیان مخ ته تیرېږي او دئ په تعجب سره ورته ګوري په حیرت کي پاته دی نو یې عبّاس رضي الله عنه ته وکتل او ورته ویې ویل: په والله ستا د وراره پاچهي نن ورځ ډیره لویه سوې ده، مګر عبّاس رضي الله عنه د هغه پخواني غفلته ځخه را ویښ کړی او ورته ویې ویل: یا اباسفیان! دا نبوت دی، دغه چي ته یې ویني دا پاچهي نه ده بلکه دا نبوت دی.

رسول الله ﷺ پاچهي او مشرتوب، مال او دولت ټول په هغه ورځ تر پښو لاندي کړه چي تاسي په مکه مکرمه کي پر عرض کړه او ورکول مو او هغه هم په هغه وخت او حالت کي وه چي ده ﷺ ستاسي آزارونه او عذابونه زغمل او تحملول او په آخر کي تاسي له خپله وطنه و هجرت ته مجبوره کړی، دا ټوله په دې سبب وه چي ده ﷺ نه غوښته چي خپل نبوت هغه چي تاسي یې ایمان بالله ته د: وتولاست ستاسي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچهي بدل کړي، نو ځکه يې ورته و ويل: "يا اباسفيان دا پاچهي نه ده بلکه نبوت دی" مال او دولت، مشرتوب او پاچهي. خو تاسي د دعوت د پرېښوولو په مقابل کي ورکول او ده ﷺ نه قبلول. نو دا پاچهي نه ده بلکه نبوت دی.

دغه د عبّاس رضي الله عنه جمله داسي جمله ده چي الهي حکمت د عبّاس رضي الله عنه پر ژبه جاري کړه، دپاره د دې چي دغه جمله د قيامت تر ورځي د هغو کسانو دپاره جواب وګرځي چي دوی دا فکر کوي چي د نبوت دعوه د دې دپاره وه چي پاچهي او زعامت، مشرتوب او حاکميت لاس ته راوړي، يا قوميت او عصبيت په را ژوندئ کړي، خو دغه د عبّاس رضي الله عنه جمله داسي جمله ده چي د رسول الله ﷺ د ټول حيات دپاره اول تر آخره عنوان ګرځېدلای سي، په حقيقت کي د ده ﷺ د عمر او ژوند ټولي لحظې او ساعتونه، مرحلې او دورې د دې دليل دي چي دئ ﷺ خلکو ته د رسالت د رسولو او تبليغولو دپاره مبعوث کړه سوی دی نه د خپل ځان د آمريت او پاچهۍ دپاره.

۴ - د رسول الله ﷺ يو حکيمانه تدبير دا ؤ چي خپل اصحاب يې امر کړه چي مکې مکرمې ته د څلورو مختلفو لارو څخه ور داخل سي او وې فرمايل: د يوې لاري څخه مه ور داخلېږئ، دا کار د دې دپاره ؤ چي د مکې مکرمې خلکو ته د جنګ کولو موقع ورنه کړي، ځکه که اهل مکه د جنګ إراده هم وکړي نو مجبوره دي چي خپلي قواوي به د مکې مکرمې و ټولو لارو ته سره ويشي، چي په دغه ډول سره د قريشو د مقاومت اسباب ضعيفه کيږي او د جنګ امکانات يې لږېږي او رسول الله ﷺ دا کار د دې دپاره وکړی چي تر کومه حده ممکنه وي په بلد الحرام کي جنګ و نه سي اوويني و نه بهول سي، نو ځکه يې مسلمانانو ته هم داسي امر وکړئ: ويل: تر څو پوري چي چا جنګ نه وي درسره کړی تاسي به جنګ نه کوی او دا اعلان يې هم ور سره وکړی: "هر هغه څوک چي په خپل کور کي وي او د کور دروازه په ځان پسي بنده کړي هغه په امان دی" دغه ټوله حکمتونه او احتياطونه د څه شي دپاره وه؟ د خلکو د سلامتيا او امان دپاره وه، رسول الله ﷺ نه غوښته چي د چا ويني توی سي.

۵ - د ښځو د بيعت څخه مو دغه احکام او عبرتونه را ايستلای سو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: په ټولو هغو مسئوليتو کي چي مسلمانانو او اسلامي ټولني ته ترقي ورکوي نارينه او ښځي سره يو شئ دي، يعني د مسلمانانو او اسلامي ټولني د ترقۍ دپاره نارينه او ښځي يو قسم مسئوليت لري نو ځکه پر يوه مسلمان پاچا او رئيس دا لازمه ده چي د ښځو څخه هم داسي عهد او بيعت واخلي چي د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره به په ممکنه مشروع وسائلو سره عمل کوي او کار به ځني اخلي، لکه څرنګه چي دغه عهد او بيعت د نارينه څخه اخيستل کيږي، د نارينه او ښځي په منځ کي فرق او تميز نسته، له دغه ځايه څخه دا معلومه سوه لکه پر نارينه، دغه قسم پر هري مسلماني ښځي دا لازمه ده چي د خپل دين احکام زده کړي او ټوله هغه ممکني او مشروعي لاري د دې دپاره عملي کړي چي د علومو په اسلحه سره مسلحه سي او د دغو علومو په واسطه د اسلام د دښمنانو په کمين او حېلو ځان پوه کړي.

ښځه بايد پوه سي چي د اسلام دښمنان د کومو لارو څخه غواړي چي پر موږ غالبه او کاميابه سي، د دغو علومو په واسطه دا کولای سي چي هغه عهد چي د دې پر ذمه دی او هغه بيعت چي د دې په غاړه کي دی په صحي ډول سره آداء کړي، دا واضحه او ښکاره خبره ده کومه ښځه چي د خپل دين په حقيقت نه وي خبره، د اسلام د دښمنانو په چم او حيله نه وي پوه، دا څنګه کولای سي چي د دغه عهد او بيعت حقوق آداء کړي؟

دوهم: موږ وليدل چي رسول الله ﷺ د ښځو سره څنګه بيعت کاوه، د ښځو سره يې بيعت فقط د خولې په خبرو سره ؤ بېله دې څخه چي لاس يې ونيسي، حال دا چي د نارينه سره بيعت داسي نه ؤ، نو دا پردې دلالت کوي چي د يوه نارينه دپاره و پردۍ ښځي ته لاس ورول نه دي روا او پر دغه مسئله د مسلمانانو د علماوو اختلاف هم نه دی را معلوم، بلکه ټول علماء کرام دغه کار ناروا بولي، بېله هغه د ضرورت د وختو څخه لکه د ډاکتر معاينه يا د غابښ کښل او داسي نور شرعي ضرورتونه او دا چي د ښځو سره مصافحه يا په لاس سترې مسې کيږي دا هيڅ ضرورت نه دی، عُرف او اصطلاح، رواج او عادت د شرعي و هغو احکامو ته چي په کتاب الله او سنةِ رسولِ الله ﷺ سره ثابت وي هيڅ تغير نه سي ورکولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه نن ورځ چې د ورېنداري مخ د عُرف او اصطلاح، یا درواج او اتفاق په نامه سره ولېوره یا د مېړه ونورو اقرباوو ته لځ دی حرام او ناروا کار دی، آیا رسول الله ﷺ نه فرمايي: «اَلحَموُ المَوتُ» [رواه: البخاري] یعني: د مېړه اقرباء لکه د مېړه ورور، د مېړه اکا او ماما، د اکا زامن، د ماما زامن او داسي نور، د ښځي دپاره مرګ دی، یعني: نسبت و نورو پردیو خلکو ته د دغو اقرباوو ځخه په آساني سره د شر د پېښېدلو امکانات سته، آیا موږ د رسول الله ﷺ دغه امر تر خپل عُرف او اصطلاح پوري هیڅ نه بولو؟ حال دا چې ځانو نه مسلمانان هم بولو.

آیا دا د افسوس ځای نه دی؟ چې د مسلمانانو په کورنیو کې پېغله خور، د ځوان ورور په حضور، یا ځوانه ورېنداره د ځوان لېوره په حضور پتلون یا چسپ او نیم لځ غوندي لباس او کالي اغوندي، ځان جوړوي، د سر ورېښتان قسم قسم جوړوي، عطر استعمالوي او دغه کورنۍ بیا هم د فتنې او فساده نه بېرېږي؟ آیا دوی خپل ځانونه تر اسلامي شریعت پوه بولي؟ زه به نوره تبصره نه کوم خو دغه یوه قصه واورئ:

یوه عالِم چې د دغسې موضوعاتو په باره کې یې خبري کولې د خپل وعظ او نصیحت په منځ کې دغه قصه بیان کړل: عالِم و ویل زه د خپلو نورو ملګرو سره په رېل ګاډۍ کې په سفر تلم چې یو سپین پوسته سړئ چې سپین قمیص، پتلون او نېکټایي یې اغوستي وه را وختی او زما د کُرسۍ پر مقابل په هغه بله کُرسۍ کې کښېنستی زه د خپل کتاب په مطالعه مشغول وم او ده پرله پسې ما ته کتل، کله چې ما ده ته وکتل داسي معلومېدی لکه دئ چې زما د کتلو په انتظار کې ؤ او را ته و یې ویل: یا شیخ داسي ښکاري لکه ته چې عالِم او د اهلِ دین ځخه یې او زه یوه پوښتنه لرم آیا اجازه راکوې چې هغه پوښتنه در ځخه وکړم؟ ما ویل: هو، په دلاوري سره خپله پوښتنه کوه ده و ویل: آیا دا صحي دد چې اسلام ښځي ته دا اجازه نه ورکوي چې د نارینه سره دي په تعلیم او نورو وظیفو کې بېله ستره یا حجابه ګډون او اشتراک وکړي؟

ما ویل هو.

ده ویل: ولې؟

ما ویل: دا کار په اسلام کې په آیات او حدیث سره منعه دی او بیا مې د دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موضوع په باره کې نور شرعي دلایل ور ته بیان کړل. په دغه باره کې زما او د ده خبرې ډېرې اوږدې سوې ځو په آخر کې ده را ته و ویل: اصلاً د نارینه او ښځو په ګډ ژوند کې پر هر انسان د خپل ځان کنترولول لازم دي او کله چې صبر او کنترول موجود سي بیا نو د نارینه او ښځې د ګډون څخه کوم ممانعت نسته، دا چې یو انسان خپل ځان کنترول کړي بیا نو اختلاط یا ګډ ژوند څه پروا لري؟

ده په خپلو خبرو کې دغه د ځان د کنترولولو جمله څو واره تکرار کړل ما د خپله ځانه سره و ویل: دغه نفر د هغو کسانو څخه دی چې الله ﷻ د هغو په باره کې فرمايي:

﴿فَإِنَّهَا لَا تَعۡمَى ٱلۡأَبۡصَٰرُ وَلَٰكِن تَعۡمَى ٱلۡقُلُوبُ ٱلَّتِي فِي ٱلصُّدُورِ﴾. [الحج: ۴۶]

ژباړه: د دوی ظاهري سترګې نه دي ړندې مګر د دوی هغه زړونه چې په سینو کې دي ړانده دي.

دغسې کسان په شرعي نصوصو او دلایلو سره پر لار نه برابرېږي، نو مې د ده د قانع کولو دپاره یوه بله لار، یا بله حیله اختیار کړه، هغه دا چې د خپل بکس څخه مې یوه دانه لیمو را وایستی او په چاړه مې دوه درې ځایه کړی او بیا مې ده ته و ویل:

په صدق او وجدان سره قسم درکوم چې ښه حقه به بل څه نه وایې او حق د دې حقداره دی چې متابعت یې وسی، آیا د دغه لیمو په پرې کولو سره ستا په خوله کې نارې نه سوې پیدا؟ زموږ په اصطلاح خولې دي اوبه ونه کړې؟ سړي ویل: هو.

ما ویل: هغه صبر او د ځان کنترولول چې تا په تکرار سره یادول څه سوه؟ چاړه او لیمو زما په لاس کې وه او لیمو ما پرې کړی ستا خولې ولې اوبه وکړې؟

ده ویل: کله چې یو تریو شئ د چا مخ ته پرې کیږي خامخا یې خوله اوبه کوي.

ما ویل: کله چې سترګې څلور سي او غوږي د لمر مخ ته کښېښوول سي خامخا ویلي کیږي، نو د اختلاطه څخه خامخا فساد پېښیږي او شیطان د انسان د وینې په رګو کې ګرځي او نفس خامخا انسان په بده سره امر کوي، الله ﷻ فرمايي:

﴿إِنَّ ٱلنَّفۡسَ لَأَمَّارَةُۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيٓۚ﴾. [یوسف: ۵۳]

ژباړه: بېشکه چې نفس خامخا او هر وخت په بدي سره امر کوونکی دی، ښه هغه نفسه چې زما رب مهرباني پر کړې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

إن شاء الله د قصې په مطلب به پوهېدلي یاست، زه د واضحه او صریحه خبرو څخه ځان ژغورم که نه په دغه باره کې ډېري واقعي او صریحه قصې را سره سته.

دریم: دغه د بیعت حدیث شریف پر دې دلالت کوي چې د ضرورت په وخت کې د ښځې د آواز اورېدل مباح دي، یعني: د ښځې آواز د ضرورت په وخت کې نه دی عورت، خو د حنفي مذهب ځیني علماء وایي چې د ښځې آواز عورت دی.

اوس مو ولیدل چې د رسول الله ﷺ د سیرت څخه څنګه او په کومه طریقه سره احکام، حکمتونه او عبرتونه را ایستل کېدلای سي، چې د فرد او ټولني دپاره مفید وي. نور به بحث نه اوږدوم او بیرته به خپلې قصې ته ولاړ سم.

په تېر بحث کې مو د مکې مکرمې د فتحې غزاء بیان کړه، اوس به د مدینې منورې د ژوند دریمه مرحله درته بیان سي.

د مدینې منورې د ژوند دریمه مرحله

دغه مرحله د رسول الله ﷺ د ژوند د مرحلو آخرنۍ مرحله ده، په دغه مرحله کې پسله اوږده جهاده، پسله تکالیفو او ستړیاوو، پسله لوږو او مشکلاتو، پسله تشویشاتو او اضطراباتو، پسله خونړیو جنګو، اسلامي دعوت نتیجه او ثمره ورکوي.

په تیرو سوو کلو کې د مکې مکرمې فتحه کول د دعوت هغه ډېره لویه نتیجه وه چې د مسلمانانو لاس ته ورغله، په دغه فتحه سره د ورځو تېرېدلو تغیر وکړی، د جزیرةُ العرب هوا په بدله سوه، دغه فتحه د تېر سوي وخت او د را تلونکي وخت په منځ کې یو فاصل او جلا کوونکی ؤ. د عربو په نظر قریش د بت پرستی د دین ساتونکي او انصار وه او نور عرب په دغه کار کې د دوی تابع وه، نو اسلام او مسلمانانو ته د قریشو تسلیمېدل په جزیرةُ العرب کې د بت پرستۍ د دین ختمېدل وه.

اوس نو دغه دریمه مرحله ممکن و دوو صفحو ته و وېشل سي چې یوه صفحه د جهاد او جنګو ده او دوهمه صفحه و اسلام ته د عربي قبیلو داخلېدل او مسلمانېدل دي او د دغو دوو صفحو واقعات سره مبتني دي یوه واقعه د بلې په منځ کې پېښېدل په خپل منځ کې یې ترتیب، تقدیم یا تاخیر نه درلودی چې زه یې پر هغه ترتیب درته

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيان کړم، مګر ما دا مناسب وليدل چي هره صفحه جلا جلا په ترتيب سره بيان سي خو څرنګه چي د جنګو او غزاوو صفحه زموږ د دمخني بحث سره مشابهت لري نو مي دا بهتره و بلل چي اول د جنګو او غزاوو صفحه بيان کړل سي.

د حُنين غزاء

تاسي وليدل چي مکه مکرمه په يوه سريع او داسي چابکه حمله سره فتحه سوه چي ټول عرب يې په حيرت او دهشت کي واچول؟ د شا وخوا همسايه قبيلو ته دغه خبر ناڅاپه او ناګهاني ورغلی، هيڅا ته دا ممکنه نه وه چي د دغه کار مخ ونيسي، نو ځکه د شا وخوا قبيلو د تسليمېدلو څخه منعه و نه کړه او هغه هم تسليم سوې، بېله ځينو شريرو او متکبرو قبيلو څخه چي د هغو شريرو قبيلو په مقدمه کي د هوازن او ثقيف قبيلې وې، نو دغو دوو قبيلو ته د ځينو نورو قبيلو خلک چي د نصر، جُشم، سعد بن بکر او هلال خلک وه هم راټول سوه، دغه قبيلې چي سرکښه او متکبري قبيلې وې دا يې نه قبلول چي د مسلمانانو دغه نصرت او کاميابي ته سر کښته کړي، د دغو شريرو او متکبرو قبيلو مشران د مالک بن عوف په ځای کي د مشورې دپاره سره يو ځای سوه چي په نتيجه کي يې د مسلمانانو سره پر جنګ کولو اتفاق وکړی، په دغه وخت کي هوازن او دغو نورو قبيلو پوره ترتيبات ونيول، تقريباً شل زره جنګي نفر يې سره را ټول کړه او ځانونه يې د مکې مکرمې د حملې دپاره تيار او آماده کړه، په دغه وخت کي چي رسول اللهﷺ او مسلمانان په مکه مکرمه کي دي، دغو قبيلو دا إراده وکړه چي پر مکه مکرمه حمله وکړي او ترخپل تسلط او تصرف لاندي يې را ولي، دا خو هوازن، بنو بکر او ثقيف سره يو ځای سوه، مګر هلته د هوازن ځيني قبيلې وې چي هغو اشتراک نه وو ورسره کړی چي د هغې جملې څخه کعب او کلاب وه، که څه هم دغه قبيلې د هوازن څخه وې مګر ويل: موږ په دې موضوع کي ګډون نه در سره کوو.

اوس نو د قبيلو مشران سره کښېنستل او ويل: موږ بايد په دې جنګ کي يو رئيس او پاچا ولرو چي د دغي حملې مشرتوب د هغه پر غاړه وي، نو يې يو نوی ځوان د دغه مشرتابه دپاره خوښ او انتخاب کړی چي د شريفي او لوړي کورنۍ څخه ؤ او نوم يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالک بن عوف ؤ، ويل کيږي چي په دغه وخت کي د مالک بن عوف عمر ځليرويشت کاله ؤ، سره د دې چي عمر يې کم او لږ ؤ مګر ځرنګه چي نسب او کورنۍ يې لوړ وه نو يې د هوازن د ټولو قواوو مشرو ټاکی.

رسول الله ﷺ ته د هوازن د قبيلو دغه حالات ورسېدل چي د جنګ دپاره ځانونه جوړوي، رسول الله ﷺ هم د معلوماتو دپاره نفر ولېږل چي د هغو نفرو ځخه يوه نفر چي ابو حدرد الأسلمي رضي الله عنه نومېدی وکولای سوای چي طائف ته ولاړ سي او هلته د هوازن او ثقيف په لښکرو ور ننوزي، پوره معلومات يې راټول کړه او بيرته و رسول الله ﷺ ته ورغلی، خپل ليدلي حالات يې ورته و ويل: چي هو، هوازن خپل ځانونه د مکې مکرمې د حملې دپاره آماده کړي وه، رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړه چي د هوازن د جنګ دپاره د مکې مکرمې ځخه دروزی.

رسول الله ﷺ ولي د مکې مکرمې په داخل کي جنګ نه ورسره کاوه؟

هغه ډير لوی او مهم سبب درلودی، هغه دا چي د مکې مکرمې خلک نوي مسلمانان سوي دي پر اسلام او مسلمانېدلو يې فقط ځو ورځي تيري سوي دي نو که په مکه مکرمه کي جنګ پېښ سي دا امکان لري چي اهل مکه دي هم غدر او خيانت وکړي چي دا کار به مسلمانانو ته ډير سخت او مشکل تمام سي ځکه يو لښکر به د دباندي ځخه جنګ شروع کړي او بل مخالف لښکر به دننه په مکه مکرمه کي ورته پيدا سي چي د دې نتيجه به و مسلمانانو ته ډيره سخته او مشکله وي، نو رسول الله ﷺ نه غوښتل چي د مکې مکرمې له داخله جنګ وکړي، نو ځکه رسول الله ﷺ امر وکړی چي لښکر دي د هوازن د مقابلې دپاره تر مکې مکرمې دباندي ورووزي.

هلته د هوازن لښکر د هغه مسلمان جاسوس تر را رهي کيدلو وروسته سمدستي د مکې مکرمې پر طرف حرکت وکړی، رسول الله ﷺ ته دا معلومات نه وه چي د هوازن لښکر را رهي سوی دی، د مسلمانانو دا فکر او خيال ؤ چي د هوازن لښکر تر اوسه په طائف کي دی، د رسول الله ﷺ إراده دا وه چي پر طائف حمله وکړي نو خود د مسلمانانو د لښکر حرکت هم د طائف پر طرف ؤ، حال دا چي د هوازن لښکر له هغه طرفه د مکې مکرمې پر خوا حرکت کړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې مالک بن عوف او نورو قبائلي مشرانو د مسلمانانو سره پر جنګ کولو اتفاق وکړی نو د مالک بن عوف په امر د کفارو د لښکر ټول افراد په دې مکلف کړل سوه چې خپلې ښځې، خپل اولادونه او خپل حیوانات ټول ور سره را رهي کړي. دا د دې دپاره چې لښکر يې و نه تښتي، ولي که شکست او ماته هم وخوري د مالو، اولادو او خپلو ښځو په سبب نه سي تښتېدلای. دغه شيان پر ميدان نه پرېږدي. لږ تر لږه د دغه خپلو ښځو، اولادو او مالو دپاره جنګيږي، نو د کفارو لښکر د خپلو ښځو، اولادو، او مالو په ملګر تيا را رهي سوی دی څو په (اوطاس) کي يې واړول، اوطاس د هوازن په منطقه کي يوه ډيره لويه او برداره شېله ده چې د حُنين و شېلې ته نژدې ده مګر په خپله د حُنين شېله نه ده.

او حنين بيا د سيل کبير سره يوه بله شېله ده چې د مکې مکرمې څخه تقريباً اتلس، نولس ميله ليري ده، کله چې د هوازن او طائف لښکري دغه د اوطاس شېلې ته را ورسېدې مالک بن عوف ته هم دا خبر رسېدلی ؤ چې محمّد ﷺ هم د لښکره سره د مکې مکرمې څخه را وتلی دی، نو مالک بن عوف دغه شېله د جنګ دپاره اختيار کړه، دالته يې خېمې ودرولې او لښکر واړول، ويل: د جنګ دپاره دغه ځای مناسب ځای دی.

دُرَيد بن الصِمّه

د مالک بن عوف په لښکر کي يو مهم شخص، يوه او تجربه کاره سړئ موجود ؤ، چې ډير لوی جنګي پهلوان او شجاع ؤ د عربو د مشهوره او نامداره پهلوانانو څخه ؤ، ډيري جنګي تجربې يې درلودې د دغه سړي نوم دُرَيد بن الصِمّه ؤ، دُريد د جاهليت په وختو کي د جنګ په ميدان کي ډير مشهوره نوم ؤ، مګر دغه سړئ اوس بوډا او سپين ږيری دی، ويل کيږي چې د حنين په ورځ يې عمر يو سل او شپېته کاله ؤ، نو دُرَيد زوړ، ضعيفه، او په سترګو هم ړوند ؤ، بدن يې مات او بې طاقته ؤ، څرنګه چې پر اوښ يې ځان نه سوای تکيه کولای، دئ به يې په داسي کجاوه کي سپراوه لکه د ښځو کجاوه، خو د ښځو سره به نه تلی، په کجاوه کي به ؤ او د نارينه وو سره به رهي ؤ، د جنګ په کارو کي به يې د ده څخه مشوره اخيستل، هر کار يې د ده په مشوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مصلحت سره کاوه، ځکه تجربه کاره پهلوان او د جنګ په کارو پوه ؤ. اوس چې د هوازن لښکر واړول دُرید و ویل: په کومه شېله کې یاست؟ خلکو ویل: د اوطاس په شېله کې، ده و ویل: هو د آسانو د ځغلولو دپاره ښه ځای دی نه ډیري لوړې لرې چې ځوک نه سي ور ختلای او نه آوار دښت دی.

کله چې هغه ښځې او ماشومان، حیوانات او مالونه چې د لښکر ترشا وه را ورسېدل، دُرید د ښځو او ماشومانو، پسو او اوښانو آوازونه واورېدل په تعجب کې سو او ویل: دا څه شي دي چې زه یې اورم؟ د اوښانو رمباړې، دخرو هرهاری، د ماشومانو ژړاوې، د پسو نارې؟ خلکو ویل: دا د مالک بن عوف امر دی چې ټول مالونه، اولادونه او ښځې مو درسره را ولی، دُرید ویل: مالک بن عوف ما ته را ولی، څرنګه چې د دُرید له امره چا مخالفت نه کاوه نو مالک بن عوف ورته راغلی، درید ورته وویل: د پسو، اوښانو او ماشومانو آوازونه اورم دا څه قصه ده؟

مالک ویل: دا کارمي د دې دپاره کړی دی چې ما غوښته د هر سړي تر شا د ده مال او اولاد وي او د هغو څخه د دفاع دپاره جنګ وکړي او و نه تښتي.

دُرید ویل: والله اوس هم د پسو یو چوپان یې په جنګ نه پوهېږې آیا مات سوی لښکر په یو شي را ګرځي؟ که انسان مات سو او پر خپل مرګ و بېرېدی والله هیڅ شئ یې نه سي را ګرځولای، دُرید نور هم و ویل: که کامیابي ستا وه بل شئ فایده نه در رسوي بېله سړئ او د هغه توره او نېزه او که کامیابي د هغه بل طرف وه نو خپل مال او اولاد دي هم د لاسه ور کړه.

یا مالک! ته په دې سره نه سې کامیابه کېدلای چې د هوازن هګۍ دي د آسانو مخ ته کښېښوول، دوی خپل وطن او خپلو قبیلو ته ولېږه او بیا دي پهلوانان د جنګ دپاره ډ آسانو پر شا سپاره کړه، که کامیابي ستاسي وه اهل او اولادونه به مو در پسي راسي او که دښمن کامیابه سو مال او اولادونه به دي ساتلي وي.

خلکو غوښته چې د دُرید د نظریې إطاعت وکړي اهل او اولادونه بیرته و لیږي، د لښکر ټول مشران د درید د رأیې إطاعت کوي، مالک بن عوف د لښکر عمومي قومندان وبېرېدی چې د ده آمریت ولاړی او خلک د دُرید اطاعت کوي، نو یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: والله دا کار به و نه سي ته ضعیفه سوې او عقل دي هم درسره ضعیفه سو.

مالک بن عوف یو بل عاطفي حرکت هم وکړی: توره یې واخیستل او د لښکر مشرانو ته یې وربغ کړه، هغه چي را ټول سوه ده د توري لاستی پر مځکه کښېښاوه او د توري تېره سر یې پر خپل ځیګر کښېښاوه (د رکوع پر قسم و درېدی او پر توره یې تکیه وکړه) او وې ویل: والله یا به هوازن زما اطاعت کوي یا به دغه توره زما تر ملا وزي (یعني ځان وژنم) مالک بن عوف نه غواړي چي په دغه جنګ کي د دُرید نوم یاد سي یا د هغه د نظر متابعت وسي، نو ویل: یا به زما امر منی یا د دُرید، د لښکر مشران سره یو ځای دي په خپل منځ کي یې سره و ویل: دُرید په ستر ګو ړوند، سپین ږیری او ضعیفه سړئ دی د جنګ إداره نه سي کولای، که موږ سر له اوسه د مالک بن عوف پر مشرۍ اختلاف وکړو نو سره و پاشل سوو، زموږ ملګرتیا د مالک بن عوف سره که څه هم په عمر لږ دی د دُرید تر ملګرتیا ښه ده، د لښکر او قبیلو مشرانو و ویل: موږ ستا اطاعت کوو یا مالک بن عوف! نو د لښکر مشرانو د درید امر نه کړی قبول، ښځي او ماشومان، مالونه او حیوانات پاته سوه.

د الله جل جلاله إراده داسي وه چي دغه انسانان او حیوانان د مسلمانانو په نصیب سي، دُرید بن الصِّمّه و ویل: دا داسي ورځ او کار دی چي نه ځني غائب یم او نه پکښي حاضر یم، یعني: زه خو حاضر یم مګر نظر مي بل شئ دی، نو لکه نه چي یم حاضر، بیا درید پوښتنه وکړه چي دا کوم ځای دی؟ ویل دا وادیِ اوطاس ده د وادیِ حُنین څنګ یا بغل ته، دُرَید و ویل: هو، دغه ځای د جنګ دپاره ښه او مناسب ځای دی، نو یې مالک بن عوف ته و ویل: په اوله خبره کي دي زما اطاعت و نه کړی په دُغه دوهمه خبره کي مي امر و منه، هغه دا چي د مسلمانانو د لښکر په لارکي کمینونه ورته ونیسه دا ځای د کمینو دپاره ډېر وړ او مناسب ځای دی، مالک بن عوف هم د ده خبره ومنل او د مسلمانانو په لار کي یې کمینونه ورته و نیول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ
د مکې مکرمې څخه د حنین پر طرف حرکت کوي

د هجرت د اتم کال د شوال په شپږمه ورځ چي د شنبې ورځ وه رسول الله ﷺ د مکې مکرمې څخه د طائف پر طرف حرکت وکړی چي دغه ورځ و مکې مکرمې ته د رسول الله ﷺ د داخلېدلو نولسمه ورځ وه، په دغه غزاء کي د رسول الله ﷺ سره دوولس زره نفره مسلمانان ملګري وه چي لس زره نفره يې هغه لښکر ؤ چي د مکې مکرمې د فتحې دپاره ور سره را وتلی ؤ او دوه زره نفره د اهل مکې څخه ورسره ملګري سوه او د دغه لښکر اکثره نفر نوي مسلمانان وه، حتّی د مکې مکرمې په نفرو کي ځيني مسلمانان وه او ځيني يې تر اوسه پر هغه خپل شرک پاته وه مګر د را وتلو سبب يې هغه پخوانۍ دښمني وه چي د هوازن او اهل مکې په منځ کي پرته وه، د جاهليت د وختو څخه دغه دښمني موجوده وه، د هغو کسانو څخه چي مشرکان وه او جنګ ته را ووتل يو هم صفوان بن اُميه ؤ هغه چي رسول الله ﷺ څلور مياشتي امان ورکړی ؤ، کله چي د مسلمانانو لښکر را ووتی رسول الله ﷺ وليدل چي په لښکر کي د ډيرو نفرو سره اسلحه نسته ځکه نه يې درلودل او رسول الله ﷺ ته و ويل سوه چي د صفوان سره اسلحه سته، نو رسول الله ﷺ صفوان بن اُميه ته چي د اسلحې تاجر ؤ او په دغه ورځ مشرک ؤ رجوع وکړه، ويل: يا صفوان! اسلحه راکړه، صفوان و ويل: يا محمّد! ﷺ په غصب او زور يې غواړې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا په عاريت يې غواړم (کار ځني اخلو او بيرته يې درکوو) او دا ضمانت هم درکوم چي بيرته به پوره درکول کيږي، صفوان و ويل: هو درکوم يې، دغه اسلحه يې هم د قوم پرستۍ په سبب ورکړه چي په عربي کي (حَمِيه) ورته ويل کيږي، نو صفوان و رسول الله ﷺ ته سل زغري او د سلو نفرو دپاره نوره ضروري اسلحه په عاريت ورکړه.

اوس نو دې خبري ته راغلو چي رسول الله ﷺ د دغه مشرک څخه مرسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغوښتل، آيا د مسلمانانو يوه امام، خليفه يا مشر لره دا جائزه او روا ده چې د مشرک يا کافره څخه مرسته و غواړي؟ هغه علماء چې د مشرک او کافر څخه مرسته اخيستل جائز بولي د هغو دليل د رسول الله ﷺ دغه عمل او کار دی او هغه علماء چې د کفارو څخه مرسته اخيستل جائز او روا نه بولي هغه بيا وايي: دغه مرسته د يوه مشرک فرد څخه وه، نه د يوه کافر دولت څخه يا د يوې کافري ډلې څخه خو د دغې مسئلې حکم به إن شاء الله تعالى د قصې تر بيانولو وروسته مفصل درته بيان سي.

او دا چې رسول الله ﷺ د صفوان څخه اسلحه په عاريت واخيستل نه په زور په دې کې موږ ته د رسول الله ﷺ عظمت او رحمت را معلوميږي ځکه مسلمانانو مکه مکرمه فتحه کړه کولای يې سوای چې د اهل مکې ټول مال او دولت په زور واخلي مګر دا د رسول اکرم ﷺ رحمت او شفقت ؤ چې ټول مالونه يې ورپرېښوول حتّى اسلحه يې هم نه ځني واخيستل او کله چې يې اسلحې ته ضرورت پيدا سو بيا يې هم د اسلحې د خاوند په اجازه ځني واخيستل چې دغه کار د اسلام رحمت، عظمت او کرم ثابتوي.

رسول الله ﷺ وليدل چې د لښکر ډېر نفر خواره او د ضرورت نور سامان نه لري نو يې د اهل مکې څخه په قرض او پور مالونه واخيستل او د لښکر د غريبو خلکو سره يې مرسته په وکړه، رسول الله ﷺ چې د مکې مکرمې څخه را وتی عُتاب بن اُسيد رضي الله عنه يې پر مکه مکرمه حاکم او والي پرېښاوه چې د رسول الله ﷺ په غياب کې مکه مکرمه اداره کړي، عُتاب رضي الله عنه د هغو کسانو څخه ؤ چې نوي مسلمانان سوي وه مګر څرنګه چې رسول الله ﷺ په ده کې صدق او اخلاص وليدی او بل دئ قوي ځوان او د مکې مکرمې د اشرافو څخه ؤ، د مکې مکرمې د إداره کولو قدرت يې درلودی نو يې دئ د دغه کار دپاره وټاکی.

عُتاب بن اُسيد رضي الله عنه د رِدت په وخت کې (چې دا بيا د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د خلافت په وختو کې پېښ سو) کله چې نوري شا وخوا قبيلې د اسلامه څخه مرتدي سوې، بيا هم دئ پر اسلام ثابت او قائم پاته سو، کله چې نوري قبيلې مرتدي سوې او اهل مکې هم غوښته چې مرتد سي نو سهيل بن عَمرو رضي الله عنه په بيانيو او خطبو اسلام ته را بلل او عُتاب بن اُسيد رضي الله عنه په خپل همت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ثبات پر اسلام ثابت پاته کړه، د دغه عُتاب د اسلام یا مسلمانېدلو فقط څو ورځې کېدلې چې رسول الله ﷺ پر مکه مکرمه والي مقرره کړی.

رسول الله ﷺ چې د طائف پر طرف حرکت وکړی ده ﷺ هم د معلوماتو دپاره خلک لېږل او د دښمن د حالاتو څخه نه ؤ بېخبره، حال ورته راغلی چې د هوازن لښکر را وتلی دی او حنین ته را رسېدلی دی او د جنګ میدان یې هم خوښ کړی دی، رسول الله ﷺ هم دا مقرره کړه چې په حُنین کې به د دوی سره جنګ او مقابله کوي، مسلمانانو ته د دښمن حالات او اخبار معلوم سوه دا جنګ په بې خبري کي نه دی پېښ سوی، که څه هم په اول کي مسلمانان بېخبره وه خو رسول الله ﷺ دا کشف کړه چې د کفارو لښکر له طائفه را وتلی دی.

د دغې ورځې په سهار کي چې مسلمانانو د مکې مکرمې څخه حرکت وکړی دوی دوولس زره نفره دي او د اول وار دپاره د مسلمانانو دومره لوی لښکر جوړېږي نو د ځینو خلکو په زړو کي إعجاب، لویي او غرور پیدا سوه چې والله دوولس زره نفره یو هیڅوک مو نه سي ماتولای حتّی ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! د لښکر د لږ والي په سبب نه مغلوبه کېږو، یعني: اوس زمونږ مسلمانانو شمېر دومره نه دی چې د لږ والي په سبب دي ماته وخورو، که مو شکست خوړی د هغه به بل سبب وي، نو د دغه ډېر والي غرور په لښکر کي نشرېدی، ځیني ضعیف النفسه مسلمانان هغه چې نوي اسلام ته داخل سوي وه د دغه ډېر والي تر تاثیر لاندي راغله توکل او اعتماد یې پر دغه شمېر او عدد سو چې مونږ ډېر یو، دغه د لښکر پر ډېر والي د مسلمانانو اعتماد! الله جل جلاله په سورةُ التوبه کي بیانوي او فرمایي:

﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾﴾. [التوبه: ۲۵]

ژباړه: خامخا الله جل جلاله ستاسي سره په ډېرو ځایو کي مرسته کړې ده خصوصاً د حنین په ورځ کي، کله چې ستاسي ډېر والي تاسي په تعجب کي واچولاست نو هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر والي ستاسي څخه هيڅ شئ ايسته نه کړی، يعني: د دښمن حملې يې نه درڅخه وګرځولې او پر تاسي باندي ځمکه تنګه سوه سره د دې چي ځمکه ډېره پراخه ده بيامو دښمن ته په داسي حال کي شا وروګرځول چي تښتېدلاست.

الله جل جلاله په دغه آيات شريف کي هغه غرور او اعجاب ته اشاره وکړه چي د ډېر والي په سبب د خلکو زړو ته ورداخل سوی ؤ.

اوس نو د مسلمانانو لښکر د مکې مکرمې څخه د طائف پر طرف رهي دی په لار کي پر داسي عربو ورغله چي د يوې وُني سره يې عبادت کاوه بلکه د دغي وُني عبادت يې کاوه چي دغي وُني ته يې ذاتِ أنواط ويل، عربو به پر دغه ونه د تبرک دپاره لاسونه تېرول، رښکياني او توکران به يې په ځړول په اخترو کي به يې هلته مېلې کولې، خپلي اسلحې به يې پرځړولې، د دغي وُني سره به يې حيوانات حلالول، د دغي وُني سره به د عبادتُ په نيت ناست وه نو د ذاتِ أنواط نوم هم په دغه سبب پر ايښوول سوی ؤ چي دغه رښکی او توکران په ځړېدل.

په لښکرکي هغه کسان چي اوس يې تازه ايمان را وړی ؤ او د هغه بت پرستۍ شوق يې لا تر اوسه په دماغ کي ؤ رسول الله ﷺ ته وويل: يا رسولَ الله! موږ ته هم دغسي يو ذات أنواط را جوړکړه لکه دوی چي يې لري، مسلمانانو هم دغسي ونه غوښته لکه د مشرکانو چي د تبرک دپاره ځانونه پوري مُړي او رښکياني په وځړوي رسول الله ﷺ په ډېر قهر سره وفرمايل: الله اکبر! په والله تاسي داسي خبره وکړه لکه د موسیٰ عليه السلام قوم چي موسیٰ عليه السلام ته وويل:

﴿اَجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ ءَالِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾﴾. [الاعراف: ١٣٨]

يعني: موږ ته هم داسي إِلٰه او معبود را جوړکړه لکه مشرکان چي قسم قسم آلهه او خدايان لري؟ موسیٰ عليه السلام ورته وويل: تاسي يو جاهل قوم ياست.

په وُنو او ډبرو پوري ځانونه مښل او د هغو څخه د نفعي او ضرر اميد درلودل حتّٰی وُني او ډبري مشرف او مبارک بلل دا د مشرکانو کارونه دي، وُني او ډبري نه نفعه او نه ضرر رسولای سي، رسول الله ﷺ دغو خلکو ته و فرمايل: تاسي څنګه زما څخه دغسي شيان غواړی؟ رسول الله ﷺ دغه کسان امر کړه چي پر دغه خبره توبه وباسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د الله جل جلاله څخه بخښنه وغواړی، هغو هم توبه وایستل او د الله جل جلاله څخه یې عفوه او مغفرت وغوښتل.

د مسلمانانو لښکر د حنین پر طرف ور رهي دی لکه د مخه چي مو درته و ویل: رسول الله ﷺ ته خبر راغلی ؤ چي د هوازن لښکر په حنین کي دی نو مسلمانان هم د چارشنبې په شپه چي د شوال د میاشتي لس ورځي تیري سوي وې حنین ته ورسېدل. مسلمانانو د حنین تر شېلې د مخه خپلي خېمې و درولې، اوس نو د هوازن لښکر د حنین د شېلې پر هغه بله غاړه دی او مسلمانان تر شېلې دباندي د مکې مکرمې و طرف ته دي.

کله چي مسلمانانو خیمې و درولې رسول الله ﷺ یو د اصحاب کرامو څخه امر کړی چي ته به د آسه سره یوې لوړي غونډۍ ته وخېژې او پر هغه آس به سپور یې د هوازن معلومات به کوې حرکتونه او کمینونه یې ټول تر نظر باسه او د شپې په آخرکي به د معلوماتو سره راسې، بېله لمانځه او انساني ضرورته به له خپله ځایه نه ښورې، سړئ هم پر آس سپور سو او یوې لوړي غونډۍ ته وختی د شپې تر آخره هلته ولاړ ؤ حتّی د آسه څخه هم نه سو کښته او د شپې په آخرکي رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه چي یو شئ دي ولیدی؟ سړي ویل: یا، کوم خاص یا د یادولو وړ شئ مي نه و لیدی، د کفارو لښکر پر هغه خپل حال ؤ زه و فلاني او فلاني غره ته وختلم مګر هوازن مي و لیدل چي ښځي، حیوانات او پسونه یې ټول را وستلي دي، رسول الله ﷺ تبسم وکړی او وې فرمایل: إن شاء الله سبا دغه ټول مالونه د مسلمانانو دپاره غنیمتونه دي.

مګر په دغه وخت کي و مالک بن عوف ته دُرَید بن الصُّمّه ځیني لار ښووني کړي وې او مالک بن عوف عملي کړي وې، سره د دې چي دُرَید په سترګو نه لیدل خو د عقل او تجربې څخه یې کار اخیستی چي د هغو لار ښوونو څخه یې یوه دا وه: ویل: دغه اضافه اوښان چي مو را وستلي دي (کفارو خو خپل ټول اوښان را وستلي وه چي ټول بېکاره او د دوی تر ضرورت زیات وه) نو دُرَید و ویل: ښځي او ماشومان ټول پر دغه زایدو اوښانو سپاره کړی او د لښکر تر شا یې و دروی ځکه په دې کارکي دوې فایدې سته یو دا چي که مو ماته وخوړل دوی کولای سي چي د اوښانو سره وتښتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بله فایده یې دا ده چې ځوک د لیرې ورته ګوري هغه ته دا نه معلومیږي چې دا نارینه دي که ښځې، نو لښکر تر هغه خپل واقعي شمېر څو چنده زیات معلومیږي ځکه اوښان دي او خلک پر سپاره دي، مالک بن عوف هم ښځې او ماشومان پر اوښانو سپاره کړه، واقعًا هم دومره لښکر ځني جوړ سو چې آخر یې نه معلومېدی، حتّٰی ځینو مسلمانانو به ویل چې د کفارو د لښکر شمېر اتیا زره دی که څه هم په حقیقت کې د هوازن ټول لښکر د شلو زرو نفرو په شا وخوا کې ؤ.

(د دغه لښکر په شمېر کې اختلاف سته، ځوک یې دوولس زره نفره بولي)

که څه هم شل زره یا دوولس زره نفره لښکر ډېر لوی لښکر دی، خو د کفارو په دغه کار سره د دوی شمېر تر اصلي حساب څو واره زیات معلومېدی.

او بل هغه کار چې دُرَید کړی ؤ هغه دا ؤ: څرنګه چې د هوازن لښکر تر مسلمانانو د مخه دغې منطقې ته راغلی ؤ، نو مالک بن عوف د دُرَید په مشوره او لارښوونه په دغه شپه د خپل لښکر ډېر نفر د حنین د شېلې په لارو، تنګیو، فرعي شېلو او نورو ډېرو پټو ځایو کې د کمین دپاره کښېنولي وه او دا امر یې ورته کړی ؤ: کله چې مسلمانان دغې شېلې ته را کښته سي اول د غشو باران پر جوړ کړی او بیا په یوه وار ټوله یوه حمله پر وکړی، اوس د هوازن د لښکر ډېره حصه د شپې د حنین په شېله کې په خپلو کمینو کې سره ځای پر ځای سوه او د مسلمانانو د لښکر د راتګ انتظار باسي.

د مسلمانانو د لښکر لوی مشکل دا ؤ چې د حنین د شېلې څخه ډېر لوړ وه او شېله ډېره کښته وه نو کښتې شېلې ته د لښکر کښته کېدل ډېر سخت او مشکل وه، ځکه لار داسې کښته ده لکه ښوَیَندوکی، لږ کښته نه وه بلکه شېله داسې کښته ده چې نفر باید په ځغستا ور کښته سي ځان نه سي تکیه کولای.

د دغې شپې په آخر کې رسول الله ﷺ خپل لښکر و ټولیانو ته وویشی او بیرغونه یې ور و وېشل، اوله ټولۍ د بني سُلیم قبیله ده هغه زر نفره د.آس سپاره چې د مسلمانانو د لښکر مقدمه وه او د رسول الله ﷺ سره د مکې مکرمې تر فتحې د مخه د مدینې منورې په لار کې ملګري سوه، د دې ټولۍ قومندان خالد بن ولید ﷺ ؤ.

د شپې په آخر کې و شېلې ته د کښته کېدلو آمادګي ونیول سوه او د سپېدو تر چاودلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د وادي حُنين پر طرف حرکت شروع سو، دلته مالک بن عوف خپل لښکر ته اوامر صادروي ویل توري را وباسی، توري را وایستل سوې، ويل پوښونه يې مات کړی ځکه بيا رجوع نسته او په يوه وار به حمله او هجوم پر ور وړی، مالک ويل: نه غواړم چي جنګ څو ورځي دوام وکړي، بلکه په یوه ورځ به جنګ پای ته رسيږي، د هوازن لښکر د تورو پوښونه مات کړه توري يې په لاسو کي دي د حملې دپاره تيار او آماده ولاړ دي.

د رسول الله ﷺ د معلوماتو خلک د هوازن د لښکر په ټولو حالاتو خبر وه او هر څه يې سنجولي وه فقط په دغه کمينو نه وه خبر او د هغو دپاره يې هيڅ فکر نه ؤ کړی.

اوس نو د هغه لوړي څخه و وادي حنين ته د مسلمانانو را کښته کېدل شروع سوه، اول هغه څوک چي را کښته سوه! خالد بن وليد ﷺ دی او بني سُليم ور سره دي، کله چي دغه اوله ټولۍ ور کښته سوه او دوهمي ټولۍ په کښته کېدلو شروع وکړه د کمينو له طرفه اول د غشو باران پر شروع سو چي په دغو غشو يې ډير مسلمانان زخميان او زوبل کړه او بيا د دښمن ډلو يو ځايي شديده حمله شروع کړه، څرنګه چي و شيلې ته کښته کېدل ډير سخت وه ځکه يو دم کښته وه يوازي يو نفر چي به کښته کېدی خپل ځان يې نه سوای تکيه کولای هغه د مخ نفر به يې پوري واهه، نو په بني سُليم کي د کښته کېدلو په سبب بد حال پېښ ؤ، د دغه بده حاله سره سره د کمينو له طرفه حملې هم پر شروع سوې، د دوی خيال ؤ چي د دښمن لښکر مو مخ ته دی هلته به ورځو جنګ او مقابله به ور سره کوو، خو هغه ناڅاپه د دواړو طرفو څخه د کمين نفرو حملې شروع کړې، په خپله پر خالد ﷺ وهل او وارونه شروع سوه د خالد ﷺ بدن ټوک ټوک او زخمي سو د ډيرو زخمو په سبب ولوېدی غځار سو، کفارو د بني سُليم پر خلکو وهل او وارونه شروع کړه.

د بني سُليم خلک خو نوي مسلمانان سوي وه په تېښته يې شروع وکړه مګر چيري وتښتي؟ راسته طرف ته يې کمين دی، چپه طرف ته يې کمين دی، مخ ته يې د دښمن لښکر دی د تيښتي دپاره بله لار نسته بېله دې څخه چي پر شا ولاړ سي، نو يې د شا پر طرف مخ ونيوی، د هغه طرفه بيا د مسلمانانو هغه نور لښکر را کښته کيږي، هغه کسان چي راکښته کيږي خپل ځانونه نه سي تکيه کولای او بني سُليمْ غواړي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور وخېژي، هغه چا چي دا حال لیدلی دی هغه وایي: خلک یو د بل پر اوږو سره سپاره اوپراته وه، دلته په دغه شپله کي د هوازن د لښکر له طرفه پر مسلمانانو قتل او وژنه شروع سوه، د مسلمانانو هغه نور لښکر چي پسي را رهي دی هغه يې نه ويني او نه دي خبر چي په شپله کي څه پېښه ده، هغو خپل پر مخ تګ ته دوام ور کړی دی غواړي چي ور کښته سي او دلته بد حال جوړ دی، د کښته خلک غواړي چي لوړ وخېژي او د لوړي خلک غواړي چي ور کښته سي، پسله ډېره وخته هغه نور لښکر هم په دې حال خبر سو چي په شپله کي کمین دي او خلک وژل کيږي هغو په تېښته شروع وکړه.

هلته مالک بن عوف خپل ټول لښکر تقریباً شل زره نفره امر کړه چي په یوه وار حمله او وهل شروع کړی او دلته مسلمانان په دغه بد حال مبتلاء دي، د مسلمانانو په لښکر کي عمومي تېښته شروع سوه او هري خوا ته ځغلي، ځینو يې په ځغستا مکې مکرمې ته ځان و رساوه او ټول لښکر وتښتېدی، رسول اللهﷺ نارې وهي غواړي چي دغه مات سوی لښکر را وګرځوي خو څوک نه دریږي.

رسول اللهﷺ یوازي پر میدان پاته سو، هغه صحابهٔ کرام چي ثابت پاته دي او نه تښتي هغه هم یو یو او جلا جلا دي، شل زره نفره په دغه بد حالت کي پر را ګرځېدلي دي، خلک ځغلي او رسول اللهﷺ نارې وهي إِلَيّ عِبَادَ الله، خو یو هم تر شا نه ګوري، ډېر بد شکست او ماته وه، ابوسفیان چي په دغه وخت کي نوی مسلمان سوی ؤ هغه و ویل: د دغه مات سوو خلکو مخ به بل شئ نه را وګرځوي بیله د جدې دریاب، یعني: تر هغه ځایه پوري به ځغلي.

جِبله یا کنده بن جُنید چي منافق ؤ هغه ناري کړه: نن ورځ يې سحر باطل سو.

دلته نو د اللهﷻ له طرفه هغه لوی امتحان شروع سو، د مسلمانانو د ایمان امتحان په دغسي ځایو کي اخیستل کیږي.

په دغه وخت کي یو د هغو کفارو څخه چي په ظاهره مسلمان سوی دی او نوم يې شیبه بن عثمان بن أبي طلحه دی "عثمان بن ابي طلحه" د دغه شیبه پلار د هغو کسانو څخه ؤ چي د اُحُد په ورځ يې د کفارو بیرغ پورته کاوه او د مسلمانانو له طرفه و وژل سو، دغه شیبه د هغه عثمان زوی دی او د مسلمانانو د لښکر سره را وتلی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواړي چي په مناسب وخت کي رسول الله ﷺ و وژني او د خپل پلار بدله او انتقام په نن ورځ کي واخلي، په دغه بد حالت کي رسول الله ﷺ يوازي ولاړ دی او يوازي جنګ کوي، هيڅوک نه دي ورسره او ناري وهي: إلَيّ عِبَادَ الله!

شيبه چي يو خنجر ورسره دی د خپل مقصد د پوره کولو دپاره د رسول الله ﷺ و طرف ته ورغلی، رسول الله ﷺ شيبه وليدی ويل: يا شيبه! څه خبر دی؟

شيبه ويل: يا رسولَ الله! غواړم چي ستا څخه دفاع وکړم، رسول الله ﷺ ويل: دلته راسه، شيبه ورغلی او رسول الله ﷺ د شيبه پر ځيګر خپل مبارک لاس کښېښاوه او ويل: د الله څخه بخښنه وغواړه، شيبه ويل: استغفر الله.

شيبه وايي: رسول الله ﷺ چي فقط لاس را څخه پورته کړی دئ ﷺ تر ټولو خلکو راته ګران او محبوب وګرځېدی، شيبه دلته ودرېدی او د رسول الله ﷺ څخه يې دفاع کول، اصلاً دئ د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره راغلی ؤ، مګر سبحان الله! اوس د رسول الله ﷺ څخه دفاع کوي.

رسول الله ﷺ بيا هم ناري وهي إلَيّ عِبَادَ الله! د ده ﷺ آواز هغو اصحاب کرامو چي شا وخوا په ميدانِ جنګ کي موجود وه لکه ابوبکر الصدّيق، عمر فاروق او څو نورو مهاجرينو رضوان الله عليهم واورېدی، هغه هم راغله پر رسول الله ﷺ را وګرځېدل مګر د دغو اصحاب کرامو شمېر ډېر لږ ؤ، د شلو زرو نفرو په مقابل کي څه کولای سي؟ په دغه ځای کي د رسول الله ﷺ سره لږ مهاجرين او د ده ﷺ اهل بيت ورسره وه چي ټوله دوولس يا نولس نفره وه او په بل روايت کي وايي اتيا نفره وه، په دغه ځای کي د رسول الله ﷺ هغه شجاعت او دلاوري ښکاره سوه چي مثل يې نه ليدل کيږي، خپله غاتره يې د کفارو پر طرف ورځغلول او ويل يې: «أنَا النّبيّ لاَ كَذِب، أنَا ابنُ عبدِالمطلب» په دغه وخت کي ابوسفيان بن الحارث رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د غاتري رِکاب نيولی ؤ او عبّاس رضي الله عنه يې قيضه نيولې وه چي چابکه ولاړه نه سي، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د خپله ربه څخه د نصرت غوښتنه وکړه او وې فرمايل: اللّهم أنزِل نصركَ، الهي ستا نصرت را نازل کړه.

کله چي عبّاس رضي الله عنه راغلی رسول الله ﷺ د ده په راتګ ډېر خوشاله سو، دا ولي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه عبّاس رضي الله عنه داسي لوړ آواز درلودی چي په ټولو عربو کي يې مثل نه ؤ، د ده رضي الله عنه د آواز په باره کي وايي: د جاهليت په وختو کي عبّاس رضي الله عنه د خپلو پسو او اوښانو دپاره چوپانان درلودل، چوپانانو به اوښان او پسونه د مکې مکرمې څخه ډير ليري بېول، نورو خلکو که به خپل چوپانان غوښته نفر به يې پسي لېږل چي را يې ولي مګر عبّاس رضي الله عنه خوک نه پسي لېږل دلته په مکه مکرمه کي به يوې لوړي ته وختی او ور ناري به يې کړه، ډير لوړ آواز يې درلودی، رسول الله ﷺ د ده د آواز په باره کي فرمايي: «صَوتُ العبّاس فِي المَعركة بِألف رَجُلٍ» يعني: په جنګ کي د عبّاس آواز پر زرو نفرو حساب دی، اوس چي عبّاس رضي الله عنه راغلی رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا عبّاس! زما اصحابو ته ور ناري کړه، عبّاس رضي الله عنه هم په لوړ آواز په نارو شروع وکړه او ويل: اې مسلمانانو! رسول الله ﷺ دغه دی خو چا تر شا نه کتل، دلته نو رسول الله ﷺ ورته وويل: و اصحاب سَمُره ته ورناري کړه (سَمُرَه يعني: ونه يا درخته) چي مقصد يې هغه ونه ده چي د حديبيې په ورځ اصحاب کرامو تر هغې وُني لاندي د رسول الله ﷺ سره بيعت کړی ؤ، حضرت عبّاس رضي الله عنه هم ناري کړه (يَا أصحابَ السَّمُره أينَ بَيعَتُکم؟) اې د وُني ملګرو هغه بيعت مو څه سو؟ ځيني اصحابِ کرام چي د هغه بيعت په ورځ يې په بيعت کي ګډون او اشتراک کړی ؤ هغو دغه ناره واورېدل او په بيرته را ګرځېدلو يې شروع وکړه، هغه خپل عهد يې ورپه ياد سو غواړي چي پر خپله وعده وفاء وکړي او پر رسول الله ﷺ را ټولېدل دغه د اصحاب کرامو د بيرته را ګرځېدلو حال ځيني هغه کسان بيانوي چي په دغه جنګ کي حاضر وه، هغه وايي: يو نفر چي د اهلُ شجره څخه ؤ پر اوښ سپور ؤ او تښتېدی خو کله چي يې دغه ناره واورېدل اوښ يې داسي تېز رهي ؤ چي ده دا قدرت نه درلودی چي خپل اوښ و دروي او را وې ګرځوي نو دئ ځني را وغورځېدی او اوښ يې پرېښاوه پر پښو يې په جنګ شروع وکړه.

د بيعت الرِّضوان خلک په داسي حيرت انګېزه چابکي سره را ګرځېدل چي بيان يې نه سم کولای او دغه به يې ويل: لبيک يا رسولَ الله! لبيک يا رسولَ الله! تر داسي اندازې چي دوی به کوښښ کاوه چي خپل اوښ را وګرځوي، خو د اوښ د را ګرځولو قدرت چي به يې نه کړی پيدا، خپله توره او سپر به يې ځني را حمله کړه او

(c) Ketabton.com: The Digital Library

له اوښه به را غورځېدل، اوښ به يې خپل سر ته پرېښاوه، ترڅو چې د رسول الله ﷺ پر شا وخوا د دغو نفرو څخه سل نفره را ټول سوه او په جنګ يې شروع وکړه، اوس نو دغه سل نفره چې سره يو ځای سوه د شلو زرو نفرو سره جنګ کوي، داسي جنګ شروع سو چې د انسانانو ترخيال او تصور لوړ دی، هغو کسانو چې دغه حالت يې ليدلی دی وايي: په والله دغو سلو نفرو داسي جنګ کاوه چې هيڅ شئ يې مخ ته نه سوای درېدلای، په هوازن کي يې قتل او وژنه شروع کړه، دغه سل نفره په هغو شلو زرو نفرو کي قتل او وژنه کوي او هيڅوک يې مخ ته هم نه سي درېدلای، په دغه وخت کي د جنګ قومندان په خپله رسول الله ﷺ ؤ هم جنګ کوي هم اداره، دا د چا په وسه پوره ده؟ دا کوم همت او شجاعت دی چې سل نفره دي د شلو زرو په مقابل کي جنګيږي؟ دا رسول الله ﷺ ؤ او دغه يې شجاعت ؤ نو ځکه حضرت علي رضي الله عنه وايي: کله چې به جنګ ډېر شديد سو مونږ به و رسول الله ﷺ ته رجوع کول، ځکه مونږ پوهېدلو چې هغه ﷺ د همت او شجاعت خاوند دی نه تښتي او نه بيريږي.

د حضرت علي رضي الله عنه دغه قول د حُنين د جنګ په باره کي نه دی بلکه دغه خبره يې عامه کړې ده چې په ټولو جنګو کي همېشه زمونږ دغه حال ؤ، چې د جنګ د شدت په وخت کي زمونږ رجوع و رسول الله ﷺ ته وه او په هغه سره مو ځانونه ساتل دغه د حُنين په ورځ هم دغو سلو نفرو د رسول الله ﷺ د شجاعت او ثابته پاته کېدلو په واسطه د رسول الله ﷺ تر شا جنګ کاوه، په دغو سلو نفرو کي دوې ښځي هم موجودي وې چې يوه أم عمّاره او بله أم سُلَيم وه، چې د خپل خاوند ابو طلحه سره ملګرې وه، دغو ښځو جنګ نه کاوه مګر د رسول الله ﷺ سره ثابته پاته وې، د ام سُليم سره يو خنجر ور سره ؤ، رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه: يا أم سُلَيم! په دغه خنجر څه کوې؟ دې و ويل: که د مشرکانو څخه يو څوک را نژدې سو نس يې ور څيرم، سبحان الله! دا داسې ورځ وه چې نارينه تښتي مګر دغه ښځي ثابته پاته دي بيا أم سليم و رسول الله ﷺ ته و ويل: اجازه راکوې چې دغه تښتېدلي کسان داسي و وژنم لکه ته چې هغه کسان وژني چې جنګ در سره کوي؟ دوی څنګه تا په دغسي حال کي يوازي پرېږدي؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا پرې يې ږده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په دغه جنګ کې د مسلمانو ښځو ثبات ؤ، په دغه ورځ کې رسول اللهﷺ دا اعلان هم وکړی: که هرڅا د کفارو څخه یو څوک و وژی او د هغه پر وژلو یې شاهدان درلودل د وژل سوي سړي سامان د هغه دی.

ابن اسحاق او نور د انس بن مالکؓ څخه روایت کوي چې د حنین په ورځ یوازي ابو طلحه د شلو نفرو کفارو سامان واخیستی، یعني: یوازي ده شل نفره کفار وژلي وه، تردغه وروسته و انصارو ته ناره کول شروع سوه: یا معشرَ الأنصار! یا معشرالأنصار! اوس بیرته د مسلمانانو ډلي یوه پسله بلي څخه را ګرځي او شدید جنګ شروع دی، رسول اللهﷺ جنګ ته وکتل او وې فرمایل: اوس جنګ تود سو اوبیا رسول اللهﷺ د مځکي څخه یو موټ شګي یا خاوره را پورته کړه او د کفارو مخان یې په و ویشتل، دغه یو موټ خاوره د کفارو د لښکر د هر فرد و سترګو ته ورسېدل او ټوله د خپلو سترګو په مښلو مشغول سوه او له دې طرفه د مسلمانانو حملې پر شروع دي، بیا نو رسول الله و ویل: د محمّد په رب مي دي قسم وي چې کفار مات سوه، هلته په هوازن کي داسي قتل او وژنه شروع دي چې د مالک بن عوف هیڅ زړه ته نه لوېږي چې سلو نفرو دي داسي حال را باندي جوړ کړی وي.

په دغه وخت کي د الله جل جلاله له طرفه نصرت او برئ، مرسته او معجزه را نازل سوه چې هغه له آسمانه د ملائکو نزول ؤ، د آسمانه څخه ملائکې را کښته سوې دا دوهم جنګ دی چې ملائکې ورته را کښته کیږي پسله بدره څخه دغه یواځنئ جنګ دی چې ملائکې پکښې را کښته سوي دي، په حدیث شریف کي راغلي دي چې مسلمانانو دغه ملائکې د یوې سیاهۍ په شکل ولیدلې، وایي: موږ په آسمان کي یوه سیاهي ولیدل چې مځکي ته را کښته سوه او په وادي حُنین کي سره وپاشل سوه او بیا دغه سیاهي موږ ته را نژدې سوه و مو لیده چې تور غټ مېږیان وه، صحابهٔ کرام وایي: چې موږ د دغو مېږیانو د ډېروالي په سبب خپل کالي ځني څنډل چې پر کالو مو ګرځېدل، مسلمانانو فقط دغه حال ولیدی مګر کفارو بیا و لیدل چې ډېر زیات خلک چې سپین کالي یې اغوستي دي او پر ابلکو آسانو سپاره دي او پر دوی وررهي دي، کفارو چې په هغه سلو نفرو څه نه سوای کولای او اوس ویني چې دغه لوی لښکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ډیري ډلي پر دوی ور رهي دي په زړو یې بېره ننوتل او په تېښته یې شروع وکړه، ملائکو په دغه جنګ کي، جنګ او وهل نه دي کړي لکه په بدر کي چي یې کړي وه، دلته فقط د ملائکو را تګ د کفارو په زړو بېره ننه ایستل، او د جنګ له میدانه په تېښته سوه، لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾﴾. [التوبه:٢٥]

یعني: خامخا الله جل جلاله ستاسي سره په ډیرو ځایو کي مرسته کړې ده خصوصاً د حنین په ورځ، کله چي ستاسي ډیر والي تاسي په تعجب کي واچولاست، نو هغه ډیر والي ستاسي څخه هیڅ شئ ایسته نه کړی، یعني: د دښمن حملې یې نه درڅخه وګرځولې او پر تاسي مځکه تنګه سوه سره د دې چي مځکه ډیره پراخه ده، بیا مو دښمن ته په داسي حال کي شا وروګرځول چي تښتېدلاست.

﴿ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٦﴾﴾. [التوبه:٢٦]

او بیا الله جل جلاله خپل سکون او اطمینان پر خپل رسول او پر مومنانو نازل کړی او الله جل جلاله داسي لښکري را ولېږلې چي تاسي نه لیدلې او عذاب یې ورکړی و هغو کسانو ته چي کافران سوي وه او هم دغه عذاب د کافرانو سزا ده.

د هوازن لښکر د مکې مکرمې د شمال شرق له طرفه راغلی ؤ او مسلمانان د دوی په جنوب غرب کي واقع وه اوس د هوازن لښکر پر درې طرفه تښتي ځیني یې طائف ته ځي، ځیني یې نخله ته ځي او ځیني یې وادي اوطاس ته ځي، په هغو کسانو پسي چي اوطاس ته تښتېدل رسول الله ﷺ یوه ډله ولېږل چي مشر یې ابو عامر الاشعري رضي الله عنه ؤ، د مسلمانانو د دغې ډلي او د کفارو په منځ کي لږ جنګ وسو چي په نتیجه کي کفارو سخته ماته وخوړل، خو په دغه جنګ کي ابو عامر الأشعري رضي الله عنه شهید سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه رسول الله ﷺ یوه بله ډله په هغو کفارو پسي ولېږل چي د نخله پر طرف تښتېدل، چي په دغه تښتېدلو خلکو کي یو هم دُرَید بن الصِّمّه ؤ، هغه سپین ږیری او ړوند، د جاهلیت لوی پهلوان، دغه دُرَید د مسلمانانو څخه یوه ځوان ونیوی چي د دغه ځوان عمر شپاړس کاله ؤ او نوم یې ربیعه بن رُفیع الأسلمي ؤ، دُرَید په کجاوه کي سپور ؤ او مسلمان فکر وکړی چي ښځه ده غواړي چي په بندیانو کي یې بوزي، دغه ځوان اوښ تر مهار ونیوی او کش یې کړی، دُرَید بن الصمه پر ږغ کړه اوښ چیري بیاییې؟ ځوان پوه سو چي په دې کجاوه کي سړئ دی نو یې اوښ چوک کړی، دُرَید بېغمه ناست دی ضعیفه سړئ دی یو سل او شپېته کاله یې عمر دی، دئ په خپله نور ژوند او عمر نه غواړي، ربیعه بیا ځوان او بې تجربه دی د اول وار دپاره په جنګ کي ګډون کوي، حتّی په توره سره یې د وهلو طریقه هم پوره نه ده زده، توره یې پورته کړه دُرَید یې پر اوږه په و واهه، خرنګه چي د دُرَید هډوکي زاړه هډونه وه او غوښه یې هم نه درلودل توري تاثیر نه پر وکړی د یو سلو شپېتو کلو وچ هډونه دي او عمر یې هم په جنګو کي تېر سوی دی، دې واري هیڅ تاثیر پر و نه کړی.

دُرَید و خندل او ویل: اې وراره! نوم دي څه شي دی؟

ځوان ویل: ربیعه بن رُفیّع الأسلمي دُرَید و ویل: یا ربیعه! ما ستاسي د ښځو څخه دفاع کړې ده مګر بیا هم راسه چي د وهلو طریقه در وښیم، که ته غواړې چي څوک و وهې پر هډوکي یې مه وهه هډوکی نه ماتېږي د وهلو ځای دغه دی د سر او اوږو په منځ کي (خپل مغزي ته یې لاس ور وړی) اوس د وهلو ځای هم ور ښیي او ویل: دغه ستا توره بېکاره ده ورسه هغه زما توره را واخله د ځین په شا کي پرته ده، ربیعه هم هغه د دُرَید توره راوړل، دُرَید ویل: پر دغه ځای مي و وهه بیا نو ولاړسه مور دي خبره کړه چي ما دُرَید و وژی، ما همېشه د هغو څخه دفاع کړې ده، ربیعه هم توره واخیستل خرنګه چي دُرَید ور ښوولي وه هغسي یې و واهه او وې وژی.

ربیعه پسله جنګه خپلي مورته دغه قصه وکړه، مورېې و ژړل او وې ویل: چي ده درته و ویل: ما ستا د ښځو څخه همېشه دفاع کول تا څنګه وژی؟ ربیعه ویل: نه زه د ده په قصه خبر وم او نه د ده په خبرو پوه سوم چي دئ څه وایي، مورېې ورته و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جاهلیت په وختو کي زه، زما مور او زما خوندي بنديانی ونیول سوو او هغه څوک چي موږ يې له بندي ګرته خلاصي او ایله کړو هغه دغه دُرَید بن الصمه ؤ، ده وساتلو، ربیعه ویل: زه څه خبر وم؟ که زه په دغه قصه خبر وای مابه نه وای وژلی، مقصد دا چي د دُرَید بن الصمه آخري حال دغه ؤ چي درته بیان سو.

اوس چي دغه سل نفره مسلمانان پر شلو زرو یا دوولسو زرو کفارو غالبه او کامیابه سوه، د مسلمانانو د لښکر هغه نور تښتېدلي نفر لا تر اوسه نه دي راغلي، هغه بیا ډېر وروسته هغه وخت راغله چي دغو سلو نفرو د جنګ په میدان کي غنیمتونه ټولول، مقصد دا چي دغو شلو زرو نفرو ته چي يې ماته او شکست ورکړی هغه فقط دغه سل نفره وه، دا د الله ﷻ قدرت ؤ چي د حنین په ورځ ښکاره سو.

کله چي کفارو شکست وخوړی رسول الله ﷺ دغه سل نفره امر کړه چي اوس غنیمتونه پرېږدی په کفارو پسي ور رهي سی او هغه تعقیب کړی.

دغه خبر چي کفار مات سوه په کراره کراره و هغه نورو تښتېدلو مسلمانانو ته ورسېدی، هغوی هم په بیرته را ګرځېدلو شروع وکړه، په دغه وخت کي چي مسلمانان کفار تعقیبوي رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي خالد بن ولید چیري دی؟ پسي وګوری او پیدا يې کړی، په دغه وخت کي چي اصحاب کرام په خالد رضی الله عنه پسي ګرځي د کفارو مشر او عمومي قومندان مالک بن عوف هغه ځای ته ور رهي دی چي هلته د ده مات سوی لښکر سره یو ځای کیږي، هلته ورغلی غوارِي چي خپل لښکر بیرته سره یو ځای او منظم کړي او بیا د حملې دپاره را وګرځي، د مسلمانانو څخه هغه د بني سُلیم د قبیلې څو نفره په ده پسي ور رهي سوه، مسلمانان لا تراوسه ټول نه دي سره یو ځای سوي شمیر يې اوس هم لږ دی، هلته مالک بن عوف د خپل لښکر ډېر نفر سره یو ځای کړه غوارِي چي د حملې دپاره بیا را وګرځي، خو وې لیدل چي د بني سلیم قبیله ورته ولاړه ده، مالک بن عوف پوښتنه وکړه چي دا څوک او کومه قبیله ده؟

ورته وویل سوه: دا د بني سُلیم قبیله ده.

په هغه وختو کي هري قبیلې خپلي نېزې او توري پر یوه خاص ډول اېښوولې چي په هغه سره پېژندل کېدې چي دا فلانۍ قبیله ده، دغه د بني سُلیم قبیلې خپلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نېزې د آسانو پر سرو ايښوولې، نو مالک بن عوف پوښتنه وکړه چې دا څوک دي چې زموږ مخ ته و درېدل؟ ويل دا بني سُليم دي، ويل د دوی څخه مه بېرېږی ځانونه تيار کړی، مالک بن عوف د دوهم وار دپاره وحنين ته نژدې ډير لښکرسره يو ځای کړی او د مسلمانانو لښکر هم دلته سره يو ځای کېږي، په دغه وخت کې انصار د مالک بن عوف پر طرف ور رهي سوه چې هغو بيا نېزې د ځانو تر شا پر آسانو ايښوولې، مالک پوښتنه وکړه چې دا څوک دي؟ ورته و ويل سوه: دا د يثرِب څخه د محمّد ﷺ اصحاب دي، ده ويل د دوی څخه هم مه بېرېږی، بيا هم مالک د نور لښکر په يو ځای کولو او ترتيبولو مشغوله سو چې د مسلمانانو يوه بله ډله تياره سوه چې دغه ډله مهاجرين وه او دوی بيا نېزې د آسانو پر غوږو ايښوولې او د دې ډلې مشر او قوماندان زبير بن العوام ﷺ ؤ.

مالک بن عوف بيا پوښتنه وکړه چې دا څوک دي؟ مالک ويني چې دغه ډله د هغو نورو څخه فرق لري او د نور لښکر پر قسم نه معلومېږي، ورته و ويل سوه: دا د أهل مکې څخه د محمّد اصحاب دي، مالک و ويل: په دوی کې هغه نفر چې ژړه لنګوټه يا پټکئ يې تړلی دی څوک دی؟ ويل دا زبير بن العوام دی، مالک ويل: در تبنتې چې زبير راغلی نور نو زموږ طاقت ختم دی، هغه لښکر يې نه کړی پوره چې مالک بن عوف او ملګري يې بيا په تېښته شروع وکړه، فقط د زبير ﷺ د نامه او را تګ څخه وبېرېدل او طائف ته وتښتېدل، مګر په خپله مالک بن عوف په طائف کې يوې منطقې ته وتښتېدی چې (لَيه) ورته ويل کيږي او هلته يې يوه قلا درلودل، نو په ليه کې هغه خپلې قلا ته ورغلی.

د هوازن او ثقيف لښکرو په دغه ډول او طريقه سره ماته او شکست وخوړل.

مګر څرنګه چې د هوازن د لښکرشمېر او تعداد ډير زيات ؤ او دوی فقط د خپلو ځانو په خلاصولو مشغوله وه د ښځو او ماشومانو، مالو او حيواناتو، و تښتولو ته نه سوه فارغه او نه هغو په خپله وکولای سوای چې وتښتي، نو ټول د جنګ پر ميدان پاته سوه، ښځې او ماشومان، پُسونه او اوښان ټول پاته سوه، فقط نارينه خلکو وکولای سوای چې وتښتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته صحابهٔ کرامو خالد بن وليد رضي الله عنه پيدا کړی چي ټول بدن يې په زخمو ډک دی او ويني ځني بهيږي، هلته يو اوښ چوک ؤ دیٔ رضي الله عنه ورته ناست دی پر هغه اوښ يې تکيه کړې ده، څرنګه چي ډيره وينه ځني تللې وه له ضعفه يې هيڅ حرکت نه سوای کولای، رسول الله ﷺ ورغلی او دیٔ رضي الله عنه پر دغه حال ؤ، رسول الله ﷺ کالي ځني وکښل پر زخمو يې ورټوکي او لاس پر تېروي، څو ټوله زخمونه يې په دغه لحظه جوړ سوه، بيا نو رسول الله ﷺ ورته و ويل: ولاړ سه يا خالد! او په کفارو پسي ولاړ سه. تعقيب يې کړه او وې شړه، هغه خالد رضي الله عنه چي څو لحظې د مخه پر هغه حال ؤ چي د ضعفه څخه يې حرکت نه سوای کولای اوس پر آس سپور سو او په کفارو پسي ور رهي سو، دا هم د حنين په غزاء کي د رسول الله ﷺ د معجزو څخه يوه بله معجزه ده چي پر خالد رضي الله عنه ښکاره سوه.

د جنګ د جريان په وخت کي رسول الله ﷺ پر يوه ښځه ورغلی چي وژل سوې وه او خلک پر را ټول وه، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي څه پېښه ده؟ خلکو ويل: يوه ښځه ده چي خالد بن وليد وژلې ده، رسول الله ﷺ ځينو هغو نفرو ته چي د ده ﷺ سره ملګري وه و ويل: په خالد پسي ځان ور ورسوی او ورته و واياست: رسول الله ﷺ دي له دې څخه منعه کوي چي کوچنیٔ، ښځه او نوکر و وژنې.

د حُنين د غزاء غنيمتونه

رسول الله ﷺ د خپلو اصحاب کرامو سره د جنګ پر ميدان کاميابه او مسلط سو او مسلمانانو د جنګ له ميدانه غنيمتونه را ټول کړل.

د حُنين غنيمتونه په داسي ډول سره وه: اته زره ښځي بيله ماشومانو، څليرويشت زره اوښان او تر څلويښتو زرو زيات پسونه، څلور زره اوقيه سپين زر.

مالک بن عوف دغه شيان د دې دپاره را وړي او راوستلي وه چي لښکر يې شکست و نه خوري، مګر د دُرَيد بن الصِّمّه خبره صحي وه چي ويل: مات سوی لښکر په هيڅ شي نه را ګرځي او د هيڅ شي پروا نه لري.

نو د حنين په جنګ کي د هوازن ډيري ښځي او کوچنيان، ټول مالونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیوانات د مسلمانانو لاس ته ورغله، رسول الله ﷺ امر وکړی چې ټول غنیمتونه دي جُعرانې ته یووړل سي او هلته یې سره یو ځای کړي.
(جُعرانه) و مکې مکرمې ته نږدې د یوه ځای نوم دی، نو ټول انسانان او حیوانان هلته بوتله سوه او مالونه هم هلته یووړل سوه.

د رسول الله ﷺ رضعي خور شیماء بنتُ الحارث

د مخه تر دې چي انسانان او حیوانات جعُرانې ته بوتلل سي د بندیانو څخه یوه ښځه نارې وهي، یوه سپین سرې ښځه ده چي تقریباً اویا کاله یې عمر دی وایي: ما پرېږدی زه ستاسي د نبي خور یم، زه ستاسي د ملګري خور یم، صحابهٔ کرامو ویل: زمونږ ملګری رسول الله ﷺ خور نه لري مونږ د هغه د خور نه دي اورېدلي، خو ښځه ټینګه ده او وایي: تاسي ما ور ولی، د دې د ډېرو زاریو په سبب یې دا د بندیانو له ځایه را وایستل او رسول الله ﷺ ته یې ور وستل او ویل: یا رسولَ الله! دغه ښځه دعوه کوي چي زه ستا خور یم، رسول الله ﷺ ښځي ته و ویل: څوک یې؟ ویل: شیماء بنتُ الحارث د حلیمهٔ سعدیه لور، دغه شیماء د رسول الله ﷺ رضعي یا د تي رودلو خور وه، رسول الله ﷺ چي کوچنئ او په بني سعد کي ؤ د دغي شیماء عمر اووه کاله ؤ او دې د خپلي مور سره د رسول الله ﷺ روزنه کول او دې به رسول الله ﷺ په شا او غېږ کي ګرځاوه، رسول الله ﷺ نه و پېژندل او ښایي هره ښځه دغه دعوه وکړي چي زه ستا خوریم نو رسول الله ﷺ و فرمایل: څه علامه او نښاني لرې چي هغه دا ثابته کړي چي ته زما خور یې؟ شیماء و ویل: نښاني مي زما پر اوږه ستا غاښ دی، کله چي ما ته په شا ګرځولې پر اوږه دي غاښ را ولګاوه، رسول الله ﷺ و فرمایل: صدقتِ، چي دغه دي هم په یاد دي او راته و دي ویل نو ته شیماء او زما خور یې، رسول الله ﷺ خپل پټو ورته آوار کړی او دا یې پرکښېنول د دې عزت یې وکړی هدیې او تُحفې یې ورکړې او دا هم مسلمانه سوه.
څرنګه شیماء د بني سعد د قبیلې وه او خلکو ولیده چي د رسول الله ﷺ خور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بني سعد د قبیلې ښځه ده نو ټول هغه بندیان چې د بني سعد د قبیلې ښځه وه د رسول الله ﷺ د عزت دپاره یې ایله کړه او بیا رسول الله ﷺ شیماء ته و ویل: زما سره ځې او که بیرته خپل قوم ته ځې؟ څرنګه چې شیماء سپین سرې وه د خپل قوم او قبیلې سره یې عادت درلودی ویل: خپل قوم ته ځم، نو رسول الله ﷺ شیماء ته تُحفې او هدیې ورکړې او دا خپل قوم ته مسلمانه او په عزت سره ولاړل، دا د رسول ﷺ د رضعي خور شیماء بنتُ الحارث رضي الله عنها قصه وه چې د حلیمهٔ سعدیه لور وه.

سُراقه بن مالک

کله چې د هوازن قبیلې ماته او شکست وخوړی ټول نفر یې پر دې نه سوه کامیابه چې وتښتي، هو ډیر نفر یې طائف ته ولاړل ځیني یې سره وپاشل سوه او ځیني یې بندیان ونیول سوه چې د بندیانو په جمله کې یو هم سُراقه بن مالک الجُشعُمي ؤ چې د اهل طائف ښځه ؤ، دا هغه سُراقه بن مالک دی چې د رسول الله ﷺ د هجرت په ورځ په رسول الله ﷺ پسې ؤ او غوښتل یې چې د قریشو د انعام اخیستلو دپاره رسول الله ﷺ ونیسي، دغه سُراقه هم بندي ونیول سو، ده و ویل: ما پرېږدی زما سره ستاسي د نبي له طرفه د أمان لیک را سره دی چې په هغه لیک کې یې ماته امان راکړی دی، سبحان الله! دغه الٰهي کارو ته وګوری: د نن ورځې ښځه یې اته کاله د مخه د رسول الله ﷺ ښځه د خپل ځان دپاره د امان لیک اخیستی ؤ او نن د هغه لیک ثمره او مېوه خوري، صحابهٔ کرامو ویل: هغه د امان لیک دي کومه دی او چیري دی؟ سُراقه و ویل: زما سره دی او اوس به یې در ښکاره کړم، سُراقه د رسول الله ﷺ هغه لیک را وایستی چې د اوښ د اوږې پر هډوکي لیکل سوی ؤ دغه لیک ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه لیکلی ؤ او په هغه لیک کې رسول الله ﷺ د هجرت په ورځ سُراقه بن مالک ته امان ورکړی ؤ.

اصحاب کرامو سُراقه و رسول الله ﷺ ته را وستی او ویل: یا رسولَ الله! دغه نفر وایي چې ستا له طرفه د امان لیک لرم، آیا رشتیا دغه لیک ستا د طرفه دی؟
رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، «یومُ بِرٍّ و وفاء یومُ بِرٍّ و وفاء» نن د نېکۍ او وفاء ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده نن د وفاء ورځ ده ایله یې کړی، سراقه د هغه لیک په واسطه چې د هجرت په ورځ رسول الله ﷺ ور لیکلی ؤ خلاص او ایله سو، بیا سمه اته کاله یې پر هغه خپله وعده وفاء ورسره وکړه.

لکه څرنګه چې د مخه مو درته وویل: د غنیمتو دپاره د رسول الله ﷺ په امر په جُعرانه کي ډیر لوی ځای جوړ کړل سو او ډیره لویه پیره پر و درول سوه ځکه اته زره یوازي ښځي دي، پسونه، اوښان، سپین زر تر حساب تېر، نو یې د لښکر ډیر نفر پر دغه غنیمتو پیره داران مقرره کړه او د پیره دارانو مشر یا قوموندان یې مسعود بن عَمرو الغفاري مقرره کړی، رسول الله ﷺ دغه غنیمتونه تر هغو نه و وېشل ترڅو چي د طائف د محاصرې څخه فارغه سو او وې فرمایل: دغه غنیمتونه دي تر هغو دلته وي چي بیا زه تصرف پکښي کوم، کله چي مسلمانانو د جنګ له میدانه غنیمتونه ټول کړه د مسلمانانو نوري قواوي او لښکر د کفارو د تعقیب له طرفه بیرته راتله او سره یو ځای کېدل، څکه غنیمتونه ټول سوه او جنګ خلاص سو، رسول الله ﷺ هم ټول لښکر سره یو ځای او منظم کړی، خالد بن ولید او زبیر بن العوام رضي الله عنهما هم د کفارو د تعقیبولو څخه فارغه سوه او راغله بیا نو د طائف محاصره شروع سوه.

د طائف محاصره

د طائف محاصره او غزاء په حقیقت کي د حنین د غزاء پاته حصه ده که څه هم ځیني علماء دغه د طائف محاصره او جنګ بله غزاء بولي مګر دغه غزاء د حنین د غزاء تکمله او پوره کېدل دي او دغه غزاء په دې سبب پېښه سوه چي د هوازن او ثقیف تښتېدلي خلک د خپل عمومي قوماندان مالک بن عوف سره په طائف کي سره یو ځای او سره جمعه سول، رسول الله ﷺ پسله هغه چي د حنین له جنګه فارغه سو غنیمتونه یې په جُعرانه کي سره یو ځای کړه او د مسلمانانو لښکر هم سره یو ځای او منظم سو نو د خپله لښکره سره یې د طائف پر طرف حرکت وکړی، د لښکر د مقدمې قوموندان خالد بن ولید المخزومي رضي الله عنه دی، دا پسله هغه چي الله جل جلاله یې د رسول الله ﷺ په معجزه زخمونه ور جوړ کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو لښکر طائف ته ورسېدی مګر د طائف خلک کله چې د حنین څخه وتښتېدل نو يې په طائف کې خپلې قلاوې ټينګې کړې اسلحه يې سره يو ځای کړه، خواړه او ارتزاقي مواد يې سره جمعه کړه، چې په دې ډول سره يې د محاصرې دپاره آمادګي ونيول، له بله طرفه د مسلمانانو لښکر د طائف قلاوې محاصره کړې.

اوس رسول الله ﷺ إراده وکړه چې د اهل طائف سره خبرې وکړي چې يا مسلمانان سي يا جزيه قبوله کړی يا جنګ در سره کوو، نو يې يزيد بن زُمعه رضی الله عنه د خبرو دپاره ورولېږی، يزيد رضی الله عنه هم د هغو د قلا و طرف ته ور نژدې سو او ويل: ما لره امان سته درتلای سم؟ هغو ويل: هو په امان يې، يزيد رضی الله عنه بنه ور د مخه سو غواړي چې د رسول الله ﷺ پيغام ور ورسوي، کله چې بنه ور نژدې سو اهل طائف له هغه طرفه په غشو و ويشتی او شهيد يې کړی رضی الله عنه او د ده قاتل هم هُذيل بن أبي صلت ؤ، يزيد رضی الله عنه قاصد او سفير ؤ، قاصد او سفير هيڅ وخت نه وژل کيږي مګر اهل طائف په دغه اندازه له اسلامه منکره او د مسلمانانو دښمنان وه چې د رسول الله ﷺ قاصد يې شهيد کړی، رسول الله ﷺ پوه سو چې دغه خلک پر جنګ ټينګ دي او نه غواړي چې خبرې وکړي.

رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړه چې ځانونه د هجوم او حملې دپاره آماده کړی، په دغه وخت کې چې مسلمانان خپل ځانونه آماده کوي هغه د يزيد رضی الله عنه قاتل هُذيل بن أبي صلت د قلا څخه را و وتی غواړي چې د مسلمانانو د لښکر معلومات وکړي بېغمه پر آس سپور دی، د ده په فکر هر وخت چې وغواړي په ځغستا بيرته قلا ته ننوتلای سي، دلته بيا يعقوب بن زُمعه رضی الله عنه وليدی (يعقوب د هغه شهيد سوي يزيد ورور دی) نو يعقوب د شا له طرفه ورغلی او ځان يې قلا ته ور نژدې کړی او بيا يې پر دغه هُذيل قاتل د شا له طرفه حمله وکړه، هُذيل وارخطا سو د مخ پر طرف يې وځغستل، مخ ته د مسلمانانو لښکر ؤ هغو ونيوی، اوس نو د يزيد رضی الله عنه قاتل د مسلمانانو سره بندي دی، دغه هُذيل د هغه مشهوره شاعر اُميه بن أبي صلت ورور دی، کوم چې رسول الله ﷺ د هغه په باره کې فرمايي: دئ بايد د خپل حکمت او پوهې په سبب مسلمان سوی وای، هُذيل اوس د مسلمانانو سره بندي دی، يعقوب بن زمعه رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! دغه هذيل زما د ورور قاتل دی او دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خائن دی چي قاصد يې و وژی، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، غاړه يې ور ووهه، نو يې هذيل بن أبي صلت و وژی ځکه ده د رسول الله ﷺ قاصد وژلی ؤ.

وروسته د مسلمانانو د پهلوانانو څخه يوې ډلي ځانونه آماده کړه او د طائف پر قلا يې حمله وکړه غواړي چي د يوې لاري و قلا ته ور ننوزي مګر اهل طائف په غشو ويشتل او د قلا څخه يې ليري کړه، ډير غشي يې پر واورول او ډير صحابهٔ کرام يې زخميان کړه چي مسلمانانو د هغو غشو په سبب خپله حمله نه کړه پوره او پر شا تګ ته مجبوره سوه، وروسته رسول الله ﷺ په څو کارو سره امر وکړی.

لومړئ: د رسول الله ﷺ له طرفه د طائف و مريانو ته دا اعلان وسو: هر مريئ چي د قلا څخه را ووزي او مور ته راسي هغه حُر او آزاد دی، د دغه اعلان په سبب درويشت نفره مريان په هره طريقه سره چي وه خپل ځانونه يې د مسلمانانو لښکر ته ورسول چي په دې جمله کي يو هم ابوبکره ؤ، ابوبکره يو مريئ ؤ چي د قلا و دېواله ته وختی او له هغه ځايه څخه د يوه څرخ يا يوې غرغرې په واسطه د قلا د دېواله څخه لاندي مځکي ته را کښته سو او مسلمانانو ته يې ځان ورساوه (غرغره) هغه ګردی ارغړی ده چي د څاهانو څخه اوبه په را کښل کيږي، په هغه وختو کي هم دغسي ارغړی د اوبو او نورو درنو شيانو د پورته کولو دپاره استعمالېدلې او دغي ارغړی ته په عربي کي (بَکره) ويل کيږي، څرنګه چي دغه مريئ د دغي ارغړی په مرسته را کښته سو نو رسول الله ﷺ د دغې ورځې څخه پر دغه مريي د ابوبکره نوم کښېښاوه.

دوهم: د رسول الله ﷺ په امر د طائف د قلاوو پر شا وخوا تېره او کنج داره اوسپني و پاشل سوې، د طائف د قلاوو پر شا وخوا يې ډيري تېرې اوسپني ورته و پاشلې، دا د دې دپاره چي اهل طائف پر بله خوا و نه تښتي، ځکه هغه تېرې اوسپني د دوی او د دوی د اوښانو او آسانو په پښو ننوتلې، اصلاً دغه تېرې اوسپني د هغه وخت مينونه وه، د اوس مينونه هم د دغسي مقصد دپاره استعماليږي، نو د طائف پر شا وخوا دغه مينونه ورته وپاشل سوه، فقط هغه طرف يې خالي پرېښاوه چي پر هغه طرف د مسلمانانو لښکر پروت ؤ، هغه هم د دې دپاره چي مسلمانان حمله پر وکولای سي چي په دې ډول سره اهل طائف له يوه طرفه په لښکر او د نورو طرفو څخه په مينو سره محاصره سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم وار بيا مسلمانانو حمله پر وکړه، دوهمه حمله يې هم د هغه غشو د ويشتلو په سبب نا کامه سوه، رسول الله ﷺ د جنګ د يوه سياست پر قسم چي دښمن و تسليمېدلو ته مجبوره کړي امر وکړی چي باغونه يې قطعه کړی او وې سوځی، طائف د انګورو ډېر باغونه درلودل ويل: دغه ونې يې ور قطعه کړی، صحابهٔ کرامو د باغو په قطعه کولو شروع وکړه خو د طائف د مشرانو څخه يوه نفر چي عبدياليل نومېدی و رسول الله ﷺ ته حال ور ولېږی.

دا هغه عبدياليل دی چي رسول الله ﷺ د غم تر کال وروسته طائف ته د دعوت دپاره ورغلی او د طائف په شروع کي چي يې د هغه اولو نفرو سره وليدل هغه دغه عبدياليل او د ده ورونه وه، ده او د ده ورونو د رسول الله ﷺ دعوت رَد کړی او بيا يې مريان او هلکان وګمارل چي رسول الله ﷺ په ډبرو ولی، اوس دغه عبدياليل د طائف د عمومي مشرانو د غياب په سبب د طائف مشر ؤ.

دا خو درته معلومه ده چي د طائف او ثقيف عمومي مشر او رئيس عُروه بن مسعود الثقفي ؤ مګر دغه عُروه بن مسعود دغه د طائف د محاصرې په وخت کي په طائف کي نه ؤ موجود اُردن ته تللی ؤ او په جَرَش کي ؤ، هلته يې د ځينو جنګي ثقيله اسلحو او مشين آلاتو چي منجنيق او دبابات ورته ويل کېده جوړول زده کول، څرنګه چي اهل طائف پر مسلمانانو د حملې نيت او إراده درلودل غوښته يې چي دغه ثقيله اسلحه ورته برابره کړي، نو عروه بن مسعود او د طائف يو بل مشر د ثقيلي اسلحې د جوړولو د زده کړي دپاره شام ته تللي وه، دلته دغه ټولي واقعې لکه د مکې مکرمې فتحه، د حنين غزاء او د طائف محاصره د هغو په غياب کي پيښي سوې.

عروه بن مسعود چي د طائف عمومي مشر ؤ نسته او مالک بن عوف هم په وادي ليه کي دی نو د طائف مشرتوب عبدياليل ته ور پاته ؤ، دغه عبدياليل و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی ويل: يا محمّد! ﷺ د ونو څه ګناه ده؟ که کاميابه سواست هغه ستاسي دي او که مو نه کاميابه سوو د الله او صِلهٔ رحمي په خاطر يې را پرېږده، د باغو په قطعه کولو کي ستاسي څه فايده ده؟ رسول الله ﷺ هم باغونه ورپرېښوول.

دلته د عُيينه بن حصن څخه ځيني کارونه ښکاره سوه، هغه عُيينه چي د غطفان

(c) ketabton.com: The Digital Library

رئيس ؤ او په پخوا کي رسول الله ﷺ د احمقِ مُطاع نوم پر ايښى ؤ او په وروسته کي مسلمان سو خو د ده اسلام هم د غنيمتو دپاره ؤ، حتّى د مکې مکرمې فتحې ته هم د غنيمت دپاره راغلى ؤ او اوس طائف ته هم په دغه مقصد راغلى دى، دغه عُيينه و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! اجازه راکړه چي زه د طائف د مشرانو سره خبري وکړم او ما وژلاى هم نه سي ځکه زه د غطفان رئيس او سردار يم، رسول الله ﷺ هم اجازه ورکړه چي هو ورسه خبري ور سره وکړه، عُيينه بن حصن و اهل طائف ته ورغلى اول يې امان و غوښتى امان ورکول سو او دئ هلته دننه و قلا ته ورغلى د طائف مشران ورته را ټول سوه ويل: څه خبر دي را وړى دى؟ ده ورته و ويل: خبره دا ده چي زموږ لښکر ضعيفه دى د جنګ طاقت نه لري تاسي نه وليدل چي په حنين کي په اوله حمله مات سوه، ورته ټينګ سى او صبر وکړى په تاسي هيڅ نه سي کولاى تاسي په قلاوو کي ياست مسلمانان ستاسي سره د جنګ کولو طاقت نه لري پام کوى چي تسليم نه سى، سبحان الله! دا اوس د رسول الله ﷺ قاصد دى او خبري ټوله د مسلمانانو پر ضد کوي، د اهل طائف هم اطمينان حاصل سو او نيت يې وکړى چي نه به تسليميږو، که څه هم د مخه بيرېدل او په شک کي وه چي تسليم سو که يا؟ مګر اوس چي عُيينه بن حصن ورغلى او دغه خبري يې ورته وکړې اهل طائف د تسليمېدلو خبري رَد کړې او د جنګ نيت يې وکړى، عُيينه بن حصن بيرته و مسلمانانو ته ورغلى.

رسول الله ﷺ پوښتنه ځني وکړه چي ها! کومي نتيجې ته ورسېدې؟

عُيينه و ويل: يا رسولَ الله! و مي بېرول ستا او ستا د لښکر قوت مي ورته بيان کړى، ورته و مي ويل: تاسي څوک ياست چي د محمّد ﷺ سره جنګېږى؟ خيبر په هغه اسلحه او هغه قلاوو نه سو ورته ټينګ! تاسي ورته ټينګېدلاى سى؟ تسليم سى، رسول الله ﷺ و فرمايل: دغسي دي ورته و ويل؟ ده ويل هو، رسول الله و فرمايل: يا! بلکه تا داسي او داسي ورته و ويل، عمر فاروق رضي الله عنه ولاړ سو او توره يې پورته کړه ويل: يا رسولَ الله! اجازه راکړه چي غاړه يې ور پرې کړم دا منافق دى، رسول الله ﷺ و فرمايل: پرې يې ږده يا عمر! بيا به خلک وايي چي محمّد خپل ملګري وژني، حضرت ابوبکر رضي الله عنه ولاړ سو، هغه حليم، نرم او سينه درلودونکي ابوبکر رضي الله عنه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه حال نه سوای زغملای چي د رسول الله ﷺ قاصد دي وکفارو ته د زړه ډاډ ورکړي او هغه دي د مسلمانانو و جنګ ته تشویق کړي، ویل: یا عُیینه! داسي کارونه کوې او داسي درواغ وایې! حال دا چي ته په کلمه سره د {لا إله إلاّ الله و أن محمّداً رسول الله} شاهدي آداء کوې آیا دا د مسلمان کار دی؟ عُیینه په عذر او زاریو شروع وکړه ویل بخښنه غواړم زه ضعیفه یم بیا داسي نه کوم، خطاوتم عذرونه وایي.

ورونو! دغسي معلومات زموږ او ستاسي دپاره درس او عبرت دی، اسلامي ټولنه هیڅ وخت د دغسي ضعیف الإیمانه او منافق مزاجه انسانانو څخه نه خالي کیږي، دا نبوي عهد ؤ او دغسي اشخاص پکښي پیدا کېدل. خو بیا هم هلته الٰهي وحيِ نازلېدې او دغسي اشخاص لکه عبدالله بن أبيّ بن سلول، یا عُیینه بن حصن او داسي نور پکښي رسوا کېدل، اوس خو وحيِ نسته او د زړو مالک الله دی، نو ویښ او بیداره اوسی په اشخاصو او د هغو په نظریاتو پسي مه ځی، د خپل ځان پیشوا او مقتداء کلام الله او رسول الله ﷺ او د هغه غوره اصحاب وګرځوی، نو به مو د جنت د داخلېدلو امید پر ځای وي، په پوره ډول سره ځانونه د واقعي اسلام په احکامو خبر کړی د رسول الله ﷺ په ژوند او احادیثو ځان خبر کړی او عمل په وکړی، ځکه نن ورځ داسي شیطان صفته انسانان د مسلمانانو او علماوو په نامه سره پیدا سوي دي چي د کلام الله او احادیثِ رسولِ الله ﷺ معناوو ته هم د خپلو شیطاني مقصدو د حاصلولو دپاره تغیر ورکوي، د خپلو شخصي ګټو د حاصلولو دپاره یې د دین په تغیر او اړولو هیڅ پروا نه کیږي، دپاره د دې چي د دغسي کسانو په دام کي و نه لوېږی فقط د پخوانیو علماوو پر تفاسیرو او د احادیثو د کتابو پر شروحو اعتماد کوی، نه د دغو بې پروا مسلمانانو پر فتواوو.

خیر اهل طائف د خپلو قلاوو څخه هیڅ نه را وزي او مسلمانانو څو واره د حملې کوښښونه وکړه خو هغه ټول کوښښونه د اهل طائف د غشو ویشتلو په سبب بې نتیجې سوه او مسلمانان هیڅ نه سي ور د مخه کېدلای، خالد بن ولید ﷺ ور و وتی او د قلا مخ ته ورته ګرځي د پهلوانۍ حرکتونه ورته کوي د طائف و مشرانو ته ور ناري کړي چي څوک جنګ او مبارزه را سره کوي؟ خو د ها خوا هیڅوک نه ورته راوزي.

خالد ﷺ د قلا پر شا وخوا ورته ګرځي د خپل همت او غیرت او بیا د دوی د بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیرتی خبري ورته کوي چې ګوندي یو څوک را ووزي او بیا ورته وایي چې څوک مبارزه را سره کوي؟ بیا هم څوک نه ورته را وزي، دیؓ بیا هم ناري وروهي خوآخر عبدیالیل ورته را ږغ کړه ویل: یا خالد! که یو کال پر دغه ځای و دریږې په والله که څوک در ووزي، خالدؓ هم بیرته راغلی، حتّی د مبارزې دپاره هم څوک نه را وزي.

بیا نو مسلمانانو دبابه جوړه کړه هغه چې په خیبرکي یې لیدلې او استعمال کړې وه او هلته مو درته ویلي وه چې دبابه یوه لویه ځنه ده چې د لرګي عربې لري او په څو نفرو پوري وهل کیږي، د مخ د خوا په څرمنو او پوستو د دې دپاره پټه ده که دښمن په غشو ویشتل غشي په هغه څرمنو کي بندیږي او هغه څوک چې پر دغه ځنه وي و هغه ته دغه غشي نه ور رسیږي، دغه څرمني او پوستونه یې بیا په اوبو لندول ځکه که په اور هم وویشتل سي بیا هم دغه پوستونه اور نه اخلي، نو مسلمانانو دغه دبابه جوړه کړه او سل نفره اصحاب کرام د دغې دبابې ترشا دي او پوري وهي یې غواړي چې دغه ځنه د قلا و دېواله ته ورسوي او هلته یې ورته کښېږدي پر ور وخېژي او قلا ته ور واوړي، اهل طائف ورته ګوري چې مسلمانانو په ثقیله اسلحه شروع وکړه، ځکه دا د هغه وخت لویه او درنه اسلحه وه، واقعاً هم دغه دبابه د طائف و قلا ته ور نژدې سوه، د اهل طائف سره بیا یوه بله اسلحه ور سره وه لکه کوچنۍ منجنیق چې ډبري یې په ویشتلې، هغو بیا دغه اسلحه ورته کښېښوول او دغه د مسلمانانو دبابه په لویو لویو ډبرو ولي، په غشو یې نه ولي ځکه غشي تاثیر نه پر کوي بلکه په ډبرو یې ولي په دغه ډبرو دا دبابه ماته سوه ځکه دغه دبابه د پخوا څخه مضبوطه نه وه جوړه سوې دالته یې د کار چلولو دپاره په رَسیانو سره بنده کړې وه، موقتي شئ وُ، نو دبابه ماته سوه او بیا یې پر اصحاب کرامو د غشو باران جوړ کړی حتّی څو نفره یې زخمیان هم کړه، مسلمانان بیرته پر شا ولاړل او دغه حمله هم ناکامه سوه.

د طائف محاصرې د شلو ورځو په شا وخوا کي دوام وکړی، د مسلمانانو له طرفه دغه حملې او کوښښونه پرله پسې جاري دي چې قلا ته ور ننوزي خو ټوله کوښښونه بې فایدې وه، یوه بله ورځ بیا مسلمانانو حمله وکړه چې هغه هم بې فایدې سوه ابوبکر الصدّیقؓ د رسول اللهﷺ سره ناست دی او د رسول اللهﷺ سره په دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کي خبري کوي چي باید څنګه او په څه ډول حمله پر وکړو؟

رسول اللهﷺ و فرمایل:

«یا ابا بکر! إن الله لم یأذن لي بفتحها»

ژباړه: یا ابا بکر! اللهﷻ د طائف د فتحي اجازه را نه کړه.

او دغه د طائف نه فتحه کېدل اللهﷻ تر دغه د مخه په خپل کتاب قرآن مجید کي ذکر کړي وه چي د سورةُ الفتح په (۲۱) نمبر آیات کي فرمايي:

﴿وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾﴾

ژباړه: یو بل ځای سته چي اوس د هغه د فتحه کولو قدرت نه لرئ.

ډیر عفسرین دغه بله فتحه د طائف فتحه بولي، اللهﷻ دغسي مقدره کړې وه چي اوس یې نه سی فتحه کولای، ابوبکرالصدّیقؓ چي دا خبره واورېدل ویل: یا رسول الله! خلکو ته د کوچ او بارېدلو اجازه ورکړو؟

یعني: دا چي طائف نه فتحه کيږي نو خلک په بارېدلو سره امر کړو؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: هو، څکه وحيِ نازلي سوي وې چي نه یې سی فتحه کولای، کله چي ابوبکرالصدّیقؓ د رسول اللهﷺ له خېمې را و وتی غواړي چي خلک په بارېدلو سره امر کړي وې لیدل چي د عمر فاروقؓ او ابو المحجن الثقفي په منځ کي یو تود بحث یا سوال او جواب شروع دی، ابو المحجن الثقفي چي د قلا پر بام ولاړ دی او حضرت عمرؓ پر مځکه ولاړ دی په لوړ آواز او نارو یو له بله خبري سره کوي، ابو المحجن ورته وایي: تاسي څوک یاست؟ ستاسي جنګ نه دی زده، تاسي د جنګ خلک نه یاست، عمرؓ بیا ورته وایي: تاسي لکه کربوړي په غار کي پټ یاست چیري به را څخه ولاړ سی؟ قسم په الله یو کال به درته ولاړ یو تر څو ورا وتلو ته مجبوره سی.

اوس ابوبکر الصدّیقؓ د خېمې څخه را و وتی چي خلک په بارېدلو سره امر کړي او دلته د عمرؓ او ابو المحجن په منځ کي دغه سوال او جواب شروع دی، ابوبکر الصدّیقؓ واورېدل چي عمرؓ ورته وایي: والله یو کال به دلته انتظار درته وباسو، ابوبکرالصدّیقؓ ورته و ویل: داسي مه وایه یا عمر! اللهﷻ د طائف د فتحه کولو اجازه نه ده کړې، عمرؓ ورته وایي: تا دغه خبره د رسول اللهﷺ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واورېدل؟ ويل: هو، ويل: نو باريږو؟ ويل: هو، مسلمانانو ته داسي امر وسو چي سبا باريږو.

اوس چي د بارېدلو امر په مسلمانانو کي نشر سو ځيني د جهاد شوقيان ځوانان خاصتاً هغه کسان چي د حنين په ورځ تښتېدلي وه او پر هغه خپله تېښته غمجن او پښېمانه وه، خپلو ځانو ته يې قهر راغلی ؤ اوس غواړي چي د ثقيف او هوازن څخه خپله بدله او انتقام واخلي هغو و ويل: موږ نه باريږو ترڅو طائف فتحه نه کړو، نو دغه کسان و رسول الله ﷺ ته ورغله ويل: يا رسولَ الله! طائف مو نه دی فتحه کړی او ځو؟ موږ جنګ ور سره کوو، رسول الله ﷺ و فرمايل: الله جل جلاله يې د فتحه کولو اجازه نه ده کړې، دوی ټينګ وه ويل: ته مو تجربه کړه يا رسولَ الله! رسول الله ﷺ و فرمايل: ښه دی ورسئ حمله پر وکړی.

هغه احساساتي ځوانان سره يو ځای سوه او د طائف پر قلا يې ډېره شديده حمله وکړه، خو د قلا له طرفه په غشو ويشتل کېدل دومره غشي يې پر واورول چي ټوله يې زخميان کړه يو هم بېله زخمه نه سو پاته، ځوانان بيرته ټوله زخميان راغله.

رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: سبا باريږو إن شاء الله، خلک هم په دغه فيصله خوشاله وه او هيچا هيڅ و نه ويل، خلک د بارېدلو دپاره د سامان په تړلو مشغوله سوه او رسول الله ﷺ له خپله ځانه سره خندل.

په سهار کي مسلمانان را بار سوه او طائف نه سو فتحه اوس چي د مسلمانانو لښکر له طائفه څخه کوچ وکړی او رهي سو رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه الفاظ واياست:

آيبون، تائبون، عابدون، لربنا حامدون.

په لار کي بيا ځيني هغه اصحاب کرام چي په دې سره خواشيني او ناراضه وه چي طائف ولي نه سو فتحه و رسول الله ﷺ ته ورغله او ويل: يا رسولَ الله! و ثقيف ته ښرا وکړه، رسول الله ﷺ نبي الرّحمه و فرمايل: «اللّٰهم اهدِ ثقيفاً وائتِ بِهِم» يعني: الٰهي ثقيف ته هدايت وکړې او مسلمانان يې راولې، د ښرا پر ځای يې دعاء ورته وکړه او واقعاً هم لږ موده وروسته الله جل جلاله ثقيف ته هدايت وکړی او د دوی ډله مديني منورې او رسول الله ﷺ ته د خپل اسلام د اعلانولو دپاره ورغله او اسلام ته داخل سوه.

دغه د طائف د خلکو مسلمانېدل به بيا پر خپل وخت در ته بيان سي، إن شاء الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جُعرانه کې د غنیمتو وېشل

کله چې رسول الله ﷺ د طائف محاصره پرېښوول نو جُعرانې ته ولاړی، جُعرانه هغه ځای دی چې د حنین غنیمتونه پکښې یو ځای سوي وه، رسول الله ﷺ دلته په جعرانه کې اوسېږي او غنیمتونه نه تقسیموي انتظار کوي چې ښایي د ثقیف او هوازن خلک راسي او مسلمانان سي او رسول الله ﷺ دغه د دوی بندیان او مالونه بیرته ورکړي، یا خو به هغه خلک لږ تر لږه د دغه خپلو ښځو او ماشومانو طلب وکړي، رسول الله ﷺ د پنځلسو ورځو په شا وخوا کې دلته د دوی د را تګ انتظار وکړی چې ګوندي یو څوک راسي، خو بیا هم د ثقیف او هوازن له طرفه هیڅوک نه راغله، رسول الله ﷺ د شوال پر شپږمه د مکې مکرمې څخه را وتلی ؤ د شوال میاشت پای ته ورسېدل حتّٰی ذو القعده هم پر تېرېدلو ده تقریباً دوې میاشتې کیږي چې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې څخه را وتلی دی، رسول الله ﷺ ولیده چې کفار د خپلو ښځو او اولادو دپاره هم نه راځي نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې غنیمتونه دي و وېشل سي، ښځې، ماشومان، زر، اوښان، پسونه، دا ټول وېشل کیږي.

د غنیمتو څخه یې اول هغو کسانو ته تقسیم ور شروع کړی چې په عربي کې (مُؤَلَّفَة قُلُوبُهُم) ورته ویل کیږي، (مُؤَلَّفَة قُلُوبُهُم) څوک دي؟ دوی د عربو هغه اشراف او رئیسان دي: چې نوی یې ایمان راوړی دی تازه مسلمانان سوي دي خو اسلام یې تر اوسه ضعیفه دی د تزلزل په حالت کې دي، دا امکان یې سته چې په لږه خواشیني سره دي له اسلامه واوړي، نو د دغو غنیمتو څخه په دې سبب و هغو ته خاصه برخه ورکول کیږي چې زړونه یې اسلام ته راجذب سي، پر اسلام ټینګ سي او اسلام یې قوي سي، یا خو هغه څوک دي چې تر اوسه مشرکان دي خو رسول الله ﷺ د هغو د اسلام امید لري، نو ځکه دوی ته هم په غنیمتو کې حصه ورکوي.

د مؤلفة قلوبهم په جمله کې اول هغه څوک چې ډېره لویه حصه ورکول سوه ابوسفیان ؤ، رسول الله ﷺ په خپله د دغو غنیمتو تقسیم کوي او اول هغه څوک چې حصه ورکول سوه ابوسفیان ؤ، رسول الله ﷺ و فرمایل: سل اوښه ورکړی، د سرو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپينو زرو سل اوقيه ورکړی، دا ډېر زيات مال ؤ، سل اوښه پوره سرمايه وه، حتّی نن ورځ هم سل اوښه ډېر مال بلل کيږي، يو اوښ په څو دی؟ په سل کي يې ضرب کړه نو په هغه وختو کي به څومره زيات مال ؤ، ابوسفيان ډېر خوشاله سو چي دا څنګه سخا او ورکړه ده؟ ابوسفيان پتهو آوارکړی د زرو سل اوقيه يې پکښي ورواچول.

ابوسفيان ويل: يا رسولَ الله! زما د زوی معاويه حصه؟ ويل د معاويه دپاره هم سل اوښه او سل اوقيه د زرو دي، د زرو دغه سل اوقيه هم په هغه پتهو کي ور واچول سوه، ابوسفيان بيا و ويل: زما د زوی يزيد حصه؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه لره هم سل اوښان او سل اوقيه د زرو دي، دغه سل اوقيه هم په هغه پتهو کي ور واچول سوه.

ابوسفيان چي اوس خپل پتهو سره را ټول کړی او غواړي چي په شا يې کړي نه يې سي پورته کولای ډېر درانه وه، دا د رسول الله ﷺ عطاء او ورکړه وه، فکر وکړی دا څومره زر وه چي يوازي ابوسفيان ته ورکول سوه؟ چي ابوسفيان يې په شا کولای نه سي، نو ابوسفيان و ويل: مرسته راسره وکړی را پورته يې کړی، رسول الله ﷺ ويل يا، په خپله يوازي به يې پورته کوي او وړي، ابوسفيان مجبوره سو زورونه زورونه څو اوږه يې تر لاندي کړه او پورته يې کړه دباره سره رهي سو، رسول الله ﷺ په تعجب سره سر وښوراوه چي دغه مال او پيسې څنګه د انسان زړه ته ننوزي.

دا هغه اوله ورکړه او حصه وه.

بيا يې حکيم بن حزام ته سل اوښه ورکړه، هغه سل نور وغوښتل، سل يې نور هم پسي ورکړه، صفوان بن اُميه ته يې سل اوښه ورکړه، بيا يې سل اوښه ورکړه، بيا يې سل اوښه ورکړه، حارث بن الحارث بن کلده ته يې سل اوښه ور کړه، بيا يې عُيينه بن حصن ته ور بغ کړه (عُيينه هغه سړئ دی چي هغه ټول مخالف کارونه يې کړي وه) بيا هم رسول الله ﷺ و فرمايل: ده ته سل اوښه او سل اوقيه د زرو ورکړی، ده ته هم ورکول سوه، اقرع بن حابس ته سل اوښه او سل اوقيه د زرو ورکول سوه، دغه رنګه نورو مشرانو ته سل اوښه او سل اوقيه د زرو ورکول سوه، چي دغه خلک د تاريخ او سيرت په کتابو کي د (اهلُ المئِين) په نامه سره يادېږي، يعني: په دغه غنيمت کي يې په سوو حصه اخيستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه نورو مشرانو ته پنځوس پنځوس ځلوښت ځلوښت، اوښان ورکول سوه، تر داسي اندازې چي په خلکو کي دا خبره نشر سوه چي محمّدﷺ دا سي ورکړه کوي چي له فقره نه بيريږي.

کله چي مشران خلاص سوه په نورو عامو خلکو يې شروع وکړه هغو ته حصې او مالونه ورکول کيږي، په دغه وخت کي د عربو د نورو قبائلو څخه خلک را شروع سوه چي په دغه غزاء کي يې اشتراک هم نه ؤ کړی او مالونه غواړي، يو اعرابي راغلی د رسول اللهﷺ څخه يې څه مال و غوښتی، رسول الله و فرمايل: دغه شېله چي په پُسو ډکه ده دا ده به ورکړی، خلکو ورته و ويل: واخله دغه پسونه يې ستا، ډير زيات پسونه وه اعرابي ويل: يا محمّد!ﷺ پُسخند را وهې؟ رسول اللهﷺ و فرمايل: پسخند نه دی ورسه بويېزه، اعرابي هم ورغلی پسونه بيايي خو په دغه انتظار کي دی چي اوس به رغ راباندي وسي چي چيري يې بيايې؟ يو څوک به مي د پُسو د بېولو څخه منعه کړي، خو هغه نه چا منعه کړی نه يې څه ورته و ويل، ده پسونه رهي کړي دي او تر شا ګوري چي اوس به مي يو څوک را وګرځوي، خو نه څوک سته او نه چا څه ورته و ويل، ځو خپل قوم ته ورسېدی او قوم ته نارې ور وهي وايي: ورسی مسلمانان سی! ورسی مسلمانان سی! محمّدﷺ د هغه چا ورکړه کوي چي له فقره نه بيريږي، يعني: داسي ورکړه يې ده چي ځان ته هيڅ شئ نه پرېږدي او هيڅ دا فکر نه کوي چي زه به يوه ورځ محتاج سم.

ورونو! هر څوک چي هر څومره سخي هم وي د ځان د ضرورت دپاره څه مال را ګرځوي يا لږ تر لږه د خپل احتياج د وخت فکر ور سره وي، مګر اعرابي وايي: د محمّدﷺ سره له فقره څخه هيڅ بېره نسته، قوم چي دا د ده رمه او پسونه وليدل هغه هم مسلمانان سوه، دغه هغه د زړو را جذبول دي (مُؤَلَّفَةُ الْقُلُوب) چي په دغو مالو سره يې خلک و اسلام ته را جذب کړه.

اوس نو رسول اللهﷺ دغه د غنيمت مالونه ويشي او ويشي، اعراب پر را تولېږي څو چور او ازدحام جوړ سو او هر يو څه غواړي، حتّى رسول اللهﷺ د ډير ازدحام په سبب له خپله ځايه نه سي ښورېدلای، د خلکو له ډيروالي حرکت نه سي کولای خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مجبوریه له خپله ځایه ځخه څه پر شا ولاړی هلته بیا خلک پر راتول سوه هر یو زور او نارې وهي: یا رسولَ الله! ما ته یې راکړه، ما ته یې راکړه، څو رسول الله ﷺ یې په دغه زورو او پوري وهلو کي یوې وُني ته ورساوه، د ډیر چور او پوري وهلو په سبب د رسول الله ﷺ د اوږو پټو یا خو په ونه پوري بند سو یا د خلکو د چور په سبب کش کړل سو او د رسول الله ﷺ مبارک بدن ښکاره سو، رسول الله ﷺ ناري کړه: «اَیّهَا النّاس! رُدّو عَلَیّ رِدائی رُدّو عَلَیّ رِدائی» اې خلکو! زما پټو راکړی، زما پټو راکړی، په والله که زما سره د تهامې د وُنو په شمېر حیوانات وي تولو به درباندي تقسیم کړم، تاسي به ما نه بخیل نه بېي زړه او نه درواغجن و وینی، یعني: زه نه بخیل یم چي شئ درنهِ کړم او نه له فقره بېرېږم چي ځان ته یې کښېږدم او نه درواغ وایم په والله هیڅ شئ نه درڅخه ګرځوم، هلته و رسول الله ﷺ ته نژدې یو اوښ ولاړ ؤ د هغه پر بوک یې لاس تېر کړی د اوښ یو څه وړئ په لاس ورغلې هغه وړې یې په لاس کي پورته کړې او وې فرمایل: اې خلکو! په والله په دغه غنیمتو کي د دغو وړیو پر اندازه شئ زما نه دی بېله خُمسه (یعني: پنځمه حصه) او هغه خُمس تولو پر تاسي وېشم ځان ته هیڅ شئ نه پرېږدم.

په دغه وخت کي یو اعرابي راغلی، اعرابي خو پېژنی؟ هغه صحرایي عرب ته ویل کیږي کوم چي په خېمو او قبیلو کي اوسیږي، اعرابي راغلی او رسول الله ﷺ یې ترکالي ونیوی او کالئ یې په زوره کش کړی، چي د دغه کشېدلو په سبب د رسول الله ﷺ پر مبارکه غاړه سور داغ پاته سو او ویل: یا محمّد! ﷺ ما ته یې هم راکړه او عدل وکړه قریش ظالم قوم دی، حضرت عمر رضي الله عنه د دې خبري تحمّل نه سوای کولای اجازه یې وغوښتل چي دغه سړئ و وژني، ځکه دغه خِطاب یې و رسول الله ﷺ ته ؤ او رسول الله ﷺ قریش دی، خو رسول الله ﷺ و فرمایل: پرې یې ږده یا عمر! او دغه اعرابي ته یې مالونه ورکړه او ورکړه څو په آخر کي رسول الله ﷺ ورته و ویل: راضي سوې؟ اعرابي ویل هو راضي یم.

دا د خلکو سره د رسول الله ﷺ ژوند، اخلاق، معامله او ورکړه وه، او دغه یې حِلم یا پراخه سینه وه چي په دغسي بې ادبه خبرو هم نه په قهر کېدی، دغه وېش تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسه په خُمس یا د غنیمتو په پنځمه حصه کې ؤ چې د هغه د مصرفولو اختیار د رسول الله ﷺ په لاس کې ؤ او د غنیمتو هغه پاته څلور حصې پر لښکر تقسیمیږي، پسله هغه چې رسول الله ﷺ د خُمس د وېشلو څخه فارغه سو نو یې زید بن ثابت ﷺ امر کړی چې نور غنیمتونه او خلک دې را حاضر سي او بیا یې هغه پاته غنیمتونه پر لښکر وویشل، چې و هر سړي ته څلور اوښه او څلوېښت پسونه ور و رسېدل او هغه څوک چې آس به ور سره ؤ هغه ته دوولس اوښه! یوسل او شل پسونه ور ورسېدل.

اوس به د دغه ورکړې په باره کې د امام غزالي رحمة الله علیه قول درته را نقل کړم.

امام غزالي رحمة الله علیه وایي: د رسول الله ﷺ دغه د مالو وېشل پر یوه حکیم سیاست جوړ او بناوه، ځکه په دنیا کې ډېر داسي قومونه سته چې حق ته په نس سره ور وستل کیږي نه په عقل سره (یعني: نس یې ورچاغ کړه نو یې حق ته ورو وله) لکه څرنګه چې حیوانات په یوه مټ شپیشتو سره خپلې لارې ته را وستل کیږي، دغه شپیشتې به دي ورته نیولې وي او هغه حیوان دریسې وي ځوېږي هغه د ده کوټې ته په أمن او امان ور ولې،دغه رنګه ځیني انسانان دې ته اړ او محتاجه دي چې یو قسم فن به ور سره کاروې ترڅو د ایمان سره اُلفت پیدا کړي او ورته را جذب سي، یعني: په عقل سره سمې لارې ته نه راوستل کیږي، بلکه نس یې ورموړ کړه او حق ته یې را وبوله، بیا نو دئ د حق متابعت کوي.

د انصارو په زړو کې نا امیدي

یوه شي ته متوجه سی: د دښمن څخه غنیمت هر شئ او هر څومره چې وي پر پنځه حصې ویشل کیږي چې پنځمې حصې ته یې خُمس ویل کیږي او د دغه خُمس تصرف د وخت د آمر په لاس او اختیار کې دی څرنګه چې یې لازم بولې پر هغه قسم به د اسلام او مسلمانانو د مصلحت دپاره تصرف پکښې کوي او پاته سوې هغه څلور حصې هغه د لښکر حق دی او پر دوی وېشل کیږي، اوس چې رسول الله ﷺ خلکو ته دغه ډېر ډېر مالونه ورکول هغه ټول د خُمس څخه وه او د مصرفولو اختیار یې د رسول الله ﷺ په لاس کې ؤ او دغه ذکر سوو خلکو ته یې ورکړه چې و دغه ورکړو ته عطیّه یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَطيّات ويل کيږي او دغه عطيّات چي تر خپلي حصې زيات يو امتياز و ټول قريشو يا د نورو عربي قبيلو و مشرانو يا اعرابو ته ورکول سو، د دغه امتيازاتو څخه په انصارو کي هيچا ته هيڅ شئ نه ورکول سو او پاته د غنيمت نوري څلور حصې و خپلو حقدارانو ته که مهاجرين وه که انصار او که د نورو قبيلو خلک وه پر ټول لښکر په صحي تقسيم سره و وېشل سوې او هر چا ته خپله حصه پوره ورکول سوه.

مګر څرنګه چي په عَطيّاتو کي و انصارو ته هيڅ شئ نه ورکول سو نو د دوی په زړو کي څه نا اميدي پيدا سوه او په دغه باره کي خبري کېدلې، يوه د انصارو څخه و ويل: رسول الله ﷺ د خپل قوم سره يو ځای او د هغو په منځ کي سو موږ يې هېر کړو، بل بيا و ويل: الله دي رسول الله ﷺ ته مغفرت وکړي قريشو ته يې ورکوي او موږ پرېږدي حال دا چي زموږ د تورو څخه تر اوسه د دوی وينې څڅيږي، يعني: تر نن ورځي موږ د دوی سره په جنګو کي ولاړ وُ او نن دوی تر موږ زيات غنيمتونه وړي، انصار په دغه شکايتو کي وه او دننه په زړو کي خواشيني وه، سعد بن عُباده ﷺ چي د انصارو د مشرانو څخه وُ رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! دغه د انصارو ډله په خپلو زړو کي په دغه کار ناراضه دي، ځکه خپل قوم او د عربو ټولو قبيلو ته دي لوی لوی عطيّات ورکړه بېله انصارو، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا سعد! ته په خپله په دغه باره کي څه وايې؟ سعد ﷺ ويل: يا رسولَ الله! زه هم زما له قومه يو سړئ يم، رسول الله ﷺ وليده چي د سعد بن عباده ﷺ په زړه کي هم يو څه ورګرځي، نو رسول الله ﷺ و فرمايل: ټول انصار په يوه ځای کي سره يو ځای کړه چي ټول يو ځای او پوره سوه بيا ما ته خبر راکړه.

سعد ﷺ هم د رسول الله ﷺ څخه را و وتی او ټول انصار يې په يوه ځای کي سره يو ځای کړه، په دغه جمله کي څو نفره د مهاجرينو هم راغله هغو ته يې اجازه ورکړه او بيا نور مهاجرين راغله هغه يې منعه کړه، ځکه رسول الله ﷺ فرمايلي وه چي بېله انصارو به بل څوک نه وي موجود، کله چي ټول انصار سره يو ځای سوه او يو نفر يې هم نه سو پاته، نو سعد ﷺ و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل: يا رسولَ الله! د انصارو ټول نفر سره يو ځای سوه، رسول الله ﷺ ورغلی او دوی ته يې په خطبه ويلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع وکړه، لومړئ یې د الله جل جلاله حمد او ثنا و ویل او بیا یې درود و وایه او وې فرمایل:

یا معشر الأنصار! دا څه خبره ده چې ما ته ستاسي په باره کي را ورسېدل؟

هغه دا چې ستاسي په زړو کي پر ما یو شئ پیدا سوی دی.

آیا زه تاسي ته په داسي حال کي نه درغلم چې تاسي په ګمراهي کي واست او الله جل جلاله زما په واسطه هدایت درته وکړی؟

آیا زه په داسي حال کي نه درغلم چې تاسي غریبان واست او بیا الله جل جلاله غنیان کړاست؟

آیا زه په داسي حال کي نه درغلم چې تاسي سره پاشلي او مختلف واست او الله جل جلاله سره یو ځای او متفق کړاست؟

هره جمله چې رسول الله ﷺ ورته وایي انصارو به په جواب کي ورته ویل: منته او احسان الله او رسول الله لره دي. یعني: هو، دا د الله او رسول الله احسان دی موږ یې منو، د رسول الله ﷺ د خبرو تصدیق کوي او مني یې، بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: یا معشرَ الأنصار! آیا زما د خبرو جواب نه را کوی؟ هغو ویل: په څه شي سره جواب درکړو؟ یا رسولَ الله! منته او احسان الله او رسول الله لره دي څه و وایو؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: که مو خوښه وای ویلي به مو وای او دغه ستاسي خبره به هم حق او هم پر ځای وای.

ویلي به مو وای: ته موږ ته په داسي حال کي راغلې چې خلکو دي تکذیب کاوه او موږ دي تصدیق وکړی.

مغلوبه راغلې موږ دي مرسته وکړه.

شړل سوی راغلې موږ ځای درکړی.

غریب راغلې موږ خپل مال در شریک کړی.

انصارو به بیا هم د هري جملې په جواب کي ویل: بلکه الله او رسول الله لره منته او احسان دی، رسول الله ﷺ هغه د خپل ورتګ فایدې او نتیجې ورته بیان کړې او هم یې هغه د دوی احسان ورته بیان کړی.

رسول الله ﷺ نور هم و فرمایل: یا معشرَ الأنصار! تاسي د فاني او بې ارزښته دنیا په سبب ناراضه سواست؟ هغه چې زه په هغه سره د خلکو زړونه و اسلام ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

را جلبوم او ما تاسي ستاسي وقوي اسلام او مظبوطه ایمان ته پرېښوولاست، یعني: دا چي ما تاسي ته شئ در نه کړی زه ستاسي پر ایمان باور لرم او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: یا معشرالأنصار! آیا تاسي نه یاست راضي چي خلک د پسو او اوښانو سره خپلو کورو ته ځي او تاسي د رسول الله ﷺ سره خپلو کورو ته ځی؟ په والله هغه چي تاسي یې در سره بیایاست هغه تر هغه خیر دی چي خلک یې ور سره بیا یي.

یواري انصارو نارې کړې: رَضِینا رَضِینا، راضي یو راضي یو،

هو، رسول الله ﷺ غوارو، انصار ډیر شدید او په لوړ آواز ژاړي.

رشتیا هم دا هیڅ نه سره قیاسیږي او نه سره نژدې کېدلای سي، چي خلک پسونه او اوښان بیایي او انصار د رسول الله صلوات الله علیه والسّلام سره ملګري وي.

بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: په والله که هجرت نه وای زه به د انصارو څخه یو سړئ وای، یعني: که د هجرت فضیلت نه وای ما به خپل ځان د انصارو څخه بللای او که خلک پر یوه لار ولاړ سي او انصار پر بله لار، زه به د انصارو پر لار ور سره ولاړ سم او بیا رسول الله ﷺ انصارو ته دعاء وکړه او ویې فرمایل:

«اللّهمّ ارحَمِ الأنصار، وأبناءِ الأنصار، وأبناءِ أبناءِ الأنصار».

الهي پر انصارو ورحمېږې د انصارو پر زامنو ورحمېږې او د انصارو د زامنو پر زامنو ورحمېږې.

انصارو دومره و ژړل چي ږیري یې په اوښکو لندې سوې او ویل: موږ په دې راضي یو چي رسول الله ﷺ زموږ حصه او برخه وي او انصار رضي الله عنهم اجمعين د رسول الله ﷺ په دعاء ډیر خوشاله سوه.

د رسول الله ﷺ په حکمت او ښه تصرف هغه مشکل چي د انصارو په زړو کي پیدا سوی ؤ پای ته ورسېدی، که نه ممکن د هغه مشکل په سبب په انصارو کي یوه فتنه جوړه سوې وای. صلواتُ الله وسلامه علیک یا رسولَ الله.

د هوازن یوه ډله

اوس چي غنیمتونه ټول و وېشل سوه رسول الله ﷺ او صحابهٔ کرام ځانونه تیاروي چي مکې مکرمې ته ولاړ سي، د مخه تر دې چي دوی حرکت وکړي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوازنه څخه یوه ډله راغله، هغو هلته مشوره سره کړې وه چې ښځې او اولادونه مو تول د لاسه و وتل، بېله هغو ژوند مشکل دی او مالونه مو هم تول د لاسه و وتل، نویې یوه ډله چې تېوله څوارلس نفره وه او مشر یې زُهیر بن صَرد ؤ و رسول الله ﷺ ته ور ولېږل، په دې ډله کې د رسول الله رضعي اکا ابو برقان هم ؤ، د رسول الله ﷺ څخه یې وغوښتل چې د دوی اولادونه او مالونه بیرته ورکړي او ویل: یا محمّد! ﷺ رحم را باندې وکړه مونږ ته هیڅ نه سوه را پاته، نه ښځې نه اولاد، نه مال نه حیوانات، را باندې ورحمېږه، نورې یې هم ډېرې داسې خبرې وکړې چې د چا زړه په نرم سي، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه دومره موده چې زه دلته پاته وم په والله د بل شي دپاره نه وم پاته بېله دې چې ستاسي انتظار مې کاوه ما غوښتل چې پر تاسي رحم وکړم تر یوې میاشتې زیاته موده کېږي چې زه دلته ستاسي په انتظار وم، شل ورځې په طائف کې محاصره واست نه سواست تسلیم او تر لس ورځې زیات دلته ستاسي په انتظار وم نه راغلاست نه مو د خپلو ښځو او اولادو طلب وکړی، اوس چې ما غنیمتونه و وېشل نو تاسي راغلاست؟ اوس هغه شیان و وېشل سوه د خلکو ملکیت وګرځېدی اوس څه نه سم کولای، هغو بیا هم زاری کولې او ویل: یا محمّد! ﷺ یوه چاره مو وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي زما سره دغه خلک وینی؟ یعني: زه یوازې نه یم چې د خپلې خوښې سره موافق تصرف وکړم، بلکه دغه خلک مې هم ملګري دي او ماته تر هرڅه رشتیا ویل خوښ دي، اوس تاسي و وایاست چې ښځې او اولادونه مو خوښ دي که مالونه؟ یو د دغو دوو څخه اختیارکړی تول شیان نه سم در رَدَولای، یا به مالونه غواړی یا به ښځې او ماشومان غواړی، هغو و ویل: د اولادو سره هیڅ شئ نه برابروو، ویل: (لَا نَعدِلُ بِالأحسابِ شَیئاً) یعني: ښځې او ماشومان غواړو، رسول الله ﷺ و فرمایل: کله چې مونږ د ماپښین لمونځ آداء کړی تاسي ولاړ سی او و وایاست: مونږ مومنانو ته رسول الله ﷺ شفیع کوو او رسول الله ﷺ ته مومنان شفیع کوو چې مونږ ته زمونږ بندیان راپرېږدی.

(اوس د دوی د بندیانو د خلاصون لار هم رسول الله ﷺ ور ښوي)

کله چې مسلمانان د ماپښین د لمانځه دپاره سره یو ځای سوه د هوازن ډله ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه او دغه خبره يې وکړه، رسول اللهﷺ و فرمايل: ستاسي د بنديانو څخه چې هر څوک زما او د بني عبدالمطلب سره دي هغه يې ستاسي او ستاسي دپاره به د خلکو څخه هم دغه غوښتنه وکړم، مهاجرينو چې د رسول اللهﷺ حال وليدى چې د هوازن سره يې رحمت او مهرباني وکړه (رسول اللهﷺ قصداً دا کار وکړى څکه دهﷺ دا غوښته چې نور مسلمانان يې هم متابعت وکړي) نو مهاجرينو و ويل: هغه نفر چې زموږ سره دي يعني: موږ ته په حصه کي را رسېدلي دي هغه يې هم ستاسي او دا هم د رسول اللهﷺ د عزت په سبب، انصارو هم دغه خبره وکړه ويل: چې زموږ سره دي هغه يې ستاسي، عُيينه بن حصن ولاړ سو او ويل: زه او بنو فُزاره (چې د ده قبيله وه) يا، هغه چې زما سره دي هغه نه ورکوم، اقرع بن حابس و ويل: مګر زه او بنو تميم يا، هيڅ شئ نه ورکوم، عبّاس بن مرداس چې د بني سُليم رئيس ؤ ولاړ سو او ويل: هغه چې زما او د بني سُليم سره دي هغه هم نه ورکوم (دغه دلاوري يې د عُيينه څخه زده کړه) مګر د بني سُليم د قبيلې افراد په خپله ولاړ سوه ويل: يا، هغه چې د بني سليم سره دي هغه يې ستاسي، عبّاس بن مرداس ويل: و مو شرمولم سپک موکړم، نو بني سُليم د هغه خپل مشر اطاعت و نه کړى او د هوازن بنديان يې د رسول اللهﷺ د عزت دپاره ور ايله کړه.

بيا نو رسول اللهﷺ يو عام اعلان وکړى او وې فرمايل: دغه خلک مسلمانان راغله او ما چې د غنيمتو په ويشلو کي دغه ډېر ځنډ وکړى هغه هم د دوى په سبب ؤ او اوس ما دوى ته اختيار ورکړى چې مالونه غواړي که اولادونه؟ خو دوى د ښځو او اولادو سره شئ نه کړى برابر، نو اوس که د چا سره د دوى د ښځو او اولادو څخه يو څوک ور سره وي او په خپله خوښه يې ورپرېږدي خو ډېر ښه او که څوک غواړي چې د مال په عوض او مقابل کي يې ورپرېږدي هم دي يې ورپرېږدي او هغه لره د هري حصې په مقابل کي شپږ حصې د هغه ماله څخه ورکوم چې اللهﷻ يې اول ما ته په لاس راکړي (يعني: هر هغه غنيمت چې اول په لاس راغلى دغه د ده حق شپږ چنده ځني ورکوم) خلکو په يوه وار نارې کړې: موږ يې د رسول اللهﷺ د عزت د پاره په خپله خوښه ور ايله کوو، رسول اللهﷺ و فرمايل: په دې ډول سره چې ټولو ناري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه ما ته نه را معلومیږي چې څوک راضي دي او څوک نا راضه، اوس ولاړ سی او ستاسي مشران دي بیا ما ته حال راوړي.

دغه ته عدالت او حقیقي مساوات ویل کیږي، رسول الله ﷺ یوازي په دې سره کفایت و نه کړی چې په مجموعي ډول سره ټولو ناري کړه چې موږ یې په خپله خوښه ور ایله کوو، بلکه د دغه رضائیت د تاکید دپاره یې دا موضوع وځنډول او وې فرمایل: چې یا دي هر شخص په خپله و رسول الله ﷺ ته و وایي، یا دي د خپلو مشرانو او وکیلانو په واسطه دغه خپله رضاء اعلان کړي.

دا داسي عدالت او مساوات نه ؤ لکه د نن ورځي د بشر د حقوقو تش په نامه ټولنه چې په ښکاره سره ټولنه لري، په الفاظو او شعارو کي د بشر حقوق موجود دي خو په حقیقت کي هیڅ وجود نه لري، هغه کسان چې د بشر د حقوقو ناري وهي په یوه لاس کي یې سوټئ دی او په بل لاس کي یې د وېښتو حق، اول دي په سوټي وهي او بیا چې ملګري ملتونه (ملل متحد) ستا د مظلومیت په سبب یوه فیصله صادره کړي هغه فیصله د دوی له طرفه په وېښتو کولو سره رَد کړل سي، دا عجبه نه ده چې د وېښتو حق هم هغو ظالمانو ته ورکول سوی دی چې په خپل ظلم سره یې دنیا خرابه کړې ده.

بیا په وروسته کي ټولو مشرانو و رسول الله ﷺ ته دا خبر را وړی چې د لښکر ټول افراد خپله حصه بندیان په خپله خوښه او ستا د رضاء دپاره ور ایله کوي، چې په نتیجه کي ټولو خلکو خپل بندیان ایله کړه بېله دوو نفرو، چې یو یې د بنو تمیم رئیس أقرع بن حابس ؤ او بل یې عُیینه بن حصن د غطفان رئیس ؤ، رسول الله ﷺ دغه دوه نفره ور وغوښتل او ویل بندیان یې ور ایله کړی، هغو ویل: یا رسولَ الله! دا اوس زموږ ملک وګرځېدل نه یې ور پرېږدو، رسول الله ﷺ و فرمایل: ور ایله یې کړی او زه به انصاف در سره وکړم بدله به یې درکړم، عُیینه ویل: څو یا څه شي را کوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: د هر بندي په عوض کي څلور اوښان درکوم، عُیینه ویل: راضي یم، نو د هوازن هغه ټاته بندیان په دغه طریقه سره ور ایله او خلاص سوه او بیا رسول الله ﷺ هر بندي ته یوه یوه جوړه کالي هم ورکړه، مګر د هوازن قبیله سره د دې چې ټول بندیان، ښځي او ماشومان یې ور ایله او خلاص سوه بیا هم پر هغه خپل کفر پاته سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مالک بن عوف اسلام

په دغه وخت کې د یوه داسي سړي وزړه ته اسلام لار وکړه چې د هغه د اسلام او مسلمانېدلو هیڅ امید نه کېدی چې هغه د هوازن رئیس او سردار (مالک بن عوف) ؤ، دئ هلته په خپله قلا کې په وادي لیه کې ؤ او د بیري د قلا څخه نه سوای را وتلای، حتّی طائف ته هم د بیري نه سي تلای نوېې په زړه کې د اسلام شوق پیداسو او ویل: ټول خلک د محمّد ﷺ سره دي موړ هیڅ نه سو ور سره کولای او که موږ نور هم پر دغه کفر پاته سو هیڅ وخت طائف ته هم نه سو تلای، نو یې و رسول الله ﷺ ته نفر ولېږی او د هغه ﷺ څخه یې امان وغوښتی، رسول الله ﷺ هم امان ورکړی، پسله امانه څخه مالک بن عوف و رسول الله ﷺ ته ورغلی او مسلمان سو، رسول الله د مالک بن عوف د اسلام د امتحانولو دپاره دئ د سپرو د یوې ډلې آمر وګرځاوه او ویل: پر طائف حمله وکه، مالک بن عوف هم هغه ډله ور سره رهي کړه پر طائف او خپل قوم یې حملې کولې ترڅو چې رسول الله ﷺ ورته و ویل: پرې یې ږده، نو اهل طائف ولیدل چي هغه د دوی سردار مالک بن عوف هم مسلمان سو، مګر بیا هم دوی پر شرک او کفر باقي پاته وه او د طائف خلکو د لات عبادت کاوه چي (ربه) یې ورته ویل.

خو د ابن اسحاق په روایت کې د مالک بن عوف د مسلمانېدلو کیفیت داسي بیانیږي: کوم وخت چي د هوازن ډله د خپلو بندیانو د خلاصولو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله او هغه ﷺ یې بندیان ور ایله کړه نو یې د هوازن د دغي ډلي څخه پوښتنه وکړه چي مالک بن عوف څه وکړه؟ هغو ورته و ویل: چي په طائف کي د ثقیف سره دی، رسول الله ﷺ ورته و ویل: مالک ته و وایاست: که دئ ما ته مسلمان راغلی زه به یې اهل او مال ټول ورکم او سل اوښه به هم ورکم، نو دغي ډلي و مالک بن عوف ته دغه خبر ورساوه، مالک بن عوف هم و رسول الله ﷺ ته ور رهي سو، د جُعرانې او مکې مکرمې په منځ کي پسي ور ورسېدی، رسول الله ﷺ د ده اهل او مال ورکړه او پر هغه سربېره یې سل اوښان هم ورکړه، مالک بن عوف مسلمان سو او پر خپل اسلام ثابته او قائم پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جعرانې څخه عمره

اوس خو د هوازن جنګ خلاص سو غنیمتونه و وېشل سوه، په ټوله منطقه کې أمن او امان قائم سو، فقط طائف پاته دی چې نه سو فتحه او د فتحه کېدلو امید یې هم نه ؤ نو رسول الله ﷺ د جعرانې څخه احرام وتړی او مکې مکرمې ته د عمرې د آداء کولو دپاره ولاړی چې و دغې عمرې ته (عمرةُ الجُعرانه) ویل کیږي، چې دغه عمره هم د ذوالقعدې په میاشت کې وه، د عمرې تر آداء کولو وروسته پسله هغه چې عُتاب بن أسید رضي الله عنه یې د مکې مکرمې آمر پرېښاوه رسول الله ﷺ د مدینې منورې پر طرف حرکت وکړی او مدینې منورې ته د رسول الله ﷺ حرکت یا رجوع د هجرت د اتم کال د ذوالقعدې د میاشتې پر شلیرویشتم تاریخ وه او د ذوالحجې په اولو ورځو کې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی او د دغه کال حج یې نه کړی آداء.

سبحان الله! مدینې منورې ته د دغه رجوع چې الله جل جلاله یې د فتحې او کامیابۍ تاج پر سر ور ایښی دی او د هغه ورتګ چې دغه ښار ته اته کاله د مخه ورغلی خومره فرق دی، هغه وخت د مکې مکرمې څخه په پټه تلی او د مدینې منورې د خلکو څخه یې امان غوښتی، په هغه ځای کې نابلده او بېګانه ؤ، د خلکو څخه یې اُنس او الفت غوښتی، د هغه ځای اهل یې عزت وکړی، ځای یې ورکړی او د ده ﷺ نصرت یې وکړی او د هغه نُور متابعت یې وکړی چې د ده ﷺ سره نازل سوی ؤ او د ده ﷺ دپاره یې د ټولو خلکو او ټولو عربي قبیلو دښمني قبوله کړه.

خو دا دی اوس بیا پسله اته کاله څخه د مکې مکرمې څخه و مدینې منورې ته ور داخلیږي، دا هغه ښار دی چې د ده ﷺ استقبال یې د هجرت او بیرې په حالت کې کړی ؤ مګر دا واریې استقبال په داسې شکل سره کیږي چې اهل مکه ورته تابع سوي دي، خپله کبریاء او جاهلیت یې د ده ﷺ په پښو کې غورځولي دي، چې دئ ﷺ یې په اسلام سره معززه کړي او تر پخوانیو خطاوو ور تېر سي.

الله جل جلاله د سورة یوسُف په (۹۰) نمبر آیات کې فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصۡبِرۡ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ﴾.

ژباړه: بېشکه هر هغه څوک چې د الله جل جلاله څخه وبېرېږي او صبر وکړي (د طاعت پر تکاليفو صبر وکړي، پر مصيبت صبر وکړي، د معصيت يا ګناه د لذته څخه صبر وکړي) نو بېشکه چې الله جل جلاله د نيکوکارانو اجر نه ضائع کوي.

دغه دی مکه مکرمه فتحه سوه، د مسلمانانو تر امر لاندې او تابع سوه.

د رسول الله ﷺ د حيات په آخري درو کلو کې د مشرکانو پخوانۍ مرکز مکه مکرمه د اسلام د حکم تابع وه او رسول الله ﷺ دغه د هجرت په اتم کال د حج آمر عُتاب بن اُسيد رضي الله عنه وټاکی، چې هم د مکې مکرمې آمر ؤ او هم د دغه کال د حج آمر وټاکل سو او د هجرت په نهم کال کې د رسول الله ﷺ له طرفه حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د حج آمر وټاکل سو او د هجرت د لسم کال حج په خپله رسول الله ﷺ اداء کړی، خو په دغه اول کال چې مکه مکرمه فتحه سوه د حج آمر عُتاب بن اُسيد رضي الله عنه ؤ، مقصد دا چې د هجرت د اتم کال د ذوالحجې په مياشت کې رسول الله ﷺ مدينې منورې ته تشريف يو وړی.

ورونو او خويندو! د حنين د غزاء څخه هم لکه د رسول الله ﷺ نور ژوند ډير شرعي احکام، عبرتونه او نصيحتونه را وزي چې زه به د هغو څخه څو مهم ټکي درته بيان کړم:

اول: د حنين غزاء د اسلامي عقيدې داسې درس دی چې مسلمان بايد پر اسبابو توکل او اعتماد و نه کړي، بلکه د يوه مسلمان ټول توکل او اعتماد بايد پر يوه الله جل جلاله وي، هو، د اسبابو برابرول يو لازمي کار دی مګر پر هغو توکل او اعتماد کول د اسلامي عقيدې څخه مخالفت دی، لکه څرنګه چې دغه درس د بدر په غزاء کې هم موجود ؤ، کله چې د بدر غزاء وه مسلمانانو دا ومنل چې د دښمن په مقابل کې د دوی لږ والی دوی ته ضرر نه رسوي په دې شرط چې دوی صابرين او متقين وي.

او د حنين غزاء مسلمانانو ته دا ثابته کړه: که دوی صابرين او متّقين نه وي د دوی ډير والی دوی ته فايده نه رسوي، لکه څرنګه چې الله جل جلاله هم په دغه باره کې آياتونه نازل کړه، د بدر په غزاء کې د الله جل جلاله له طرفه مسلمانانو ته و ويل سوه: که تاسې متّقين او صابرين ياست ضرر نه در رسيږي او د حنين په غزاء کې آياتونه نازل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه که تاسي متّقين او صابرين نه یاست ستاسي ډير والی تاسي ته فايده نه در رسوي، په بدر کي د مسلمانانو شمېر نسبت و دښمن ته تر هغه د مخنيو ټولو مقابلو چي دوی د دښمن سره مخامخ سوي وه لږ او کم ؤ، خو په دې سبب چي دوی په اسلام کي صادقه وه، ايمان يې کامل ؤ، د الله او رسول الله ﷺ سره يې ټينګ او پوره محبت او دوستي درلودل نو د ماتي او شکست هيڅ علامه نه سوه پر ښکاره.

او دلته په حنين کي د مسلمانانو شمير نسبت و هغه د مخنيو ټولو جنګو ته چي دوی کړي وه ډير ؤ، مګر بيا هم دغه د دوی ډير والي هيڅ فايده نه ورو رسول، ځکه چي د دوی ډير والی په هغو کسانو سره ؤ چي تر اوسه پوري يې په زړو کي پوره ايمان نه ؤ ثابت سوی او د اسلام واقعي مفهوم د دوی په رګو کي نه ؤ نشرسوی، دغه خلک په دغه اسلامي لښکر کي فقط په شکل او جسم شامل سوي وه، حال دا چي د دوی د زړو حرکت تر اوسه پوري په دنيوي خواهشاتو او نفسي غوښتنو پوري تړلی ؤ او دنيوي امور د دوی پر نفسو غالبه وه او دا ډيره ليري خبره ده چي د جسمو او شکلو ډير والی دي د نصرت او کاميابۍ دپاره اثر ولري، نو په هم دغه سبب د مسلمانانو دغه لوی لښکر چي د دښمن د کمينو سره ناڅاپه مخامخ سو پر شا ولاړی او د حنين په وادي کي سره وپاشل سو او دا ليري خبره نه ده چي د دغه جديد الإسلامه خلکو تيښته دي په شروع او ابتداء کي د هغه صادقه او واقعي مسلمانانو پر زړو تاثير نه وي کړی، مګر بيا هم مهاجرينو او انصارو چي د رسول الله ﷺ له طرفه آواز او نارې واورېدې بيرته د حملې دپاره را وګرځېدل او د رسول الله ﷺ پر شا وخوا سره را تول سوه او هغه شديد جنګ يې شروع کړی، حال دا چي د دغو کسانو شمېر او عدد تر دوو سوو کسانو نه زياتېدی، مګر بيا هم دغه دوو سوو مسلمانانو نصرت او کاميابي حاصل کړه، د دوی په زړو کي سکون او اطمينان پيدا سو او الله جل جلاله د دوی دښمن ته بده ماته ورکړه، حال دا چي دغه مسلمانان په شروع کي دوولس زره نفره وه مګر د خپلو ځانو دفاع يې نه سوای کولای.

دوهم: د مسلمانانو مشر، امام، يا خليفه کولای سي چي د مشرکانو يا کفارو څخه بلکه د اسلام د دښمنانو څخه اسلحه په استعاره سره واخلي، دا حکم يوازي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلحې په باره کې نه دی بلکه هر هغه شئ چې اسلامي لښکر د جنګ دپاره ضرورت ورته لري کولای سي چې هغه شئ د کفارو څخه په استعاره، په قیمت، یا مفت ځني واخلي او دا هغه کار دی چې رسول اللهﷺ په دغه غزاء کې وکړی چې د صفوان بن اُمیه څخه چې په دغه وخت کې مشرک هم ؤ اسلحه په استعاره سره واخیستل، (استعاره) یعني شئ ستا دی اوس یې ما ته راکړه چې زه کار ځني واخلم، خو ترکار اخیستلو وروسته به یې بیرته درکړم، دغه ته استعاره ویل کیږي.

اوس د رسول اللهﷺ له دغه کار څخه د هغې مسئلې په باره کې چې آیا د جنګ په وخت کې مسلمانان د کفارو څخه یا په کفارو سره مرسته غوښتلای سي که یا؟ یو عمومي حکم را ایستلای سو.

هغه داسې: په کفارو سره مرسته پر دوه قسمه ده، یو دا چې د کفارو څخه نفر وغوښتل سي چې د مسلمانانو په صفو کې دې د دوی د دښمنانو پر ضد جنګ وکړي، په دې باره کې عام یا جمهور علماء کرام وایي: چې په کفارو سره په جنګ کې مرسته اخیستل نه جائز دي او نه روا.

او بل دا چې دکفارو څخه یوازې د دوی مالونه وغوښتل سي لکه اسلحه او نور د جنګ ضروریات د دغې مرستې اخیستلو په روا والي کې د علماوو اختلاف نسته مګر په دې شرط چې په دغه کار سره به د مسلمانانو عزت او کرامت ته کوم ضرر نه رسیږي، په دغه کار سره به مسلمانان د هغو کفارو یا د بل چا تر امر نه لاندې کیږي، یا به د دغې مرستې په سبب د مسلمانانو څخه د اسلامي واجباتو یو واجب نه پاته کیږي.

تا ولیدل؟ کله چې صفوان بن اُمیه و رسول اللهﷺ ته اسلحه په اعاره سره ورکول صفوان د ضعف او مغلوبیت په حالت کې ؤ او رسول اللهﷺ د قوت او غلبې په حالت کې ؤ نو په دغسې حالت کې چې مسلمانان دکفارو څخه په مرسته اخیستلو نه تر شرطو لاندې کیږي او نه یې عزت او کرامت مخدوشه کیږي او نه یې کوم اسلامي فرض یا واجب پاته کیږي، دغه مرسته اخیستل ورته روا او جائز دي او بېله دغو شرطو دکفارو څخه مرسته اخیستل منعه او نا روا دی.

دریيم: په دغه جنګ کې د رسول اللهﷺ جرئت او شجاعت در معلوم سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقه سره چې دا یو نادره جرئت او شجاعت دی، ټول خلک د حنین په شپلو کې سره وپاشل سوه د جنګ میدان ته یې په تېښته سره شاوي وګرځولې، پر ټول میدانِ جنګ بېله رسول الله ﷺ څخه بل څوک نه سوه پاته او د ده ﷺ پر شا وخوا هم هغه د دښمن کمینونه دي، مګر رسول الله ﷺ په یوه عجیب او نادره ثُبات سره د جنګ پر میدان و درېدی، چې دغه د ده ﷺ ثُبات د هغه تښتېدونکو اصحابو پر زړو تاثیر وکړی او بیرته را وګرځېدل.

ابن کثیر رحمه الله په خپل تفسیر کې وایي: دا د شجاعت هغه لوړه او انتهایي درجه ده چې په دغسي ورځ د دښمن په منځ کې په داسي حال کي چې د ده ﷺ لښکر دي هم ځني تللی وي او دئ ﷺ دي پر غاتره یا قچره سپور وي او تاسي پوهېږی چې غاتره تېزه نه سي ځغستلای، غاتره په جنګ کي نه د تیښتي وړ ده نه د حملې، خو رسول الله ﷺ دغه غاتره د دښمن پر طرف ورځغلوي او خپل نوم دي هم یادوي او وایي: أَنَا نبيٌّ لاکَذِب، أنا ابن عبدالمطلب، هغه څوک چې نه یې پیژني لا به یې هم وپیژني. (صلوات الله و سلامه علیه دائماً و أبداً)

دا ټول بل څه نه وه بېله پر الله جل جلاله توکل او اعتماد، دا یې یقین وُ چې الله جل جلاله به نصرت ورکړي او هغه رسالت به پوره سي چې د هغه دپاره دئ ﷺ را لېږل سوی دی او د ده ﷺ دین به پر ټولو ادیانو قوي او غالبه سي.

څلورم: په دغه غزاء کي دا معلومه سوه چې په جهاد کي د ښځو، ماشومانو او نوکرانو وژل حرام دي، ځکه کله چې رسول الله ﷺ هغه ښځه ولیدل چې د خالد بن ولید رضی الله عنه له طرفه وژل سوې وه رسول الله ﷺ نفر پسي ولېږل چې خالد ته و وایي: ښځي، ماشومان او نوکران مه وژنه او د ټولو امامانو او علماوو پر دغه حکم اتفاق دی، مګر هغه وخت بیا وژل کیږي که دغه ذکر سوو ډلو مستقیماً د مسلمانانو سره جنګ کاوه او تر هغو یې د وژلو اجازه سته چې مخ په مخ جنګ کوي، که وتښتېدل یا یې وځغستل بیا به هم مسلمانان ځني راګرځي او نه به یې وژني، که چیري کفارو خپلي ښځي او ماشومان د خپلو ځانو دپاره سپر وګرځول او مسلمانان د کفارو و وژلو ته بېله دې نه سوای ور رسېدلای چې دغه ښځي او ماشومان و نه وژني، بیا یې نو وژنه جایزه او روا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: دجهاد معنٰی دا نه ده چې موږ د کفارو سره حسد او عناد لرو، چې پر دغه خبره هغه حالت دلالت کوي چې ځینې صحابهٔ کرامو د طائف څخه د بیرته راتلو په وخت کې و رسول اللهﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! و ثقیف ته ښرا وکړه او رسول اللهﷺ و فرمایل (اللّٰهمّ أهدِ ثقیفاً وأتِ بِهم)

یعني: الٰهي د ثقیف قبیلې ته هدایت وکړې او مسلمانان یې را ولې.

د دې څخه هدف او مقصد دا سو چې جهاد بل شئ نه دی بلکه دې چې د امر بالمعروف او نهي عن المنکر وظیفه آداء کول دي، حتّٰی د ټولو مسلمانانو په منځ کې یو د بل سره دغه امر بالمعروف او نهي عن المنکر لازمي وظیفه ده، مسلمانان باید د امر بالمعروف او نهيِ عن المنکر په واسطه سره خپل ځانونه د قیامت د ورځې د ابدي عذابه څخه خلاص کړي، نو د دې جهته د مسلمانانو دعاء ونورو قومو او خلکو ته باید د هغو د اصلاح او هدایت دپاره وي، یعني: که غواړې چې کفارو ته ښرا وکړې د ښرا پر ځای یې د هدایت غوښتنه کوه، ځکه د جهاد د مشروعیت څخه هم دغه لاربنوونه مقصد او حکمت دی.

شپږم: په دغه غزاء کې موږ د انصارو فضیلت ولیدی او دا مو ولیدل چې رسول اللهﷺ د دوی سره څومره محبت لري، رسول اللهﷺ صادق المصدوق دی چې فرمایي (شیطان د ابن آدم د وینو په رګو کې ګرځي) شیطان غوښتل چې د انصارو د ځینو اشخاصو په زړو کې د رسول اللهﷺ پر هغه سیاست او حکمت څه اعتراض پیدا کړي چې د غنیمتو په وېشلو کې یې عملي کړی، بنایي شیطان دا کوښښ ډېر کړی وي چې په انصارو کې دا تشویش پیدا کړي چې پر رسول اللهﷺ د خپل قوم او خپلو وطنوالو محبت غالبه سو او د هغو په مقابل کې یې انصار هېر کړه، مګر کله چې رسول اللهﷺ ته دغه خبر ورسېدی، رسول اللهﷺ دوی ته څه و ویل؟

د رسول اللهﷺ هغه بیانیه چې د دغو وسوسو په مقابل کې یې دوی ته ایراد کړه د رحمت او عالي ذوق معاني ځني را تویېږي، د انصارو سره د شدید محبت مشاعر ځني اُوري او په عین حال کې په دغه بیانیه کې داسې زړه دردوونکې ګیله هم سته چې دئﷺ د داسې چا له طرفه د هغو په هېرولو سره متهمېږي، چې هغه قوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ده ﷺ ته تر هر څه خوښ او محبوب قوم دی (ته یو وار نه بلکه څو واره د رسول الله ﷺ هغه بیانیه واوره یا و وایه) او فکر پکښې وکړه، ته به و وینې چې په هغه بیانیه کې د زړه خفیف حرکتونه یا غورځېدل سته، ته به و وینې چې په هغه کې هغه لطیف او ألطف احساسات سته، چې دغه خفیفو قلبي حرکتو د انصارو مشاعر وښورول، شدید تکان یې ورکړه، چې په دغه ښورولو سره یې هغه وسوسې چې د دوی په مشاعرو پورې مښتې وې ځنې تکوهلې لیرې یې کړې، زړونه او مشاعر یې په دغه تکوهلو سره د وسوسو څخه ورپاک کړه، نو ځکه د دوی آوازونه په ژړا سره پورته سوه، دوی په خپل نبي خوشاله سوه، په دغه تقسیم کې یې په خپله حصه سره فخر کاوه.

د رسول الله ﷺ په مقابل کې مال، پسونه او اوښان څه شي دي؟ دا چې دوی د رسول الله ﷺ ملګري وي او رسول الله ﷺ د دوی ملګری وي او خپل وطن ته ځي او د رسول الله ﷺ ژوند او مرګ د دوی په منځ کې وي، دا څومره فضیلت دی.

د رسول الله ﷺ پر وفاء، خالص محبت او دوستۍ، تر دې لوی دلیل چیرې دی؟ چې رسول الله ﷺ خپل وطن او د زېږېدلو ځای پرېږدي او د ژوند پاته شپې د دوی په منځ کې تېروي.

که تر دغې خبرې تېر سو او ووایو چې د رسول الله ﷺ په ترازو کې بیا کله مال د عزت او محبت دلیل ؤ؟ یعنې: دا چې رسول الله ﷺ چا ته مال ورکړي نو هغه پر ګران دی او که یې چا ته مال ورنه کړی نو هغه یې هیر کړی او محبت نه ورسره لري؟

هو، رسول الله ﷺ قریشو ته ډېر مالونه او غنیمتونه ورکړه آیا د دغو مالو څخه یې د خپل ځان دپاره هم یو شئ کښېښاوه؟ او که یې خپل ځان هم لکه انصار په خالي لاس وایستی؟ هغه خُمس چې الله جل جلاله یې د مصرفولو اختیار د رسول الله ﷺ په لاس کې ایښی ؤ هغه یې د شا وخوا پر اعرابو و وېشی، نو دا معلومه خبره ده که رسول الله ﷺ چا ته مال ورکړي دا د رسول الله ﷺ پر محبت دلالت نه کوی بنایي هغه د بل مقصد او هدف دپاره وي.

ورونو! د رسول الله ﷺ د هري ورځې د اقوالو او اعمالو څخه په سلهاوو احکام، عبرتونه او نصېحتونه را وزي او را ایستل کېدلای سي خو زه به په دغه لږ سره کفایت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړم نور نو تاسي هم یو څه فکر وکړئ.

د عروه بن مسعود الثقفي رضی الله عنه مسلمانېدل

په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ د حنین د غزاء او د جعراني د عمرې څخه بیرته مدیني منورې ته ولاړئ یوه لویه حادثه پېښه سوه چي دغي حادثې د بني ثقیف پر قبیلې او اهل طائف ډېر لوی اثر وکړئ، هغه دا چي عروه بن مسعود الثقفي چي د طائف عمومي مشر او رئیس ؤ دا هغه سړئ دی چي مشرکانو به ویل: که قرآن پر یوه د دغو دوو نفرو نازل سوی وای چي دوه لوی او معتبره خلک دي موږ منی او متابعت مو يې کاوه، چي یو د هغو دوو نفرو دغه عروه بن مسعود الثقفي ؤ او بل يې ولید بن مغیره ؤ، چي د خالد بن ولید پلار دی او د مکې مکرمې دی، الله جل جلاله دغه د مشرکانو قول په قرآن مجید کي ذکر کړی او بیان کړی دی چي فرمايي:

﴿وَقَالُواْ لَوۡلَا نُزِّلَ هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانُ عَلَىٰ رَجُلٖ مِّنَ ٱلۡقَرۡيَتَيۡنِ عَظِيمٍ ۝﴾ [الزخرف: ۳۱]

یعني: کفارو به ویل: ولي دغه قرآن پر یوه سړي د دغو دوو قریو نه سو نازل، چي مکه مکرمه او طائف دي، چي دغه سړئ هم ډېر لوی دی.

چي په مکه مکرمه کي يې ولید مقصد ؤ او په طائف کي يې عُروه بن مسعود مقصد ؤ، دا په عربو کي د عروه درجه او مقام ؤ، لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ویل د مکې مکرمې په فتحه کي، د حنین په غزاء کي او د طائف په محاصره کي د دغو ټولو واقعاتو په جریان کي عُروه بن مسعود نه ؤ موجود، دئ اُردن ته په سفر تللی ؤ چي د ثقیلي اسلحې جوړول زده کړي او دغه ټول کارونه د ده په غیاب کي پېښ سوه.

دغه عروه بن مسعود د هغه خپل سفره څخه د بیرته را تګ په حال کي ؤ چي دغه حالات ټول ورته و ویل سوه: مکه مکرمه فتحه سوه، ثقیف او هوازن ماته وخوړل، طائف محاصره سو، ټول حالات په تفصیل سره ورته بیان سوه، د دغو حالاتو په اورېدلو سره د عُروه و زړه ته اسلام ننوتی، نو طائف ته نه ولاړئ بلکه مدیني منورې ته ولاړئ یعني: د اُردن څخه د ده رجوع او بیرته را تګ د طائف پر ځای مدیني منورې ته وه او هلته يې د رسول الله ﷺ په حضور خپل اسلام اعلان کړئ، رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده په اسلام ډیر خوشاله سو ځکه د عربو ډیر لوی مشر اسلام ته داخل سو.

بیا نو عروه د رسول الله ﷺ څخه اجازه وغوښتل ویل: یا رسول الله! غواړم چي خپل قوم ته ولاړ سم او هغه و اسلام ته دعوت کړم، رسول الله ﷺ ته د اهل طائف عنات ور معلوم ؤ نو یې عُروه ﷺ ته و ویل: که ته مسلمان ورسې وژني دي، عروه ﷺ و ویل: که څه هم و مي وژني خو زه یې باید دعوت کړم، اجازه راکړه چي ور سم، رسول الله ﷺ په تکرار سره ورته و ویل: وژني دي، عروه ﷺ ویل: که څه هم و مي وژني خو زه باید خپل قوم اسلام ته را وبولم، رسول الله ﷺ د تلو اجازه ورکړه او عروه ﷺ په دې نیت د خپل قوم پر طرف رهي سو چي خپل قوم اسلام ته را وبولي.

د عروه قوم چي د ثقیف قبیله ده په دې نه دي خبر چي عروه مسلمان سوی دی ځکه دئ په اُردن کي ؤ او له هغه ځایه مدینې منورې ته ولاړی او مسلمان سو، عروه بن مسعود ﷺ طائف ته ورسېدی هلته یې د قوم له طرفه ډیر تود هرکلئ او استقبال وسو، خلکو د ده په راتګ خوشالي جوړي کړې، د طائف د مشرانو دا عادت ؤ کله چي به له سفره راغله اول به هغه خپل بت (لات) ته ورتله سجده به یې ورته کول ځان به یې د تبرک دپاره پوري مښی بیا به کورو ته تله، یعني: د مخه تر دې چي کور ته ولاړ سي د دوی په اصطلاح (رَبه) ته به ورتله، مګر عروه بن مسعود چي را ورسېدی خلکو یې استقبال وکړی دئ ربه ته نه ورغلی بلکه خپل کور ته ولاړی، خلک په تعجب کي سوه، بیا یې سره و ویل: له اوږده سفره راغلی دی ښایي ستړی وي.

یوه ورځ وروسته د عروه دپاره لویه مهماني جوړه سوه د ثقیف ټول مشران ور سره ناست دي ده و اسلام ته د دوی په دعوتولو شروع وکړه، هغو د ده په جواب کي بد ویل شروع کړه، هغه د ده د رتبې او مرتبې په سبب یې وهل او ټکول ور نه کړه فقط په بدو الفاظو یې کفایت وکړی، عروه ﷺ إراده کړې ده چي په هره طریقه سره وي باید خپل قوم اسلام ته دعوت کړي او د اسلام شعائر ښکاره کړي، نو کله چي د لمانځه وخت سو عروه د خپل کور پر بام وختی او په آذان یې شروع وکړه د اسلام آذان کوي، د ثقیف نورو مشرانو نور صبر نه سوای کولای وبېرېدل چي د ده په واسطه به ټول ثقیف مسلمانان سي، نو هغه نورو مشرانو زیات صبر و نه کړی او عروه ﷺ یې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آذان کولو په وخت کې په غشو و ویشتی او شهید یې کړی، عروه بن مسعود الثقفي رضي الله عنه په داسې حال کې شهید سو چې خپل قوم یې د الله جل جلاله دین او اسلام ته را بللی.

اهل طائف و اسلام ته داخلیږي

اوس د ثقیف د قبیلې مشکلات نور هم ډیر سوه د طائفه څخه د بیري نه سي وتلای ځکه په هر ځای کې مسلمانان سته او موجود دي، نو د طائف خلکو مشوره سره وکړه چې باید څه وکړو؟ آخر یې پر دې اتفاق سره وکړی چې موږ باید مسلمانان سو، هو، اسلام قبلوو مګر په شرطو، مسلمانان به زموږ شرطونه قبلوي نو موږ اسلام ته داخلیږو او شرطونه یې هم په خپل منځ کې سره معلوم کړه چې زموږ شرطونه دغه دي، بیا نو اهل طائف د کنانه بن عبدیا لیل په مشری یوه ډله مدینې منورې ته ولېږل، دوی چې مدینې منورې ته نژدې سوه مغیره بن شعبه رضي الله عنه ولیدل چې دغه مغیره بن شعبه رضي الله عنه هم د ثقیف د قبیلې څخه ؤ، نو یې د دوی استقبال وکړی او دا یې هم ور وښوول چې د رسول الله ﷺ سره د ملاقات په وخت کې باید د اسلام، سلام ورته و وایاست، خو دوی دا کار و نه کړی بلکه هغه د جاهلیت سلام یې ورته و وایه.

رسول الله ﷺ د ثقیف یا طائف د خلکو په ورتګ خوشاله سو او د دوی دپاره یې د مسجد په میداني کې خېمې و درولې، دا د دې دپاره چې قرآن واوري او د مسلمانانو لمونځ و ویني، د طائف ډله ښو ورځي په مدینه منوره کې پاته سوه چې د رسول الله ﷺ سره به یې خبرې کولې او رسول الله ﷺ به د دوی خېمو ته ورتلی آو دوی به یې اسلام ته دعوتول.

ابن سعد رحمه الله وایي: رسول الله ﷺ به هره شپه د ماخستن تر لمانځه وروسته د دوی خېمو ته ورتلی او هلته به د خبرو دپاره دومره ورته ولاړ ؤ چې پښې مبارکي به یې وچې سوې، کله به یې پر یوه پښه تکیه کول او کله پر بله پښه.

د طائف په دغه ډله کې د عثمان بن أبي العاص په نامه سره یو نفر موجود ؤ او تر ټولو په عمر کم ؤ، کله چې به دغه د طائف خلک د رسول الله ﷺ مجلس ته د خبرو دپاره ورتله دئ به یې په خپل ځای کې پرېښاوه چې د دوی سامانونه ګوري، بیا چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

به دغه ډله د رسول الله ﷺ له مجلسه راغله او د غرمې په وخت کې به بیده سوه، عثمان بن أبي العاص به رسول الله ﷺ ته ورغلی د دین پوښتنې به یې ځنې کولې او قرآن مجید یې ځنې زده کاوه، رسول الله ﷺ ته دغه د عثمان بن أبي العاص ورتګ خو واره ؤ خو په دغه موده کې یې د دین ډېر احکام زده کړه او که به یې ولیدل چې رسول الله ﷺ د راحت دپاره کور ته تللی دی نو به ابوبکر الصدّیق ﷺ ته ورغلی او دین به یې زده کاوه، خو دغه خپل حال یې د خپلو ملګرو ځخه پټاوه هغه یې په حال نه خبرول، دغه د دینه سره د عثمان بن العاص علاقه د رسول الله ﷺ ډېره خوښه سوه او دئ هم پر ګران ؤ، خو په آخرکې د ثقیف د ډلي زړو ته اسلام ننوتی، نو یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! موږ اسلام قبلوو مګر په شرطو، رسول الله ﷺ ویل: شرطونه مو څه شي دي؟ دوی ویل: موږ یو قوم یو چې همېشه سفرونه کوو او په سفر کې د زناء کولو ځخه چاره نه لرو نو د زنا کولو اجازه به راکوې، رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه دین چې په هغه کې زنا وي هغه دین نه دی، الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾﴾. [الاسراء: ٣٢]

یعني: زناء ته مه ورنژدې کېږئ ښکه چې دغه زنا فاحش کاراو بده لار ده.

اهل طائف ویل: نو نه مسلمانېږو، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه هم داسي اسلام نه درځخه قبلوم چې په هغه کې دي زنا موجوده وي.

د طائف ډله ولاړه سوه او بیا یې مشوره سره وکړه ویل تر زنا به تېر سو، بیا راغله او ویل: یا رسولَ الله! مسلمانېږو په دې شرط چې د شراب ښنلو اجازه به را کوې ځکه دغه شراب زموږ د مځکي شربت دي موږ د هغه ځخه چاره نه لرو، رسول الله ﷺ و فرمایل: شراب الله جل جلاله حرام کړي دي هیڅا ته د هغه د ښنلو اجازه نه ورکوم، رسول الله ﷺ پر اسلام او د هغه پر احکامو ورته ټینګ دی تر هیڅ شي نه ور تېرېږي، دوی ولاړ سي هلته مشوره وکړي او بیا راسي خو فایده نه لري، بل وار بیا راغله او ویل: یا رسولَ الله! تر هغه نورو خبرو به موږ تېر سو مګر د سُد یا رباء اجازه به را ته کوې، رسول الله ﷺ و فرمایل: بېله قید او شرطه به مسلمانېږئ، هر هغه شئ چې الله جل جلاله حرام کړی دی هغه حرام دی، د الله جل جلاله په دین کې تر هیڅ شي نه سم تېرېدلای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهل طائف بيا ولاړل او پسله مشورې بيا راغله ويل: يا رسولَ الله! اسلام قبلوو صحي ده زنا را باندي حرامه کړه، شراب او سود را باندي حرام کړه مګر لمونځ را معاف کړه، لمنځونه نه کوو، رسول الله ﷺ و فرمايل: په هر هغه دين کي چي لمونځ نه وي په هغه دين کي خير نسته، اهلِ طائف ولاړل او پسله مشورې بيا راغله ويل: يا رسولَ الله! اسلام قبلوو زنا، شراب، رباء، را باندي حرام کړه لمنځونه هم کوو فقط (ربّه) لات، هغه چي د دوی معبود بت ؤ مه را باندي حرامه وه، يوازي لات را پرېږده، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! والله هيڅکله به يې در پرې نږدم، موږ په هيڅ شکل او هيڅ صورت بتان نه قبلوو او نه يې پرېږدو.

اهل طائف وايي: ته هغه زموږ إله ربه نړوې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، نړوم او ماتوم يې، دوی بيا ولاړل مشوره يې سره وکړه وې ليدل چي هيڅ شرط يې نه قبليږي او څه يې هم په وسه نه ده پوره، ځکه طائف د هره طرفه محاصره دی، طائف داسي ځای نه دی لکه نوري ليري قبيلې، بلکه طائف و مکې مکرمې ته ډير نژدې دی او مکه مکرمه هم د مسلمانانو تر تصرف لاندي ده، اهل طائف وليدل چي بېله تسليمېدلو بله لار نه ده پاته، پسله مشورې راغله او ويل: يا رسولَ الله! موږ اسلام ته داخليږو خو فقط دغه يو شرط مو و منه، رسول الله ﷺ ويل: هغه شرط مو څه شي دی؟ ويل: هغه دا چي (ربّه - لات) هغه د دوی بت موږ نه نړوو بل څوک به يې نړوي، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، دا شرط مو منم، بل څوک به درولېږم چي وېې نړوي، بيا نو د طائف ډلي د رسول الله ﷺ څخه د تنو اجازه وغوښتل، رسول الله ﷺ هم اجازه ورکړه د دوی عزت يې وکړی او په ښه طريقه سره يې رخصت کړه او د دوی آمر يې عثمان بن أبي العاص رضي الله عنه وټاکی، ځکه رسول الله ﷺ د اسلام پر زده کولو د هغه حرص وليدی او په دغه وخت کي يې د قرآن مجيد څو سورته هم په ياد کړي وه.

بيا نو رسول الله ﷺ په دوی پسي يوه ډله د هغه (ربّه يا لات) د نړولو او ماتولو دپاره ور ولېږل، چي د دغه ډلي مشر خالد بن وليد رضي الله عنه ؤ او په دې ډله کي مغيره بن شعبه رضي الله عنه، ابوسفيان بن حرب رضي الله عنه هم وه، چي هغه د طائف د خلکو رب ور ونړوي.

د ربّه د نړولو په وخت کي د طائف ښځي را ووتلي او پر هغه خپل معبود يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افسوس او ارمان سره ژړل چې نړول کېږي، مغيره بن شعبهؓ کُلنګ واخيستی او خپلو ملګرو ته يې وويل: والله نن ورځ به مو پر ثقيف وخندوم، نو هغه د بت د خوني دروازې ته چې يې اول کُلنګ ور سره کړی خپل ځان يې پر مځکه واچاوه او لغړې، يو وار په اهل طائف کې نارې سوې چې الله مغيره ورک کړی او ربّه ووژی، مغيره بن شعبهؓ بيرته جګ ودرېدی او ويل: الله مو خوار کړه دغه بت ړبرې او لړګي دي او بيا يې د هغه خوني دروازه ووهل او ماته يې کړه، د مغيره بن شعبهؓ کُلنګ په لاس کې دی او بت وهي، هر واری چې پر وکړې ابوسفيان د هغو ښځو د غم او ژړا پېښې کوي او د هر وارې سره دغه بت ته وايې: آهًا لک، واهًا لک، د طائف خلکو سره و ويل: اوس ورته ګورئ که يې ربّه ونړاوه نو موږ اسلام ته داخليږو او که ربّه دئ و وژئ نو اسلام نه قبلوو، دوی سره پرېږدی، اوس نو ټول اهل طائف او ثقيف سره را ټول سوي دي و مغيره بن شعبه ؓ ته ګوري چې څه ورته پېښيږي؟ مغيره بن شعبه د بت په وهلو او نړولو شروع وکړه او هغه يې د دوی په حضور مات او ټوک ټوک کړی، د دوی هغه إله او معبود يې ورمات کړی چې په سوو کلو يې د هغه عبادت کړی ؤ، کله چې ربّه يا لات مات او ونړول سو نو اهل طائف ټول اسلام ته داخل سوه او د رسول اللهﷺ هغه دعاء قبوله سوې وه چې ويل: (اللّهمّ أهدِ ثقيفاً و ائتِ بهم)

اوس نو د عربو لوی لوی قبيلې اسلام ته داخلې سوې چې د هغې جملې څخه يوه هم د ثقيف قبيله وه، ستا به په ياد وي؟ دا هغه ثقيف يا اهل طائف دي چې رسول اللهﷺ د دعوت دپاره هلته ورغلی ؤ او دوی يې په ډېره بده طريقه سره استقبال وکړی او په ډېره بد اخلاقي سره يې له خپله ښاره وايستی خپل هلکان او ناپوهان يې امر کړه چې رسول اللهﷺ په ډبرو ووَلي او پسخندونه په ووهي، رسول اللهﷺ يې پر مبارکو پښو په ډبرو ويشتی او د دهﷺ تر پښو ويني بهېدې، دغه خلک نن ورځ مدينې منورې ته ورغله د الله جل جلاله دين ته په صداقت او اطاعت سره داخل سوه، ستا په ياد دي؟ په کومه ورځ چې رسول اللهﷺ له طائفه بيرته مکې مکرمې ته تلی زيد بن حارثهؓ چې د رسول اللهﷺ ملګری ؤ او ورته ويل يې: يا رسولَ الله! ته څنګه مکې ته ورځې او دوی ځني وايستلې؟ رسول اللهﷺ په جواب کې ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: یا زید! الله جل جلاله د دغو مشکلاتو څخه د وتلو لار او مخرج پیدا کوي او الله جل جلاله د خپل دین ناصر او د خپل نبي ﷺ غالبه کوونکی دی.

دغه اوس چي تاسي د طائف د خلکو د مسلمانېدلو واقعات و لوستل او تر دغه د مخه مو د مکې مکرمې د فتحې حالات و لوستل، دا د رسول الله ﷺ د هغه قول او هغې خبرې تصدیق دی چي زید رضی الله عنه ته یې فرمایلې وه: الله جل جلاله د دغو مشکلاتو څخه د وتلو لار پیدا کوي او الله د خپل دین او خپل نبي ناصر دی.

نو دا هغه طائف دی او هغه، هغه مکه ده او نورې هم ډېرې قبیلې په ډلو ډلو اسلام ته داخلې سوې.

د هجرت نهم کال

اوس چي د هجرت اتم کال پای ته رسېدلی دی او د هجرت نهم کال شروع او داخل سوی دی، دغه د هجرت و نهم کال ته (عامُ الوُفود) ویل کیږي، یعني: د ډلو کال، وَفد په عربي کې ډلي ته وایي او (وُفود) د وَفد جمعه ده او دغه کال ته ولي عَامُ الوُفُود ویل کیږي؟ هغه په دې سبب: کله چي مکه مکرمه فتحه سوه او قریش اسلام او مسلمانانو ته تسلیم سوه، هوازن شکست وخوړی، طائف هم فتحه سو، اوس د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سیطره د جزیرة العرب پر غربي ساحل پوره او ټینګه سوه، هغه بتان چي خلکو یې عبادت کاوه مات او ونړول سوه، د جزیرةُ العرب پاته ټولو قبیلو ته د اسلام د کامیابۍ خبر ورسېدی، دلته نو د شا وخوا څخه خلک را شروع سوه مدینې منورې ته ورځي او د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي، ډله پسله ډلې مدینې منورې ته ورځي او مسلمانیږي، نو دغه کال د ډلو د کال په نامه سره وبلل سو.

اوس نو موږ په اختصار سره ویلای سو: له کومه وخته چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته هجرت وکړی موږ ولیدل چي د رسول الله ﷺ ژوند او وخت په پرله پسې غزاوو او د سریو یا ټولیانو په لېږلو سره تېرېدی، ټول وخت یې د دعوت او جهاد دپاره و، رسول الله ﷺ او اسلام د جزیرةُ العرب پر ډېره حصه تسلط پیدا کړی، او د جزیرةُ العرب ډېر خلک مسلمانان سوه.

(c) Kitabton.com: The Digital Library

د هجرت په اتم کال کي مکه مکرمه فتحه سوه، د هوازن قبیلو په هغه لوی جنګ کي چي د حنین جنګ ؤ ماته وخوړل، د هوازن هغه کسان چي د حنین په جنګ کي و تښتېدل د مسلمانانو له طرفه تعقیب او په طائف کي محاصره سوه، مګر د الله جل جلاله د طرفه د طائف د فتحي اجازه نه وه سوې نو طائف نه سو فتحه او مسلمانانو د ذوالحجې په میاشت کي د عُتاب بن اُسید په مشرتابه حج آداء کړی، د هجرت اتم کال په دغه واقعاتو سره پای ته ورسېدی او بیا د هجرت نهم کال داخل سو، هغه کال چي د سیرة او تاریخ په کتابو کي عامُ الوُفُود ورته ویل کیږي، هغه چي د مسلمانېدلو دپاره پرله پسې ډلي مدینې منورې ته ورتلې، د هجرت د نهم کال د رجب په میاشت کي د تبوک غزاء پېښه سوه، مګر هغه ډلي چي مدینې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتلې ډیري زیاتي ډلي ورغلي دي او مؤرخینو د تاریخ په کتابو کي د دغو ډلو دقیق تاریخ یعني: د ورځي او میاشتي معین تاریخ نه دی ذکر کړی، خو یقیني خبره دا ده چي ځیني ډلي د تبوک تر غزاء د مخه ورغلي دي، او ځیني ډلي د تبوک تر غزاء وروسته ورغلي دي او د تبوک غزاء د هجرت د نهم کال په منځ کي وه چي د رجب میاشت وه، نو اول به د تبوک د غزاء حالات درته بیان سي او بیا به د ډلو د ورتللو حالات په مفصل ډول سره درته بیان سي، ځکه د ډلو معین تاریخ لکه د مخه چي مو و ویل نه دی معلوم خو د کعب بن زُهیر بن سُلمٰی د اسلام قصه په یقیني ډول د هجرت د نهم کال په شروع کي وه چي هغه قصه داسي ده:

کعب بن زُهیر په خپله شاعر او د عربو د هغه مشهور او لوی شاعر زوی دی خو دئ مشرک ؤ او په اشعارو کي به یې د رسول الله ﷺ ذم او هجوه ویل، خو په عین وخت کي د دغه کعب ورور بُجیر رضی الله عنه مسلمان ؤ نو، د ده مسلمان ورور و هغه مشرک کعب ته داسي لیک او رساله ور ولېږل چي رسول الله ﷺ د هغو ټولو شاعرانو په وژلو امر کړی دی کوم چي په اشعارو کي یې د رسول الله ﷺ بد او ذم ویلی وي بېله هغو کسانو چي اسلام ته داخل سي او توبه وکاږي هغو ته عفوه کوي، زما و تا ته دغه نصیحت دی چي مدینې منورې ته مسلمان او توبه کوونکی راسه نو به خلاص سې، که نه نو د خپل ځان د ژوندي پاته کېدلو دپاره بل ځای وګوره په جزیرةُ العرب کي ژوند نه سې کولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کعب یوازي دا نه چي د ورور نصیحت یې نه کړی قبول بلکه په جواب کي یې داسي اشعار ور ولېږل چي په هغو کي یې خپل ورور په مسلمانېدلو سره ملامتاوه چي ته داسي دین ته اوښتی یې چي نه دي پلار او نه دي مور پر هغه دین وه او نه دي ورور پر هغه دین دی، بُجیرﷺ دغه د مشرک کعب اشعار و رسول اللهﷺ ته و ویل، رسول اللهﷺ په قهر سو او د کعب په وژلو سره یې امر وکړی، بُجیرﷺ دوهم وار بیا خپل ورور کعب ته لیک ولېږی چي ورته لیکلي یې وه: زما د لیک په رسېدلو سره باید سمدستي مدینې منورې ته مسلمان راسې ځکه رسول اللهﷺ پسله اسلامه هغه د مخني ګنهونه ټول معافوي که نه نو ځان مړ و بوله، کعب هم مسلمان سو او مخ پر مدینه منوره رهي سو، کله چي مدینې منورې ته ورسېدی خپل اوښ یې د مسجد په دروازه کي چوک کړی او دئ مسجد ته ور ننوتی، رسول اللهﷺ د اصحاب کرامو سره ناست ؤ، کعب وایي: رسول اللهﷺ مي په هغو اوصافو سره وپېژندی کوم چي د ده په باره کي مي اورېدلي وه که نه تر دغه د مخه مي رسول اللهﷺ نه ؤ لیدلی، نو وایي: د خلکو په منځ کي ور تېر سوم او سلام مي ورته و وایه او ورته و مي ویل: یا رسولَ الله! تا ته مي پناه را وړې ده امان غواړم آیا وکعب ته چي توبه کووتکی او مسلمان راسي امان ورکوې؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: هو، تا ته امان دی، بیا نو کعب هغه خپله مشهوره قصیده چي د رسول اللهﷺ په مدحه او صفت کي ده و ویل چي هغه قصیده د (بَانَت سُعاد) یا (قصیدهٔ بُرده) په نامه سره یادېږي او د هغې قصیدې اول بیت داسي دی:

بَانَت سُعَادُ فَقَلبِی الیَومَ مَتبُــولٌ   مُتَیم إثرهَا لَم یُفــدَ مَکبُــــولٌ

دغه قسیده د رسول اللهﷺ په مدحه او صفت کي ډیر اعلیٰ او خوندور بیتونه دي چي د دغي قصېدې په ویلو سره رسول اللهﷺ خپله اغوستې بُرده چي یو قسم چپني یا پټو ته ویل کیږي دغه کعب ته په انعام کي ورکړه او بیا په وروسته کي حضرت معاویهﷺ دغه بُرده د کعب ﷺ څخه په لس زره درهمه وغوښتل خو کعب وویل: د رسول اللهﷺ لباس مي بېله زما خپله ځانه پر بل چا نه دی پېرزو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي کعب رضي الله عنه وفات سو دغه بُرده معاویه رضي الله عنه د کعب د کورنۍ څخه په شل زره درهمه رانیول او دغه بُرده تر ډیري زماني پوري د یوه خلیفه څخه بل خلیفه ته په میراث پاته کېدل، اوس هم ویل کیږي چي هغه برده د ترکیې په موزیم کي پرته ده.

څرنګه چي کعب رضي الله عنه د قصیدې په ویلو سره د رسول الله ﷺ بُرده په انعام وګټل نو د قصیدې نوم یې هم (قصیدهٔ بُرده) سو او د دغې بُردې د جنسیت قېمت دومره نه ؤ چي په لس یا شل زره درهمه ارزېدل بلکه هغه د رسول الله ﷺ تبرک دغه برده و دغې درجې ته ورسول چي د وخت د خلیفه سره به ساتل کېده.

سعدي رحمة الله علیه وایي:

جامهٔ کعبه را که می بوسند　　　　او نه از کرم پیله نامی شد

با عزیزی نشست روزي چند　　　　لا جرم همچو او گرامی شد

ژباړه: دا چي خلک د کعبې شریفې پوښ مچوي د هغه سبب دا نه دی چي هغه د چنجي د وریښمو څخه جوړ سوی دی، بلکه د هغه د شرافت سبب دا دی چي څو ورځي د یوه عزتمن سره کښېښوول سو نو دئ هم خامخا هغه غوندي عزتمن سو.اوس به بیرته هغه خپلي قصې ته چي د تبوک غزاء وه ولاړ سو.

د تبوک غزاء د هجرت د نهم کال د رجب په میاشت کي وه څرنګه چي د مکې مکرمې فتحه د حق او باطل په منځ کي یوه فاصِله او جلا کوونکې غزاء وه، پسله دغې فتحې څخه و عربو ته د رسول الله ﷺ په رسالت او نبوت کي هیڅ شک نه سو پاته، نو ځکه د وخت حالاتو په تمامه معنٰی او پوره ډول فرق او تغیر وکړی، د دې پر ځای چي خلکو به د مسلمانانو سره د جنګ کولو دپاره لښکري سره یو ځای کولې او پر مسلمانانو به یې حملې کولې اوس خلک د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي، چي د دغو ډلو بیان به إن شاء الله د وُفود یا ډلو په فصل کي په تفصیل سره درته بیان سي او دغه حالت چي خلک و اسلام ته په ډلو ډلو داخلېدل تا ته به د مسلمانانو د هغه شمېر او عدد څخه در معلوم سي چي د رسول الله ﷺ سره یې د هجرت د لسم کال په حج یا په حجة الوداع کي ګډون او اشتراک کړی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تبوک د غزاء سبب

اوس د مسلمانانو داخلي ستړیاوي پای ته ورسېدې او مسلمانان د دې دپاره فارغه سوه چې د الله ﷻ د دین احکام او قوانین زده کړي او د اسلام دپاره دعوت نشر کړي، مګر بیا هم په دغه وختو کي هلته یو قوت موجود ؤ چې بېله کوم سببه او دلیله یې پر مسلمانانو تعارض او تېرئ کاوه چې هغه د روم قوت ؤ او په هغه وختو کي دغه قوت د مځکي د مخ هغه لوی عسکري قوت بلل کېدی، لکه څرنګه چې موږ مخ کي درته و ویل چې د روم د تعرض او تجاوز شروع د رسول الله ﷺ د قاصد (حارث بن عُمیر الأزدي ﷺ) په وژلو سره وسوه، کله چې دغه حارث د رسول الله ﷺ رساله د بُصرٰی و آمر ته ور وړل او په لار کي د شرحبیل بن عَمرو الغساني له طرفه شهید کړل سو او تر هغه وروسته رسول الله ﷺ د هغه مسلمان قاصد د بدلې او انتقام اخیستلو دپاره د زید بن الحارثه ﷺ په مشری یو لښکر مؤته ته ولېږی او هلته په مؤته کي د روم د لښکر سره لوی او شدید جنګ وسو خو بیا هم اسلامي لښکر خپل انتقام او بدله د هغو ظالمانو څخه لکه څرنګه چې لازمه وه نه واخیستل، مګر بیا هم دغه جنګ د لیري او نژدې عربو په زړو کي ډیر مهم تاثیر پرېښاوه.

او د روم پاچا (قیصر) هم د مؤته د جنګ هغه لوی تاثیر چې د مسلمانانو د مصلحت او شهرت دپاره یې پرېښاوه نه د فکره څخه ایستلی ؤ او نه یې هېراوه، دئ ببېدی چه پسله دغه جنګه به د ډېرو عربي قبیلو په دماغ کي دا فکرونه پیدا سي چې د روم څخه خپل استقلال لاس ته راوړي او د مسلمانانو سره به صلحه وکړي.

دغه د مسلمانانو قوت یو خطر ؤ چې قدم پر قدم د روم و حدودو ته ور نژدې کېدی او د روم د مملکت هغه حدود چې د شام په طرف کي او د عربو په همسایتوب کي پراته وه تهدېدول.

نو قیصر پر خپل ځان دا لازمه وبلل چې د مسلمانانو قوت د مخه تر دې چې د یوه لوی او عظیم خطر په شکل میدان ته را ووزي او بیا یې هیڅ چاره نه کیږي د منځه یوسي او د مخه تر دې باید مسلمانان ختم او فیصله کړم چې په نورو عربي منطقو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي زما پر ضد انقلابونه او بنوربنونه پیښیږي.

ورونو! د نن ورځي د یهودو او نصاراوو سره عیناً هغه د قیصر فکرونه او نظریې موجود دي، نه غواړي چي مسلمانان د ټولي مځکي پر مخ کامیابه، قوي او مستقل دولت ولري، تاسي دغه قصه او د نن ورځي حالات سره قیاس کړی.

نو د مؤته پر جنګ یو کال نه ؤ تېر سوی چي د روم پاچا قیصر د دغو مصلحتو او خطرو د مخ نیوي دپاره د مسلمانانو د جنګ اراده وکړه او د یوه لوی لښکر په جوړولو یې شروع وکړه، دغه لښکر یې د رومیانو او هغو عربي قبیلو څخه سره یو ځای کاوه چي د قیصر تابع وې، لکه غسان او داسي نوري د عربي نصاراوو قبیلې.

قیصر د مسلمانانو سره د یوې فیصله کوونکي او خونړۍ جګړې دپاره تیاري او آمادګي نیسي، دغه خبرونه مدینې منورې ته ورسېدل چي روم د مسلمانانو پر ضد د یوې خونړۍ جګړې دپاره ځانونه تیاروي، د دغو خبرو په اورېدلو سره مسلمانان په هره لحظه کي د روم د حملې څخه په بېره کي وه، حتّی مسلمانانو چي به یو غیر عادي ږغ او آواز واورېدی دا به یې ګمان سو چي د رومیانو لښکر را ورسېدی، د مسلمانانو دغه د بیري حالت په هغه قصه او کیفیت کي ښه معلومیږي چي و حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه ته پېښ سو چي هغه قصه داسي وه:

د رسول الله ﷺ ازواجو مطهراتو ولیدل چي ټول مسلمانان ماړه او هوسا سوه، نو دوی فکر وکړی چي ښایي زموږ د ښه ژوند دپاره هم وسائل او اسباب پیدا سي، نو د دوی د جملې څخه ځینو ازواجو مطهراتو د رسول الله ﷺ سره په دغه باره کي خبري وکړې او ځني وې غوښتل چي زموږ د ښه ژوند دپاره هم پراخه نفقه او وسائل را برابر کړه چي موږ هم د نورو مسلمانانو پر قسم هوسا ژوند ولرو، پر رسول الله ﷺ دغه خبره درنه سوه او قسم یې یاد کړی چي تر یوې میاشتي پوري به د هیڅ زوجې کور ته نه ورځم نو مسجد ته نژدې په یوه بالا خانه کي اوسېدی، اصحاب کرام د دغه حاله څخه مضطرب او وارخطا سوه، ځرنګه چي دوی د واقعې په حقیقت نه وه خبر نو یې په شروع او ابتداء کي دا خیال سو چي رسول الله ﷺ خپلي ټولي ازواجي مطهراتي طلاقي کړي دي، دا قصه اوږده قصه ده خو اوس د دغي قصې د بیانولو څخه زما مقصد دا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي مسلمانان د روم د راتګ او حملې څخه څومره او په کومه اندازه پرېشانه وه؟

حضرت عمرؓ چي د دغي قصې روايت کوي وايي: ما يو انصاري ملګرى درلودى کله چي به زه د يوه کار په سبب د رسول اللهﷺ د مجلس څخه غائب سوم دغه انصاري به هلته حاضر ؤ او بيا چي به زه راغلم د هغه مجلس په واقعاتو به يې خبرولم (ځکه د رسول اللهﷺ د مجلس حالات د مسلمانانو دين وو) او که به دئ غائب سو بيا به ما د رسول اللهﷺ د مجلس حالات ورته بيانول او موږ دواړه د مدينې منورې د عوالي په منطقه کي اوسېدلو او په نوبت سره د رسول اللهﷺ مجلس ته ورتلو، په دغه وختو کي موږ د غسان په پاچا سره بېرول سوي وو چي پر موږ مسلمانانو حمله کوي نو خود زموږ مسلمانانو زړونه په تشويش ډک وه.

يوه ورځ مي هغه انصاري ملګري ناڅاپه دروازه را وټکول! په تلوار او وارخطايي يې را ته و ويل: دروازه خلاصه کړه دروازه خلاصه کړه، ما ويل: غسان راغله؟ ملګري مي ويل: يا بلکه تر دې مهمه پېښه ده، خو چي خبر يې را ته و وايه هغه دغه د رسول اللهﷺ خبر ؤ چي د خپلو ازواجو مطهراتو څخه جلا سوی ؤ، تر دغه ځايه پوري مي د دغي قصې څخه مقصد دا ؤ چي مسلمانان په دغه اندازه د روم او غسان د حملې څخه په تشويش کي وه چي د وارخطايۍ هره خبره به پېښه سوه، يا به په تلوار دروازه وټکول سوه د دوی په فکر کي د روم او غسان حمله ورګرځېدل.

او د امام بخاري په روايت کي د قصې د دغه ځای الفاظ داسي روايتيږي: چي عمرؓ وايي: موږ ته ويل سوي وه چي غسان د مسلمانانو د جنګ دپاره څوټي په پښه کړي دي (يعني: را رهي سوي دي) او زما ملګرى د ده د نوبت په ورځ د مسجد نبوي څخه ماخستن راغلی او زما دکور دروازه يې په ډېر شدت را وټکول او ويل: آيا دئ بيده دی؟ زه په وارخطايي ورته را و وتم چي څه پېښه ده؟ ملګري مي را ته و ويل: ډېره لويه خبره پېښه ده، ما ويل: آيا غسان راغله؟ ده ويل: يا تر هغه هم لويه او اوږده خبره ده! رسول اللهﷺ خپلي ښځي طلاقي کړي دي.

نو دغه واقعه او قصه پر دې دلالت کوي چي مسلمانان د روم د جنګ او حملې څخه په څومره تشويشي او خطرناکه حالت او موقف کي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې سربېره هغه شئ چې د روم او غسان د حملې تاکید یې کاوه هغه، هغه کار وُ چې د مدینې منورې منافقانو د دغه خبر په اورېدلو سره وکړی، که څه هم منافقانو د رسول الله ﷺ کامیابي یوازې د جنګ په میدان کې نه بلکه د ژوند په هره مسئله کې په خپلو سترګو سره لیدلې وه او دا ورته معلومه وه چې د مځکې پر مخ داسې قدرت نسته چې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په مخ کې دې ثُبات او مقاومت وکړي بلکه هر شئ او هر قدرت چې د رسول الله ﷺ په لار کې دربېږي هغه په خپله ویلې کېږي.

پر دغه ټولو سربېره بیا هم دغه منافقان په دې امید وه چې هغه د دوی د زړو پټ مقصدونه دې حاصل سي او اوس چې یې دا امید پیدا سو چې د روم په واسطه به د دوی د زړو غوښتنې ژر تر ژره سر ته ورسیږي، نو یې د خپلو دسیسو او مؤامرو دپاره یوه د شر ځالګې هم جوړه کړه چې دغه ځالګې یې په ظاهره د مسجد په نامه او د مسجد په شکل سره جوړه کړه، چې دغه د منافقانو د شر ځالګې (مسجد ضِرار) دی.

دوی دغه مسجد د څه شي دپاره جوړ کړی؟ د خپل کفر د تقویت، د مسلمانانو د تفرقې او د هغو کسانو د اجتماع او ټولنو دپاره یې جوړ کړی چې د الله او رسول الله سره جنګیږي او بیا یې د رسول الله ﷺ څخه وغوښتل: چې ته به په دغه مسجد کې د تبرک دپاره لمونځ آداء کړې، خو د دوی اصلي مقصد دا وُ چې مسلمانان خطاء باسي او د دوی په هغه مقصد نه سي پوه چې دوی دغه مسجد د هغه دپاره جوړ کړی دی، چې هغه د مسلمانانو پر ضد دسیسې او مؤامرې وې او مسلمانان و هغه شي ته نه سي متوجه چې دغه مسجد ته واردیږي او ځني صادریږي، ځکه په ظاهره به یې نوم د مسجد وي او په حقیقت کې به د مدینې منورې د منافقانو او د اسلام د هغو دښمنانو دپاره ځالګې وي چې تر مدینې منورې دباندې په شام کې اوسیږي، لکه ابو عامر الفاسق، مګر رسول الله ﷺ د دغو منافقانو د دغه غوښتنې چې رسول الله ﷺ دې زموږ په مسجد کې د تبرک دپاره لمونځ آداء کړي په جواب کې وفرمایل: زه خو اوس د تبوک د غزاء دپاره په آمادګې مشغوله یم خو کله چې بیا د تبوک څخه راسم بیا به یې سره ګورو، نو د منافقانو دغه دسیسه هم نه سوه کامیابه، بلکه رسول الله ﷺ پسله هغه چې د تبوک د غزاء څخه راغلی په عوض د دې چې په دغه مسجد کې لمونځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

آداء کړي هغه مسجد يې وسوځاوه او ونړاوه.

ورونو! څرنګه چې د ابو عامر الفاسق نوم يو وار د اُحُد په غزاء کي ذکر سوی دی او بيا اوس ياد سو، نو د دې دپاره چې دغه فاسق وپيژندل سي د هغه مختصره سوانح او د دغه مسجد ضرار په جوړېدلو کي به د ده رول او اهميت درته بيان سي.

ابو عامر الفاسق

کله چي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړی هلته تر مدينې منورې دباندي يې د بني عَمرو بن عوف په کلي کي واړول او هلته يې يو مسجد جوړ کړی چي د مسجدِ قُباء په نامه سره مشهوره دی او رسول الله ﷺ به په وروسته کي ډير ځله د شنبې په ورځ د مدينې منورې څخه دغه مسجد ته ورتلی او هلته به يې دوه رکعاته لمونځ کاوه، د دغه مسجد او په هغه کي د لمونځ کولو ډير فضيلتونه رسول الله ﷺ بيان کړي دي، چي يو د فضيلتو څخه يې دا دی چي رسول الله ﷺ فرمايي: که څوک په خپل کور کی اودس تازه کړي او بيا مسجد قباء ته ولاړ سي او هلته دوه رکعاته نفل لمونځ آداء کړي د يوې عمرې اجر او ثواب لري.

نو ځينو منافقانو غوښتل چي د دغهِ مسجد پرضد او نژدې و دغه مسجد ته يوه بله بناء يا تعمير د مسجد په نامه سره جوړ کړي او د قُباء د مسجد خلک سره جلا او متفرق کړي، خو په حقيقت کي د دغه ناپاکه عمل اصلي محرک او سبب يو سړئ ؤ چي ابو عامر الراهب ورته ويل کېدل، ابو عامر الراهب څوک ؤ؟ د خزرج د قبيلې يو نفر ؤ، چي د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه نصراني سوی ؤ او د نصاراوو د راهبانو يا عابدانو ژوند يې اختيار کړی ؤ، د مدينې منورې د شا وخوا خلک خاصتاً د أوس او خزرج د قبيلو خلک د ده و زُهد او فقيری ته عقيده درلودل او د ده يې ډير زيات عزت، تعظيم او احترام کاوه.

د رسول الله ﷺ تر بختور او مبارک قدوم يا ورتګ وروسته چي په مدينه منوره کي د علم او ايمان لمر را وختی او د اسلام په نور سره شا وخوا رڼا سوه، نو د داسي مصنوعي او تقلبي فقيرانو مقام او شرف له منځه ولاړ او ده ته چا اهميت نه ورکاوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د لمر په راختلو سره څوک په هغه څراغ پسې نه ګرځي چې تېل یې خلاص سوي وي، ابو عامر د دغه کیفیته څخه ډېر خواشینی او ناراضه ؤ او د حسد په اورکي نیني نینې سو.

خو بیا هم رسول الله ﷺ دغه ابو عامر الفاسق ؤ اسلام ته دعوت کړی او ورته وېې ویل: ما د خپل ځان سره ابراهیمي صحي دین را وړی دی، ابو عامر و ویل: زه خو د پخوا څخه پر ابراهیمي دین وم مګر تا د خپله ځانه څخه په ابراهیمي دین ځیني مخالف شیان ګډ کړي دي، رسول الله ﷺ دغه د ده خبره په شدت سره رَد کړه، خو د خبرو په آخر کي د ابو عامر د خولې څخه دا خبره را و وتل: (په موږ دوو کي چې هریو دروا غجن وي الله جل جلاله دي هغه له خپله وطنه لیري او یوازي په غُربت او مسکنت کي مړ کړي) رسول الله ﷺ و فرمایل: آمین.

دبدر تر غزاء وروسته چې د اسلام اساس او بنیاد نور هم ټینګ سو د حاسدانو ستر ګي او زړونه نور هم د مسلمانانو په کامیابۍ سوځل کېدل، نو ابو عامر وارخطا سو او مکې مکرمې ته د دې دپاره و تښتېدی چې مشرکان د رسول الله ﷺ جنګ او مقابلې ته نور هم تشویق کړي او د اسلام سره یې د جنګ دپاره تیار کړي، تاسي ولیدل چې دغه ابو عامر د اُحُد په غزاء کي د مشرکانو سره راغلی ؤ او د جنګ تر شروع کېدلو د مخه و میدان ته را ووتی د مدینې منورې انصارو خصوصاً د خزرج و قبیلې ته چې د جاهلیت په وختو کي د ده مخلص مریدان وه خطاب وکړی او له دویه څخه یې وغوښتل چې زما طرف ته راسی، مګر دغه احمق په دې نه پوهېدی چې د رسول الله ﷺ په مقابل کي هغه د ده پخوانی کوډي او جادو کله چلیږي، نو ځکه انصارو د ده په جواب کي و ویل: اې فاسقه! او اې د الله دښمنه! الله دي ذلیله کړه موږ به څنګه رسول الله ﷺ پرېږدو او ستا ملګرتیا به کوو؟ د انصارو د دغه مایوس کوونکي جواب تر اورېدلو وروسته ابو عامر الفاسق ډېر په قهر سو او داسي یې و ویل: یا محمّد! ﷺ تردې وروسته چې هر قوم ستا د جنګ دپاره راځي زه به د هغو ملګری یم، نو د حنین تر جنګه پوري بېله ناغې د کفارو په ملګرتیا د مسلمانانو سره جنګېدی، د اُحُد په غزاء کي هم دئ ؤ چې د جنګ په میدان کي یې غارونه کِندلي او جوړ کړي وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او رسول الله ﷺ ویوه ته د هغو غارو ور ولوېدی.

د حنین تر جنګ وروسته ابو عامر فاسق دا حس کړه چي اوس هیڅ یوه عربي قوه د مسلمانانو په مخ کي نه سي درېدلای نو په تېښته سره یې ځان شام ته ورساوه او د مدینې منورې منافقانو ته یې خط ولیکی چي زه به د روم د قیصره سره ملاقات وکړم او د هغه د یوه زورور لښکره سره د محمّد ﷺ جنګ ته در تلونکی یم چي د سترګو په رپ کي به د مسلمانانو ټول امیدونه د خاورو سره برابر سي او مسلمانان به بالکل ختم او فیصله کړي، خو تاسي اوس یو تعمیر د مسجد په نامه سره جوړ کړی چي هلته به د لمانځه په نامه سره را ټولېږی او د اسلام پر ضد به خپلي خبري او مشورې سره کوی او زما قاصدان به هم هلته زما لیکونه او پیغامونه در رسوي او که زه هم مجبوره سوم هلته به د مسلمان په نامه سره درسم او دغه مسجد به زموږ د اجتماع او مشورو ځای وي له هغه ځایه به د اسلام ضد کارونه نشروو.

د دغو خبیثو مقاصدو دپاره د مسجد قُباء په مقابل کي د ضِرار د مسجد په جوړولو شروع وسوه او رسول الله ﷺ ته یې دا بهانه وکړه چي یا رسولَ الله! په الله مو دي قسم وي چي زموږ د بدو نیت نه دی خو د یخ او باران په سبب خاصتاً د مریضو او ضعیفه خلکو په سبب چي تر مسجد قباء پوري نه سي تلای موږ دغه مسجد جوړوو چي لمونځ کوونکو ته سهولت او آساني وي.

د تبوک د غزاء د شروع په وخت کي د دغه مسجد ضِرار بناء پای ته ورسېدل نو یې رسول الله ﷺ ته حال ولېږی چي یا رسولَ الله! که تاسي یو وار هلته راسی او په دغه مسجد کي لمونځ آداء کړی ستاسي به مهرباني وي او زموږ دپاره به د سعادت او برکت سبب وګرځي او دغه غوښتنه یې هم په دې سبب سره وه چي د دوی په فکر د رسول الله ﷺ د دغه عمل په لیدلو سره به د ځینو ناپوه او ساده مسلمانانو ګمانونه ښه سي او بیا به د منافقانو د مکر او حیلې په دام او لومکه کي بند سي.

رسول الله ﷺ په دغه وخت کي تبوک ته د تلو دپاره په تیاري او آمادګي مشغوله ؤ نو یې و فرمایل: زه خو اوس مشغوله یم خو کله چي له تبوکه راسم بیا نو خرنګه چي د الله جلّ جلاله إراده وي هغسي به وسي، رسول الله ﷺ تبوک ته و وتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دغه نوي جوړ سوي مسجد ضِرار کي يې لمونځ نه کړی آداء، ځکه دغه مسجد اصلاً د فساد دپاره جوړ سوی ؤ، دغه مسجد د اسلام پر ضد د جنګ کولو مرکز ؤ. مګر کله چي رسول اللهﷺ د تبوک د غزاء څخه فارغه سو او مديني منورې ته نژدې سو نو د الله جل جلاله له طرفه دغه آيات شريف نازل سو چي فرمايي:

﴿ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًۢا بَيْنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ مِن قَبْلُ ﴾. [التوبه: ۱۰۷]

ژباړه: او هغه منافقان چي د مومنانو د ضرر رسولو دپاره يې مسجد جوړ کړی دی او د کفر دپاره يې جوړ کړی دی او د مومنانو په منځ کي يې د تفرقې اچولو دپاره جوړ کړی دی او جوړ کړی يې دی دپاره د انتظار د هغه چا چي پخوايې لا د الله او رسول اللهﷺ سره جنګ کړی دی (چي هغه څوک دغه ابوعامر الفاسق دی).

﴿ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَآ إِلَّا ٱلْحُسْنَىٰ ﴾

او دوی قسمونه يادوي چي زموږ اراده بېله خيره او نېکيه د بل شي نه ده.

﴿ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَـٰذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ ﴾. [التوبه: ۱۰۷]

او الله جل جلاله شاهدي آداء کوي چي بېشکه دوی په دغه خپلو قسمو کي خامخا دروغجنان دي.

دا د الله جل جلاله له طرفه شاهدي ده چي دوی دروغ وايي.

منافقانو دغه مسجد ضِرار اصلاً د خپلو مشورو د مرکز دپاره او د مسجد قُباء پر ضد جوړ کړی ؤ نو د دغه آيات شريف په واسطه الله جل جلاله رسول اللهﷺ د منافقانو په خبيثو نقشو او غرضو خبر کړی او د ضِرار د مسجد د جوړولو اصلي او اساسي مقصد يې ښکاره او بيان کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسجد ضِرار نړول

کله چې رسول اللهﷺ د تبوک د غزاء څخه د بیرته را تګ په وخت کې مدینې منورې ته ور نژدې سو د خپلو اصحابِ کرامو څخه یې دوه نفره، په بل روایت کې خلور نفره چې مالک بن خُشُم، معن بن عدی، عامر بن سکن وه (او یو بل څلورم نفر چې نوم یې نه دی ذکر سوی) مدینې منورې ته ولېږل چې دغه تعمیر چې نوم یې د فریب او چم پر اساس مسجد ایښوول سوی ؤ ونړوي او د ځکې سره یې برابر کړي، دغه اصحاب کرام هم د رسول اللهﷺ د حکم د عملي کولو دپاره تر لښکر د مخه سوه هلته ولاړه او دغه مسجد ته یې اول اور ور واچاوه او بیا یې د هغه دېوالونه ونړول، منافقانو کوښښ وکړی چې دغه نفر له دغه کاره څخه منعه کړي، خو اصحاب کرامو وویل: دا د رسول اللهﷺ امر دی چې دغه مسجد باید وسوځل سي او ونړول سي.

نو د فاسق ابو عامر او منافقانو ټول ارمانونه د دوی په زړو کې پاته سوه او ابو عامر الفاسق په خپله دعاء او د رسول اللهﷺ په آمین په شام او په (قَنسرین) نومي ځای کې د خلکو څخه جلا او د پردېسۍ په مرګ مړ سو.

اللهﷻ نور هم په سورةُ التوبه کې د دغه مسجد په باره کې فرمايي:

﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا ۚ لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ﴾.

هیڅکله په دغه مسجد ضِرار کې د لمانځه دپاره مه درېږه، خامخا هغه د قُباء مسجد چې اساس او تاداو یې د اولي ورځې څخه پر تقوی او پرهېزګاری ایښوول سوی دی د دې ډېر لائق دی چې د لمانځه دپاره په هغه کې و درېږې.

﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُوا ۚ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾﴾. [التوبه :۱۰۸]

په دغه مسجد قُباء کې داسې خلک دي چې دا خوښ لري چې خپل ځانونه د ګنهو او نجاستو څخه پاک وساتي او اللهﷻ هغه بنه ځان پاکوونکې خوښ لري.

دغه معلومات د مسجد ضرار، ابو عامر فاسق او منافقانو په باره کې وه، اوس بیرته هغه د مخني بحث ته چې د تبوک د غزاء په باره کې مو خبري کولې رجوع کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه د روم د حملې خبرونه او معلومات د ليري ځخه د آوازو پر قسم مسلمانانو ته را رسېدل څو بالاخره په دغه وختو کي د انباط يوه ډله مديني منورې ته راغله (انباط) يو قوم ؤ چي له شامه به يې مديني منورې ته تجارتي مالونه راوړل خاصتًا نباتي غوړي، دغو خلکو دغه خبر په تفصيل او تاکيد ور سره را وړی چي هرقل د مسلمانانو د حملې دپاره يو قوي لښکر جوړ کړی دی چي شمېر يې څلوېښت زره نفره دی او د دغه لښکر مشرتوب او قومنداني يې د روم د ډېرو لويو مشرانو ځخه يوه مشر ته ورکړي دي او د دغه لښکر سره يې هغه نوري عربي قبيلې هم يو ځای کړي دي کومي چي نصرانيت ته اوښتي او د روم تابع دي (تاسي ته معلومه ده چي د عربو هغه قبيلې چي د شام پر حدودو پرتې وې د پخوا ځخه د نصرانيت دين ته داخلي سوي وې او د روم تر حکم لاندي وې) نو ويل: دغه عربي قبيلې لکه لخم، جُذام او نوري هم ور سره يو ځای سوي دي او د دغه لښکر مقدمه تر بلقاء پوري را رسېدلې ده، د دغه خبر په را رسېدلو سره د مسلمانانو دپاره ډېر لوی خطر پيدا سو او هغه شئ چي دغه خطر يې نور هم زياتاوه هغه دا ؤ: چي وخت او موسم هم د ډيري شديدي ګرمۍ ؤ، خلک په وچ کالي او مشکلاتو اخته وه، حيوانات يې هم لږ سوي وه او د مديني منورې مېوې هم تازه پر پخېدلو او رسېدلو وې، نو د ټولو خلکو دا خوښه وه چي په خپلو مېوو او سايو کي و اوسيږي، د هيچا دانه وه خوښه چي دغسي د ګرمۍ په وخت او دغسي د مفلسۍ په حال کي د خپلو کورو ځخه په سفر ولاړ سي او پر دې ټولو سربېره د مديني منورې او شام په منځ کي مسافه هم ډېره زياته وه، لاريې وچه او سخته وه.

مګر رسول الله ﷺ دغو حالاتو ته په حکيم او دقيق نظر سره کتل، هغه د روم آمادګي دغه د مديني منورې تر داخلي مشکلاتو مهمه وه، رسول الله ﷺ پوهېدی که د دغو مشکلاتو په سبب د روم سره په مقابله کي لږ تاخير او کسالت وسي او روم ته دا موقع ورکول سي چي و هغو منطقو ته ور ننوزي چي د مسلمانانو تر نفوذ او سيطرې لاندي دي او بيا د هغه ځايه ځخه د مديني منورې پر طرف را رهي سي، پر اسلامي دعوت او د مسلمانانو پر عسکري شهرت به د دې کار ډېر بد اثر ولويږي او هغه جاهليت به بيرته را ژوندئ سي چي د حنين په جنګ سره يې سخته او شديده ضربه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوړلې وه او اوس آخري نفسونه کاږي.

رسول اللهﷺ ته دا هم ور معلومه وه: هغه داخلي منافقان چې په داسي موقع پسي ګرځېدل چې کله به پر مسلمانانو حمله وکړي اوس د روم د پاچا سره د ابو عامر الفاسق په واسطه ارتباطونه نیسي، نو به هغه وخت چې روم د مخ له طرفه پر مسلمانانو حمله وکړي داخلي منافقان به د شا له طرفه د مسلمانانو نسونه په خپلو خنجرو ور څیري، چې په دې ډول سره به د رسول اللهﷺ او د ده د اصحابو هغه کوښښونه چې د اسلام د نشرولو دپاره یې کړي وه عبث او بېهوده سي او هغه کامیابۍ چې دوی پسله ډېرو پرله پسې خونړیو جنګو او سرېو لاس ته راوړې وې په مفته د لاسه ورکړي.

حکیم او دانا رسول اللهﷺ په دغو ټولو کارو او نتیجو ښه پوره پوهېدی، نو ځکه یې د دغې ګرمۍ او مفلسۍ سره سره دا مقرره کړه چې مسلمانان باید د روم سره یو فیصله کوونکی جنګ د هغو پر سرحد وکړي او رومیانو ته دا موقع ور نه کړي چې و دار الإسلام یا د مسلمانانو ملک ته ور داخل سي، کله چې رسول اللهﷺ دا فیصله وکړه چې مور باید د داخلي، اقتصادي او موسمي مشکلاتو په سبب د روم سره په جنګ کولو کې ځنډ او تاخیر و نه کړو نو یې په صحابهٔ کرامو کې اعلان وکړی چې د روم سره د جنګ دپاره خپل ځانونه تیار او آماده کړی.

همدا رنګه یې د شا و خوا عربي قبیلو او مکې مکرمې ته حال ولېږی چې د جنګ او سفر دپاره تیار سی او مدینې منورې ته راسی، د رسول اللهﷺ همېشه دا عادت ؤ چې جنګ ته به وتی تَوریه به یې کول یعني: په صراحت سره به یې نه ویل چې چیري او د چا جنګ ته ځي، مقصد به یې یو ځای ؤ او نوم به یې د بل ځای یاداوه، دا د دې دپاره چې دښمن د مسلمانانو په حرکت نه سي خبر (ځکه که دښمن خبرسي یا خو تښتي او ځای پرېږدي، یا د جنګ دپاره آمادګي نیسي) نو رسول اللهﷺ په هیڅ وخت کې په صراحت سره د مقصد د ځای نوم نه یاداوه بېله تبوک او خیبره څخه، چې په دغو دوو ځایو کې امر واضح او صریح ؤ، د خیبر په غزاء کې په دې سبب صراحت ؤ چې د الله جلّ جلاله طرفه د خیبر د فتحه کولو وعده سوې وه، نو و تَورېې ته ضرورت نه ؤ او دلته د تبوک په غزاء کې بیا په دې سبب صراحت ؤ چې مسافه ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیري وه او ښايي جنګ به هم ډېر شدید وي نو د دې جنګ دپاره باید پوره او لازمه آمادګي ونیول سي، مسلمانان باید په دې خبر وي چي دغه جنګ مو د هغه دولت سره دی چي په هغه وختو کي د دنیا هغه لوی مملکت بلل کېدی چي هغه د روم پاچهي وه او د دې جنګ دپاره عادي او معمولي تیاري نه ود کافي.

ځکه دا ممکنه وه چي دغه جنګ دي ډېر وخت په برکي ونیسي، نو مسلمانان باید حتماً په دې پوهېدلي وای چي جنګ اوږد او سفر سخت دی نو خامخا باید پوره استعدادات ورته نیول سوي او برابر سوي وای، نو ځکه رسول الله ﷺ د مقصد ځای په وضاحت او صراحت سره اعلان کړی او مسلمانان یې و جهاد ته تشویق کړه، همدارنګه د سورۀ التوبه ډېر آیاتونه په دغه وخت کي د دې دپاره نازل سوه چي مسلمانان جهاد او سفر ته تشویق او ترغیب کړي او رسول الله ﷺ دې ته هم تشویق کړه چي خپل هغه ښه او نفیس مالونه د الله جل جلاله په لار کي مصرف کړي.

مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه آماده کوي

دغه سفر او د دغه جنګ دپاره آمادګي د ډېري سختي او شدیدي ګرمۍ په وخت کي وه، بارانونه ځنډېدلي وه او وچکالي پېښه وه، دا وخت داسي وخت ؤ چي مېوې د پخېدلو په حالت کي وې (یعني تر اوسه نه وې پخې سوي خو و پخېدلو ته نژدې وې) د خلکو زړونه دِ دغه خپلو حاصلاتو سره تړلي وه، دا یې خوښه وه چي حاصلات واخلي او بیا ولاړ سي، مګر د رسول الله ﷺ له طرفه امر واضح او صریح ؤ، چي خامخا باید دغه جنګ ته دغه اوس د موجودو مشکلاتو سره سره ووزی.

د دې جنګ په وتلو کي اختیاري معامله نه وه بلکه صریح امر ؤ: هر هغه مسلمان چي د اسلحې د وړلو قدرت لري پر هغه دا واجب او لازمه ده چي دغه جنګ ته ووزي، په دغسي حالاتو کي صادق مسلمان د منافق او ضعیف الإیمانه مسلمانه څخه پېژندل کېږي مجاهد او منافق سره معلومېږي، ځکه دا امر اختیاري نه ؤ بلکه واجبي او لازمي امر ؤ.

دغه د تبوک غزاء ته (غَزوةُ العُسره) هم ویل کېږي ځکه دغه غزاء د ګرمۍ او مفلسۍ، تکالیفو او مشکلاتو په وخت کي وه، دغه غزاء د مسلمانانو دپاره ډېر لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

امتحان ؤ، د دغي غزاء او د هغې د واقعاتو په باره کي په سورةُ التوبه کي ډير آياتونه نازل سوي دي چي د دغي غزاء او د هغې حادثات بيانوي، كه څه هم په سورةُ التوبه کي د نورو موضوعاتو په باره کي لکه د مکې مکرمې فتحه او داسي نور بيان هم سته، خو په هغه جمله کي د تبوک د غزاء واقعات او هغه حادثات چي د تبوک تر غزاء وروسته پېښ سوي دي هم بيانوي، د سورةُ التوبه د ډيرو آياتو په ترجمه تر هغو نه سو پوهېدلای ترڅو د تبوک د غزاء د واقعاتو معلومات و نه لرو، دا خبره يو وار بيا تکراروم: ترڅو چي په سيرةُ النبي ﷺ نه يو خبر د قرآن مجيد په ډيرو حصو نه سو پوهېدلای، الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۴۱ ، ۴۲) نمبر آياتو کي فرمايي:

﴿ ٱنفِرُواْ خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَٰهِدُواْ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾.

ژباړه: اې مسلمانانو! تاسي که سپک ياست که درانه بايد خامخا جهاد ته ولاړ سی (د سپک او درانه څخه مقصد دغه ټول حالات دي يعني: که پياده ياست که سپاره، که ماړه ياست که غريبان، که زاړه ياست که ځوانان، که روغ ياست که رنځوران، که بې اسلحې ياست يا مسلح، که آزاد ياست که مريان، که مجرد ياست که د کور خاوندان، پر هر حال چي ياست بايد غزا ته ووزی) او تاسي د الله جل جلاله په لار کي د اعلاء کلمةُ الله او د الهي دين د ترقۍ دپاره په خپلو مالو او په خپلو ځانو جهاد وکړی، دغه جهاد ته ستاسي تګ، ستاسي د دنيا او آخرت دپاره خير دی که تاسي په خپله ګټه او تاوان وپوهېږی.

د جهاد اُخروي ګټي هر چا ته معلومي دي چي په جنت کي لوړي درجې او ډير نعمتونه دي، مګر د جهاد دنيوي ګټي څه شي دي؟ تر هرڅه د مخه دکفارو څخه غنيمتونه او تر هغه وروسته د عزت ژوند دی، تاسي نن ورځ د مسلمانانو دغه د ذِلت ژوند ته متوجه ياست؟ هر چيري چي مسلمان دی هغه ذليله او د ځان اختيار نه لري، د دغه ذلّت اساسي سبب او علت دا دی چي نن ورځ مسلمانانو جهاد پرې ايښی دی.

نو کله چي واقعي مسلمانانو د رسول الله ﷺ اعلان واورېدی چي د روم د جنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یې وربولې د دغه امر د عملي کولو دپاره لکه په مسابقه کې چې وه هر یو کوښښ کوې چې تر هغه بل د مخه خپل ځان تیار او آماده کړي، نو خود مدینې منورې ته له هره طرفه د قومو او قبیلو را تګ شروع سو، د مسلمانانو څخه یو نفر هم په دې نه ؤ راضي چې د دغې غزاء څخه پاته سي بېله هغو کسانو چې په زړو کې یې د نفاق مرض ؤ، ځرنګه چې د دغې غزاء دپاره سفر پر نفس سخت او مشکل ؤ او په دغه سفر کې لویه ابتلاء او سخت امتحان ؤ، نو د منافقانو نفاق په خپله ځان ښکاره کاوه او له دې سخته سفره څخه یې په یوه او بله بهانه ځان خلاصاوه، الله جل جلاله د دغو منافقانو په باره کې د سورة التوبه په (۴۲) نمبر آیات کې فرمایي:

﴿لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوكَ﴾.

که دغه سفر سپک او بې تکلیفه وای او دا امید یې وای چې غنیمتونه او ولجې په لاس ورځي نو به یې ستا متابعت کړی وای په دغه سفر کې به دې ملګري سوي وای.

﴿وَلَٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ﴾

مګر دغه لار او مسافه پر دوی لیري سوه نو ځکه نه در سره ولاړل.

﴿وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾﴾.

یعني: کله چې تاسي بیرته له دغې غزاء څخه راسی نو دوی به په الله سره قسمونه یادوي او وایي به: که چیري زموږ د سفر کولو طاقت وای نو خامخا به موږ ستاسره وتلي وای، دوی خپل ځانونه دغه د درواغو په قسمو سره هلاکوي او الله جل جلاله عالم دی چې دوی خامخا دروغجنان دي.

د منافقانو په باره کې دغه آیاتونه نازل سوه چې د دوی حال یې رسوا کړی.

ورونو! یوازې دا نه بلکه د تبوک په غزاء کې ډیر واقعات پېښ سوي دي چې په هغو کې منافقان کشف سوي او رسوا سوي دي، د تبوک غزاء که څه هم په هغه غزاء کې د روم سره جنګ مقصد ؤ مګر په نتیجه کې ډیري شدیدي ضربې او واري پر منافقانو وه، حقیقي او واقعي جنګ د منافقانو سره ؤ نه د روم سره، لکه ځرنګه چې بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې موږ په راتلونکو واقعاتو کې ووينو.
کله چې رسول الله ﷺ د دغې غزاء د وتلو دپاره امر او اعلان وکړی نو أعراب او منافقان و رسول الله ﷺ ته ورغله او داسې عذرونه يې ويل او جوړول چې د منلو وړ نه وه، هر يو به په يوه عذر پسې ګرځېدی چې د هغه عذر په واسطه د غزاء د وتلو او تللو څخه ځان پاته کړي.
منافقان او ضعيف الإيمانه مسلمانان ولې دغې غزاء ته نه تله؟ ولې غوارې چې ځانونه پاته کړي؟ ځکه د روم او روميانو سره جنګ، داسې جنګ نه ؤ لکه د خيبر د يهودو سره چې آسانه او نژدې ؤ، دا داسې غزاء وه چې په هغه کې د هغه وخت د دنيا د لوی مملکت سره جنګ کېدی، نو د منافقانو دا يقين ؤ چې مسلمانان ماته او شکست خوري، ډير خلک يې وژل کيږي او ډير تکليف وررسيږي.
بل دا چې موسم هم د ګرمۍ دی او مسافه هم ډيره ليري وه، نو منافقان وبېرېدل او په عذرو پسې ګرځېدل، ځيني هغه کسان چې په غير معقول يلبېځايه عذر سره به يې ځان پاته کاوه په قرآن مجيد کې ذکر سوي دي چې يو د هغو څخه جَد بن قيس دی، جَد بن قيس منافق ؤ او دئ هغه څوک دی چې د حديبيې د صلحې په ورځ د دې دپاره چې د رسول الله ﷺ سره بيعت و نه کړي د هغه سره اوښ تر شا به پټېدی او دئ هغه څوک دی چې رسول الله ﷺ و فرمايل: تاسې ټوله جنت ته داخلېږی بېله خاونده د سره اوښ، هغه دغه جَد بن قيس ؤ او اوس بيا د هغه دپاره بل امتحان راغلی.
کله چې د رسول الله ﷺ له طرفه ښکاره او واضحه امر وسو چې د تبوک غزاء ته وتل واجب او لازمي دي دغه جَد بن قيس چې منافق او دننه کافر دی خو په ظاهره سره د اسلام دعوه کوي و رسول الله ﷺ ته ورغلی غوارې چې يو عذر پيدا کړي، مګر عذر نه لري نو يې څه و ويل؟ ويل: يا رسولَ الله! ټولو خلکو ته دا معلومه ده چې په ټولو عربو کې زما په مثل څوک نسته چې ډير ژړدي د ښځو په سبب په فتنه او فساد اخته کيږي او د روم ښځې ډيرې ښايستې دي، که زما سترګې پر ومښلي ځان نه سم ځني ساتلای، نو ما هلته مه بيايه، ځکه زه پردې بېربږم که مې هغه ښځې وليدلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوه فساد او فتنه به اخته سم، ما معذوره و بوله د پاته کېدلو اجازه راکړه او ما زما په دين کي په فساد او فتنه مه اخته کوه، رسول الله ﷺ هم د پاته کېدلو اجازه ورکړه، الله جل جلاله د دغه سړي په باره کي په سورة التوبه کي فرمايي:

﴿ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ٱئْذَن لِّى وَلَا تَفْتِنِّىٓ ۚ أَلَا فِى ٱلْفِتْنَةِ سَقَطُوا۟ ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٤٩﴾ ﴾. [التوبه: ۴۹]

يعني: ځيني د دغو منافقانو هغه څوک دی چي وايي: ماته د پاته کېدلو اجازه راکړه او ما د ګمراهی په فتنه کي مه اچوه، الله جل جلاله فرمايي: چي خبر اوسه: دوی د ښخوا څخه لا په ګمراهي کي لوېدلي وه او بېشکه چي جهنم خامخا پر کافرانو را ګرځېدونکی دی. نو الله جل جلاله دغه سړي ته د ده د عمل په سبب دا زېری ورکړی چي دوږخ ته تلونکی يې.

او بيا الله جل جلاله خپل معزز او مکرم رسول ﷺ ته په وروستني آيات شريف کي په ډېره نرمه لهجه سره فرمايي: الله عفوه درته کړې ده، ولي دي دغو نفرو ته د پاته کېدلو اجازه ورکړه؟

﴿ عَفَا ٱللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَتَعْلَمَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٤٣﴾ ﴾. [التوبه: ۴۳]

الله عفوه درته کړې ده ولي دي دوی ته د پاته کېدلو اجازه ورکړه؟ او ولي دي تر هغو پوري نه پرېښوول چي تا ته هغه کسان معلوم سوې وای چي په دغه خپل عذر کي صادق دي او درواغجنان دي معلوم کړي وای.

ځينو منافقانو به په خپل منځ کي سره ويل (يا به يې مومنانو ته ويل) اوس په دغه ګرمي کي جنګ ته مه وزی، صبر وکړی مېوې به تولي کړو او هوا به هم سړه سي بيا به ووزو، الله جل جلاله د دوی په جواب کي و فرمايل:

﴿قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا ۚ لَّوْ كَانُوا۟ يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ ﴾. [التوبه: ۸۱]

يعني: اې محمده! ﷺ دوی ته و وايه: د دوږخ اور نسبت و دغي ګرمی ته ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات ګرم دی، که دوی پوهېدلای نافرماني به يې نه وای کړې.

مقصد دا چې د سورۃ التوبه په ډېرو آياتو کې د منافقانو رد ويل سوی دی. اوس مسلمانان ځانونه آماده کوي د سفر او جنګ دپاره سامان برابروي، مګر ډېر خلک غريبان دي هيڅ شئ نه لري، نه پيسې، نه د سپرېدلو دپاره بوده، نه اسلحه او نه د خوړلو مواد، حتّی د اغوستلو دپاره کالي هم نه لري،

تاسي د مسلمانانو د دغه مسکنت او غريبۍ د حال تصور وکړی، خو پر دغه سربېره بيا هم د هغه وخت د ځمکي د مخ د لوی قدرت او طاقت سره جنګيږي، واقعي مسلمانان همېشه هم داسي وي، خبره د قوت او اسلحې نه ده بلکه خبره د ايمان او د الله جل جلاله سره د سودا او معاملې ده، د مسلمانانو قوت د لښکر په ډېر والي او د اسلحې په زياتوالي کي نه دی بلکه د مسلمانانو قوت د دوی په ايمان سره دی.

نو دغه غريب او مسکين خلک و رسول الله ﷺ ته ورغله او ويل: يا رسولَ الله! ځينو غني کسانو ته و وايه چي زموږ سره د سپرلۍ دپاره د يوه بوده يا حيوان او نفقې يا خوراکي موادو مرسته وکړي، موږ غواړو چي ستا سره ووزو مګر هيڅ شئ نه لرو.

ورونو! داخو در ته معلومه ده چي د مدينې منورې او تبوک په منځ کي تقريبًا (۷۰۰) کيلو متره لار ده، خو دغه لار اوس (۷۰۰) کيلو متره ده چي لار او سړکان پاخه او پر عصري ډول جوړ سوي دي، مګر په هغه وختو کي چي لاري کږې وږې وې، غرونه او شېلې وې ممکن تر (۱۰۰۰) کيلو متره هم زياته وه، نو په دغه اندازه اوږده لار چي هم وچه او رېګ وي، د سعودي عربستان په سخته او شديده ګرمي کي پر پښو يا پر اوښانو تګ کول آسانه او معمولي کار نه دی، دا خو يوازي د لاري مشکلات وه، هلته بيا د يوه قوي مملکت سره جنګ او مقابله کېږي، نو رسول الله ﷺ د ځينو کسانو سره مرسته وکړه مګر د پاته نورو کسانو دپاره يې شئ نه درلودی او هغو ته يې جواب ورکړی چي زما سره شئ نسته چي ستاسي مرسته په وکړم، د هغو کسانو د جملې څخه چي رسول الله ﷺ جواب ورکړی او د هغو د سپرلۍ دپاره يې بوده او حيوان نه درلودی يو هم سالم بن عُمير رضي الله عنه او عَمرو بن الحمام رضي الله عنه او داسي نور صحابهٔ کرام وه، دغه خلک چي رسول الله ﷺ ته ورغله او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل نه قدرت او مسکنت په سبب یې د رسول الله ﷺ څخه مرسته وغوښته او د رسول الله ﷺ له طرفه هم د شي نه درلودلو په سبب منفي جواب ورکول سو، په ژړا ژړا د رسول الله ﷺ د مجلسه څخه نا امیده رهي سوه او د ژړا سبب یې هم دغه ؤ چې د خپل مسکنت په سبب د جهاد څخه پاته کېدل، الله جل جلاله هغه کسان چي د یوه واقعي عذر په سبب د دغه غزاء او جهاد څخه پاته سوي دي په قرآن مجید کي ذکر کړي دي او د سورة التوبه په (۹۱، ۹۲، ۹۳) نمبر آیاتو کي فرمايي:

﴿لَّيْسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا۟ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ مَا عَلَى ٱلْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩١﴾﴾. [التوبه: ۹۱]

یعني: پر ضعیفه خلکو، پر مریضو خلکو او پر هغو کسانو چي د جهاد او غزاء دپاره خرڅ او نفقه نه سي پیدا کولای په دغه سبب چي دوی د غزاء څخه پاته سوه هیڅ ګناه او حرج نسته، کله چي دوی د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ سره اخلاص کوي او زړونه یې صاف وي، پرښکو کارانو د إلزام او ملامتیا هیڅ لار نسته او الله جل جلاله ښه بخښونکی او د ډېر رحم خاوند دی.

﴿وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا۟ وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا۟ مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾﴾. [التوبه: ۹۲]

او نسته ګناه په سبب د دغه پاته کېدلو پر هغو کسانو: کله چي دوی تا ته د دې دپاره راغله چي د سپرلۍ دپاره بوده ورکړې او تا ورته و ویل: زه داسي شئ نه سم پیدا کولای چي تاسي پر هغه نقل کړم، دوی په داسي حال کي ولاړل چي تر سترګو یې اوښکي بهېدلې، دوی په دې سبب غمجن وه چي دوی هغه شئ نه کړی پیدا چي په جهاد کي یې خرڅ او مصرف کړي، د جهاد دپاره یې نفقه نه کړه پیدا.

﴿إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَسْتَـْٔذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَآءُ ۚ رَضُوا۟ بِأَن يَكُونُوا۟ مَعَ ٱلْخَوَالِفِ وَطَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾﴾. [التوبه: ۹۳]

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه ملامتیا پر هغو کسانو ده چې دوی اغنیاء دي او د پاته کېدلو اجازه غواړي. دوی په دې راضي سوه چې دوی د پاته کسانو سره وي (چې هغه ښځې او نجونې دي) او الله جل جلاله د دوی پر زړو مهر لګولی دی نو دوی په خپله بده خاتمه نه پوهېږي.

دغه تلاوت سوي آیاتونه یوازي دا نه چې پر منافقانو رد دی بلکه د هغو د شرمولو دپاره یوه شدیده ضربه همده.

کله چې رسول الله ﷺ ولیدل چې ډېر داسي خلک سته چې د تللو نیت او اراده لري مګر د هغو سره د تللو دپاره مال او بوده نسته نو یې په مسجد نبوي کي مسلمانان سره را ټول کړه او د هغو څخه یې وغوښتل چې د دغو غریبو خلکو سره مرسته وکړي، صدقه او د تبرع مال ورته را ټول کړي، رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک دغه جیش العُسره مجهز کوي؟ یعني: د دغه غریب لښکر سره څوک مالي مرسته کوي؟ د رسول الله ﷺ په دغه غوښتنه په مسلمانانو کي داسي حال پېښ سو لکه د خیرات او صدقې په ورکولو کي چې په مسابقه کي سوه، هر یو له مسجده وزي او خپل کور ته ځي، هر یو غواړي چې د خپل قدرت پر اندازه هغه د ده سره موجود مال را وړي.

د اصحاب کرامو څخه یوه نفر ډېر مال را وړی، منافقان په مسجد کي ناست دي او نه ولاړل، اوس چې هغه سړي دغه ډېر مال راوړی، ډېر زیات مال ؤ او رسول الله ﷺ په خوشاله سو، منافقانو وویل: دا سړئ ریاء کوي ځان ښکاره کوي، حال دا چې دوی په خپله منافقان دي هیڅ یې نه راوړل او نه یې ورکړه، خو هغه مسلمان چې په خپله خوښه د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د رضاء دپاره مال را وړی دوی ویل: دا ریا کاره دی او بیا وروسته د اصحاب کرامو څخه یو بل نفر چې غریب او مسکین سړئ ؤ شئ یې نه درلودی فقط یوه کاسه خواړه یې را وړل، منافقان بیا په خپل منځ کي سره وایي: دغه یوه کاسه خواړه څه فایده کوي؟ تر دې خو دا بهتره وه چې شئ دي نه وای را وړی، الله جل جلاله دغه موضوع ته هم اشاره کړې ده او په سورۃ التوبه کي فرمایي:

﴿ ٱلَّذِينَ يَلۡمِزُونَ ٱلۡمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهۡدَهُمۡ فَيَسۡخَرُونَ مِنۡهُمۡ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنۡهُمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ﴾. [التوبه: ۷۹]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: هغه منافقان چې د مومنانو څخه پر ډېر خیرات کوونکو عیب وایي (مُطوِّع هغه چا ته ویل کیږي چې ډېر مال په صدقه کې ورکړي) پر دغه مُطوِّعینو عیب وایي چې دا ریاء کوي او بل پر هغه بې وزله غریب عیب وایي چې د خپل وَس او قدرت پر اندازه یې لږ مال را وړی، نو رځه یې په وسه نه وه پوره، نو دغه منافقان په دغه سړي پسخند وهي، الله ﷻ به دوی ته د دغه پسخند او ملندو سخته جزاء ورکړي او دوی لره دردناکه عذاب سته. دا هم د منافقانو د عمل رَد بلکه شدید رَد دی.

ابوبکر الصدّیق ﷺ هم له مسجده و وتی چې یو شئ را وړي، عمر فاروق ﷺ هم ولاړ سو غواړي چې یو شئ راوړي، حضرت عمر ﷺ وایي: دغه د مال او صدقې غوښتنه په داسي وخت کې وه چې زما سره مال موجود ؤ او دا اول وار دی چې زه د مال خاوند وم او مال لرم (نو دا زما دپاره یوه موقع وه چې ممکن تر ابوبکر ﷺ د مخه سم) عمر ﷺ وایي: نو مي د ځانه سره و ویل: نن به تر ابوبکر د مخه کېږم، نو حضرت عمر ﷺ د هغه ماله څخه چې د ده سره موجود ؤ نیم مال را وړی، یعني: د ټول هغه مال چې د ده سره موجود ؤ پوره نیم یې را وړی او په صدقه کې یې دغه غریب لښکر ته ورکړی (چې جیش العسره ورته ویل کیږي) رسول الله ﷺ په خوشاله سو د خیر او برکت دعاء یې ورته وکړه، پسله لږه وخته ابوبکر الصدّیق ﷺ راغلی او خپل ټول مال هرڅه چې یې درلودل هغه یې راوړل او رسول الله ﷺ ته یې کښېښوول، څرنګه چې رسول الله ﷺ ته د ده اقتصادي حال ور معلوم ؤ پوه سو چې خپل ټول مال یې راوړی دی، نو یې و فرمایل: یا ابا بکر! خپل اهل ته دي شئ نه پرېښاوه؟ ابوبکر الصدّیق ﷺ و ویل: هغو ته مي الله او رسول الله پرېښوول، سبحان الله! دا د صدّیق اکبر صدق او اخلاص، ایمان او یقین ؤ چې رزق د الله ﷻ له طرفه دی او واقعي توکل یې پر هغه الله ؤ نه پر مال، رسول الله ﷺ د خیر او برکت دعاء ورته وکړه.

حضرت عمر فاروق ﷺ ولیدل: په دغه وخت کې چې ده دا نیت او إراده هم کړې وه چې تر حضرت ابوبکر الصدیق ﷺ به د مخه کېږم، بیا هم نه سو د مخه، نو ویل: یا ابا بکر! والله هیڅ وخت ترتا نه سم د مخه کېدلای او دا هغه د خیر په کارو کې تنافس، مسابقه او مقابله ده لکه الله ﷻ چې فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾﴾ [المطففين:٢٦]

حضرت عثمان بن عفان ذي النورين رضي الله عنه چي يوه تجارتي قافله يې د شام دپاره جوړه کړې وه په هغه قافله کي دوه سوه اوښه وه، دغه ټول اوښان يې د مال او سامانه سره او دوه سوه اوقيه د سپينو زرو، د دغه جيش العُسره دپاره د رسول الله ﷺ په اختيار کي کېښوول، مګر بيا هم دغه را ټول سوي مالونه د پوره لښکر د مجهز کولو دپاره بس او کافي نه وه، رسول الله ﷺ ډېر لوی خير او صدقه غوښتل چي د ډېرو خلکو ضروريات ورپوره کړي او لوی لښکر جوړ سي.

بيا هم ټول مسلمانان په مسجد نبوي کي سره يو ځای دي، رسول الله ﷺ ولاړ سو په خطبه ويلو يې شروع وکړه او په دغه خطبه سره يې غنيان خلک مقصد وه، ځکه اغنياء کولای سي چي واقعي مرسته وکړي، حتّی د رسول الله ﷺ په وخت او زمانه کي هم دغسي کارونه غنيانو مخ ته بېولای سوای، که څه هم د غريبانو او مسکينانو څخه د خير په کارو کي ګډون او حصه اخيستل په کار دي چي بايد د خپل قدرت پراندازه حصه پکښي واخلي مګر حقيقي او واقعي مرسته اغنياء کولای سي، دوی دي چي په خپل مالي قدرت سره د جهاد، دعوت او د اسلام د نشرولو کارونه مخ ته بېولای سي.

نو رسول الله ﷺ غوښتل چي دغه اغنياء څه مرسته وکړي او وې فرمايل: څوک جيش العُسره ته د جنګ سامان او ضروريات ور برابروي؟ او هغه لره د دغه خير په مقابل کي جنت دی، دا د رسول الله ﷺ له طرفه وعده وه: که چا دغه لښکر مجهز کړی هغه لره جنت دی.

حضرت عثمان بن عفان ذي النورين رضي الله عنه ولاړ سو او ويل: يا رسولَ الله! زه سل اوښه سره د ټولو هغو شيانو چي دغه سل نفره ضرورت ورته لري (لکه اسلحه خوراکه او نور د احتياج سامان) ورکوم، رسول الله ﷺ د خير دعاء ورته وکړه او عثمان رضي الله عنه کښېنستی، څرنګه چي ضرورت تر دغه ډېر زيات ؤ، رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: څوک جيش العسره مجهز کوي؟ او هغه لره جنت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم وار بیا حضرت عثمان ﷺ ولاړ سو او ویل: سل اوښه د ټولو ضروریاتو سره پرما دي، رسول الله ﷺ د خیر دعاء ورته وکړه، رسول الله ﷺ بیا هغه خبره کوي او په هر وار کي عثمان ﷺ ولاړېږي او سل اوښه د ټولو ضروریاتو سره پر ځان ایږدي، څو (۷) واره ولاړ سو، چي په نتیجه کي د عثمان ﷺ خیرات او صدقه و (۹۰۰) اوښانو او (۱۰۰) آسانو ته ورسېدل، بیله هغه نقدو زرو چي رسول الله ﷺ ته یې ورکړي وه او بیا عثمان ﷺ د سرو زرو زر دیناره راوړل او د رسول الله ﷺ په لمن کي یې ور واچول، رسول الله ﷺ دغه دینارونه سره اړول او عثمان ﷺ ته یې یوه خبره وکړه، تاسي پوهېږئ چي دغه خبره به څومره قیمت او ارزښت لري؟ په والله دغه خبره د ټولي دنیا تر مالو او نعمتو ښه او بهتره ده، رسول الله ﷺ و فرمایل: «مَا ضَرَّ عثمان مَا فَعَلَ بَعدَ الیوم» یعني: عثمان ﷺ چي پسله نن ورځي څخه هر کار وکړي ضرر نه ور رسوي، د عثمان ﷺ دغه صدقه د ده د تیرو سوو او را تلونکو ګنهو کفاره سوه.

سبحان الله! دا د صدقې او خیرات فضیلت دی خاصتًا چي د الله جل جلاله د دین د ترقۍ او لوړ والي دپاره مصرفیږي، که د مسلمانانو سره د هغو د غریبۍ او سختیو په وخت کي مرسته وکړي الله جل جلاله به څومره د خیر معامله در سره وکړي، عبدالرّحمٰن بن عوف ﷺ د سپینو زرو دوه سوه اوقیه راوړل، حضرت عبّاس ﷺ ډیر مال را وړی، طلحه، سعد بن عُباده، محمّد بن مسلمه ټولو صحابهٔ کرامو یو په بل پسي مالونه را وړل، عاصم بن عدي ﷺ (۹۰) وثقه خرما را وړه (وثق لکه خروار) هر یو د خپل قدرته سره برابر یو څه را وړي، حتّٰی ځیني خلک چي څه یې نه درلودل دوې درې لپي خواړه به یې را اخیستي وه.

ښځو د خپله قدرته سره موافق خپلي ګڼې را لېږلې، چا والي، چا غاړګۍ، چا پای زېبونه، چا انګشترۍ رالېږل، هیچا پر خپل مال لاس و نه نیوی او نه یې بُخل وکړی بېله منافقانو، مال خو یې نه راوړی بلکه لغازونه یې لا هم ویل چي دې ریاء وکړه! او د دې دغه لږ مال ته هیڅ ضرورت نه ؤ او داسي نوري خبري.

په دغه وخت کي چي دلته د لښکر د جوړولو او وتلو آمادګي نیول کیږي ځیني صحرایي عرب و رسول الله ﷺ ته راځي او د نه تللو دپاره عذرونه وایي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ هم د دوی عذرونه قبلول ځکه رسول الله ﷺ پوهېدی کوم خلک چي په دغسي وخت کي عذرونه وايي اصلاً په هغو کي خير او فايده نسته لو نه له دويه څخه ګټه اخيستل کېدلای سي، ډېرو خلکو عذرونه او بهانې جوړي کړې او پاته سوه.

رسول الله ﷺ خپل لښکر د مديني منورې څخه وايستی او ترمديني منورې دباندي يې خېمې و درولې او هلته يې د هغو خلکو انتظار کاوه چي د دغه غزاء دپاره پسي ور وتل، رسول الله ﷺ ته ديرش زره نفره راټول سوه، دا اول وار دی چي د مسلمانانو لښکر ديرشو زرو نفرو ته رسيږي.

لکه مخکي چي و ويل سوه دغه غزاء د هجرت د نهم کال د رجب په مياشت کي وه او تر دغه لس مياشتي د مخه د هجرت د اتم کال د روژې په مياشت کي مکه مکرمه فتحه سوه چي په هغه وخت کي د رسول الله ﷺ سره لس زره نفره وتلي وه، نو د يوه کال بلکه د لسو مياشتو په جريان کي د مسلمانانو د لښکر شمېر ديرشو زرو نفرو ته ورسېدی، کله چي رسول الله ﷺ د خپل لښکره سره تر مديني منورې دباندي خېمې و درولې، رئيس المنافقين عبدالله بن اُبئ د خپلو منافقو ملګرو سره هم ور و وتی او هلته يې جلا خېمې و درولې، د رسول الله ﷺ او د مسلمانانو د خېمو سره يې نه واړول بلکه د خپل ځان دپاره يې په بله منطقه کي جلا خېمې و درولې او خلک تشويقوي چي د دوی سره واړوي، ځينو خلکو هم د دوی سره واړول.

کله چي رسول الله ﷺ د تبوک و طرف ته حرکت کاوه عبدالله بن اُبئ و ويل: دغه اوس د ګرمۍ وخت او د حاصلاتو موسم دی دا وخت د وتلو دپاره نه دی مناسب، چي مېوې پخې سوې او هوا يخه سوه بيا به ووزو، دغه منافق دا کار قصداً کوي غواړي چي نور خلک هم د ده د خبرو تر تاثير لاندي سي او پاته سي، د رسول الله ﷺ لښکر د تبوک پر طرف حرکت وکړی او عبدالله بن اُبئ د خپلو نورو منافقانو په ملګرتيا د مديني منورې پر طرف رهي سو، نو د اُبئ زوی منافق عبدالله په دې غزاء کي ګډون او اشتراک و نه کړی، دئ او د ده ملګري منافقان ټول پاته سوه.

کله چي رسول الله ﷺ د تبوک پر طرف حرکت کاوه محمّد بن مسلمه رضي الله عنه يې پر مدينه منوره حاکم پرېښاوه او د خپلي کورنۍ د سرپرستۍ دپاره يې د ځان نائب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلیفه حضرت علي رضی الله عنه پرېښاوه، دلته بیا منافقانو یوه آوازه واچول، هغه دا چي دوی به ویل: رسول الله ﷺ چي علي رضی الله عنه پرېښاوه د هغه سبب دا ؤ چي د علي رضی الله عنه زړه نه غوښتل چي دغه غزاء ته ووزي، دغه آوازه په خلکو کي دومره نشر سوه چي تر علي رضی الله عنه پوري ورسېدل، معلومه خبره ده چي په دغه آوازه سره حضرت علي رضی الله عنه خواشینی سو، نو یې خپله اسلحه واخیستل او په لښکر پسي ور رهي سو او هلته ور ورسېدی، رسول الله ﷺ چي ولیدی ویل: یا علي! ولي را و وتې؟ آیا ما ته د ځان خلیفه و نه ګرځولې؟ علي رضی الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! خلکو ویل: تا زه په دې سبب پرېښوولم او د ځان خلیفه دي وګرځولم چي په ماکي دي دروندوالی او کاهلي ولیدل، رسول الله ﷺ و فرمایل: هیڅکله داسي نه ده آیا ته نه یې راضي چي ما ته په هغه درجه کي سې لکه هارون چي و موسی ته ؤ؟ علیهما السلام، مګر ترما وروسته نبي نسته، چي د حدیث شریف لفظ داسي دی:

« أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَيْسَ نَبِيٌّ بَعْدِي» [متفق علیه]

کله چي موسیٰ علیه السلام د الله جل جلاله د ملاقات دپاره ولاړی هارون علیه السلام چي د ده ورور ؤ د ځان خلیفه یې وګرځاوه، چي د موسیٰ علیه السلام په غیاب کي د بني اسرائیلو دکارو مسئوله وي، خو رسول الله ﷺ په دغه خپل قول کي یوه مهمه جمله د دې دپاره پر زیاته کړه چي خلک د رسول الله ﷺ د قوله څخه بده استفاده و نه کړي یا غلط مقصد ځني وانه خلي، هغه دا: کله چي موسیٰ علیه السلام هارون علیه السلام د ځان خلیفه وګرځاوه په خپله هارون علیه السلام هم نبي ؤ، نو به خلکو دا ویلای چي علي رضی الله عنه هم په دغه حدیث او په دغه مثال سره نبي دی، خو رسول الله ﷺ د دغه اشتباه د لیري کولو او پورته کولو دپاره پر هغه خپل قول دا جمله هم زیاته کړه چي وې فرمایل: مګر ترما وروسته نبي نسته، یعني: هو، ته ما ته په هغه درجه کي یې کوم چي هارون علیه السلام و موسیٰ علیه السلام ته ؤ، فقط د نائب او خلیفه پر اندازه مګر نبي نه یې.

نو حضرت علي رضی الله عنه په دغه خبره راضي سو او بیرته مدینې منورې ته وګرځېدی، د رسول الله ﷺ په امر په مدینه منوره کي پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ د پنجشنبې په ورځ د مدينې منورې د شمال پر طرف د تبوک په نيت په داسي حال کي حرکت وکړی چي ډېر لوی لښکر ور سره دی، ديرش زره نفره دي، تر دې د مخه هيڅکله د مسلمانانو لښکر په دومره شمېر او ډېرواله نه ؤ وتلی، سره د هغه چي مسلمانانو خپل مالونه د دغه لښکر د تجهيزاتو او سامانو د پوره کولو دپاره په پوره صدق او اخلاص سره وښندل خو بيا هم په لښکر کي د اوښانو او نفقې ډېره سخته کمي او لږوالی وو، تر داسي اندازې چي اتلس نفره به په يوه اوښ سره شريکان وه خپل د ضرورت سامان به يې پر بار کړی ؤ، ځيني به په نوبت سپرېدل او ځانونه به يې هوسا کول او ډېر ځله په لار کي د ونو د پاڼو وخوړلو ته اړ سوه، حتّی چي د پاڼو د خوړلو څخه يې شونډان وپړسېدل نو ځکه دغه لښکر ته (جيش العُسره) ويل کيږي.

او د هغو اصحاب کرامو څخه چي په صدق او ايمان سره مشهوره وه تقريبًا يوولس نفره پاته سوه او دې غزاء ته نه و وتل، چي د هغو د جملې څخه يو هم ابو خَيثُمه ﷺ ؤ.

لښکر حرکت وکړی او رهي سو، ابو خيثمه ﷺ وايي نن پسي ځم سبا پسي ځم، په دغه نن او سبا کي لښکر ډېر ليري ولاړی او ابو خَيثُمه ﷺ پاته سو، ابو خيثمه ﷺ دوې ښځي درلو دې ځرنګه چي موسم د ګرمۍ ؤ په دغه وخت کي دوی په خپلو باغو کي ژوند کاوه او هري ښځي يې هلته هغه د دوی په باغ کي د خپل ځان دپاره عريش درلودی (عريش) په عربي کي و بې سره منا ته ويل کيږي، يا بې سره خېمه، چي شا وخوا يې پردې را ګرځولي وي او سريې لڅ وي، دغه ته عريش وايي.

نو يوه ورځ ابو خيثمه ﷺ کورته راغلی، وې ليده چي دواړو ښځو يې د عريش پرشا وخوا مځکه د اوبو په پاشلو يخه کړې ده او په دغه وخت کي هغه نوی ګل ميوه هم رسېدلې وه، يعني: هغه اولي مېوې پخ سوي وې دغه مېوې هم پرتې دي، ابوخَيثُمه کور ته ورغلی مځکه آب پاشي ده، د څښلو دپاره يخي سوي اوبه پرتې دي، اول ګل ميوه راوړه سوې ده د خوړلو دپاره خواږه تيار دي، دواړو ښځو يې د هغه وخت فيشن کړی دی، لباس او ځانونه يې پاک کړي دي، ابو خيثمه ﷺ چي دا حال وليدی د خپل ځانه سره يې و ويل: سبحان الله! يا ابا خيثمه! ته په سايه او يخو اوبو کي يې، د دوو ښځو په منځ کي يې، شا وخوا مېوې درته پرتې دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ په دښت او ګرمي کې، په سفر او مزلو کې، په لوږو او تندو کې دی. آیا دا عدل او انصاف دی؟ دا څنګه کېدلای سي چې یو سړئ دې مومن او مسلمان وي او په دې کړ دې راضي وي؟ د پښتو او پښتنولوی شاعر حمید بابا وایي:

سزا وارد هر ستم او هر پېغور یم   چې مې یار په سفر تللی زه پر کور یم

نو ابو خیثمه رضی الله عنه قسم یاد کړی ویل: والله دغه عریش ته نه در ننوزم تر څو زما د سفر دپاره بوده او خوراکه را برابر نه کړی چې په رسول الله ﷺ پسې رهي سم. واقعاً هم ابو خیثمه رضی الله عنه هغه عریش ته نه ورغلی څو د ده د سفر دپاره بوده او خوراکه برابر سوه او سمدستي په رسول الله ﷺ پسې رهي سو، عادتًا لښکر چې څه تګ او مزل وکړي بیا په یوه ځای کې د راحت دپاره اړوي، مګر ابو خیثمه رضی الله عنه بېله اشد ضرورته نه اړوي او نه پاته کېږي پرله پسې تګ کوي. (ابوخیثمه رضی الله عنه دغه د تګ په حال کې پرېږده)

د رسول الله ﷺ دا عادت ؤ چې په لښکر کې به ګرځېدی د خلکو د حالاتو معلومات به یې کاوه، دا ور معلومېدل چې څوک پاته دي؟ یا د لښکر څخه څو به څوک نه وي ورک سوی یا پاته سوی؟

زموږ دپاره دا هم یوه د غور او دقت موضوع ده چې رسول الله ﷺ ته دا ور معلومېدل چې د دېرشو زرو نفرو څخه څوک سته او څوک نسته؟ څوک خوبه ورک سوی یا پاته سوی نه وي؟ او که به څوک نه وو موجود د هغه طلب به یې کاوه چې څه سو کوم تکلیف خو به په لار کې نه وي ورته پېښ سوی؟ دا د رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو پر ساتنه او سلامتیا حرص او کوښښ ؤ.

نو رسول الله ﷺ ته دا ورمعلومه سوه چې په لښکر کې ابو خیثمه، کعب بن مالک، هلال بن اُمیه، مراره بن ربیع او د اصحاب کرامو څخه څو نفره نور نسته، خلکو پر دغه پاته سوو خلکو عیب ویل شروع کړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: عیب مه پر وایاست، هر یو که په دوی کې ښه او د خیر سړئ ؤ هغه به الله جل جلاله را ولي او که بل قسم وه الله جل جلاله غني فارغه او بېغمه کړلاست، خلک په دغه خبرو کې وه چې د لیري څخه یې یو نفر ولیدی چې پر اوښ سپور دی او په لښکر پسې را رهي دی، دا معلومه خبره ده چې د لیري څخه څوک نه پېژندل کېږي نو هر یوه د ځانه څخه ګمان کاوه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا به فلانئ وي، هغه بل به ويل: يا! فلانئ يې بولم، بل به ويل: ښايي فلانئ وي، رسول الله ﷺ و فرمايل: کُن ابا خيثُمه، پسله لږه وخته هغه نفر را نژدې سو. خلکو ويل: يا رسولَ الله! هو دغه سړئ ابو خيثمه دی، خير ابو خيثمه لښکر ته را و رسېدی د رسول الله ﷺ سره يې وليدل، خو رسول الله ﷺ ورته په قهر ؤ او شديده خبره يې ورته وکړه، هغه دا چي وې فرمايل: «أو لا لکَ يا ابا خيثُمه! أولا لکَ يا ابا خيثمه!» ابو خيثمه عذر وايي خو رسول الله ﷺ په تکرار سره دغه جمله ورته وايي: أولا لکَ يا ابا خيثمه! مفسرين د (أولا لکَ) ترجمه داسي کوي: هلاک ته يې نژدې کړې يا ابا خيثمه!، يعني: قريبه وه چي هلاک سې که د الله جل جلاله رحم نه وای دربانديي سوی.

او بيا نبي الرّحمه ﷺ عفوه ورته وکړه بلکه د خير دعاء يې هم ورته وکړه نو ابو خيثمه رضي الله عنه د دغه خپل عدل او صحي قضاوت د برکته د الله جل جلاله له عذابه خلاص سو.

لښکر رهي دی په لار کي حِجر ته ورسېدل (حِجر) د يوه ځای نوم دی چي مدائن صالح هم ورته ويل کيږي او دغه ځای د صالح عليه السلام د قوم چي ثموديان دي د استوګني ځای ؤ، رسول الله ﷺ تر دغه حِجر دباندي خېمې و درولې، اوس د مسلمانانو سره اوبه هم نسته نو مسلمانان ولاړل د هغه ځاهانو څخه يې اوبه راوړې چي په دغه حِجر کي موجود وه، په دغو اوبو سره يې اوړه خشته يا لانده کړه او نور هم د خپل ضرورت دپاره دغه اوبه استعمالوي، رسول الله ﷺ ته معلومات نه وه چي دغه اوبه يې له کومه ځايه راوړي دي، بيا په وروسته کي معلومات ورته وسوه چي دغه اوبه د حِجر يا مدائن صالح څخه را وړل سوي دي، رسول الله ﷺ په قهر سو، ځکه هغه قوم چي دلته اوسېدی هغه ثموديان وه او پر هغو د الله جل جلاله قهر او غضب نازل سوی ؤ، د الله جل جلاله لعنت پر سوی ؤ او الله جل جلاله د دوی په کورو او ځايو کي اوسېدل منعه کړي وه، الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَسَكَنتُمْ فِي مَسَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ ٱلْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾﴾. [ابراهيم: ۴۵]

ژباړه: تاسي د هغو کسانو په کورو کي اوسېدلاست چي پر خپلو ځانو يې په کفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کنهو سره ظلم کړی ؤ او تاسي ته معلومه او ښکاره سوه چي موږ په هغو څنګه کار وکړی یا څه وکړل او تاسي ته موږ مثالونه بیان کړي دي.

نو ځکه رسول الله ﷺ د دغه قوم د هر شي استعمالول منعه کړه، که د دوی اوبه وې که کورونه، رسول الله ﷺ امر وکړی چي ټوله هغه اوبه چي د حِجر څخه مو را وړي دي چپه او توی کړی او هر هغه اوړه چي د حِجر په اوبو خشته یا لانده سوي دي اوښانو ته یې ورکړی د هغه څخه دي مسلمانان خورک نه کوي او بیا رسول الله ﷺ له دغه ځایه څخه د باربدلو امر وکړی او وې فرمایل: که تاسي د هغو خلکو د کورو سره تېربدلاست چي پر خپلو ځانو یې ظلم کړی دی چابک تېرېږی، مخان مو پټ کړی او ژاړی، دپاره د دې چي تاسي په هغه مصیبت او آفت اخته او مبتلا نه سی کوم چي دوی په اخته سوي وه.

نو زموږ دپاره دا سنت سوه او سنت دي چي پر هغه قوم یا هغه منطقه تېرېږو کوم چي د الله جل جلاله عذاب پر نازل سوی وي، خسف سوي یا هلاک سوي وي، موږ باید تر هغه ځای ژر او په چابکي سره تېر سو، مخان پټ کړو او دا دعاء وایو:

«اللّٰهمّ لاَ تَجعَلنِي مِنَ القَومِ الظّالِمِينَ»

ژباړه: الٰهي ما د ظالمانو له قومه مه ګرځوې.

خیر لښکر تر حِجر تېر سو مګر اوس اوبه نه لري، هغه اوبه چي یې له حِجره را وړي وې هغه د رسول الله ﷺ په امر چپه او توی سوې، مسلمانان د اوبو د نه درلودلو په سبب په تکلیف سوه، نو رسول الله ﷺ ته په شکایت ورغله ویل: یا رسول الله! هیڅ اوبه نه لرو (دیرش زره نفره لښکر دی او اوبه نه لري) رسول الله ﷺ دعاء وکړه، اصحاب کرام وایي: والله په آسمان کي هیڅ اوریځ نه وه خو اوریځي پیدا سوې او سره یو ځای سوې، باران په اورېدلو شروع وکړه صحابهٔ کرامو غسلونه وکړه اوبه یې وڅښلې او خپل لوښي یې ټوله په ډک کړه او بیا چي دوی له دغه ځایه رهي سوه پر ټوله لار باران نه ؤ سوی ښله هغه ځایه چي دوی هلته اړولي وه، الله لره دي پاکي وي فقط د دوی د ضرورت د پوره کولو دپاره یې باران پر و اوراوه او نوره ټوله لار وچه وه، دا هم د رسول الله ﷺ د معجزو څخه یوه معجزه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام احمد د ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت کوي چي وايي: د تبوک په غزاء کي د خلکو خوراکي مواد خلاص سوه او په لوږه اخته سوه، نو ويل: يا رسولَ الله! که ته اجازه را ته وکړې چي موږ د خپلو اوښانو څخه ځيني حلال کړو او وې خورو.

تاسي ته د مسلمانانو د اوښانو لږوالی هم در معلوم دی چي څو نفره به د خپلو سامانو د وړلو دپاره په يوه اوښ شريکان وه او اوس د لوږي څخه د دغو اوښانو د حلالولو اجازه غواړي، رسول الله ﷺ و فرمايل: حلال يې کړی، حضرت عمر رضي الله عنه و ويل: يا رسولَ الله! که دوی اوښان حلال کړي د سامانو د وړلو دپاره مو حيوانات لږيږي، ته دوی امر کړه چي هغه لږ خواړه کوم چي د دوی سره پاته دي هغه دي راوړي او بيا ته د برکت دعاء ورته وکړه، ښايي الله جل جلاله دغه د دوی په خوړو کي برکت واچوي، رسول الله ﷺ هم امر وکړی چي يو فرش آوار کړی او ويل: ستاسي سره چي کوم خواړه پاته دي هغه راوړی، چا يو مُټ جواري را اخيستي وه، چا يو مټ خرما را وړل، چا د ډوډی يوه ټوټه را اخيستې وه پر دغه فرش يې ايږدې، څو پر دغه فرش د خوړلو لږ شيان کښېښوول سوه، د ټول لښکر سره دغه پاته وه، بيا نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او د لښکر خلکو ته يې وويل: په خپلو لوښو کي دغه خواړه وړی، هر يو راځي خپل لوښی ډکوي او ځي، تر څو په لښکر کي داسي لوښی نه سو پاته چي ډک يې نه کړی او ټولو هم ترماړه نسه وخوړل، خو بيا هم پر دغه فرش خواړه پاته وه، رسول الله ﷺ و فرمايل: «أشهد أن لا إله إلا الله وأني رسول الله» هر بنده چي په دغه کلمه کي شک و نه لري د الله جل جلاله سره به نه سي ملاقي چي د هغه څخه دي جنت پټ کړل سي، يعني: هر هغه څوک چي پر دغه کلمه په صدق او اخلاص سره ايمان و لري هغه به جنت ته ځي (البته د ګنهو تر جزاء وروسته) دا هم د رسول الله ﷺ معجزه وه.

ورونو! تاسي کولای سی چي د دغه کتاب څخه د رسول الله ﷺ معجزې را وباسی او په يوه خاصه کتابچه يا دفتر کي يې جلا و ليکی، نو به د رسول الله ﷺ د معجزو يوه ډيره لويه مجموعه ولری. که څه هم علماء کرامو د رسول الله ﷺ د معجزو يو خاص کتاب ليکلی دی او په کتاب پلورنځيو کي پيدا کيږي.

خير لښکر د تبوک پر طرف رهي دی خو ابو ذر رضي الله عنه کرار کرار د لښکر څخه تر شا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاته کیږي، څو دومره تر شا سو چې نور نو نه معلومېدی. کله چې رسول الله ﷺ د لښکر د افرادو معلومات کاوه چې څوک نسته یا څوک پر لار پاته سوي دي؟ معلومه سوه چې ابو ذر رضی الله عنه په لښکر کي نسته، ځینو کسانو پر ابو ذر رضی الله عنه عیب ویل شروع کړه. ویل: زموږ سره ؤ او تر شا پاته سو دنیا ورکش کړی، رسول الله ﷺ و فرمایل: داسي مه وایاست که په ده کي خیر ؤ الله جل جلاله به یې را ولي او که غیر له دغه څخه ؤ الله جل جلاله ځني خلاص او فارغه کړلاست.

اوس نو ابو ذر رضی الله عنه ته څه پېښه ده چې تر شا پاته سو؟ هغه دا چې هغه د ده اوښه چې دئ پر سپور ؤ ناجوړه او ناروغه سوه، کرار کرار ځي، ابو ذر رضی الله عنه چې هر څه کوښښ وکړي چې اوښه یې د لښکر سره یو ځای ولاړه سي خو هغه ناروغه ده نه سي تلای، نو خود کرار کرار تر شا کېدی څو تر سترګو نهام سو، بالآخره اوښه داسي حال ته ورسېدل چې هیڅ نه سي تلای (پرېوتل) ابو ذر رضی الله عنه هرڅه کوښښ کوي چې ولاړه یې کړي خو هغه د ولاړو نه ده او پیاده تګ هم سخت او مشکل دی ځکه تبوک ډېر لیري دی، اوس ابو ذر رضی الله عنه په حیرت کي دی چې بیرته مدینې منورې ته ولاړ سم او که پرېښو په لښکر پسي رهي سم؟ خو دواړه کاره سخت او مشکل دي، ځکه که مدینې منورې ته ولاړ سي د جهاده څخه پاته سو او که په لښکر پسي پیاده ځي ډېره زیاته لار ده او دغه سامان چې ور سره دی څه په وکړي؟ خو په آخر کي ابو ذر رضی الله عنه دا فیصله وکړه چې په لښکر پسي به پیاده ځم، اوښه یې پر دغه ځای پرېښوول. هغه سامان او خوراکي شیان چې پر اوښه بار وه دومره یې ور سره واخیستل چې ده وړلای سوای نو پلنده په شا په لښکر پسي پیاده رهي سو. نور ټول لښکر سپاره دي. هو ځیني اوښان داسي وه چې یو اوښ به په څو نفرو شریک ؤ، خو لږ تر لږه د دغو نفرو سامان به پر هغه اوښ بار ؤ او یوه یوه به په نوبت سره خپل ځان هم هوسا کاوه، خو پر مخ پیاده نفر په لښکر کي نه ؤ موجود چې خپل خواړه دي یې هم پر اوږو ور سره اخیستي وي بیله ابوذر رضی الله عنه څخه چې پیاده په لښکر پسي رهي دی او پلنده یې هم په شاده، لښکر پر لاري د استراحت دپاره اړوي خو ابو ذر رضی الله عنه پر له پسې تګ کوي آرام او استراحت نه کوي غواړي چې د رسول الله ﷺ په ملګرتیا جهاد وکړي او له جهاده پاته نه سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو لښکر ته ور نژدې سو، خلکو د لیرې څخه ولیدل چې یو نفر ترشا پیاده او پر پښو پسې ور رهي دی، خلک په تعجب کې سوه چې په دې ګرمي او وچ دښت کې یو نفر څنګه پر پښو په دوی پسې ور رهي دی؟ د خلکو څخه هر یو وایي: دا به فلانئ وي یا به فلانئ وي، خو رسول اللهﷺ و فرمایل «کُن أبا ذر» کُن په عربي کي د امر لفظ دی یعني: ابا ذر سه، مګر دلته مقصد دعاء ده یعني: الله دي وکړي چې ابو ذر وي او هغه هم ابو ذرؓ ؤ او په لښکر پسې ور ورسېدی، رسول اللهﷺ ته یې د خپلې اوښې د ناروغی او ناجوړی حال ووایه، رسول اللهﷺ دعاء ورته وکړه او وې فرمایل:

« رَحِمَ اللّٰهُ أبا ذر يَمشِي وَحدَهُ وَ يَمُوتُ وَحدَهُ وَ يُبعَثُ وَحدَهُ » [مستدرک]

یعني: الله جل جلاله دي پر ابو ذرؓ ورحمیږي یوازي تګ کوي او یوازي به مري او د قیامت په ورځ به یوازي را پاځول کیږي. دا د ابو ذرؓ درجه او مقام دی، یعني: دئؓ په خپله لکه یو امت د قیامت په ورځ به جلا او یوازي را پاځول کیږي.

ورځي او کلونه تېرېدل د حضرت عثمانؓ د خلافت په وختو کي ابو ذرؓ په (ربذه) کي تنها ژوند کاوه، ربذه د مدینې منورې پر شا وخوا یوه منطقه ده او ابو ذرؓ هلته یوازي اوسېدی. د خلکو سره د ده ژوند په تکلیف ؤ، یا دا چې خلکو د ده سره ژوند نه سوای کولای ځکه دئؓ د حق په ویلو کي ډېر صریح ؤ د هري موضوع په باره کي یې په ښکاره او واضحه الفاظو حق بیاناوه، خلکو دغه د ده حق ویل نه سوای زغملای خو دئؓ دې ته مجبوره سو چې یوازي و اوسیږي، نو هلته په ربذه کي یوازي اوسېدی، فقط یو دئ، یوه یې ښځه او یو یې کوچنئ مریئ ؤ او هلته په تنهایي کي یوازي وفات سو، د ده د وفات په وخت کي دئ پوهېدی چې ښځه یې نه سي ښخولای او هغه هم سپین سرې وه نو یې خپلي ښځي ته و ویل: که زه مړ سوم پسله غسل او کفنه مي د مدینې منورې پر دغه عمومي لار کښېږده ښایي یوه قافله به تیرېږي و هغو ته و وایاست: دا د رسول اللهﷺ ملګری ابو ذر دی، هغه د قافلې خلک به مي ښخ کړي او بیا وفات سو، ښځي او مریي هم پسله غسله او کفنه دغه د ده جسد پر هغه عمومي لار کښېښاوه چې له عراقه و مدینې منورې ته راتله، په دغه وخت کي د عراق له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوري يوه قافله راغله چې عبدالله بن مسعود رضی الله عنه هم ور سره ملګرى ؤ، د قافلې خلکو وليدل چې د لاري په منځ کې يوه جنازه پرته ده، هغه کوچنۍ مرېئ ور ولاړ سوا او ويل: دغه جنازه د رسول الله ﷺ د ملګري ابو ذر ده په ښخېدلو کي يې مرسته را سره وکړی، عبدالله بن مسعود رضی الله عنه چې ژړل يې و ويل: زه شاهدي آداء کوم چې ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل چې وې فرمايل:

«رَحِمَ اللهُ أباذر يَمشِي وَحدَهُ وَ يَمُوتُ وَحدَهُ وَ يُبعَثُ وَحدَهُ».

يعني: الله دي پر ابو ذر و رحميږي يوازي تګ کوي او يوازي به مري او د قيامت په ورځ به يوازي را پاځول کيږي.

او بيا د قافلې خلکو ښخ کړی، دا په دنيا کي د ابو ذر رضی الله عنه درجه وه او په آخرت کي ده رضی الله عنه لره خاصه درجه او مقام سته چې يوازي به را پورته کيږي.

خير د مسلمانانو لښکر د تبوک طرف ته رهي دی اوس چې تبوک ته ور نژدې سوه رسول الله ﷺ و فرمايل: سبا به إن شاء الله تعالٰى د تبوک و چينې ته ورسېږی چي (وَشَل) ورته ويل کېده، وشل په لار کي يوه لويه ډبره وه چې د هغې څخه لږ اوبه را څڅېدې، دومره لږ اوبه چې په څاڅکو يا قطرو ځني را تويېدې چې هغه جمعه سوي او يو ځای سوي اوبه فقط د څو نفرو بسېدې، نو رسول الله ﷺ و فرمايل: موږ په لار کي پر دغه وشل ورځو او هلته تر هغو نه سی ور رسېدلای ترڅو چي ورځ پخه نه سي، يعني: ښه لمر را پورته نه سي، اوکه يو څوک تر موږ د مخه هلته ور ورسيږي له دغو اوبو څخه دي شئ نه اخلي ترڅو زه ور رسېږم، دا خبر په لښکر کي نشر سو او ټول خلک په خبر سوه چې موږ په لار کي پر وشل ورځو او که څوک د مخه ور و رسيږي اوبه دې نه اخلي، معاذ بن جبل رضی الله عنه وايي: په سبا کي موږ هغه ځای ته ورغلو خو تر موږ د مخه دوه نفره هلته ورغلي وه، موږ چي ور و رسېدلو د وشل څخه لږ لږ اوبه را څڅېدې او هغه نوري جمعه سوي اوبه دغو دوو نفرو اخيستي وې، رسول الله ﷺ د دغو دوو نفرو څخه پوښتنه وکړه چې آيا تاسي د دغو اوبو څخه څه اخيستي دي؟ هغو ويل: هو، رسول الله ﷺ ته قهر ورغلی او ويل لَعَنَهُمُ الله آيا ما نه وه ويلي: که څوک تر موږ د مخه ور و رسېدی د اوبو څخه دي شئ نه اخلي؟ او بيا يې دغه څاڅکو ته انتظار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاوه خو لږ اوبه سره جمعه سوې، رسول الله ﷺ په دغو اوبو خوله، لاسونه او مخ پرېولله او پر دغه ډبره یې توی کړې. خلک ورته ګوري وایي موږ په دغه ډبره کي داسي آواز اورېدی لکه د رَعد یا تالندي غرمبهاری او بیا ډبره و چاودل. د اوبو یوه چینه څني را ایله سوه، خلکو دغه اوبه وڅښلې او خپل لوښي یې په ډک کړه. رسول الله ﷺ و فرمایل: لَعَنَهُمُ الله که یې هغه اوبه پرېږ ایښي وای په جزیرةُ العرب کي به یوه لویه واله یا نهر بهېدلای، معاذ رضی الله عنه وایي: بیا رسول الله ﷺ را ته و ویل: یا معاذ! که چیري ستا ژوند اوږد سو ته به و ویني چي دغه شېله او منطقه به په باغو ډکه وي.

اوس د تبوک او د هغه د شا وخوا ټول باغونه او زراعت د دغه وشل څخه دي او که هغو دوو نفرو هغه اوبه پرې ایښي وای بیا به په جزیرةُ العرب کي یوه لویه واله بهېدلای.

د تبوک په لار کي یا په خپله په تبوک کي (دغه دوه روایته دي) چي څوک وایي په لار کي او څوک وایي: کله چي تبوک ته ورسېدلو، رسول الله ﷺ و فرمایل: نن شپه پر تاسي ډېر شدید باد را الوزي نو هیڅوک دي نه ولاړېږي او که اوښ ور سره وي د هغه څنګون دي ټینګ وتړي چي ولاړ نه سي، واقعًا هم د شپې باد را والوتی، له ټوله لښکره یو سړئ په دغه باد کي ولاړ سو، باد دغه سړئ په هوا کړی او د طئ په غرو کي یې وغورځاوه، د دغه حدیث روایت امام بخاري او امام مسلم کوي.

په تبوک کي د اسلامي لښکر اړول

تبوک چي یو کوچنئ کلی او د روم مځکه وه، رسول الله ﷺ او اسلامي لښکر دلته واړول دلته یې خېمې و درولې او د ځان معسکر یا قرارګاه یې وګرځاوه، مسلمانان د دښمن د مقابلې دپاره تیار او آماده دي، رسول الله ﷺ د خپل لښکر په منځ کي ودرېدی او په خطبه ویلو یې شروع وکړه، ډېري مختصري او معنٰی درلودونکي جملې یې و ویلې، مسلمانان یې د دنیا او آخرت و خیر ته تشویق کړل، په دغه خطبه سره یې د مسلمانانو معنویات او روحیات لوړ او ورپورته کړل، په مسلمانانو کي چي کومه مادي کمبودي موجوده وه لکه د خوراکي موادو، اسلحې، نقلي وسائلو او داسي نور، هغه نُقص او خلل یې په دغه خطبه سره ورپوره او جبیره کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر روميانو او د هغو متحدينو چې د رسول الله ﷺ د راتلو خبر واورېدی، په زړو يې ډېره ننوتل دا جرئت يې سلب او د زړو څخه ايسته سو چې د مسلمانانو د جنګ دپاره خپلي لښکري تبوک ته را ولي، کوم لښکر چې يې سره يو ځای کړی ؤ هغه هم دننه په خپلو حدودو او په ښارو کي سره وپاشل سوه، دې کار دننه په جزيرة العرب او دباندی شا وخوا کي د مسلمانانو پر عسکري شهرت ډير ښه اثر وکړی. په دغه کار سره چې روم د اسلامي لښکر مقابله ونه کړه مسلمانانو ډيري لويي او ګټوري داسي سياسي ګټي لاس ته راوړې، که فرضاً هلته جنګ او مقابله هم سوي وای او کاميابي د مسلمانانو وای ښايي مسلمانانو په دغه اندازه سياسي شهرت او ګټي لاس ته نه وای را وړي ځکه يو جنګ ؤ وسو، مګر دا چې روم د خپل قوت او طاقته سره سره وتښتېدی او مقابلې يا جنګ کولو ته هيڅ نه سو حاضر دا ډېره لويه خبره ده.

اوس چې مسلمانانو په تبوک کي اړولي دي رسول الله ﷺ و فرمايل: دغه نژدې او د شا وخوا قبيلو ته ولاړ سی، يا به اسلام قبلوي، يا به جزيه راکوي، يا جنګ ور سره وکړی، نو يې خالد بن وليد رضي الله عنه د أيله د جنګ دپاره ولېږی، د أيله خلکو وليدل چې لښکر ور رهي دی، د أيله مشر چې يُحنه بن رُؤبه نومېدی د خبرو غوښتنه وکړه ويل: اول به خبري سره وکړو، څو د رسول الله ﷺ سره يې ملاقات وکړی او پرجزيه يې صلحه ور سره وکړه، نو أيله هغه اول ښار دی چې مسلمانانو ته تسليمېږي، دغه ښار مسلمانانو ته تابع سو او د دغه کال جزيه يې هم مسلمانانو ته ورکړه.

دغه رنګه د أذرُح او جَرباء خلک و رسول الله ﷺ ته راغله او پر جزيه يې صلحه ور سره وکړه، أذرُح او جَرباء په شام کي دوه ښاره دي چې د دوی په منځ کي بيا د درو ورځو لار ده، رسول الله ﷺ د دغو دوو ښارو خلکو ته يو يو ليک ور وليکی چې په هغه ليک کي د دوی دپاره امان ليکل سوی ؤ، اوس نو د دغې منطقي ټولي قبيلې د هغي بيري په سبب چې د مسلمانانو له لښکره د دوی په زړو ننوتلې وه بېله جنګه تسليمېږي ځکه دومره لوی لښکر په جزيرةُ العرب کي شاذ او نادر تېر سوی ؤ.

رسول الله ﷺ يو ليک د روم پاچا هرقل ته ولېږی چې ورته ليکلي يې وه: زه په تبوک کي يم يا مسلمان سه. يا جزيه قبوله کړه، يا راسه جنګ وکړه، په دغو درو کارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي چي هر يو اختياروې سنا خوښه ده. قاصد د ليکه سره د هرقل پر طرف رهي سوا و دلته مسلمانان هغه کلي او منطقې چي د تبوک پر شا وخوا دي که ليري دي که نژدې فتحه کوي د هغو ليرو منطقو څخه چي فتحه سوې يوه هم د دومةُ الجندل منطقه ده.

د دومة الجندل فتحه کېدل

دومةُ الجندل د تبوک په شمال شرق کي واقع دی په پخوا کي هم مسلمانانو کوښښ کړی ؤ چي دومةُ الجندل فتحه کړي مگر د هغه ځای خلکو جنگ و نه کړی او وتښتېدل، اوس رسول الله ﷺ خالد بن وليد رضي الله عنه دومةُ الجندل ته ولېږی چي ولاړسه او دغه ځای فتحه کړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: أُکَيدِر دومةُ الجندل ته ورسه. (أُکَيدِر د دومةُ الجندل پاچا او رئيس ؤ) نو خلکو أُکيدر دومةُ الجندل ورته ويل، د پاچا نوم أُکَيدر بن عبدالملک الکُندي ؤ او د ورور نوم يې حَسّان ؤ، رسول الله ﷺ خالد رضي الله عنه فقط د څلورو سوو او شلو نفرو په ملگرتيا د دومةُ الجندل پر طرف ولېږی او أُکيدر په دومةُ الجندل کي پاچا دی او هلته قلاوي دي او شا وخوا د وادیُ القُرٰی نور ډير کلي پراته دي، نو خالد بن وليد رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ويل: چي د کلب او انمار د قبيلو په منځ کي په دغه لږو نفرو أُکيدر ونيسم؟ او دومةُ الجندل فتحه کړم؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: هو، أُکيدر به په داسي حال کي و وينې چي د بقر ښکار به کوي (بقر يو قسم لوی لوی وحشي اُوسی دي چي موږ گوز ورته وايو) خالد رضي الله عنه په تعجب کي سو چي اصلاً په جزيرةُ العرب کي گوز نسته او بيا أُکيدر خبر دی چي دغي منطقې ته د مسلمانانو لښکر راغلی دی او دلته موجود دی، نو څنگه به د ښکار دپاره را ووزي؟ دغه تسلّی د جنگ په وخت کي نه ده کافي، مگر د رسول الله ﷺ قول دی و يې منل او د هغه خپلو ملگرو سره د دومةُ الجندل پر طرف رهي سو څو د شپې د دومةُ الجندل منطقې ته ورورسېدی، دغه شپې هم هغه په سپوږمۍ سره روښانه شپې دي چي سپوږمۍ ښه پوره روښنايي کوي، خالد بن وليد رضي الله عنه هلته کمين ونيوی د دومةُ الجندل د قلاوو مراقبت او څارنه کوي، ټوله قلاوي تړلي دي پر بامو يې پيره داران ولاړ دي، خالد رضي الله عنه په انتظار دی چي گوز به راسي او أُکيدر به د هغو د ښکار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره را ووزي خو هلته نه ګوز سته نه بل شئ، دئ بیا هم د رسول الله ﷺ پر قول ایمان لري، څه وخت تېر سو وې لیده چي د ګوزو یوه ګله را رهي ده، دئ ورته ګوري او په انتظار ناست دی، څو ګوزونه ددومۀ الجندل وقلاوو ته ور نژدې سوه.

په دغه وخت کي بیا اُکیدر د خپلي ښځي سره د قلا پر بام ولاړ دی، هغه هم و تبوک ته د مسلمانانو په راتګ خبر دی خار او مراقبت کوي، دوی پوهېدل چي په هره لحظه کي د مسلمانانو د حملې امکانات سته، که ګوري د ګوزو یوه ګله را رهي ده او قلا ته ور نژدې سوه، اُکیدر چي د ښکار ډېر شوقي ؤ مګر دغه وخت د وتلو نه دی ځکه د جنګ او حملې امکانات سته نو د ځانه سره وایي یا، نه وروزم، ګوزونه نور هم ور نژدې کیږي ترداسي اندازې چي په خپلو ښکرو د قلا دېوالونه وهي، دئ ورته ګوري په ټول عمر داسي نژدې ښکار نه ؤ ورته راغلی، د اُکیدر ښځه ورته وایي: یا اُکیدر آیا دغه ګوزونه وینې؟ ده ویل: هو، وینم یې، ویل: دغه ښکار څوک پرېږدي؟ ده ویل: یا والله دغه ښکار د پرېښوولو نه دی او ویل: د ښکار سامان مي راکړه، ځکه ښکار ډېر نژدې ورته راغلی دی لیري تګ او ستړیا نه غواړي ویل: ښکار کوم او بیرته راځم.

د اُکیدر سره د وتلو دپاره څو نفره نور هم تیار سوه چي یو هم د اُکیدر ورور حسّان ؤ، په دغه شپه حسّان هغه خپل ښه او ښایسته کالي یا چپنه اغوستې وه چي د وربښمین توکره څخه وه او د زرو طلایي کار پر سوی ؤ، حسان خپل کالي نه کړه بدل غواړي چي فقط تر قلا ور ووزي دغه ګوزونه ښکار کړي او بیرته قلا ته ننوزي.

په دغه وخت کي چي دوی ځانونه برابرول ګوزونه د قلا څخه څه لیري سوه، دوی چي ځانونه تیار او آماده کړه او را ووتل د ګوزو ګله څه نوره هم لیري سوې وه، دوی په پسې دي ګوزونه د خالد رضی الله عنه پر طرف ور رهي دي، د مخه تر دې چي دوی ګوزو ته ور و رسیږي د خالد رضی الله عنه د کمین له طرفه حمله پر وسوه او جنګ شروع سو، حسّان د اُکیدر ورور و وژل سو، اُکیدر او هغه نور ملګري یې ټول بندیان ونیول سوه.

پاچا د خپلي عملې سره په دغه آسانه طریقه سره بندي ونیول سو او ورور یې و وژل سو، نه د دومۀ الجندل سره جنګ وسو نه د قلاوو محاصره او فتحه کېدل وه نه نور جنګي مشکلات، مسلمانانو اُکیدر و رسول الله ﷺ ته راوستی او د حسّان هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایسته کالي یې هم ور سره راوړي وه، مسلمانانو نور ټول شیان هېر کړه هغه د حسان ښایسته کالي پرله اړوي او ګوري یې، په ټول عمر یې داسي ښایسته، پاسته، ګران قیمته، په زرو نقش سوي کالي نه وه لیدلي لاس پر لاس کیږي او هر یو هغه بل ته وایي: تا داسي کالي لیدلي وه؟

خوک وایي: چي دغه ښایسته کالئ په خپله د اُکیدر چپنه وه چي و رسول اللهﷺ ته یې په هدیه او تحفه کي ورکړه.

په هر صورت یا یې د حَسّان کالي یا د اُکیدر چپنه خو د اصحاب کرامو تر هغه تعجب وروسته چي د دغه کالي په ښه والي کي یې ښکاره کړی رسول اللهﷺ و فرمایل: آیا تاسي د دغو کالو د ښه والي او ښایسته څخه په تعجب کي یاست؟ په والله په جنت کي د سعد بن معاذ رضی الله عنه دسملونه تر دغه کالي ډېر ښه او ښایسته دي.

(دسمال خو هغه شئ دی چي فقط د نظافت دپاره استعمالیږي نه د ښایست دپاره نو دا چي د جنت د دسمال ښایست دومره وي، نو د جنت د ښایست شیان به څنګه او څومره ښایسته وي؟)

دا د رسول اللهﷺ له طرفه درس دی چي تاسي باید د آخرت سره تعلق پیدا کړی د دنیا ښایست ابدي نه دی او دغه اوسني حرام خوندونه پر ځان حرام وګرځوی.

ورونو! دا فقط وعظ نه دی بلکه درس دی، خپلو ځانو ته متوجه سی.

کله چي رسول اللهﷺ د اُکیدر سره خبري شروع کړې، اُکیدر مجبوره او عاجزه دی دئ بندي دی او ورور یې وژل سوی دی، د مسلمانانو هغه لوی لښکر یې هم ولیدی پوه سو چي د دې لښکره سره مي څه په وسه هم نه ده پوره، نو یې د رسول اللهﷺ سره پر جزیه خبري شروع کړې چي مونږ به جزیه درکوو.

رسول اللهﷺ و فرمایل: ته بندي یې د دې ضمانت څوک کوي چي ستا خبري ستا پر قوم چلیږي؟ اُکیدر و ویل: والله زما قوم زما خبره نه ردوي، رسول اللهﷺ هم پر جزیه صلحه ور سره وکړه، صلحه یې پر څه شي وه؟ دوه زره اوښان، اته سوه پسونه، څلور سوه زغري، څلور سوه نېزې؛ دا خو به اوس ورکوي او بیا به د کاله جزیه ورکوي، اُکیدر خپل قوم ته ولاړی او هغو هم دغه جزیه قبوله کړه، نو دومهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجندل هم د خالد بن ولید رضی الله عنه پر لاس ببله جنګه فتحه او د مسلمانانو تابع سو.

هو! پاچا یې اُکیدر ؤ مګر مسلمانانو ته یې جزیه ورکول او د اسلام د حکم تابع وه، دا د دومةُ الجندل فتحه وه.

د هرقل له طرفه قاصد

د رسول الله ﷺ قاصد هرقلؔ ته ور ورسېدی، هرقل هم اسلام او هم رسول الله ﷺ پېژنی ځکه تر دغه د مخه هم رسول الله ﷺ لیک او رساله ور لېږلي وه مګر مسلمان سوی نه ؤ، هرقل غواړي چي د رسول الله ﷺ د رسالت نور هم تاکید وکړي، نو یې د قاصده څخه لیک واخیستی او ویل: زموږ جواب به بیا درسي.

هرقل خپل قوم ته وویل: داسي یو ځوان راته را ولی چي هوښیار او عرب وي او زما پر دین وي، یعني: نصراني عرب وي، هرقل هوښیار او نصراني، ځوان عرب غواړي، د هرقل عمله پسي وګرځېدل او د هرقل د غوښتني سره مطابق ځوان یې پیدا کړی، چي د دغه ځوان نوم تَنوخي ؤ، هرقل تنوخي ته وویل: زه غواړم چي زما لیک او رساله محمّد ﷺ ته ورسوې او غواړم چي دغو علامو ته چي زه یې درته وایم متوجه سې، پام کوه چي دغه علامې درڅخه پاته او هیري نه سي.

ورونو! هغه لیک چي رسول الله ﷺ هرقل ته لېږلی ؤ په هغه کي یې لیکلي وه: السلام علیٰ مَن إتبع الهُدیٰ، زه دي داسي جنت ته رابولم چي بَر یا عرض یې د مځکي او آسمانو پر اندازه دی او که مسلمان نه سې د بزګرانو ګناه هم ستا پر غاړه ده.

اوس نو هرقل یوازي دا نه چي د روم پاچا ؤ بلکه د نصاراوو د علماوو څخه هم ؤ، په تورات او انجیل کي عالم او د معلوماتو خاوند ؤ، نو هرقل تنوخي ته وویل: ته په محمّد ﷺ کي فقط دغه درې علامې را وګوره.

اول: وګوره چي د ده هغه لیک په یاد دی چي ما ته یې را لېږلی ؤ که یا؟

دوهم: وګوره چي په خپلو خبرو کي شپه یادوي که یا؟

دریم: وګوره چي د اوږو په منځ کي یې کومه علامه سته که یا؟

چي د دغي علامې څخه یې هغه د نبوت مهر مقصد ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنوخي هم د هرقله څخه رهي سو او د رسول الله ﷺ دپاره د هرقل ليک ور سره دی، تنوخي تبوک ته ورسېدی او د رسول الله ﷺ سره يې وليدل. د هرقل ليک يې ورسول الله ﷺ ته ورکړی چي په هغه ليک کي هرقل ليکلي وه:

د هرقل عظيم الروم له طرفه و محمّد بن عبدالله ته! پسله سلامه يې ليکلي وه: تا زه داسي جنت ته وبللم چي عرض يا بَريې د مځکي او آسمانو پر اندازه دی، کله چي مځکه او آسمانونه ټول جنت ونيول نو اور چيري دی؟

رسول الله ﷺ ته چي د هرقل ليک و ويل سو، نو يې د تنوخي څخه پوښتنه وکړه چي هرقل زما په ليک څه وکړه؟ دا هغه اوله علامه وه چي هرقل و تنوخي ته ويلې وه چي ويل: وګوره هغه ليک چي ما ته يې رالېږلی ؤ په ياد دی که يا؟

رسول الله ﷺ هغه خپل ليک ورياد کړی.

تنوخي و ويل: هغه يې واخيستی، رسول الله ﷺ و فرمايل: مګر کسرٰی زما ليک خيري کړی او الله جَلّ جَلالہ د ده پاچهي ور ټوک ټوک کړه او هرقل چي زما ليک وساتی الله جَلّ جَلالہ به د ده پاچهي ور وساتي او خلک به له ده څخه تر هغو بيربږي چي په ژوند کي يې خير وي.

او دا چي د هرقل په ليک کي ليکل سوي وه: مځکه او آسمانونه چي ټول جنت وي نو اور چيري دی؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: سبحان الله! کله چي ورځ راسي نو شپه چيري ده؟

دا هغه دوهمه علامه وه چي رسول الله ﷺ په خپلو خبرو کي شپه ياده کړه.

مګر اوس د تنوخي دپاره هغه دريمه علامه چي د نبوت مهر دی سخته ده څنګه يې وويني؟ ځکه د نبوت مهر د رسول الله ﷺ د اوږو په منځ کي دی او رسول الله ﷺ کالي اغوستي دي، تنوخي نه سي کولای چي هغه علامه و ويني، نو يې د رسول الله ﷺ څخه اجازه وغوښتل چي زه به خو ورځي دلې واوسېږم، اجازه ورکول سوه.

د تنوخي د اوسېدلو څو ورځي تيري سوې رسول الله ﷺ ورته و ويل: يا تنوخي! اسلام داسي دين نه دی چي د هغه ښه والی او حقانيت دې د چا څخه پټ پاته سي، مسلمان سه، تنوخي ويل: زه له خپله قومه څخه يو نفر يم که هغه مسلمانان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه زه هم مسلمانېږم رسول الله ﷺ دغه آيات شريف تلاوت کړی:

﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾. [قصص: ۵۶]

ژباړه: اې محمّده! ﷺ بېشکه ته هغه چا ته هدايت نه سې کولای چې ستا خوښ وي بلکه الله جل جلاله هغه څوک پر سمه لار برابروي چې د ده جل جلاله خوښه او رضاء وي.

تاسي وګوری رسول الله ﷺ خاص کوښښ وکړی چې تنوخي مسلمان سي مګر هدايت د الله جل جلاله له طرفه دی، د رسول الله ﷺ په هغه خپل عظمت او د دعوت په هغه ښه طريقه چې د ده ﷺ سره موجوده وه بيا هم بد بخته تنوخي مسلمان نه سو، نو دا يقيني خبره ده چې دغه کار د بندګانو په لاس او اختيارکي نه دی بلکه د الله جل جلاله په إراده پوري تعلق لري.

تنوخي دلته اوسيږي او کوښښ کوي چې هغه دريمه علامه چې د نبوت مهر دی هم و ويني مګر په وسه يې نه ده پوره، څنګه کولای سي چې ويې ويني؟ د دغي علامې دليدلو دپاره داسي وخت په کارږدی چې رسول الله ﷺ لباس نه وي اغوستی او دا کار نه سي کېدلای نو تنوخي نور هم پاته سو او رسول الله ﷺ پوهېدی چې دئ د دريمي علامې د ليدلو دپاره څنډېږي، نو يوه ورځ يې ورته و ويل: يا تنوخي! راسه، هغه هم ورغلی، رسول الله ﷺ چې پر مبارکو اوږو کوم پټو اچولی ؤ هغه يې کښته کړی او ويل: ورته وګوره دا دي هغه دريمه علامه ده چې ته د هغې د ليدلو دپاره څنډېږې، تنوخي هم هغه د نبوت مبارک مهر وليدی او ولاړی هرقل يې په ټولو علامو خبر کړی.

د هرقل اوس يقين سو چې محمّد ﷺ نبي دی، هغه علامې چې دئ پسي ګرځېدی هغه ټولي موجودي دي نو يې د قوم مشران را تول کړه او ويل: تاسي خبر ياست چې د محمّد ﷺ لښکر راغلی دی؟ هغو ويل هو، موږ هم د ده د جنګ دپاره تياري نيولې ده، د روم لښکر هم د وتلو دپاره تيار او آماده دی چې د مسلمانانو سره په تبوک کي وجنګيږي، هرقل چې د قوم او لښکر د مشرانو سره يو ځای دی و ويل: غوږ ونيسی: تاسي ټوله خبر ياست او پوهېږی چې زه په إنجيل او تورات کي ډېر معلومات لرم، قوم ويل: هو، دا رامعلومه ده، هرقل ويل: او په دې هم خبر ياست

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو نبي پاته دی او تر اوسه نه دی پیدا سوی، په والله د هغه نبي ټولې علامې پر محمّدﷺ موافقي او برابري دي، نو زه تاسي ته دعوت درکوم چي پر ده ایمان را وړی او مسلمانان سی، د هرقل قوم انکار وکړی ویل: اسلام نه قبلوو، هرقل ویل: چي دا نه قبلوی نو مي دوهمه خبره عملي کړی هغه دا چي محمّدﷺ نبي دی خوک جنګ نه سي ور سره کولای چي نه مسلمانیږی نو جزیه ورکړی، قوم ویل دا زموږ دپاره عیب او پېغور دی، موږ په دنیا کي تر ټولو لوی او قوي دولت یو او اوس و ده ته جزیه ورکړو؟ خلک به څه وایي؟ دا نه سي کېدلای، نور خلک موږ ته جزیه را کوي موږ به مسلمانانو ته جزیه ورکوو؟ هرقل ویل: نو مو و دریم کار ته را بولم او زما سره نو بیا بېله دغه بله خبره نسته، قوم ویل: هغه څه شي ده؟ هرقل ویل: جنګ مه ور سره کوی په والله ماته او شکست درکوي، قوم ویل: دغه آخري خبره دي منو هو، په دې کي دي اطاعت کوو، دلته نو د روم لښکر ته اوامر صادر سوه چي جنګ ته به نه وزی، دا هغه د روم د لښکرو د نه وتلو او د پاشل کېدلو سِر او سبب ؤ.

هلته رسول اللهﷺ او مسلمانان د روم د لښکر د راتګ انتظار کوي چي اوس به د جنګ دپاره راسي، مګر دلته د روم لښکر د هرقل په امر او د قومو د مشرانو په مشوره د وتلو او جنګ کولو څخه منعه سوا و نه غواړي چي ور ووزي.

د رسول اللهﷺ له طرفه بیا حال ورغلی چي را ووزی، په جواب کي ورته و ویل سوه: که ته دلته یوکال انتظار وکړې موږ نه در وزو او ستا سره نه جنګیږو، رسول اللهﷺ هم په دغومره کفایت وکړی او هلته په تبوک کي د نولسو ورځو په شا وخوا کي پاته سو او ټولو خلکو دا خبر واورېدی چي رسول اللهﷺ د روم سره د جنګ کولو دپاره تبوک ته راغلی ؤ چي تبوک هم اصلاً د روم مځکه وه، تبوک یې هم ونیوی او هغه منطقې چي د تبوک پر شا وخوا وې هغه یې هم تر خپل تسلط لاندي را وستې، د روم د لښکر د راتلو انتظاریې هم ډیر وکړی، خو د روم لښکر دا هیڅ نه کړه قبوله چي د دوی سره جنګ وکړي، دا خبر په ټولو عربو کي په ښکاره ډول سره نشر سو چي بني أصفر د محمّدﷺ څخه وبېرېدل (په هغه وختو کي رومیانو ته بني أصفر ویل کېدل او نن ورځ اروپایان ورته ویل کیږي) رسول اللهﷺ په دغه سره کفایت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي او هغه مقصد حاصل سو چي روميان و بېرول سوه، بيا نو رسول الله ﷺ مديني منورې ته په رجوع کولو سره امر وکړی، ځکه هغه اساسي هدف او مقصد حاصل سو.

د دغې غزاء او دغه وتلو څخه دوه اساسي مقصده وه، يو دا چي دغه دين يوازې دعربو دپاره نه دی بلکه د ټولو انسانانو دپاره دی او بل دا چي هغه د روم د حملې مخه ونيول سوه، د اسلام او مسلمانانو درجه او مقام داسي اندازې ته ورسېدل چي د روم پاچا هم ځني بيرېږي، او دا کار د دې سبب سو چي په ډلو ډلو خلک راتله او اسلام ته داخلېدل، ځکه خلکو وليدل چي د مسلمانانو څخه روميان هم بيرېږي.

مديني منورې ته رجوع

اسلامي لښکر د تبوک څخه د نصرت او کاميابۍ په حالت کي بيرته د مديني منورې پر طرف رهي سو، الله جل جلاله مسلمانان د جنګ د مشکلاتو څخه وساتل، د دښمن له طرفه هيڅ ضرر او تاوان نه ور ورسېدی او په لار کي څه واقعات پېښ سوه چي په تفصيل سره به درته بيان سي.

۱ – ابو رَهَن رضي الله عنه چي د غفار د قبيلې دی وايي: موږ پر لاري رهي وو څو پر رسول الله ﷺ زحمه، ګڼه ګونه او تنګېدل شروع سوه يعني: ډير خلک په جمعه واري او يو ځای د رسول الله ﷺ پر شا وخوا رهي وه او زه هم په دغو خلکو کي وم، ابو رَهَن رضي الله عنه وايي: په دغه وخت کي پر ما خوب غالبه سو او پرېشانۍ يو وړم، پر بوده سپور يم او بيده سوم، په دغه خوب کي چي په ځان هيڅ نه وم خبر زما بوده د رسول الله ﷺ د بوده سره پر څنګ يا بغل رهي ؤ، په دغه خوب کي مي يو آواز يا کښهاری واورېدی چي و مي کتل هغه زما بوده د رسول الله ﷺ مبارکه پښه ور زخمي کړې وه، رسول الله ﷺ په چلاخه يا قمچينه و وهلم، ابو رَهَن رضي الله عنه وايي: زه ويښ او متوجه سوم، خو د دوهم وار دپاره بيا بيده سوی وم او بيا زما بوده د رسول الله ﷺ مبارکه پښه ور وګرږل، وايي: زه ډير و بېرېدم او د بيري په سبب د لښکر شا ته ولاړم، بيا چي لښکر د راحت دپاره واړول ما د مسلمانانو پسونه رهي کړه پيايم يې چي ماړه سي، خو د دغه کاره څخه زما اصلي مقصد دا ؤ چي ځان ګوښه او تهام کړم چي رسول الله ﷺ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موضوع هېره کړي.

کله چې بېرته لښکر ته راغلم نو مې پوښتنه وکړه چې چا خو به زما پوښتنه او طلب نه وي کړی؟ راته و ويل سوه چې رسول الله ﷺ ستا پوښتنه کول. وايي ډېر وارخطاء سوم اصلاً زه د دغه شي څخه بېرېدم او ځان مې پټاوه. و بېرېدم چې زما په باره کې وحيِ او قرآن نه وي نازل سوی ځکه د رسول الله ﷺ پښه مې ور زخمي کړې وه، نو بېا رسول الله ﷺ ته ور وستلم او زه ډېر په بېره کې يم، رسول الله ﷺ را ته و ويل: يا ابا رَهن! خوږ دي کړم زخمي دي کړم، ما عذرکاوه چې يا رسولَ الله! عفوه را ته وکه د الله جل جلاله څخه زما دپاره بخښنه وغواړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا ابا رَهَن! ما په چلاخه يا قمچينه و وهلې دغه چلاخه واخله او ما په ووهه ځکه ستا قصد او إراده نه وه چې ما خوږ کړې ستا له طرفه په بېخبري او نا فهمي کې دا کار پېښ سو او ما و وهلې نو چلاخه واخله او ما و وهه، ما ويل: يا والله هغه مې در بخښلې دي يا رسولَ الله!

ورونو! هر انسان په دې شرط چې متعَصِّب نه وي که په دقيق نظر د رسول الله ﷺ و ادب او اخلاقو، عدل او مساوات، ښې ګذارې او معاملې ته وګوري بېله اختياره به و وايي: (أشهد أنّ محمّداً رسولُ الله) دا څنګه اخلاق دي؟! د روم پاچا ځني بېرېږي او دی ﷺ په خپله بېله دې څخه چې د الله جل جلاله رسول دی د جزيرةُ العرب د پاچا په درجه کې هم دی، بيا هم خپل يوه ملګري ته يا د لښکر و يوه عادي فرد ته چلاخه ورکوي چې ما و وهه او هغه ويل: يا والله ما دغه وهل در بخښلي دي.

بيا رسول الله ﷺ امر وکړی چې ده ته دې څه مال او پسونه ورکول سي، ابو رَهن رضي الله عنه وايي: دا هغه اول مال دی چې زه يې خاوند او مالک وګرځېدم، يعني: غريب وم شئ مې نه درلودی او د اول وار دپاره د مال خاوند سوم او وايي: الله جل جلاله په دغه مال کې برکت را واچاوه او ډېرېدی او بيا رسول الله ﷺ پوښتنه را څخه وکړه ويل: يا ابا رَهن! ستا له قومه يعني: د غِفار د قبيلې څخه څوک پاته سوي دي؟ ما ور ياد کړه چې فلانئ او فلانئ، بيا يې و فرمايل: ستا د قوم هغه ځک خلک نه وينم، ما ويل يا رسولَ الله! هغه پاته سوي دي، بيا يې و فرمايل: هغه کو تاه قده او غنم رنګه خلک چيري دي؟ ما ويل يا رسولَ الله! په مورِکې داسي کو تا ه قده خلک نسته،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ وفرمایل: یا په تاسي کي کوم نا ه قده او غنم رنګه خلک وه او هغه اوس نسته، سبحان الله! په دیرشو زرو نفرو کي رسول الله ﷺ ته ور معلومیږي چي ځوک سته او ځوک نسته.

ابو رَهن رضی الله عنه وایي: ما ورته وویل: یا رسولَ الله! هغه خلک د غِفار د قبیلې نه دي، هغه د أسلم د قبیلې دي او زموږ حُلفاء دي چي زموږ سره دي لیدلي دي هغه هم پاته سوي دي، بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: هغه د عزت خاوندان هغه خلک چي ماته را نژدې دي هغه مهاجرین، انصار، غِفار او أسلم دي، دغه هغه خلک دي چي ما د دوی پاته کېدل نه غوښتل، ځکه دغو خلکو د رسول الله ﷺ په حضور درجه درلودل.

او د دې خبرو څخه د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چي هغه پاته نفرو ته دا خبر ور ورسیږي چي ستاسي درجه او مقام تر دې لوړ دي چي تاسي دي پاته سی، اصلاً دا و هغه پاته قومو ته تعلیم او ښوونه وه.

۲ - لښکر رهي دی او د شپې یې یو ځای واړول، عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وایي: د شپې مي د کِندلو آواز تر غوږ سو، وایي ور ولاړ سوم چي په دغه نیمه شپه او موږ په لار او سفر کي یو او مځکه کِندل کیږي! دا څه پېښه ده؟ نو د کِندلو طرف ته ور رهي سوم، و مي لیدل چي عبدالله ذوالبُجادَین رضی الله عنه وفات سوی دی او هغه ځوک چي دئ رضی الله عنه ښخوي هغه رسول الله ﷺ، ابوبکر الصِدّیق او عمر فاروق رضی الله عنهما دي، په حیرت کي سوم چي دا کوم شرف دی؟ رسول الله ﷺ دننه په قبر کي ولاړ دی او هغه چي جسد ورکښته کوي ابوبکر او عمر رضی الله عنهما دي، سبحان الله! رسول الله ﷺ یې په خپله ښخوي؟ عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وایي: ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل چي وې فرمایل:

«اللَّهمّ إنّي أمسَیتُ رَاضیًا عَنهُ فَارضی عنه»

الٰهي زه د ده څخه نن شپه راضي وم ته ځني راضي سې.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وایي: ما ویل کشکي زه د دغه قبر خاوند وای، دا کومه خوشبختي، کومه درجه، کوم شرف دی؟ چي رسول الله ﷺ وایي: الٰهي زه ځني راضي یم او ته ځني راضي سې او په خپله رسول الله ﷺ یې د ابوبکر او عمر رضی الله عنهما په ملګرتیا ښخوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ذو البُجادین د هغو خلکو څخه دی چې په خپل قوم او قبیله کې د مسلمانېدلو په سبب دمشرکانو له طرفه ډېر آزارېدی، د ده پلار مړ ؤ او دئ د خپل اکا سره اوسېدی، کله چې دئ مسلمان سو اکا یې د ده مال ټول ځني واخیستی او کله چې ده غوښتل چې هجرت وکړي هیڅ شئ یې نه درلودی بېله یوې زړې او زیږې شړیه چې په عربي کې (بُجاد) ورته ویل کیږي ځکه ټول شیان کفارو بلکه د ده اکا ځني اخیستي وه، نو ده د هجرت په وخت کې دغه یوه زیږه شړۍ درلودل حتّی نور د اغوستلو کالي یې هم نه درلودل، نو یې دغه شړۍ ګنګ کړه، لوړ ځیګر او اوږې یې لڅې وې، کله چې بیا مدینې منورې ته ور نژدې سو دغه شړۍ یې نیمئ کړه نیمه یې ګنګ کړه او نیمه یې لوړه پر اوږو واچول، نو ځکه ده ته ذوالبُجادین وویل سوه او دغه یې لقب سو یعني (د دوو شړیو خاوند) هغه یې د هجرت حال ؤ او دغه اوس یې د وفات حال دی، د مدینې منورې او تبوک تر منځ په لار کې ښخ کړل سو.

۳ – لښکر پر لار رهي دی د رسول الله ﷺ او لښکر په مخه عقبه ورغله (عَقَبَه) هغه لوړ ځای یا هغې لوړې ته ویل کیږي چې نه لوی غر وي او نه غونډۍ، بلکه د دغو دوو په منځ کې یوه لوړه ده چې لاښ هم لري، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه دغې لوړې ته خېژم او څوک دې نه پسې راځي، د اصحاب کرامو څخه فقط دوه نفره ور سره ملګري دي چې یو یې عمّار بن یاسر رضی الله عنه دی او بل یې حذیفه بن یمان رضی الله عنه دی، عمّار بن یاسر رضی الله عنه یې د اوښ مهار نیولی دی او حذیفه بن یمان رضی الله عنه ترشا په پسې دی، رسول الله ﷺ تر لښکر د مخه سو عقبه یا هغې غونډۍ ته ور ورسېدی عمّار او حذیفه ور سره دي او دغه لوړې ته وختل، نور لښکر په لاندې شېله کې تېرېږي.

رسول الله ﷺ پر دغه لوړه و درېدی او لښکر ته ګوري چې د ده ﷺ مخ ته تېرېږي، لښکر تر نظر باسي د لښکر نظم او انظباط ته ګوري، دلته بیا د منافقانو یوه ډله چې د بني تمیم د قبیلې څخه وه، په ظاهره نوي مسلمانان سوي دي او په زړو کې پر هغه خپل کفر دي، هغو په خپل منځ کې سره و ویل: په والله سړئ بل وار پر دغه حال په لاس نه درځي (چې مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ) ویل: د اول وار دپاره د لښکر څخه جلا سوی دی، ځکه دئ ﷺ همېشه د لښکر په منځ کې وي مورږ نه سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور رسېدلای او اوس فقط دوه نفره ور سره دي، موږ به هم ورسو او دغي لوري ته به ور وخېژو هلته به پر را ټول سو ځای به پر تنګ کړو او له دغي لوري څخه به يې را واچوو او و به وژل سي، نو د بنو تميم د قبيلې څخه دوولس يا څوارلس نفره منافقان سره يو ځای سوه مولونه يې و وهل هغه لوري ته ورغله او ور خيژي، رسول الله ﷺ دوی وليدل او ډېر زيات په قهر سو.

حذيفه بن يمان رضي الله عنه وايي: د رسول الله ﷺ په مخ کي مي د قهر او غضب علامې وليدلې او دا نادره پېښېدل چي رسول الله ﷺ ته دي قهر ورسي او هغه هم په داسي اندازه چي د ده ﷺ پر مخ او چهره دي معلوم سي، حذيفه رضي الله عنه وايي: زما خيال سو چي د رسول الله ﷺ قهر په دې سبب ؤ چي د ده ﷺ له امره څخه يې مخالفت وکړی ځکه رسول الله ﷺ ويلي وه: څوک دي نه پسي راځي او دوی راغله، وايي: زه د هغو نفرو طرف ته په تلوار او چابکي ور رهي سوم چي د راتګ څخه يې منعه کړم او ورته و وايم چي ولاړ سی، په دغه وخت کي زما سره فقط يوه لکړه را سره وه او د دغو نفرو طرف ته په ځغستا ورغلم، سبحان الله! هغه د منافقانو ډله د دغه يوه نفره څخه و بېرېدل وايي: کله چي يې زه وليدم چي د دوی پرطرف د لکړي سره ور رهي يم بيرته پرشا ولاړل او وتښتېدل، زه بيرته و رسول الله ﷺ ته راغلم، رسول الله ﷺ راته و ويل: يا حذيفه! ته خبر يې چي د دوی څه نيت او إراده وه؟ ما ويل: يا، يا رسولَ الله! ويل: يا حذيفه! د هغو مقصد دا ؤ چي ما پر دغه لوړه تنګ او يوه طرف ته کړي او بيا مي لاندي واچوي، يعني: د دوی مقصد دا ؤ چي ما و وژني او بيا رسول الله ﷺ راته و ويل: يا حذيفه! تا و پيژندل چي څوک وه؟ ما ويل يا، يا رسولَ الله! هغو مولونه وهلي وه مګر د آسانو د علامو څخه يې دا معلومېدل چي د بني تميم د قبيلې څخه وه، رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه فلانئ او فلانئ او فلانئ وه د ټولو نومونه يې ورياد کړه، يو يو يې حذيفه رضي الله عنه ته وروښوول، حذيفه رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! د دوی قبيلو ته نفر نه ورلېږې چي هره قبيله هغه خپل نفر و وژني او سر يې را ٓ وړي؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا، چي خلک و نه وايي: محمّد ﷺ خپل ملګري وژني، نبي الرّحمه ﷺ دغه خلک هغه د دوی د دغه بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیته او بده حرکته سره سره بېله سزاء او جزاء ور کولو پرېښوول. صلوٰة الله و سلامُهٗ علیه نو حذیفه بن یمان ﷺ د رسول الله ﷺ د سر او پټ راز ساتونکی ؤ او دغه منافقان هغه ته ور معلوم وه حتّی د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته چې به مسجد نبوي ته جنازه را وړل سوه او حذیفه ﷺ به حاضر ؤ خلکو به ده ته کتل، که به حذیفه ﷺ پر هغه مړي د جنازې لمونځ آداء کاوه نورو خلکو به هم د جنازې لمونځ پر کاوه او که به حذیفه ﷺ د هغه د لمانځه څخه انکار وکړی خلک به پوه سوه چې دغه سړئ منافق دی، هغو به هم د جنازې لمونځ نه پر کاوه ځکه رسول الله ﷺ د دغو او نورو منافقانو نومونه حذیفه ﷺ ته ویلي او ورښوولي وه او دا یې هم ورته ویلي وه چې دغه خلک چا ته مه ورښوه، نو ځکه حذیفه ﷺ ته کاتمُ السِّرِ رسولِ الله ﷺ ویل کیږي، دغه د عقبې حادثه په قرآن مجید کي ذکر سوې ده الله ﷻ فرمایي:

﴿وَهَمُّواْ بِمَا لَمْ يَنَالُواْۚ﴾ [التوبه:۷۴]

یعني: دوی د هغه شي قصد او إراده وکړه چې دوی نه ور ورسېدل، دوی د عقبې څخه د رسول الله ﷺ د را اچولو قصد کړی ؤ، مګر خپل مقصد ته نه ورسېدل، دغه آیات شریف تر آخره د دغو نفرو په باره کي نازل سوی دی.

۴ - بیا هم لښکر مخ پر مدینه منوره رهي دی څو داسي ځای ته ورسېدل چې یو منزل لار مدینې منورې ته پاته وه، له دغه ځایه رسول الله ﷺ مالک بن دُخشُم او مَعَن بن عدی ﷺ د دوو نورو نفرو سره و یوه ډېر عجیب کار ته ولېږل چې رسول الله ﷺ د اول وار دپاره داسي کار کوي، هغه دا چې دغه دوه نفره یې ولېږل چې د مدینې منورې د مساجدو څخه یو مسجد وسوځي او ونړوي، دا مسجد هغه مسجد ضِرار ؤ چې منافقانو د بدو مقاصدو دپاره جوړ کړی ؤ او قصه یې مخ کي درته بیان سوې ده.

۵ - رسول الله ﷺ دغه آخري منزل ته را ورسېدی او په دغه آخري منزل کي د مدینې منورې تر رسېدلو د مخه یوه بله واقعه هم پېښه سوه، هغه دا چې د سهار د لمانځه پر وخت رسول الله ﷺ د مسلمانانو د نظره څخه لیري سو، د حاجت د آداء کولو دپاره لیري منطقې ته تللی ؤ او ځنډېدی، مسلمانان د رسول الله ﷺ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار دي چي لمانځه ته به راسي خو رسول الله ﷺ وځنډېدی قریبه ده چي لمر را وخېژي بیا هم رسول الله ﷺ نه راغلی، خلک نه پوهېږي چي څنګه وکړي؟ اوس بېله رسول الله ﷺ لمونځ آداء کړي؟ او که د رسول الله ﷺ انتظار وکړي؟ او که انتظار کوي ښايي لمر را وخېژي او که لمر را وختی د سهار د لمانځه وخت تېر سو. نو صحابهٔ کرام پر دې متفق سوه چي الله جل جلاله لمونځ پرخپل وخت فرض کړی دی او دا نه ده جائزه چي لمر را وخېژي او موږ لمونځ نه وي کړی، صحابهٔ کرامو عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه د مخه کړی چي د دوی د لمانځه امامت وکړي. عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه هم په لمانځه شروع وکړه، اول رکعات لمونځ يې آداء کړی پر دوهم رکعات رسول الله ﷺ راغلی او په عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه پسي يې اقتداء وکړه، کله چي خلک د لمانځه څخه فارغه سوه وې لیده چي رسول الله ﷺ ولاړ دی او هغه تېر سوی رکعات لمونځ پوره کوي، خلک په بېره او تشویش کي سوه چي دا مو څنګه کار وکړی رسول الله ﷺ موجود ؤ موږ ولي بېله هغه لمونځ آداء کړی؟ ولي مو د هغه انتظار نه کاوه؟ او دا څنګه کېدلای سي چي یو څوک دي د رسول الله ﷺ امامت وکړي؟ د مسلمانانو په زړوکي دغسي تشویشونه پیدا سوه او دوی ته يې تکلیف ورکاوه، کله چي رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو وې فرمایل:

«أَحسَنتُم وَأَصَبتُم» ښه مو وکړه او حق ته ورسېدلاست.

پرخپل وخت د لمانځه آداء کول تر انتظار ښه او بهتر دي، دا پر خپل وخت د لمانځه د آداء کولو درجه ده حتّی د رسول الله ﷺ انتظار هم نه دی لازم او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا ما تر دغه د مخه نه وه درته ویلي؟ چي تر هغو نه قیامت کیږي تر څو یو ستاسي د خپل نبي امامت و نه کړي.

تاسي پوهېږی چي د دغه څخه مقصد څه دی چي د اُمت څخه دي یو نفر د خپل نبي امامت کوي؟ دا ډېره مهمه خبره ده، د دې کار څخه مقصد دا دی چي دغه دين پوره سو یا مخ پر پوره کېدلو دی او دین چي پوره سي د رسول او نبي وظیفه پای ته رسیږي او له دنیا څخه رحلت کوي، نو خود په امت کي یو بل داسي څوک په کار دی چي د دعوت او جهاد مسئولیت پر غاړه واخلي، لکه څرنګه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ په غیاب کې د لمانځه امامت بل چا ته پاته کېږي، دغه رنګه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته باید د اسلام ټول مسئولیتونه د یو چا پر غاړه وي چې هغه ته د رسول الله ﷺ خلیفه یا امیرالمؤمنین ویل کېږي، دین باید هیڅ وخت بېله امیره او بېله سرپرسته نه سي پاته.

سبحان الله! رسول الله ﷺ دغه واقعه د هغې تر پېښېدلو د مخه بیان کړې وه، نو عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه هغه څوک دی چې د رسول الله ﷺ امامت یې کړی دی، په یوه روایت کې ویل کېږي چې ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم د رسول الله ﷺ د ناروغۍ په وخت کې د رسول الله ﷺ امامت کړی دی، مګر د عبدالرّحمٰن بن عوف رضی الله عنه د لمانځه او امامت روایت واضح او صریح دی او دا چې یو امتي د رسول الله ﷺ امامت کوي د دې څخه مقصد او معنٰی دا ده چې د الله جل جلاله له طرفه دین پوره کېږي او کاملېږي، اوس نو ستاسي څخه باید یو څوک د تبلیغ او دین نشرولو امانت پر غاړه واخلي او دغه امانت اوس تاسي ته درسپارل کېږي.

رسول الله ﷺ و اصحابِ کرامو ته داهم و فرمایل: په مدینه منوره کي داسي خلک سته چې تاسي داسي تګ نه دی کړی او نه ترکومي شېلې تېر سوي یاست مګر هغه نفر ستاسي سره وه او هغو لره هم دغومره أجر او ثواب دی لکه ستاسي أجر او ثواب، صحابهٔ کرامو و ویل: یا رسولَ الله! هغه خلک په مدینه منوره کي دي او را وتلي هم نه دي او ثوابونه یې زموږ د ثوابو پر اندازه دي؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، هغه خلک خپل واقعي عذر بند کړي وه. یا پاته کړي دي.

ورونو! هغه انسان چې په واقعي او حقیقي عذر سره معذوره وي او کوم د خیر کار د هغه عذر په سبب څني پاته سي هغه لره پوره أجر او ثواب ورکول کېږي، د ده پر نیت معامله ور سره کېږي، د یوه واقعي عذر په سبب د خیر د کاره څخه پاته کېدل هیڅ أجر او ثواب نه کموي او دا د رسول الله ﷺ له طرفه زېری دی: که یو انسان ته عذر پېښ سو هغه ته د خپل نیت ثواب پوره ورکول کېږي، علماء کرام وایي:

که د یو چا عادت وُ چې په دوشنبې او پنجشنبې یې روژه نیول او بیا یې د سفر یا مرض په سبب د دغو ورځو روژه و نه نیول ده ته د هغه روژو ثواب ورکول کېږي، لکه ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه روژې نیولې وي، که یو چا د خیرات او صدقې ورکولو عادت درلودی بیا غریب سو په لاس کې یې څه نه درلودل، بیا هم هغه ثواب ورکول کیږي، دغه قسم د نورو ټولو عبادتو ثواب ورکول کیږي، دا د الله جل جلاله رحمت او مهرباني ده که یوه انسان د خیر او ښو کارو عادت درلودی او بیا په یوه عذر هغه کارونه ځني پاته سوه ده ته کامل او پوره أجر ورکول کیږي، لکه هغه کار چې یې پوره کړی وي، سبحان الله! تاسې د الله جل جلاله لطف او کرم ته متوجه یاست؟ چې پر خپلو بندګانو څومره مهربانه دی؟

رسول الله ﷺ چې د لیرې څخه د مدینې منورې علامې ولیدلې نو یې وفرمایل: دغه طابه ده او هغه اُحُد دی، اُحُد داسې غر دی چې موږ خوښ لري او موږ یې خوښ لرو، نو اُحُد مشرفه غر دی.

د مدینې منورې خلک د رسول الله ﷺ په را تګ سره ډیر خوشاله وه ښځو او نجونو، هلکانو او ماشومانو د رسول الله ﷺ په را تګ سره خوشالي کول، د رسول الله ﷺ او لښکر مخ ته ورووتل او دغه ترانه یې ویل:

طلع البدرُ علینا من ثنیات الوداع   وجب الشکر علینا ما دعا لله داع

رسول الله ﷺ د رجب په میاشت کې د تبوک غزاء ته وتلی ؤ او د روژې په میاشت کې مدینې منورې ته را ورسېدی، د دغه سفر ټوله موده پنځوس ورځې وه، چې شل ورځې یې په تبوک کې تیرې کړې او نوره موده یې په تګ او را تګ کې تېره سوه، دغه غزاء د رسول الله ﷺ آخرنۍ غزاء ده، تر دغه وروسته بیا رسول الله ﷺ بله غزاء نه ده کړې.

دغه غزاء په دغه خپلو خاصو شرائطو چې ګرمي وه او لار لیرې وه، غریبي او مفلسي وه د دنیا د لوی قوت او طاقت سره جنګ ؤ، د الله جل جلاله له طرفه یو سخت او لوی امتحان ؤ چې په دغه امتحان سره واقعي مومنان د منافقانو څخه جلا او کامیابه سوه او دا د الله جل جلاله قانون دی چې په دغسې امتحانو سره صادق له کاذبه څخه جلا کوي، واقعي مومن د منافق څخه جلا کوي، الله جل جلاله فرمایي:

﴿مَّا كَانَ ٱللَّهُ لِيَذَرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ ٱلْخَبِيثَ مِنَ ٱلطَّيِّبِ﴾ [آل عمران: ۱۷۹].

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: الله ﷻ داسي نه دی چي مومنان پر دغه نا معلومه حال چي دغه اوس تاسي پر هغه باندي یاست پرېږدي، ترڅو چي الله ﷻ نا پاکه د پاکو څخه جلا نه کړي او په خپله خلکو ته صادق او کاذب ور معلوم نه سي.

ورونو! لکه څرنګه چي په دنیا کي د کفارو دپاره آرام او هوسا ژوند د دې دلیل نه دی چي دوی د الله ﷻ په دربار کي خوښ او مقبول دي همدارنګه مخلصو مسلمانانو ته د آفتو او مصیبتو راتله (لکه د اُحُد په غزاء او نورو کي) د دې دلیل نه دی چي دوی د الله ﷻ په دربار کي مغضوب او مقهور دي، بلکه اصلي خبره دا ده چي الله ﷻ مسلمانان بېله امتحانه نه پرېږدي، ځکه که انسانان بېله امتحانه پاته سي په دغه صورت کي به ډېرو کفارو د نفاق پر قسم د اسلام کلمه ویلای او د مسلمانانو سره به یې ګډ ژوند کولای، چي د دوی د دغه ظاهري حالاتو په لیدلو سره چا دوی ته منافق نه سوای ویلای نو ځکه دا لازمه ده چي الله ﷻ په هغه وخت او تر هغه وروسته په نورو وختو کي داسي حالات او واقعات پېښ کړي چي د هغو په واسطه سره پاک او نا پاک، اومه او پاخه سره جلا سي، صادقه مومنان او منافقان سره وپېژندل سي.

نو دغي غزاء ته هم هر هغه څوک چي صادق مومن ؤ ووتی او د دغي غزاء څخه پاته کېدل د نفاق علامه وه، نو ځکه هر څوک چي به رسول الله ﷺ ته وریاد کړل سو چي فلانئ پاته سوی دی، رسول الله ﷺ به و فرمایل: پرې یې ږدی که خیر پکښې ؤ درپسي را به سي او که بېله دغه څخه بل شئ ؤ الله ﷻ ځني بېغمه کړلاست، د دغي غزاء څخه بل څوک نه سوه پاته، یا داسي کسان پاته سوي وه چي واقعي عذر یې درلودی، یا هغه کسان پاته سوي وه چي الله ﷻ او رسول الله ﷺ ته یې درواغ ویل، چي هغه منافقان وه او دغه د درواغو په عذرو یې ځانونه پاته کړل، یا خو هغه کسان وه چي هیڅ اجازه یې و نه غوښتل او پاته سوه.

مګر هو هلته څو نفره صادقه مسلمانان هم وه چي بېله عذره پاته سوي وه او دا هغه کسان دي چي الله ﷻ مبتلاء او امتحان کړه او بیا یې د دوی توبه قبوله کړه، چي تفصیل به یې په وروسته کي درته راسي.

کله چي رسول الله ﷺ مدیني منورې ته ورسېدی اول مسجد نبوي ته ورغلی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته یې دوه رکعاته لمونځ آداء کړی، اوس نو هغه خلک چې له دغې غزاء څخه پاته سوي وه و رسول الله ﷺ ته راځي او خپل عذرونه وایي. خو هلته په مسجد کې (۷) نفرو خپل ځانونه د مسجد په پایو یا عمودو پوري تړلي وه. او ویل: موږ د رسول الله ﷺ څخه پاته سوي یو موږ به هیڅوک نه خلاصوي ترڅو چې رسول الله ﷺ مو په خپل لاس نه کړي خلاص، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه به یې تر هغو خلاص نه کړم چې الله جل جلاله د دوی توبه قبوله نه کړي، څرنګه چې د دوی توبه په صدق او اخلاص سره وه الله جل جلاله د دوی توبه قبوله کړه او عفوه یې ورته وکړه.

د دغو اوو نفرو په باره کې چې ابو لُبابه او د ده ملګري وه آیاتونه نازل سوه، الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَءَاخَرُونَ ٱعۡتَرَفُواْ بِذُنُوبِهِمۡ خَلَطُواْ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَءَاخَرَ سَيِّئًا عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾ ﴾. [التوبه:۱۰۲]

ژباړه: ځیني نور خلک دي چې پر خپلو ګنهو یې إقرار او إعتراف کړی دی، دوی نېک عمل د بل بد عمل سره ګډ کړی دی (نېک عمل یې توبه او پښېماني ده) او (بد عمل یې د جهاد څخه پاته کېدل دي) نو دوی بد هم وکړه او بیا یې ښه هم وکړه، قریبه ده چې الله جل جلاله به د دوی توبه قبوله کړي، بېشکه چې الله جل جلاله بخښونکی او د ډېر رحم خاوند دی.

علماء کرام وایي: کله چې الله جل جلاله د یوه شي په باره کې د عَسٰی لفظ و فرمایي یعني: واجب سو، نو په قرآن کریم کې د عَسٰی د کلمې ترجمه او معنٰی څه شی سوه؟ واجب او لازم سو، که څه هم اصلاً په عربي کې د عَسٰی ترجمه یعني: قریبه او نژدې ده، خو علماء کرام وایي: د الله جل جلاله له طرفه د عسٰی د لفظ استعمال د وجوب او لزوم په معنٰی سره دی. نو په دغه آیات شریف کې چې الله جل جلاله فرمایي:

﴿ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡ ﴾

یعني: پر الله جل جلاله لازمه ده چې د دوی توبه قبوله کړي.

نو الله جل جلاله دوی ته عفوه وکړه. بیا نو دغو اوو نفرو خپل ټول مالونه و رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ ته راوړل او ویل: یا رسول الله! هغه چې موږ یې پاته کړو هغه دغه زموږ مالونه وه، په دغو خپلو مالو مشغوله وو، نو زموږ د توبې څخه یو هم دا دی چې موږ تر دغه خپل ټول مال تېریو نه یې غواړو، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه نه یم امر کړه سوی چې ستاسي مالونه واخلم ما ته فقط ستاسي د ایله کولو امر وکړل سو، خو دوی زاری کوي او وایي: یا رسولَ الله! دغه مالونه زموږ د فتنې سبب وګرځېدل را څخه قبول یې کړه، نو رهم زاری کوي څو د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمایي:

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾﴾. [التوبه: ۱۰۳]

یعني: د دوی د مالو څخه صدقه واخله چې دوی د ګنهو څخه بنه پاک کړې او د هغې صدقې په سبب یې با برکته کړې او دوی ته د خیر دعاء وکړه، بېشکه چې ستا دعاء د دوی دپاره سکون او اطمینان دی او الله جل جلاله پوره اورېدونکی او پوره عالم دی.

بیا نو رسول الله ﷺ د دوی د مالو څخه لږ څه مال واخیستی او ویل: دا امر نه دی راته سوی چې ټول مال مو واخلم، ځکه الله جل جلاله فرمایي:

﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ ﴾

یعني: د دوی د مالو یو جزء واخله نه ټوله.

نو یې یوه حصه ځني واخیستل او نور یې وررَد کړه، دا هغه د دوی د توبې قبلېدل وه.

اوس نو منافقان و رسول الله ﷺ ته ورځي او د خپل پاته کېدلو په سبب و رسول الله ﷺ ته قِسم قِسم عذرونه وایي او رسول الله ﷺ هم د دوی عذرونه قبلوي که څه هم عذرونه یې غیر معقول او جوړي سوي بهانې دي خو رسول الله ﷺ یې قبلوي، دغه د دوی ظاهري خبري او قسمونه یې قبول کړه، د دوی دپاره یې د مغفرت دعاء وکړه او د دوی باطني حال یې الله جل جلاله ته پرېښاوه.

دغه ټول پاته سوي نفر څو نفره وه؟ د انصارو څخه هغه پاته سوي منافقان (۸۲) نفره وه او هغه چې د اعرابو څخه پاته سوي وه او عذرونه یې ویل چې د بني غِفار او نورو قبیلو څخه وه هغه هم (۸۲) نفره وه، مګر عبدالله بن اُبيّ بن سلول منافق او د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

له قومه د ده ډله ډېر نفر وه چي پاته سوي وه، د پاته سوو خلکو په جمله کي درې نفره نور هم وه چي يو يې کعب بن مالک ﷺ ؤ او دوه نور اصحاب کرام وه چي د اصحاب بدر څخه وه، د کعب بن مالک ﷺ قصه عجبه قصه ده، د ده د پاته کېدلو قصه په بخاري شريف او د احاديثو په نورو کتابو کي روايت سوې ده، راسی چي د کعب بن مالک ﷺ قصه په خپله ده ته پرېږدو چي را ته بيان يې کړي.

کعب بن مالک ﷺ خپله قصه په يوه ډېر اوږده حديث شريف کي روايتوي چي امام بخاري او امام مسلم دواړو روايت کړی دی، چي په هغه حديث شريف کي د کعب ﷺ دا قول راغلی دی چي وايي: په دغه وخت کي چي زه د دغي غزاء څخه پاته کېدم هيڅ وخت مي اقتصادي حالت تر دغه وخت ښه نه ؤ، سهار چي به له کوره را وتم د ځان سره به مي و ويل: زه هم بايد د خپل ځان ضروريات پوره کړم چي د مسلمانانو سره ووزم، خو کله چي به کور ته راغلم هيڅ به مي نه وه کړي، د ځان سره به مي و ويل: زه قدرت لرم پروا نه لري زه خپل ضروريات ډېر ژر برابرولای سم، په دغه خبرو ورځي راباندي تېرېدې خو چي خلک په رشتيا سره د وتلو دپاره تيار سوه او ما د ځان دپاره هيڅ نه وه برابر کړي، خو خلک د تبوک پر طرف رهي سوه بيا هم ما د ځان سره دا قصد وکړی: چي زه به هم پسي رهي سم او ځان به پسي ور ورسوم، (کشکي مي دغه کار کړی وای) خو دا مي هم و نه کړه، رسول الله ﷺ او لښکر ولاړی زه په مدينه منوره کي پاته يم، تر دې وروسته چي به هر وخت له خپله کوره دباندي را وتم ډېر به غمجن سوم، ځکه ما بېله هغو کسانو بل څوک نه ليدل چي يا به په منافقت کي ډوب وه يا يو معذوره سړئ چي الله جل جلاله به معاف کړی ؤ.

کله چي د رسول الله ﷺ د رجوع يا بيرته را تلو خبر را ورسېدی دلته نو هَم او غَم را باندي را وګرځېدل، د ځان سره به مي درواغ جوړول او ويل به مي چي سبا به د رسول الله ﷺ له قهره په څه شي سره ځان خلاصوم؟ او د خپلي کورنۍ د هر غړي سره به مي په دې باره کي مشورې کولې چي څه ورته و وايم؟ کله چي مي واورېدل چي رسول الله ﷺ را ورسېدی هغه باطلي او درواغ خبري ټولي را څخه ولاړې او دا مي قصد وکړی چي رشتيا به ورته وايم، بېله رشتيا څخه مي بل شئ نه خلاصوي، هو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درواغ ویلو سره په ظاهره څوک خلاصیږي خو دننه په زړه کي به زهیر وي.

کعبرضی الله عنه وایي رسول اللهﷺ ته ورغلم او سلام مي ورته و وایه، رسول اللهﷺ راته وکتل او د قهر تبسم یې راته وکړی، بیا یې و ویل: راسه، زه هم ورغلم او د دهﷺ مخ ته کښېنستم، ویل: څه شي پاته کړې؟ آیا تا د خپل ځان دپاره بوده نه ؤ رانیولی؟

کعبرضی الله عنه وایي: ما ویل هو، بوده مي را نیولی ؤ خو په والله که بېله تا څخه د اهل دنیا د هر چا په حضور کي کښېنستلی وای تا به لیدلي وای چي زه د هغه له قهره څخه په یوه عذر سره ځان خلاصوم، ځکه اللهﷻ داسي ژبه راکړې ده چي دلائل په ویلای سم، مګر په والله زه په دې پوهېږم که نن ورځ زه درواغ درته و وایم ته به زما څخه په هغه درواغو راضي سې، مګر قریبه ده چي الله به دي پر ما په قهر کړي او که مي رشتیا درته و ویل، هو، ته به مي په هغه کي ملامت کړې مګر په دغه رشتیا کي مي د اللهﷻ څخه دا امید دی چي عفوه به راته وکړي، په والله ما هیڅ عذر نه درلودی او ما هیڅ وخت دومره مال نه درلودی لکه په دغه ورځ چي ستا څخه پاته سوم، یعني: پاته کېدل مي د غریبۍ یا بل عذر په سبب نه وه، والله هیڅ عذر مي نه درلودی فقط إهمال، بې پروایي او ضعیفه همت ؤ چي زه یې پاته کړم.

رسول اللهﷺ و فرمایل: دغه سړي رشتیا و ویل، په دې کي اشاره وه چي کومو نورو نفرو چي عذرونه ویل درواغ یې ویل، مګر دغه سړي رشتیا و ویل او ویل ولاړ سه تر څو چي اللهﷻ ستا په باره کي حکم کوي، په خپله رسول اللهﷺ د ده په باره کي حکم و نه کړی، نه یې عفوه ورته وکړه نه یې کوم عِقاب او عذاب د ده دپاره مقرره کړی، ویل صبر وکړه تر څو چي اللهﷻ ستا په باره کي حکم کوي.

نو د دغو درو نفرو په باره کي چي کعب بن مالک، هلال بن اُمیه او مراره بن ربیع وه چي حق او رشتیا یې و ویل د سورةُ التوبه (۱۰۶) نمبر آیات نازل سو، اللهﷻ فرمایي:

﴿وَءَاخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ ٱللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾﴾

یعني: د دغو کسانو د جملې څخه چي د تبوک د غزاء څخه پاته سوي دي نور درې نفره دي (چي نومونه یې د مخه ذکر سوه) چي د اللهﷻ د حکم دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېښوول سوي دي، یا به الله جل جلاله دوی ته عذاب ورکړي یا به یې توبه قبوله کړي، د دوی په باره کې حکم وروسته ته معطله سو، کعب بن مالک رضی الله عنه وایي: ما هغه خپل حقیقت و وایه نو هوسا سوم، پرخپل قصور اوکو تا هې مي اعتراف وکړی خو زما قوم او کورنۍ راته راغله او ویل: سړیه! ټولو خلکو یو عذر و وایه او رسول الله ﷺ هم د هغو دپاره د مغفرت غوښتنه وکړه تا هیڅ داسي شئ نه کړی پیدا چي هغه د ځان دپاره عذر او بهانه وګرځوې؟ یو عذر پیدا کړه او ولاړسه هغه ورته و وایه، که رسول الله ﷺ ستا دپاره د بخښني طلب وکړی الله جل جلاله به عفوه درته وکړي.

کعب رضی الله عنه وایي دا خبري یې دومره ډیري راته وکړې چي دا إراده مي وکړه چي بیرته و رسول الله ﷺ ته ورسم او یو عذر ورته و وایم، کعب رضی الله عنه وایي: وَلَقَدْ أُوتِيتُ جَدَلاً. یعني: زما سره داسي ژبه وه چي دلائل مي په ویلای سوای، خلکو ته مي قناعت ورکولای سوای، په هرځای کي مي ځان په خلاصولای سوای، نو د دوستانو ډیر ویل په دې قانع کړم چي بیرته و رسول الله ﷺ ته ورسم او ژبه واړوم، خو بیا مي پوښتنه وکړه چي بېله ما بل چا هم دغسي خبره کړې ده؟ یعني: ویلي یې وي چي عذر مو نه درلودی فقط کاهلۍ پاته کړو، ویل هو، ما ویل: هغه څوک وه؟ ویل: هلال بن أمیه او مُراره بن ربیع، کعب رضی الله عنه وایي: داسي دوه صالح نفر یې را یاد کړه چي د اهل بدره څخه وه، د بدر غزاء ته حاضر سوي وه او اوس د تبوک څخه پاته سوي دي، نو ما د ځان سره و ویل: ما ته هم هغه را پېښېږي کوم چي دوی ته ور پېښېږي، هغه دوه د اهل بدر څخه دي زه هم د هغو سره یم.

نو د هغه خپلي رشتیا خبري څخه نه واوښتم، پسله څه وخته د رسول الله ﷺ د طرفه و ټول اهل مدینې ته امر وسو چي د دغو درو نفرو سره خبري کول منعه دي، هیڅوک به خبري نه ورسره کوي، کعب وایي: خلکو خبري را سره بندي کړې حتّی سلام ور واچوم جواب یې نه را کوي، کعب رضی الله عنه وایي: مځکه هم را ته بدله سوه هغه مځکه نه وه چي ما ته را معلومه وه، وایي: هغه دوه نفره چي په پاته کېدلو کي زما ملګري وه یعني: هلال بن أمیه او مُراره بن ربیع په خپلو کورو کي کښېنستل شپه او ورځ یې په ژړا تېرول، مګر ما صبر کړی ؤ بازار ته ځم، مسجد ته ځم خو هیڅوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري نه را سره کوي.

ورونو! دا امتحان دی د هغه انسان به څه حال وي چې په ټول ښار کې څوک خبري نه ور سره کوي؟ نه خپل نه پردئ. کعب رضي الله عنه وايي: بیا مې هم صبر کاوه. وايي: مسجد ته به ولاړم رسول اللهﷺ به پسله لمانځه د خپلو اصحابو سره ناست وُ ما به سلام ورته و وايه خو هيڅ زما د سلام جواب نه راکاوه، ما به رسول اللهﷺ ته کتل چې آیا زما د سلام جواب د شونډانو په ښورولو سره راکوي که یا؟ بیا به مې نږدې و رسول اللهﷺ ته نفل لمونځ کاوه او په لمانځه کې به مې رسول اللهﷺ ته د سترګو تر کونجانو کتل چې ما ته ګوري که یا؟

خو کله چې به زه په لمانځه مشغوله وم راته کتل به يې چې بیا به ما د دهﷺ و طرف ته وکتل مخ به يې را څخه واړاوه. څلوېښت ورځې پر دغه حال پاته سوم، کعب رضي الله عنه وايي: یوه ورځ د مدينې منورې په بازار کې رهي وم چې د شام د تاجرانو څخه يو سړئ چې له شامه يې ارتزاقي يا خوراکي مواد راوړي وه او د مدينې منورې په بازار کې يې خرڅول او د خلکو څخه پوښتني کوي چې کعب بن مالک به څوک را وښيي؟ خلکو زما و طرف ته اشاره وکړه چې هغه دی، نو دغه تاجر راغلی ما ته يې يو ليک راکړی او ويل: دغه ليک د غسان د پاچا له طرفه ستا دپاره دی، ليک چې مې خلاص کړي د غسان پاچا پسله سلام او احترامه راته ليکلي وه: موږ ته خبر را ورسېدی چې ستا ملګري ستا سره جفا وکړه، الله جل جلاله نه ته خوار کړی يې او نه يې ضائع کړی يې، موږ ته راسه چې عزت او احترام دي وکړو.

ورونو! دا ليک امتحان په امتحان کي وُ، په مدينه منوره کې ټولو خلکو مقاطعه ور سره کړې ده څوک خبري نه ور سره کوي او هلته بیا يو بل ښار يا بله منطقه ده د هغه پاچا يې دعوتوي او وايي: موږ ته راسه عزت او احترام به دي وکړو.

کعب رضي الله عنه وايي: دغه ليک چې مې و وايه د ځان سره مې و ويل: دا هم د الله جل جلاله له طرفه امتحان دی نو د دې دپاره چې په زړه کي مې شئ را و نه ګرځي او د دغه ليک سره مې تعلق نه سي پيدا ليک مې په تناره کي واچاوه او و مې سوځی، زه پر هغه خپل حال پاته يم، کله چې پر دغه حال څلوېښت ورځي را باندي تيري سوې د رسول اللهﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

له طرفه قاصد راغلی او ویل: رسول الله ﷺ دي امر کوي چي د خپلي ښځي څخه جلا سه، ما ویل: طلاقه یې کړم؟ یعني: امر یې کړی دی چي خپله ښځه طلاقه کړم؟

ورونو! دغه مسلمانان وه او دغه یې اطاعت ؤ، قصد او إراده یې کړې ده چي په هر کار سره امر کړل سي هغه عملي کوي، خپل ځان او خپل ژوند یې و الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته تسلیم کړي دي، قاصد ویل: یا، طلاقه وه یې مه بلکه ته ځني جلا سه یوازي ژوند کوه او هغه زما دوو ملګرو ته یې هم دغسي امرونه ور لېږلي وه، کعب رضي الله عنه وایي نو مي خپلي ښځي ته و ویل: ته د خپل پلار کره ولاړه سه هلته اوسېږه تر څو چي الله جل جلاله په دې موضوع کي فیصله کوي، ښځه مي هم ولاړل خو د ښځي کورنۍ او دوستان یې راغله او ویل: هلال بن اُمیه او مُراره بن ربیع خپلي ښځي په خپلو کورو کي ور سره پرېښوولې، فقط دوی ځني جلا سوه او تا له کوره وایستل! کعب رضي الله عنه و ویل: یا، هغه دوه په عمر ډېر دي مګر زه ځوان یم بیا به رسول الله ﷺ څه وایي؟ زما ښځه باید د خپل پلار په کور کي و اوسیږي، کعب رضي الله عنه یوازي په کور کي پاته سو، په تیرو ځلویښتو ورځو کي فقط دغه یوه ښځه وه چي د ده سره یې خبري کولې ځکه په کور کي ور سره وه او اوس هغه هم ولاړل، نو په کور او دباندي کي یوازي سو، کعب رضي الله عنه وایي: داسي حال ته ورسېدم چي توله دنیا راباندي تنګه سوه په خپل ځان کي نه ځایېږم، پنځوس ورځي کیږي چي نه څوک خبره راته کوي او نه مي چا ته خبره کړې ده، حتّی د سلام جواب هم څوک نه را کوي.

ورونو! دغه حال ډېر سخت او مشکل دی تاسي یې پر خپل ځان فرض کړی: په پنځوس ورځو کي دي هیڅا خبره نه وي در سره کړې حتّی خپله ښځه دی هم در څخه جلا سي او هلته بیا د خپل قُصور او کو تا هی په سبب د الٰهي عذاب بېره هم سته، نو هم دنیوي ژوند تریخ او په تکلیف سو او هم د الٰهي عذاب بېره موجوده ده.

کعب رضي الله عنه وایي: پسله پنځوسو ورځو ما په خپل کور کي د سهار لمونځ وکړی او په داسي حال کي وم چي هغه حال مي الله جل جلاله په قرآن مجید کي بیان کړی دی او فرمایي:

﴿حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ﴾. [التوبه: ۱۱۸]

ژباړه: دغه خلک تر داسي اندازې په تکلیف کي وه چي ځمکه د خپل پراخوالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سره پر دوی تنګه سوه او له ډېره غمه د دوی ژړونه پر دوی تنګ سوه.

لکه موږ چې وايو (د ډېري خواشينۍ مي زړه وچاودی) نو وايي: کله چې مي د سهار لمونځ آداء کړی زه د خپل کور پر بام په دغه غمجن او دردوونکي حالت کي ناست وم چې د يوه ناره کوونکي آواز مي واورېدی چې و جبلِ سلع ته ختلی ؤ او په لوړ آواز يې ناري کړه: زېری مي درباندي يا کعب بن مالک! وايي: زه دستي د شکر پر سجده پرېوتم پوه سوم چې خوشالي راغله، رسول الله ﷺ د سهار تر لمانځه وروسته زموږ د توبې د قبلېدلو اعلان کړی ؤ، که مي کتل چې دوه نفره را رهي دي، يو پر آس سپور ؤ او بل پر پښو را رهي ؤ، اصلاً زموږ د توبې د قبلېدلو آياتونه نازل سوي وه، نو دغه دوه نفره را رهي وه چې زېری را باندي وکړي او هر يو غواړي چې تر هغه بل را د مخه سي او تر هغه بل د مخه دغه د خوشالۍ خبر راته و وايي، هغه چې پر پښو را رهي ؤ پوه سو چې سپور ترما د مخه ور رسيږي نو يوې لوړي ته وختی او په لوړ آواز يې په نارو شروع وکړه، غواړي چې آواز يې تر هغه سپاره د مخه را ورسيږي، کعب ﷺ وايي: ما هم و دغه زېري کوونکي ته چې ما يې آواز اورېدلی ؤ زېری ورکړی او په والله ما بل هيڅ شئ نه درلودی بېله هغه خپلو اغوستو کالو، هغه کالي چې ما اغوستي وه هغه مي په زېري کي ورکړه او بيا ما د خپلو اقرباوو څخه په استعاره کالي واخيستل او وامي غوستل (استعاره دا ده چې ته اوس دغه ستا شئ راکړه چې ما خپل کار په اجراء کړی بيرته به يې درکړم) او بيا د مسجد نبوي و طرف ته رهي سوم، د مسجد په لار کي په ډلو ډلو خلک را باندي را تولېږي او مبارکي را ته وايي، چې دغه د خلکو ډېر والي او د خلکو مبارکي زه د مسجد څخه وځنډولم، هر يو دغه را ته وايي: يا کعب بن مالک! د توبې د قبلېدلو دي مبارک سه، (مُبارکٌ عَليکَ توبهُ الله) څو وايي: مسجد ته ورسېدم او د خلکو د ډېر والي په سبب مسجد ته نه سوای ننوتلای.

کله چې مسجد ته ور داخل سوم رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو د مشرانو سره ناست ؤ د مهاجرينو څخه طلحه بن عبيدالله ﷺ په ځغستا را وغورځېدی څو تر ما پوري راغلی مصافحه يې را سره وکړه او مبارکي يې را ته و ويل، کعب ﷺ وايي: په والله د مهاجرينو څخه بېله ده بل څوک نه سوه را ولاړ او زه به د طلحه ﷺ دغه ورځ هيڅکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېره نه کړم، کعب رضي الله عنه وايي: زه ورتېر سوم او رسول الله ﷺ ته مي سلام و وايه. رسول الله ﷺ په داسي حال کي چي د خوشالۍ شغلې يې له مخه ولا ړېدې را ته و ويل:

«أَبْشِرْ بِخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ مُنْذُ وَلَدَتْكَ أُمُّكَ»

يعني: د هغي ښې او مبارکي ورځي زېری درکوم چي ستا په ژوند کي له کومه وخته چي ستا مور ته زېږولی يې پر تا راغلې ده. يعني: نن ورځ ستا دپاره داسي نېکمرغه او مبارکه ورځ ده چي ستا په ټول عمر کي تر دغه ښه ورځ نه ده درباندي راغلې.

کعب رضي الله عنه وايي: ما ورته و ويل: يا رسولَ الله! دغه د توبې قبلېدل مي ستا له طرفه دي که د الله جل جلاله له طرفه؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا زما له طرفه نه دي بلکه د الله جل جلاله له طرفه دي، نو وايي: ما ورته و ويل: يا رسولَ الله! زما د توبې څخه يو هم دا دی چي زه خپل ټول مال د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ دپاره صدقه پرېږدم.

رسول الله ﷺ و فرمايل: خپل ځيني مال دي د ځان دپاره وګرځوه دا ستا دپاره خير دی او بيا ما و ويل: يا رسولَ الله! زه خپلو رشتيا ويلو خلاص کړم او زما د توبې څخه يو هم دا دی: تر څو چي ژوندئ يم بېله رشتيا به بله خبره و نه کړم.

ورونو! اوس نو دغه ټول حالات، دغه خوابدي، دغه د خبرو مقاطعه د څه شي په سبب وه؟ دا له جهاده د پاته کېدلو په سبب وه او دا ټوله د دې دپاره وه چي په اسلام کي د جهاد درجه او مقام را معلوم سي، په دغه قصه کي يوه نفر جهاد پرې اېښی ؤ دغه يې حال ؤ او که ټول امت مسلمه جهاد پرېږدي څه حال به يې وي؟ د جهاد پرېښوول يا د جهاده څخه پاته کېدل کوچنۍ او آسانه مسئله نه ده، د دغي قصې څخه مونږ ته د جهاد د وجوب او فرضيت اندازه را معلومېږي، جهاد د اسلام او مسلمانانو د سر لوړی او عزت دپاره، د اسلام حتمي او ضروري جُزء دی، بې جهاده اسلام ته اسلام نه ويل کېږي، د مسلمانانو ژوند بېله جهاده د ذِلّت ژوند وي او مونږ ته نن ورځ دغه تجربه په يقيني ډول سره حاصله ده.

نو الله جل جلاله د کعب بن مالک رضي الله عنه او د ده د هغه دوو ملګرو توبه قبوله کړه او دغه توبه الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۱۱۸) نمبر آيات کي ذکر کړې ده، چي رب عزوجل فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴾. [التوبه:۱۱۸]

ژباړه: او خُصوصاً پر هغو درو نفرو چي د توبې د قبلېدلو خخه پاته سوي وه (يعني: د توبې قبلېدل يې ځنډېدلي وه) تر هغه وخته چي مځکه پر دوی تنګه سوه، سره د پراخوالي د دغي مځکي او پر دوی د دوی زړونه له ډېره غمه تنګ سوه او د دوی يقين سو چي د الله جل جلاله له قهره بل د ساتني او پناه ځای نسته مګر هم ده الله ته پناه وروړو او بيا الله جل جلاله پر دوی رجوع وکړه چي د توبې توفيق يې ورکړی، دپاره د دې چي دوی توبه وکاږي، بېشکه چي الله جل جلاله ښه توبه قبلوونکی دی او د ډېر رحم خاوند دی.

دا د هغو درو نفرو قصه وه چي له جهاده پاته سوي وه او الله جل جلاله يې پسله دغه امتحانه توبه قبوله کړه.

الله جل جلاله دي موږ او تاسي ته هم عفوه وکړي، زموږ او ستاسي توبې دي قبولي کړي، الله جل جلاله دي صدق او رشتيا ويل زموږ عادت وګرځوي، آمين.

د تبوک د غزاء اثر او نتيجه

د تبوک غزاء په جزيرةُ العرب کي د مسلمانانو د سُلطې پر پراخوالي او تقويت ډېر لوی اثر او تاثير واچاوه، خلکو ته دا ور معلومه سوه چي بېله اسلامه بل هيڅ قوت په جزيرةُ العرب کي ژوند نه سي کولای، ځيني هغه مشرکان او منافقان چي د مسلمانانو د زهيرولو، خوړولو او د شکست دپاره په موقع پسي ګرځېدل د هغو اميدونه او غوښتني هم باطلي او تر خاورو لاندي سوې، ځکه دوی خپل لوی اميدونه په روم او روميانو پوري تړلي وه او اوس روم په خپله د مسلمانانو د مقابلي څخه بيرېږي نو طبعاً هغه پاته مشرکان او منافقان و حقيقت ته تسليم سوه او بېله تسليمېدلو يې بله چاره هم نه درلودل، نو ځکه اوس هغه وخت را ورسېدی چي مسلمانان بايد د منافقانو سره نرمه او پسته ګذاره و نه کړي، بلکه الله جل جلاله خپل رسول ﷺ او مسلمانان امر کړه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کفارو او منافقانو سره باید تشدّد او سختي وسي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ وَمَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴾. [التوبه: ۷۳]

يعني: اې نبي محمّده! ﷺ د کفارو او منافقانو سره جهاد کوه او پر دوی سختي کوه او د دوی د ورتلو آخري ځای جهنم دی او دغه جهنم د ورتللو ډېر بد ځای دی.

الله جل جلاله خپل رسول له دې څخه منعه کړی چي د منافقانو صدقات قبول کړي او پر دوی د جنازې لمونځ آداء کړي او د دوی دپاره د مغفرت طلب وکړي او د دوی و بنځولو ته حاضرسي، الله جل جلاله امر وکړی چي د منافقانو د دسيسو او مؤامرو هغه مرکز ور ونړوي چي د مسجد په نامه سره يې جوړ کړی ؤ، د منافقانو په باره کي داسي آياتونه نازل سوه چي دوی يې پوره رسوا او شرمنده کړل، د دغو آياتو تر نزول وروسته د دوی په پېژندلو کي هېڅ پټوالی نه ؤ، هغه کسان چي په مدينه منوره کي اوسېدل ټول منافقان يې په نامه سره پېژندل.

د دغي غزاء په نتيجه کي د شا وخوا عرب په ډلو ډلو رسول الله ﷺ ته د اسلام را ورلو دپاره را تله، که څه هم د دغو ډلو را تګ د مکې مکرمې تر فتحي وروسته شروع سوی ؤ مګر د دغو ډلو ډېر والی د تبوک تر غزاء وروسته ؤ، د سورةُ التوبه ډېر آياتونه د تبوک د غزاء په متعلق نازل سوي دي چي ځيني يې د مخه تر وتلو نازل سوه او ځيني يې پسله وتلو چي رسول الله ﷺ په سفر کي ؤ نازل سوه او ځيني يې هغه وخت نازل سوه چي رسول الله ﷺ بيرته مدينې منورې ته راغلی، په دغو آياتو کي د غزاء حالات، د منافقانو رسوايي، د مخلصه مجاهدينو فضيلت، د صادقه مسلمانانو د توبې قبلېدل او نور حالات ذکر سوي او بيان سوي دي.

د تبوک د غزاء څخه ډېر شرعي احکام، نصيحتونه او عبرتونه را وزي، خو دلته به د وخت د مراعت سره سم د اختصار پر ډول څو مهمو او د غَوَر وړ شيانو ته اشاره وسي.

۱ – **په مال سره د جهاد اهميت:** د اسلام د دښمنانو سره جهاد کول يوازي دا نه دي چي زه غزاء ته و وتم وبس، بلکه کله چي جهاد و اسلحې، نفقې او مال ته ضرورت پيدا کړي پر مسلمانانو دا واجب او لازمه ده چي د خپل قدرت پر اندازه به د جهاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره خپل مالونه هم ورکوي، لکه څرنګه چې مور ولیدل چې اصحاب کرام په خپله هم غزاء ته وتل او هم يې مالونه د رسول اللهﷺ ته را وړل، حضرت عثمان بن عفانؓ نه سوه اوښه، سل آسه، دوه سوه اوقیه سپین زر او د سرو زرو زر دیناره و رسول اللهﷺ ته راوړل او رسول اللهﷺ وفرمایل:

«مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ» [رواه: احمد والترمذي]

يعني: تر نن ورځې وروسته چې عثمانؓ هرڅه وکړي ضرر نه وررسوي.

په دغه حدیث شریف کې هغو کسانو ته زجر او تأدیب دی چې د حضرت عثمان ذي النورینؓ د خلافت په وختو کې د دهؓ پر سیاست تبصرې کوي او ځینې لیکوالان ډیرې اوږدې اوږدې صفحې لیکي چې حضرت عثمانؓ په خپل سیاست کې یو طرفه او ضعیفه ؤ، دوی په دغه کار سره (چې د اسلام پر تاریخ په درواغو او د خلکو په خطایستلو سره رنګارنګ تورونه او تهمتونه وتړي) خپل غربي باداران خوشاله کوي، دغه کسان خپل ځانونه د عفت او نَزاهت، پوهې او صداقت په لوړو بُرجُو کې کښېنوي او له هغه ځایه د حضرت عثمانؓ پر سیاست تبصرې او اعتراضونه کوي، په حقیقت کې دغه کسان تر هرڅه د مخه دې ته اړ او محتاجه دي چې اول خپلې ناروغۍ تشخیص او پیدا کړي او بیا د هغو ناروغیو علاج د حضرت عثمانؓ د سیرت په ویلو او په هغه پسې په اقتداء کولو وکړي، د دوی د قلبي امراضو د علاج یوازېنۍ لار هم دغه ده چې د عثمانؓ په ژوند ځان خبر کړي او بیا اقتداء پسې وکړي.

د حضرت عثمانؓ سیاست چې هرڅه ؤ خو د رسول اللهﷺ د دغه مبارک قول:

«مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ»

تر اورېدلو وروسته به کوم ادب چا ته دا اجازه ورکړي چې د حضرت عثمان ذي النورینؓ پر سیاست دې تبصره او اعتراضونه وکړي؟

۲ – **منافقان: او اسلام ته د هغو خطر**: د تبوک په غزاء کې چې په کومه اندازه آیاتونه د منافقانو د خطرو په باره کې نازل سوي دي او د هغو حالات يې بیان کړي دي، په بله هیڅ غزاء کې داسې نه دي ښېنه سوې، ته به په سورةُ التوبه کې آیاتونه نه بلکه ډیرې صفحې و وینې چې اکثره آیاتونه يې د جهاد في سبیل الله اهمیت بیانوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاد بالنفس، جهاد بالمال او فرمايي: چې دغه جهاد د مسلمان پر صداقت او اخلاص يواځنۍ دليل دی، د مومن او منافق په منځ کې هغه مهم فرق جهاد دی او مسلمانان که واقعاً هم مسلمانان وي، بايد د راحت او استراحت په کونج کې نه کښېني. هغه تکاليف او زحمتونه چې دوی ته د الله جل جلاله په لار کې پيښېږي لوی و نه بولي، لکه منافقانو چې به ويل: اوس د ګرمۍ او د مېوو د پخېدلو يا حاصلاتو اخيستلو وخت دی، انتظار وکړی چې هوا يخه سي بيا به ولاړ سو.

په دغه غزاء کې د منافقانو د حالاتو څخه مونږ دغه درس اخيستلای سو چې په هر عصر او هره زمانه کې د منافقانو نفاق د مسلمانانو دپاره لوی خطر او لوی ضرر دی او دا ويلای سو چې د اسلام دعوه (يعني: چې وايي زه مسلمان يم) دا په خوله سره يو دعوه ده، د دغې دعوې د اثبات دپاره شاهدان په کار دي او هغه شاهدان د الله جل جلاله په لار کې جهاد او د تکاليفو قبلول دي، دغه تکليفونه د دې دپاره قبلول کيږي چې صادق د کاذب څخه معلوم او جلا سي او د مومنانو ايمان د منافقانو د جَدل او سبسطې څخه و پيژندل سي، نو د تبوک غزاء د دغه الهي قانون دپاره چې امتحان دی مهمه او عظيمه ماده وه، ځکه هلته د مسلمانانو امتحان ډير لوی او داسي امتحان ؤ چې منافقان يې د صادقه مسلمانانو څخه جلا کړه او هلته داسي آياتونه هم نازل سوه چې مسلمانان يې دې ته متوجه کړه چې په هر ځای او هره زمانه کې بايد د منافقانو له شره ځان وساتي، مسلمانان يې په دې پوه کړه چې مسلمانانو ته شر نه راځي او نه راتلای سي مګر د منافقانو له طرفه، د اسلام دښمنان نه سي کولای چې مسلمانانو ته دي ځان ور ورسوي مګر د منافقانو د لاري يې ور رسولای سي.

مسلمانان د دوی کافر دښمن داسي نه سي خطا يستلای لکه منافقان چې يې خطا باسي، مسلمانانو ته د ضعف، کهالۍ او تفرقې مرض بل څوک نه سي را وستلای بېله منافقانو، مسلمانانو ته لوی خطر د منافقانو له طرفه ور پيښيږي، ځکه منافقان د اسلام سره د اسلام په نامه جنګيږي، و اسلام ته د اسلام په اسلحه چمونه جوړوي، اسلامي احکامو ته د اصلاح په نامه سره تغير ورکوي، د اسلام په نامه سره جوړي سوي او اړول سوي فتواوي د خپلو مقصدو د حاصلولو او د بادارانو د خوشاله کولو دپاره را باسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغې غزاء څخه باید مسلمانان کوم درس او عبرت واخلي؟
هغه درس او عبرت دا دی: چې د دباندني دښمن څخه دې يو وار ځان ساتي او د داخلي منافقانو څخه دي زر واره ځان ساتي او تر هرڅه د مخه دي د منافقانو سره د دې دپاره و جنګیږي چې په دوی کې نفاق نشر نه کړي.

۳ - د منافقانو، د صادقه مومنانو او خپلو اصحابو سره د رسول الله ﷺ سیاست:

پر موږ اوس دا لازمه ده چې د رسول الله ﷺ په هغه سیاست کې فکر وکړو چې د منافقانو سره يې کاوه او هغه سياست ته متوجه سو چې دصادقه مسلمانانو او خپلو اصحابو سره يې کاوه، تا وليدل چې ډير منافقان د تبوک د غزاء څخه پاته سوه او بیا و رسول الله ﷺ ته راغله قِسم قِسم عذرونه يې ورته ويل، پر دغه سر بېره رسول الله ﷺ دوی ته عفوه وکړه او د دوی باطني حال يې و الله جل جلاله ته پرېښاوه.
او لږ شمېر مسلمانان چې ښېله شکه او نفاقه صادقه مومنان وه د دغې غزاء څخه پاته سوه او بيا رسول الله ﷺ ته راغله ښېله عذره او درواغ جوړولو يې عفوه ځنې غوښتل، خو رسول الله ﷺ عقاب ورکړی او عفوه يې نه ورته وکړه، تا هغه سزاء وليده چې رسول الله ﷺ صادقه مومنانو ته ورکړه، څومره سخته او شدیده سزاء وه.
دلته دا پوښتنه پیدا کیږي چې رسول الله ﷺ ولي د منافقانو سره نرمي او د عفوي لار اختیار کړه؟ او د صادقه مسلمانانو سره يې شدت او د عقوبت لار اختيار کړه؟
جواب: په دغسې ځای کې شدت او عقوبت د شرف او اکرام علامه ده، دا هغه کسان وه چې په وروسته کې د دوی د عفوي او توبې د قبلېدلو دپاره آياتونه نازل سوه او د قيامت تر ورځي به ويل کيږي، خو منافقان د دغه شرف او اِکرام وړ او مستحِق نه وه چې د دوی په باره کې دي د عفوي او توبې آیاتونه نازل سي.
بل دا چې منافقان په دوږخ سره محکوم دي، دوی په حقيقت کي كفار دي، دغه دوی چې په دنيا کي په ظاهره سره اسلام ښکاره کوي دغه اسلام يې د قيامت په ورځ د جهنم له اوره نه خلاصوي، الله جل جلاله موږ امر کړي يو چې دوی او د دوی دغه ظاهري حال سره پرېږدو او دنيوي شريعت او احکام د دوی پر ظاهره عملي کړو، دځه دپاره د دوی د عذرو او د خبرو د حقيقت څېړنه او تحقيق کوو، موږ د دوی سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقط هغه د دوی پر ظاهري شکل معامله کوو او احکام پر جاري کوو. لکه څرنګه چي دوی هم مور ته فقط خپل ظاهري حال او ظاهري عقیده را ښکاره کوي.

ابن قیم رحمه الله وايي: الله جل جلاله هم د خپلو بندګانو سره د دوی د ګنهو په عذاب او عقاب کي دغسي معامله کوي، خپل هغه مومن بنده ته چي الله جل جلاله یې خوبښ لري او د ده په دربار کي عزت لري په یوه کوچنۍ خطا او ښويېدلو سره ادب ورکوي چي همېشه ویښ او بیداره و اوسي او هر هغه څوک چي د الله جل جلاله په دربار کي کښته او سپک وي دئ او د ده ګنهونه سره پرېږدي، هر وخت چي یوه ګناه وکړي په دنیا کي یو بل نعمت ورکړي.

په دغه غزاء کي نور هم ډېر احکام او عبرتونه سته خو تر هغو به د مضمون د اوږد والي د بیري تېر سو او څه به تاسي ته هم د فکر کولو ته وخت او موقع درکړم چي نور څه شي ځني را ایستلای سی؟

ورونو! د تبوک غزاء چي د هجرت په نهم کال کي د رجب په میاشت کي وه د رسول الله ﷺ آخرنۍ غزاء ده، نو اوس دا ښه او لازمه بولم چي د رسول الله ﷺ ټولي غزاوي د څوار څو څخه و څېړو او ځیني نتیجې ځني را وباسو.

اول: د رسول الله ﷺ ټولي غزاوي (۲۷) یا د علماوو په بل قول (۲۸) غزاوو ته رسیږي او ټولي سرِیې یا ډلي چي رسول الله ﷺ لېږلي دي و (۶۰) سَرِیو ته رسیږي او په ټولو غزاوو او سریو کي جنګ نه دی پېښ سوی، ځکه ځیني غزاوي او سریې بېله جنګه پای ته رسېدلي دي، خو په دغو ټولو غزاوو او سریو کي د مسلمانانو او کفارو د وژل سوو کسانو شمېر تر یو زر او اتلسو نفرو نه زیاتیږي (۱۰۱۸) او دا هغه عدد او شمېر دی چي د جزیرةُ العرب د ټولو جنګو په تاریخ کي تر دغه لږ وژنه او تلفات نسته.

هو! تر اسلام او اسلامي جنګو د مخه په جزیرةُ العرب کي جنګونه کېدل او بې حسابه خلک پکښي وژل کېدل، خو هغو جنګو بېله دښمنۍ او عداوته، بېله تفرقې او عناده، بېله چور او چپاوله بله نتیجه نه درلوده، مګر اسلامي غزاوو په دغه لږ تلفات هغه بېحسابه فایدې په وجود را وړې چي اول یې د یوه الله جل جلاله عبادت (توحید) او د بتانو ماتول دي، أمن خو هغي اندازې ته ورسېدی چي د حِیره یا قادسیې څخه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې ښځې کولای سوای چې یوازې رهي سي پر بیت الله الحرام طواف وکړي او بیرته خپل کلي او وطن ته په أمن او امان سره ولاړه سي او په دې سفر کي به بېله الله جل جلاله بل د هیچا ځخه نه بېرېدل او دا هغه جزیرةُ العرب وه چې د ځنګله قانون پر مسلط ؤ، هر قوي به ضعیفه خوړی، چور او چپاول، غلا او وژنه، د ښځو او ماشومانو په اسارت نیول او بیا د مینځو او مریانو په شکل په نورو ځایو کي خرڅول، دغه د دوی د ژوند قانون او اساس ؤ، یوه تجارتي قافله د یوه لښکر بې حفاظته تر خپل مقصده نه سوای رسېدلای، خو بالمقابل اسلامي غزاوي او سریې، بلکه اسلامي ټول جنګونه د قرآن مجید پر هغه دوه اصله او قانونه بِناء وه.

الف: هغه چې رب عزوجل فرمایي:

﴿وَٱلۡفِتۡنَةُ أَشَدُّ مِنَ ٱلۡقَتۡلِۚ﴾ [البقره:۱۹۱]

فتنه، یعني: په خلکو کي بېره، بې امنیتي، د مال او اولاد نه حفاظت، إغواء او د خلکو د اولادو تښتول، دا تر قتل او وژني أشد دي.

د هغي ټولني په ژوندکي به څه خوند او څه مزه وي چې هلته نه سکون وي نه اطمینان، نه أمن وي نه امان، هلکان یې د پیسو دپاره تښتول کیږي، نجوني یې په زور ځني بېول کیږي حتّی هغه کسان چې یوه ګوله ډوډی لري د مال دپاره إغواء کیږي.

یا دا چې د شپې په آرامه نه سي بېدېدلای د ظالمانو او فتنه ګرانو له طرفه چاپې درباندي وهل کیږي کور او د کور سامانونه دي د ښځو په منځ کي تلاښي کیږي، د بېګناه انسانانو په سر کڅوړي ور اغوستل کیږي جېلو او زندانو ته بېول کیږي دغه ته فتنه وایي، دغسي فتنې تر مرګ او وژني بدي او سختي دي.

باء: الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَلَكُمۡ فِي ٱلۡقِصَاصِ حَيَوٰةٞ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾﴾ [البقره:۱۷۹]

او تاسي لره په قصاص کي ژوند دی اې د عقل او بصیرت خاوندانو!

په کومه ټولنه کي چې قاتل، غل او ظالم نیول کیږي او د خپل ظالمانه عمل جزاء ورکول کیږي، هلته دا ممکنه نه ده چې څوک دي پر قتل یا د یو چا پر وژلو، یا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناحقه سره د چا پر مال اخیستلو اقدام وسي، مګر د دغه پر عکس که په یوه ټولنه کي ژوند او عادت داسي وي چي هر چا چي هر څه وکړه، نه بیا د هغه پلټنه کیږي او نه جزاء ورکول کیږي، دلته نو د قتلو او وژنو، د غلا او تجاوزونو شمېر تراندازې وزي.

د دغه آیات شریف مقصد داسي سو چي د یوه قاتل په قصاصولو سره د سلو نه بلکه د زرو نورو قتلو مخه ونیول سوه او که دغه قاتل پرېښوول سو د سلو نه بلکه د زرو نورو قتلو اجازه صادره سوه، نو اسلامي جنګونه او جزاوي د دې دپاره وه او دي چي شر او فساد، فتنه او وژني ورک کړي او ورک هم سوه، د جزيرةُ العرب په ژوند او قانون کي دغه ډیر لوی فرق په دغه لږ موده کي د دغه اسلامي غزاوو په سبب راغلی.

دغه غزاوي او د هغو تلفات تأدیبي شکل لري نه تعذیبي، د اسلامي غزاوو مثال داسي دی لکه د جراحۍ یو ډاکټر چي د انسان له جسمه یا بدنه څخه یوه لږ حصه خیري او زخمي کوي، یا یې بالکل قطعه کوي، خو ټول جسم او بدن په اصلاح کیږي.

دوهم: که د اسلام د نشرېدلو و سرعت او چابکۍ ته وګورو!

د هجرت په شروع کي د مسلمانانو تر حکم لاندي مځکه (۲۷۴) مربع میله وه او پسله لسو کلو څخه تریو میلیون مربع میله زیاته مځکه د مسلمانانو د حکم تابع وه، سبحان الله! یوڅه دقیق او متوجه سی مسلمانانو د دغي ډیري او پراخه مځکي په تسلط او لاس ته را وړلو کي څومره قرباني ور کړې ده؟ که د مسلمانانو شهیدان پر وخت او زمانه و وېشو، و به وینو چي مسلمانانو د میاشتي یو نفر په قرباني کي ورکړی دی، خو د خیر، أمن او إصلاح مېوه او ثمره یې تر اوسه موږ خورو.

دریيم: د اسلامي جنګو او غزاوو تلفات او شهیدان به د دوو جهاني جنګو سره قیاس او مقایسه کړو: اول جهاني جنګ چي په (۱۹۱۴) عیسوي کال کي شروع او تر (۱۹۱۸) کال پوري یې دوام درلودی، یوه محقق لیکوال د بریطانیې په دائرة المعارف کي لیکلي دي: په اول جهاني جنګ کي د وژل سوو کسانو شمېر شپږ میلیونه او څلور لکه نفره دی.

مګر په دوهم جهاني جنګ کي د وژل سوو کسانو شمېر د پنځه دیرش ملیونو او شپېتو ملیونو په منځ کي دی، دا خو یې قتل، وژنه او بربادي وه مګر نتیجې ته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم وګوري! ټولو خلکو ته معلومه ده چې دغو دواړو جنګو و بشر ته نه ديني نه دنيوي نه ډيره نه لږ فايده رسولې ده، خو بالمقابل هغه د اسلامي جنګو تلفات چې په مجموعي ډول سره (۱۰۱۸) نفره کيږي او هغه يې فايدې اوګټې وې.

خو يوه د ډېر تعجب خبره دا ده: چې د هغو کسانو زامن او لمسيان چې دغه جهاني جنګونه يې د هغه خپلو خرابيو سره سره په وجود راوړي دي پر هغه خپلو ټولو وژنو او بربادیو يې سترګي پټي کړي دي او مسلمانانو ته ترهګر يا تروريستان وايي، په دې باره کي که زه هر څه و وايم هغه لږ دي، کتاب يا فيتي د هغه د ځايولو دپاره نه دي کافي، خو په خپله ويونکي او اورېدونکي په دې موضوع کي د فکر آس د خپلو معلوماتو او د خپل علمي قدرت پر اندازه ځغلولای سي.

څلورم: که موږ د رسول الله ﷺ غزاوو او سريو ته وګورو په نتيجه کي نه موږ او نه بل هغه چا ته چې د جنګو د حالاتو په مثبت او منفي اړخو پوهيږي، دا ممکنه نه ده چې بل څه و وايو بېله دې څخه: چې رسول الله ﷺ په ټول تاريخ او ټوله دنيا کي هغه لوی او تر ټولو پوه عسکري قائد يا قوماندان ؤ، تر ټولو خلکو په ثُبات، عميق فِراست او باخبري کي لوړ ؤ، رسول الله ﷺ د عسکري او حربي قيادت په صفت کي يو نادره عبقريت درلودی، لکه څرنګه چې د نبوت او رسالت په مقام کي سيد او سردار د انبياوو ؤ، دغه رنګه يې په عسکري ميدان کي هم تر ټولو انسانانو تفوق او لوړ والی درلودی، هيڅ جنګ ته نه دی داخل سوی مګر په يوه وړ او مناسب وخت کي او په داسي طريقه سره داخلېدی چې د حزم، شجاعت او تدبيره څخه به ډکه وه، نو ځکه په يوه جنګ کي د جنګو هم داسي نه دی ناکامه سوی چې هغه ناکامي دي د حکمت د غلطيا، يا د لښکر د نه تنظيمولو، يا د استراتيجي ځای د نه نيولو؛ په سبب راغلې او پېښه سوې وي، په هر جنګ کي يې د مقابلې دپاره هغه ښه او مناسب ځای اختيار کړی دی او د مقابلې دپاره يې ډيره ښه او معقوله نقشه ترتيب کړې ده.

بلکه رسول الله ﷺ په خپلو ټولو جنګو کي دا ثابته کړې ده چې د ده ﷺ قيادت يو بل نوی قسم قيادت ؤ، داسي قيادت نه ؤ لکه خلکو ته چې ور معلوم ؤ، يا د دنيا په نورو قوماندانانو کي ليدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څه چې په اُحُد او حنين کې ځيني د شکست حالات وليدل سوه هغه د قائد د تصرف په سبب نه وه، بلکه په حنين کې يې د لښکر د ځينو افرادو ايماني ضعف سبب ؤ او په اُحُد کې يې د قائد د اوامرو څخه نا فرماني سبب وه، د لښکر افرادو په هغه حِکمت او نقشه عمل و نه کړی، کوم چې د دوی د قائد له طرفه په عسکري لحاظ پر دوی لازمه سوې وه، خو بيا هم د رسول الله ﷺ عبقريت او شجاعت په دغو دواړو غزاوو کې هغه وخت ښکاره سو چې مسلمانانو ماته وخوړل، په دغه وخت کې رسول الله ﷺ د دښمن مخ ته ثابت ودرېدی او په خپل نابغه حِکمت سره يې وکولای سوه چې دښمن خپل هدف او مقصد ته و نه رسيږي، لکه دا کار چې يې په اُحُد کې وکړی.

يا يې د جنګ صفحه واړول، شکست يې په نصرت سره بدل کړی، لکه دا کار چې يې په حُنين کې وکړی، سره د دې چې په جنګ کې د دغسي خطرناکه حالاتو پېښېدل او دغسي واضحه او معلومداره شکست خوړل د قوماندانانو حواس ځني وړي، د هغو پر اعصابو ډېر بد اثر پرېږدي، په دغسي حالاتو کې ډېر مشهوره او منل سوي قوماندانان د خپل ځان د خلاصېدلو په فکر کې کيږي، مګر رسول الله ﷺ بېله شکه رسول الله دی، دا خو د رسول الله ﷺ د عسکري او حربي قيادت اړخ ؤ، اوس د دغو غزاوو د أمن او أمان اړخ ته راسه:

پنځم: رسول الله ﷺ وکولای سوای چې په دغو غزاوو سره په ټوله جزيرةُ العرب کې أمن او امان، سلامتي او سلام خپور او نشر کړي، د فتنو اورېې و وژی، د اسلام د دښمنانو، د مشرکانو او بت پرستانو شان او شوکت يې داسي ورمات کړی چې هغو صلحي ته رجوع وکړه او صلحه يې و غوښتل او د الٰهي دين دعوت ته لار خلاصه او ايله سوه، د دغو جنګو په نتيجه کې رسول الله ﷺ خپل صادقه اصحاب کرام د هغو منافقانو څخه وپېژندل چې په زړو کې يې غدر او خيانت ساتی.

شپږم: رسول الله ﷺ په دغو غزاوو او جنګو سره داسي قوماندانان تربيه کړه چې د ده ﷺ تر رحلت وروسته د فارس او روم سره د عراق او شام پر مځکه وجنګېدل او د هغو تر مشهوره قوماندانانو د جنګ په نقشه او اداره کي لوړ او پوه وه، دغه په اسلام کې روزل سوو قوماندانانو وکولای سوای چې هغه قوي مملکتونه د هغو د مځکو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وطنه څخه وشړي، د هغو د هغو مالونو او باغو څخه يې وشړي چې دوی په أمن او امان، په عيش او عشرت، نعمتو او راحتو کې هلته اوسېدل.

اووم: رسول الله ﷺ وکولای سوای چې د دغو غزاوو په برکت خپلو بې وزله ملګرو مسلمانانو ته د اوسېدلو ځایونه، مځکې، کارونه، اوکسبونه ور تهیه او مهیاء کړي، چې په دغه واسطه سره د ډېرو هغو مهاجرینو مشکلات لیري سوه چې نه يې مال درلودی نه کور، او په دغو غزاوو سره يې اسلحه، سامان او نفقه برابر کړه، خو دغه ټوله يې په داسي شکل سره لاس ته را وړل چې مثقال ذرّةٍ ظلم او تېرئ يې هم پر چا نه دی کړی.

اتم: د رسول الله ﷺ غزاوو د جنګو و هدفو او مقصدو ته تغیر ور کړی، په جاهلیت کي چې د کوم مقصد دپاره جنګونه کېدل هغه مقصد او هدف ته تغیر ور کول سو. د جاهلیت جنګونه چور او چپاوُل ؤ، وژنه او تجاوز ؤ، ظلم او بغاوت ؤ، دبدلې او انتقام اخیستل وه، د ضعیفه ځپل وه، د آبادیو او کورو نړول او خرابول وه، د ښځو د حرمت ایسته کول وه، پر سپین ږیرو، ماشومانو، او هلکانو شدت ؤ، د کښت او نسل هلاکت ؤ، بالآخره فساد في الارض ؤ، دغه جنګونه په اسلام کي و مقدس جهاد ته واوښتل. چې پاک هدف، لوړ غرض او داسي ښه نتیجه په لاس را وړي چې په هغه سره انساني او بشري ټولنه په هرځای او هر وخت کي فخر وکړي، هغه د جهالت جنګونه په داسي جهاد سره بدل سوه چې انسان د ظلم او تجاوز له قانونه د عدالت او انصاف و نظام ته بیايي، هغه نظام چې قوي به ضعیف خوړی د جهاد په واسطه داسي نظام ته واړول سو چې قوي د دې دپاره ضعیفه سي چې د مظلوم حق څني واخیستل سي.

جهاد د سپین ږیرو، ښځو او ماشومانو حقوق را ژوندي کوي، جهاد د الله جل جلاله مځکه د غدر او خیانت، ګناه او تجاوز څخه پاکوي.

جهاد د ګناه او تجاوز، ظلم او ستم، په عوض او بدل کي بشری ټولني ته أمن او سلامتیا، رحمت او محبت، د حقوقو مراعت او مُروّت راوړي.

رسول الله ﷺ د جنګ دپاره شریف او محترم قوانین کېښوول خپل لښکر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومندانان يې د دغو قوانينو په مراعتولو سره مكلف كړه، هيچا ته يې دا إجازه نه ده وركړې چې د دغو قوانينو څخه په هيڅ حال كي سر غړونه او مخالفت وكړي.

امام مسلم د سليمان بن بُريده ﷺ څخه روايت كوي چي وايي: كله چي به رسول الله ﷺ يو ځوک پر لښکر يا په ټولۍ امير مقرره کړی نو به يې داسي وصيت او نصيحت ورته کاوه: د خپل ځان په باره کي د الله جل جلاله له عذابه و ببرېږه.

ستا د ملګرو مسلمانانو سره ښه ګذاره او معامله کوه.

او بيا به يې ورته وويل: د الله په نامه في سبيل الله جهاد ته ووزه، د هغه چا سره جنګ کوه چي پر الله جل جلاله کافر وي، غدر او تجاوز مه کوه، د چا اندامونه مه ور پرې کوه، کوچنئ مه وژنه او بيا به يې ورته ويل: «يَسِّرُوا وَلاَ تُعَسِّرُوا» د خلکو سره آساني کوی سختي مه ور سره کوی، «وَسَكِّنُوا وَلاَ تُنَفِّرُوا» په خلكو كي سكون او اطمينان راولی او مې متنفره کوی.

په خپله رسول الله ﷺ كه به د شپې د يوه قوم كلي او منطقې ته وُر ورسېدی په هغه شپه يې حمله نه پر کول تر سهاره به يې انتظار ورته کاوه، تاسي پوهېږی چي دا ولي؟ ځکه د شپې به ښځي او ماشومان، ضعيفه خلک او مريضان ټول بيده وه، رسول الله ﷺ نه غوښتل چي دغه شپه او خوب پر خراب کړي او په سهار کي به بيا هغو ته د تيښتي لار خلاصه وه.

رسول الله ﷺ د دې څخه سخته منعه کړې ده چي ځوک دي په اور و سوځل سي، د ماشومانو او ښځو د وژلو او وهلو څخه يې منعه کړې ده، دچور او چپاوُل څخه يې منعه کړې ده، تر داسي اندازې چي فرمايي: چور کوونکی تر هغه چا په کمه نه دی چي د (مَيْتِې) يعني: مړه سوي او مردار سوي حيوان غوښې حلالي بولي يا خوري.

رسول الله ﷺ د باغو او کښتو د سوځلو او د وُنو د پرې کولو څخه منعه کړې ده، مګر په هغه وخت کي بيا اجازه سته چي دغه کار ته جنګي شديد ضرورت پيدا سي او بېله دغه کاره د دښمن تسليمېدل امکان و نه لري.

د مکې مکرمې د فتحي په وخت کي رسول الله ﷺ و فرمايل: زخمي مه وژنی، بندي مه وژنی، هغه چي تښتي او ځغلي په هغه مه پسې کېږی او دغه قانون يې جاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عملي وګرځاوه چې قاصد نه وژل کیږي، د معاهدینو د وژلو څخه یې په شدت سره منعه کړې ده، تر داسې اندازې چې فرمایي: که چا معاهد و وژی د جنت بوی به نه ور ورسیږي او د جنت بوی د څلویښتو کلو د لارې څخه و یو چاته ور رسیږي. یعني: د ده او د جنت په منځ کې به د څلویښتو کالو د لارې پر اندازه لیرې والی وي.

معاهد څوک دی؟ معاهد هغه چا ته ویل کیږي چې اسلامي حکومت د هغه سره د امان عهد او وعده لري، لکه زموږ په وطن کې هندوان، یا په پاکستان کې عیسایان، یا هغه کسان چې د اسلامي حکومت له طرفه د امان وعده ورکول سوې وي چې په دې کې ټول هغه کفار شامل دي چې اسلامي ملک ته د مسلمانانو په اجازه او ویزه سره ورځي، رسول الله ﷺ نور هم د جنګو دپاره داسې پاک او سپېڅلي قوانین ایښي دي چې جنګونه یې د جاهلیت د خیرونو او لغړونو قوانینو څخه پاک کړه او مقدس جهاد یې وګرځول.

د مدینې منورې د منافقانو سره په ښکاره مقابله

مخکې و ویل سوه چې رسول الله ﷺ د تبوک د غزاء څخه مدینې منورې ته تشریف را وړی او د تبوک په غزاء کې د منافقانو دریز او موقف ښه ښکاره او واضحه سو، نو رسول الله ﷺ إراده وکړه چې پر منافقانو آخرنۍ شدیده او جِدّي ضربه وارده کړي، رسول الله ﷺ امر وکړی چې خلک دې په مسجد نبوي کې سره را ټول سي، کوم نفر چې موجود وه او خبر ورو رسېدی هغه ټول راغله او په مسجد نبوي کې سره یو ځای سوه، په دغو حاضرو خلکو کې ډیر منافقان هم موجود وه، رسول الله ﷺ ولاړ سو او په خطبه ویلو یې شروع وکړه چې دغه خطبه د رسول الله ﷺ د عظیمو خطبو څخه ده.

پسله هغه چې رسول الله ﷺ د الله جل جلاله حمد او ثناء و ویل او پر خپل ځان ﷺ یې درود و وایه نو یې وفرمایل: اې خلکو! په تاسي کې منافقان سته د هر چا نوم چې یاد کړم هغه دې ولاړ سي او له مسجده دې ووزي، خلک د بیرې څخه په رېږدېدلو سوه، هر یو بېرېږي چې اوس زما نوم یاد نه کړي، دا د رسوايي او فضیحت ورځ ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شرم او خجالت ورځ ده، رسول الله ﷺ د نومو په یادولو شروع وکړه او فرمایي: قُم یا فُلان! هغه ولاړیږي او له مسجده وزي، قُم یا فلان! قُم یا فلان! څو د منافقانو د مشرانو څخه یې شپږ دېرش نفره یاد کړه، خلک په بېره کي دي چي دا څه حال دی؟ اوس د منافقانو سره په ښکاره او واضحه ډول مقابله کیږي، ځکه د هغو جرئت زیات سوی ؤ، غوښتل یې چي د دسیسو او مؤامرو دپاره د مسجد په نامه سره یو مرکز جوړ کړي، نور یې هم داسي کارونه کول چي د تحمّل وړ نه وه، ستاسي په یاد دي چي د تبوک د غزاء دپاره یې لښکر وایستی او د رسول الله ﷺ څخه یې جلا واړول او بیا بیرته پاته سوه نه ولاړل؟ او بلي ډلي بیا غوښتل چي رسول الله ﷺ د هغي لوړي څخه لاندي وغورځوي، منافقانو جرئت پیدا کړی ؤ، نو اوس باید خامخا د دوی ریښي کښل سوي وای نو ځکه رسول الله ﷺ په دغه ښکاره ډول مواجهه او مقابله ورسره شروع کړه.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وایي: په دغه ورځ زه له مسجد نبوي څخه څه لیري وم او لږ نا وخته راغلم، کله چي مسجد نبوي ته را ورسېدم رسول الله ﷺ د منافقانو نومونه یاد کړي وه،و مي لیدل چي د منافقانو څخه یو نفر د مسجد د دروازې سره ناست دی مضطرب او پرېشانه معلومیږي، ما ورته و ویل: څه درته پېښه ده ولي تر مسجد دباندي ناست یې؟ ده ویل: رسول الله ﷺ د منافقانو په جمله کي حساب کړم، وایي: ما ورته و ویل: الله دي ذلیله کړه د خپل عمل اقرار نه کوې او پټوې یې، بیا وایي: رسول الله ﷺ په منافقانو کي حساب کړم.

دغه ورځ د منافقانو دپاره د فضیحت او رسوایي ورځ وه ټول رسوا او شرمنده سوه.

خو رسول الله ﷺ د عبدالله بن اُبیّ رئیس المنافقین نوم د منافقانو په جمله کي نه کړی یاد ځکه هغه مشهور او معروف ؤ، د هغه په رسوایي کي ډیر آیاتونه نازل سوي وه مګر نور منافقان یې یاد او رسوا کړه، پسله دغي ورځي د منافقانو فعالیت ډیر پټ او سرِّي ؤ، بیا یې په ښکاره سره کوم د نفاق عمل نه دی کړی، دا د منافقانو سره د ښکاره او علني مقابلې او مواجهې ورځ وه.

بیانو د دې دپاره چي رسول الله ﷺ په خپلو خبرو کي موازنه او برابري را وستلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي نو یې په دغه ورځ مسلمانانو ته هم د حِیره د فتحه کولو زېرې ورکړی (حیره) په عراق کې د کافرو عربو پایتخت ؤ، او له دغه زیرې څخه د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چې دغه منافقان کوم چې تاسې ولیدل هیڅ ارزښت، او اهمیت نه لري بلکه نصر او فتوحات ستاسې مسلمانانو دي نو یې وفرمایل: تاسې به حیره فتحه کړی، والله لکه زه چې دغه اوس د حیره و قصرو ته ګورم او فتحه کیږي، زه دغه اوس د یوې قلا دروازې ته ګورم او هغه قلا فتحه کیږي، اول هغه څوک چې له دغې قلا څخه د تسلیمېدلو دپاره را وزي هغه شیماء بنت نُفَیله ده، دغه شیماء پر ابلکه غاتره سپره ده تورپوړنی یې پر سر دی او دا اول هغه څوک ده چې تسلیمیږي، د حیره فتحه یې تهوله په تفصیل سره تر پېښېدلو د مخه بیان کړه: د قلا دروازه خلاصیږي، فلانی راوزي، دا ټول د مسلمانانو دپاره اطمینان ؤ چې فتوحات او کامیابي، نصرت او بریٔ ستاسې دی.

یو د صحابهٔ کرامو څخه چې زکریّا بن یحیٰی نومېدی صادقه مومن او د رسول الله ﷺ پر قول یې یقین ؤ، پوه سو چې دغه کار حتماً کېدونکی دی، نو ولاړ سو او عجبه خبره یې وکړه، ویل: یا رسولَ الله! دغه شیماء ما ته راکړه، یعني: له غنیمتو څخه یې ما ته را وبخښه، رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه یې ستا، په وروسته کې بیا زکریّا بن یحیٰی رضی الله عنه د حِیره په فتحه کولو کې ګډون او اشتراک وکړی او حیره د خالد بن ولید رضی الله عنه پر لاس فتحه سوه، کله چې حیره تسلیم سوه او د قلا دروازه خلاصه سوه اول هغه څوک چې له دغې قلا څخه را و وتی هغه یوه سپین سرې ښځه وه چې دا هغه شیماء وه پر ابلقه غاتره سپره وه او تورپوړنی یې پر سر ؤ.

دغه ښځه را و وتل او زکریّا بن یحیٰی د هغې غاتره تر غاړه ونیول ویل: دا زما ده، خلکو پر وخندل ویل: موږ تر اوسه غنیمتونه نه دي وېشلي ته صبر وکړه، ده ویل: یا، دا تر وېش د مخه زما ده، خلکو ویل: څنګه ستا ده؟ ده ویل: دا ما ته رسول الله ﷺ را کړې ده، خلکو ویل: رسول الله ﷺ ډېره موده مخ کې رحلت کړی دی ته څنګه دغه خبره کوې؟ ده ویل: رسول الله ﷺ تر خپل رحلت د مخه د دغې فتحي زېرې را کړی دی او دغه شیما یې په هغه ورځ ما ته را کړې ده، خلک په تعجب کې سوه او د لښکر قومندان خالد بن ولید رضی الله عنه ته ورغله، خالد رضی الله عنه ورته و ویل: یا رجُل! هر سړیٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای سي چي دغسي دعوه وکړي، ته د دغه خپلي دعوې دپاره شاهدان لرې؟ ده ویل: هو، ویل: ورسه راپې وله، زکریّا بن یحیٰی وایي: ولاړم په لښکر کي وګرځېدم چي څوک په دغه ورځ حاضر وه؟ فقط دوه نفره مي پیدا کړه چي یو یې محمّد بن مسلمه ؓ ؤ او بل یې محمّد بن بِشرؓ ؤ، دغه دوه نفره په هغه ورځ حاضر وه او راغله ویل: هو موږ شاهدي آداء کوو چي رسول اللهﷺ دغه شیماء ده ته ور کړې ده، نو خالد ؓ و ویل: هو، واخله دا ستا ده، خیر حِیره تسلیم سوه او عبد المسیح بن نُفیله چي د شیماء ورور ؤ را و وتی، دغه عبد المسیح پسله صلحي را و وتی، مګر خور یې شیماء تر صلحي د مخه د بندي په شکل و نیول سوه، نو عبد المسیح و زکریا ته ورغلی ویل: دغه زما خور را پرېږده، زکریا ویل: یا، نه یې در پرېږدم، عبدالمسیح ویل: هر شئ او هرخومره مال چي ته غواړې در به یې کړم خو دا را پرېږده، زکریا ویل: والله تر هغو به یې درپرې نږدم چي لس سوه درهمه را نه کړې.

لس سوه درهمه فقط زر درهمه کیږي لږ پیسې وې، عبد المسیح په تعجب کي سو، ویل: واخله دغه یې لس سوه درهمه، زکریا زر درهمه واخیستل او شیماء یې ور پرېښوول، مسلمانانو زکریا ملامتاوه ویل: سړیه! تا څنګه په زر درهمه ور پرېښوول؟ په والله که دي سل زره درهمه څني غوښتي وای درکول یې، زکریا ویل: سبحان الله! آیا په حساب کي تر لس سوه زیات عدد هم سته؟ لس سوه خو هغه آخري حساب دی.

تاسي دغه بسیط او عادي ژوند ته وګوری چي مسلمانانو درلودی، د دغو خلکو حساب نه ؤ زده، په ساینس او تکنالوجي نه پوهېدل، د اوسني علومو او کشفیاتو څخه په هیڅ نه وه خبر، مګر صادقه او واقعي ایمان، د صدق او اخلاص ایمان، چي په زړه کي ځای ونیسي او د بشري طاقت پر اندازه کوښښ ور سره یو ځای سي دنیا تابع کولای سي، د دغي خبري دپاره ښکاره او واضحه مثال د هغه وخت مسلمانان او هغو دښمنان کفار دي، کفارو جایدادونه، پیسې او د هغه وخت ټول ممکن وسایل درلودل، خو مسلمانانو که هغه شیان نه درلوده ایمان یې درلودی، نو ځکه د اسلام د دښمنانو په وسه نه سوه پوره چي د مسلمانانو په مقابل کي و دریږي او شکست پسله شکسته یې خوړی، اصلي خبره په صدق او اخلاص کي ده، الله جل جلاله فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴾. [محمد: ۷]

ژباړه: كه تاسي په صدق او اخلاص سره د الله جل جلاله د دين نصرت وکړی الله جل جلاله به ستاسي نصرت وکړي. مسلمانان په عقيده او ايمان جنګيږي نه په شمېر او اسلحه.

بيرته به خپلي قصې ته را وګرځو:

کله چي د منافقانو سره دغه په ښکاره مواجهه او مقابله وسوه، او مخکي يې د دسيسو او مشورو مرکز چي د مسجد په نامه سره جوړ سوی ؤ وسوځول سو او د دوی مشران رسوا سوه دا مسئله پر عبدالله بن أبيّ منافق ډيره درنه سوه، نو د ډير غَم او هَم په سبب د هجرت په دغه نهم کال کي د الله جل جلاله په امر مړ سو.

کله چي دغه منافق پوه سو چي د مرګ وخت مي راغلی دی دا غوښتنه يې وکړه چي رسول الله ﷺ دي را ته راسي، رسول الله ﷺ نبی الرّحمه هم د هغه منافق کور ته په داسي حال کي ورغلی چي هغه د مرګ پر بستر پروت ؤ او د ځان سره يې خبري کولې، وايي: هغه زما حُلفاء او معاهدين يهود چيري دي؟ چي مرسته او عزت مي وکړي، کشکي دوی زما سره وای، دغه منافق ځان مسلمان بولي په ظاهره يې اسلام ښکاره کاوه، مګر اوس د مرګ پر وخت يهود غواړي، د زړه تعلق يې د هغو سره ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل: آيا ما ته د يهودو له دوستيه نه وې منعه کړی؟ عبدالله منافق وويل: اسعد بن زُراره چي يهود خوابدي کړه څه فايده ورورسېدل؟

اسعد بن زُراره چي د انصارو څخه ؤ او قصه يې مخ کي تېره سوې ده، اوس د أبيّ زوی منافق هغه يادوي چي د هغه د يهودو څخه بد راتله دغه د يهودو دښمني څه فايده ورته وکړه؟ رسول الله ﷺ ته قهر ورغلی، عبدالله ويل: يا رسولَ الله! دا د عتاب او ملامتی ويلو وخت نه دی زه د مرګ پرحال يم، مګر دغه منافق د مرګ په وخت کي هم د يهودو صفت کوي او بيا يې رسول الله ﷺ ته و ويل: که زه مړ سوم ستا دغه اغوستی قميص به زما کفن کړې او ته به د جنازې لمونځ را باندي آداء کړې، بل چا ته مه وايه چي هغه د جنازې لمونځ را کړي، رسول الله ﷺ نبي الرّحمه و فرمايل: دا به در سره وکړم، عبدالله بن أبيّ بن سلول مړ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ خلک را ټول کړه غواړي چي د جنازې لمونځ پر آداء کړي، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! دا منافق دی او ټولو خلکو ته معلوم دی لمونځ مه پر کوه، ته څنګه د منافق پر جنازه لمونځ کوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: پرې مي ږده یا عمر! عمر رضي الله عنه بیا و ویل: یا رسولَ الله! دا منافق دی لمونځ مه پر کوه، رسول الله ﷺ و فرمایل: الله جل جلاله ما ته اختیار را کړی دی او فرمایي:

﴿ٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ﴾ [التوبه: ۸۰]

یعني: که ته د منافقانو دپاره بخښنه وغواړې که یې و نه غواړې.

نو دغه دواړه حالته زما اختیار ته پرېښوول سوي دي، منعه کړه سوی نه یم، رسول الله ﷺ إراده وکړه چي لمونځ پر آداء کړي اوس غواړي چي تکبیر ووایي، حضرت عمر رضي الله عنه ور نژدې سو او رسول الله ﷺ یې را کش کړی او و یل: یا رسولَ الله! دا منافق دی لمونځ مه پر کوه الله جل جلاله منعه کړی یې او فرمایي:

﴿إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَهُمْ﴾ [التوبه: ۸۰]

یعني: که ته دوی لره اویا واره بخښنه و غواړې الله جل جلاله به دوی ته هیڅکله بخښنه و نه کړي.

نبي الرّحمه ﷺ و فرمایل: تر اویا واره به زیات د مغفرت طلب ورته وکړم، ښایي چي الله جل جلاله یې وبخښي.

دا د رئیس المنافقین عبدالله بن اُبيّ سره د رسول الله ﷺ رحمت او مهرباني وه، دا هغه منافق دی چي پر قِسم قسم آزارو سر بېره یې د رسول الله ﷺ په ناموس کي هم خبري کړي وې، خو بیا هم رسول الله ﷺ د هغه رحمت او مهربانۍ پر اساس چي الله جل جلاله په ده ﷺ کي ایښي وه او دیٔ ﷺ یې په غوره کړی ؤ پر دغه منافق د جنازې لمونځ آداء کړی او عبدالله بن اُبيّ ښخ کړل سو، د ده تر ښخېدلو وروسته د الله جل جلاله له طرفه آیاتونه نازل سوه چي په هغو کي د حضرت عمر رضي الله عنه د رأیي او نظر تائید موجود ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُواْ وَهُمۡ فَٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾ [التوبه: ۸۴]

یعني: او پر هیڅ یوه د دغو منافقانو چې مړ سي د جنازې لمونځ مه کوه او هیڅکله د ده پر قبر د دعاء او استغفار دپاره یا د ښخولو د اهتمام دپاره مه دریږه، بېشکه چې دغه منافقان پر الله جل جلاله کافران سوي دي (چې شریک یې ورته نیولی دی) او پر رسول الله ﷺ کافران سوي دي (چې د زړه د اخلاصه یې نه مني) او په داسي حال کي مړه سوه چې دوی فاسقان وه.

دا د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د موقف تائید او تاکید ؤ، مګر حضرت عمر رضی الله عنه به ویل: دا تول کارونه پېښ سوه زه په تعجب کي نه سوم، زما ډېر تعجب دغه ځای ته ؤ چي ما څنګه دغه جرئت وکړی چې رسول الله ﷺ دي را کش کړم چې لمونځ مه پر کوه زه څنګه دومره دلاوره او د جرئت خاوند سوم چې رسول الله ﷺ را کشوم او منعه کوم، د رسول الله ﷺ په مقابل کي دغه جرئت ما ته ډېر عجب ښکاره کېدی، خولکه چي د الله جل جلاله إراده وه چې داسي دي وسي.

د رسول الله ﷺ د لور أم کلثوم رضی الله عنها وفات

دا خو تاسي ته معلومه ده چې د ام المؤمنین حضرت خدیجې رضی الله عنها څخه د رسول الله ﷺ اولادونه دوه زامن او څلور لوڼي وې، اوله او تر ټولو مشره لور یې زینب رضی الله عنها وه چې د ابوالعاص رضی الله عنه په نکاح کي وه او قصه یې مخ کي درته بیان سوې ده او دوهمه لور یې: رُقیه رضی الله عنها نومېدل او د حضرت عثمان رضی الله عنه ښځه وه، رقیه رضی الله عنها په هغه ورځ وفات او ښخه سوه چې مسلمانان د بدر د غزاء څخه راغله.

او بیا رسول الله ﷺ خپله دریمه لور چې أم کلثوم رضی الله عنها نومېدل د حضرت عثمان رضی الله عنه په نکاح کړه، چې په هم دغه سبب عثمان رضی الله عنه ته ذي النورین ویل کیږي (یعني: د دوو روښناییو خاوند) چې هغه دوه نوره یا روښنایي د رسول الله ﷺ دوې لوڼي دي چې ده رضی الله عنه په نکاح کړي دي او په ټول تاریخ کي داسي نه ده پېښه سوې چې یو چا دي د یوه نبي دوې لوڼي په نکاح کړي وي، یوازي عثمان رضی الله عنه دی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شرف يې په برخه سوی دی او د هجرت په نهم کال د رسول الله ﷺ دغه دريمه لور ام کلثوم ﵂ چه د حضرت عثمان بن عفان ﵁ ښځه وه وفات سوه.

رسول الله ﷺ د دې په وفات ډير غمجن سو او دا ﵂ په مدينه منوره کي ښخه سوه، اوس چي ام کلثوم ﵂ وفات سوه رسول الله ﷺ و حضرت عثمان ﵁ ته و فرمايل: که مي بله لور درلودلای هغه به مي هم ستا په نکاح کړې وای.

او د رسول الله ﷺ څلورمه لور چي حضرت فاطمه ﵂ ده د حضرت علي ﵁ په نکاح کي وه چي د رسول الله ﷺ تر رحلت شپږ مياشتي وروسته وفات سوې ده.

د حضرت ابوبکر الصدّيق ﵁ حج

د هجرت نهم کال پای ته ورسېدی او د حج موسم راغلی، رسول الله ﷺ دا إراده درلودل چي حج وکړي خو بيا يې و فرمايل: اوس د حج کولو دپاره مشرکان هم راځي او په لڅ بدن طواف کوي، نو دا زما نه ده خوښه چي په دغسي حالت کي حج آداء کړم، نو يې د دغه کال د حج دپاره ابوبکر الصدّيق ﵁ و لېږی چي د حج آمر هم دئ ﵁ ؤ، امام بخاري د ابو هريره ﵁ څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ ابوبکر الصدّيق ﵁ هغه حج ته ولېږی چي تر حجةُ الوداع د مخه ؤ او دئ ﵁ يې د دغه حج آمر مقرره کړی او ويل: په خلکو کي به دا اعلان هم وکړې چي پسله سږ کاله څخه دي بيا مشرکان حج ته نه راځي او پر بيت الله به هم څوک لڅ طواف نه کوي، ابوبکر الصدّيق ﵁ د نورو مسلمانانو په ملګرتيا حج ته رهي سو، په دغه کال د مسلمان حاجيانو شمېر ډير زيات نه ؤ.

ابوبکر الصدّيق ﵁ د حج په نيت مکې مکرمې ته رهي دی چي دلته په مدينه منوره کي پر رسول الله ﷺ د سورةُ التوبه ځيني داسي آياتونه نازل سوه چي د هغو آياتو نشرول او تر خلکو پوري رسول ضروري وه، او د دغو آياتو نزول څه په تلوار ؤ، ځکه په دغو آياتو کي ځيني داسي عمده او رئيسي شرعي احکام موجود وه چي د هغو احکامو بيانول او تبليغول په حج کي او د عامو خلکو په حضور مطلوب او ضروري وه.

دا خو تاسي ته معلومه ده چي د قرآن مجيد د هرسورت په شروع کي بسم الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

سته، خو یواځنۍ سورة چې په سر او شروع کې یې بسم الله نه ده نازله سوې هغه دغه سورةُ التوبه دی او د دې دپاره چې د دغه سورة په شروع کې ولې بسم الله نسته علماء کرام ډیر سببونه بیانوي، ځیني علماء کرام وایي: چې د دغو احکامو د رسولو د تلوار په سبب د دغه سورة په شروع کې بسم الله نه ده نازله سوې او ځیني علماء وایي: چې په دغه سورة کې د بسم الله د نه وجود سبب دا دی چې په دې سورة کې پر کفارو شدت دی، د کفارو څخه جلا والی او لیري والی دی، څرنګه چې په بسم الله کې رحمت او مهرباني ده ﴿بِسمِ اللهِ الرّحمٰنِ الرَحِیم﴾ او په دغه سورة کې د کفارو دپاره رحمت او امان نسته، دلته داسي حالت او موقف دی چې په هغه کې رحمت نه ښایي، نو ځکه په دغه سورة کې بسم الله نه را ورل سوه، په دغه سورة کې د بسم الله د نه وجود دپاره علماء کرامو نور سببونه هم بیان کړي دي، چې د بحث د اوږد والي په سبب د هغو تر بیانولو تیرېږم.

کله چې دغه آیاتونه نازل سوه رسول اللهﷺ و فرمایل: د دې آیاتو ابلاغ او بیانول باید داسي څوک وکړي چې زما د اهله څخه وي، نو یې حضرت علي رضي الله عنه امر کړی چې ولاړ سه او په حج کې دغه آیاتونه او د هغو احکام خلکو ته ورسوه، حضرت علي رضي الله عنه د مدینې منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو او د حج پر لار په حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پسي ور ورسېدی، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ورته و ویل: امیر یې که مأمور؟ یعني: ته وروسته را پسي راغلې د حج امیر یې که بله وظیفه درکول سوې ده؟ حضرت علي رضي الله عنه و ویل: یا، مأموریم، زما سره څو داسي آیاتونه او احکام را سره دي چې هغه باید په حج کې تر خلکو پوري و رسوم، نو هر وخت چې به خلک سره یو ځای سوه ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه به حضرت علي رضي الله عنه امر کړی چې هغه آیاتونه تبلیغ کړه او تر خلکو پوري یې ورسوه.

د عرفات په ورځ چې ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه خطبه و ویل بیا یې حضرت علي رضي الله عنه ته و ویل (قُم یَا عَلي! وَبَلِّغ) ولاړ سه یا علي! او هغه آیاتونه تر خلکو پوري ورسوه، حضرت علي رضي الله عنه ولاړ سو او هغه آیاتونه او احکام یې بیان کړه، حضرت علي رضي الله عنه وایي: خبر سوم چې دغه احکام تر ځینو خلکو پوري نه دي رسېدلي ځکه ځیني

(c) Ketabton.com: The Digital Library

داسي خلک وه چي د عرفات خطبې ته نه وه حاضرسوي، نو به زه د خلکو په منځ کي ګرځېدم او هغه آیاتونه به مي په لوړ آواز ویل، تر څو چي آواز مي و دربېدی.

د محمّد بن کعب القرظي رضي الله عنه او نورو صحابهٔ کرامو څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د هجرت د نهم کال د حج آمر وټاکی او تر هغه وروسته یې علي بن أبي طالب رضي الله عنه د سورهٔ التوبه د دیرشو یا څلویښتو آیاتو سره پسي ور ولېږی چي خلکو ته یې بیانول او رَسَول، چي په هغو آیاتو کي مشرکانو ته څلور میاشتي وخت او مهلت ؤ چي په مځکه کي په اطمینان او امان سره ګرځېدلای سي، چي هغه څلور میاشتي د عرفات د ورځي څخه شروع کېدلې او د ربیع الاخري پر لسمه پای ته رسېدې.

علي رضي الله عنه دغه آیاتونه خلکو ته د دوی په خېمو کي تلاوتول او ور رسول، دا به یې هم ورته ویل: چي تر سږ کال وروسته به مشرکان حج ته نه راځي او نه به پر کعبه شریفه لڅ طواف کیږي، هغه آیاتونه چي حضرت علي رضي الله عنه خلکو ته رسول هغه د سورهٔ التوبه اولني آیاتونه وه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿بَرَآءَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلَّذِينَ عَـٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۝١﴾.

ژباړه: هغو مشرکانو ته چي د اسلام په مځکه کي اوسېږي اعلان او خبر تیا ده: کوم عهدونه چي زموږ او ستاسي په منځ کي وه هغه پای ته ورسېدل. یعني: مسلمانانو چي د ځینو کفارو سره کومه صلحه درلودل دا د هغې صلحي انتهاء او آخر دی.

ورونو! په هغه وخت کي د جزیرة العرب کفار یا مشرکان پر دوه قسمه وه، یو داسي کفار وه چي مسلمانانو د هغو سره د صلحي عهد او وعده درلودل او یو بیا هغه کفار وه چي د دوی او مسلمانانو په منځ کي هیڅ قسم عهد او عقد نه ؤ موجود، هغه اوله ډله چي مسلمانانو د هغو سره د صلحي عهد او عقد درلودی هغه هم پر دوه قسمه وه.

اول: هغه کفار وه چي د مسلمانانو او د دوی تر منځ د صلحي دپاره یو معین وخت ایښوول سوی ؤ.

دوهم: هغه قسم کفار وه چي د هغو سره صلحه موجوده وه، خو دغي صلحي معین وخت نه درلودی.

نو هغه کفار چي اصلاً صلحه نه وه ور سره موجوده او هغه کفار چي صلحه ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجوده وه خو وخت یې نه ؤ تعین سوی، د کفارو دغو دوو ډلو ته څلور میاشتي وخت ورکول سو، پسله دغو څلورو میاشتو که د دوی څخه هر مشرک په جزیرة العرب کي پیدا او ونیول سو هغه وژل کیږي او هر هغه څوک چي د مسلمانانو سره تر معین وخت پوري عهد او اتفاق لري د هغو موده د عهد تر آخري وخته پوري ده، په دې شرط چي دوی په دغه موده کي د هغه خپلي معاهدې څخه هیڅ مخالفت و نه کړي.

او که د جزیرة العرب د باندي څخه یو څوک دلته راسي چي اسلام او احکام یې واوري، هغه لره امان دی را دي سي، خو چي اسلام یې واورېدی او مسلمان نه سو نور به د جزیرة العرب څخه وزي هغه لره هم امان نسته، الله جل جلاله فرمایي:

﴿بَرَآءَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۝١﴾.

یعني: د الله جل جلاله له طرفه او د رسول الله ﷺ له طرفه هغو کسانو ته چي مشرکان دي او تاسي عهد ورسره کړی دی بېزاري ده.

﴿فَسِيحُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ ۙ وَأَنَّ ٱللَّهَ مُخْزِى ٱلْكَٰفِرِينَ ۝٢﴾.

نو اې مشرکانو! تاسي په دغه مځکه کي څلور میاشتي وګرځی او اې مشرکانو! تاسي پوه سی چي هیڅ کله تاسي الله جل جلاله نه سی عاجزه کولای او پوه سی چي الله جل جلاله د کافرانو رسوا کوونکی او ذلیله کوونکی دی.

﴿وَأَذَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلنَّاسِ يَوْمَ ٱلْحَجِّ ٱلْأَكْبَرِ أَنَّ ٱللَّهَ بَرِىٓءٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُۥ ۚ فَإِن تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝٣﴾.

او د الله او رسول الله له طرفه ټولو خلکو ته د دغه لوی حج په ورځ خبرول یا اورول دي چي الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د مشرکانو څخه بېزاره دي، نو که تاسي د شرک څخه توبه وکړه دا ستاسي دپاره خیر دی او که مو د اسلام او توبې څخه مخ واړاوه نو پوه سی چي تاسي الله جل جلاله نه سی عاجزه کولای او هغو کسانو ته چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کافران سوي دي، د آخرت په سخت او درد ناکه عذاب سره زېرى ورکړه.

﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَٰهِرُوا۟ عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوٓا۟ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾﴾.

مګر د مشرکانو څخه هغه کسان چي د هغو سره تاسي عهد کړی دی، بیا هغو ستاسي سره د دغه عهد په پوره کولو کي هیڅ مخالفت او کوتا هي نه ده کړې او د هیچا سره يې ستاسي په مقابل کي مرسته نه ده کړی (یعني: پر خپلو ټولو وعدو ثابت او قائم ولاړ دي) نو د دغو مشرکانو سره دغه د دوی عهد تر هغه خپلي مو دې پوري پوره کړی، بېشکه چي الله متقیان خوښوي،

﴿فَإِذَا ٱنسَلَخَ ٱلْأَشْهُرُ ٱلْحُرُمُ﴾

نو کله چي دغه حرامي میاشتي تیري سوې (د دغه أَشهُرُ الحُرُم څخه رجب، ذوالقعده، ذوالحجه او محرم نه دي مقصد) بلکه د أَشهُرُ الحُرُم څخه مقصد هغه څلور میاشتي دي چي کفارو ته وخت ورکول سو، نو کله چي دغه اَشهُرُ الحُرُم تیري سوې یا مسلمانان سی یا د جزیرةُ العرب څخه ووزی.

الله جل جلاله ومسلمانانو ته فرمایي:

﴿فَٱقْتُلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَٱحْصُرُوهُمْ وَٱقْعُدُوا۟ لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا۟ سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾﴾.

نه چي دغه څلور میاشتي تیري سوې نو مشرکان چي په هرځای کي په لاس درسي وژنی يې، بندیان يې کړی، په قلاوو کي يې محاصره کړی او دوی ته د څارلو او تېرېدلو په هر ځای کي کښېنی اوکه بیا دوی له کفره توبه وایستل، لمونځ يې د خپلو ټولو حقوقو سره آداء کړی، زکات يې ورکړی، نو د دوی لار ور ایله او خلاصه کړی، بېشکه چي الله جل جلاله بخښونکی او ډېر مهربان دی.

دغو مبارکو آیاتو د کفارو سره د ژوندکولو او معاملي مسائل شرحه کړه او په نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستنيو آياتو کي د دغسي مسائلو پوره تفصيل سته ، نو علي رضي الله عنه د دغو آياتو احکام او هغه نور احکام چي رسول الله ﷺ ورته ويلي وه اعلانول، چي د هغې جملې څخه يې يو دغه اعلان هم کاوه (لَا يَدخُلُ الجَنَّةَ إلاّ نَفسُ المُؤمِنَةُ) يعني: جنت ته بېله مسلمانه بل څوک نه داخلېږي، جنت فقط د مسلمانانو ځاى دى.

(وَلَا يَطُوفُ بِالبَيتِ عُريَانٌ) او پر کعبه شريفه به لڅ انسان طواف نه کوي.

موږ مخ کي ويلي وه چي د بيت الله الحرام حج او عمره د هغو کارو څخه وه چي عربو ته د ابراهيم عليه السلام له دينه په ميراث ورپاته سوي وه او دغه شئ يې تر اوسه پوري ساتلى ؤ، مګر په حج او عمره کي يې هم د جاهليت ډېر خيرن او باطل شيان ګډ کړي وه، تر داسي اندازې چي دغه حج او عمره! په عوض د دې چي د توحيد پر عقيده يو عبادت وي، د شرک د اعمالو څخه يو عمل ؤ، ابن عائذ رحمه الله وايي: مشرکانو د مسلمانانو سره ګډ حج کاوه، مګر مشرکانو به په تلبيه کي هغه د شرک جملې او کلمې د دې دپاره په لوړ آواز ويلې چي مسلمانان په خپله تلبيه کي غلط کړي او د مشرکانو څخه به ځينو کسانو لڅ طواف کاوه، چي دغه کار يې د بيت الله تعظيم باله او ويل به يې: زه پر کعبه شريفه داسي طواف کوم لکه مور چه زېږولى وم، زما پر بدن د دنيا د شيانو څخه هيڅ داسي شئ نسته چي ظلم دي په ګډ وي، نو يوازي په مکه مکرمه کي نه بلکه په ټولو عربو کي د عورت لڅوالى عادي او معمولي کار ؤ، حتّى طواف يې هم لڅ کاوه، دغه لڅ طواف د هجرت په نهم کال کي منعه سو.

او بل امر دا ؤ چي مشرکان به تر سږ کال وروسته د حج و آداء کولو ته نه راځي، په راتلونکو کلو کي به بېله مسلمانانو بل څوک په حج کي نه وي موجود، نو دغه د هجرت د نهم کال حج، هغه آخري حج ؤ چي مشرکان ورته راغلي وه او په راتلونکي کال کي چي د هجرت لسم کال ؤ رسول الله ﷺ په خپله حج آداء کړى، چي په هغه حج کي هيڅ مشرک او کافر نه ؤ موجود.

اوس نو د مسلمانانو ګوښه کېدل او جلا کېدل يوازي د منافقانو څخه نه وه، بلکه د کفارو او مشرکانو څخه هم جلا او مستقل سوه، دا د هجرت نهم کال ؤ چي د تبوک غزاء پکښې وه او دغه يې هم د حج حالات وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي

هغه ډلې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د خپلو قبیلو له طرفه د اسلام را وړلو او اسلام اعلانولو دپاره راغلي دي او د سیرت په کتابوکي ذکر سوي دي تر اویا ډلو زیاتي دي، که زه د ټولو ډلو د حالاتو په را نقلولو شروع وکړم بحث ډیر اوږدیږي او د هغو ټولو په بیانولو کي کومه خاصه فایده هم نسته، دلته به فقط د هغو ډلو حالات په اجمالي ډول سره بیان کړل سي چي هَغه ډلي تاریخي اهمیت لري، یا د هغو ډلو په ملاقات کي کوم عبرت موجود وي، خو لوستونکي او اوریدونکي ته دي دامعلومه وي چي په صورت عموم د ډیرو قبیلو ډلي د مکې مکرمې تر فتحي وروسته راغلي دي، خو هلته ځیني داسي قبیلې هم سته چي ډلي یې د مکې مکرمې تر فتحي د مخه راغلي دي.

د بنو تمیم وَفد یا ډله

یوه د هغو مهمو ډلو څخه چي مدینې منورې ته د مسلمانیدلو دپاره راغلي دي د بنو تمیم ډله ده، بنو تمیم د عربي قبائلو څخه یوه لویه او قوي قبیله وه، د دغي قبیلې ډله د عُطارِد بن حاجب، اقرع بن حابس، زبُرقان بن بدر او داسي نورو نفرو په مشرۍ مدینې منورې ته د ماپښین په وخت کي را ورسېدل او د رسول الله صلی الله علیه وسلم کور ته ورغله، نارې وهې: یا محمّد! أخرُج لَنَا. یا محمّد! صلی الله علیه وسلم موږ ته را ووزه، صحرایي عرب دي د کور مخ ته ولاړ دي نارې وهي، رسول الله صلی الله علیه وسلم په تعجب کي سو چي څه پېښه ده؟ ټکنده غرمه او د عربستان شدیده ګرمي ده په دغه وخت کي خلک په کورو کي آرام او راحت کوي دوی ولاړ دي او نارې وهي، رسول الله صلی الله علیه وسلم له کوره را و وتی ویل: څه پېښه ده؟ څه وایاست؟ د څه شي دپاره راغلي یاست؟ دوی ویل: غواړو چي ممادحه در سره وکړو (ممادحه) یعني: د ځان مدحه او صفت.

په هغه وخت کي د عربو دا عادت ؤ چي دوې قبیلې به سره مخامخ سوې یا به سره کښېنستې نو به هري قبیلې د خپل ځان اوصاف بیانول، هري قبیلې چي به ډیر اوصاف درلودل هغه به تر هغي بلې لوړه او د عزت خاونده وه او د دغو اوصافو د بیانولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره يې خاص خلک درلودل، هغه څوک چې په خبرو به يې خپل اوصاف بيانول هغه ته خطيب ويل کېده او هغه څوک چې په شعر به يې د خپلې قبيلې اوصاف بيانول هغه د دغې قبيلې شاعر ؤ، نو هرې قبيلې د ځان دپاره خطيب او شاعر هم درلودی.

اوس دغه د بنو تميم مشران د خپل خطيب او شاعره سره راغلي دي غواړي چې د رسول الله ﷺ سره داسې بيان وکړي چې تاسې د فخر شيان ډير لرى که موږ؟ نو ويل: غواړو چې ممادحه درسره وکړو.

مگر دوی په سره غرمه رسول الله ﷺ ته د دغې موضوع دپاره راغلي دي او دکور د دباندې څخه نارې وړ وهي، اصلاً په جاهليت کې د عربو ژوند دغسې د اخلاقو څخه ليرې ؤ نه يې اخلاق پېژندل او نه يې مراعتول، دغه د دوی ژوند ؤ، نو دغه خلک د هغه خپل ژوند سره موافق پر دغه طريقه راغله، رسول الله ﷺ چې کريم او حليم ؤ هيڅ يې نه ورته و ويل، د دوی د غوښتنې سره سم يې و ويل ښه دی، په مسجد کې نور مسلمانان هم سره را ټول سوه، بنو تميم چې خپل خطيب او شاعر ور سره دي کښېنستل، رسول الله ﷺ هم د خپل طرف خطيب او شاعر را وغوښتل، د بنو تميم خطيب عُطارِد بن حاجِب ولاړ سو او په بيانيه يې شروع وکړه خو ټول بيان يې د بنو تميم په مدحه او صفت کې ؤ.

رسول الله ﷺ و فرمايل: يا ثابت بن قيس! ولاړ سه (ثابت بن قيس رضی الله عنه د مسلمانانو خطيب ؤ) ثابت بن قيس رضی الله عنه ولاړ سو او په خبرو يې شروع وکړه د اسلام او الهي دعوت خبري يې وکړې او بيا يې و ويل: کوم فخر به تر دې لوی او لوړ وي چې رسول الله ﷺ په موږ کې دی؟ بل فخر به څه شي او څنګه وي؟ زموږ مسلمانانو څخه چې هر څوک مړ سي جنت ته ځي، کوم فخر به د اسلام تر فخر لوړ وي؟ موږ پر يوه الله ايمان لرو هو، تاسې په خپل قوم او نسب فخر کوی مگر زموږ فخر په آخرت دی، زموږ فخر په جنت دی، زموږ فخر په هغه رسول الله ﷺ دی چې له آسمانه الهي وحې پر نازليږي، د بنو تميم مشرانو و ويل: ستاسې خطيب زموږ تر خطيب ښه او بهتر دی.

بيا د بنو تميم شاعر زُبرقان ولاړ سو داسې شعرونه او بيتونه يې و ويل چې ټول د بنو تميم په مدحه او صفت کې وه، رسول الله ﷺ حسّان بن ثابت رضی الله عنه ته و ويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

قُم يا حَسّان! حَسّان رضي الله عنه خو پېژنې؟ د رسول الله ﷺ د حضور او د مسلمانانو لوی شاعر، حَسّان رضي الله عنه ولاړ سو او هغه د زِبرقان پر وزن او قافيه يې اشعار و ويل، سمدستي په هغه مجلس کې يې پر هغه وزن بيتونه و ويل او اشعار يې هم ټوله د الله جل جلاله په وحدانيت کې وه د رسول الله ﷺ، مهاجرينو او انصارو په مدحه او صفت کې وه، د جنت او آخرت بيان پکښې ؤ، د بنو تميم ډلې بيا و ويل: ستاسې شاعر زموږ تر شاعر ښه او بهتر دی او دغه ډله اسلام ته داخله سوه، رسول الله ﷺ هم هديې او تحفې ورکړې.

د سورة الحجرات اولني مبارک آياتونه د دغې ډلې د اخلاقو په باره کې نازل سوي دي چې په هغه کې يواځې دوی ته نه بلکه ټولو مسلمانانو ته د رسول الله ﷺ سره د ګذارې او معاملې کولو لارښوونه ده، الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُقَدِّمُواْ بَيْنَ يَدَيِ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝١﴾

ژباړه: اې هغو کسانو چې ايمان مو را وړی دی! خپلې مفکورې او نظريې د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د اوامرو تر صادرېدلو د مخه مه وړاندې کوی، بلکه د هغو د اوامرو انتظار باسی او د الله جل جلاله څخه و بېرېږی، بېشکه چې الله جل جلاله ښه اورېدونکی او په هرڅه خبر دی. د دغه آيات شريف څخه مقصد دا دی چې په هره موضوع او هره معامله کې بايد د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ اطاعت وسي، انساني فکر، رأيه او قانون کم او ناقص دي، په سل کې سل يې نتيجه ناکامي او بربادي ده او بيا رب عزوجل فرمايي:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَرۡفَعُوٓاْ أَصۡوَٰتَكُمۡ فَوۡقَ صَوۡتِ ٱلنَّبِيِّ وَلَا تَجۡهَرُواْ لَهُۥ بِٱلۡقَوۡلِ كَجَهۡرِ بَعۡضِكُمۡ لِبَعۡضٍ أَن تَحۡبَطَ أَعۡمَٰلُكُمۡ وَأَنتُمۡ لَا تَشۡعُرُونَ ۝٢﴾.

ژباړه: اې هغو کسانو چې ايمان مو راوړی دی! خپل آوازونه د نبي ﷺ تر آواز مه لوړوی او په لوړ آواز خبرې مه ورته کوی، لکه ځيني ستاسې چې د ځينو نورو سره په لوړ آواز خبرې کوی، دا بېره سته چې ستاسې ښه عملونه به ضائع سي او تاسې به نه ياست په خبر.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصۡوَٰتَهُمۡ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ٱمۡتَحَنَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمۡ لِلتَّقۡوَىٰۚ لَهُم مَّغۡفِرَةٌ وَأَجۡرٌ عَظِيمٌ ۝٣﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: بېشکه هغه کسان چې خپل آوازونه د رسول الله ﷺ په حضور کې کښته کوي (په کښته آواز خبرې کوي) دا هغه کسان دي چې الله جل جلاله د دوی زړونه د پرهېزګارۍ او د الله جل جلاله څخه د بيرې دپاره آماده کړي دي. يعني: خپل الهي توفيق يې د دوی سره ملګری کړی دی، دغو کسانو لره مغفرت، بخښنه او لوی ثواب دی.

ورونړو! په اسلام کې لوی شعائر څلور شيان دي: قرآن مجيد، رسول الله ﷺ، کعبه شريفه او لمونځ؛ نو تر هرڅه د مخه دا لازم دي چې د دغو څلورو شيانو عزت او احترام وساتل سي، د دغو شيانو سره بې احترامي د اسلام بې احترامي ده.

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَآءِ ٱلْحُجُرَٰتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾﴾.

هر هغه کسان چې د کور د دباندې له طرفه تا ته نارې دروهي اکثره د دوی عقل نه لري، چې دا هغه د بنو تميم ډله وه.

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا۟ حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾﴾.

که چيرې دوی تر هغو صبر کړی وای ترڅو چې ته ورته را وتلای، دغه به د دوی دپاره خير او ښه وای او الله جل جلاله ډير بخښونکی او مهربانه دی.

دا هغه آياتونه وه چې د بنو تميم د ډلې په باره کې نازل سوه او د ټول امت دپاره درس او لار ښوونه ده، چې د خپل رسول او نبي سره بايد څنګه ژوند او معامله وکړي.

د بني عامر وَفد يا ډله

بيا يوه بله داسې ډله راغله چې د هغو د راتګ هيڅ اميد نه ؤ چې هغه د بني عامر ډله وه، د دغې ډلې مشران عامر بن طُفيل او أربَد بن قيس وه.

که ستاسې هغه د (بئر معونه) فاجعه په ياد وي کوم چې د رسول الله ﷺ اويا نفره اصحاب کرام پکښې ووژل سوه، د هغه سبب د دغه عامر بن طُفيل غدر او خيانت ؤ، دغه وژل سوو مسلمانانو ته د دغه عامر بن طفيل اکا چې په ملاعبُ الأسِنه سره مشهوره ؤ جِوار او امان ورکړی ؤ، خو دغه عامر بن طفيل هغه جوار مات کړی او په خيانت سره يې ټول مسلمانان شهيدان کړه، اوس راغلی دی چې په ظاهره سره مسلمان سي، دغه خائن عامر بن طفيل او أربد بن قيس نه غوښتل چې مسلمانان سي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر څرنګه چې د دوی شا وخوا قبیلې اسلام ته داخلې سوې وې نو د دوی قوم دوی مجبوره کړه چې ولاړ سی او مسلمانان سی، د قوم د غوښتنې په سبب دغه دوه نفره د قوم د نورو مشرانو په ملګرتیا مدینې منورې ته ولاړل، مګر دغه دوه نفره چې د قوم عمده رئیسان او د دغې ډلې مشران وه نو د قوم او خپلو ملګرو په وکالت او استازي توب دوی خبري کولې، خو په لار کي عامر بن طفیل و أربد بن قیس ته ویلي وه: یا أربد! زه والله إسلام نه غواړم، أربد ویل: والله زه یې هم نه غواړم، عامر ورته و ویل: واوره! زه به محمّد ﷺ په خبرو مشغوله کړم، کله چې دي ولیدی چې دئ زما سره په خبرو مشغوله دی او تا ته یې فکر نسته نو ته د توري واری پر وکړه، دغو دوو نفرو په لار کي د رسول الله ﷺ پر وژلو اتفاق سره وکړی او دغه ډلې چې به راتلې اسلحه نه ځني اخیستل کېدل ځکه هغه هم د قبیلو او قومو مشران وه، دا اجازه ورکول کېدل چې د خپلي اسلحې سره د رسول الله ﷺ سره کښیني او ملاقات ور سره وکړي، صحابهٔ کرام به هم موجود او د رسول الله ﷺ پر شا وخوا به حاضر وه، دغه دوه نفره راغله او اوس یې امید دی چې رسول الله ﷺ به د دوی سره تنهاء سي او دوی به هغه خپله خائنانه نقشه عملي کړي.

دغه ډله د رسول الله ﷺ سره په مسجد کي کښېنستل، عامر بن طفیل چې د قوم او ډلې رئیس دی په خبرو شروع وکړه او ویل: یا محمّد! ﷺ خَالِنِي، یعني: زما سره یوازي سه زه غواړم چې په تنهایي کې خبري در سره وکړم، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا والله، ترڅو چې تا پر الله ﷻ ایمان نه وي را وړی او دا شاهدي آداء نه کړې چې الله یو دی او هغه لره هیڅ شریک نسته در سره تنهاء به نه سم، عامر بیا و ویل: یا محمّد! خَالِنِي، زما سره یوازي او تنها کښېنه زه خبري در سره کوم، رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: «لَا واللهِ حتّی تُؤمِنَ بِاللهِ وحدهُ لا شریکَ لهُ» دغه خائن عامر بن طفیل په دې سبب خبري اوږدوي چې أربد د توري واری وکړي، مګر أربد چې توره ور څخه ده حرکت نه کوي، که څه هم عامر بن طفیل به رسول الله ﷺ په خبرو مشغوله کړی.

په دغه وخت کي چې عامر بن طفیل د رسول الله ﷺ سره خبري کولې أربد د مسجد په بل طرف کي ناست دی کولای سي چې پر رسول الله ﷺ د توري واری

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي، خو آرام ناست دی هیڅ حرکت نه کوي، عامر بن طفیل په احمقانه او بې معنی خبرو شروع دی، وایي: یا محمّد!ﷺ په والله که زما پر رأیه را سره ولاړ نه سې زه به مدینه په لښکر او آسانوډکه کړم، یعني: ستا د جنګ دپاره به پر آسانو سپاره راسو، رسول اللهﷺ جواب نه ورکوي.

په هغه حدیث شریف کي چي امام بخاري یې روایتوي وایي: عامر بن طفیل و رسول اللهﷺ ته ورغلی او ورته ویل یې: په درو شیانو کي تا ته اختیار درکوم هر یو چي دي خوښ وي هغه عملي کړه، یو دا چي د دښتو خلک یې ستا او د غرو خلک یې زما، که دا نه وي نو مي د ځان خلیفه وګرځوه، یعني: تر تا وروسته به حکم زما وي، که دا هم نه وي نو درېیمه خبره دا ده چي د غطفان لښکري به په زرو ابلقو یا برګو (سکاڼ) آسانو او زرو ابلقو مادیانو کي درباندي راولم.

عامر دغه خبري کوي او په دې انتظار دی چي ملګری یې د توري واری وکړي، مګر هغه آرام ناست دی، عامر بیا و ویل: یا محمّد! خَالِنِي، رسول اللهﷺ و فرمایل: تر څو چه تا پر یوه الله چي شریک نه لري ایمان نه وي راوړی نه در سره تنهاء کېږم، عامر و ویل: والله زر اشقر او زر شقراء به درباندي راولم، یعني: زر ابلق آسان او زر ابلقي مادیاني به درباندي راولم، چي دا د عامر د لښکر د سپرو شمېر او عدد ؤ، یعني: داسي لښکر به ستا د جنګ دپاره را ولم چي ټول به پر ابلقو (سکاڼ) آسانو سپاره وي، عامر په دغه خبرو رسول اللهﷺ بېروي او مشغوله کوي، خو رسول اللهﷺ د ده د خبرو جواب نه ورکوي، سړئ بیعقل دی او دا د خبرو طریقه نه ده نو ځکه رسول اللهﷺ د ده د خبرو جواب نه ورکوي، په آخر کي عامر بن طفیل و ویل: والله نه مسلمانېږم او له مسجده ووتی رهي سو.

هغه نورو ملګرو یې ورته و ویل: سړیه دا دي څه وکړه؟ ده ویل: زه نه مسلمانېږم، وروسته په لار کي عامر وأربد ته وایي: والله په ټولو عربو کي تر تا قوي، شجاع او دلاوره نه دی را معلوم نو ولي دي نه واهه؟ ما به په خبرو مشغوله کړی او ته به آرام ناست وې آیا وبېرېدې؟ بې همته سوې؟ أربد ویل: یا والله! مګر هر وخت چي به ما غوښتل چي د توري واری پر وکړم ته به زما او د ده په منځ کي وې، عامر ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه چیري وم ته چیري؟ سړئ زما څخه ډیر لیري ناست ؤ، أربد ویل: یا والله. هر وخت چي به ما غوښتل چي وې وهم ته به مي مخ ته راغلې، غواړې چي ته مي وهلی وای؟ عامر په تعجب کي سو.

ورونو! د هجرت په اولو وختو کي به رسول الله ﷺ د ځان دپاره محافظ، پیره دار او ساتونکی دراوه چي اوس (باډي ګارډ) ورته ویل کیږي، مګر کله چي د الله جل جلاله دغه قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَٱللَّهُ يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِۗ﴾ [المائده: ٦٧]

يعني: الله جل جلاله دي د خلکو څخه ساتي.

نو رسول الله ﷺ هغه پیره دار یا محافظ له ځانه ایسته او لیري کړی، د دغه آیات تر نزول وروسته یې د ځان د حفاظت دپاره څوک نه دراوه.

نو دلته هم الله جل جلاله په خپل حفظ سره وساتي.

د بنو عامر ډله چي رهي سوه په لارکي یې د شپې د تېرولو دپاره د بنو سلول په قبیله کي واړول، بنو سلول یوه بد نامه قبیله وه په عربو کي په غدر او خیانت سره مشهوره وه، خو د دوی او د بنو عامر په منځ کي تعلق او شناخت ؤ، مګر نورو ټولو عربو پر بنو سلول بد ویل، اوس دغه د بنو عامر ډلي په بنو سلول کي واړول او په خپله عامر بن طفیل د یوې ښځي په کور کي بیده سو، سهار چي را ویښ سو ستونی یې پړسېدلی ؤ، چا ویل: د طاعون مرض دی او څوک وايي: سرطان ؤ، خو اصلاً د الله جل جلاله إراده داسي وه چي په یوه شپه یې ټول ستونی و پړسېدی او عامر یوه سو چي مرم، نو یې یوه خبره وکړه چي هغه د ده خبره په عربو کي متل سوه، عامر بن طفیل و ویل:

أغُدّةٌ كَغُدّةِ البِكرِ وَمَوتٌ في بَيتِ سَلوليَه!

غُده پاړسوب او مرغړي ته ویل کیږي او بِکر کوچني اوښ یا جونګي ته ویل کیږي، دغه مرغړئ په اوښانو کي یوه ناروغي ده چي ستونی یې و پړسیږي او بیا مري، نو عامر و ویل: دا څومره بد بختي او ذِلّت دی، په عوض د دې چي په جنګ کي وژل کېدلای د اوښانو په مرض مرم او د یوې سلولۍ ښځي په کور کي مرم، عرب به بیا زما کورنۍ ته پېغور ورکوي، عامر متکبر او مغروره ؤ دغسي مرګ یې نه ؤ خوښ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له دغي ناروغيه داسي حال ته ورسېدی چي د ولاړېدلو نه ؤ، خو بیا یې هم و ویل: زما آس را ولی، آس را وستل سو، ویل: پر آس مي سپور کړی او زما اسلحه: توره او نېزه مي را کړی، هغه یې هم ورکړه، آس یوه او بل طرف ته گرځوي اسلحه پورته او کښته کوي خو د آسه ولوېدی، خلک ورغله چي وې کتی دئ مړ ؤ، دغه د غادر او خاین عامر بن طفیل مرگ ؤ، په دغه ذلیل ډول د خپل کلي او کوره لیري مړ سو.

قوم یې دئ ښخ کړی او رهي سوه خو بني عامر ته ورسېدل، د قبیلې ټول خلک ور ته را ټول سوه پوښتني ځني کوي چي څه مو وکړه او کومي نتیجې ته ورسېدلاست؟ دوی د خپل سفر حالات ورته و ویل، قوم پوښتنه ځني وکړه چي څه شي ته یې دعوتولاست؟ أربد بن قیس چي اوس د قوم مشر دی بې حیایي او بې ادبي یې وکړه، د الله ﷻ په مقابل کي یې جرئت او دلاوري وکړه او ویل: موږ یې و خپل إله ته دعوت کړو، که د محمّد ﷺ إله زما مخ ته وای دغه اوس به مي په غشي ویشتلی او وژلی وای (العیاذ بالله) دا یې د الله ﷻ سره بې ادبي او بې پروایي وه.

بیا نو دغه أربد په داسي حال کي چي اسلام یې رَد کړی دی پر خپل اوښ سپور او رهي سو، اوس د قوم مشر أربد بن قیس دی، چا د ده د خبرو په جواب کي څه نه و ویل، دئ د خپل کور په لار کي یوې لوړي ته وختی، په دغه وخت کي برېښنا، صاعقه، چي موږ ټکه ورته وایو پر را ولوېدل أربد بن قیس او د ده اوښ یې د خلکو په حضور وسوځل، خلک ورته گوري چي أربد او اوښ یې دواړه د دغي برېښنا یا صاعقې په واسطه وسوځل سوه.

دا د هغه جرئت او دلاورې نتیجه وه چي ده د الله ﷻ په مقابل کي درلودل، د أربد بن قیس په باره کي د سورۃُ الرعد (۱۲، ۱۳) نمبر آیاتونه نازل سوه، الله ﷻ فرمايي:

﴿هُوَ ٱلَّذِي يُرِيكُمُ ٱلۡبَرۡقَ خَوۡفٗا وَطَمَعٗا وَيُنشِئُ ٱلسَّحَابَ ٱلثِّقَالَ ﴿١٢﴾﴾.

ژباړه: دغه الله ﷻ هغه ذات دی چي تاسي ته برېښنا درښکاره کوي، دپاره د بیري د هغه چا چي ضرر ور رسوي، یا دپاره د طمعي د هغه چا چي گټه او فایده ور رسوي او دغه الله ﷻ په اوبو درنې اوریځې په هوا کي را پورته کوي.

یعني: دغه د برېښنا لیدل د دوو حالتو څخه خالي نه دي، ځیني هغه کسان دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د تاوان څخه يې بېرېږي هغه په بېروي او ځيني هغه کسان دي چي د باران په امید دي هغه په خوشاله کوي چي په زړو کي يې د باران طمعه پیدا سي.

مقصد دا چي د الله ﷻ ذات د انعام او نعمتو، د انتقام او عذابو، د دواړو جامع دی، چي یو مثال یې دغه دی: چي په دغه اوریځ، تالنده او برېښنا کي په یوه وخت کي دوه متضاد کیفیتونه موجود دي، چي بېره له عذابه او امید د رحمت دي.

مثلاً کله ــي اوریځي راسي، تالنده او برېښناوي شروع سي نو خلک په دې امید سي چي باران به واورېږي، خو په عین وخت کي دا بېره هم ورته پیدا سي چي چیري ټکه یا تندره و نه لوېږي چي د انسانانو د هلاکت سبب به وګرځي.

یا کله چي په اوبو ډکي درنې اوریځي راسي خلک په خوشاله سي چي ښه بارانونه به وسي او د الهي رحمت سبب به وګرځي، خو په عین وخت کي دا بېره هم ور سره پیدا سي چي د دغو بارانو څخه یو لوی طوفان جوړ نه سي او د انسانانو د هلاک سبب و نه ګرځي، نو د انسانانو دپاره دا لازمه ده چي د الله ﷻ د رحمت امیدواره وي، او په عین وخت کي یې له عذابه هم وبیرېږي.

﴿ وَيُسَبِّحُ ٱلرَّعْدُ بِحَمْدِهِۦ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِۦ وَيُرْسِلُ ٱلصَّوَٰعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَآءُ وَهُمْ يُجَٰدِلُونَ فِى ٱللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ ٱلْمِحَالِ ﴿١٣﴾ ﴾.

او تسبیح وایي رعد په حمد او ثناء د دغه الله او نوري ټولي ملائکې د الله ﷻ د بیري او هیبته څخه تسبیح وایي او دغه الله ﷻ ټکي، تندري پر هغه چا را لېږي چي د الله ﷻ إراده وي، حال دا چي دغه خلک د الله ﷻ په شان کي جدل او جګړې کوي، حال دا چي د الله ﷻ عقوبت او نیول ډېر سخت دي.

د بنو عامر قبیلې چي دغه حالات ولیدل چي عامر بن طفیل ته څه ور پېښه سوه؟ او أربد بن قیس ته څه ور پېښه سوه؟ نو بنو عامر ټول پر اسلام و درېدل او اسلام ته داخل سوه. دا د بنو عامر د قبیلې د اسلام سبب ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بني عبد القیس ډله یا وفد

د بني عبد القیس د قبیلې څخه یوه ډله د مسلمانېدلو دپاره مدینې منورې ته راغله چې شمېر یې څلوېښت نفره ؤ، دغه خلک اسلام او مسلمانېدلو ته په ډېر شوق وه، کله چې د مسجد نبوي ساحې یا میداني ته ورسېدل اوښان او سامان یې دغسې پرېښوول حتّٰی اوښان یې هم و نه تړل په ډېر تلوار او چابکي د مسجد پر طرف وررهي سوه، هر یو غواړي چې تر هغه بل ور د مخه سي او د رسول الله ﷺ سره پر اسلام بیعت وکړي، د دوی په جمله کي یو پوه او هوښیار سړئ ؤ چې نوم یې أحنف ؤ او أشَجِّ عبد القیس هم ورته وېل کېدل، دغه أحنف په پوره احتیاط او آرامي، په سړه سینه د اوښانو څخه سامانونه کښته کړه، اوښان یې و تړل پر سامانو وګرځېدی بیا نو مسجد ته ورغلی، هغه نورو ټولو بیعت کړی ؤ اسلام ته داخل سوي وه، دئ په آخر کي راغلی او د رسول الله ﷺ سره یې پر اسلام بیعت وکړی، د رسول الله ﷺ دغه د ده کار ډېر خوښ سو او په خوشاله سو نو یې و فرمایل: یا أحنف! په تا کي دوه خویونه یا صفته سته چې د الله او رسول الله خوښ دي، أحنف و ویل: یا رسولَ الله! هغه دوه صفته یا خویونه څه شي دي؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: حِلم او احتیاط، آرامي او سړه سینه، دغه أحنف ؓ ډېر حلیم ؤ.

د حلم او احتیاط فایده دا ده چې یو انسان په خپلو تصرفاتو کي نه غلطېږي، د أحنف د حلم قصې خورا ډېرې دي خو دغه یوه قصه یې دلته واوری:

وایي: أحنف یوه مینځه درلودل، یو وخت د دغې مینځې څخه یو لوښی ور څخه ؤ چې په هغه لوښي کي ایشولي اوبه وې، د مینځې څخه دغه لوښی د أحنف پر یوه کوچني زوی ولوېدی، هغه وسوځل سو او مړ سو، خو أحنف مینځې ته هیڅ هم و نه ویل (دایې حلم ؤ) او بل د ده خوی او خصلت احتیاط او آرامي وه، په هیڅ کار کي یې تلوار نه کاوه، رسول الله ﷺ د احتیاط صفت کړی دی او هغه یې ښه بللی دی، رسول الله ﷺ فرمایي: احتیاط او آرامي په هر شي کي ښه ده بېله د خیر او آخرت په کارو کي، په هغو کي ځنډ مه کوه دا مه وایه: ته و درېږه چې زه فکر او مشوره وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثلاً یو چا د خیر او صدقې کار ته وروبللې، بیله فکره او حسابه، جمعه او ضرب مه ورته کوه، پلمې او بهانې مه جوړوه هغه د خیر کار وکړه، مګر په دنیوي کارو کې احتیاط او فکر کول د انسان دپاره خیر دی.

بیا نو أحنف رضي الله عنه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه او ویل: یا رسولَ الله! دغه دوه خویونه ما زده کړي او د ځان عادت مې ګرځولي دي؟ که الله ﷻ زما په طبیعت کې پیدا کړي دي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: بلکه الله ﷻ ته پر دغو خویو پیدا کړی یې، أحنف رضي الله عنه وویل: الحمدلله چې الله ﷻ په ما کې داسې دوه خویونه ایښې دي چې د الله ﷻ او رسول الله ﷺ خوښ دي، دا د الله ﷻ احسان دی چې ده ﷻ را پکښې پیدا کړي دي او بیا یې خوښ کړي دي، نو بنو عبد القیس مسلمانان سوه.

د بنو حنیفه وفد یا ډله

بنو حنیفه یو قوم او قبیله ده چې د نجد په یمامه کې اوسېدل، ویل کیږي چې دغې قبیلې د جنګ دپاره یو لک نفره درلودل یعنې: ډېره لویه او قوي قبیله وه، د دغې قبیلې اووه لس نفره مشران د هجرت په نهم کال کې مدینې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورغله، چې په دغه ډله کې مسیلمة الکذاب هم ؤ، مسیلمه بن ثمامه، بن کبیر، بن حبیب د دغه بنو حنیفه د قبیلې څخه دی، دغې ډلې د انصارو څخه د یوه سړي په کورکې واړول او بیا و رسول الله ﷺ ته بېله مسیلمه څخه د اسلام راوړلو دپاره ورغله، مسیلمه هلته هغه خپل د اړولو په ځای کې پاته سو، مسیلمه مدینې منورې ته راغلی دی خو په اسلام او مسلمانېدلو نه دی راضي، ځرنګه چې مسیلمه د خپل قوم د مشرانو څخه ؤ نو د قوم څخه یې مخالفت نه سوای کولای، د قوم سره راغلی دی مګر رسول الله ﷺ ته نه ورغلی، د قوم دغه راغلو خلکو د رسول الله ﷺ سره بیعت وکړی او اسلام ته داخل سوه.

رسول الله ﷺ دوی ته هدیې او تحفې ورکړې (دا د رسول الله ﷺ عادت ؤ چې دغسې راغلو خلکو ته به یې هدیې ورکولې) نو قوم وویل: یا رسولَ الله! په موږ کې یو سړئ سته چې زموږ د مشرانو څخه دی مګر سړئ اوس زموږ سره دلته نه دی راغلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول اللهﷺ و فرمایل: څرنګه چې دئ ستاسي د سامانو ساتنه او حفاظلت کوي او ستاسي خدمت کوي نو بد سړئ نه دی، دغه هدیه د هغه دپاره هم درسره واخلی.

قوم هم هغه هدیه چې د رسول اللهﷺ له طرفه د مسیلمه دپاره وه ور سره واخیستل او مسیلمه ته ورغله او ویل: رسول اللهﷺ دغه هدیه ستا دپاره را کړې ده او رسول اللهﷺ و فرمایل: څرنګه چې دئ ستاسي خدمت او مرسته کوي د سامانو ساتنه مو کوي نو بد سړئ نه دی، مسیلمه و ویل: وګوری محمّدﷺ زما صفت وکړی، د مسیلمه ټول ملګري مسلمانان سوه بېله ده څخه، خو د دوهم وار دپاره مسیلمه د خپلو ملګرو سره و مسجد نبوي ته ورغلی او هلته په مسجد کي ناست دي، دئ او د ده قوم خبري سره کوي (مسجد نبوي خو تاسي ته در معلوم دی چې د رسول اللهﷺ کور د مسجد سره مښتی دی فقط یو دېوال یې ترمنځ وُ او په دغه دېوال کي د کور او مسجد تر منځ یوه دروازه وه چې پرده پر ځړېدل او رسول اللهﷺ به د دغي لاري څخه مسجد ته ورتلی) نو مسیلمه او قوم یې په مسجد کي ناست دي او خبري سره کوي، د مسیلمه شا د رسول اللهﷺ د کور و طرف ته وه، د شا طرف نه ویني، د مسیلمه ملګرو د مسیلمه څخه پوښتنه وکړه چې ته څه وخت اسلام ته داخلېږې؟ مسیلمه ویل: هر وخت که محمّدﷺ زه د ځان خلیفه وګرځولم، یعني: که یې تر ده وروسته حکم ما ته راکړی نو زه مسلمانېږم، په دغه وخت کي رسول اللهﷺ له خپله کوره مسجد ته ور داخل سو او د مسیلمه خبري یې واورېدې، رسول اللهﷺ په دغه سړي کي شر ولیدی او پوه سو چې د دغه سړي إراده نوره ده، نو رسول اللهﷺ د ځکي څخه یوه کوچنۍ خاشه را پورته کړه چې په عربي کي (عُرجُون) ورته وایي او ویل: والله که ته زما څخه دغه خاشه و غواړې دربه یې نه کړم خلافت خو څه کوې بلکه خاشه نه درکوم او والله نه را معلومېږې بېله درواغجنه او والله ته هغه څوک یې چې په خوب کي را ښکاره کړه سوې اوکه بېله اسلامه بیرته ولاړې الله ﷺ به دي خوار او حقیر کړي، دا ټولي سختي او شدیدي خبري وې، خیر د مسیلمه ملګري ټول اسلام ته داخل سوه مګر مسیلمة الکذاب نه سو مسلمان.

په وروسته کي چې د بنو حنیفه ډله د مدینې منورې څخه ولاړه صحابهٔ کرامو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا رسولَ الله! د دې خبرې څخه دې څه مقصد ؤ چې ته هغه څوک یې چې په خوب کې را ښکاره سوې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ما په خوب کې ولیدل چې د ټولې مځکې خزانې ما ته را جمعه کړه سوې او بیا مې په خپلو لاسو کې د سرو زرو دوه وښې ولیدل چې زما ښه نه څني راغله، وحيِ را ته وسوې چې پوه یې کړه، ما هم دغه وښې پوه کړه او هغه په هوا سوه، صحابهٔ کرامو و ویل: یا رسولَ الله! د دغو وښیو ترجمه دې په څه شي سره وکړه؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: د هغو ترجمه مې په دوو درواغجنانو سره وکړه چې په جزیرةُ العرب کې به پیدا کیږي، دوه نفره چې په درواغو سره به د نبوت دعوه کوي او الله جل جلاله به یې ذلیله کړي.

واقعاً هم د رسول الله ﷺ تر رحلت د مخه دوه نفره چې په درواغو یې د نبوت دعوه وکړه په جزیرةُ العرب کې پیدا سوه چې یو یې دغه مسیلمة الکذاب په یمامه کې ؤ چې د هجرت په لسم کال کې یې د نبوت دعوه وکړه او د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه په خلافت کې چې د هجرت دوولسم کال او د ربیع الأول میاشت وه د هغه وحشي چې د حمزه رضی الله عنه قاتل ؤ او ابودُجانه رضی الله عنه له طرفه ووژل سو او بل نفر یې اسود العُنسي ؤ چې په یمن کې ؤ او د رسول الله ﷺ تر رحلت یوه ورځ د مخه د فیروز له طرفه و وژل سو، د ده د وژل کیدلو خبر د وحیو په واسطه رسول الله ﷺ ته راغلی او صحابهٔ کرامو ته یې هم دغه خبر و وایه، خو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته چې د رسول الله ﷺ خلیفه ؤ دغه خبر د خلکو په واسطه له یمنه را ورسېدی.

د مسیلمة الکذاب قصه اوږده ده، خو کله چې مسیلمه خپل وطن یمامې ته ولاړی د خپل ځان او د نبوت په باره کې یې فکرکاوه تر څو چې داسې دعوه یې وکړه چې دئ د الله جل جلاله له طرفه د رسول الله ﷺ سره په نبوت کې شریک کړل سو او د ځان دپاره یې د نبوت دعوه وکړه، له خپله ځانه یې د شعر پر قسم بې معنٰی جملې جوړولې او ویل به یې چې دغه وحيِ دي او ما ته رانازلیږي، خپل قوم ته یې شراب او زناء ور حلال کړه، خو پر دغه سربېره یې دا شاهدي هم آداء کول چې رسول الله ﷺ نبي دی، نو یې د یمامې څخه و رسول الله ﷺ ته لیک ولېږی چې په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي يې ليکلي يې وه: مِن مسيلمَةِ رسول الله إلى محمّد رسول الله: خبر اوسه چي ما ته هم دغه د نبوت په کار کي ستا سره شراکت را کړل سو، د ځمکي نيم امر او حکم زموږ دی او نيم يې د قريشو دی مګر قريش داسي قوم دی چي تېری او تجاوز کوي.

رسول اللهﷺ يې په جواب کي ليک ور ولېږی چي ورته ليکلي يې وه:

«بسم الله الرّحمٰن الرحيم، مِن محمّد رسولِ الله الى مسيلمة الكذاب».

(له دغه وخته د مسيلمه لقب كذّاب يعني درواغجن سو)

السّلام على من اِتّبع الهُدٰى، امّا بعد:

ځمکه د الله جَلَّ جَلالُهُ ده او هغه چا ته يې ورکوي چي د ده جَلَّ جَلالُهُ خوښه وي او آخرت د پرهېزګارانو دی.

مسيلمة الكذاب له دغه وخته ځخه و خپلو کاذبو إدعا ګانو ته دوام ورکړی او د ده دغه د درواغو دعوې د يوه مسلمان نفر په مرتد کېدلو سره نور هم شهرت پيدا کړی، چي هغه قصه داسي وه:

کله چي د بنو حنيفه ډله مسلمانان سوه د هغې ډلي ځخه يو نفر چي نهار بن عُنفوه نومېدی دالته په مدينه منوره کي پاته سو، قرآن کريم يې په ياداوه او د اسلام احکام يې زده کول، سورةُ البقره او سورةُ آل عمران يې د اُبيّ بن كعبؓ په مرسته او کومک په ياد کړه نور د اسلام احکام يې هم زده کړه، ځو د ده سره کافي علم او معلومات جمعه سوه، د قرآن مجيد ځخه يې ډېره حصه په ياد کړه، ابو هريرهؓ په يوه حديث کي روايت کوي او وايي: زه او دغه نهار او د انصارو ځخه بل درېيم نفر سره ناست وُ چي رسول اللهﷺ راغلی او يوه عجيبه خبره يې وکړه، موږ درې نفره ناست يو رسول اللهﷺ و فرمايل: ستاسي ځخه يو نفر په اورکي دی، يعني: ستاسي درو نفرو ځخه يو نفر دوږخ ته ځي، ابو هريرهؓ وايي: زه پر خپل ځان ډېر زيات وېرېدم او پسله څه مودې هغه انصاري هم پر اسلام وفات سو، وايي زما بېره نوره هم زياته سوه ځکه د هغو درو نفرو ځخه زه او نهار پاته سوو او نهار عابد، عالم او د قرآن مجيد حافظ دی، همېشه لمونځ او عبادت کوي، د قرآن مجيد په يادولو او حفظولو مشغوله دی، نو زه پر خپل ځان ډېر بېرېدم چي هغه دوږخي به زه يم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا رسول الله ﷺ دغه نهار د بنو حنیفه قبیلې ته ولېږی چې هغو ته اسلام او د اسلام احکام ور وښيي، ځکه ده د اسلام څخه ډېر شیان زده کړي وه، نو ویل: بنو حنیفه ته ورسه (چې په خپله د دغه نهار قبیله وه) د دین احکام ور وښیه، نهار هم رهي سو او یمامې ته ورسېدی، د مخه تر دې چې د خلکو سره یو ځای سي مسیلمة الکذاب ور وغوښتی او ورته وي ویل: یا نهار! که دي خلکو ته و ویل چې مسیلمه نبي دی زه به دي د ځان وزیر وګرځوم، د نهار هم د دنیا طمعه پیدا سوه، دئ فقیر او غریب سړئ ؤ او اوس په یوه وار د مسیلمه وزیر ځني جوړېږي نو دنیا ورکش کړی، کله چې د بنو حنیفه مسلمانان او کفار ورته را ټول سوه او د ده څخه یې پوښتنه وکړه چې محمّد ﷺ څه ویل؟ نهار و ویل: محمّد ﷺ ویل: مسیلمه هم ما غوندي یا زما پر قسم نبي دی، د بنو حنیفه څخه هغه کسان چې مسلمانان سوي وه هغه خلک د دغه نهار په واسطه بیرته مرتد سول او د بنو حنیفه خلکو مسیلمه په نبوت ومنی، چې د نهار دغه کار د مسیلمة الکذاب د نبوت د شهرت سبب وګرځېدی.

دغه قصه موږ ته یوه ډېره مهمه لار ښوونه کوي، هغه دا چې موږ خلک نه سو پېژندلای، هو، رسول الله ﷺ د دغه نهار په باره کې د الهي وحیو او معلوماتو په سبب پېش ګویي کړې وه او موږ ولیدل چې هغه څه وکړه؟ خو موږ امت عاجزه بندګان یو بېله هغه څه چې الله جل جلاله او رسول الله ﷺ په خبر کړي یو او بېله ظاهري حالته نور څه نه سو ویلای.

حتّی رسول الله ﷺ کله چې د تبوک د غزاء څخه بیرته مدینې منورې ته راتلی پر لارې یو ځای واړول، ځینو نفرو د لښکر اوښان بوتله او ځارل یې، خو د دغو نفرو څخه د رسول الله ﷺ اوښه ورکه سوه نو صحابهٔ کرام په دغه اوښه پسې ګرځېدل چې پیدا یې کړي، هلته بیا په لښکر کې یو منافق ؤ چې نوم یې زید بن لُصیط القینقاعي ؤ، دغه منافق په دې سفر کې د عمّاره بن حَزم الأنصاري رضی الله عنه په ډله کې ؤ، چې دغه عمّاره رضی الله عنه د اهل بدر او د هغو کسانو څخه دی چې د عقبې په بیعت کې حاضر وه، نو دغه منافق د عمّاره په خېمه کې ناست دی، مګر په خپله عمّاره رضی الله عنه په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ سره د هغه په خېمه کې دی چې هغه خېمه بیا د لښکر په بله منطقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي وه، کله چي د رسول الله ﷺ د اوښي د ورکېدلو خبر په لښکر کي نشر سو، دغه زيد منافق چي د عمّاره رضي الله عنه په خېمه کي دی و وېل: آيا محمّد نه وايي چي زه نبي يم او د آسمان په خبر مو خبروي؟ مګر اوس دئ نه دی خبر چي د ده اوښه چيري ده؟ دا خو دلته د عمّاره رضي الله عنه په خېمه کي د منافق زيد خبره وه.

رسول الله ﷺ چي هلته ليري په خپله خېمه کي ناست دی او عمّاره رضي الله عنه هم هلته ورسره ؤ و فرمايل: يو سړئ وايي: (چي مقصد يې دغه زيد منافق ؤ) چي محمّد وايي زه نبي يم او د آسمان په خبر مو خبروي، مګر اوس نه دی خبر چي خپله اوښه يې چيري ده، رسول الله ﷺ نور هم و فرمايل: زه نه يم خبر مګر په هغو شيانو چي الله جل جلاله په خبر کړی يم، (يعني: تر هغه څه چي الله جل جلاله په خبر کړی يم زيات غيب نه دي را معلوم) نو الله جل جلاله خبر کړم چي زما اوښه په فلانۍ شېله کي او په فلاني ځای کي ده، قيضه يا تناوي يې په يوه و نه پوري بند دی نو اوښه هغې وُني بنده کړې ده ولاړ سی او را يې ولی، نفر پسي ولاړه واقعاً هم اوښه په هغه ځای کي پر هغه قسم په خپل تناو بنده سوې وه او اوښه يې راوستل.

د دغي واقعې تر ليدلو او اورېدلو وروسته عمّاره رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د خېمې څخه خپلي خېمې ته راغلی او په خپله خېمه کي دغه بيان کوي او وايي: چي والله اوس عجبه واقعه پېښه سوه او رسول الله ﷺ عجبه خبره وکړه، مقصد هغه قصه يې ټوله بيان کړه، د خېمې د خلکو څخه يوه نفر چي په دغه خېمه کي موجود ؤ عمّاره رضي الله عنه ته و ويل: دغه خبره ستا تر را تګ د مخه دغه زيد وکړه، عمّاره رضي الله عنه پر زيد مخ را واړاوه او پر څټ يې په سکانو وهي او ورته وايي: الله دي مړ کړه ته د رسول الله ﷺ په باره کي دغه خبري کوې؟ تر هغو يې واهه چي خلکو ځني خلاصاوه او بيا يې د خپلي خېمې څخه وشړی.

مقصد دا چي غيب بېله الله جل جلاله څخه بل هيچا ته که په مځکه کي دي که په آسمانو کي دي نه دي ور معلوم، الله جل جلاله فرمايي:

﴿قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ﴾. [النمل: ٦٥]

نو رسول الله ﷺ په نهار باور او اعتماد وکړی چې بنو حنیفه ته يې ولېږی، مګر نهار مرتد سو او دغسې فتنه انګېزه يا د فتنې ډک کاريې وکړی. نو ځکه علماء کرام وايي: که څوک غواړي چې په يو چا پسې اقتداء وکړي او د هغه متابعت وکړي. نو دي د داسې چا متابعت کوي چې هغه پر اسلام وفات سوی وي او پر خير يې خاتمه سوې وي، مګر ژوندئ انسان؟ د هغه د فتنې او خرابېدلو ضمانت څوک نه سي کولای، ته نه يې خبر چې څه وخت او کله؟ څنګه او چيري؟ په کوم فساد او کومه فتنه اخته کيږي، او د حقې لاري څخه اوړي، لکه نن ورځ چې داسې ډېره پېښه ده، ډېر خلک وه چې په ښه علم، په ښه جهاد، په ښه نامه او ښه عمل سره مشهوره وه، خو په يوه وار بلې ډېري فاسدې لاري ته واوښتل، خو د دغه پر عکس داسې هم پېښه ده چې ډېر پر باطله لار تلونکي خلک حقې لاري ته اوښتي دي، الله جل جلاله دي موږ او تاسي ټول پر هغه مستقيمه لار ثابت او قائم وګرځوي چې د الله جل جلاله رضاء او زموږ د دارينو خير پکښې وي، الله جل جلاله مو دي آخره خاتمه پر ايمان بالله او اسلام کړي.

د طئ د قبيلې وفد يا ډله

مدينې منورې ته د مسلمانېدلو دپاره په ډلو ډلو خلک او قبيلې راتلې، د هغو مهمو ډلو څخه يوه هم د طئ د قبيلې ډله ده چې په حقيقت کي دا ډله نه وه بلکه رسول الله ﷺ د طئ د قبيلې د فتحه کولو دپاره يوه سريه ولېږل، عدي د حاتم طايي زوی د طئ د قبيلې مشر او رئيس ؤ، د ده پلار هغه حاتم الطايي دی چې په سخا سره مشهوره ؤ او تر اوسه پوري يې نوم ياديږي، عدي د دغه سخي حاتم طايي زوی او د طئ د قبيلې رئيس دی.

عدي وليدل چې اسلام ورځ په ورځ نشريږي نو دئ په ېېره کي ؤ او همېشه به يې احتياط کاوه، د مدينې منورې او طئ پر لار هلته يوه صومعه وه چې په دغه صومعه کي د نصاراوو ځيني راهبان اوسېدل، عدي د حاتم الطايي زوی د دغې صومعې يوه راهب ته ويلي وه: که دي هر وخت د مسلمانانو لښکر او بيرغان وليدل چې زموږ پر طرف را رهي دي ما ته خبر را کړه، عدي غواړي چې په دغسې وخت کي وتښتي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدي د تیښتي او سفر دپاره بوده او د سفر ټول لوازم تیار او آماده کړي دي د تیښتي دپاره پر دوو ګوتو ناست دی، کله چي هغه راهب د مسلمانانو له طرفه د هغو لښکر او بیرغان ولیدل چي پر دوی ور رهي دي نو یې عدي بن حاتم الطایي ته خبر ورکړی چي د مسلمانانو لښکر را رهي دی که ستا د یوه کار إراده وي هغه وکړه، عدي بن حاتم څه وکړه؟ فقط خپله ښځه او اولادونه یې ور سره رهي کړه او مالونه یې ور سره واخیستل طئ یې پرېښاوه او د شام پر طرف د شام نصاراوو ته ور رهي سو.

مسلمانان راغله طئ یې ونیوی څوک چي تښتېدلای سوای هغه وتښتېدل او هغه پاته نفر بندیان ونیول سوه، د بندیانو په جمله کي یوه هم د عدي بن حاتم الطایي خور وه، بندیان مدینې منورې ته را وستل سوه او مسجد ته نژدې یې ځای ور جوړ کړی، بندیان یې په دغه ځای کي واچول، رسول اللهﷺ چي به لمانځه ته تلی دغو بندیانو ته به ور وګرځېدی.

کله چي رسول اللهﷺ بندیانو ته ورغلی د عدي خور چي په بندیانو کي وه ولاړه سوه او ویل: یا محمّد!ﷺ زه فلانۍ د قوم د رئیس حاتم الطایي لور یم، پلار مي مړ سو او د کورنۍ مشر مي غائب دی نو رحم را باندي وکړه إکرام او عزت مي وکړه، رسول اللهﷺ و فرمایل: د کورنۍ مشر دي څوک ؤ؟ ښځي ویل: ورور مي عدي، رسول اللهﷺ و فرمایل: هغه د الله او رسول الله څخه تښتېدلی؟ دئ د الله، رسول الله او اسلامه څخه تښتي؟ نور نو رسول اللهﷺ ساکت سو او دې هم د ویلو دپاره نور څه نه درلودل او کښېنستل، دوهمه ورځ بیا رسول اللهﷺ بندیانو ته ورغلی، ښځي بیا هغه خبره ورته وکړه او رسول اللهﷺ هغه جواب ورته و وایه، دریمه ورځ چي بیا رسول اللهﷺ ورغلی ښځه ناسته ده او نن څه نه وایي، ځکه د ویلو دپاره شئ نه لري او امید یې هم نسته، ښځه وایي: د رسول اللهﷺ شا ته یو نفر ولاړ ؤ (چي هغه نفر علي بن أبي طالبؓ ؤ) وایي: هغه نفر اشاره را ته وکړه چي ولاړه سه او خپل عرض دي و وایه، وایي: زه بیا ولاړه سوم او هغه خبره مي وکړه، رسول اللهﷺ و فرمایل: ستا مشر عدي بن حاتم الطایي دی هغه چي د الله او رسول الله څخه تښتېدلی دی؟ مګر ته، تا به ایله کړو او که عدي راغلی د هغه به هم اکرام او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزت وکړو، دا جمله یې د دې دپاره ورته وویل چې د عدي زړه و اسلام ته مائل سي.
نو ښځه چي اوس خلاصه او ایله سوه وې ویل: یا رسولَ الله! که څوک شام ته تله ما خبره کړه چې خپل ورور ته ولاړه سم، په دغه وخت کي بیا یوه قافله شام ته رهي کېدل او رسول الله ﷺ دغه ښځه د هغې قافلې سره ولېږل، څو شام ته ورسېدل او هلته خپل ورور عدي بن حاتم ته ورغله، هغه د لیري وپېژندل چې دا مې خور ده او دې هم چې د لیري ولیدی پر ناري یې کړه: ظالمه! ځان او خپله کورنۍ دي وتښتول او خلاص دي کړه زه ستا د کورنۍ څخه نه وم؟ څرنګه چې د خور خبري یې حق او پر ځای وې او هغه ملامت ؤ نو ویل: هر څه چې وایې هغه حق او رشتیا دي، غلطي زما ده، په خپله ګناه یې اقرار وکړی او دا عادت دی که څوک خپله غلطي ومني هغه مقابل طرف نرمیږي او که یو چا نور هم دلایل ویل بیا یې هم ځان نه ملامتاوه مقابل طرف نور هم زیات په قهر کیږي.

کله چي دې ولیدل چي ورور یې پر خپله غلطیا قانع دی او اقرار کوي دا هم نرمه سوه، نو ویل: یا عدي! د هغه چا له طرفه راغلې یم چې تر ټولو انسانانو ښه او بهتر دی، عدي وایي: زما خور د عقل او پوهې خاونده وه.

واقعاً هم داسي ښځې سته چي د ښه فکر او پاخه عقل خاوندانې وي او د عدي خور د هغو ښځو څخه وه چي عقل او تدبیر یې درلودی، نو عدي وایي: ما پوښتنه ځني وکړه چي د رسول الله ﷺ په باره کي دي څه خیال او فکر دی؟ خور مي وویل: یا عدي! سړئ د دوو حالاتو څخه خالي نه دی یا به نبي وي یا پاچا، که نبي ؤ ملګر تیا یې ابدي شرف دی، تر دې به بل زیات شرف چیري وي چي ته دي د یوه نبي د ملګرو څخه سې او که پاچا وي نو په والله د داسي چا له طرفه راغلې یم چي تر ټولو خلکو کریم او بهتر دی، و هر چا ته یې خیر رسیږي، عدي وایي: زه په شام کي تر هغه ډیر نا خوښه وم لکه څومره چي د رسول الله ﷺ څخه نا خوښه وم نو مي د ځان سره و ویل: که چیري زه ور سم او وګورم که پاچا ؤ او د نبوت دعوه یې په ناحقه سره کړې وه دا حال نه را څخه پټیږي او که د نبوت په دعوه کي صادقه ؤ متابعت به یې وکړم، عدي وایي: د مدینې منورې پر طرف رهي سوم څو هلته ورسېدم او مسجد

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبوي ته ور داخل سوم، رسول الله ﷺ په مسجد کي ناست ؤ. ما سلام ورته و وایه او ده را ته و ویل: څوک یې؟ ما ویل عدي بن حاتم الطایي، رسول الله ﷺ یې ښه هرکلی او استقبال وکړی او ډیر په خوشاله سو ځکه د طئ د قبیلې سر دار او رئیس دی او د حاتم الطایي زوی دی، په خلکو کي د لوړي درجې او مقام خاوند دی نو خود رسول الله ﷺ یې تود هرکلی وکړی، عدي وایي: اوس نو زه ګورم چي محمّد ﷺ نبي دی که پاچا؟ وایي: رسول الله ﷺ زه خپل کورته ور سره رهي کړم پر لاري رهي یو (اوس د رسول الله ﷺ سره د عربو د مشرانو ځخه یو مشر، د عربو اشرافو ځخه یو شریف ور سره ملګری دی) خو په لار کي یوه سپین سرې ښځه ورته ودریدل او ویل: یا رسولَ الله! غواړم چي څو خبري درته وکړم، عدي وایي زه یې پریښوولم او د ښځي خبرو ته یې غوږ ونیوی، تقریباً یو ساعت تېر سو زه ولاړ یم او رسول الله ﷺ د ښځي خبرو ته غوږ نیولی دی، عدي وایي: ما د ځانه سره و ویل: په والله محمّد ﷺ پاچا نه دی د پاچهانو اخلاق داسي نه وي دا د انبیاوو اخلاق دي چي د ضعیفه او سردار فرق نه پرکیږي، څومره چي د ساداتو او اشرافو مراعت، اهتمام او غمخوردني کوي، په هغه اندازه د غریبانو، بې وزلو او ضعیفو غمخور هم وي، عدي وایي: کله چي د هغه سپین سري د خبرو ځخه فارغه سو نو یې زه رهي کړم څو کورته ورسېدلو، کورته ور ننوتلو په کور کي یې هیڅ شئ نسته یوه بوریا ده او یوه کوچنۍ نالچکه، د نالچکي پوښ د خرمني ؤ او په خاشو ډکه وه، (د هغه وخت خرمني د اوسنیو خرمنو پر قسم پستې او رنګه نه وې، فقط یو پوست ؤ چي وچ کړی او پخ کړی به یې ؤ) د دغي نالچکي په نس کي نه وړۍ وې نه پنبه بلکه د خاشو ډکه ده، په ټول کور کي یې بل هیڅ شئ نسته، نو ما د ځان سره و ویل: دا د پاچا کور نه دی بلکه دا د نبي کور دی.

عدي وایي: کله چي موږ د کښېنستلو إراده وکړه هغه نالچکه یې ما ته راکړه او ویل پر دغه کښېنه، عدي وایي: ما بیرته ده ﷺ ته ورکړه ما ویل: یا، ته پر کښېنه، ده ﷺ بیرته ما ته راکړه ویل: ته پر کښېنه او ډیر یې را ته و ویل، څو زه هغه د خاشو پر نالچکه کښېنستم او دئ ﷺ پر مځکه کښېنستی، بیا مي د ځان سره و ویل: والله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاچا کارونه داسي نه وي بلکه دا د نبوت اخلاق دي، بيا نو رسول الله ﷺ راته وويل: يا عدي! آيا بېله يوه الله بل إله در معلوم دی؟ ما ويل: يا، بيا يې و ويل: آيا تر الله جل جلاله بل لوی شئ در معلوم دی؟ ما ويل: يا، بيا رسول الله ﷺ يوه عجبه خبره را ته وکړه ويل: يا عدي! آيا ته پر رکوسيت نه يې؟ عدي وايي: زه په تعجب کي سوم (رکوسيت) يو داسي دين دی چي بالکل له منځه تللی دی، داسي څوک نسته چي د هغه دين متابعت دي کوي بېله ما څخه.

ځرنګه چي عدي د مختلفو اديانو په باره کي کتابونه مطالعه کړل او ويل، نو د معلوماتو خاوند ؤ او د دغي مطالعې د لاري د رکوسيت دين ور معلوم سو او دغه دين يې د ځان دپاره خوښ او اختيار کړی.

رکوسيت داسي دين دی چي د نصرانيت او يهوديت يا شرک په منځ کي دی، عدي وايي: خلکو دا فکر کاوه چي زه نصراني يم مګر په حقيقت کي زه رکوسي وم او زما بڅه، ورونه، بلکه ټوله کورنۍ په دې نه وه خبر چي زه رکوسي يم د ټولو دا خيال ؤ چي زه نصراني يم، مګر زما حقيقي عقيده د رکوسيت وه او چا ته مي نه ښکاره کړل، خود رسول الله ﷺ په جواب کي مي و ويل: هو زه رکوسي يم.

بيا رسول الله ﷺ راته و ويل: ته هغه نه يې چي د خپل قوم څخه مرباع اخلې؟ (مِرباع) يو قسم ټکس يا ماليات دي چي اصلاً د غنيمتو څلرمه حصه وه، دغه مِرباع يې پر خپل قوم لازمه کړې وه چي ده ته به يې ورکول، نو اوس رسول الله ﷺ ورته وايي: ته د خپل قوم څخه مرباع نه اخلې؟ ما ويل: هو اخلم يې، رسول الله ﷺ راته و ويل: دغه د مرباع اخيستل خو ستا په دين کي حرام دي، ما ويل: هو، حرام دي او ما ته نه دي روا.

عدي وايي: زه ډېر په تعجب کي سوم، اول دا چي رکوسيت يو ورک او پای ته رسېدلی دين دی چي چا ته نه دی ور معلوم مګر رسول الله ﷺ ته هغه ور معلوم ؤ او بيا يې احکام هم په تفصيل سره ور معلوم دي، په حلال او حرام يې خبر دی او پوه سو چي زه پر هغه دين يم او په هغه کي بيا حرام کار هم کوم، رسول الله ﷺ بيا را ته و ويل: يا عدي! ښايي ته د اسلامه څخه دغه منعه کړی يې چي ته مسلمانان غريبان

(c) ketabton.com: The Digital Library

وینې مال او شئ نه لري؟ په والله قریبه ده چې مسلمانان به دومره مال پیدا کړي چې یو سړئ به په یړ چا پسې ګرځي چې د خپل مال زکات او صدقه ورکړي، خو داسې خوک به نه سي پیدا کولای چې هغه د ده زکات او خیرات دې واخلي.

یا عدي! ښایي ته د اسلامه ځخه دې منعه کړی یې چې مسلمانان همېشه په جنګو او بېره کي دي، مسلمانان لږ او دښمنان یې ډېر دی؟ په والله قریبه ده چې یوه مسلمانه ښځه به د قادسیې ځخه تر بیت الله الحرام پوري یوازي بېله جِوار او امان ځخه ځي او په پوره امان کي به وي، بېله یوه الله ﷻ د بل چا ځخه به نه بیریږي.

او یا عدي! ښایي ته د اسلام ځخه دې منعه کړی یې چې ته وینې: حکم او پاچهي د نورو په لاس کي ده مسلمانان په خېمو او خرابو کي ژوند کوي؟ په والله قریبه ده چې ته به واورې: د بابل قصرونه مسلمانانو فتحه کړل.

عدي وایي: ما وویل: أشهد أن لا إله إلاّ الله و أشهد أنّکَ رسول الله، نور مي نو دا یقین سو چې محمّد ﷺ نبي او رسول الله دی او اسلام مي په زړه کي ټینګ سو، خیر له کوره را ووتلو او مسجد ته راغلو، رسول الله ﷺ په لمانځه کي د سورةُ التوبه د نورو آیاتو تر ځنګ د سورةُ التوبه دغه آیات شریف هم تلاوت کړی چې الله ﷻ فرمایي:

﴿ ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسِيحَ ٱبۡنَ مَرۡيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُوٓاْ إِلَٰهٗا وَٰحِدٗاۖ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ سُبۡحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٣١﴾ ﴾.

دغه آیات شریف دکتابي کفارو په باره کي دی، یعني: دغه کتابي کفارو خپل علماء او عابدان بیله الله ﷻ خپل آلهه او خدایان ګرځولي دي او مسیح علیه السلام د مریمي زوی هم إله او رب بولي (چې د الله ﷻ زوی یې بولي) حال دا چې دوی نه دي امر کړه سوي بیله دې ځخه چې د یوه الله ﷻ عبادت وکړي.

عدي وایي: پسله لمانځه و رسول الله ﷺ ته ورغلم او ورته و مي ویل: یا رسولَ الله! موږ هیڅکله خپل احبار او رُهبان یعني: عالمان او عابدان خپل خدایان نه دي ګرځولي هو، موږ د مسیح علیه السلام عبادت کوومګر د احبار او رهبان عبادت مو نه دی کړی.

ورونو! دغه جواب ته ښه متوجه سی زموږ دپاره ډېره مهمه خبره ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدي وايي: رسول الله ﷺ راته و ويل: يا عدي! آيا دغه احبار او رُهبان به تاسي ته حرام نه در حلالول؟ او حلال يې نه دربانديٖ حرامول؟ ما ويل: هو داسي وه، رسول الله ﷺ و فرمايل: بس دغه د هغو عبادت دی.

ورونړو! عبادت يوازي دا نه دی چي يوه شي يا يو چا ته سجده وکړې، عبادت دغه دی چي د هغه اوامر او حکمونه داسي و بولې لکه دين او شريعت، مثلاً الله جل جلاله دا قانون را ته ايښی دی چي زناء کوونکی که نارينه وي که ښځه رجم دي سي، يا دي د غله لاس پرې کړل سي، خو که بل څوک د دغو احکامو څخه مخالف قانون را ته کښېږدي او موږ هغه ور سره ومنو يا ور سره موافق سو دا د هغه بل چا عبادت سو، عبادت فقط لمونځ، روژه او سجده نه دي، بلکه د يو چا له طرفه د الله جل جلاله د حکمه څخه مخالف قانون اېښوول او بيا هغه قانون د شرعي پر قسم منل دا عبادت دی، دا چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ﴾.

دا قول صحي او پر ځای دی، تاسي د هغو څخه رب جوړ کړی دی او د حلال او حرام په باره کي يې امرونه داسي منی لکه شرعي احکام.

ورونړو! هر هغه څوک چي بېله محمّدي شريعته او بېله الٰهي قانونه بل قانون ايږدي، که څوک د هغه سره په دغه قانون خوښ او راضي سو کافر بلل کيږي، نو رسول الله ﷺ دغه موضوع صحابهٔ کرامو او موږ ټولو ته واضحه او روښانه کړه چي عبادت يوازي دا نه دی چي سر پر سجده ورته کښېږدې، بلکه هغه لوی عبادت: شريعت اېښوول، قانون جوړول، د احکامو صادرول او بيا د دين پر قسم د هغو منل دي، نو هر هغه څوک چي ځان مسلمان بولي د هغه دپاره دا نه جائزه ده نه روا چي بېله شريعته او بېله الٰهي قانونه دي بل قانون او شريعت ومني يا قبول کړي، يا دي په هغه سره حکم کوي، مسلمانان بايد د الله او رسول الله د حکم او قانون تابع وي.

عدي بن حاتم رضي الله عنه وايي: الله جل جلاله ما ته اوږد ژوند راکړی څو د رسول الله ﷺ د وينا سره مطابق مي وليدل چي د بابل قصرونه د مسلمانانو په لاس کي سوه، حتّٰی عدي رضي الله عنه په خپله د هغه لښکر په مقدمه کي ؤ چي بابل يې فتحه کاوه او وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مي هم ولیدل چي یوه ښځه د قادسیې څخه تر بیت الله الحرام پوري ببله بیري او ببله جواره د یوچا یوازي ځي، دغه دوه شیه خوما په خپله ولیدل او دریمه به هم قسم په الله پېښه سي، عدي په خپله نه ولیدل مګر یقین یې ؤ چي هغه هم خامخا پېښیږي. خو د رسول الله ﷺ دریمه خبره د زاهد او عابد خلیفه عمر بن عبدالعزیز رضي الله عنه په وختو کي پېښه سوه، چي مسلمانانو دومره مالونه پیدا کړه چي جارچي به جار واهه یعني: په کوڅو او بازارو کي به دا اعلان کېدی چي داسي څوک سته چي د زکات مال واخلي؟ خو څوک به نه پیدا کېدل، دا د عدي بن حاتم الطائي رضي الله عنه د اسلام راوړلو قصه وه او د ده په اسلام را وړلو د طئ قبیله ټوله مسلمانان سوه.

د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله

یو سړئ د بنو سعد بنو بکر د قبیلې په وکالت او نمایندګي و رسول الله ﷺ ته راغلی، قصه یې کوچنۍ او عجیبه ده، د دغه سړي نوم ضُمام بن ثعلبه ؤ، دغه ضمام د اهل فِراسه څخه ؤ، د اهل فِراسه بیان مو مخ کي درته کړی دی چي دا د قیافې پېژندلو یا قیافه شناسی علم دی چي د یو چا مخ او چهرې ته وګوري تر یوې اندازې د هغه د حالاتو معلومات ورته کیږي، دا غیب ویل نه دي بلکه علم دی، د دغه علم د معلوماتو د جملې څخه دا هم وه چي چا ته به یې وکتل دا ورته معلومېدل چي دئ صادق او رشتیا ویونکی دی، یا کاذب او درواغجن دی.

نو دغه ضُمام چي په دغه علم کي پوه او ماهر ؤ د ده قوم په ده پوره باور او اعتماد درلودی، ځکه دئ هیڅ وخت نه ؤ خطاوتلی، خاصتاً بیا ضُمام په دغه ډېر پوهېدی چي صادق او کاذب یې د هغه د مخ په لیدلو پېژندی، حتّی د خبرو څخه په پوهېدی او د ضُمام د قوم دا عادت ؤ چي د یو چا یا یوه شي معلومات به یې کاوه ضمام به یې ورلېږی، نو اوس یې هم قوم ورته وویل: یا ضُمام! څرنګه چي ته پوهېږې او دغه د فِراسې د علم خاوند یې نو ولاړ سه دغه نفر را وګوره (چي مقصد یې رسول الله ﷺ ؤ) چي صادق دی که کاذب؟ ستا او د هغه تر ملاقات وروسته او بیا ستا د نظر تر اوریدلو وروسته موږ تصمیم نیسو، ضُمام بن ثعلبه هم مدینې منورې ته رهي سو او هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ورسېدی مسجد نبوي ته ور ننوتی، رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو سره ناست دی ضُمام یې نه پېژنې نو یې پوښتنه وکړه ویل: ستاسي څخه کوم یو ابن عبدالمطلب دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زه یم.

ضمام ویل: یا محمّد! ﷺ زه خبري در سره کوم او په خپلو خبرو کي ښایي یو څه سخت الفاظ استعمال کړم خو ته مه نا راضه کېږه، یعني: زما خبري به صریحي او واضحه وي له أدبه به خالي وي مګر ته به نه خوابدی کېږې، رسول الله ﷺ و فرمایل: وایه، ضُمام ویل: یا محمّد! آسمانونه چا پیدا کړي دي؟ سوال یا پوښتنه یې ډېره بسیطه او آسانه وه مګر رسول الله ﷺ ته ګوري، رسول الله ﷺ و فرمایل: الله، بیا یې و ویل: مځکه چا پیدا کړې ده؟ ویل: الله، بیا یې و ویل: یا محمّد! ﷺ غرونه چا درولي دي؟ او په مځکه کي یې لوړ کړي دي؟ ویل: الله، ضُمام ویل: په هغه الله پوښتنه درڅخه کوم چي مځکه، آسمانونه او غرونه یې پیدا کړي دي آیا ته الله رالېږلی یې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، ضُمام و ویل (أشهدُ أن لا إله إلا الله و أنکَ رسولُ الله) فقط دغومره وه، وې لیده چي رسول الله ﷺ صادق دی او د درواغجن هیڅ علامه پکښي نسته نو د شکه وتلی نبي او صادق دی، ضُمام بن ثعلبه رضی الله عنه مسلمان سو او د ده په اسلام ټول بني سعد بني بکر اسلام ته داخل سوه.

د دوو کوڅیو خاوند

د ډلو په جمله کي یو وخت یو اعرابي و رسول الله ﷺ ته راغلی چي د سر د وریښتانو څخه یې دوې اوږدې کوڅۍ جوړي کړي وې، و رسول الله ﷺ ته یې و ویل: یا رسولَ الله! په هغه الله پوښتنه درڅخه کوم چي مځکه، آسمانونه او غرونه یې پیدا کړي دي، آیا الله امر کړی یې چي موږ باید په یوه شپه او ورځ کي پنځه لمنځونه آداء کړو؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، دغه سړي پر دغه طریقه د لمانځه، زکوة، روژې، حج او د لویو ګنهو پوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ په دغو شیانو خبر کړی، نو اعرابي و ویل: یا رسولَ الله! که ما دغه کارونه وکړه (یعني: دغه فرائض مي آداء کړه) جنت ته داخلېږم؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، که دي فرائض آداء کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کبیره ګنهونه دي پرېښوول جنت ته داخلېږې، اعرابي و ویل: والله تر دغه زیات نور شئ نه کوم، یعني: نفلونه او نور ثوابي کارونه نه کوم فقط دغه فرائض آداء کوم او جنت ته داخلېږم او سړئ رهي سو، رسول الله ﷺ وفرمایل: که دغه د کوځیو خاوند پر خپل قول ودرېدی، جنت ته داخل سو.

ورونړو! اسلام ډیر آسانه دین دی، ایمان، د فرائضو آداء کول او د کبیره ګنهو څخه ځان ساتل، دغه اسلام او د جنت د داخلېدلو لار ده، نور ټول عملونه نفل، ثوابونه او درجې دي، د مسلمان انسان څخه فقط دغه درې شیه غوښتل کیږي، صافه او سالمه عقیده، د فرائضو آداء کول، د کبیره ګنهو څخه ځان ساتل او جنت ته داخلېدل دي.

د نجران وفد یا ډله

نَجران یو لوی ښار دی چي د مکې مکرمې څخه د یمن و طرف ته اووه منزله لیري دی چي په هغه وخت کي یې (۷۳) کلي درلودل او یو لک جنګي لښکر یې درلودی او دین یې مسیحیت ؤ، نجران د درو نفرو له طرفه اداره کېدی یا دا چي درې نفره یې مشران وه.

یوه ته عاقب ویل کېده چي حکومت او آمریت د ده په لاس کي ؤ او نوم یې عبدالمسیح ؤ، بل ته سَیِّد ویل کېده چي سیاسي او ثقافتي کارونه ده اداره کول او نوم یې شرحبیل ؤ، دریم یې اُسقف ؤ چي دیني مشرتوب او روحاني قیادت د ده په اختیار کي وه او نوم یې ابو حارثه بن علقمه ؤ.

رسول الله ﷺ یوه رساله نجران ته ولېږل چي په هغه لیک کي د نجران خلکو ته د دغو درو شیانو په باره کي اختیار ورکړه سوی ؤ:

یا اسلام، یا جزیه، یا جنګ؛ څرنګه چي د نجران خلک نصارا وه نو په دغسي دیني کارو کي د دوی مشر اُسقُف ؤ، اُسقف و هغه لوی عالم ته ویل کیږي، نو د رسول الله ﷺ رساله و اُسقف ته ورورل سوه، څرنګه چي اسقف عالم ؤ او دا ورته معلومه وه چي یو نبي پاته دی او وې لیدل چي د هغه پاته نبي ټولي علامې پر محمّد ﷺ مطابقي او برابري دي و بېرېدی، په دې باره کي یې د نورو علماوو سره مشوره وکړه خو بل شئ او بله خبره

(c) Ketabton.com: The Digital Library

يې نه کړه پيدا بلکه دې څخه چې ټول و وايي: هو! محمّد ﷺ نبي دی.

اُسقف نه پوهېږي چې څه وکړي، نو د نجران هغه سياسي او ثقافتي مشر ته ورغلی چې د پاچا په درجه کې ؤ او شُرَحبيل بن وداعه نومېدی، د رسول الله ﷺ ليک او رساله يې ورښکاره کړه، شرحبيل د عربو د هوښيارانو او عاقلانو څخه ؤ، ډېر ذکي او فهيم سړئ ؤ، که په يوه مجلس کې د عربو پوهان او عاقلان ذکر کېدلای يا حسابېدلای د شرحبيل نوم خامخا پکښې ذکر کېدی.

اوس اُسقف و شرحبيل پاچا ته ورغلی او ويل: د محمّد ﷺ له طرفه ليک راته راغلی دی او د محمّد ﷺ اوصاف او اخبار په دې ډول سره دي: هغه يې هم ورته بيان کړه او موږ ته په انجيل کې هم داسي معلومات سته چې يو نبي پاته دی او هغه نبي به د اسماعيل عليه السلام د اولادې څخه وي او محمّد ﷺ هم د اسماعيل عليه السلام د اولادې څخه دی او د اسماعيل عليه السلام اولادې هم تر دغه د مخه هيڅ د نبوت دعوه نه ده کړې اوس موږ څه وکړو؟ شرحبيل چې ذکي او هوښيار سړئ ؤ وويل: که د دنيا کار وای ما به درحَل کړی وای مګر دغه خبره د دين د کارو څخه ده زه نه په پوهېږم ته عالم يې ته دې خپله رأيه او نظر را ته ووايه، اسقف او پاچا دواړه په فکر کې دي.

بيا يې هغه خپل ناقوس وټکاوه (زنګ يې وشرنګاوه) او اورونه يې بل کړه چې دا د نجران د خلکو د را ټولېدلو دپاره علامه او امر ؤ، د نجران خلک ټول ورته راټول سوه چې په هغه وخت کې يې شمېر يو لک نفرو ته رسېدی. اسقف ولاړ سو او خلکو ته يې حال و وايه چې د محمّد ﷺ له طرفه يوه رساله راته راغلې ده او وايي: زه نبي يم او ټولي علامې هم داسي دي چې هو دئ نبي دی، ستاسي په دې باره کې څه فکر او نظر دی، خلکو ورته و ويل: دا شئ ستا کار دی ته مو عالم، مشر او حَبر يې، کومه فيصله چې ته کوې موږ ستا سره هغه تائيدوو او ستا سره يو، اسقف په حيرت کې دی چې اوس څه وکړم؟ ټول قوم يې زما پر غاړه را اچوي.

بيا يې پر دې اتفاق وکړی چې د علماوو او مشرانو يوه ډله به جوړه کړو او مدينې منورې ته دي ولاړ سي، هلته به د محمّد ﷺ سره ملاقات وکړي او بيا به ګورو چې څه نتيجه را وزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نجران مشرانو يوه ډله جوړه کړه چې شمېر يې شپېته نفره ؤ، په هغو کې خليرويشت نفره اشراف او مشران دي چې دغه درې نفره پاچهان او آمران هم پکښې داخل وه، د دې دپاره چې د دوی درجه او مقام لوړ ښکاره سي نو يې هغه خپل بهترين او ښه کالي چې د ورېښمين ټوکره څخه وه او د زرو کار پر سوی ؤ واغوستل.

دوی مدينې منورې ته ورسېدل او مسجد نبوي ته ور ننوتل رسول الله ﷺ ته يې سلام و وايه، رسول الله ﷺ د دوی د سلام جواب نه ورکوي، دوی خبري ور سره کوي رسول الله ﷺ يې د خبرو جواب نه ورکوي، د ډلې خلک په حيرت کې دي چې څه وکړي؟ د مسجد څخه و وتل هلته دباندي يې مشوره سره وکړه چې موږ بايد څه وکړو؟ ويل: بيا به ورسو.

دوهم وار بيا مسجد ته ورغله بيا هم رسول الله ﷺ خبري نه ور سره کوي، دوی بيرته له مسجده و وتل هلته دباندي يې حضرت علي رضي الله عنه وليدی، دوی ورته و ويل: ته د رسول الله ﷺ ملګری او په عادت يې خبر يې زموږ سره ولې خبري نه کوي؟ د نورو ټولو ډلو سره خبري کوي ښله موږه؟ حضرت علي رضي الله عنه ورته و ويل: دغه کالي مو وکاږی، ورېښمين کالي، سره زر دغه شيان در څخه ايسته کړی او ورسی، رسول الله ﷺ دغه شيان نه خوښوي، دوی هم دغه د کبر او غرور کالي په نورو ساده او عادي کالو سره بدل کړه او مسجد نبوي ته ورغله، د رسول الله ﷺ سره يې خبري وکړې او هغه ﷺ هم خبري ور سره وکړې.

رسول الله ﷺ فرمايي: کله چې دوی په هغه ورېښمينو کالو کې راغله ابليس ور سره ملګری ؤ، په خپله ابليس عليه لعنه د دوی په ډله کې موجود ؤ او ور سره راغلی ؤ، مګر کله چې دوی کالي بدل کړه هغه نه ور سره راغلی.

اوس چې مسجد ته راغله او رسول الله ﷺ خبري ور سره شروع کړې دوی يې اسلام ته دعوت کړه د قرآن کريم آياتونه يې ورته تلاوت کړه، خو دوی اسلام نه کړی قبول او د عيسىٰ عليه السلام په باره کې يې پوښتنه وکړه چې ته د هغه په باره کې څه وايې؟ په دغه وخت کې د دوی د جواب دپاره د سورة آل عمران اولني آياتونه نازل سوه، د سورة آل عمران اولني آياتونه ټول د نجران د ډلې په سبب نازل سوي دي، کله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی د عیسٰی علیه السلام په باره کي پوښتنه وکړه الله جل جلاله د سورة آل عمران په (۵۹) نمبر آیات کي و فرمایل:

﴿ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَ ۖ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ ﴾. آل عمران: ۵۹)

ژباړه: بېشکه چي د عیسٰی علیه السلام مثال د الله جل جلاله په نېز د آدم علیه السلام په مثل دی چي دغه آدم الله جل جلاله له خاورو جوړ کړی او بیا یې ده ته وویل: بشر او انسان سه او هغه هم بشر سو.

کله چي نصاراوو د رسول الله ﷺ سره ډېر دلائل و ویل چي عیسٰی علیه السلام بنده نه دی بلکه د الله جل جلاله زوی دی (العیاذ بالله) او په آخر کي نصاراوو و ویل: بنه که عیسٰی علیه السلام د الله زوی نه دی نو ته و وایه چي پلار یې څوک دی؟ د دوی د دغه سوال په جواب کي دغه آیات شریف نازل سو چي آدم خو نه پلار درلودی نه مور، آدم علیه السلام د خلقت او ولادت په اعجاز کي تر عیسٰی علیه السلام لوړ او معظم دی، په دې حساب باید آدم علیه السلام ته (العیاذ بالله) د الله زوی و ویل سي او حال دا چي هیڅوک داسي نه وایي. بیا هم الله جل جلاله فرمایي:

﴿ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ ﴾. [آل عمران: ٦٠]

یعني: حق خبره هغه ده چي ستا د رب له طرفه درته راغلې ده، نو ته د عیسٰی علیه السلام په باره کي د شک کوونکو څخه مه کېږه.

دغه رنګه نور آیاتونه د بي بي مریم د قصې او آل عمران د قصې په باره کي نازل سوه چي ټولو نازل سوو آیاتو دغو نصاراوو ته د عیسٰی علیه السلام په باره کي تشریحات ورکول او د دوی ټول جوابونه پکښې وه، ټول هغه سوالونه چي دغه د نجران ډلي کړي دي جوابونه یې په سورة آل عمران کي موجود دي، وروسته د نجران د ډلي خلک بې جوابه او په فکر کي سوه چي اوس څه وکړو؟ خو بیا هم وایي: موږ ستا پر نبوت شاهدي نه آداء کوو، رسول الله ﷺ چي پسله ډېر سوال او جوابه دغه د دوی شک او تردد ولیدی نو ویل مباهله در سره کوم (مُباهله) په عربي کي دې ته وایي: چي دواړي هغه ډلي چي په منځ کي یې اختلاف موجود وي خپله اولاده او کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وباسي پر صاف ميدان سره کښيني او لاسونه د دعاء پر قسم ډير لوړ پورته کړي او الله جل جلاله ته دعاء کوي او وايي: هر هغه څوک چي په دوی کي پر باطل او ناحقه دی پر هغو دي د الله جل جلاله لعنت نازل سي.

نو رسول اللهﷺ د الله جل جلاله په امر و فرمايل: راسی چي مباهله سره وکړو، څکه په دغه باره کي د مباهلې آيات نازل سو، الله جل جلاله د سورة آل عمران په (٦١) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ﴾.

يعني: هر هغه څوک چي د عيسىٰ عليه السلام په باره کي پسله هغه چي تا ته صحي علم حاصل سو دليل درسره وايي.

﴿فَقُلْ تَعَالَوْا۟ نَدْعُ أَبْنَآءَنَا وَأَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٦١﴾﴾.

نو اې محمّده! ﷺ دوی ته و وايه: راسی چي زموږ زامن او ستاسي زامن، زموږ ښځي او ستاسي ښځي، زموږ ځانونه او ستاسي ځانونه را وبولو او بيا به مباهله سره وکړو، وبه وايو چي د الله جل جلاله لعنت دي پر درواغجنانو وي.

کله چي دغه آيات شريف نازل سو، رسول اللهﷺ د حضرت فاطمې رضي الله عنها کور ته ورغلی نو يې حضرت فاطمه، حضرت علي او د دوی زامن: حضرت حسن او حضرت حسين د رسول اللهﷺ لمسيان رضي الله عنهم اجمعين را وايستل او نصاراوو ته يې و ويل: راسی ما خپله کورنۍ را وايستل اوس نو مباهله را سره وکړی، تاسي هم دعاء کوی او زه به هم دعاء کوم چي د الله جل جلاله لعنت دي پر درواغجنانو نازل سي، د نجران ډلي چي اوس د رشتيا ميدان وليدی نو يې مشوره سره وکړه، هغه عاقب او سيّد چي د نجران پاچهان بلل کېدل يو د بل سره و ويل: پام کوه چي دا کار و نه کړې څکه که محمّدﷺ نبي ؤ او لعنت يې را باندي و وايه په والله نه به موږ خلاص سو او نه زموږ راتلونکي نسلونه، د مځکي پر مخ به نه زموږ وربښته پاته سي نه نوک، بلکه ټول به هلاک سو، پسله مشورې يې و ويل: يا، مباهله نه در سره کوو، وېږېدل، په دوی کي ډېره او تردد دواړه موجود

وه، تر اندازې زيات په چرت او فکر کې دي نه پوهيږي چې څه وکړي، دوی په دغه حيرت او تردد کې دي چې هغه د دوی پاچا شرحبيل ورته و ويل: زما خبره واورئ د دغه مشکل حل زما سره دی، قوم ويل: څه نظر او فکر دې دی؟ شرحبيل ويل: اسلام نه غواړو موږ پر هغه خپل دين يو مګر د محمّد ﷺ کرم، سخاء، انصاف، عقل، حلم او عدل مو ټول وليدل له هيڅ طرفه کمي نه لري، نو زما نظر دا دی چې د ده څخه وغواړو چې زموږ په باره کې دې دئ حکم وکړي، دئ ﷺ دې يې زموږ دپاره خوښ او اختيار کړي چې موږ بېله اسلامه بايد څه وکړو؟ پر دغه رأيه او نظر يې اتفاق سره وکړی او رسول الله ﷺ يې په خپله فيصله خبر کړی، رسول الله ﷺ و فرمايل: که زه اوس ستاسي دپاره يو شئ اختيار کړم بنايي ستاسي قوم هغه شئ ستاسي سره و نه مني، شرحبيل و ويل: زه د قوم مشر او رئيس يم زما خبره څوک نه را رَدَوي هغه نورو ملګرو يې هم تصديق وکړی چې هو دغسي ده د ده امر چليږي، رسول الله ﷺ و فرمايل: تاسي چې د اسلام څخه انکار وکړی زه د جزيې حکم درباندي کوم، موږ مسلمانانو ته به جزيه را کوی، دوی هم جزيه قبوله کړه، نو نجران د اسلام د حکم تابع سو او مسلمانانو ته يې جزيه ورکول، خو بيا په وروسته کې کرار کرار اسلام پکښي نشرېدی او د نجران ټول خلک مسلمانان سوه. دا و اسلام ته د نجران د خلکو د داخلېدلو قصه وه.

د فروه بن عَمرو الجذامي قاصد

فروه بن عَمرو د روم په لښکر کې يو عرب قومندان ؤ او د روم له طرفه د هغو لښکرو آمر او حاکم ؤ چې روم ته نژدې په عربي مځکو کې لکه معان او د هغه په شا وخوا کې پرتې وې، پسله هغه چې فروه د مؤته په جنګ کې د مسلمانانو شجاعت او صداقت، همت او مړانه وليدل مسلمان سو او بيا يې و رسول الله ﷺ ته يو قاصد د دې دپاره ور ولېږی چې د ده په اسلام يې خبر کړي او رسول الله ﷺ ته يې يوه غاتره يا قچره په هديه او سوغات کې هم ور ولېږل، کله چې د روم حاکمان د فروه په اسلام خبر سوه نو يې دئ ونيوی او بندي يې کړی او بيا يې اختيار ده ته پرېښاوه چې يا به له اسلامه اوړې (مرتد کېږې به) يا دې وژنو، خو فروه ﷺ مرګ تر رِدَت خوښ کړی نو يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسطين کي د هغواوبوسره چي عفراء ورته ويل کېدل په دار کړي او سر يې ورپرې کړی. تاسي دغو خلکو ته وګورئ چي د اسلام دپاره يوازي دا نه چي تر ولايت او قومندانۍ تېرېدل بلکه مرګ او شهادت يې هم قبلاوه، خو نن ورځ په مسلمانانو کي داسي کسان هم پيدا کيږي چي د څو ورځو موقتي کُرسۍ، يا لږو پيسو دپاره يوازي دا نه چي تر اسلام تيريږي بلکه په دنيا کي ذِلّت او په آخرت کي الٰهي عذاب هم قبلوي.

د حَميَر وفد يا ډله

او بيا د حَميَر څخه يوه ډله راغله او مسلمانان سوه (حمير) په يمن کي د يوه ځای نوم دی، رسول الله ﷺ دوی ته يوه رساله ور وليکل چي په هغه رساله کي يې دوی ته د زکات احکام ور ښوولي او بيان کړي وه چي هغه رساله وساتل سوه او دغه ساتل سوې رساله چي د رسول الله ﷺ له طرفه د زکات پر احکامو مشتمله ده د علماوو دپاره د زکات د مسائلو په باره کي هغه اساسي مرجع او منبع ده.

د بنو بُجَيله وفد يا ډله

د هجرت د نهم کال په آخره کي د بنو بُجَيله يوه ډله راغله چي مشر يې عبدالله بن جَرِير البُجلي رضي الله عنه ؤ، دغه عبدالله د رسول الله ﷺ د هغه لوړو او نژدې اصحاب کرامو څخه دی، عبدالله بن جَرِير رضي الله عنه په خپله روايت کوي او وايي: زموږ ډله د جمعې د لمانځه پر وخت مدينې منورې ته ورسېدل او رسول الله ﷺ د جمعې د لمانځه خطبه ويل، څرنګه چي زموږ نيت د مسلمانېدلو ؤ اول مو غُسل وکړی او بيا مسجد ته ور داخل سوو، د مخه خطبه ويل کېدل خو کله چي موږ مسجد ته ور ننوتلو رسول الله ﷺ ساکت ؤ او د مسجد حاضر خلک ټول و ما ته ګوري، زه چي د مسجد په دروازه ور ننوتم ټولو خلکو مخان د دروازې و طرف ته را اړولي وه او ما ته يې کتل، د مسجد و هر طرف ته چي تېرېږم بيا هم خلک ما ته ګوري زه په تعجب کي سوم چي دغه ټول خلک ولي ما ته ګوري؟ خامخا يو شئ سته.

زه په مسجد کي ګورم چي د ناستي دپاره ځای پيدا کړم خو بيا هم ټول خلک ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ګوري، خیر ما د ناستي دپاره ځای پیدا کړی او کښېنستم، بیا هم ټول خلک و ما ته ګوري خطبه بنده ده رسول الله ﷺ ساکت دی زه په ډېر تعجب کي یم، نو مي هغه د څنګ یا بغل د سړي څخه پوښتنه وکړه چي آیا رسول الله ﷺ زما په باره کي څه ویلي دي؟ هغه ویل: هو، د مخه تر دې چي ته مسجد ته را داخل سې رسول الله ﷺ مورږ ته وویل: اوس د دغي دروازې څخه د یمن د خلکو هغه ښه او بهتر سړئ و تاسي ته را داخلیږي.

نو د رسول الله ﷺ په قول په یمن کي تر ټولو خلکو هغه ښه او بهتر عبدالله بن جَرِیر البُجلِي رضي الله عنه دی، خیر ډېر راغله او د رسول الله ﷺ پر لاس یې ایمان راوړی، عبدالله بن جریر رضي الله عنه دغه حدیث روایتوي چي رسول الله ﷺ وفرمایل: اوس د دغه دروازې څخه تاسي ته د اهل یمن هغه ښه او بهتر سړئ را داخلیږي چي شکل یې د پاچا دی او په تقوٰی کي د بهترینو خلکو څخه دی، عبدالله بن جریر رضي الله عنه د خپل ځان په باره کي وایي: له کومه وخته څخه چي زه مسلمان سوی یم بیا هیڅ وخت رسول الله ﷺ د خپل ملاقات څخه نه منعه کړی نه ځنډولی یم، یعني: هیڅ وخت داسي نه ده پېښه سوې چي ما دي د ملاقات اجازه غوښتې وي او رسول الله ﷺ دي اجازه نه وي راکړې، د رسول الله ﷺ دروازه همېشه ما ته خلاصه وه او هیڅ داسي نه ده پېښه سوې چي رسول الله ﷺ دي زه لیدلی یم او تبسم دي یې نه وي راته کړی (تبسم) د شنډانو بې ږغه خندا ته ویل کیږي.

دا د رسول الله ﷺ په حضور د عبدالله بن جَرِیر رضي الله عنه درجه او مقام ؤ، عبدالله بن جَرِیر رضي الله عنه و رسول الله ﷺ ته شکایت وکړی او ویل: یا رسولَ الله! زه یو عیب یا تکلیف لرم چي ځان پر آس نه سم ټینګولای، هر وخت چي پر آس سپور سم را لوېږم او دئ رضي الله عنه په قد هم ډېر جګ ؤ، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او ورته وې فرمایل:

« اللّهمّ ثَبِّتهُ وَاجعَلهُ هَادِیًا مَهدِیًا »

وایي پسله دغي ورځي بیا هیڅکله د آسه څخه نه یم لوېدلی.

دغه د عبدالله بن جَرِیر البُجلِي رضي الله عنه قصه د فقهي لحاظه ډېره د ارزښت او اهمیت وړ قصه ده، یو دا چي عبدالله بن جَرِیر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ صحبت او ملاقات

(c) ketabton.com: The Digital Library

همېشه او بېله مانعه کړی دی، نورو اصحابو کرامو که به د ملاقات اجازه غوښتل او رسول الله ﷺ به په يوه کار مشغوله ؤ تر يو وخته به يې ځنډول، مګر عبدالله بن جَرير ﷺ بېله ځنډه او تاخيره د رسول الله ﷺ په ملاقات مشرفه کېدی، نو دغه عبدالله د رسول الله ﷺ څخه ډېر احاديث را نقل کړي دي او د دغو احاديثو ارزښت او اهميت په دې کې دی چې دغه احاديث د رسول الله ﷺ څخه په آخري وختو کې را نقل سوي دي، ځکه د عبدالله بن جَرير ﷺ ټول احاديث د هجرت د نهم کال څخه بيا د رسول الله ﷺ تر رحلته پوري دي، نو بل هر حديث چې د عبدالله بن جَرير ﷺ د احاديثو سره مقابل او معارض سي هغه مقابل حديث په منسوخه کېږي، ځکه عبدالله بن جرير ﷺ په اسلام کې وروسته دی او په وروستني حديث سره د مخنۍ حديث منسوخه کېږي، دا د عبدالله بن جَرير ﷺ د اسلام قصه وه.

د بنو حارث بن کعب وفد يا ډله

د هجرت د نهم کال په آخري وختو کې رسول الله ﷺ خالد بن وليد ﷺ د يوې ډلې په ملګرتيا و بني الحارث بن کعب ته ورولېږی، کله چې د مسلمانانو لښکر ور ورسېدی دغه قبيله تسليم او مسلمانان سوه او بيا يې يوه ډله و رسول الله ﷺ ته د بيعت دپاره راغله رسول الله ﷺ دغې ډلې ته د نورو مسلمانانو په حضور ډېري شديدي خبري وکړې او د دغه ملاقات خبري هم شا وخوا په خلکو او قبيلو کې نشر سوې، په دغو خبرو کې رسول الله ﷺ و بني الحارث ته عتاب او سرزنش ورکړی او وې فرمايل: ترڅو چې لښکر درنه سي تاسي نه مسلمانېږی؟ دوی چپ وه، رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: ترڅو چې لښکر در نه سي تاسي نه مسلمانېږی؟ بيا هم دوی چپ وه، رسول الله ﷺ دغه خبره څلور واره ورته تکرار کړه او وې فرمايل: که خالد ستاسي د اسلام خبر نه وای راوړی په والله ستاسي سرونه به مي تر پښو لاندي کړي وای، د بنو حارث څخه يو نفر چې پوه او هوښيار سړی ؤ ولاړ سو او ويل: الله او رسول الله ﷺ لره منته او احسان دي، په والله نه ته او نه خالد ؤ چې موږ يې را وستلو بلکه هغه ځوک چې موږ يې مسلمانان را وستلو هغه الله جل جلاله ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

صَدَقتَ، حق دي و ويل.

دغه خبر شا وخوا نشر سو چي رسول الله ﷺ اوس د هغو کسانو سره چي مديني منورې ته د مسلمانېدلو دپاره نه ورځي يا په خپله ورنه سي نرمه او ملايمه معامله نه کوي، هغه چي نه راځي د هغو سرونه تر پښو لاندي کوي (يعني: جزاء ورکوي) د دغه خبر په اورېدلو سره ټولي قبيلې د مديني منورې پر طرف ور رهي سوې، ځکه دا ورمعلومه سوه چي تر دې وروسته رسول الله ﷺ د دغه پاته قبيلو په مقابل کي نرمي نه کوي، نو د بني الحارث د ډلي سره د رسول الله ﷺ شدت او د دوی مسلمانېدل د نورو پاته قبيلو د اسلام را وړلو سبب وګرځېدی.

همدارنګه د هجرت په نهم او لسم کال کي پرله پسې ډلي مديني منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتلې، چي د سيرت په کتابو کي د اکثره قبيلو نومونه ذکر سوي او ياد سوي دي، خو دلته يې بيانول کومه خاصه ګټه نه لري، حتّی د هجرت په يوولسم کال کي هم ځيني ډلي مديني منورې ته ورغلي دي.

ورونو! هغه ډلي چي د اسلام را وړلو دپاره دارُالنّبوه، المدينةُ الطيّبه ته ورغلي دي چي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د دين د متابعت اعلان يې کاوه ډېري زياتي ډلي دي او هر تاريخ ليکونکي د هغو ډلو ځخه دومره ذکر کړي دي چي هغه ته مهيا سوي دي، ما هم د دغو څو ډلو په يادولو سره کفايت وکړی، که نه په حقيقت کي دغه ورغلي ډلي ډېري زياتي دي چي په بيانولو سره يې بحث ډېر اوږدېږي.

مديني منورې ته د دغو ډلو پرله پسې ورتګ پر دې دلالت کوي چي اسلامي دعوت او د اسلام نفوذ او سيطره پر جزيرةُ العرب او د هغه پر شا وخوا په تمامه معنٰی قبوله او مقبوله وګرځېده او ټولو عربو مديني منورې ته د عزت او احترام په سترګه کتل او بېله دې ځخه يې بله لار او چاره هم نه درلودل چي مديني منورې ته تسليم نه سي، نو مدينه منوره لکه د جزيرةُ العرب مرکز او پايتخت داسي وګرځېدل.

مګر پر دغه ټولو سربېره يوه خبره کولای سو چي اسلام او اسلامي دين د ټولو خلکو په زړو کي داسي ځای نه ؤ نيولی لکه ځرنګه چي ښايي، ځکه هلته ډېر داسي ناپوه أعراب وه چي فقط د خپلو مشرانو په متابعت مسلمانان سوي وه او په زړو کي يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د چور او چپاول ژوند خوښ ؤ، اسلامي تعاليمو او قوانينو د دوی زړو ته پوره لار نه وه کړې او د دوی اخلاق يې په پوره ډول سره نه وه مهذب کړي.

الله جل جلاله د دغه قسم أعرابو حال په سورة التوبه کي بيانوي او فرمايي:

﴿ ٱلۡأَعۡرَابُ أَشَدُّ كُفۡرٗا وَنِفَاقٗا وَأَجۡدَرُ أَلَّا يَعۡلَمُواْ حُدُودَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٩٧﴾ ﴾.

ژباړه: ځيني صحرايي عرب د کفر او نفاق د لحاظه تر ښاريانو ډير سخت دي او د دې ډير وړ او لائق دي چي دوی د هغو احکامو په حدودو پوه نه سي چي الله جل جلاله پر خپل رسول ﷺ نازل کړي دي او الله جل جلاله په ټولو حالاتو ښه عالم او د ښه حکمت خاوند دی.

﴿ وَمِنَ ٱلۡأَعۡرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغۡرَمٗا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ ٱلدَّوَآئِرَۚ عَلَيۡهِمۡ دَآئِرَةُ ٱلسَّوۡءِۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٞ ﴿٩٨﴾ ﴾.

او د أعرابو څخه ځيني هغه کسان دي: کوم شئ چي دوی د الله جل جلاله په لار کي ورکړي هغه فقط يو تاوان او جريمه بولي چي تحويل يې کړه او ستاسي مسلمانانو دپاره د ورځو د ګرځېدلو انتظار کوي (چي کله به پر مسلمانانو د زمانې چپه ګرځېدل راسي) خو دغه د زمانې چپه ګرځېدل دي پر دوی وي او الله جل جلاله ښه اورېدونکی او ډير عالم دی.

خو بالمقابل هلته بيا داسي أعراب هم وه چي الله جل جلاله پر دوی ښه ويلي دي او فرمايي:

﴿وَمِنَ ٱلۡأَعۡرَابِ مَن يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَٰتٍ عِندَ ٱللَّهِ وَصَلَوَٰتِ ٱلرَّسُولِۚ أَلَآ إِنَّهَا قُرۡبَةٞ لَّهُمۡۚ سَيُدۡخِلُهُمُ ٱللَّهُ فِي رَحۡمَتِهِۦٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٩٩﴾ ﴾

[التوبه، ٩٩]

يعني: د أعرابو څخه بيا ځيني هغه کسان دي چي پر الله او د قيامت پر ورځ ايمان لري او هر هغه شئ چي دوی د الله جل جلاله په لار کي ورکړي هغه ورکړه و الله ته د نژدې کېدلو سبب بولي او د رسول الله ﷺ د دعاء سبب يې بولي، يعني: په دغه خير او صدقه سره به الله ته نژدې سو او رسول الله ﷺ به دعاء را ته وکړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو الله ﷻ بسې فرمايي: چې هو خبر اوسی دغه صدقه او خيرات د دوی دپاره د نژدې والي سبب دی، الله ﷻ به ژر تر ژره دوی په خپل رحمت کې داخل کړي، بېشکه چې الله ﷻ ښه بخښونکی او ډېر مهربانه دی.

دا خو أعراب يا صحرايي عرب وه چې الله ﷻ و دوو ډلو يا دوه قسمه ته و وېشل، مګر ښاري خلک: کوم چې په مدينه منوره، مکه مکرمه، ثقيف کې اوسېدل او نور ډېر خلک چې په يمن او بحرين کې اوسېدل په هغو کې ايمان او اسلام ډېر قوي ؤ او د رسول الله ﷺ لوی اصحاب کرام او د مسلمانانو ډېر لوی علماء هم له دويه څخه دي.

هغه کسان چې د رسول الله ﷺ له طرفه د اسلام د ښوولو دپاره شاوخوا لېږل کېدل

لکه څرنګه چې و رسول الله ﷺ ته په ډلو ډلو خلک د خپل اسلام د اعلانولو دپاره را تله همدارنګه رسول الله ﷺ خپل قاصدان او رسُولان و مختلفو ځايو ته لېږل چې خلکو ته اسلام او د اسلام احکام ور وښيي، څرنګه چې اسلام په ټوله جزيرهٔ العرب او د هغه په شا وخوا کې نشر سو نو دې ته ضرورت پيدا سو چې معلمان او مُرشدين، داعيان او مبلّغين و خلکو ته د اسلامي دين حقيقت تشريح کړي او ور وېې ښيي، لکه څرنګه چې اسلام د دوی په مځکو او وطن کې نشر سو همدارنګه د دوی په زړو کې بايد قرار او ثُبات پيدا کړي.

نو د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ هر ځای او هرطرف ته معلمان او مبلغين لېږل چې په هغه جمله کې يې خالد بن وليد رضي الله عنه د نجران خلکو ته ولېږی چې هلته خلک و اسلام ته دعوت کړي، د اسلام عقيده او احکام ور وښيي، حضرت علي رضي الله عنه يې د يمن و يوې منطقې ته ولېږی، ابو موسی الاشعري او معاذ بن جبل رضي الله عنهما يې د يمن نورو منطقو ته و لېږل او دوی ته يې دا وصيت او لار ښوونه وکړه چې آساني کوی او سختي مه کوی، خلکو ته زېري ورکوی او متنفره کوی يې مه، تاسي په خپل منځ کې اختلاف مه سره کوی، معاذ رضي الله عنه ته يې و فرمايل: ته به داسي قوم ته ورسې چې هغه اهل کتاب دي، نو کله چې ورغلې اول يې دې ته دعوت کړه چې د (لا إله إلاّ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله و أن محمداً رسول الله) شاهدي آداء کړي، که يې په دغه کار کي ستا اطاعت وکړی (دغه يې در سره و منل) نو بيا ورته و وايه: اللهﷻ په يوه شپه او ورځ کي پر تاسي پنځه لمنځونه فرض کړي دي، که يې دا هم در سره ومنل نو بيا ورته و وايه: اللهﷻ پر تاسي زکات فرض کړی دی، چي د دوی د غنيانو څخه به يې اخلې او د دوی فقيرانو او غريبانو ته به يې ور کوې، که يې دا درسره و منل پام کوه چي هغه ښه مالونه يې په زکات کي څني وانه خلې، د مالو څخه مقصد حيوانات دي، يعني: داسي مه کوه چي هغه چاغ او ښه مالونه يې ته په زکات کي څني واخلې، بلکه ميانه او متوسط حيوانات يې اخله او وې فرمايل: د مظلوم د ښرا څخه ځان ډير ساته، ځکه د مظلوم د ښرا او د اللهﷻ په منځ کي حجاب نسته، څرنګه چي معاذ بن جبلؓ پر رسول اللهﷺ ډير ګران ؤ نو يې د وداع او رخصتېدلو په وخت کي په غېږ کي ونيوی.

امام احمد رحمة الله عليه په خپل مسند کي روايت کوي چي رسول اللهﷺ د معاذؓ سره تر ډيره ځايه په داسي حال کي ولاړی چي معاذؓ پر خپل بوده سپور ؤ او رسول اللهﷺ پياده يا پر پښو ور سره رهي ؤ او بيا يې ورته و ويل: يا معاذ! ښايي پسله دغه اوسني کاله بيا زما سره و نه وينې او ښايي ته دغه زما مسجد او زما قبر ته راسې، معاذؓ د رسول اللهﷺ پر فراق او جلا والي ډېر و ژړل.

ورونو! د دغو لېږل سوو کسانو يا د دوی د نورو امثالو څخه چي په پخوا کي لېږل سوي وه، يا تر دغه وروسته لېږل سوي دي، موږ ته دا را معلوميږي چي په هر وخت او هره زمانه کي د مسلمانانو په غاړه کي دا يو مسئوليت دی چي د اسلام د تبليغ او دعوت دپاره به زيار او زحمت باسي، د مسلمانانو دپاره دا بس او کافي نه ده چي فقط په ژبه سره و وايي: زه مسلمان يم، که ته مسلمان يې نو تا د اسلام دپاره څه کړي دي؟

او د يوه مسلمان دپاره دا هم کفايت نه کوي چي په خپل ژوند کي فقط څو اسلامي آسانه کارونه عملي کوي او نور نو آرام کښيني، د يوه مسلمان دپاره دا هم بس او کافي نه دي چي وايي: زه به خپله پرخپل ځان د اسلام ټول احکام په پوره ډول سره عملي کوم، نور مي نو دروازه په ځان پسي تړلې ده د خلکو په حالاتو هيڅ سر نه ګرځوم او نه څه ورته وايم، تر هغو پوري د مسلمانانو د غاړي څخه مسئوليتونه نه ايسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي تر څو پر ټولو اسلامي اعمالو د دعوت او تبلیغ د واجب عملي کول زیات نه کړي او په دغه لار کي وګلو او ښارو ته سفر و نه کړي، دا هغه امانت دی چي رسول الله ﷺ زموږ پر غاړه ایښی دی، دا هغه ضروري او لازمي وظیفه ده چي په هیڅ عصر او زمانه کي د هغه څخه خلاصیدل نسته، د څلورو مذهبو امامانو او نورو علماوو پر دې اتفاق کړی دی او وایي: په کوم ښار کي چي ته اوسېږې هلته او تر هغه ښار دباندي د دعوت د حق آداء کول پر ټولو مسلمانانو فرض کفایي دی، هر هغه ښار چي د تبلیغ او دعوت دپاره د غسي یوه ډله و نه لري چي د اسلام احکام بیان کړي او هغه وسوسې او شُبهې چي د خلکو په فکرو کي ور ګرځي، په اسلامي او ایماني دلائلو سره ور پاکي نه کړي د هغه ښار ټول خلک ګنهکاره دي، حتّی د عامو علماوو او فقهاوو صحي قول هم دا دی چي دغه د تبلیغ او دعوت وظیفه یوازي د نارینه پر غاړه نه ده بلکه په دغه کار کي د نارینه او ښځي د حُر او مریي مسئولیت یو شئ او برابر دی، هر یو به د خپل طاقت او امکاناتو سره برابر د اسلام په نشرولو کي حصه اخلي.

او بل د رسول الله ﷺ هغه وصیت او نصیحت چي معاذ بن جبل او ابو موسی الاشعري رضي الله عنهما ته یې وکړی، موږ ته هغه آداب راښیي چي یو مبلّغ او دعوت کوونکی باید د تبلیغ او تعلیم په وخت کي په هغو آدابو او اخلاقو سره ښایسته وي.

یو دا چي د آسانتیا طرف یې د شدت او سختۍ تر طرف زیات او ډیر وي او بل یې ډیر اعتماد پر تبشیر وي نه پر تنفیر، یعني: خلکو ته د امید طرف ډیر بیانوي نه د ناامیدۍ طرف، چي د دغه دپاره رسول الله ﷺ ژوندئ تطبیقي مثال ورته بیان کړی او وې فرمایل: خلک اول شهادتینو ته را وبوله، که یې هغه قبول کړه بیا یې د لمانځه و آداء کولو ته را وبوله، که یې هغه قبول کړه بیا یې د زکات و ورکولو ته را وبوله، دغسي په کراره کراره او تدریج سره به خلک دین او اسلام ته را بولې، مګر هو، د تیسیر او آسانۍ معنیٰ دا نه ده چي تر شرعي حدودو تېرئ او تجاوز وسي، که و شرعي احکامو ته د آسانۍ په نامه سره تغیر ورکول سي او یا یوه ګناه که څه هم کوچنۍ وي قبوله سي، دا تیسیر او آسانتیا نه ده بلکه دین ته تغیر ورکول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه تبصره او خلاصه

موږ د سيّدُ البشر محمّد مصطفیﷺ د ژوند په تېر سوي بيان کي وليدل چي اسلام څنګه او په څومره تکاليفو سره نشر او پر جزيرةُ العرب څنګه ظاهره او غالبه سو او ټول خلک په اسلام کي داخل سوه، هر هغه څوک چي اسلام ته نه دي داخل سوي هغه مسلمانانو ته جزيه ورکوي، لکه د نجران نصارا، د تيما او واديُ القُرٰی يهود او ځيني داسي نور، مګر نور عرب يا اسلام ته داخل سوه يا په ببره کي وه څکه اوس هغه په داسي حال کي وه چي نه يې قدرت درلودی نه طاقت، مګر بالمقابل اسلام په ټوله جزيرةُ العرب کي نشر او مسلط سو، د اسلام مرکز قوي او طاقتور سو.

موږ ته د هغو رسالو او خطو په واسطه دا هم را معلومه سوه او ومو ليدل چي رسول اللهﷺ يو بل لوی هدف او مقصد هم ښکاره کړی: هغه دا چي دغه دين يوازي د عربو دپاره نه دی، بلکه رسول اللهﷺ د ټول عالم دپاره بشير او نذير او رحمةٌ للعالمين رالېږل سوی دی، چي د دغه مقصد د ښکاره کولو دپاره يې تر روم او فارس، مصر او حبشې پوري ليکونه او رسالې ولېږل، حتّٰی د تبوک په غزاء کي هم رسول اللهﷺ ټول عالم ته دا ورښکاره کړه چي زما رسالت او دغه دين د ټول بشر دپاره دی.

او موږ وليدل چي هرقل د روم پاچا هم د ببري په سبب د رسول اللهﷺ د مقابلې او جنګه ځان وساتی، ځکه هرقل پوه سو چي محمّدﷺ هغه را تلونکی نبي دی.

او په تېر بيان کي مو په مختلفو حالاتو او جنګو کي د رسول اللهﷺ خويونه او اخلاق وليدل، د رسول اللهﷺ صبر او جهاد، ايمان او توکل، ثُبات او شجاعت مو وليدل، کله چي به د مسلمانانو لښکر ماته او شکست وخوړل او خلک به په تېښته سول، خو د رسول اللهﷺ په ټينګ او ثابت درېدلو سره به بېرته هغه شکست په نصر او کاميابي بدل سو، د رسول اللهﷺ عزم او ثُبات، شجاعت او دلاوري، حکمت او پوهي، لطف او شفقت په هغه اندازه سره وه چي مثل يې وجود نه درلودی.

دا مو هم وليدل چي د هجرت په نهم کال کي رسول اللهﷺ ابوبکر الصدّيقؓ د حج امير ولېږی او خلکو ته يې د اللهﷻ هغه احکام و رسول چي په سورةُ التوبه کي

نازل سوي وه، چي د هغو په جمله کي د مشرکانو څخه برائت او جلا کېدل وه او دا امر ؤ چي پسله دغه اوسني کاله چي د هجرت نهم کال دی بیا به مشرکان د بیت الله الحرام حج نه کوي او بیت الله الحرام ته د کافرانو ورتګ منعه او حرام دی.

او په جزیرةُ العرب کي به داسي مشرک نه پاته کیږي چي عقد او عهد نه لري، که نه هغه کسان پسله څلورو میاشتو وژل کیږي، بیانو هغو لره امان نسته، اسلام په داسي اندازه سره نشر او قوي سو چي په ټوله جزیرةُ العرب کي یواځنۍ او منل سوی قدرت او طاقت اسلام ؤ.

دغه ټول کارونه د الله جل جلاله په نصرت او إراده او بیا د رسول اللهﷺ په عزم او ثبات سره وسوه، رسول اللهﷺ خپل رسالت تبلیغ کړی، امانت یې ورساوه، خپل امت ته یې نصیحت وکړی، د الله جل جلاله په لار کي یې حق جهاد وکړی، پسله هغه چي په جزیرةُ العرب کي اسلام ثابت او قائم سو، نور نو د الهي دین غالبه کول او فتوحات د رسول اللهﷺ د اتباعو وظیفه وګرځېدل، هغه چي پر دهﷺ وه هغه یې په ښه ډول سره آداء کړه.

په دغه وخت کي سورةُ النصر نازل سو، سورةُ النصر د سورةُ التوبه وروسته او په حجةُ الوَداع کي نازل سوی دی، الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ وَٱلۡفَتۡحُ ۝١﴾

ژباړه: کله چي د الله جل جلاله نصرت (مرسته او کومک) او د مکې مکرمې فتحه راسي.

﴿وَرَأَيۡتَ ٱلنَّاسَ يَدۡخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفۡوَاجٗا ۝٢﴾

او ته به وینې چي په ډلو ډلو خلک د الله جل جلاله دین ته داخلیږي.

﴿فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَٱسۡتَغۡفِرۡهُۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابَۢا ۝٣﴾

پس نو ته د خپل رب تسبیح، پاکي، د حمده سره وایه او د الله جل جلاله څخه د خپل امت دپاره بخښنه غواړه، بېشکه چي دغه الله ښه توبه قبلوونکی دی.

د دغه سورة په نزول سره رسول اللهﷺ ته دا ورمعلومه سوه چي ما په دنیا کي خپل را سپارل سوی کار او د رسالت مهمه وظیفه پای ته ورسول او اوس نو د آخرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سفر نوبت را ورسېدی، د رسول الله ﷺ د بعثت مقصد او په دنیا کې یې د استوګنې مطلب چې د دین نشرول وه پوره سوه او د رسول الله ﷺ دپاره د آخرت سفر را نژدې سو، د تبلیغ او رسالت مهمه وظیفه د ده ﷺ د اتباعو او امت پر غاړه پاته کېږي.

د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه

اوس به د مسلمانانو د شمېر او عدد او د اسلام د کامیابۍ په باره کې څه حسابي عددونه تر نظر وباسو: د هجرت په شپږم کال کې کله چې رسول الله ﷺ حدیبیې ته تشریف یو وړی فقط یو زر څلور سوه نفره ور سره ملګري وه او د هجرت په اتم کال کې یعني: تر حدیبیې دوه کاله وروسته د مکې مکرمې په فتحه کې لس زره نفره ور سره ملګري وه، تر هغه لږ وروسته د تبوک په غزاء کې دېرش زره نفره ور سره ملګري وه، مګر د هجرت په لسم کال کې کله چې رسول الله ﷺ حج آداء کاوه لږ تر لږه یو لک نفره ور سره ملګري وه.

تاسي دغه لوی فرق ته وګورئ! د څلورو کلو په جریان کې د مسلمانانو شمېر د یو زر څلورو سوو نفرو څخه تر یو لک نفرو هم زیات سو، دا هم بېله هغو کسانو چې حج ته نه وه راغلي او دغه لوی او مهم فرق د حدیبیې د صلحې په سبب په وجود راغلی، هغه صلحه چې الله جل جلاله فتحه بللې ده:

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ۝١﴾

دغه صلحه ولې فتحه و بلل سوه؟ حال دا چې مسلمانانو نور هم جهاد او قربانیو ته ضرورت درلودی؟ دا ځکه چې د جهاد څخه اصلي هدف او مقصد دا دی چې د مسلمانانو او نورو خلکو له منځه پَردې ایسته سي او موږ مسلمانان د تبلیغ او إعلاء کلمةُ الله څخه منعه نه کړل سو، کله چې مسلمانانو ته دا اجازه ورکړه سي چې په ښکاره او واضحه ډول، بېله منعې او سانسوره د اسلام په باره کې تبلیغ او خبري وکړي، فتحه نه بلکه فتوحات په وجود راځي، دا ځکه چې د اسلام دین د بشر د طبیعت او عقله سره موافق او برابر دین دی، د اسلام دین الٰهي او د انسانانو په ګټه او مصلحت دین دی، هیڅوک د دغه الٰهي دین مخنیوی په عقل او منطق سره نه سي کولای، په خبرو

(c) Kitabton.com: The Digital Library

او دلائلو سره هیڅوک نه سي کولای چي دغه دین مغلوبه کړي.

د دین دښمنانو همېشه د اسلامي دین د مغلوبه کولو دپاره د زور څخه کار اخیستی دی نه د عقل او منطقه څخه. هغه چي خلک یې د دغه الٰهي دین د متابعته څخه منعه کول (یعني: خلک دغه دین ته نه داخلېدل) د هغه سبب د دغه دین پټول وه، د قریشو ټول کوښښ دا وُ چي اسلام د خلکو څخه پټ کړي، مسلمانان یې نه پرېښوول چي د اسلام په باره کي خبري وکړي او په خپله قریشو به بیا د اسلام تعریف او بیان په داسي شکل سره کاوه چي خلک ځني متنفره کړي، د اسلام احکام او فایدې یې نه بیانولې، بلکه ویل به یې: مسلمانان ستاسي خدایانو (یعني: بتانو ته) بد ویل او ښکنځل کوي، ستاسي پلرونه چي پر دغه دین وه بیعقلان او ناپوهان بولي او داسي نور لکه د نن ورځي د کفارو د حقیقته خالي تبلیغات، او خلک به یې هم د حق خبرو د اورېدلو څخه منعه کول، قرآن مه اوری، د مسلمانانو سره مه کښېنی، مسلمانان وحشیان او ظالمان دي، مسلمانان تروریستان او ترهګران دي او داسي نور.

کله چي د قریشو سره د حدیبیې صلحه وسوه د مسلمانانو او نورو خلکو په منځ کي هغه تړلي دروازې خلاصي سوې، نو به مسلمانانو د کفارو سره خبري کولې او د اسلام په حقیقت به یې پوهول، نو ځکه خلک د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخل سوه او د الله جل جلاله له طرفه دغه آیاتونه په حجةُ الوداع او په منٰی کي نازل سوه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِذَا جَآءَ نَصۡرُ ٱللَّهِ وَٱلۡفَتۡحُ ۝١ وَرَأَيۡتَ ٱلنَّاسَ يَدۡخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفۡوَاجٗا ۝٢ فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَٱسۡتَغۡفِرۡهُۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابَۢا ۝٣﴾.

عبدالله بن عبّاس رضي الله عنه او نور مفسرین وایي: د الله جل جلاله د دغه قول مقصد او هدف دا وُ چي اې محمّده! ﷺ دغه چي خلک الٰهي دین ته په ډلو ډلو داخلېږي، دا ستا د وفات او رحلت علامه ده، ځکه هغه چي ستا وظیفه وه هغه دي سر ته ورسول، اوس نو ستا د متابعینو او امت وظیفه ده چي دغه دین نور هم نشرکړي، امر بالمعروف او نهي عن المنکر وکړي او تر نورو خلکو دغه دین ورسوي، ځکه دین د ټولو اطرافو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه پوره او کامل سو.

اول: د وحيو او قانون جوړولو په لحاظ پوره سو.

دوهم: د سياسي لحاظه اسلام د يوه قوت او طاقت په حيثيت و پيژندل سو، دا نه چي يوازي په عربو کي و پيژندل سو بلکه بېله عربو نورو انسانانو هم اسلام د يوه قوي طاقت په صفت سره و پېژندی، د مځکي پر مخ اسلامي مملکت او مرکز پيدا سو، رسول اللهﷺ د مځکي پاچهانو ته ليکونه او رسالې و لېږلې، کسرٰی، مقوقس، قيصر، نجاشي، د مځکي هغو لويو پاچهانو ته د رسول اللهﷺ رسالې ورسېدلې، د دين تبليغ وسو، اوس نو پر دغه دين او پر دغه طريقه دوام او استمرار، ټک کول او متابعت کول، د رسول اللهﷺ د امت او اتباعو کار دی، د عسکري لحاظه هم اسلام قوي سو، ټوله جزيرةُ العرب د اسلام مرکز وګرځېده، دين ثابته او محکم سو.

رسول اللهﷺ خپله وظيفه په ښه ډول سره پای ته ورسول، لکه څرنګه چي د هجرت په نهم کال کي په ډلو ډلو خلک مديني منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتله، دغه رنګه د هجرت په لسم کال کي هم د دغو ډلو را تګ دوام درلودی، خو د تاريخ ليکونکو يې دقيق تاريخ نه دی ذکر کړی.

د هجرت په لسم کال کي کومه خاصه غزاء يا سريه نه دي پېښ سوي، د تبوک غزاء د رسول اللهﷺ آخرنۍ غزاء وه، څو د هجرت د لسم کال د ذوالقعدې مياشت را ورسېدل او د رسول اللهﷺ له طرفه په خلکو کي دا اعلان وسو چي رسول اللهﷺ د حج کولو إراده لري که څوک غواړي چي د دهﷺ په ملګرتيا حج وکړي را دي سي.

حجة الوداع

ورونو! د دعوت کارونه پای ته ورسېدل، الٰهي رسالت تر خلکو پوري ورسول سو، پر داسي اساس يوه نوې ټولنه جوړه سوه چي اُلوهيت د هر شي او هر چا څخه ايسته سو يوازي او يوازي اللهﷻ لره ثابت سو او رسول اللهﷺ د دغه امت رسول و منل سو، اوس نو لکه يو هاتفي پټ ږغ چي د رسول اللهﷺ په زړه کي وسي او دیٔﷺ په دې پوه کړي چي په دنيا کي ستا اوسېدل پای او آخر ته رسيږي، ستاسي په ياد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي کله چي رسول الله ﷺ معاذ بن جبل رضي الله عنه د هجرت په لسم کال کي يمن ته لېږی د نورو خبرو په جمله کي يې دا هم ورته و فرمايل: ښايي پسله دغه اوسني کاله دي بيا زما سره ملاقات و نه سي او ښايي ته زما مسجد او زما قبر ته راسې، معاذ رضي الله عنه د رسول الله ﷺ پر فراق ډېر وژړل.

دا الله جل جلاله دا خوښه او إراده وه چي د ده جل جلاله رسول د خپل هغه رسالت او دعوت چي تر شل کاله زيات يې د هغه رسالت د رسولو په لار کي قِسم قِسم تکاليف او زحمتونه، هجرت او جنګونه ګاللي وه، اوس يې مېوه او ثمره، نتيجه او کاميابي وويني.

د مکې مکرمې په اطرافو کي د عربي قبيلو او د هغو د نمايندګانو سره يو ځای سي، هغه قبيلې د د ه ﷺ څخه د دين احکام واخلي او دئ ﷺ د هغو څخه دغه شاهدي واخلي چي ده ﷺ د رسالت امانت ورساوه، رسالت يې تبليغ کړی او امت ته يې نصيحت وکړی، او رسول الله ﷺ غوښته چي خلکو ته د حج احکام ور وښيي نو رسول الله ﷺ د خپل قصد اظهار او اعلان وکړی چي دئ ﷺ سږ کال حج ته ځي که څوک غواړي چي د ده ﷺ په ملګرتيا حج وکړي مدينې منورې ته دي راسي.

امام مسلم د جابر رضي الله عنه څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ (۹) کاله په مدينه منوره کي تېر کړه او حج يې و نه کړی، خو د هجرت په لسم کال کي دا اعلان وسو چي رسول الله ﷺ سږ کال د حج إراده لري نو ډېر خلک مدينې منورې ته راغله او د ټولو دا إراده وه چي په رسول الله ﷺ پسي اقتداء وکړي او داسي حج وکړي لکه دئ ﷺ چي يې کوي.

نو د شنبې په ورځ چي د ذوالقعدې د مياشتي څلور ورځي پاته وې رسول الله ﷺ د حرکت کولو دپاره تيار او آماده سو او د ماپښين تر لمانځه وروسته يې حرکت وکړی ترڅو چي د ماځيګر تر لمانځه د مخه ذوالحُليفې ته ورسېدی، هلته يې د ماځيګر لمونځ دوه رکعاته سفريانه آداء کړی او شپه يې هلته په ذو الحُليفه کي تېره کړه، په سبا کي يې د ماپښين تر لمانځه د مخه د إحرام دپاره غسل وکړی، پسله غسله حضرت عائشي رضي الله عنها د رسول الله ﷺ په سر او بدن پوري خوشبويي و مښل، بيا رسول الله ﷺ احرام وتړی او بيا يې د ماپښين لمونځ سفريانه دوه رکعاته آداء کړی او له دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځایه یې په یوه احرام د حج او عمرې نیت وکړی، چې و دغه قسم حج ته (حج قِران) ویل کیږي، بیا نو پر خپله اوښه سپور سو او د مکې مکرمې پر طرف یې حرکت وکړی.

جابرﷺ وایي: کله چې د رسول اللهﷺ اوښه دښت ته و وتل نو ما خلکو ته وکتل، څومره چې مې سترګو لیدل کول په هغه اندازه د رسول اللهﷺ مخ ته سپاره او پیاده خلک رهي وه، و چپه او راسته طرف ته یې هم د سترګو د لیدلو پر اندازه خلک رهي وه، تر شا چې مې وکتل هلته هم څومره چې زما سترګو لیدل کول خلک په پسې وه، رسول اللهﷺ زموږ په منځ کې ؤ او قرآن پر نازلېدی، یو لک نفره د حج د آداء کولو دپاره ور سره ملګري دي، سبحان الله! هغه وخت مو په یاد دی چې رسول اللهﷺ غارِ حراء ته یوازې تلی؟ هغه مو په یاد دي چې رسول اللهﷺ به پر عربي قبیلو یوازې ګرځېدی او خلک به یې اسلام ته دعوتول؟ هغه مو په یاد دي چې رسول اللهﷺ او څو نفرو مسلمانانو د خپلو کوچنیو اولادو او کورنیو سره د مقاطعې او بندیز سختې شپې د لوږې او بېږې په حالت کې په شعب ابوطالب کې تېرولې؟ هغه مو په یاد دي چې طائف ته د تبلیغ او دعوت دپاره تللی ؤ او هلته د طائف هلکانو او مریانو په ډبرو ویشتی او تر مبارکو پښو یې ویني بهېدې؟ خو نن ورځ د حج د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ځي او تر یو لک نفره زیات د ده متابعین او مسلمانان ور سره ملګري دي.

قصه به بیا نوو خو څه نور معلومات به هم ور سره زیاتوو، هغه دا چې:

دا هغه یواځنۍ حج دی چې رسول اللهﷺ پسله هجرته آداء کړی دی او تر دغه د مخه حج نه ؤ فرض سوی، د حج د فرضیت په کال کې د علماء کرامو اختلاف دی، چې د هغې جملې څخه یو قول دا دی: چې حج د هجرت په نهم کال کې فرض سوی دی.

رسول اللهﷺ څلور عمرې آداء کړي دي چې په هغو کې دغه اوسنۍ عمره هم شامله ده چې د دغه حج سره یې کړې ده او څلور سره عمرې یې د ذوالقعدې په میاشت کې کړي دي.

او دغه حج ته ځکه حجةُ الوَداع ویل کیږي چې رسول اللهﷺ د دغه حج په

خطبه کي و فرمایل «لَعَلِّي لا أَلْقَاكُم بَعدَ عَامي هٰذا »

یعني: ښایي پسله دغه کاله څخه بیا ستاسي سره ملاقات و نه کړم، ستاسي سره و نه وینم، په دغه حج کي رسول الله ﷺ د خپل امت او خپلو اصحاب کرامو سره د خدای په اماني، رخصتېدل یا وَداع کړې ده، نو ځکه حجةُ الوداع ورته ویل کېږي.

څرنګه چي دغه حج پسله هجرته د رسول الله ﷺ اولنئ حج ؤ او د رسول الله ﷺ دا غوښتنه او إراده وه چي په دغه حج کي خلکو ته د حج احکام ور وښیي، نو ځکه يې د شا وخوا و قبیلو ته هم نفر ولېږل چي رسول الله ﷺ د حج إراده لري که څوک غواړي چي د رسول الله ﷺ سره حج وکړي مدینې منورې ته دي راسي، نو خود له هره طرفه ډلي راغلې چي د رسول الله ﷺ په ملګرتیا حج ته ولاړ سي.

رسول الله ﷺ د ذوالقعدې په میاشت کي د مدینې منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف حرکت وکړی په لار کي يې د خپلو ملګرو څخه یو ضعیفه او سپین ږیری سړئ ولیدی چي پر پښو رهي دی خو له ډېره ضعفه به يې پر دوو نفرو تکیه کول، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه سړي ته څه پېښه ده؟ خلکو ویل: یا رسولَ الله! دغه سړي نذر ایښی دی چي پر پښو به حج کوي، رسول الله ﷺ و فرمایل:

«مَا يَفعَلُ اللّٰهُ بِعَذابِ هذا ؟ »

یعني: الله جل جلاله به د ده په دغه تکلیف او عذاب څه وکړي؟

ورونو! د اسلام دین د آسانۍ دین دی، دغه دین د خلکو د تکلیف او عذاب دپاره نه دی راغلی، الله جل جلاله پر مورږ تکلیفونه سپکوي سختۍ او تکلیفونه را څخه لیري کوي او پورته کوي، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه سړئ امر کړی چي سپور سي او هغه هم سپور سو، دا د رسول الله ﷺ له طرفه د دین د آسانۍ اظهار او ښکاره کول وه، نن ورځ ځیني کسان پر مسلمانانو دین سختوي او درنوي، هره مسئله چي په هغه کي د علماوو اختلاف وي دوی يې په هغه سخت او مشکل طرف پسي ګرځي، مګر د دین حقیقت دا دی: څومره چي پر خلکو سپکېږي باید د شرعي په چوکاټ کي پر سپک سي، رسول الله ﷺ ته هیڅکله د دوو کارو په منځ کي اختیار نه دی ورکړه سوی مګر د هغو دوو څخه يې هغه آسانه اختیار کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: که به رسول الله ﷺ ته په دوو کارو کې اختیار ورکړل سو که داسې کوي یا داسې، ده ﷺ به یې هغه آسانه طرف اختیاراوه، دا زموږ د دین حقیقت دی چې د آسانۍ دین دی، رسول الله ﷺ فرمايي « یَسِّرُوا وَلاَ تُعَسِّرُوا » آساني را ولی سختي مه کوی، مګر موږ اوس وینو چې ځیني خلک د تشدُد، عُنف او زیږوالي څخه کار اخلي، خو دا صحي کار نه دی.

جهاد چې د اسلامي دین اساس او بنیاد دی مګر په هغه کې عُنف، تشدد، د خلکو ژوند تریخول، پر خلکو سختۍ را وستل دا د دغه دین مرام او مقصد نه دی، که څوک غواړي چې د تقوٰی او پرهېزګارۍ پر اساس پر خپل ځان سختي را ولي کولای سي څوک یې نه منعه کوي مګر پر نورو خلکو دروند بار ایښوول نه دي صحي.

رسول الله ﷺ په لمانځه روژه او داسې نورو عبادتو کې پر خپل ځان ډیر زحمت او تکلیف را وستی، مګر پر نورو خلکو یې د عبادتو په کولو کې آساني راوستل او دا د اسلام حقیقت دی باید ځان په خبر کړی، مګر هو، د ګنهو څخه ځان ساتل حتمي او ضروري دي.

د حج په وخت ورسول الله ﷺ ته یوه ښځه راغله او یو کوچنئ تقریباً د تې هلک ور سره ؤ هغه هلک یې را پورته کړی او ویل: یا رسولَ الله! آیا د دغه حج کیږي؟ یعني: حج یې حج دی او ثواب لري؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو، او تا لره یې هم ثواب سته، دغي ښځي ته هم د دغه هلک پر حج ثواب ورکول کیږي، ځکه په دغه کار کي دغه ښځه هم تکلیف او زحمت زغمي، دا ده چې په غېږ کي یې اخلي، په طواف، صفا او مروا کي یې ګرځوي، نو دغه کوچني ته د حج ثواب ورکول کیږي او هغه ښځه یا هر هغه څوک چې د دغه کوچني روزنه یې پر غاړه وي هغه ته هم ثواب ور کول کیږي، مګر هو، علماء کرام وايي: چې د کوچني دغه حج د هغه فرضي حج پر ځای نه دریږي، فرضي حج نه په آداء کیږي، کله چې دغه کوچنئ بالغ سو هغه د اسلام حج چې طاقت یې ولري په خپلو شرائطو پر فرض دی.

تاسي ته معلومه ده چې حج پر درې قسمه دی:

اول: حج مفرد یا إفراد.

دوهم: حج تمتّع.
دریم: حج قِران.

حج مفرد: هغه بېله عمرې يوازي حج دی.

حج تمتع دا دی: چې د حج په مياشتو کې عمره وکړي او ځان حلال کړي (يعني: د سر به خرولو سره ځان له احرامه وباسي) خپل کالي واغوندي، کله چې د ذوالحجې د مياشتې د اتم ورځ راغله بيا د حج دپاره بل احرام وتړي.

او حج قِران هغه حج ته ويل کېږي: چې حج او عمره دواړه په يوه احرام آداء کړي، يعني: د حج په مياشتو کې عمره وکړي ځان له احرامه نه کړي خلاص په هغه احرام کې پاته وي، کله چې د حج موسم راسي په هغه اولني احرام چې عمره يې پکښې کړې ده حج هم وکړې.

رسول الله ﷺ دغه خپل حج، حجِ قِران کړی دی.

د حج د دغو درو اقسامو په فضيلت کې علماء او مذهبونه اختلاف سره لري، زموږ د احنافو په مذهب حجِ قِران تر حج مفرد او حج تمتع افضل دی.

رسول الله ﷺ د مدينې منورې څخه د مکې مکرمې پر طرف ور رهي دی څو مکې مکرمې ته ور نژدې سو او شپه يې په (ذي طوٰی) کې تيره کړه چې د يوه ځای نوم دی او بيا د سهار تر لمانځه وروسته مکې مکرمې ته ور داخل سو چې دا د يکشنبې ورځ او د ذوالحجې پنځمه وه او اته شپې يې پر لاري تيري کړي وې، اول يې غسل وکړی او بيا مسجد الحرام ته ورغلی، پر کعبه شريفه يې طواف وکړی د صفا او مروا په منځ کې يې سعیَ يا تګ وکړی او ځان يې د احرامه څخه په دې سبب نه کړی خلاص چې د حجِ قِران نيت يې کړی ؤ او هَديه يې هم ور سره رهي کړې وه، پسله طواف او سعیِ څخه د مکې مکرمې و لوړ طرف ته چې حِجون ورته ويل کېږي ولاړی او هلته يې استوګنه کول او بېله فرضي طوافه څخه بيا يې بل طواف نه دی کړی.

رسول الله ﷺ د ذوالحجې په اتمه ورځ چې (يوم الترويه) هم ورته ويل کېږي د سهار تر لمانځه يا لمر را ختلو وروسته منٰی ته تشريف يو وړی، د ذو الحجې و اتمي ورځي ته د ترويې ورځ په دې سبب ويل کېږي چې خلکو به منٰی ته اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورلې، په منٰی کې خو اوبه نه وې، نو یې دغه ورځ د ترویې یعني: اوبه کېدلو یا اوبو اخیستلو ورځ و بلل.

رسول اللهﷺ د ذوالحجې په اتمه ورځ منٰی ته ولاړی، د دغې ورځې د ماپښین، ماځیګر، ماښام، ماخستن او د نهمې ورځې د سهار لمنځونه یې په منٰی کې آداء کړه، چې دغه ټوله پنځه لمنځونه سوه او د ذوالحجې په نهمه ورځ تر لمر راختلو وروسته د منٰی څخه د عرفات پر طرف رهي سو، اول مزدلفې ته ورسېدی ځکه هغه په مخ او لار کې ده بیا له هغه ځایه عرفات ته ولاړی.

تر اسلام د مخه چې به قریشو حج کاوه منٰی ته به را ووتل او د عرفات په ورځ به تر مزدلفې پورې ولاړل، هلته به د مشعرالحرام سره پاته سوه، نور خلک به عرفات ته ولاړل مګر قریش عرفات ته نه تله په مزدلفه کې پاته کېدل او ویل به یې: موږ اهلُ الحرم یو او تر حرم دباندې نه وزو، څرنګه چې مزدلفه د حرم په حدودو کې داخله ده او عرفات د حرم تر حدودو دباندې دی، نو قریشو د ځان دپاره دغه یو امتیاز او بهترې اېښې وه چې ویل: موږ اهل حرم تر حرم دباندې نه وزو، نور ټول خلک به عرفات ته ولاړل بېله قریشو، اوس چې رسول اللهﷺ د نهم په ورځ د منٰی څخه د عرفات پر طرف رهي سو خلک په دې انتظار کې دي چې آیا رسول اللهﷺ به داسې وکړې لکه پخوا چې قریشو کول؟ په مزدلفه کې به پاته سي او که به د خلکو سره عرفات ته ولاړ سي؟ خاصتًا اهل مکه ډېر په انتظار کې وه چې رسول اللهﷺ به څه وکړې؟

مګر رسول اللهﷺ چې مزدلفې ته ورسېدی هلته نه سو پاته بلکه عرفات ته پسې ولاړی، یعني: دغه امتیاز چې قریشو ځان ته اېښی دی دا د دین څخه نه دی او د اللهﷻ په دین کې امتیاز نسته، بلکه عرفات د ټولو حاجیانو دپاره د درېدلو ځای دی، هغه امتیاز چې قریشو ځان ته اېښی وُلغوه سو او رسول اللهﷺ فرمایي: «اَلحَجّ عَرَفَهٌ» یعني: حج عرفات دی، نو هر هغه څوک چې په مزدلفه کې پاته سي هغه لره حج نسته او حج یې نه صحي کېږي،او د دغه حدیث شریف چې « الحج عرفه» سِرِ هم دا دی چې هغه د جاهلیت عادت او امتیاز یې له منځه یُووړی.

رسول اللهﷺ عرفات ته ورسېدی او هلته په نَمِرَه کې د دهﷺ دپاره خېمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درول سوې وه (نَمِرَه) هغه ځای دی چې اوس هلته د عرفات مسجد جوړ سوی دی، رسول الله ﷺ په دغه خېمه کې واړول ترڅو چې لمر تر سر واوښتی، تر زوال وروسته رسول الله ﷺ هغه خپله مشهوره او عظیمه خطبه په داسې حال کې وویل چې یو لک او څلېرویشت زره یا یولک او څلور څلوېښت زره نفر پر را ټول وه، رسول الله ﷺ د دغو ډېرو خلکو په منځ کې و دریدی او هغه جامعه خطبه یې و ویل چې خطبةُ الوَداع ورته ویل کیږي، دا د حج خطبه وه او رسول الله ﷺ په دې خطبه کې د دین د ځینو احکامو خلاصه بیان کړه، چې زه به اوس د هغې خطبې هغه لوی لوی ټکي درته را نقل کړم او د دغې خطبې د هرې جملې سره باید مسلمان و دریږي، په پوره غور او دقت سره فکر پکښې وکړي ځکه هره جمله یې د هدایت او لار ښوونې ستوری دی چې مسلمانانو ته د دوی د دین لار روښانه کوي، رسول الله ﷺ و فرمایل:

« إنَّ الحمدَ لله، نحمدُهُ ونستعينُهُ، ونستغفرُهُ ونتُوبُ اليه، ونعوذُ بالله من شرورِ أنفسنا و من سيّئات أعمالنا، من يهده اللهُ فلاَ مُضلّ لهُ، ومن يُضللهُ فلاَ هاديَ لهُ، وأشهد أن لا إله إلاّ الله وحدهُ لا شريكَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُه ورسولُه، يا عبادَ الله!»

د الله جل جلاله په تقوی وصیت درته کوم او د الله جل جلاله اطاعت ته مو را بولم او د خبرو شروع په هغه څه سره کوم چې هغه خیر دی، امّا بعد:

« ايها الناس! اِسمَعُوا قولي، فإنّي لا أدري لعلّي لا ألقا كم بعد عامي هذا بهذا الموقف أبَدًا»

اې خلکو زه تاسې ته احکام بیانوم زما څخه یې واورئ، زه نه یم خبر ښایي پسله سږ کاله په دغه ځای کې بیا هیڅکله زه ستاسې سره و نه وینم،

«إن دمائكم وأموالَكم وأعراضَكم حرامٌ عليكم كَحُرمـةِ يـومِكُم هـذا في شهرِكم هذا في بلدكم هذا».

ژباړه: بېشکه چې ستاسې وینې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزت یو پر بل داسې حرام دي لکه ستاسې د دغې ورځې حرمت، په دغه میاشت او په دغه ښار کې.

ورونو! د رسول الله ﷺ د خطبې ویلو سره ټول خلک چپ او ساکت سوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دا معلومه خبره ده چې د رسول الله ﷺ آواز یو لک نفرو ته نه رسېدی، نو عبّاس بن عبدالمطلب رضی الله عنه او ربیع بن اُمیه رضی الله عنه چې د صفوان بن اُمیه رضی الله عنه ورور ؤ، دغه دوه نفره چې د لوړ آواز خاوندان وه د رسول الله ﷺ خبري او اقوال يې تر خلکو پوري رسول او رسول الله ﷺ و فرمايل:

ښه متوجه سی! دغه خبره په هر وخت کي خو په خاص ډول د نن ورځي په حالاتو کي ډېره مهمه خبره ده خصوصاً د هغو کسانو دپاره چي بري او عام خلک وژني او د هغو کسانو دپاره چي د خلکو مالونه په حرامه سره خوري او د هغو کسانو دپاره چي بېله دليله پر نورو خلکو او د هغو پر حيثيت او شرف رغيږي او باطلي خبري پر کوي، دغه خلک دي د رسول الله ﷺ دغه لار ښووني واوري، رسول الله ﷺ و فرمايل: بېشکه چي ستاسيويني، ستاسي مالونه، او ستاسي عزت يو پر بل داسي حرام دي لکه ستاسي د دغي ورځي حرمت، په دغه مياشت او په دغه ښار کي.

نو د مسلمان وينه تويول، يا د هغه مال خوړل، يا د هغه په شرف او عزت کي خبري کول ابدي حرام دي او داسي حرام دي لکه ستاسي د نن ورځي حرمت چي د عرفات ورځ ده او دغه مياشت چي د حرامو مياشتو څخه ده او دغه ښار چي بلد الحرام دی، يعني: د مسلمان د ويني او مال او شرف حراموالی داسي دی لکه د حج د ورځي حرمت، په حرامه مياشت کي او په بلدُ اللهِ الحرام کي.

دا د مسلمان د ويني د مسلمان د مال د مسلمان د عزت او شرف، حراموالی دی چي د يوه مسلمان وينه او مال، د مسلمان شرف او عزت پر بل چا داسي حرام دي چي حرمت يې د کعبې شريفي تر حرمت او د حج اکبر د ورځي تر حرمت کم نه دی.

اې هغو کسانو! چي د مسلمانانو ويني په ناحقه سره تويوی، اې هغو کسانو چي د مسلمانانو مالونه په حرامه سره خوری، اې هغو کسانو چي د خلکو په عزت کي خبري کوی، د رسول الله ﷺ دغه خطبه او دغه آخرنۍ وصيت په دقت سره واوری، رسول الله ﷺ د حجةُ الوداع په خطبه کي څو ځله او په تکرار سره دغه خبره کړې ده:

«إن دمائَكم وأموالَكم وأعراضَكم حرامٌ عليكم كَحُرمةِ يومِكم هذا في شهرِكم هذا في بلدكم هذا».

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان ورونو! لږ څه خپلو ځانو او خپلو عملو ته متوجه سی چي څومره او په کومه اندازه سره مو د رسول الله ﷺ إطاعت کړی دی؟ او څومره مو د مسلمانانو د حقوقو مراعت کړی دی؟ او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل:

« ألا كلّ شيءٍ مِن أمرِ الجاهلية تحتَ قدمي موضوعٌ »

خبر اوسی چي د جاهلیت هر کار او عمل زما تر پښو لاندي او بې اعتباره دی.

« وَدماءُ الجاهليّة موضوعةٌ وَ إن اوّلَ دَمٍ أضعُ مِن دمائنا دمُ ابنِ ربيعَةَ بنِ الحارث»

او هغه د جاهلیت ويني ايسته سوي او غورځول سوي دي. يعني: د جاهلیت د وختو څخه چي د قبائلو په منځ کي د وژل سوو کسانو انتقام او بدله پاته دي هغه لغوه دي، د هغو بدل به نه اخيستل کيږي او هغه اوله وينه چي زه يې لغوه کوم او باطلوم هغه زموږ د وينو څخه ده چي د عامر بن ربيعه بن الحارث بن عبدالمطلب وينه ده.

دغه عامر بن ربيعه چي د رسول الله ﷺ د اکا لمسئ ؤ او د هذيل د قبيلې له طرفه وژل سوی ؤ، د هغه د قاتل څخه تر اوسه بدله او انتقام نه ؤ اخيستل سوی، رسول الله ﷺ تر هغه تېر سو او عفوه يې ورته وکړه، شروع يې د خپل قريب د ويني په معافولو او بخښلو سره وکړه نو ويل تاسي هم ټوله په دغه مکلف ياست.

او رسول الله ﷺ و فرمايل:

« وَ رِبا الجاهليّةِ موضوعٌ، وَ اوّلُ رِبا أضعُ مِن رِبانا رِبا عبّاس بن عبدالمطلب، فإنهُ موضوعٌ كُلّه »

او هغه د جاهلیت سُد او ربا لغوه او باطل دي او هغه اوله ربا چي زه يې باطلوم هغه زموږ ربا ده چي زما د اکا عبّاس بن عبدالمطلب ربا ده.

رسول الله ﷺ ربا منعه او لغوه کړه او هغه اوله رِباء چي يې باطله کړه، هغه د ده ﷺ د اکا عباس ﷺ ربا وه، او وې فرمايل:

«فَاتقوا اللّهَ في النّساء، فَإنّكم أخذتُمو هُنّ بأمانة الله، واستَحللتم فروجَهنّ بكلمة الله، ولكُم عليهنّ أن لا يوطِئنَ فرشَكم أحداً تكرهونه، فَإن فعلنَ ذالک فاضربوهنّ ضرباً غير مُبرّح، و لهنّ عليكم رزقُهنّ و كِسوتُهنّ بالمعروف».

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول اللهﷺ فرمايي: د ښځو په معامله او باره کي د الله جل جلاله څخه وېرېږئ، تاسي دوی د الله په امانت سره اخيستي دي او دوی تاسي ته په نکاح سره حلالي سوي دي، ستاسي پر دوی دغه حق دی چي ستاسي کور ته به داسي څوک نه پرېږدي او نه داخلوي چي ستاسي نه وي خوښ، که يې دا کار وکړی ويې وهئ، مګر داسي وهل چي نه به زخمي کيږي او نه به يې عضوه ماتيږي او د دوی پر تاسي دغه حق دی چي خواړه او کالي به په ښه طريقه سره ورکوئ.

اې هغو مسلمانانو! چي شکل او قيافه مو د مسلمان جوړه کړې ده او د رسول اللهﷺ متابعت نه کوئ، ستاسي اولنئ ظلم پر هغو ښځو دی چي ستاسي تر لاس لاندي دي، د الله جل جلاله څخه و وېرېږئ په خپل دغه عمل سره د اسلام نوم مه بدوئ، د اسلام د دښمنانو إدعاء ګاني چي وايي: په اسلام کي د ښځو حقوق نسته په خپلو دغه ظالمانه اعمالو سره مه رشتيا کوئ.

وروڼو! رسول اللهﷺ مونږ ته د وهلو سبب او اندازه را ښوولي دي.

اول: د ښځي وهل هغه وخت جائز او روا دي چي په ښځه کي نه إطاعت او سرکښي پيدا سي، داسي نه چي په کورنيو چاروکي يوه سهوه او خطاء ځني پېښه سي او ته يې وهې، دغه وهل حرام او نا روا دي.

دوهم: وهل به په داسي طريقه او اندازه سره وي چي عذاب، زخم او مات به نه وي پکښې، حتّی علماءکرام وايي: چي وهل به يې په داسي شي سره وي لکه مسواک، اصلاً دا داسي وهل نه دي چي په هغه کي دي آزار او عذاب مقصد وي، بلکه د دې وهلو څخه مقصد دا دی چي اې ښځي! ستا نا فرماني داسي اندازې ته ورسېدل چي نور يې نو تحمل نه سي کېدلای او پسله دې څخه بل شئ نسته ښېله طلاقه، دا هغه آخرنۍ تنبېه او خبرتيا ده، نور نو د نصيحت وخت تېر سو او هغه آخرنۍ مرحلې ته سره ورسېدلو، که په دغه وهلو سره هم ښځه نه سوه اصلاح، بيا نو يو حَکَم يا دربيم څوک چي صلحه او فيصله کوونکی وي د سړي له طرفه راځي، او يو هم د ښځي له طرفه راځي چي يا به سم ژوند سره کوي يا طلاق او جلا والی دی، نو د دغه وهلو څخه مقصد دا سو: چي با خبره اوسه اوس مو ژوند او ګذاره هغه آخرنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرحلې ته ورسېدل، نه دا سي وهل چي نارينه خپل همت او غيرت، خپل حاکميت او باداري پر ښځه معلوموي، او وايي: خپله مړانه او پاچهي تا ته در ښکاره کوم، زما په مقابل کي ځوک نه سي درېدلای او ته بايد پوه سې چي ته زما رانيول سوې مينځه يې.

ځيني د اسلام دښمنان دغه د ښځي د وهلو په سبب پر اسلام عيب وايي، مګر رسول الله ﷺ په هغه آخرنۍ خطبه کي د وهلو اندازه را ښوي او فرمايي:

«ضربا غير مُبَرِّح»

داسي وهل چي ماتول او زخمي کول به پکښي نه وي، چي د وهلو هيڅ اثر او علامه باقي نه پاته کيږي، بلکه دغه وهل دې ته اشاره ده چي خبره هغه خطرناکه مرحلې ته ورسېدل، که ښځه په دغه وهلو پوه سوه چي ما تر خپلي اندازې تېری کړی دی او بيرته يې إطاعت شروع کړی، نو پر تاسي د دوی خواړه او لباس په ښه طريقه سره لازم دي، بيرته هغه خپل عادي او طبيعي، د خوشالۍ او مهربانۍ ژوند شروع کيږي او اختلافات پای ته رسيږي.

رسول الله ﷺ فرمايي: ښځي ستاسي سره بنديانې دي، يعني: ښځه د خپل خاوند په کور کي لکه بندي داسي ده ځکه دا داسي تصرف نه سي کولای لکه نارينه بلکه د دې خاوند د دې د رزق او نورو کارو متصرف دی، نو په دغسي حال کي بايد د دې مراعت وسي او ښه نرمه ګذاره او معامله ور سره وسي، رسول الله ﷺ و فرمايل: چي دوی د خپل ځان دپاره اختيار نه لري، تاسي دوی د الله جل جلاله په امانت اخيستي دي او د الله جل جلاله په قانون د دوی فرجونه تاسي ته حلال سوي دي نو:

«فاتّقوا الله في النّساء»

د ښځو سره په ژوند کولو کي د الله جل جلاله څخه و بېرېږی.

«واستَوصُوا بِهنّ خيراً»

او د دوی سره ښه او د خير ګذاره او معامله کوی.

دا د رسول الله ﷺ له طرفه وصيت او لارښوونه ده چي انسانان بايد د ښځي په ګذاره او معامله کي د الله جل جلاله له عذابه ځان وساتي، هغه ځوک چي د خپلي ښځي سره نرمه او پسته ګذاره کوي ځيني خلک هغه ضعيفه بولي، خو په حقيقت کي هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضعیفه نه دی بلکه دا د رسول الله ﷺ د وصیت او لاربنوونې عملي کول دي.

یو سړئ و حضرت عمرؓ ته د هغه د خلافت په وختو کې ورغلی چې د خپلې ښځې شکایت ورته وکړي چې ښځه مې یو وخت نا وخت آواز را باندې پورته کوي. هغه سړئ وایي: کله چې دروازې ته ور و رسېدم او دروازه مې و ټکول په دغه وخت کې مې واورېدل چې د عمرؓ ښځې په خپله پر عمرؓ آواز پورته کړی دی، سړئ وایي: عمرؓ هغه خوک ؤ چې ټول خلک ځني بېرېدل او اوس د ده ښځې پر ده آواز پورته کړی دی، وایي: زه بیرته را وګرځېدم چې زما شکایت ما ته کومه فایده نه را رسوي، خو حضرت عمرؓ هغه د دروازې ټکول اورېدلي وه او د کوره را و وتی، ویل سړیه لکه زه چې دي په کار وم؟

ما ویل هو، خو زما کار وسو، عمرؓ راته ټینګ سو چې یا، را ته و وایه د څه شي دپاره راغلی وې؟ وایي: زه مجبوره سوم نو مې ورته و ویل: راغلی وم چې د خپلې ښځې د آواز لوړولو شکایت درته وکړم، خو ما چې ستا حال ولیدی چې تر ما په کمه نه ؤ نو بیرته رهي سوم چې زما شکایت فایده نه کوي، حضرت عمرؓ د محمّدي مدرسې شاګرد را ته و ویل: سړیه دا مې اشپزي کوي، خدمت مې کوي، کالي را مینځي، اولادونه مې را تربیه کوي، پر دغو ټولو سربېره زما پر قهر او غضب صبر کوي، نو زه د دې پر لوړ آواز صبر و نه کړم؟

نو د ښځو سره نرمه ګذاره ضعف نه دی بلکه د رسول الله ﷺ د وصیت عملي کول دي.

ورونو! ما ولي دغه د ښځو موضوع دومره اوږده کړه؟

ځکه زموږ په ټولنه کي داسي ډیر خلک سته چې د ښځو د حقوقو هیڅ مراعت نه لري، دغه د دوی عمل دی چې د اسلام د دښمنانو تبر ته یې لاستی ور واچاوه، نن ورځ که د اسلام دښمنان دغه إدعاء کوي چې په اسلام کي د ښځو حقوق نه دي ورکول سوي، د هغو دلیل د دغو کسانو عمل دي، زه مجبوره یم چې په دغه ترخه حقیقت سره اعتراف وکړم چې هو، زموږ په ټولنه کي داسي کسان سته که د دوی دباندني کړه وړه وګورې په تمامه معنٰی پر شریعت برابر دي، ښې ږیري او لنګوټې، ښه لمنځونه او روژې، ښه اسلامي لباس او ښې اسلامي خبري، حتّٰي ځیني کسان یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قاري او ملا، آخندزاده او صاحبزاده، سید او آغا په نامه سره هم یادیږي، خو که یې دننه په کورني ژوند او د کور د ښځو سره په ګزاره خبر سې، مغرور او متکبر، ظالم او ستمګار دی، شرمښ دی د میږي په لباس کې، خو بیا هم دومره ویلای سم چې د دغو کسانو عمل پر دې دلالت نه کوي چې اسلام د ښځو حقوق نه دي ور کړي، بلکه دغه کسان د اسلام پر لار نه دي رهي سوي او د دوی په دغه بد عمل سره باید د اسلام نوم بد نه سي.

(الله ﷻ دې مور او دوی ته هدایت وکړي چې د ځان او د نورو حقوق وپېژنو)

او بیا رسول الله ﷺ وفرمایل:

« وَقد ترکتُ فیکم ما لَن تضلّوا بعدَهُ إن اعتصَمتُم به، کتاب الله»

او ما په تاسي کي داسي شئ پرې ایښی دی که تاسي په هغه پوري لاس ونیسی حقه لار نه درخخه ورکیږي، چې هغه کتاب الله قرآن کریم دی.

«ایّها النّاس: إنّهُ لا نبيّ بعدي، ولا اُمّةَ بعدکم، ألا فاعبدُوا ربّکُم، و صَلّوا خمسَکُم، و صُومُوا شهرَکُم، و أدّوا زکاةَ اموالکم، طَیّبةً بها أنفُسَکم، و تحجّون بیت ربّکم، وأطیعوا اُولاتَ أمرِکم، تدخُلوا جنّةَ ربّکم »

اې خلکو! تر ما وروسته بل نبي نسته او نه تر تاسي وروسته بل امت سته، د خپل رب عبادت کوی، خپل پنځه لمنځونه آداء کوی، د روژې د میاشتي روژه نیسی، د خپلو مالو زکات ورکوی، د خپلو زړو په خوشالي یې ور کوی، ستاسي د رب د بیتې حج کوی، د خپلو آمرانو اطاعت کوی، نو به د خپل رب جنت ته داخل سی.

او رسول الله ﷺ وفرمایل:

« و أنتم تُسألونَ عنّي فَما أنتم قائلون؟ قالوا نشهدُ أنّکَ قد بلغتَ وأدّیتَ و نصحتَ»

یعني: ستاسي څخه د قیامت په ورځ زما په باره کي پوښتنه کیږي، الله ﷻ زما په باره کي پوښتنه درڅخه کوي تاسي به څه وایاست؟ آیا تاسي دا شاهدي آداء کوی چي ما د خپل رب رسالت تبلیغ کړی؟

د خلکو آوازونه په ژړا سره پورته سوه او ویل: موږ شاهدي آداء کوو چي تا خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسالت ورساوه، امانت دي آداء کړی او امت ته دي نصيحت وکړی او د خپل دين دپاره دي جهاد وکړی، د خلکو تر دغي شاهدي وروسته رسول اللهﷺ په خپله سبابه ګوته سره يو وار آسمان ته اشاره وکړه او بيا يې خلکو ته اشاره وکړه او ويل به يې «اللّهمّ اشهد» الهي ته شاهد اوسه، دغه د ګوتي اشاره او د دغي جملې ويل يې درې واره تکرار کړه.

دغه د ګوتي د اشارې څخه د رسول اللهﷺ مقصد څه ؤ؟ مقصد يې دا ؤ چي الهي! تا دغه قوم او امت ته زه په رسالت او نبوت را لېږلی وم او اوس ته شاهد اوسه، دغه دی زما امت شاهدي آداء کوي چي ما خپل رسالت ور ورساوه، امانت مي آداء کړی او خپل امت ته مي نصيحت وکړی.

پسله هغه چي رسول اللهﷺ د خطبې د ويلو او احکامو د بيانولو څخه فارغه سو د دغې ورځي د ماځيګر په وخت کي د الله جل جلاله دغه قول نازل سو چي رب عزوجل فرمايي:

﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ﴾.
[المائده: ۳]

الله جل جلاله فرمايي: چي نن ورځ ما تاسي ته ستاسي دين درپوره او کامل کړی زما نعمت مي پر تاسي تمام او پوره کړی او ستاسي دپاره مي اسلام د دين په شکل او د دين په صفت سره اختيار کړی.

نو د دغه آيات د نزول وخت د جمعې او عرفات د ورځي د ماځيګر وخت دی.

﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ﴾.

د دغه آيات په نزول سره حضرت ابوبکر الصدّيقؓ او حضرت عمر فاروقؓ دوه مختلف شخصيتونه يوه وخندل او بل و ژړل: حضرت عمرؓ خوشاله سو ځکه اسلام پوره او کامل سو، مسلمانان کامياب سوه نويې وخندل.

مګر ابوبکر الصدّيقؓ خواشيني سو او وې ژړل، ځکه دیٔ پوهېدی چي د هر شي تر پوره کېدلو وروسته و هغه شي ته کمبود او نقصان راځي، نو د دين پوره کېدل د رسول اللهﷺ د رحلت خبر او علامه ده.

يو وخت يوه يهودي و حضرت عمر فاروقؓ ته و ويل: ستاسي په کتاب کي يو آيات دی که دغه آيات پر موږ نازل سوی وای موږ به د دغه آيات د نزول ورځ زموږ

دپاره اختر ګرځولی وای، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وویل: کوم آیات؟

یهودي وویل: دغه آیات:

﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينًا﴾.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وویل: په والله په هغه ورځ چي دغه آیات نازل سو پر موږ مسلمانانو دوه اخترونه سره یو ځای سوي وه، دغه آیات د هجرت د لسم کال د حجة الوَداع په موسم کي د جمعې او عرفات په ورځ د ماځیګر په وخت او په داسي حال کي نازل سو چي د عرفات پر میدان د رسول الله ﷺ پر شا وخوا تر څلوېښتو زرو زیات اصحاب کرام را ګرځېدلي وه، نو حضرت عمر رضي الله عنه د دغه آیات په نزول سره خوشاله سو.

مګر ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه و ژړل، خلکو پوښتنه ځني وکړه چي ولي ژاړې؟ ده رضي الله عنه وویل: هر شئ چي پوره سي خامخا نقصان ورته راځي او دا د رسول الله ﷺ د وفات خبر دی، ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه د دغه آیات څخه دغه مقصد واخیستی چي دین پوره سو نو رسول الله ﷺ زموږ له منځه تلونکی دی.

پسله خطبې ویلو حضرت بلال رضي الله عنه آذان وکړی او بیا یې اقامت و وایه او رسول الله ﷺ خلکو ته د ماپښین لمونځ ورکړی، دوهم وار بیا اقامت و ویل سو او رسول الله ﷺ خلکو ته د ماځیګر لمونځ ورکړی او رسول الله ﷺ د دغو لمنځو په منځ کي نور لمونځ سنت یا نفل نه دی آداء کړی.

بیا نو رسول الله ﷺ پرخپله اوښه سپور سو او په عرفات کي د درېدلو پر ځای مخ پر قبله و درېدی او تر لمر لوېدلو پوري یې هلته تهلیل او تکبیر وایه دعاوي یې کولې تر لمر لوېدلو وروسته د مزدلفې و طرف ته په داسي حال کي رهي سو چي اُسامه بن زید رضي الله عنه یې پرخپله اوښه تر شا ور سره سپور یا کنجوغه کړی ؤ، کله چي مزدلفې ته ورسېدی هلته یې د ماښام او ماختن لمنځونه په یوه آذان او دوه اقامته سره آداء کړه او د دغو لمنځو په منځ کي یې نه نفلونه کړي دي او نه یې تسبیحات ویلي دي، د لمنځو تر آداء کولو وروسته یې دالته په مزدلفه کيْ د سپېدو تر چاودلو پوري څنګ واچاوه او بیا یې د سهار لمونځ په یوه آذان او یوه اقامت سره آداء کړی، تر لمانځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته و مشعرُ الحرام ته ورغلی، مخ پر قبله و درېدی دعاوي يې وکړې، تکبير او تهليل يې و وايه او تر هغو دلته ولاړ ؤ چې ښه روښنايي سوه او د لمر تر را ختلو د مخه د مزدلفې څخه د منٰی پر طرف پر خپله اوښه رهي سو او دلته يې فضل بن عبّاسؓ تر شا ور سره سپور يا کنجوغه کړی ؤ، څو وادي مُحَسّر ته ورسېدی او هلته يې خپله اوښه څه چابکه کړه (وادي محسّر هغه شېله ده چې په هغه کي د أبرهه فيل پرېوتی او د کعبې شريفې پر طرف نه تلی) او بيا له دغه ځايه و جَمرةُ الأولٰی ته ورغلی (جمرة الأولٰی) چې جمرة الکبرٰی او جمرةُ العقبه هم ورته ويل کيږي او مور لوی شيطان ورته وايو، دغه شيطان يې په اوو کوچنيو ډبرو سره و ويشتی او د هر ويشتلو سره يې د (الله اکبر) تکبير وايه او بيا د هَديو د حلالېدلو ځای ته ورغلی، هلته رسول اللهﷺ (۶۳) اوښان په خپل مبارک لاس سره حلال کړه او پاته (۳۷) اوښان حضرت عليؓ حلال کړه چې ټول سل اوښان سوه.

بيا له دغه ځايه رسول اللهﷺ پر خپله اوښه سپور سو او کعبې شريفې ته ورغلی هلته يې طواف زيارت يا فرضي طواف وکړی او د ماپښين لمونځ يې په مسجد الحرام کي آداء کړی، بيا د زَمزَم څاه ته ورتېر سو چې هلته بني عبدالمطلب اوبه را کښلې او خلک يې په اوبه کول، رسول اللهﷺ و فرمايل: يا بني عبدالمطلب! اوبه را وکاږی، که زه پردې نه ېرېدلای چې بيا به خلک پر سقايه نزاع او شخړه درسره کوي ما به هم ستاسي سره را کښلې وای، هغو يوه سلواغه اوبه و رسول اللهﷺ ته ور کړې او رسول اللهﷺ د زَمزَم اوبه وڅښلې، په دغه ورځ هم چې د ذوالحجې لسمه ورځ وه او يوم النحر ورته ويل کيږي رسول اللهﷺ د څاښت پر وخت خطبه و ويل، په دغه خطبه کي يې ځيني هغه احکام تکرار کړه چې پرون يې د عرفات په خطبه کي فرمايلي وه او ځيني نور احکام يې هم بيان کړه، که څه هم دغه احکام په پخوا کي ښوول سوي او بيان سوي وه خو دلته يې بيا د هغو تائيد او تاکيد وکړی ځکه اوس ډېر خلک سره يو ځای سوي دي، نو رسول اللهﷺ غوښته چې مسلمانان دغه احکام د دهﷺ څخه مستقيم او بېله واسطې واوري.

امام بخاري او امام مسلم د ابوبکر الصدّيقؓ څخه روايت کوي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ د يوم النحر په ورځ مور ته خطبه وويل او وې فرمايل:

« أَيُهَا الناس! انــمَا النّــسِئُ زِيَادَةٌ فِي الكُفر ».

ورونو! الله جل جلاله يو كال دوولس مياشتي گرځولى دى او د دغو دوولسو مياشتو څخه يې څلور مياشتي حرامي كړي دي، چي په هغو مياشتو كي جنگ او تجاوز حرام ؤ، مگر عربو په دغو حرامو مياشتو كي تصرف او اړول كول، د خپل مزاج او غوښتني سره موافق يې پرله اړولې.

حرامي مياشتي كومي وې؟ حرامي مياشتي رجب، ذوالقعده، ذوالحجه او محرم وې، رجب يوه مياشت وه عربو كولاى سواى چي په دغه مياشت كي له جنگ او تجاوزه ځانونه را وگرځوي او هغه نوري درې مياشتي پرله پسې وې، نو عربو ته دا سخته او مشكله وه چي دغه درې مياشتي دي پرله پسې د جنگ، چور او چپاوله لاس واخلي، ځكه د دوى ژوند لكه د ځيرونكو حيواناتو په چور او چپاول سره ؤ، نو د دغو درو مياشتو دپاره يې چم او حيلې جوړولې، په مياشتو كي به يې تغير راوستى، مثلاً: كله چي به ذو الحجه تېره سوه نو دوى به ويل محرم يوه مياشت وروسته كوو او ځنډوو، نو به يې د ذوالحجې او محرم په منځ كي يوه زياته مياشت ور واچول، چي په دې حساب سره به كال ديارلس مياشتي سو، يا به يې صفره تر محرمي را د مخه كړه، محرم ته به يې صفره ويل او بيا هغه راتلونكې مياشت محرم وه، په مياشتو او وختو يې لوبي كولې او د خپل طبيعت سره موافق يې سره اړولې، چي د دغه اړولو په نتيجه كي حج پر خپل وخت او خپله مياشت كي نه ؤ او نه پر خپل وخت آداء كېدى او دا ډېره لويه غلطياده چي وختونه او تاريخونه واړول سي.

نو رسول الله ﷺ غوښته چي د دغي غلطيا علاج وسي او هغه علاج يې په دغه حجةُ الوداع كي وكړى چي نسئ يې باطله كړه او ويل: نسئ نسته، چي د نسئ څخه مقصد دغه د مياشتو اړول او ځنډول دي.

الله جل جلاله فرمايي:

﴿ إِنَّمَا ٱلنَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي ٱلۡكُفۡرِۖ ﴾ [التوبه: ۳۷]

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: بېشکه دغه د میاشتو اړول په کفر کې زیاتوب دی.

او هغه د مخه چې عربو دغه کار کاوه هغه جهالت ؤ، دغه یوه میاشت به یې یو کال حلاله بلل او بل کال به یې بیا حرامه بلل. (د میاشتو حرمت یې سره اړاوه)

نو رسول الله ﷺ په دغه خطبه کې وفرمایل:

«انّ الزّمانَ قَد استدارَ کَهیئته یَومَ خلقَ السّماوات والارض»

یعني: دغه چې اوس موږ حج پکښې کوو واقعاً او حقیقتاً ذوالحجه ده، بله میاشت نه ده چې موږ دي هغه دکفارو د اړولو په سبب خطا وتلي یو، هو، خلکو میاشتي پرله اړولي وې او ډیر ځله حج پر خپل وخت نه کېدی، خو د دغه اړولو په آخر کي چې دغه اوس دی بیرته د حج میاشت، ذوالحجه هغه خپل واقعي وخت ته راغله، لکه په هغه ورځ چې الله ﷺ پیدا کړې وه، نو که اوس پر دغه حال پسي پاته سي او بیا یې څوک وا نه ړوي نو هر شئ پر هغه خپل وخت دی، نه بیا روژه اوړي نه حج، چې خلکو ته دا شک نه سي پیدا چې کفارو میاشتي پرله اړولي وې، خو په دغه اړولو کي بیرته هره میاشت پر هغه خپل وخت راغله،

«ألاَ هَل بَلَغتُ اللّهمّ فَاشهَد»

یعني: الٰهي ته شاهد اوسه چې ما خلکو ته د اسلام احکام ورسول.

او بیا رسول الله ﷺ وفرمایل: دا کومه میاشت ده؟ موږ وویل: الله او رسول الله ښه په خبر دي، رسول الله ﷺ ساکت او چپه خوله سو، تر داسي اندازې چې زموږ خیال سو چې اوس به یې بېله هغه خپله نامه په بل نامه سره وبولي او بیا یې وفرمایل: آیا دا ذو الحجه نه ده؟ موږ ویل: هو ده، بیا یې وفرمایل: دا کوم ښار دی؟ موږ ویل: الله او رسول الله ښه په خبر دي، رسول الله ﷺ بیا ساکت سو، تر داسي اندازې چې زموږ خیال سو چې اوس به یې بېله هغه خپله نامه په بل نامه سره وبولي او بیا یې وفرمایل: آیا دا بلد الحرام نه دی؟ موږ ویل: هو، دی او بیا یې وفرمایل: دا کومه ورځ ده؟ موږ ویل: الله او رسول الله ښه په خبردي، رسول الله ﷺ بیا ساکت سو، تر داسي اندازې چې زموږ خیال سو چې اوس به یې بېله هغه خپله نامه په بل نامه وبولي او بیا یې وفرمایل: آیا دا یوم النحر نه ده؟ موږ ویل هو ده، نو رسول الله ﷺ وفرمایل:

(c) kitabton.com: The Digital Library

چي ستاسيويني او ستاسي مالونه او ستاسي عزت او آبرو، يو پر بل داسي حرام دي لکه د دغي ورځي حرمت په دغه ښار کي او په دغه مياشت کي.

دا بيا د رسول الله ﷺ له طرفه تائيد او تاکيد دی چي مسلمانان بايد يو د بل په وينو، يو د بل په مالو، يو د بل په عزت کي بې پروايي و نه کړي، د دغو درو شيانو احترام بايد حتماً او لازماً وساتل سي، ښه متوجه سی دغه اسلامي احکام دي او عملي کول يې خامخا حتمي او ضروري دي.

رسول الله ﷺ بيا و فرمايل: او تاسي به د خپل رب په حضورکي و دريږی ستاسي څخه به ستاسي د عملو پوښتنه وکړي، ترما وروسته ضلالت او بدي لاري ته مه ورګرځی چي ځيني ستاسي د ځينو نورو غاړي ورپرې کوی يعني: يو د بله مه سره وژنی.

ألا هَل بلغتُ؟

آيا ما دغه احکام تر تاسي پوري دررسول؟

خلکو ويل: هو، رسول الله ﷺ و فرمايل: اللّهمّ اشهد. الهي ته شاهد اوسه.

رسول الله ﷺ احکام بيانول او د خلکو څخه يې اقرار اخيستی چي ما دغه الهي احکام دررسول؟ کله چي به خلکو ويل: هو، نو به يې الله جل جلاله دغه د دوی پر اقرار شاهد کړی، چي الهي دغه دي دوی اقرار کوي چي ما خپل رسالت رسولی دی او بيا يې و فرمايل: دغه حاضر خلک دي دغه احکام و غائبو خلکو ته ورسوي او ډير ځله داسي پېښيږي چي هغه څوک چي دغه احکام ور ورسيږي تر دغه اوسني اورېدونکي د زياتي حافظې خاوند، پوه او عملي کوونکی وي.

ورونو! دغه د اسلامي احکامو بيانول او تر خلکو پوري رسول د هر مسلمان وظيفه ده، هر څوک چي څومره معلومات لري هغه بايد تر خلکو پوري ورسوي.

او رسول الله ﷺ و فرمايل: هغه د جاهليت فخرونه لغوه او باطل دي، يعني: په جاهليت کي چي به خلکو په دنيوي شيانو فخر کاوه هغه فخرونه نه اعتبار لري او نه فخر بلل کيږي ښله دوو کارو څخه چي سِدانه او سِقايه ده، يعني: د کعبې شريفي د آبادولو او خدمت کولو شرف چي سِدانه ورته ويل کيږي پاته دی او بل د حاجيانو د خدمت کولو او اوبو رسولو شرف چي سِقايه ورته ويل کيږي پاته دی، هر هغه څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د بيت الله الحرام ساتنه او حفاظت کوي او هر هغه څوک چې د حاجيانو خدمت کوي، دغه شرف، شرف دی، که څوک فخر په وکړي کولای يې سي، مګر د جاهليت هغه نور فخرونه لغوه او باطل دي، هيڅا ته نه ښايي، چې په نسب او توميت فخر وکړي.

او بيا رسول الله ﷺ دخو نورو احکامو تاکيد او تکرار وکړی چې د هغې جملې څخه يې وفرمايل: «وَالعَمَدُ قَوتٌ» يعني: په قصد سره د يو چا وژل قوت دی.

چې د هغه په باره کي د اسلام حکم داسي دی: که يو چا قصداً يو څوک و وژی او د مقتول ورثې خامخا د قاتل وژنه غوښتل نو قاتل په قصاص سره وژل کيږي او که يې ديت قبول کړی بيا به ديت ورکول کيږي، يا دا چې عفوه ورته وکړي، په دغه درو شيانو کي د مقتول ورثه يا د وژل سوي نفر پاته اقرباء اختيار لري.

او د قصدي وژلو شُبهَ! هغه چې په لرګي يا ډبره يې و وژني يا په داسي شي يې و وهي چې هغه شئ په عادت او اصطلاح کي د وژلو اسلحه نه وي او عادتًا څوک نه په وژل کيږي خو هغه و وژل سو، و دغي وژني ته شُبهِ عَمَد ويل کيږي، ځکه دغه وژنه نه په خطا سره ده نه په قصد سره، نو دغه قتل يا وژنه (شُبهِ عَمَد) دی، په دغسي وژلو کي پر قاتل سل اوښه دي چې ديت ورته ويل کيږي او که چا تر دغه زيات غوښتل چې يا! دغه وژل سوی نفر شريف اوسردار ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: که چا د ډير او زيات غوښتنه کول هغه څوک د جاهليت له اهله څخه دی، د انسانانو په منځ کي فرق او تميز نسته د هر يوه ديت سَل اوښه دی.

بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: اې خلکو شيطان د دې څخه نا اميده سو چې د هغه عبادت دي ستاسي په منځکه کي وسي، يعني: اوس د شيطان هيڅ دا اميد نسته چې بيا دي په جزيرةُ العرب کي د ده عبادت وسي، مګر هغه په دې راضي سو چې بېله عبادته يې په نورو داسي شيانو کي اطاعت او متابعت وسي چې تاسي يې کوچني بولی. يعني: په جزيرةُ العرب کي توحيد ثابت او بر قراره سو، شيطان هيڅ دا اميد نه لري چې بيرته دي هغه ښکاره شرک و جزيرةُ العرب ته را وګرځي، که شرک هم راسي هغه به په لږ او په بل شکل سره وي، مګر دا چې د بتانو عبادت دي داسي وسي لکه پخوا چې کېدی دا امکان نه لري، نو شيطان په دې راضي سو چې په نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي شيانو کي يې متابعت وسي چي تاسي يې سپک او کوچني بولی او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل:

« ايّها النّاس! إسمعوا قولي واعقلوه، تعلَمُنّ أنّ كلّ مسلمٍ أخٌ للمسلمِ، وَأنّ المسلمين إخوةٌ فلا يَحلّ لإمرَئٍ مّن أخيه إلاّ ما أعطاهُ عَن طِيبِ نفسٍ مّــنه، فلا تَظلَمُنّ أنفسَكم. اللّهمّ هل بلغتُ؟ »

اې خلکو! زما خبري واوری او ځانونه په پوه کړی، پوه سی چي هر مسلمان د بل مسلمان ورور دی او ټول مسلمانان يو د بل سره ورونه دي، نو هيچا ته نه دا اجازه سته او نه ورته روا دي چي د ورور د مال څخه بېله اجازې يو شئ واخلي، مګر هر هغه شئ چي د ده ورورېې په خپله رضاء او خوشاله زړه ورکړي هغه ورته روا او حلال دی، نو د بل د مال په اخيستلو سره پر خپلو ځانو ظلم مه کوی.

علماء کرام وايي: حتّى که څوک يو مسواک د هغه د خاوند بې اجازې واخلي دا حلال او روا کار نه دی، هيڅ مسلمان به د خپل ورور د مال څخه بېله اجازې هيڅ شئ نه اخلي.

او بيا به رسول الله ﷺ و فرمايل:

«ألا هل بَلغتُ اللّهم فاشهد»

آيا ما احکام ورسول؟ چي خلکو به ويل هو، ده ﷺ به و فرمايل: الٰهي ته شاهد اوسه.

او رسول الله ﷺ و فرمايل: پسله ما خپل ښخواني کفر ته مه ګرځی چي ځيني ستاسي د ځينو نورو غاړي وړپرې کوي او وژني يې، ما په تاسي کي داسي شئ پرې اينبی دی که تاسي په هغه عمل وکړی نه ګمراهان کېږی چي هغه کلام الله قرآن مجيد دی، ألاَ هَل بلغتُ، اللّهم اشهد،

او وې فرمايل: «ايّها النّاس: إنّ ربّكم واحِدٌ»

اې خلکو! ستاسي رب يو دی او پلار مو يو دی، تاسي ټول له آدمه پيدا سوي ياست او آدم د خاورو څخه پيدا سوی دی، د الله جلّ جلاله په حضور په تاسي کي بنه او بهتر هغه څوک دی چي پرهېزګاره او متقي وي، هيڅ عربي لره پر عجمي فضيلت او شرف نسته مګر په تقوٰى او پرهېزګاري سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو: دغه قوميت او نژاد پرستي چي اوس يې د رسول الله ﷺ امت سره پاشلي او ټوک ټوک کړی دی، جنګونه او اختلافات يې په منځ کي پېښ دي، رسول الله ﷺ دغه ټوله لغوه کړي او باطل کړي دي، دا د اسلام د دښمنانو دسيسې دي، واقعي شرف او فضيلت په تقوٰی کي دی په قوميت او نسب کي شرف نسته.

أَلا هل بلغتُ؟ آيا ما د اسلام احکام درته بيان کړه؟ تاسي ته مي در ورسول؟

خلکو ويل هو، رسول الله ﷺ و فرمايل: حاضر خلک دي يې غائبو ته ورسوي، يعني: دغه احکام يوازي د حاضرو او موجودو خلکو دپاره نه دي، بلکه دغه احکام د ټول امت دپاره دي او هر نسل دي يې وراتلونکي نسل ته رسوي.

او رسول الله ﷺ و فرمايل: اې خلکو الله جل جلاله هر وارث (هر ميراث وړونکي) ته د ميراث څخه د هغه حصه وروبښلې او معلومه کړې ده، په ميراث کي بايد لوبي او اړول و نه سي (لکه اوس چي ځيني خلک خپلي لوبي د ده له ميراث څخه باسي) خو په الهي دين کي د هر نفر حصه معلومه او محدوده ده د الله جل جلاله په معلوم او محدودو احکامو کي تغير راوستل حرام او نا روا دي، هر چا ته بايد د هغه حصه ورکول سي او تر ثلث يا دريمي حصې زيات وصيت کول نه دي روا، يعني: يو څوک غواړي چي د خپل پاته مال په باره کي وصيت وکړي دا جائزه ده چي وصيت او تصرف پکښي وکړي، مګر دا نه ده صحي چي وصيت او تصرف يې د ده د مال تر دريمي حصې زيات وي، د مړي د مال دريمه حصه د مړي ده په هغه کي يې وصيت او تصرف چليږي او هغه نور مال يې د وارثانو دی، نو رسول الله ﷺ دا را وښوول چي يو څوک د خپل مال تر دريمي حصې زيات نور تصرف نه سي کولای.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل:

« وَالوَلَدُ للفِرَاشِ، وللعاهِرِ الحَجَر »

يعني: که د يوې ښځي کوچنئ پيدا سو د دغه کوچني نسبت د هغې ښځي و مېړه ته کيږي، د هغه اولاد دی او که بيا چيري زنا ثابته سوه بيا نو حَجَر يا رجم دی، يعني: تر مرګه په ډبرو ويشتل کيږي، داسي بايد و نه سي لکه اوس چي په ځينو اسلامي وطنو کي د شريعت په احکامو کي لاس وهل کيږي او اړول کيږي، د الله جل جلاله

احکام او قانون یې بل بشري قانون ته اړولی دی، چې پر زاني او زانیې په بند یا نورد جزاء سره حکم کیږي، رسول الله ﷺ په ډاګه او ښکاره سره فرمایلي دي: چې زاني او زانیې لره حَجَر یا رجم دی، البته هغه زاني یا زانیه چې نکاح یې کړې وي.

او بیا رسول الله ﷺ و فرمایل:

« مَن إدّعٰی إلی غیرِ أبیه او تَوَلّی غیرِ موالیه، فَعلیه لَعنَتُ الله و ملائکته و النّاسِ اجمعین»

یعني: که د یو چا نسبت بېله خپله پلاره بل چا ته وسو (لکه په جاهلیت کې چې به داسي کېدل چې د بل چا زوی به یې د ځان زوی باله) یا دا چې یو څوک د یو چا مولی وي او نسبت یې بل چا ته وسي (مولی و آزاد سوي مریي ته ویل کیږي) نوکله چې یو مریی آزاد سي پلار خو یې نه دی معلوم نو نسبت به یې هغه خپل مالک ته کیږي، داسي ویل کیږي چې: فلانئ مولی فلانئ د هغه خپل مالک نوم یې ور سره یادیږي، مثلاً ابو حذیفه رضی الله عنه چې کله خپل مریئ چې سالم نومېدی آزاد کړی، نو داسي ویل کېدل: سالم مولیٰ ابو حذیفه، نسبت یې هغه خپل پخواني مالک ته وسو او پر دغه وِلایه شرعي او فقهي احکام بناء کیږي، نو باید نسبت یې هغه خپل مالک ته وسي نه بل چا ته، نو ځکه رسول الله ﷺ و فرمایل:

« مَن إدّعٰی إلی غیرِ أبیه او تَوَلّی غیرِ موالیه، فَعلیه لَعنَتُ الله و ملائکته و النّاسِ اجمعین»

هر هغه څوک چې د یو چا نسبت بېله خپله پلاره بل چا ته کوي، یا د یوه آزاد سوي مریي نسبت بېله خپل پخواني مالکه بل چا ته کوي پر هغه دي د الله جل جلاله او ملائکو او ټولو خلکو لعنت وي. ألا هل بلغتُ؟ آیا ما احکام در ورسول؟ خلکو ویل: هو، نو رسول الله ﷺ و فرمایل: « اللّهم اشهد » الهي! ته شاهد اوسه.

والسلام علیکم و رحمة الله و برکاتهٗ.

دا هغه مشهوره خطبةُ الوداع وه چې رسول الله ﷺ په دغه خطبه کې د اسلام ځیني احکام خلاصه کړي دي، خاصتاً هغه احکام چې په هغو کې د خلکو له طرفه تغیر او تبدیل را وستل کېدی او په هغه وختو کې فساد پکښي پېښېدی، نو رسول الله ﷺ د هغو تاکید وکړی.

بیا نو رسول الله ﷺ د تشریق په ورځو کې په منٰی کې اوسېدی، مناسک یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

آداء کول او خلکو ته يې د حج شرعي احکام ور ښوول، د ابراهيم عليه السلام د حنيف ملت شرعي هدايتونه او لار ښووني يې ورته کولې او هغه د مشرکانو د شرک آثار او علامې يې محوه کولې.

رسول الله ﷺ دغه د تشريق په ورځو کې په منٰى کې هم خطبه ويلې ده. خو د دغه وخت خطبه يې هم داسي وه لکه د يوم النحر خطبه او دغه خطبه يې د سورة النصر تر نزول وروسته فرمايلې ده.

او بيا د ذوالحجې په ديارلسمه ورځ رسول الله ﷺ د منٰى څخه و خيف ته ولاړی، پاته ورځ او شپه يې هلته تېرکړه، د ماپښين، ماځيګر، ماښام او ماخستن لمنځونه يې هلته آداء کړه، بيا يې څه آرام او راحت وکړی، بيا کعبې شريفي ته د طواف وداع دپاره ورغلی او خپل اصحاب کرام يې هم په طواف وداع سره امر کړه، رسول الله ﷺ په خپل حيات کي د آخر وار دپاره مسجد الحرام ته داخليږي، تر طواف وداع وروسته رسول الله ﷺ مُلتَزم ته ورغلی، ملتَزم د کعبې شريفي د ديوال هغه حصه ده چي د حجر اسود او د کعبې شريفي د دروازې په منځ کي ده، دا دومره ځای دی چي فقط دوه نفره پکښي ځايږي، رسول الله ﷺ دغه ملتزم ته و دريدی خپل مبارک نس يې په ملتزم پوري و مښلاوه ر۱سته باړخو يې پر دغه دېواله کښېښاوه او دواړه لاسونه يې لوړ پر ديواله ونيول، يعني: ټول مبارک جسم يې په ملتزم پوري و مښلاوه اوس نو دعاء کوي او ژاړي، ژاړي او دعاء کوي، لکه دا چي د الله جل جلاله ملاقات ته شوق وي، امت ته دعاء کوي، مور او تاسي ته دعاء کوي، فراق را نژدې دی، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه و ژړل، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو ژاړه يا عمر! دغه د ژړا ځای دی، يعني: که دلته و نه ژاړې نو چيري به ژاړې؟

او بيا رسول الله ﷺ د ملتزم څخه را ايسته سو او غواړي چي د مکې مکرمې څخه ووزي، بيا يې خلک سره را ټول کړه د وداع او رخصتېدلو حالت دی او وې فرمايل: اې خلکو! زه بشر يم قريبه ده چي زما د رب قاصد راسي او زما روح قبض کړي او ستاسي څخه زما د رب په حضور زما په باره کي پوښتنه کيږي، نو تاسي به زما رب ته څه واياست؟ خلکو ويل: مور به و وايو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

« بَلَغتَ وَ وَفّيتَ وَ أدّيتَ فجزَاکَ اللهُ خيرًا مَا جزَا نبيًا عَن اُمّته وَرَسُولاً عن قومه»

ژباړه: تا تبليغ وکړی، تا امانت ورساوه، تا خپله وظيفه آداء کړه، الله ﷻ دي داسي د خير بدله درکړي لکه يوه نبي ته چي له خپله امته او يوه رسول ته له خپله قومه څخه ورکول کيږي، رسول الله ﷺ و فرمايل: الحمد لله، الحمد لله.

په حجةُ الوداع سره د اسلام احکام ثابت، پوره او کامل سوه او وحيِ هم پای ته ورسېدې، پسله دغه وخته بېله يوه آياته نور قرآن مجيد نه دی نازل سوی، قرآن مجيد، کتاب الله، آسماني وحيِ پوره او پای ته ورسېدې، اوس چي رسول الله ﷺ د حج مناسک پای ته و رسول نو د مديني منورې پر طرف رهي سو، رسول الله ﷺ مديني منورې ته ځي نه د دې دپاره چي هلته آرام او هوسا ژوند وکړي، بلکه غواړي چي نور هم د الله ﷻ په لارکي خپل جهاد او ستړيا ته دوام ورکړي.

د رسول الله ﷺ آخرنۍ سريه

رسول الله ﷺ د حج د مناسکو تر آداء کولو وروسته د مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته ورسېدی او د هجرت يوولسم کال شروع سو.

هلته د روم د دولت غرور او کبرياء داسي اندازې ته رسېدلي وه چي د حق او حق منلو څخه يې انکار کاوه، د دوی د متابعينو څخه چي به هرچا د حق متابعت خوښ او اختيار کړی يا په بل عبارت اسلام ته به داخل سو د روم له طرفه وژل کېدی، لکه دا کار چي يې د فروه بن عَمرو الجُذامي سره وکړی، دغه فروه رضي الله عنه د روم له طرفه په شام کي د مَعان د ښار والي او عسکري مشرؤ او مسلمان سو، خو روميانو و وژی چي قصه يې مخ کي تېره سوه، د روم د حکومت د دغي سرکښۍ او جرئت په سبب د هجرت د يوولسم کال د صفري په مياشت کي رسول الله ﷺ يو لوی لښکر جوړ کړی، د دغه لښکر مشر او قوماندان يې اُسامه بن زيد بن الحارثه رضي الله عنهما مقرره کړی او دا امر يې ورته وکړی چي د بلقاء او داروم مځکي به تر پښو لاندي کړې (بلقاء او داروم) په فلسطين کي دوه ښاره دي، د دغه لښکر په لېږلو سره د رسول الله ﷺ مقصد دا ؤ چي يو خو روم او روميان و بېروي او بل هغه عرب چي دغه د روم په سرحدي منطقو کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراته دي مطمئن سي او داسي ګمان يې نه سي: که نصارا پر موږ حمله وکړي څوک نسته چي دوی ته جزاء ورکړي او هر هغه څوک چي اسلام ته داخل سي هغه د روميانو له طرفه وژل کيږي، لکه فروه رضي الله عنه چي و وژل سو، نو رسول الله ﷺ د دغسي ګمانو او تشويشاتو د ليري کولو او د روم د ېرولو دپاره دغه لښکر جوړ کړی او د دغه لښکر قومندان اُسامه بن زيد رضي الله عنهما وټاکل سو.

اسامه رضي الله عنه په دغه وخت کي نوی ځوان ؤ چي عمر يې د اتلسو او شلو کلو په منځ کي ؤ، رسول الله ﷺ د اصحاب کرامو مشران امر کړه چي په دغه لښکر کي د افرادو په صفت ور سره ولاړ سي، په دغه لښکر کي د اُسامه رضي الله عنه د عسکرو څخه ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه عمر بن الخطاب رضي الله عنه او نور د صحابهٔ کرامو مشران موجود وه، د دغه لښکر جوړېدل په هغه وخت کي وه چي د رسول الله ﷺ د هغې ناروغۍ شروع وه چي ده ﷺ د دې دنيا څخه رحلت پکښي وکړی.

د دغه لښکر په جوړولو سره منافقانو ته بيا د خبرو کولو موقع پيدا سوه او د خلکو په منځ کي به يې ويل: يو ځوان هلک يې د مهاجرينو او انصارو پر مشرانو آمر وګرځاوه.

رسول الله ﷺ مجبوره سو او خلکو ته د هغه خپلي ناروغۍ په حالت کي په داسي حال کي را و وتی چي سر يې په يوه دسمال تړلی ؤ، خلکو ته يې خطبه و ويل او رسول الله ﷺ په دغه خطبه کي و فرمايل: تاسي د اُسامه بن زيد په آمريت کي خبري کوی؟ او تر ده د مخه مو د ده د پلار په آمريت کي خبري کولې، په والله هغه د إمارت وړ او لائق ؤ او په والله هغه و ما ته د هغو خوښو خلکو څخه ؤ او په والله دغه اُسامه د آمريت وړ او لائق دی او په والله تر هغه وروسته دئ په خلکو کي ما ته خوښ دی او زه وصيت درته کوم چي دئ ستاسي د صالحو خلکو څخه دی.

مسلمانانو د وتلو دپاره ځانونه تيارول او د اُسامه رضي الله عنه پر شا وخوا سره را ټوليدل او د ده په لښکر کي داخلېدل، څو اسامه رضي الله عنه خپل لښکر د مدينې منورې څخه وايستی او په جُرف کي يې واړول (جُرف) د يوه ځای نوم دی چي د مدينې منورې څخه يو فرسخ ليري دی، مګر د رسول الله ﷺ د ناروغۍ خبر د خلکو دپاره د تشويش او پرېشانۍ سبب وګرځېدی، د اُسامه رضي الله عنه او د ده د لښکر دا نه وه خوښه او نه غواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په دغسي پرېشانه او مضطرب حالت کي رهي سي.

نو اسامه رضي الله عنه خپل لښکر دالنه وځنډاوه انتظار باسي چي د الله جل جلاله څه امر او إراده ده؟ خو د الله جل جلاله امر او إراده داسي وه چي دغه د أسامه لښکر به هغه اول لښکر وي چي د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه په خلافت کي د کفارو د جنګ او مقابلې دپاره وزي.

ورونو! موږ اوس د خير البشر رسول الله ﷺ د سيرت په بيانولو کي هغه ځای ته ورسېدلو چي د سرور کائنات، فخر الموجودات حبيبُ الله رسولُ الله ﷺ ناروغي شروع کيږي او بيا هغه جناب په دغه ناروغي کي له دې فاني دنيا څخه د خپل رب عزوجل و لقاء ته رحلت کوي، خو د دغه درد ناکه ناروغۍ او غمجن رحلت حالات پر دوه قسمه بيانېدلای سي.

لومړئ دا چي ټول واقعات پرطبيعي او داسي شکل بيان سي چي خلک يې د احکامو څخه فايده واخلي او د دين مبين اسلام او د الله جل جلاله د رسول ﷺ و عظمت ته متوجه سي، پر واقعاتو د سوز او جوش زړه دردوونکي الفاظ زيات نه سي بلکه فقط مستند او صحي معلومات را نقل سي.

او د دغي واقعې د بيانولو دوهمه طريقه بيا داسې ده: چي د يوه قصې ليکونکي او اديب پر شکل واقعات بيان سي، د جوش او خروش، زړه دردوونکي او ژړووونکي الفاظ استعمال سي چي په دې قسم بيان کي د کتې اخيستلو مضامين لږ او ضعيفه روايتونه ډېر وي، چي په نتيجه کي ويونکي او اورېدونکی دواړه ژاړي.

مګر دغه قسم بيان بېله دې څخه چي ضعيفه قولونه را نقل نه سي او زړه دردوونکي تکليفي الفاظ استعمال نه سي، په وجود نه سي راتلای.

نو ما د دغه زړه دردوونکو حوادثو او غمجنو واقعو د بيانولو دپاره هغه اوله طريقه خوښه او اختيار کړه، چي د حالاتو د بيانولو څخه ديني او شرعي ګټه واخيستل سي، لکه څرنګه چي په ټول سيرة النبي ﷺ کي فقط مستند واقعات را نقل سوي دي نو د دغي غمجني واقعې په بيانولو کي هم د جوش او سوز تر الفاظو تېرېږم فقط هغه صحي احاديث او ثابته معلومات را نقلوم، که څه هم دغه د ناروغۍ او رحلت احاديث او اخبار ډېر زيات دي خو دلته په لږو سره کفايت سوی دی. *بيرته خپلې قصې ته را ګرځم.*

(c) ketabton.com: The Digital Library

رفيق اعلٰی ته رحلت

کله چې د دعوت مرحلې پای ته ورسېدې، اسلام د منطقې پر اوضاع او حالاتو مسلط سو، د رسول الله ﷺ په احساساتو کې، په اقوالو او افعالو کې، په خبرو او کارو کې داسې علامې معلومېدې چې د خپل ژوند او د نورو ژونديو انسانانو سره وِداع او رخصتېدل کوي، په پخوا کې رسول الله ﷺ د روژې په مياشت کې لس ورځې اعتکاف کاوه، خو د هجرت د لسم کال په روژه کې يې شل ورځې اعتکاف وکړی، په پخوا کې جبريل عليه السلام د رسول الله ﷺ سره د روژې په مياشت کې يو وار قرآن مجيد تلاوتاوه او په دغه کال کې جبريل أمين دوه واره قرآن مجيد ور سره تلاوت کړي.

د حجةُ الوَداع په خطبه کې رسول الله ﷺ و فرمايل: زه نه يم خبر بنايي پسله سږکاله بيا هيڅکله پر دغه ځای ستاسې سره ملاقي نه سم، يعني: نه در سره و وينم او د جمرة العقبه سره رسول الله ﷺ و فرمايل: د حج مناسک زما څخه زده کړی بنايي پسله سږکاله زه حج و نه کړم، د هجرت د يوولسم کال د صفري د مياشتې په اولو ورځو کې رسول الله ﷺ و فرمايل: زه غواړم چې د اُحُد د شهيدانو زيارت وکړم (داسې معلومېدل لکه رسول الله ﷺ چې د مړو او ژوندو سره رخصتېدل او وداع کوي) د ژوندو سره يې په حجةُ الوَداع کې وِداع وکړه او د مړو سره اوس وداع کوي، نو رسول الله ﷺ د اُحُد و شهيدانو ته ورغلی او هغه د جنګ ميدان ته ګوري لکه هغه کسان چې يې ور په يادېدل چې قرباني يې ورکړي وې، د طلحه رضي الله عنه قرباني مو په ياد دي؟ د ام عمّاره رضي الله عنها قرباني مو په ياد دي؟ د ابودُجانه رضي الله عنه قرباني مو په ياد دي؟ رسول الله ﷺ د اُحُد شهيدانو ته و درېدی او ويل: السلام عليکم يا شهداءَ اُحُد! انتم السّابقون، وأنا إن شاء الله بکم لاحق، يعني: تاسې د مخه تللي ياست او زه به ان شاء الله ډير ژر پسې در سم، په پخوا کې به رسول الله ﷺ همېشه ويل: موږ په تاسې پسې درځو، خو دا وار يې و ويل: إن شاء الله زه په تاسې پسې درځم، رسول الله ﷺ د اُحُد شهيدانو ته دعاء وکړه، د هغه ځايه څخه چې را رهي سو پر لارې يې ژړل.

رسول الله ﷺ ژاړي، ولې ژاړي؟ آيا دا چې له دنيا څخه ځي د دنيا د پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدلو په سبب ژاړي؟ صحابهٔ کرامو پوښتنه ځني وکړه: ولي ژاړې؟ یا رسولَ الله! ده ﷺ وویل: د خپلو ورونو و لیدلو ته مي شوق دی د هغو د لیدلو له شوقه ژاړم، یعني: د خپلو ورونو و لیدلو ته مي شوق دی د هغو د لیدلو له شوقه ژاړم، صحابهٔ کرامو وویل: دغه دی موږ ستا سره یو آیا موږ ستا ورونه نه یو؟ یا رسولَ الله! رسول الله ﷺ وفرمایل: یا، تاسي زما اصحاب یاست مګر زما ورونه هغه کسان دي چي ترما وروسته راځي، پر ما ایمان را وړي او زه یې نه یم لیدلی (چي هغه موږ او تاسي یو) د هغو ولیدلو ته مي شوق وسو او و مي ژړل.

سبحان الله! یا رسولَ الله! موږ په ټول عمر په تا پسي داسي نه دي ژړلي چي ته مو دي یادېدلی یې او ته ژاړې چي موږ دي یادېږو؟ موږ پرتا دومره ګران یو چي په موږ پسي ژاړې؟ څومره مهربانه یې یا رسولَ الله! تا موږ نه یو لیدلي او زموږ د ملاقات دپاره دومره تږی یې چي را پسي ژاړې؟ دا هغه حُب دی چي رسول الله ﷺ یې د خپل امت سره لري، دا هغه رسول الله ﷺ دی چي د قیامت په ورځ به په خپل لاس دحوض کوثر خوږې اوبه درکوي او د هغو اوبو تر څښلو وروسته بیا هیڅکله نه تږی کېږې، دا هغه رسول الله ﷺ دی چي د قیامت په ورځ کله چي د ده امت پر پُل صراط تېرېږي دئ ﷺ به د پل صراط سره ناست وي او دغه دعاء به درته کوي: یا ربِّ! سلِم، یا ربِّ! سلِم، الهي په سلامتیا یې تېر کړې، الهي په خیر یې تېر کړې.

کله چي رسول الله ﷺ د اُحُد د شهیدانو څخه راغلی خپل منبر ته وختی او وې فرمایل: زه تر تاسي د مخه و الله جَلّ جَلاله ته ورځم او زه پر تاسي شاهد یم او په والله دغه اوس زه خپل حوض ته ګورم، چي مقصد یې (حوض کوثر) ؤ او ما ته د مځکي د خزانو کلي را کړه سوي دي (یعني زما امت به د ډېرو مالو او پیسو خاوندان سي) په والله زه پر دې نه بېرېږم چي تاسي به ترما وروسته مشرکان سی، مګر زما بېره پر تاسي دا ده چي په دنیا کي به یو د بل سره په سیالي کي یاست.

لکه دغه اوس چي موږ په دغه حالت اخته او مبتلاء یو، په کورو او باغو کي سیالی سره کوو، د موټرانو او پیسو په ډېروالي کي سیالی سره کوو، په ودو او فاتحو کي سیالی سره کوو، خو په علم او تقوٰی، په عبادت او ریاضت کي صِفر تحت الصِفر یو، دا چي لمونځ مي نه دی زده مهمه نه ده، خو پیسې مي دي ډېري وي، د نکاح او

(c) ketabton.com: The Digital Library

طلاق په احکامو نه یم خبر، مهمه نه ده. خو ښځه او لور مي دي تر بل چا زيات زر او زېور ولري، اخلاق که مي هر څومره خراب او فاسد وي پروا نه لري. خو کور او موټر مي دي تر نورو ښه وي، د نامه دپاره هر کال داسي حج کوم چي په احکامو او مناسکو يې هيڅ نه پوهېږم پروا نه لري، خو حاجي آغا، حاجي آغا دي را ته ويل کيږي، د زکات او روژې احکام که نه وي را معلوم مهمه نه ده، خو د زوی واده مي دي د خلکو تر ودو زيات او بهتر وي، طاعت او عبادت هيڅ نه لرم خو فاتحه مي دي نامداره او شانداره وي، د اسلام د ترقۍ دپاره يو درهم نه خرڅوم، د مېلو او چرچو دپاره که په زرو مصرف کړم پروا مي نه په کيږي.

ولي لږ فکر نه کوی آيا موږ د پيسو د ګټلو، سياليو او غرور دپاره پيداسوي يو؟

د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع

دغه د صفري د مياشتي په آخر کي چي اسلامي لښکر د بلقاء دپاره تياري نيسي رسول الله ﷺ د شپې نا وخته د خپلو آزاد کړه سوو مريانو څخه يوه نفر ته چي ابو مُوَيهِبَه نومېدی حال ور ولېږی چي راسه، ابو مُوَيهِبه ﷺ راغلی، رسول الله ﷺ ورته و فرمايل: يا ابا مُوَيهِبه! امر کړه سوی يم چي د بقيع اهل ته دعاء او د مغفرت غوښتنه وکړم نو زما سره ولاړ سه.

(بُقيع) د مديني منورې مقبره او هديره ده، ابو مُوَيهِبه ﷺ وايي: زه هم ور سره رهي سوم کله چي د بقيع قبرو ته و درېدلو رسول الله ﷺ و فرمايل: السلام عليکم يا اهل المقابر! په دغه حال کي چي تاسي ياست تاسي لره دي راحت او آسانتيا وي، داسي فتنې را رواني دي لکه د تاريکي شپې حصې چي يوه په بله پسې ده او هغه وروستنۍ تر د مخنۍ بده او شر ده، ابو مُوَيهِبه ﷺ وايي: رسول الله ﷺ ما ته مخ را واړاوه او راته ويې ويل: يا ابا مُويهبه! ما ته اختيار را کړل سو چي د مځکي ټوله خزانې او ابدي ژوند را کړل سي او بيا جنت، يا دغه اوس د الله جل جلاله لقاء او جنت؟

ورونو! په دغه وخت کي د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته د دوو حالاتو په اختيارولو او خوښولو کي اختيار ورکړل سو، يو دا چي د ټولي مځکي خزانې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابدي ژوند ورکړه سي او بيا جنت، يعني: رسول الله ﷺ پر ټوله مځکه او د مځکي پرخزانو حاکم سي او د قيامت تر ورځي همېشه ژوندئ وي او بيا په قيامت کي جنت ورکړه سي، يا دا چي د الله جل جلاله ملاقات او جنت، يعني: اوس مرګ او د الله جل جلاله ملاقات ته ورتګ او جنت.

په هغه حديث شريف کي چي امام بخاري يې د حضرت عائشي رضي الله عنها روايتوي وايي ما به د رسول الله ﷺ څخه اوردل:

«لَا يَمُوتُ نَبِيٌّ حَتَّى يُخَيَّرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» [رواه: البخاري]

ژباړه: هيڅ نبي نه وفاتېږي تر څو د مرګ په وخت کي د د نيا او آخرت په منځ کي اختيار ورنه کړل سي.

نو ابو مُوَيهِبه رضي الله عنه وايي: ما ورته و ويل: يا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي د دنيا د خزانو کلي او همېشنئ ژوند واخله او بيا هم تا لره جنت دی، يعني: يا رسولَ الله! مور اختيار کړه، څرنګه چي همېشه پاته کېږې او پر ټوله مځکه به ستا او د اسلام حکم وي او د مځکي ټوله خزانې به هم ستا په اختيار کي وي او بيا هم جنت دی، تر دې لويه کاميابي چيري ده؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: يا، بلکه ما د الله جل جلاله لقاء او جنت اختيار کړه، دا ځکه چي د رسول الله ﷺ زړه د الله جل جلاله په محبت ډک ؤ.

که چيري مور او تاسي ته داسي اختيار را کړل سي: چي ابدي ژوند، پر ټوله مځکه د اسلام حکم او دغه د اسلام حاکميت دي هم زما په واسطه وي او د ټولي مځکي خزانې تر دې نو بل لوی خير چيري دی؟ مګر دغه ټول دنيوي ژوند د هغه چا دپاره هيڅ ارزښت او قېمت نه لري چي زړه يې د الله جل جلاله په محبت ډک سوی وي، هغه څوک چي د الله جل جلاله سره حقيقي حُب او محبت لري، هغه بل هيڅ شي ته نه ګوري فقط د الله جل جلاله لقاء او ملاقات غواړي، نو رسول الله ﷺ ته چي دغه ټول دنيوي شيان عرض او وړاندي سوه هغو ته يې هيڅ التفات او نظر هم و نه کړی بلکه د الله جل جلاله لقاء او ملاقات ته يې تلوار سو.

ورونو! الله جل جلاله د خپلو ټولو بندګانو د جملې څخه رسول الله ﷺ د دې دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتخاب او غوره کړی چې د الله جل جلاله دین او اوامر د ده جل جلاله بندګانو ته ورسوي او رسول الله ﷺ هغه خپله د رسالت درنه وظیفه په درویشت کلو کې خپل ټول امت ته په ښه ډول سره ورسول. اوس چې اسلامي دین پوره سو نو د رسول الله ﷺ د خپل رب عزوجل ملاقات ته شوق سو نوځکه یې و فرمایل: «بَل لِقَاءَ رَبّي والجَنّة».

پسله دغه اختیاره چې رسول الله ﷺ ته ورکړل سو او رسول الله ﷺ د الله جل جلاله ملاقات خوښ کړی د رسول الله ﷺ هغه ناروغي شروع سوه چې په هغه کې یې رحلت وکړی او د ناروغۍ اول شئ یې د سر شدید درد ؤ، رسول الله ﷺ د بقیع څخه خپل کور ته مریض ورغلی، ځکه ده ﷺ د الله جل جلاله ملاقات اختیار کړی.

د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی وایي: کله چې رسول الله ﷺ د بقیع څخه راغلی په دغه وخت کې زه د سر له درده په عذاب وم او له ډیره درده مي و رسول الله ﷺ ته د خپلي سر دردۍ شکایت وکړی او ورته ومي ویل: (وَا رَأسَا) یعني: دسر له درده ډیره په عذاب یم، خو رسول الله ﷺ و فرمایل: (بلکه زه یا عائشه! وَا رَأسَا) یعني: یا عائشه! زما پر سر ډیر درد دی، حضرت عائشې رضي الله عنها پوښتنه ځني وکړه او ویل: یا رسولَ الله! آیا ته هم دغسي درد حسوې لکه موږ چې یې حسوو؟ یعني: پر تا هم دغسي درد تېرېږي او تکلیف درکوي؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: موږ انبیاء دومره درد حسوو لکه ستاسي څخه دوه نفره، یعني: پر انبیاء علیهم السلام دوه چنده درد تېرېږي، نوځکه د رسول الله ﷺ د سر درد شدید ؤ.

د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع د هجرت د یوولسم کال د صفري د میاشتي پر (۲۹) تاریخ د سه شنبې په شپه په شپه کې وه او د ناروغۍ ټوله موده یې (۱۳ یا ۱۴) ورځي وه او په دغه ناروغي کې یې (۱۱) ورځي د مسلمانانو د لمانځه امامت کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته

د رسول الله ﷺ ناروغي نوره هم په کراره کراره زیاتېدل، د سر درد خوږ او شدیده تبه هم ورسره زیاته سوه، دا د رسول الله ﷺ د عدل او ادبه څخه وه چي په دغه ناروغي کي یې هم د ازواجو مطهراتو د نوبت مراعت کاوه خو هره شپه به یې د ازواجو مطهراتو څخه پوښتنه کول چي زه سبا چیري یم، د رسول الله ﷺ د زړه غوښتنه دا وه چي دغه د ناروغۍ شپې د حضرت عائشې رضي الله عنها په کور کي تیري کړي، ازواجِ مطهرات رضي الله عنهن چي د ده ﷺ په مقصد پوه سوې نو ټولو دا اجازه ورکړه او ویل: په کوم ځای کي چي ستا زړه وي دغه ناروغي هلته تېره کړه.

اې د دوو ښځو خاوندانو! تاسي متوجه یاست: رسول الله ﷺ د دغي سختي ناروغۍ په وخت کي هم د خپلو ښځو څخه اجازه غواړي او هغو هم اجازه ورکړه، نو رسول الله ﷺ د میمونې رضي الله عنها له کوره په داسي حال کي د حضرت عائشې رضي الله عنها کور ته ولاړی چي د دوو نفرو پر اوږو یې لاسونه تکیه کړي وه، یوه طرف ته یې علي بن أبي طالب رضي الله عنه ؤ او بل طرف ته یې فضل بن عبّاس رضي الله عنه ؤ، فضل بن عبّاس رضي الله عنه وایي: د رسول الله ﷺ پښې پر ځمکه کشېدلې، له ډیره درده او تکلیفه یې پښې نه سوای پورته کولای او هغه پر ځمکه ورسره کشېدې، خو د حضرت عائشې رضي الله عنها کور ته ورغلی او هلته به حضرت عائشې رضي الله عنها د قرآن مجید څخه معوذتین او هغه دعاوي پر ویلې چي د ده ﷺ څخه یې زده کړي وې.

امام بخاري او امام مسلم د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چي وایي: په پخوا کي چي به رسول الله ﷺ ته کوم درد او ناروغي پېښ سوه ده ﷺ به معوذتین پر ځان ویل او خپل لاسونه به یې پر ځان تېرول، خو کله چي د وفات په ناروغي ناروغه سو نو معوذتین به ما پر ویل او د تبرک دپاره به مي د ده ﷺ مبارک لاس د ده پر بدن تېراوه.

د رسول الله ﷺ تبه نوره هم زیاتېدل، د بدن حرارت ډیر پورته سو، هغه صحابي چي د دغه حدیث شریف روایت کوي وایي: ما د رسول الله ﷺ پر مبارک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر لاس کښېښاوه، د رسول الله ﷺ د سر د ډېر تود والي په سبب مې لاس نه سوای پر پرېښوولای، دومره شدیده تبه یې وه چې د هیڅا تبه مې په دغه اندازه توده او شدیده نه وه لیدلې، د تبې د شدت په سبب به کله کله پر رسول الله ﷺ بېهوښي راغله او د ناروغۍ په سبب کرار کرار ضعیفه کېدی.

صلواةُ الله وسلامُهُ علیک یا رسولَ الله!

د چار شنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه

ورونو! رسول الله ﷺ د دوشنبې په ورځ چې د ربیع الأول د میاشتې (۱۲) تاریخ ؤ له دنیا څخه رحلت کړی دی، خو د چارشنبې په ورځ چې د ربیع الأول د میاشتې اوومه ورځ وه د رسول الله ﷺ د تبې حرارت نور هم لوړ سو او د بدن درد یې ور سره زیات سو او د تبې د شدته بېهوښي پر راغله، کله چې رسول الله ﷺ له دغې بېهوښیه را پورته سو وې فرمایل: د مختلفو څاهانو څخه اووه ژیه اوبه راوړی، په دې کې څه حکمت ؤ چې اووه ژیه اوبه او د مختلفو څاهانو څخه؟ په حکمت یې موږ نه پوهیږو، خو د مختلفه څاهانو څخه اووه ژیه اوبه را وړل ﷺ وې، حضرت عائشه رضي الله عنها وایې: موږ رسول الله ﷺ په یوه طشت کې کښېناوه او دغه اوبه مو پر تویولې، پر رسول الله ﷺ یو ژئ پسله بله ژي اوبه تویوي، څرنګه چې تبه شدیده وه او پر تب جن بدن اوبه بنه نه لګېږي نو رسول الله ﷺ هم تر دغه زیات تحمل نه سوای کولای او ویل: حَسبُکم حَسبُکم، کافي دي کافي دي.

د دغو اوبو په تویولو سره د رسول الله ﷺ تبه لږ څه سپکه سوه نو مسجد نبوي ته په داسې حال کې ورغلی چې سر یې په یوه ټوکره سره تړلی ؤ، رسول الله ﷺ پر منبر کښېنستی خلک شا وخوا پر را ګرځېدلي دي او رسول الله ﷺ خطبه په ناستې و ویل، د الله جل جلاله تر حمد او ثنا وروسته یې پر خپل ځان درود و وایه او وې و فرمایل: پر یهودو او نصاراوو دي د الله جل جلاله لعنت وي چې د خپلو انبیاوو له قبرو څخه یې مسجدونه جوړ کړي دي او ویل: زما له قبره څخه بت مه جوړوی چې عبادت یې کیږي.

خویندو او ورونو! ښه متوجه سی: رسول الله ﷺ له دې څخه سخته منعه کړې

ده چې د دهﷺ د قبر عبادت دي وسي نو دا به کله جائزه او روا وی چې د بل چا قبر ته دي څوک د عبادت پر ډول ورسي يا دي د هغه له قبره خواست او غوښتنه وکړي.

او بيا رسول اللهﷺ خپل ځان قصاص او د بدلې و ورکولو ته تيار کړی او وې فرمايل: زه تاسي ته د هغه الله حمد وايم چې بېله ده بل الله نسته او ستاسي منځه زما غياب او تګ را نژدې سوی دی، که ما ستاسي څخه يو څوک وهلی وي، دغه زما شا ده خپله بدله او انتقام دي څني واخلي او که ما و يو چا ته بد ويلي وي د هغه عِرض مي په بده ياد کړی وي، دا زما عِرض دی خپله بدله دي واخلي، يعني: که ما د يو چا حسب او شرف په بده سره ياد کړی وي هغه دي اوس هغه خپل حق واخلي.

رسول اللهﷺ خپلي غاړي خلاصوي غواړي چې د الله جل جلاله سره په داسي حال کي ملاقي سي چې د هيڅ بشر هيڅ حق نه وي پر پاته، رسول اللهﷺ له منبره را کښته سو او د ماپښين لمونځ يې آداء کړی، پسله لمانځه بيرته منبر ته وختی او کښېنستی، بيا يې هغه د حقوقو د ورکولو خبري شروع کړې او وې فرمايل: که مي د هر چا څخه مال اخيستی وي دغه زما مال دی خپل حق دي څني واخلي، زما له قهره او غضبه دي نه بيرېږي، يعني: دا فکر دي نه کوي: که ده د خپل مال طلب وکړی زه به ورته په قهر سم، قهر او حِقد زما د اخلاقو څخه نه دي او ستاسي څخه هغه څوک ما ته ډير خوښ دی چې خپل حق را څخه واخلي.

د صحابهٔ کرامو څخه يو نفر ولاړ سو او ويل: يا رسولَ الله! زما درې درهمه ستا سره سته، رسول اللهﷺ فضل بن عبّاس رضي الله عنه ته امر وکړی او ويل: يا فضل! درې درهمه ورکړه هغه هم د هغه سړي حق ورکړی.

په وروسته کي بيا له دغه سړي څخه پوښتنه وسوه چې څنګه دي دا جرئت وکړی چې دغه خبره دي وکړه؟ ده ويل: رسول اللهﷺ و فرمايل: هغه سړئ ما ته ډير خوښ دی چې خپل حق طلب کړي، نو ما غوښتل چې د دغه خپل حق د طلبولو په سبب هغه څوک وګرځم چې رسول اللهﷺ ته ډير خوښ وي، يا دا چې رسول اللهﷺ ته تر ټولو خلکو خوښ وګرځم.

رسول اللهﷺ بيا هم دغه خبري تکرار کړې: که د چا حق زما سره وي را څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وادي يې خلي، خو څوک نه سوه ولاړ او چا د کوم شي طلب و نه کړی. رسول الله ﷺ و فرمايل: نو دي يې را وبخښي، يعني: که د چا حق را سره سته او اوس يې طلب نه کوي نو دي يې را وبخښي، چې د الله جل جلاله سره په داسي حال کي ملاقي سم چې زما زړه مطمئن او ښغمه وي، خو بيا هم زه فکر کوم چې دغه زما ويل به زما غاړي را خلاصي نه کړي ، که څه هم زه څو واره په تاسي کي و دربړم او دغه خبره وکړم. يعني: که څه هم زه څو واره په تکرار سره و وايم چې د هر چا حق که پر ما پاته دی هغه دي خپل حق واخلي يا دي يې را وبخښي بيا هم زه بېرېږم چې دغه ويل به د قيامت په ورځ ما نه کړي فارغه.

سبحان الله! دا د رسول الله ﷺ حال ؤ، د خلکو د حقوقو پر ورکولو او آداء کولو يې څومره حرص او کوښښ کاوه، او اوس نو زموږ حال ته وګوره! ټول کوښښ مو دا دی چې څنګه او په کومه طريقه سره به مال لاس ته را ړو، د حلال او حرام، د خيانت او خطايستلو، د بل د حقوقو، د ظلم او تجاوز فکر خو هيڅ را سره نسته، فقط پيسې غواړو پيسې.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: د انصارو سپارښت دربانديي کوم، دوی زما لښکر او زما د ساتني ځای ؤ، هغه چې پر دوی وه هغه يې آداء کړه او هغه چې د دوی دي هغه پاته دي، صالح او د ښه عمل خاوندان يې قبلوی او ګنهکار ته يې تر ګناه ور تېرېږی، نور خلک ډېرېږي او انصار لږېږي تر داسي اندازې چې دومره به سي لکه مالګه په ډوډۍ کي که په تاسي کي يو څوک د دومره امر خاوند سو چې چا ته يې نفعه يا ضرر ور رسولای سوای نو دي د انصارو د نېکانو سره ښه کوي او بد عملو ته دي د هغو تر ګناه ور تېرېږي.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: الله جل جلاله يوه بنده ته اختيار ورکړی چې د دنيا نعمتونه، ابدي ژوند او بيا جنت غواړې؟ اوکه د الله جل جلاله ملاقات او جنت غواړې؟ مګر دغه بنده د الله جل جلاله ملاقات او جنت اختيار کړی.

ابوسعيد الخدري رضي الله عنه وايي: د دغي خبري په اورېدلو سره ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ډېر شديد او په لوړ آواز و ژړل او ويل: يا رسولَ الله! زموږ مندي او پلرونه دي ترتا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قربان وي، خلکو يو د بل سره و ويل: تاسي دغه شيخ ته وګورئ! رسول الله ﷺ د يوه بنده حال بيانوي چي الله جل جلاله د دنيا د نعمتو او د هغو شيانو په منځ کي اختيار ورکړی چي د الله جل جلاله سره دي او دئ ژاړي؟ او وايي: يا رسول الله! زموږ مندي او پلرونه دي تر تا قربان وي.

خو په حقيقت کي ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه هغه يواځنئ سړئ ؤ چي پوه سو چي دغه بنده کوم چي اختيار ورکړه سو په خپله رسول الله ﷺ دی او ده ﷺ د الله جل جلاله ملاقات اختيار کړی، نو ځکه ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه بې صبره سو او بې اختياره يې شديده ژړا شروع کړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: عَلٰى رِسلِک يا ابا بکر! رِسَل په عربي کي صبر، احتياط، آرامي او نرمي ته ويل کيږي، خو په عربو کي دغه د (عَلٰى رِسلِک) جمله په هغه ځای کي استعمالېدل چي د يو چا څخه به بې صبري او تلوار کېدی نو به ورته ويل کېده: عَلٰى رِسلِک او دغه جمله په فصيحه عربي کي ډېره استعماليږي، نو دلته هم رسول الله ﷺ و فرمايل: عَلٰى رِسلِک يا ابا بکر! يعني: بې صبري او بې قراري مه کوه يا ابا بکر! او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: بېشکه چي زما سره په ملګرتيا او د مال په مصرفولو کي تر ټولو خلکو هغه امين او صادقه سړئ ابوبکر ؤ، که ما د ځان دپاره بېله خپله ربه خليل انتخابولای ما به ابوبکر د ځان خليل ګرځولی وای (خليل هغه محبوب ته ويل کيږي چي د يوه انسان زړه د هغه په حُب او محبت ډک وي) مګر ستاسي د ملګري زړه (چي د رسول الله ﷺ خپل ځان مقصد ؤ) د الله جل جلاله په حُب او محبت ډک دی، يعني: د الله جل جلاله حُب زما زړه را ډک کړی دی د بل چا د حب ځای پکښي نسته خو د ده سره مي د اسلام ورور ګلوي او محبت دی، چي د حديث شريف لفظ داسي دی:

«عَنْ أَبي سَعيد الْخُدْريِّ رضي الله عنه قَالَ خَطَبَ رَسُولُ اللّه ﷺ النَّاسَ وَقَالَ إِنَّ اللّهَ خَيَّرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ ذَلكَ الْعَبْدُ مَا عِنْدَ اللّه قَالَ فَبَكَى أَبو بَكْرٍ فَعجِبْنَا لبُكَائه أَنْ يُخبِرَ رَسُولُ اللّه ﷺ عَنْ عَبْد خُيِّرَ فَكَانَ رَسُولُ اللّه ﷺ هُوَ الْمُخَيَّرَ وَكَانَ أَبو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللّه ﷺ إِنَّ مِنْ أَمَنِّ النَّاسِ عَلَيَّ فِ

(c) ketabton.com: The Digital Library

صُحْبَته وَماله أبا بكرٍ ولوْ كُنْتُ مُتخذا خليلا غير ربّي لاتخذتُ أبا بكرٍ ولكنْ أخوّة الْإسْلام وَموَدّتُهُ لا يَبْقينّ في الْمسْجد بابٌ إلّا سُدّ إلّا باب أبي بكرٍ» (رواه: البخاري)

نو د رسول الله ﷺ هغه ښه او غوره، امين او صادق، نژدې او وفاء داره، صاحب او ملګری ابوبكر الصدّيق رضي الله عنه دی.

او بيا رسول الله ﷺ و فرمايل: هر چا چي نيكي او احسان را سره كړی دی د هغه بدله وركړه سوې ده، بېله ابوبكره څخه چي د هغه د احسانو بدله مي آخرت ته پرې ايښې ده، رسول الله ﷺ و فرمايل: په مسجد كي دي هيڅ يوه دروازه نه پاته كيږي چي و نه تړل سي يا بنده نه سي بېله دروازې څخه د ابوبكر، چي دا كار د ابوبكر الصدّيق رضي الله عنه دپاره يو خاص امتياز ؤ.

ورونو! كله چي رسول الله ﷺ مسجد نبوي جوړ كړی د صحابهٔ كرامو څخه ډيرو خلكو دالته په مسجد پوري منبتي كورونه جوړ كړل، چي د كورو عمومي دروازې يې پر بل طرف وې مګر د كور د شا له طرفه به يې يوه كوچنۍ دروازه مسجد ته را خلاصه كړه (لكه دريچه) او دغه دروازې ډيري وې، نو رسول الله ﷺ و فرمايل: چي دغه كوچنۍ دروازې دي ټوله و تړل سي بېله دروازې څخه د ابوبكر، د رسول الله ﷺ له دغه امره څخه د ابوبكر الصدّيق رضي الله عنه يو خاص فضيلت ښكاره كيږي.

په دغه خطبه كي رسول الله ﷺ بل وار بيا د ښځو په باره كي د ښه ژوند او ښې ګذارې او معاملې وصيت او رهنمايي وكړه، دا دوهم وار دی چي رسول الله ﷺ د ښځو سره په ښه معامله او ښه ګذاره امر كوي، يو وار په حجةُ الوداع كي او اوس بيا په دغه خطبه كي رسول الله ﷺ و فرمايل: د ښځو سره ښه او نرمه معامله كوی، دا د رسول الله ﷺ وصيتونه او لارښووني وې چي خپل امت او اصحاب كرامو ته يې كولې.

رسول الله ﷺ په دغه خطبه كي د منافقانو د هغو خبرو چي ويل رسول الله ﷺ يو ځوان هلك د مهاجرينو او انصارو پر مشرانو آمر وګرځاوه، رَد و وايه او وې فرمايل:

تاسي د اُسامه بن زيد په آمريت كي خبري كوی؟ او تر ده د مخه مو د ده د پلار په آمريت كي خبري كولې، په والله هغه د اِمارت وړ او لائق ؤ او په والله هغه ما ته د هغو خوښو خلكو څخه ؤ او په والله دغه اُسامه د آمريت وړ او لائق دی او په والله تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وروسته دئ په خلکو کي و ما ته خوښ دی او زه وصیت درته کوم چي دئ ستاسي د صالحو خلکو څخه دی.

د دغي خطبې تر ویلو وروسته رسول الله ﷺ کور ته ولاړی، خلکو د جهاد دپاره ځانونه تیارول چي د اسامه بن زید رضي الله عنه د لښکره سره یو ځای سي، اسامه رضي الله عنه تر مدینې منورې دباندي اړولي دي هر هغه څوک چي جهاد ته د تللو إراده لري هغه هلته ورځي او ده رضي الله عنه ته به دا معلومېدل چي څو نفره د ده سره ځي، نو خلک ورتله او ترمدینې منورې دباندي سره جمعه کېدل، رسول الله ﷺ اسامه ته حال ولېږی چي د بلقاء طرف ته حرکت وکړه، اسامه رضي الله عنه هم د حرکت دپاره آمادګي ونیول، مګر دا یې خوښه وه چي انتظار وکړي او پوه سي چي د رسول الله ﷺ ناروغي څنګه کیږي.

کله چي رسول الله ﷺ دغه خطبه و ویل او کور ته ولاړی درد او ناروغي یې نور هم زیات سوه، تر داسي اندازې چي بېهوښي به پر راتله، اسامه رضي الله عنه واورېدل چي د رسول الله ﷺ ناروغي نوره هم زیاته سوې ده نو ورته راغلی، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د ډیر درد او ناروغۍ د تکلیف په سبب خبري نه سوای کولای نو به یې یو وار آسمان ته اشاره وکړه او بیا به یې اسامه ته اشاره وکړه، اسامه رضي الله عنه پوه سو چي رسول الله ﷺ ده ته دعاء او د مغفرت طلب کوي، د رسول الله ﷺ درد او تکلیف دغي اندازې ته رسېدلی ؤ چي خبري یې هم نه سوای کولای.

صَلَواۃُ اللهِ وسلامُہ علیکَ یا رسولَ الله!

تر رحلت څلور ورځي د مخه

تر رحلت څلور ورځي د مخه د پنجشنبې په ورځ پر رسول الله ﷺ نور هم درد زیات سو، د رسول الله ﷺ په کور کي اصحاب کرام د ده ﷺ پر شا وخوا ناست وه، په دغو خلکو کي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه هم موجود ؤ، رسول الله ﷺ و فرمایل: یو کاغذ یا یوه ورقه را وړی چي یو لیک در ولیکم چي تر هغه وروسته به نه خطاوزی او نه به لار درڅخه ورکیږي، حضرت عمر رضي الله عنه و ویل: رسول الله ﷺ له درده په تکلیف دی تاسي ته نور تکلیف مه ورکوی زموږ سره کتاب الله سته او هغه زموږ دپاره کافي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کور کي موجودو خلکو په دغه موضوع کي اختلاف سره شروع کړی څوک وایي قلم او کاغذ را وړی چي لیک ړ و لیکي او څوک د حضرت عمرؓ خبره کوي. څو په دغه باره کي نقاش او خبري زیاتي سوې، رسول اللهﷺ چي له درده په تکلیف ؤ نو یې و فرمایل: را څخه ولاړ سی. خلک د رسول اللهﷺ له کوره و وتل. سره د دې چي رسول اللهﷺ ډیر ناروغه او په تکلیف ؤ خو بیا یې هم د ټولو لمنځو امامت په خپله کاوه، حتّی دغه د پنجشنبې په ورځ چي تر رحلت څلور ورځي د مخه وه د ماښام د لمانځه امامت په خپله رسول اللهﷺ وکړی او سورةُ المرسلات یې پکښي و وایه.

خو ماخستن ته یې ناروغي ډیره زیاته او نور هم ضعیفه سو، تر داسي اندازې چي مسجد ته نه سوای را وتلای، حضرت عائشهؓ وایي: د ماخستن د لمانځه پر وخت رسول اللهﷺ پوښتنه وکړه چي آیا خلکو لمونځ آداء کړی؟ مونږ ویل: یا، یا رسولَ الله! خلک په مسجد کي سره را ټول دي او ستا انتظار کوي، رسول اللهﷺ و فرمایل: ما ته د غسل یا اوداسه دپاره په یوه لوښي کي اوبه کښېږدی، مونږ هم اوبه ورته کښېښوولې، رسول اللهﷺ غسل وکړی اوس غواړي چي په تکلیف او زحمت سره مسجد ته ولاړ سي خو په دغه وخت کي بېهوښي پر راغله، لږ وخت وروسته یې بیا په ځان کي قوت حس کړی او بیا یې پوښتنه وکړه: آیا خلکو لمونځ آداء کړی؟ مونږ ویل: یا، خلک ستا انتظار کوي، بیا یې و فرمایل: زما د غسل دپاره اوبه راته کښېږدی، مونږ اوبه ورته کښېښوولې، بیا یې غسل وکړی خو د وتلو په وخت کي بیا بېهوښي پر راغله، درې واره دغه غسل کول او دغه بېهوښي تکرار سوه، نو یې و فرمایل: ابوبکرؓ امر کړی چي د خلکو د لمانځه امامت وکړي.

ورونو! څرنګه چي د لمنځو امامت همېشه رسول اللهﷺ کاوه هیڅکله داسي نه وه پېښه سوې چي بېله رسول اللهﷺ څخه دي بل څوک خلکو ته لمونځ ورکړي بېله هغي حادثې څخه چي مونږ د تبوک څخه د بیرته را تلو په وخت کي درته بیان کړه چي د رسول اللهﷺ د غیاب په سبب عبدالرّحمٰن بن عوفؓ د مخه سو او خلکو ته یې لمونځ ورکړی، بېله دغي ورځي او دغه حالته د مسلمانانو امامت همېشه رسول اللهﷺ کاوه او اوس د اول وار دپاره رسول اللهﷺ امر کوي چي بل څوک دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ ور کړي، نو حضرت عائشه رضي الله عنها پر دې و بېرېدل که چېري د دې پلار ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د رسول الله ﷺ پر ځای لمونځ ورکړي خلک به یې پر بد فالي ونیسي او په دې به نه وي راضي چې دئ دي د رسول الله ﷺ پر ځای د لمانځه امام سي.

مګر حضرت عائشې رضي الله عنها دغه دلیل نه سوای ویلای، نو په بل دلیل پسې وګرځېدل او ویل: یا رسولَ الله! ابوبکر د نرم زړه خاوند دی، آواز یې ضعیفه دی کله چې قرآن مجید وایي ژاړي، بنایي د دغي ژړا په سبب د ده قرائت څوک وانه وري نو بل څوک امر کړه چې خلکو ته لمونځ ورکړي، دا هغه ظاهري دلیل ؤ چې حضرت عائشې رضي الله عنها و وایه، مګر د دې اصلي مقصد دا ؤ چې دې نه غوښتل چې خلک په دغه کار سره ناراضه سي چې حضرت ابوبکر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ پر ځای ودرېږي.

رسول الله ﷺ دغه د دې دلیل واورېدی بیا یې هم و فرمایل: ابوبکر امر کړی چې خلکو ته لمونځ ورکړي، د هغه خپل اولني امر تاکید یې وکړی، که څه هم د حضرت عائشې رضي الله عنها دلیل یې واورېدی خو هغه ته یې اعتبار ورنه کړی، حضرت عائشې رضي الله عنها بیا هغه خپل دلیل تکرار کړی، رسول الله ﷺ د دوهم وار دپاره د دې دلیل واورېدی او وې فرمایل: ابوبکر امر کړی چې خلکو ته لمونځ ورکړي، حضرت عائشې رضي الله عنها درېیم وار بیا هغه خپل دلیل و وایه، نه غواړي چې خلک د دې د پلاره څخه ناراضه سي.

رسول الله ﷺ ته قهر ورغلی، ولې؟ ځکه که یو څوک دلیل وایي یو وار یې وایي، دوه درې واره د یوه داسي دلیل تکرارول چې نوی شئ هم نه وي پکښي موجود د بحث د آدابو سره نه دي مناسب، نو رسول الله ﷺ ته قهر ورغلی او وې فرمایل: «إِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ» یعني: تاسي هغه د یوسف علیه السلام ملګري یاست دا حیله ده هغه واقعي دلیل دا نه دی، دننه بل شئ سته چې هغه نه را ته وایې، دا خو دي را ته و ویل او ما نه ومنل، رسول الله ﷺ بیا و فرمایل: «مُرُوا ابا بکرٍ فَالیُصَلّي بِالنَّاسِ» حضرت عائشه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ له خوني را و وتل او عبدالله بن زُمعه رضي الله عنه یې ولیدی چې د ام المؤمنین حضرت سَوده بنت زُمعه رضي الله عنها ورور ؤ، هغه ته یې و ویل: یا عبدالله! ورسه ابوبکر ته و وایه چې خلکو ته لمونځ ورکړي، عبدالله بن زُمعه رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را و وتی ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته يې و ويل: رسول الله ﷺ دي امر کوي چې خلکو ته لمونځ ورکړه، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه چې د نرم زړه خاوند ؤ نو يې حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته و ويل: خلکو ته، ته لمونځ ورکړه.

هغه ويل: يا د دې کار دپاره ته حقداره يې، نو ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه د دغې ورځې د ماخستن د لمانځه څخه شروع نور پاته لمنځونه خلکو ته ورکول. چې د رسول الله ﷺ په حيات کې ټول (۱۷) لمنځونه ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه خلکو ته ورکړي دي. چې يو د پنجشنبې د ماخستن لمونځ ؤ، د جمعې، شنبې او يکشنبې پنځه پنځه لمنځونه او د دوشنبې د سهار لمونځ، چې ټوله (۱۷) لمنځونه کيږي.

په دغه ورځو کې رسول الله ﷺ ډېر ضعيفه ؤ او څو واره شديد شديد دردونه ورته پيښ سوي دي، حتّٰی ځيني وختونه به بېهوښي پر راغله، وحې هم نسته، لکه څرنګه چې د مخه درته و ويل سوه چې د وحيو نزول د حجةُ الوداع څخه قطعه سوی دی.

په حجةُ الوَداع کې د عرفات په ورځ چې د جمعې ورځ هم وه په ماځيګر کې دغه آيات شريف نازل سو چې الله جل جلاله فرمايي:

﴿ ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَـٰمَ دِينًا ﴾. [المائده:۳]

او بيا په منی او ايام تشريق کې سورةُ النصر نازل سو چې الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ﴿٣﴾﴾.

او بيا د رسول الله ﷺ تر رحلت (۹) ورځې د مخه د الله جل جلاله دا قول نازل سو:

﴿ وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى ٱللَّهِ ۖ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾﴾. [البقره:۲۸۱]

يعني: تاسي د هغې ورځې له عذابه و بېرېږئ چې تاسي په هغه ورځ کې بيرته د الله جل جلاله طرف ته بېول کيږئ او بيا به هر چا ته د هغه د عمل که خير وي که شر بدله او جزاء پوره ورکول سي او پر دوی به ظلم نه کيږي (چې يا يې عذاب ور زيات کړي

یا یې ثواب ورلیږکړي) نو دغه آیات شریف د ټول قرآن مجید په نزول کې هغه آخرنۍ آیات شریف دی او د رسول الله ﷺ تر رحلت (۹) ورځې د مخه نازل سوی دی. د دغه آیات شریف تر نزول وروسته رسول الله ﷺ په ډیر اوږده فکر کې غرق سو.

فکر یې په څه شي کې کاوه؟ خپل پخواني یادابښتونه په فکر کې ورګرځوي، د خپلو تیرو سوو یادابښتو فیته تر نظر باسي.

وروبو! د غارحراء واقعات مو په یاد دي؟ چې جبریل علیه السلام ورته ویل: إقرأ، او بیا رسول الله ﷺ حضرت خدیجې رضي الله عنها ته و ویل: یا خدیجه! د خوب او راحت وخت تېر سو، هغه مو په یاد دي چې رسول الله ﷺ د صفاء پر غره و درېدی او خلک یې اسلام ته دعوتول؟ هغه مو په یاد دي؟ چې عُقبه بن أبي معیط د مړه اوښ کلمې را وړې او د رسول الله ﷺ پر اوږو یې د سجدې په حالت کې ورکښېښوولې.

هغه مو په یاد دي؟ چې رسول الله ﷺ طائف ته ولاړی او د هغه ځای د خلکو د طرفه په ډبرو ویشتل کېدی او تر مبارکو پښو یې وینې بهېدې.

هغه مو په یاد دي؟ چې پر غرو مقرره ملائکه ورته راغله او ویل: که ستا خوښه وي زه به د مکې پر اهل دغه دوه غرونه راکښېکاږم، رسول الله ﷺ ویل: یا یا، زه صبر ورته کوم ممکن الله جل جلاله د دوی د ملاوو څخه داسي څوک را وباسي چې د الله جل جلاله عبادت کوي.

اسراء او معراج مو په یاد دی؟ او هغه مو هم په یاد دي؟ چې د مکې مکرمې په فتحه کې د دوهم وار دپاره بیا د صفا پر غره و درېدی او اهل مکې ته یې و فرمایل: څه ګمان کوی چې زه به نن ستاسي سره څه وکړم؟ او بیا یې و فرمایل: پر تاسي نن هیڅ ملامتیا نسته ورځی تاسي آزاد یاست.

د خندق د کندلو ورځ مو په یاد ده؟ هغه چې رسول الله ﷺ پر خپلو مبارکو اوږو خاوري چلولې او ټول بدن یې په خاورو کې پټ ؤ؟

د حنین ورځ مو په یاد ده؟ چې یوازې د دښمن مخ نه ولاړ ؤ او ویل یې:

أنا نبي لاکذب أنا ابن عبدالمطلب؟

د اُحُد ورځ مو په یاد ده؟ چې رسول الله ﷺ هغه غار ته ور ولوېدی او غابښ مبارک یې مات سو، ټول مبارک مخ یې په وینو لړلی ؤ، په دغه حال کې ابن قُمئه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی او په توره یې و واهه د رسول الله ﷺ د خول حلقې د د ﷺ د سر په هډوکو ننوتلې او هلته بندې وې، کله چې هغه حلقې را وایستل سوې وینو فوارې وهلې او بیا ورته و ویل سوه چې یا رسول الله! ښرا ورته وکړه او د ﷺ و فرمایل: زه لعنت ویونکی نه یم را لېږل سوی بلکه زه د رحمت دپاره را لېږل سوی یم او بیا یې لاسونه پورته کړه او ویل الٰهي زما قوم ته هدایت وکړې دوی نه پوهیږي.

ورونو! رسول الله ﷺ دغه ټول تکلیفونه د دې دپاره قبلول چې زما او ستا نوم د جورج یا تاراسنګ په عوض عبدالله او عبدالرّحمٰن سي، جسم او روح مو پاک وي او د دوږخ په عوض کې جنت ته ولاړ سو.

د رسول الله ﷺ
تر رحلت یوه یا دوې ورځې د مخه

د شنبې یا د یکشنبې په ورځ رسول الله ﷺ په خپل ځان کې څه صحت او سپکتیا ولیدل نو د ماپښین د لمانځه پر وخت د دوو نفرو په منځ کې چې یو یې عبّاس او بل یې علي ؓ وه او پر هغو یې تکیه کړې وه مسجد ته را و وتی ابوبکر الصدّیق ؓ پر لمانځه ولاړ دی او خلکو ته لمونځ ورکوي، کله چې یې دا حس کړه چې رسول الله ﷺ راغلی نو ابوبکر الصدّیق ؓ و غوښتل چې شا ته ولاړ سي او د خلکو امامت رسول الله ﷺ وکړي او دی ؓ په صف کې و دریږي.

خو رسول الله ﷺ اشاره ورته وکړه چې مه تر شا کېږه او بیا یې هغه دوو نفرو ته و ویل: ما د ابوبکر ؓ څنګ یا بغل ته کښېنوی، رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّیق ؓ چپه طرف ته کښېنول سو، نو ابوبکر ؓ د رسول الله ﷺ په لمانځه پسي اقتداء کړې وه او د رسول الله ﷺ د لمانځه تکبیرونه یې په خلکو اورېدل.

تر رحلت یوه ورځ د مخه

د رسول الله ﷺ تر رحلت یوه ورځ د مخه چې د یکشنبې ورځ وه رسول الله ﷺ خپل مریان ټول آزاد کړل، اووه دیناره یې درلودل هغه یې خیرات کړه، خپله ځیني

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلحه يې مسلمانانو ته په هديه کې ور کړه، د رسول الله ﷺ سره د دنيوي شيانو څخه هيڅ شئ نه وُ پاته، تر داسي اندازې چي په دغه شپه حضرت عائشې رضي الله عنها د څراغ دپاره تيل د خپلي يوې همسايه څخه په استعاره يا په خواست وغوښتل او د رسول الله ﷺ زغره د يوه يهودي سره په ديرش کاسې اوربشو ګرَو وه.

د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ

د هجرت د يوولسم کال د ربيع الأول د مياشتي دوولسمه ورځ چي د دوشنبې ورځ وه را ورسېدل، د سهار د لمانځه سره رسول الله ﷺ په ځان کي قوت او صحت وليدی نو پرځان يې تکليف تېر کړی او را ولاړ سو، څرنګه چي رسول الله ﷺ د حضرت عائشې رضي الله عنها په کور کي وُ او د هغې رضي الله عنها خونه په مسجد نبوي پوري مښتې وه، د کور او مسجد په منځ کي دروازه وه او پرده پر ځړېدل، تر دغي دروازې بېله رسول الله ﷺ بل هيڅوک نه را وتل، نو خلکو د دوشنبې د سهار لمونځ په مسجد نبوي کي په ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پسي آداء کاوه (مسلمانان پر لمانځه ولاړ وه) رسول الله ﷺ د کور له طرفه راغلی او دغه پرده يې پورته کړه، وې ليدل چي مسلمانان په پوره خشوع لمونځ آداء کوي او په ډېر دقت يې قرآن مجيد ته غوږ نيولی دی، وې ليده چي اسلام قائم او ثابت سو، د دغه حال په ليدلو سره رسول الله ﷺ ډېر زيات خوښ او خوشاله سو د خوشالۍ څخه يې تبسم وکړی، هغه اصحاب کرام چي دلته د کور و طرف ته نژدې ولاړ وه هغو د پردې ښورېدل حس کړه، صبر يې نه سوای کولای هغه طرف ته يې وکتل او رسول الله ﷺ يې وليدی، اوس پسله درې ورځي نه راوتلو څخه د اول وار دپاره رسول الله ﷺويني، اصحاب کرام تر اندازې زيات خوشاله سوه ځکه د مخه دوی په ډېره او تشويش کي وه او اوس رسول الله ﷺ ورته راوتلی دی ولاړ دی او خاندي، اصحاب کرام په لمانځه کي خطاوتل، قريبه وه چي لمونځ پرېږدي او خپل محبوب رسول الله ﷺ ته ور سي سلام ور سره وکړي او د حال پوښتنه يې وکړي، مګر رسول الله ﷺ دوی ته اشاره وکړه چي خپل لمونځ مو پوره کړی، نو دوی هم پر لمانځه پاته سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغه حدیث شریف کې چې امام بخاري يې د انس بن مالک رضي الله عنه څخه روایتوي وايي: د دوشنبې په ورځ مسلمانانو د سهار لمونځ د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه په امامت آداء کاوه چې ناڅاپه رسول الله ﷺ هغه پرده پورته کړه چې د حضرت عائشې رضي الله عنها د خونې او مسجد په منځ کې وه او مسلمانانو ته يې وکتل چې دوی د لمانځه په صفو کې ولاړ وه او بيا رسول الله ﷺ وخندل (تبسم يې وکړی) ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه شا ته ولاړی چې په صف کې و دريږي، ځکه د ده دا خيال سو چې رسول الله ﷺ غواړي چې د لمانځه د آداء کولو دپاره را ووزي، انس بن مالک رضي الله عنه وايي: مسلمانانو دا قصد وکړی چې د رسول الله ﷺ د راوتلو د خوشالۍ په سبب لمونځ پرېږدي، خو رسول الله ﷺ په خپل مبارک لاس اشاره ورته وکړه چې خپل لمونځ پوره کړی او بيا رسول الله ﷺ پرده کښته کړه او کور ته ننوتی، دا د امام بخاري رحمه الله روايت ؤ.

خو په بل روايت کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ إراده وکړه چې د دوی سره لمونځ وکړي صحابهٔ کرامو لار ورکړه د خپلو ځايو څخه يې حرکت وکړی چې رسول الله ﷺ مخ ته تېر سي او دوی ته لمونځ ورکړي، هغه د مخني صفونه په دغه حرکت پوه سوه او و پوهېدل چې دغه کار بېله رسول الله ﷺ څخه د بل چا دپاره نه کيږي، هغو هم په صفو کې لار خلاصه کړه، دا خو تاسي ته معلومه ده چې د رسول الله ﷺ له کوره بيا تر محرابه لږ لار او مسافه ده رسول الله ﷺ د مح... ب طرف ته ور رهي دی او خلک په صفو کې لار ورکوي، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه چې امام ؤ په دې حرکت پوه سو او د صفو څخه د خلکو ليري کېدل ور معلوم سوه، هغه پوهېدی چې صحابهٔ کرام دغه حرکت بېله رسول الله ﷺ څخه د بل چا دپاره نه کوي نو يې وکتل او وې ليده چې رسول الله ﷺ د ده تر شا دی، ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه تر شا سو غواړي چې رسول الله ﷺ د مخه کې مګر رسول الله ﷺ د ده پر شا لاس کښېښاوه او د مخ طرف ته يې حرکت ورکړی او وې فرمايل: يا ابا بکر! خلکو ته لمونځ ورکړه.

دلته دوه روايته دي، ځيني علماء وايي چې ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه امام ؤ او رسول الله ﷺ يې راسته طرف ته ناست ؤ، چې په دې ډول کې رسول الله ﷺ هم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پسي لمونځ کاوه.

او بل روايت دا دی چي رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه چپه طرف ته ناست ؤ او په ناسته سره يې لمونځ کاوه، يعني: رسول الله ﷺ امام ؤ او ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه د رسول الله ﷺ راسته طرف ته ولاړ ؤ او په ولاړه يې لمونځ کاوه، نو د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه اقتداء په رسول الله ﷺ پسي وه او د خلکو اقتداء په ابوبکر رضي الله عنه پسي وه.

دا د دوشنبې د سهار لمونځ ؤ، پسله لمانځه څخه رسول الله ﷺ په ځان کي نور هم صحت او نشاط حس کړی او د خطبې ويلو دپاره منبر ته وختی مګر خطبه يې په ناستي وويل، ځکه ناروغی ډير ضعيفه کړی ؤ.

دغه خطبه د رسول الله ﷺ هغه آخرنی خطبه ده، رسول الله ﷺ په دغه خطبه کي وفرمايل: د هغه توري تاريکي شپې په مثل سره فتنې را رواني دي، حليم سړئ به په حيرت کي وي چي څه وکړي؟ په دغو فتنو کي ناست سړئ تر ولاړ بنه او بهتر دی.

همدارنګه په هغه حديث شريف کي چي ابن ماجه، ابوداؤد او نور يې د ابو موسیٰ الأشعري رضي الله عنه څخه روايتوي وايي رسول الله ﷺ وفرمايل:

«إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ فِتَنًا كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ يُصْبِحُ الرَّجُلُ فِيهَا مُؤْمِنًا وَيُمْسِي كَافِرًا وَيُمْسِي مُؤْمِنًا وَيُصْبِحُ كَافِرًا الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي فَكَسِّرُوا قِسِيَّكُمْ وَقَطِّعُوا أَوْتَارَكُمْ وَاضْرِبُوا بِسُيُوفِكُمُ الْحِجَارَةَ فَإِنْ دُخِلَ عَلَى أَحَدِكُمْ فَلْيَكُنْ كَخَيْرِ ابْنَيْ آدَمَ» [رواه: ابن ماجه وغيره]

ژباړه: تر قيامت دمخه داسي فتنې دي لکه د هغه تاريکي شپې حصې (چي هغه راتلونکې حصه تر دغه اوسنی حصې ډيره تاريکه وي، يعني هغه راتلونکې فتنه تر دغه اوسنی فتنی ډيره سخته او شديده وي) داسي فتنې دي چي يو انسان په سهار کي مومن وي او ماښام ته کافر سي، يا ماښام مومن وي او سهار ته کافر سي، په دغو فتنو کي ناست سړئ تر هغه چا بنه او بهتر دی چي په دغه فتنه کي ولاړ وي او ولاړ سړئ تر هغه چا بنه او بهتر دی چي په دغو فتنو کي تګ کوي او تګ کوونکي بيا تر هغه چا بنه او بهتر دی چي په دغه فتنو کي ځغلي نو په دغو فتنو کي مو خپل قوس يالیندی مات

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی او هغه تناوونه يې ؤشکوی او توري سو پر ډېره و وهی (چي تيره والی يې ورک سي، مقصد تولي اسلحې مو ورکي کړی) که چيري بيا ستاسي څخه يوه ته د ده کورته فتنه ورغله نو دي داسي سي لکه د آدم عليه السلام په دوو زامنو کي هغه ښه زوی يې (د آدم عليه السلام يو زوی قابيل ؤ او بل زوی يې هابيل ؤ، نو کله چي قابيل ورته و ويل: زه دي وژنم نو هابيل ورته و ويل: زه به ستا د وژلو يا مقابلې دپاره تا ته لاس در ونه غځوم) يعني ته هم دغسي سه که چا وژلې ځان شهيد کړه خو قاتل کېږه مه.

ورونو! نن ورځ هم د شديدو فتنو وخت او زمانه ده، کوښښ کوی چي د فتنو څخه ليري وګرځی په هيڅ ډله او تولی کي ځانونه مه داخلوی، د ظلم کولو او وژنو څخه ليري اوسی، ځکه رسول الله ﷺ فرمايي: د فتنو په وخت کي ناست سړی تر ولاړ ښه او بهتر دی، فقط په خپل دين او عقيده پوري لاسونه ټينګ ونيسی.

او بيا رسول الله ﷺ خلک د دې څخه منعه کړه چي د ده ﷺ قبر دي مسجد وګرځول سي، يعني: عبادت دي يې وسي او وې فرمايل: پرهغه چا دي د الله جل جلاله لعنت وي چي د نبي قبر مسجد ګرځوي، (يعني سجده ورته کوي) او تاسي زما په باره کي مبالغه مه کوی لکه نصارا چي د عيسیٰ عليه السلام په باره کي مبالغه کوي زه بشر يم د الله جل جلاله بنده او رسول يم.

هو، رسول الله ﷺ اکملُ البشر، خيرُالبشر، سيّدُ البشر دی، مګر نفعه او ضرر يوازي او يوازي د الله جل جلاله په إراده کي دي لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿قُلْ إِنِّي لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾﴾ [الجن: ٢١]

اې محمّده! ﷺ دوی ته و وايه چي زه ستاسي دپاره د نفعي او ضرر مالک نه يم.

او بيا رسول الله ﷺ په يوه لوی او مهم وصيت سره امر وکړی او وې فرمايل:

«لَا يَبقَی فِی الجزيرة دِينَان» په جزيرةُ العرب کي به دوه دينه نه پرېږدی، د کنيسو او نورو اديانو د عبادت خانو جوړول په ټوله جزيرةُ العرب کي منعه او نه دي روا، مګر اوس خلک په دغه باره کي سستي او تساهل کوي، په جزيرةُ العرب کي کنيسې او د نورو اديانو عبادت خانې موجودي دي، حال دا چي دغه د رسول الله ﷺ واضح او صريح امر او وصيت دی.

او رسول الله ﷺ د لمانځه د آداء کولو ډیر زیات سپارښت وکړی او وې فرمایل:

«أوصيكم بالصّلوة» رسول الله ﷺ په آخرنۍ خطبه کي د لمانځه په باره کي ډیر ټینګار او تاکید وکړی او وې فرمایل: «اَلعَهدُ الَّذي بَينَنَا وَبَينَهم الصّلوة، فَمَن تَركَهَا فَقَد كَفَرَ» حتّی د لمانځه پرېښوونکي ته یې د کفر لفظ استعمال کړی او کافریې وبلی.

په دغه خطبه کي رسول الله ﷺ د مریانو، نوکرانو او خدمتګارانو په باره کي هم وصیت وکړی او وې فرمایل: د هغو سره ښه، د زړسوي او عدل ګذاره کوی، د ښځو په باره کي یې بیا په ښه او نرمه ګذاره کولو سره وصیت وکړی او وې فرمایل:

«أُوصِيكُم بِالنِّسَاءِ خَيرًا، وَأُوصِيكُم بِمَا مَلَكَت أيمَانُكُم»

بیا نو رسول الله ﷺ خپل وصیت او لارښووني په جهاد سره پای ته ورسولې، د جهاد پر کولو یې ډیر تاکید وکړی او وې فرمایل:

« ما ترك قوم الجهاد الا عمهم الله بالعذاب» [رواه: طبراني في معجم الأوسط]

هیڅ قوم جهاد نه دی پرې ایښی مګر الله جل جلاله هغه قوم ټول په عذاب اخته کړی دی.

رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره په خپل آخرني رخصت او وداع کي د جهاد پر کولو ډیر ټینګار وکړی.

او بیا یې خلک د أسامه رضی الله عنه سره په وتلو مکلف کړل، رسول الله ﷺ له منبره کښته سو او پر خپلو مبارکو پښو خپل کورته ولاړی، رسول الله ﷺ چي کورته داخل سو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه اجازه وغوښتل او کور ته ورغلی، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیدل چي رسول الله ﷺ خطبه و ویل او په دومره لوړ او قوي آواز یې دغه خطبه و ویل چي تر مسجد دباندي اورېدل کېده. خلکو دا فکر وکړی چي الحمدلله رسول الله ﷺ جوړ سو نو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! أراکَ بَرِئتَ بِحَمدِ الله.

یعني: الحمد لله وینم دي چي جوړ سوې، ماشاء الله خطبه دي و ویل، لمونځ دي زموږ سره وکړی او پرخپلو پښو ګرځې، رسول الله ﷺ و فرمایل: الحمد لله، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه و ویل: یا رسولَ الله! اجازه را کوې چي سُنح ته ولاړسم؟ دغه درې ورځي کیږي چي اسماء ته نه یم ور رغلی، اصلاً د اسماء سره چي د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه زوجه وه بل څوک نه وه چي د هغې کورني ضروریات یې ورته راوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

واى او درې ورځې دئ ﷺ هم نه ؤ ورغلى. نو ويل: اجازه را کوې چې ور سم؟ که يې کوم ضرورت او احتياج درلودى هغه به ورپوره کړم. رسول الله ﷺ اجازه ورکړه او ويل: هو ورسه، ابوبکر الصدّيق ﷺ په دې فکر او اميد چې رسول الله ﷺ جوړ سو د رسول الله ﷺ له کوره څخه ووتى او سُنح ته ولاړى.

وروسته حضرت علي ﷺ اجازه وغوښتل او د رسول الله ﷺ کور ته ورغلى. وې ليدل چې رسول الله ﷺ خبري کوي او جوړ معلوميږي، نو ويل: يا رسولَ الله! الحمد لله جوړ دي وينم، رسول الله ﷺ و فرمايل: الحمد لله، داسي معلومېدل لکه ناروغي چې پاى ته ورسېدل، حضرت علي ﷺ د رسول الله ﷺ له کوره را ووتى خلک پر راټول سوه چې رسول الله ﷺ څنګه دى؟ ده ﷺ ويل: جوړ يې وينم، خلک خوشاله سوه لکه هغه مشکل چې پاى ته ورسېدى، خلکو چې د رسول الله ﷺ د ناروغۍ په باره کي هغه ډير تشويش او پرېشاني درلودل اوس داسي معلوميږي لکه هغه چې سپکه او پاى ته ورسېدل، حضرت عبّاس ﷺ د رسول الله ﷺ اکا و حضرت علي ﷺ ته ورغلى او ويل: يا علي! وينم دي چې خلکو ته وايې: رسول الله ﷺ جوړ سو، حضرت علي ﷺ ويل: دا هغه شئ دى چې زه يې وينم، حضرت عبّاس ﷺ ورته و ويل: يا ابا الحسن! رسول الله ﷺ ته ورسه او زموږ دپاره د خير طلب څني وکړه (مقصد يې خلافت ؤ) چې ورسه زموږ دپاره خلافت څني وغواړه، زه د عبدالمطلب د اولادې په مخانو کي په مرګ پوهېږم او زه د رسول الله ﷺ په مخ کي مرګ وينم، يعني: د عبدالمطلب په اولاده کي چې کومي د مرګ علامې ما ته را معلومي دي هغه په رسول الله ﷺ کي موجودي دي.

نو اول هغه څوک چې د رسول الله ﷺ د وفات احساس يې وکړى هغه حضرت عبّاس ﷺ ؤ نو يې غوښتل چې د بني عبدالمطلب دپاره خلافت وغواړي، ځکه د ده په فکر نور نو موضوع پاى ته رسېدلې وه.

څرنګه چې حضرت علي ﷺ هوښيار او حکيم ؤ، ويل: اې اکا! که ما د رسول الله ﷺ څخه خلافت طلب کړى او موږ ته يې را نه کړى نو بيا په ټول عمر بني عبدالمطلب ته نه ورکول کيږي، ځکه چې رسول الله ﷺ څني محرومه کړل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ورسم خلافت ځني وغواړم؟ حضرت عبّاس رضي الله عنه وویل: یا، ته پوه او هوښیار یې، رشتیا هم که موږ د رسول الله ﷺ ځخه د خلافت طلب وکړی او رسول الله ﷺ زموږ طلب نه کړي قبول بیا نو همېشه و بني عبدالمطلب ته خلافت نه ورکول کیږي. نو خبره پر دغه حال پرېږده او دغسي هم پاته سوه.

د ځانښت په وخت کي رسول الله ﷺ حضرت فاطمه رضي الله عنها ور وغوښتل او پټ په غوږ کي یې یو څه ورته و ویل هغې و ژړل، رسول الله ﷺ بیا ور وغوښتل بیا یې په غوږ کي یو څه ورته و ویل، هغې وخندل، حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: په وروسته کي بیا موږ پوښتنه ځني وکړه چي رسول الله ﷺ څه درته و ویل؟ چي یو وار دي و ژړل او بیا دي وخندل، حضرت فاطمې رضي الله عنها وویل: په اول وار کي یې په غوږ کي را ته و ویل: چي ذئ ﷺ په دغه ناروغي کي رحلت کوي، نو خود ما وژړل او دوهم وار یې راته و ویل: چي زما د کورنۍ څخه اول هغه څوک چي په ما پسي راځي هغه ته یې، نو ما وخندل او رسول الله ﷺ حضرت فاطمې رضي الله عنها ته دا زېری هم ورکړی چي دا سیّدةُ نساءِ العالمین ده، حضرت فاطمې رضي الله عنها چي به د خپل پلار رسول الله ﷺ دغه ضُعف او شدید دردونه لیدل په ژړا او افسوس سره به یې ویل: وا کربَ أباه! اې د پلار درد او غمه!

رسول الله ﷺ و فرمایل: ترنن ورځي وروسته ستا پر پلار درد او تکلیف نسته، رسول الله ﷺ حسن او حسین رضي الله عنهما ور وغوښتل او مچ یې کړه، د دوی په باره کي یې د ښې ګذارې او ښه ژوند سپارښت وکړی، بیا یې ازواج مطهرات ور وغوښتې هغو ته یې وعظ او نصیحت وکړی، د رسول الله ﷺ درد نور هم زیاتېدی او د هغو زهرو اثر ښکاره سو چي په خیبر کي یې خوړلي وه پخوا به رسول الله ﷺ عائشې رضي الله عنها ته ویل: یا عائشه! تر اوسه د هغه خوړو درد حسوم چي په خیبر کي مي خوړلي وه او نن یې و فرمایل: اوس هغه وخت راغلی چي د زړه رګونه مي د هغه زهرو په واسطه پرې سوه.

په هغه حدیث شریف کي چي امام بخاري یې د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایتوي چي رسول الله ﷺ د رحلت یا وفات په ناروغي کي و فرمایل:

« مَا أَزَالُ أَجِدُ أَلَمَ الطَّعَامِ الَّذي أَكَلْتُ بِخَيْبَرَ فَهَذَا أَوَانُ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ أَبْهَرِي مِنْ ذَلِكَ السُّمِّ » [رواه: البخاري]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: همېشه د هغو خوړو درد حسوم چې ما په خيبر کې وخوړل نو دا هغه وخت دی چې له هغو زهرو څخه ما ته زما د أبهر پرې کېدل پېښ سوه. (أبهر مې پرې سو)

أبهر هغه رګ يا شريان دی چې د زړه وينه پکښې تېرېږي.

نو د رسول الله ﷺ د رحلت په وخت کې د ده ﷺ د زړه رګ د هغو زهرو د خوړلو په سبب پرې يا قطعه سو چې په خيبر کې يې خوړلي وه.

ډېر علماء کرام وايي: دا د رسول الله ﷺ شهادت دی، دیٔ ﷺ هغه د خيبر د زهرو په واسطه شهيد وفات سو، رسول الله ﷺ لره ټول صفتونه پوره وه حتّی شهيد هم دی.

د إحتضار يا زکندن وخت

اوس د څاښت وخت دی او رسول الله ﷺ د حضرت عائشې ؓ سره د دې په کور کې ناست دی چې بيا ډېر شديد درد پر راغلی، رسول الله ﷺ خپله شا د حضرت عائشې ؓ پر ځيګر تکيه کړې وه، په دغه وخت کې عبدالرّحمٰن بن ابوبکرالصدّيق ؓ چې د حضرت عائشې ؓ ورور ؤ راغلی، رسول الله ﷺ د ډېر درد په سبب خبرې هم نه سوای کولای، د عبدالرّحمٰن ؓ سره مسواک ور سره ؤ چې هغه يې واهه او رسول الله ﷺ ورته کتل، حضرت عائشه ؓ پوهېدل چې د رسول الله ﷺ مسواک خوښ دی نو يې رسول الله ﷺ ته وويل: يا رسولَ الله! مسواک غواړې؟ رسول الله ﷺ په سر اشاره ورته وکړه چې هو، حضرت عائشې ؓ د خپل ورور عبدالرّحمٰن ؓ څخه هغه مسواک وغوښتی هغه هم ورکړی او دې ؓ و رسول الله ﷺ ته ورکړی، څرنګه چې مسواک سخت ؤ او رسول الله ﷺ نه سوای ژوولای او پسته ولای، نو حضرت عائشې ؓ ورته وويل: آيا زه يې در نرم کړم؟ يا رسولَ الله! رسول الله ﷺ په سر اشاره ورته وکړه چې هو، حضرت عائشې ؓ د مسواک هغه بل طرف وژووی نرم يې کړی او رسول الله ﷺ ته يې ورکړی، حضرت عائشه ؓ وايي: رسول الله ﷺ داسې سخت او شديد مسواک و واهه چې د ده ﷺ په ټوله ژوند مې تر دغه سخت مسواک وهل نه وه ليدلي، عبدالرّحمٰن ؓ هم اجازه وغوښتل او ولاړی.

د رسول الله ﷺ سره بېله عائشې ؓ بل څوک نه وه ور سره چې بيا پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ درد زیاتېدی، د درد له شدته یې له سر او تندي مبارکه خولې را توېېدې، حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: پر رسول الله ﷺ داسي خولې بهېدلې چي هېڅ وخت مي دومره ډېري خولې نه دي لیدلي، وایي: د رسول الله ﷺ مخ ته د اوبو یو لوښی پروت وُ په هغه اوبو به یې لاس لنداوه او پر مخ به یې تېراوه او ویل به یې:

«لا إله إلا الله إنَّ للموتِ لسكرَاتٌ» یعني: مرګ سختۍ او تکالیف لري.

ورونو! که مرګ پر چا رحم کولای پر رسول الله ﷺ به دغه دردونه او تکلیفونه نه تېرېدلای، مرګ رحم نه لري او نه د هغه څخه تېښته او چاره سته، الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ﴾ [الزمر: ۳۰]

ژباړه: بېشکه چي ته مرې او دوی هم مړه کېږي.

بېله الله جل جلاله بل هیڅوک نه پاته کېږي، نو مرګ نه پر چا رحم لري او نه څوک ځني خلاصېدلای سي حتّی رسول الله ﷺ د ټول بشریت سردار، او د ټولو کائناتو سرور ﷺ د مرګ او زکندن تکالیف حس کړه، الله جل جلاله دي پر مورږ او تاسي د مرګ پر وخت رحم، کرم او احسان وکړي. «إنّ للموتِ لسكرَاتٌ»

پسله هغه چي رسول الله ﷺ د مسواک وهلو څخه فارغه سو لاس یا ګوته یې د آسمان و طرف ته پورته کړه او سترګي یې هم د خوني د چت و طرف ته نیولي وې او مبارک شندان یې بښورېدل، حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: ما غوږ ورته ونیوی چي دئ ﷺ څه وایي؟ رسول الله ﷺ د ځانه سره ویل:

«مَعَ الّذينَ أنعمتَ عَليهِم منَ النّبِيّينَ وَالصدّيقينَ وَالشّهَدَاءِ وَالصّالحينَ.

اللّهُم اغفرلِي وَارحَمني والحِقني بالرّفِيق الأعلى، بَلِ الرّفِيقِ الأعلى، بَلِ الرّفيقِ الأعلى، بَلِ الرّفيق الأعلى».

دا لکه بیا چي د آخري وار دپاره وحيِ ورته راغلې چي ابدي ژوند غواړې او که د الله جل جلاله ملاقات اختیاروې؟ خو رسول الله ﷺ دغه جمله په تکرار سره ویل:

بَلِ الرّفيقِ الأعلى، بَلِ الرّفيقِ الأعلى. د الله جل جلاله ملاقات یې اختیاراوه.

حضرت عائشه رضي الله عنها وایي: رسول الله ﷺ دغه جمله په تکرار سره ویل چي لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې را كښته سوا و مبارک سر يې زما پر اوږه ولوېدی.

صلواةُ الله عليه و سلامُهُ. رسول الله ﷺ د رفيق اعلى سره ملاقي سو.

﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ [البقره: ۱۵۶]

رسول الله ﷺ د دارالفناء څخه دارالبقاء او دارالقرار ته د څاښت په وخت کي رحلت وکړی او د رسول الله ﷺ سترګي لوړي د آسمان طرف ته پاته سوې.

دا د هجرت د يوولسم کال د ربيع الأول د مياشتي دوولسمه د دوشنبې ورځ او د څاښت وخت ؤ، په دغه ورځ د رسول الله ﷺ د عمر (۶۳) کاله او څلور ورځي پوره سوې.

ورونو! د سيرة النبي ﷺ د دغه ځای يا د رسول الله ﷺ د ژوند د دغي لحظې په بيانولو سره موږ ته د کون او وجود هغه لوی حقيقت او واقعيت را معلومېږي.

دا هغه حقيقت دی چي د هغه په مقابل کي د جبابره وو جبروت، د ملحدينو عناد، د طاغيانو او باغيانو سرکښي ماتيږي، دا هغه حقيقت دی چي د کون او وجود ټول سرکښه موجونه او څپې د انتهاء او فناء په پرده پټوي، دا هغه حقيقت دی چي د سرکښه بشر ژوندکه خوښ وي که نا خوښ د قهّارُ السّماواتِ والأرض و بندګی او عبوديت ته ور اړوي، دا داسي حقيقت دی چي فرمانبرداره او نا فرمانه، رئيسان او هغه د خدايي دعوه کوونکي، رسُولان او انبياء، اغنياء او فقراء، د علم او اختراع خاوندان او ناپوهان، ټول ورته تسليم دي، دا داسي حقيقت دی چي په ټوله زمانه او هر ځای کي د هر اورېدونکي په غوږ کي او د هر عاقل په دماغ کي دا اعلان کوي چي بېله يوه الله د بل چا دپاره اُلوهيت او بقاء نسته او بېله هغه ذاته چي يوازي دیٔ جَلَّ جَلَالُهُ پاته کېدونکی دی بل چا لره حاکميت نسته، الله جَلَّ جَلَالُهُ هغه ذات دی چي امر يې نه ګرځول کيږي او د ده جَلَّ جَلَالُهُ د اوامرو دپاره حد او اندازه نسته، نه څوک د ده له حکمه وتلای سي او نه يې منعه کولای سي.

کوم حقيقت به د مرګ تر هغه ترخه حقيقت واضح او صريح وي چي الله جَلَّ جَلَالُهُ په دغه مرګ سره د ټوله دنيا اوسېدونکي د وجود د شروع څخه بيا د قيامت تر ورځي مغلوبه او مقهوره کړي دي؟ د دې دنيا پر پلَه او په کوڅه کي ډېر داسي کسان تېر سوي دي چي په خپل ناچيزه قدرت يا موقتي حاکميت، يا په لږ څه علم يا په يوه

اختراع، یا په څه مال او جایداد سره مغروره وه، مګر ډیر ژر دغه د مرګ لوی حقیقت د غفلت له خوبه را ویښ کړه او د قیّومُ السّماوات والأرض، مالکُ الملک! الله جل جلاله په حضور کې د ذلیله او ضعیفه بندګانو په شکل سره یې ودرول.

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ﴾ [آل عمران: ۱۸۵] هر نفس د مرګ څکونکی دی.

دا داسې یوه عامه جمله ده چې هیڅ خاصوالی پکښې نسته او هیڅوک نه دی ځنې وتلی، دا داسې شامله جمله ده چې په ټوله دنیا کې هیڅوک د هغه دپاره حد او اندازه نه سي ایښوولای، او نه شاذ او نادر پکښې سته.

د نوو علومو دعوه کوونکي دي راسي، د نوي طب پوهان دي سره را ټول سي، د فضاء مسخره کوونکي دي سره جمعه سي، خپله ټوله پوهې او طاقت، مختلف امکانیات او وسائل دي سره یو ځای کړي، خپلې ټولې مصنوعي سپوږمیاني دي په کار واچوي، خو فقط له یوه نفره دي دغه د مرګ حقیقت چې دوی یې ذلیله کړي او مقهوره کړي دي ایسته کړي، په دغو ټولو سره دي مرسته وغواړي، خو د دغه الٰهي تحدّي یا چلنجه څخه دي چې فرمایي:

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ﴾. یو جُزء باطل یا یو نفر خلاص کړي.

په خپلو ټولو علومو او امکانیاتو سره دي فقط یو انسان له مرګه را وګرځوي، که یې دا کار وکړی بیا نو د دوی حق دی چې دغه طغیان او جبروت، د خدایي دعوې او د نعمتو کُفران یا پېتوالی وکړي، که دا کار نه سي کولای نو دي د هغه قبر په تنګیو او تاریکیو کې فکر وکړي چې دوی د هغه په نس کې غائبیږي او ورکیږي، هغه خاوري دي ورپه یاد کړي چې دوی تر هغه لاندي ایښوول کیږي او هغه د روح قبضېدل دي ورپه یاد کړي چې دوی ځان نه سي ځني خلاصولای، د قبر هغه چنجیان دي ورپه یاد کړي چه د دوی په خولو، سترګو، پزو، غوږو او ټول بدن کې به ګرځي.

هو، الله جل جلاله ته دا آسانه وه چې دُ رسول الله ﷺ درجه د مرګ او د هغه د دردو تر سویې او مستوی لوړه کړي، د مرګ او د هغه له دردو څخه یې خلاص کړي، مګر د الٰهي حکمت دا غوښته وه چې د الله جل جلاله په امر دغه د مرګ ترخه کاسه د خپلو سختیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دردو سره عامه کړي، هر څوک او هر څومره چې يې د الله جل جلاله په حضور درجه هم لوړه وي دغه د مرګ د ترخې کاسې څکه بايد وکړي، دا د دې دپاره چې ټول موجود انسانان د توحيد او الٰهي وحدانيت په حقيقت کې ژوند وکړي.

او ټول په دې سره اقرار وکړي چې بقاء يوازې او يوازې الله جل جلاله لره ده او ټول بايد په دې پوره پوه سي: هر هغه څوک چې په مځکه او آسمانو کې دي، هغه ټول د الله جل جلاله عباد، بندګان او مخلوق دي، هيڅوک نه سي کولای چې خپل ځان د الله جل جلاله له بندګيه خلاص کړي يا يې د بندګۍ تر درجې او سويې لوړ کړي.

پسله هغه چې رسول الله ﷺ د خپل رب په اطاعت او فرمانبرداري کې خپل ژوند تېر کړی او بيا د خپل رب قضاء ورته راغله او د دغه حقيقت سکرات او دردونه يې وڅکل، نو هيڅا ته دا نه ښايي چې مرګ او د هغه دردونه هېر کړي. يوازې دا نه چې هېر يې نه کړي بلکه بايد همېشه مرګ او د هغه دردونه ډېر ډېر ورپه ياد کړي.

الله جل جلاله فرمايي: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۝٢٦﴾ [الرّحمٰن: ٢٦]

ټول هغه څوک چې پر دغه مځکه دي هغه ټول فاني کېدونکي دي.

او بيا الله جل جلاله فرمايي: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ۝٣٠﴾ [الزُمَر: ٣٠]

بېشکه چې ته مرې او بېشکه دوی هم ټوله مړه کېږي.

او بيا رب عزوجل فرمايي: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ﴾ [آل عمران: ١٨٥]

هر ژوندئ نفس د مرګ څکونکی دی.

نو موږ ته د سيرة النبي ﷺ د دغه ځای په ويلو او اورېدلو سره دوه حقيقته را معلوم سوه چې دغه دوه حقيقته يوازې دا نه چې د ايمان اساس او ريښې دي، بلکه د کون حقيقت هم دغه دوه شيه دي چې يو يې د الله جل جلاله وحدانيت دی او بل دغه الله جل جلاله لره د ټول کون او کائناتو عبوديت او بندګي ده، هيڅوک د ځان اختيار نه لري.

(اوس به بيرته خپلې قصې ته ولاړسو)

حضرت عائشه رضي الله عنها وايي: ما زما د ناپوهۍ په سبب د رسول الله ﷺ سر چې زما پر ځيګر پروت ؤ پر بالښت کېښاوه او ما په چغو، نارو او د ځان په وهلو شروع وکړه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم چغې او د ځان وهل حرام دي خو ما پر دغه لوی غم او مصیبت صبر نه سوای کولای، هر څه را څخه هېر او را څخه ورک وه.

ورونو او خویندو! کوم غم او کوم مصیبت به د رسول الله ﷺ تر وفات لوی او عظیم وي؟ د رسول الله ﷺ په وفات آسماني او الهي وحيِ قطعه سوې. د رسول الله ﷺ په رحلت د مځکې او آسمان هغه تعلق چې د (إقرأ) د نزول په ورځ په غار حراء کې راغلی ؤ قطعه سو. که یو چا ته غم او مصیبت پېښ سي هغه د اسلام او مسلمانانو غم او مصیبت دې ور په یاد کړي چې د رسول الله ﷺ په رحلت سره ورته پېښ ؤ، د آسمان د خَبَر او وحیو قطعه کېدل دي ور په یاد کړي، تر دې به لوی غم څه شي؟ څنګه؟ او چیري وي؟

کله چې حضرت عائشې ﵂ ژړل ازواج مطهرات او نوري ښځې هم را ټولې سوې، هغوهم چغې، ناړې او ژړاوي شروع کړې، حضرت فاطمې ﵂ به ویل:

{یا أبتاه! أجابَ ربًا دعاه، یا أبتاه! مِن جنّة الفردوس مأواه، یا أبتاه! إلی جبریل ننعاه}

دغه د ښځو آوازونه د باندي مسجد ته ورسېدل او خلک سره را ټول سوه، په خلکو کې د رسول الله ﷺ د رحلت خبر نشرېدی، څوک یې مني او څوک یې نه مني، د رسول الله ﷺ اکا حضرت عبّاس ﵁ خبرسو او خلکو ته یې دغه درد ناکه خبر وایه چې رسول الله ﷺ رحلت وکړی، ټول خلک په غم او پرېشاني سره داسي ژاړي چې چا یې مثل نه دی لیدلی، ځیني خلک په ګوښه ځای پسي ګرځي چې هلته کښیني او په زوره زوره وژاړي، څوک په مسجد کې ناست دي سر په چپلاخو وهي او ژاړي، خلک په داسي غمجن او پرېشانه حال کې دي چې تعبیر یې نه سي کېدلای.

هلته حضرت عمر فاروق ﵁ ته خبر ورسېدی او په تلوار راغلی، اجازه یې وغوښتل او د رسول الله ﷺ کور ته ورغلی، رسول الله ﷺ یې پر دغه حال ولیدی او وې ویل: مړ نه دی بلکه بېهوښه دی، لکه څرنګه چې موسیٰ ﵇ هغه وخت بېهوښه سو چې د الله ﷻ تجلّی پر هغه غره ښکاره سوه او بیا بیرته پر هوښ راغلی.

حضرت عمر ﵁ د رسول الله ﷺ له کوره را و وتی او په داسي حال کې مسجد ته ورغلی چې عقل او حواس یې بایللي وه، منبر ته وختی د خلکو په تهدید او بېرولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې شروع وکړه، ويل: ځينې منافقان دا ګمان کوي چې رسول الله ﷺ وفات سو. حال دا چې رسول الله ﷺ نه دی وفات سوی بلکه خپل رب ته ولاړی. لکه موسی بن عِمران چې تللی ؤ او څلوېښت شپې له خپله قومه غائب ؤ او پسله هغه، خپل قوم ته په داسي حال کي راغلی چې هغو به ويل: موسیٰ علیه السلام وفات سوی دی.

په والله رسول الله ﷺ به راسي او د هغو کسانو پښې او لاسونه به ور پرې کړي چې وايي: رسول الله ﷺ وفات سو، نو که چا و ويل: چې رسول الله ﷺ وفات سو غاړه به يې ور پرې کړم او هغه سړئ منافق دی، بلکه رسول الله ﷺ بېهوښه سوی دی او د خپل رب ملاقات ته تللی دی، هغه کسان چې هغو هم له دغه لويه مصيبته انکار کاوه پر راټول دي او دغه د ده ؓ خبري ور تائيدوی، خلک دوو ډلو ته وېشل سوي دي: څوک د دغه لوی مصيبت خبر مني او څوک يې نه مني.

ابوبکر الصدِّيق ؓ ته چې د رسول الله ﷺ په اجازه سُنح ته تللی ؤ نفر ولېږل سو، هغه هم په ډېر تلوار پر يوه غاټره سپور راغلی او مسجد ته ور ننوتی، خلک يې وليدل چې هر طرف ته سره پاشلي دي او ژاړي، حضرت عمر ؓ په لوړ آواز خبري کوي او خلک په داسي حال کي دي چې نه پوهيږي چې څه پېښه ده، آيا واقعاً رسول الله ﷺ وفات سوی دی؟ آيا واقعاً وحيِ قطعه سوې؟ آيا د مسلمانانو د خپل حبيب او محبوب سره دغه آخري ملاقات ؤ؟ ټول خلک په غم او پرېشاني کي دي.

ابوبکر الصدِّيق ؓ دغو خلکو او هغه د دوی پرېشانه حال ته نه سو متوجه سمدستي د خپلې لور حضرت عائشې ؓ کورته ورغلی، وې ليدل چې رسول الله ﷺ پر بستر پروت دی او مخ يې پټ دی، مستقيمًا د رسول الله ﷺ طرف ته ورغلی او مخ يې ور لڅ کړی، پوه سو چې سردار کونين، رحمةٌ للعالمين، د الله او بندګانو په منځ کي واسطه، د دې دنيا څخه رحلت کړی دی، نو يې د دوو سترګو په منځ کي مچ کړی او وې ويل: { طِبتَ حَيّاً وَ مَيِتاً يا رَسولَ الله! } او ويل: زما مور او پلار دي تر تا قربان وي يا رسولَ الله! هغه مرګ چې الله ﷻ تا ته ليکلی ؤ د هغه څکه دي وکړه او پسله دغه بيا همېشه ژوندی يې. بيا يې د دوهم وار دپاره رسول الله ﷺ د دوو سترګو په منځ کي مچ کړی او مخ يې ور پټ کړی، ابوبکر الصدِّيق ؓ مسجد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو ته را ووتې د منبر طرف ته ورغلی، حضرت عمر رضی الله عنه پر منبر ولاړ دی او په لوړ آواز خبرې کوي، ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه ورته وویل: علی رِسلک یا عمر!

عمر رضی الله عنه خپلو خبرو ته دوام ورکړی دی او ده رضی الله عنه ته يې جواب ور نه کړی، ابوبکرالصدّيق رضی الله عنه بیا ورته و ویل: علی رِسلک یا عمر! عمر رضی الله عنه د هغه لوی او شدید مصیبت په سبب په ځان نه پوهیږي، نه څه ويني نه څه اوري، بیا يې هم ده رضی الله عنه ته جواب ورنه کړی، دلته نو ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه په خبرو شروع وکړه او خلک پر ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه را ټول سوه، ابوبکر رضی الله عنه پسله حمد او ثناء پسله درووده پر خیرالبشر ﷺ و ویل: اې خلکو! که چا د محمّد ﷺ عبادت کاوه د هغه معبود وفات سو او که چا د الله جل جلاله عبادت کاوه الله جل جلاله حَی دی لا یموت، بقاء یوازي او یوازي الله جل جلاله لره ده.

او بیا يې د الله جل جلاله هغه قول تلاوت کړی چي فرمايي:

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ۚ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَـٰبِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا ۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّـٰكِرِينَ ﴿١٤٤﴾﴾
[آل عمران: ۱۴۴]

ژباړه: نه دی محمّد ﷺ مګر د الله جل جلاله یو رسول دی، په تحقیق تر ده د مخه ډیر رسُولان تېر سوي دي، آیا که محمّد ﷺ وفات سي یا شهید کړل سي نو تاسي به بیرته خپل کفر ته ورګرځئ؟ او هرڅوک چي بیرته خپل کفر ته ور ګرځي نو الله جل جلاله ته به د هیڅ شي تاوان و نه رسوي او قريبه ده چي الله جل جلاله به و شکر کوونکو بندګانو ته د خیر بدله او جزاء ورکړي.

عمر رضی الله عنه ولاړ ؤ، کله چي يې دغه آيات شريف واورېدی ځنګنونه يې کت سوه او پر پښو و لوېدی او ویل: أهذه في كتاب الله؟

آیا دغه آيات شريف په کتابُ الله قرآن مجید کي دی؟ د حضرت عمر رضی الله عنه قرآن مجید په یاد ؤ مګر له ډیره غمه ځني هېر ؤ او ویل: أهذه في كتاب الله؟

عبدالله بن عبّاس رضی الله عنه وايي: په والله تر دغه وخته چي ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه دغه آیات تلاوتا وه لکه خلک چي په دې نه وه خبر چي الله جل جلاله دغه آیات نازل کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، لکه خلکو چي د دهﷺ څخه زده کړی او په خلکو کي چي هر چا دغه آيات واورېدی هغو به د ځانه سره وايه. سعيد بن المسيبﷺ وايي: چي عمرﷺ به ويل: په والله کله چي ما دغه آيات د ابوبکرﷺ څخه واورېدی، ولوېدم زما پښو زه نه سوای تکيه کولای او پوه سوم چي رسول اللهﷺ وفات سو. نو حضرت عمرﷺ خلکو ته مخ ور واړاوه او ويل: اې خلکو! هو، رسول اللهﷺ وفات سو او غوښتل يې چي له مسجده ووزي، مګر حضرت ابوبکرالصدّيقﷺ پسي ږغ کړه: يا عمر! رسالت؟

يعني: ته پوهېږې چي اوس زموږ په غاړه کي د رسالت امانت را ولوېدی، هو، رسول اللهﷺ رحلت وکړی، خو د دغه دين ساتنه زموږ پر غاړه ده، تر دې وروسته د دين ساتل او نشرول زموږ وظيفه او مسئوليت دی.

ورونو! نن ورځ هم دغه مسئوليت زموږ او ستاسي پر غاړه او ذمه پروت دی.

پر خلکو دغه حال ډېر سخت ؤ هرچيري او هرځای ژړاوي شروع دي، هر يو جلا جلا ژاړي، ځيني صحابهٔ کرام وايي: په داسي ګوښه ځای پسي به ګرځېدو چي هلته کښېنو او ځوک مو نه ويني، چي د خپل حبيب سيد الکونين رسول اللهﷺ پر فراق او جدايي د خلکو څخه ليري ځنګه چي موزره غواړي په لوړ آواز او فارغه زړه وژاړو.

علي، زبير، طلحهﷺ اجمعين د حضرت فاطمة الزهراءﷺ په کور کي سره يو ځای سوه چي د رسول اللهﷺ يواځنۍ او ګراني لور فاطمة الزهراءﷺ ته په دغه لوی مصيبت او عظيم درد کي د زړه ډاډ او دلاساينه ورکړي، په مدينه منوره کي غم او مصيبت عام دی، ټول خلک که نارينه دي که ښځي، که لويان دي که کوچنيان ټول ژاړي، ټوله مدينه ژاړي، خپل ګران محبوب او رسول اللهﷺ ځني جلا سو، خاصتاً د اصحاب کرامو مشران نه پوهيږي چي څه وکړي؟

د رسول اللهﷺ د رحلت خبر په ټوله مدينه منوره کي نشر دی او ټول اهلِ مدينه په داسي غم اخته دي چي ځوک نه پوهيږي چي څه وکړي؟ چيري ولاړ سي؟ او چا ته ورسي؟ هرڅه ځني هېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د خلیفه د انتخابولو دپاره مشوره

اول هغه څوک چې د دغه غم او مصیبت له بېهوښیه پر هوښ راغله او په ځان پوه سوه دا ور معلومه سوه چې اوس د دوی پرغاړه د رسالت لوی او درونډ مسئولیت ور ولوېدی هغه انصار وه، نو یې د بني ساعده په سقیفه کې د اجتماع او مشورې اعلان وکړی چې دغه سقیفه د عمومي مجلسو ځای ؤ، رسول الله ﷺ تر اوسه په خپل کور کې دی نه غسل ورکول سوی دی نه کفن او نه ښخ سوی دی، انصار سره را ټول سوه مشوره کوي چې باید څه وکړو؟ د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته حل څه دی؟ انصار دلته په سقیفه کې سره یو ځای دي.

خو د انصارو څخه دوه نفره چې یو یې عُوَین بن ساعده ﷺ ؤ او بل یې مَعن بن عَدي ﷺ ؤ سقیفه پرېښوول او مهاجرینو ته ور رهي سول، دوی پر دې وېرېدل چې یوازي انصار بېله حضوره د مهاجرینو کومه فیصله و نه کړي.

ابوبکرالصدّیق ﷺ ته د مخه لا خبر ور رسېدلی ؤ چې انصار د ماځیګر تر لمانځه وروسته د بني ساعده په سقیفه کې د مشورې دپاره سره یو ځای سوي دي، نو هغه څوک چې د ده سره موجود وه چې هغه ابو عبیده عامر بن الجراح او عمر فاروق ﷺ وه هغوته یې و ویل: راځی چې خپلو ورونو انصارو ته ورسو.

دغه درې نفره مهاجرین د سقیفه و طرف ته ور رهي سول او د سقیفه له طرفه هغه دوه نفره انصار: عُوَین او مَعن ﷺ د مهاجرینو طرف ته را رهي دي چې په لار کې سره یو ځای او مخامخ سول.

عُوَین بن ساعده څوک دی؟ کله چې دغه آیات شریف نازل سو.

﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ١٠٨﴾ [التوبه: ۱۰۸]

یعني: په دغه مسجد قُباء کې داسي خلک دی چې دا یې خوښه ده چې خپل ځانونه د ګنهو او نجاستو څخه پاک وساتي او الله جل جلاله پاکي کوونکي خوښ لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ وفرمايل: چې د هغو خلکو څخه يو هم عُويمِ بن ساعده دى.

اومَعن بن عدي بيا هغه څوک دى: کله چې دا خبر نشر سو چې رسول الله ﷺ وفات سو ځيني خلکو به ويل: يا رسول الله! کشکي موږ تر تا د مخه وفات سوي واى، مګر مَعن رضی الله عنه ولاړ سو او ويل: زه د ځان دپاره دا نه خوښوم چې تر رسول الله ﷺ دمخه مړ سوى واى، دا د دې دپاره چې پسله رحلته يې هم داسي تصديق وکړم لکه تر رحلت د مخه چې مي يې تصديق کاوه او د دغه رسالت دپاره تر رسول الله ﷺ وروسته کار وکړم، دا د دغو دوو نفرو مقام او درجه وه.

نو د انصارو دغه دوه نفره د مهاجرينو د هغو درو نفرو مشرانو سره په لار کي يو ځاى سول او ورته وې ويل: تاسي مهاجرين د رسول الله ﷺ وزيران ياست نو هغو کارو ته مه ګورى چې انصاريې کوي، د کارو فيصله په تاسي پوري تعلق لري او کارونه تاسي فيصله کړى، دغه دوه نفره انصار، مهاجرين هغه کارته وربولي او تشويقوي چې هغه کار واقعاً هم د مهاجرينو حق ؤ، که څه هم دغه خبري د دوى د قوم د انصارو پر ضد وې، خو دا هغه د زړه صافوالى، صدق او امانت او حق ته تسليمېدل وه.

يو انسان که د خپل قوم او اقرباوو څخه جلا کيږي او يوازي يو کار کوي دا صحي ده، خو دا هغه وخت او په هغه ځاى کي کېدلاى سي چې د ده يقين او عقيده وي چې دغه زما کار حق او صحي لار ده او واقعاً هم هغه کار حق او صحي وي.

ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه دغه د دوى خبره نه ومنل او ويل: يا، موږ زموږ د خپلو ورونو انصارو سره يو ځاى کيږو غواړو چې خبره مو يوه وي تفرقه او جلا والى نه غواړو، بيا هم د مهاجرينو دغه درې نفره مشران د انصارو د اجتماع ځاى ته ورغله.

هلته سعد بن عُباده رضی الله عنه ولاړ سو او په خبرو يې شروع وکړه، د الله جل جلاله تر حمد او ثناء ويلو وروسته يې پر رسول الله ﷺ درود ووايه او بيا يې وويل:

"يا معشرَ الأنصار! تاسي په دين کي سابقه لرى او په اسلام کي داسي فضيلت لرى چې د عربو بله قبيله يې نه لري، رسول الله ﷺ ديارلس کاله په خپل قوم کي و اوسېدى، چې هغه يې د رحمان جل جلاله عبادت ته را بلل او د بتانو په پرېښوولو يې امر کول مګر د ده له قومه بېله لږو نفرو بل چا ايمان نه راوړى او دغه لږو نفرو د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدرت نه درلودی چې د رسول الله ﷺ څخه آزارونه منعه کړي او نه يې د ده ﷺ دين ته عزت او لوړ والی ورکولای سوای او نه يې د خپلو ځانو دفاع کولای سوای ترڅو چې الله جل جلاله ستاسي د فضيلت إراده وکړه او تاسي ته يې عزت او کرامت را وستی او تاسي يې د اسلام په نعمت خاص کړاست، پر الله جل جلاله او پر رسول الله ﷺ يې ايمان را وړل ستاسي نصيب وګرځاوه، د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابو څخه دفاع ستاسي برخه سوه، د رسول الله ﷺ او د ده د دين عزت او د رسول الله ﷺ د دښمنانو سره جهاد ستاسي نصيب سو، تاسي واست چې تر بل چا د ده ﷺ پر دښمنانو شديد واست، ترڅو چې عرب که خوښ وه که ناخوښ د الله جل جلاله د امر تابع سوه او الله جل جلاله ستاسي په واسطه خپل رسول ﷺ ته مځکه تابع کړه، ستاسي په توروټول عرب و رسول الله ﷺ ته کښته او تابع سوه او بيا الله جل جلاله خپل رسول ﷺ په داسي حال کي وفات کړی چې دئ ﷺ ستاسي څخه راضي ؤ، په تاسي يې سترګي يخې او روښانه وې، نو د رسول الله ﷺ خلافت بېله ګډون او اشتراکه د نورو خلکو ځان دپاره واخلی، دغه خلافت يوازي ستاسي حق دی".

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه وايي: کله چې سعد بن عباده رضي الله عنه خبري کولې ما هم د خپل ځان سره خبري جوړي کړې او دا مي إراده وه چې کله د سعد بن عباده رضي الله عنه خبري خلاصي سي بيا به زه د ده د خبروپه جواب کي خبري وکړم.

کله چې سعد بن عباده رضي الله عنه د خبرو کولو څخه فارغه سو عمر رضي الله عنه ولاړ سو غواړي چې خبري وکړي، ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه تر لاس ونيوی او ويل: علىٰ رَسلک يا عمر! يعني: ته تلوار مه کوه، عمر رضي الله عنه وايي: زه کښېنستم او ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه ولاړ سو او وې ويل: اې خلکو موږ مهاجرين يو او تر ټولو خلکو په اسلام کي د مخه يو، حسب او نسب مو تر ټولو عزتمن دی، ژوند مو ميانه دی او په خلکو کي مو درجه لوړه ده، نسل مو تر هرچا زيات او په رِحَم کي تر هر چا و رسول الله ﷺ ته نژدې يو، تر تاسي د مخه مسلمانان سوي يو او په قرآن کريم کي تر تاسي د مخه ذکر سوي يو، الله تبارک وتعالىٰ فرمايي:

﴿وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلۡأَوَّلُونَ مِنَ ٱلۡمُهَٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ﴾ [التوبه: ۱۰۰]

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ مهاجرین یو تاسي انصار یاست، په دین کي زموږ ورونه یاست، په فئ او نیمتو کي زموږ شریکان یاست، پر دښمن زموږ مرسته کوونکي یاست. ځای مو راکړی. زموږ غم شریکي مو وکړه، الله جل جلاله دي یې ښه بدله درکړي. موږ آمران یو او تاسي مو وزیران یاست، عرب نه تابع کیږي مګر د قریشو و قبیلې ته. تاسي د خپلو ورونو سره په هغه شي کي چي الله جل جلاله د خپله فضله دوی ته ورکړی دی رقابت او منافسه مه کوی.

حضرت عمر رضی الله عنه وایي: هغه چي زما په نیت کي وه چي زه یې و وایم د هغه څخه داسي شئ نه سو پاته چي ابوبکر رضی الله عنه یې و نه وایي او بیا ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه حضرت عمر او ابو عبیده رضی الله عنهما تر لاس ونیول او ویل: ما دغه دوه نفره انتخاب کړي دي هر یو چي ستاسي خوښ وي د هغه سره بیعت وکړی، حضرت عمر رضی الله عنه وایي: د ده په ټولو خبرو کي زما دغه خبره نه سوه خوښه، زه څنګه پر داسي قوم آمریت وکړم چي په هغه قوم کي دي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه موجود وي؟

سعد بن عُباده رضی الله عنه چي خبري کولې په دغه ورځ ناروغه ؤ او پسله خبرو کولو یې په پټو کي ځان وپېچی او دالته په سقیفه کي یې د یوه دېواله و بغل ته څنګ واچاوه.

د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه تر خبرو کولو وروسته حُباب بن منذر رضی الله عنه چي د انصارو څخه ؤ ولاړ سو، پسله حَمد او ثناء او درووده یې و ویل: د مسئلې حَل زما سره دی هغه دا چي یو وار دي امیر زموږ له طرفه وي او بل وار ستاسي، یعني: خلافت به په نوبت کړو.

خو دلته غالمغال شروع سو هر یو خپل فکر او نظر بیانوي، خبري ګډي وډي سوې او له هره طرفه آوازونه را پورته سوه، یو د بل خبري نه سره اوري او نه پوهیږي چي څه وکړي، په دغه وخت کي حضرت عمر رضی الله عنه ودرېدی او په لوړ آواز یې و ویل: اې خلکو! دا ابوبکر الصدّیق دی، د رسول الله ﷺ هغه ملګری دی چي دوی په غار کي وه، الله جل جلاله په قران کریم کي ذکر کړی دی او رسول الله ﷺ په ده راضي ؤ چي ستاسي د لمانځه امام وي، ستاسي څخه یو څوک په دې راضي دی چي په لمانځه کي دي د ابوبکر الصدّیق امام سي؟ یعني: هر څوک چي ځان د دغه کار لائق بولي را دمخه دي سي، هیڅوک نه سو ولاړ او نه چا څه و ویل، ټول چپ دي او ګوري، نو حضرت عمر رضی الله عنه و ویل: یا ابا بکر! لاس دي راکړه چي بیعت درسره وکړم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم لاس ور اوږد کړی.

دا ولې؟ آیا حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه د خلافت په شوق ؤ چې لاس یې ور کړی؟
یا، څرنګه چې ده رضی الله عنه د قوم اختلاف ولیدی، د دغه اختلاف د لیرې کولو او له منځه وړلو دپاره یې دا کار وکړی، په دغسې نازکو او باریکو وختو کې بېله فوري او قطعي فیصلې بله چاره نسته.

کله چې ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه د بیعت کولو دپاره لاس ور وغځاوه، د مخه تردې چې حضرت عمر رضی الله عنه بیعت ور سره وکړي، د انصارو څخه یو نفر چې بشیر بن سعد رضی الله عنه نومېدی ور وغورځېدی د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه لاس یې ونیوی او بیعت یې وکړی، دغه سړئ که څه هم د انصارو څخه ؤ خو دا یې غوښتل چې اول هغه څوک سي چې بیعت کوي او په بیعت کولو کې اول نفر هم سو.

بیا عمر رضی الله عنه بیعت وکړی او خلکو په بیعت کولو شروع وکړه، سعد بن عُباده رضی الله عنه چې مریض او پروت ؤ د خلکو د ډېر والي او ازدحام په سبب تر پښو لاندې کېدی او خلک پر ختل، نو د بني ساعده د سقیفې د مشورو او بحثو انتهاء او فیصله د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه سره پر بیعت کولو وسوه، دغه بیعت د رسول الله ﷺ د رحلت په ورځ چې د دوشنبې ورځ وه وسو او رسول الله ﷺ تر اوسه په کور کې دی.

سبا ورځ چې د سه شنبې ورځ وه او خلک د ماپښین د لمانځه دپاره سره یو ځای سوه، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه إراده وکړه چې منبر ته وخېژي، حضرت عمر رضی الله عنه و ویل: لږ انتظار وکړه یا ابا بکر! او په خپله عمر رضی الله عنه منبر ته وختی او وې ویل: هغه خبره چې ما پرون کول چې رسول الله ﷺ نه دی وفات سوی هغه د شیطان له طرفه ښوېدل وه (یعني: زه هغه خپله خبره بیرته اخلم هغه خطاء وه) او بل ستاسي د شورا خلکو ستاسي د نبي د خلافت دپاره د هغه پر هغه صاحب او ملګري اتفاق وکړی چې د ده ﷺ سره په غار کې ملګری ؤ، نو ولاړ سي او بیعت ور سره وکړی، خلک هم ور ولاړ سوه او د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه سره پر بیعت کولو ازدحام، ګنه ګونه او رش جوړ سو، هر یو غواړي چې تر هغه بل د مخه بیعت وکړي، کله چې بیعت پای ته ورسېدی او ټولو خلکو بیعت ور سره وکړی، ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه منبر ته وختی د الله جل جلاله حمد او ثناء یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

و ویل او پسله درودہ پر رسول اللهﷺ یې و ویل: امابعد: اې خلکو! زه پر تاسي آمر وګرځول سوم او تر تاسي بهتر نه یم (اصلاً دغه جمله د دهٔ له طرفه تواضع وه) که نه دیٔ د رسول اللهﷺ په شاهدي پسله انبیاء علیهم السلام څخه تر ټولو انسانانو ښه او بهتر دی، رسول اللهﷺ فرمايي: پسله انبیاوو تر ابوبکر ښه او بهتر پر مځکه نه دی ګرځېدلی، نو دکومه وخته څخه چي الله جل جلاله بشر پیدا کړی دی بیا د قیامت تر ورځي پوري بېله انبیاء علیهم السلام څخه تر ابوبکر الصدّیق بل د لوړي درجې خاوند نسته.

اوس ابوبکرالصدّیق خپله (خط مشیه) یا د خپل حکم طرز او طریقه بیانوي چي زما حکم به څنګه او څه ډول وي، نو یې و ویل: ښه متوجه سی!

ویل: که مي ښه کول مرسته مي کوی او که مي مخالف یا کوږ کار کاوه تاسي مي پرلار برابروی. (د دې څخه دا معلومه سوه چي آمر ته باید نصیحت وسي).

رشتیا ویل امانت دی او درواغ ویل خیانت دی، یعني: هیڅ وخت به د یوې موضوع په باره کي خلاف درته و نه وایم، بلکه صادق او صریح به یم، په معلوماتو او اخبارو کي به اړول او مخالفت نه وي، نو ځکه یې و ویل:

{اَلصِّدقُ أمانةٌ والکذبُ خیانةٌ}

ورونړو! د حکم کولو قانون هم دغه دی، هر حاکم باید د خپل ملت سره صادق وي، نه لکه د نن ورځي ځیني حاکمان چي د ملت سره سراسر په درواغو او خطایستلو ژوند کوي، هر آمر چي خپل ملت ته درواغ وایي هغه خائن دی.

او ویل: ستاسي ضعیف زما په حضور کي قوي دی ترڅو چي حق یې ور اخلم إن شاء الله او ستاسي قوي زما په حضور کي ضعیفه دی ترڅو چي د ده څخه حق اخلم ان شاء الله. او هر قوم چي في سبیل الله جهاد پرېږدي هغه قوم ته الله جل جلاله ذلت او خواري را ولي، یعني: جهاد ته دوام ورکوم او نه یې پرېږدم.

او په هیڅ قوم کي فواحش نه دي نشر سوي مګر الله جل جلاله پر هغه قوم عام آفت نازل کړی دی، یعني: فحشاء ته به هیڅکله اجازه ور نه کړم، د فحشاء په باره کي به هیڅ نرمي و نه کړم.

او ویل: ترڅو چي د الله او رسول الله اطاعت کوم زما اطاعت کوی او که ما د الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

او رسول الله ﷺ نا فرماني وکړه، بيا نو زما اطاعت پر تاسي نه دی لازم او په آخر کي يې وويل، خپل لمانځه ته موولاړ سی يَرحَمُکُمُ الله.

دا د ابوبکرالصدِّيق رضی الله عنه د خلافت د دوري اولنی مختصره او جامعه خطبه ود. او خلکو د ماپښين لمونځ آداء کړی.

د رسول الله ﷺ
د مبارک جسد تجهيز

دغه ورځ چي د هجرت د يوولسم کال د ربيع الأول د مياشتي دیارلسمه او د سه شنبې ورځ وه، رسول الله ﷺ د پرون څخه په خپل کور کي دی او خلک نه پوهيږي چي د هغه په باره کي څه وکړي؟

خو په دغه ورځ د رسول الله ﷺ اهل بيت د ده ﷺ د غسل او ښخولو نيت او إراده وکړه، نو علي بن أبي طالب، عبّاس بن عبدالمطلب، فضل بن عبّاس، قُثم بن عبّاس، اسامه بن زيد، شقران مولی رسولِ الله ﷺ، سره يو ځای سوه چي رسول الله ﷺ ته غسل ورکړي.

دا خبر د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه يوه نفر ته ورسېدی چي د انصارو او اهل بدره څخه ؤ او أوس بن خُولي نومېدی، دغه أوس رضی الله عنه ورغلی او اجازه يې وغوښتل، علي رضی الله عنه ورته را ووتی، أوس رضی الله عنه وويل: يا علي! د الله دپاره او په هغه صحبت چي زه يې د رسول الله ﷺ سره لرم او په سبب د هغه حصې چي موږ انصار يې د رسول الله ﷺ څخه لرو اجازه راکړه چي د رسول الله ﷺ په غسل کي مرسته در سره وکړم، نو أوس بن خولي چي د انصارو څخه ؤ هغه هم د رسول الله ﷺ په غسل ورکولو کي حصه واخيستل، اوس دوی غواړي چي رسول الله ﷺ ته غسل ورکړي مګر نه پوهيږي چي څنګه وکړي؟ آيا کالي څني وکاږي؟ لکه د نورو خلکو سره چي دا کار کيږي، او که د خپلو کالو سره غسل ورکړي؟ چي دا کار بيا هغه د غسل له عادته څخه مخالف ؤ، ډير متحير او په فکر کي سوه، دوی کښېنستل نه پوهيږي چي څه وکړي؟ په دغه وخت کي پر ټولو د خوب يوه پرېشاني يا هېنمه راغله او ټول بيده سوه، دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوب په وخت کې یې د کور له طرفه یو آواز واورېدی چې ویل: رسول الله ﷺ ته د خپلو کالو سره غسل ورکړی، دوی را ویښ سوه او هر یو هغه بل ته وایي: دغه آواز دي واورېدی؟ ویل: هو.

دا د الله جل جلاله له طرفه هاتفي آواز ؤ چې دوی ته یې دغه د حیرت په حال کې لار ښوونه وکړه، نو یې رسول الله ﷺ ته د خپلو کالو سره غسل ورکړی.

عبّاس رضی الله عنه او د ده دوو زامنو فضل او قُثم د رسول الله ﷺ مبارک جسد پرله اړاوه، اُسامه او شقران اوبه ور تویولې، علي رضی الله عنه پرېولی، أوس بن خولي رضی الله عنه خپل ځیګر ته تکیه کړی ؤ، رسول الله ﷺ ته غسل ورکول سو، بیا په درو سپینو توکرانو کفن ورکړه سو، پسله غسله او کفن ورکولو خلکو ته د جنازې د لمانځه د آداء کولو اجازه ورکړل سوه چې پر رسول الله ﷺ د جنازې لمونځ آداء کړي.

لس لس نفره مبارکي حجرې ته ور داخلېدل او لمونځ یې آداء کاوه، دغه لمونځ په جَمعَه یا د یو چا په امامت نه ؤ بلکه هر یوه جلا جلا لمونځ کاوه، اول د رسول الله ﷺ اهل بیت یا کورنی لمونځ آداء کړی، بیا مهاجرینو او بیا انصارو لمونځ آداء کړی، تر نارینه وو وروسته ښځو په دغه طریقه سره یعني: بېله امامه او بېله جماعته په انفرادي شکل سره لمونځ آداء کړی او بیا هلکانو لمونځ آداء کړی، دغه د جنازې د لمانځه په آداء کولو کې د سه شنبې ورځ ټوله تېره سوه او د چارشنبې شپه داخله سوه.

(مورږ او تاسي چې دغه د جنازې لمونځ نه دی آداء کړی نو به درود وو وایو)

د رسول الله ﷺ د پاره د قبر کِندل

اوس بیا د رسول الله ﷺ اهل بیت په فکر کي سوه چې جسد مبارک چیري ښخ کړي؟ آیا په مسجد کي یې ښخ کړي؟ د حضرت عائشې رضی الله عنها په کور کي پر هغه ځای یې ښخ کړي چې هلته وفات سوی دی؟ او که یې په بُقیع کي چې د مسلمانانو عامه هدیره ده ښخ کړي؟ دلته هم په حیرت او فکر کي سوه، نو یې حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته نفر ولېږی چې مشوره ور سره وکړي چې څه وکو؟ ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه وویل: ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چې مورږ انبیاء هلته ښخېږو چیري چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مو روح قبض کړل سي، يعني: د ښخېدلو ځاى مو هغه د روح د قبض کېدلو ځاى دى، د ابوبکرالصدِّيقﷺ له طرفه دغه امر او مشوره ورته راغله، دوى هم د دې آمادګي ونيول چې د حضرت عائشېﷺ په خونه او پر هغه ځاى چې د رسول اللهﷺ بستر آوار ؤ قبر وکني.

مګر اوس بيا نه پوهيږي چې قبر څنګه وکنې؟ ځکه هلته په مدينه منوره کې قبرونه پر دوه قسمه کندل کېدل، مهاجرينو بې لحده قبرونه کِندل او انصارو بيا قبر ته لحد ورکاوه. (لَحَد) څه شي دى؟

لحد: هغه په قبر کې کښته د قبلې و طرف ته هغه بل کِندل سوي ځاى ته لحد ويل کيږي، چې د مړي جسد په هغه لحد کې ايښوول کيږي او بيا خښتې ورته درول کيږي، اوس اهل بيت کرام نه پوهيږي چې د رسول اللهﷺ دپاره بې لحده قبر وکني او که د لحد قبر جوړ کړي؟

د مهاجرينو د قبرو د کندلو مسئول ابو عبيدهﷺ ؤ او د انصارو د قبرو د کندلو مسئول ابو طلحهﷺ ؤ، عبّاسﷺ يو نفر ابو عبيده ﷺ ته ولېږى او يو نفر يې ابو طلحهﷺ ته ولېږى او ويل: الهي ته يې ستا د نبي دپاره اختيار کړه، هر يو چې د مخه را غلى د هغه پر ډول به قبر وکِنو، خو اول ابو طلحهﷺ را ورسېدى د قبر په کِندلو يې شروع وکړه او د لحد قبر يې جوړ کړى، دا کار د چارشنبې په شپه کې وسو، حضرت عائشهﷺ وايي: موږ د رسول اللهﷺ په ښخېدلو نه سوو خبر مګر د کُلنګانو په آوازو، د چارشنبې په شپه مو په نيمه شپه کي د کِندلو آوازونه واورېدل، نو د سه شنبې ورځ تېره سوه او د چارشنبې په شپه، په شپه کي کندل شروع سوه او قبر جوړ سو، بيا نو علي، فضل، قُثَم، شقران ﷺ اجمعين قبر ته ورکښته سول او رسول اللهﷺ يې قبر ته ور داخل کړى، مغيره بن شعبهﷺ د رسول اللهﷺ محافظ هم دغه د دفن يا ښخولو په کار کي ګډون او اشتراک ورسره کړى ؤ، کله چې خلک له قبره را پورته سوه غواړي چې اوس خاوري ور واچوي، مغيرهﷺ خپله انګشترى کښلې وه او قصداً يې په قبر کي پرې ايښې وه، نو ويل: لږ صبر وکړى زما انګشترى په قبر کي لوېدلې ده غواړم چې را وايي خلم، ويل: ورکښته سه، مغيره ﷺ قبر ته ورکښته سو، اول يې د رسول اللهﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارک جسد په غيږ کي ونيوى او مچ يې کړی، بيا يې خپله انګشتري را واخيستل.

مغيره رضي الله عنه وايي: له دې کاره زما مقصد دا ؤ چې زه هغه آخري څوک سم چې د رسول الله ﷺ مبارک جسد مي مسحه کړی ږي او آخري نفر سم چې د رسول الله ﷺ سره مي وداع کړې وي، دا د اصحاب کرامو هغه ډېر حُب او محبت ؤ چې د خپل حبيب او محبوب رسولُ الله صلواتُ الله عليه وسلامه سره يې درلودی.

اوس چې د ښخېدلو وخت سو تول اصحاب کرام وايي: پر رسول الله ﷺ څنګه خاوري واچوو؟ موږ دا کار نه سو کولای دا کار ډېر سخت او مشکل دی چې موږ دي پر رسول الله ﷺ خاوري ور واړوو، خو د رسول الله ﷺ هغه حديث شريف يې ور په ياد سو چې دوی ته يې فرمايلي وه: زما ژوند ستاسي دپاره خير دی او زما وفات ستاسي دپاره خير دی، ژوند مي په دې سبب ستاسي دپاره خير دی چې سمه لار درښيم او وفات مي په دې سبب ستاسي دپاره خير دی چې هره پنجشنبې ستاسي عملونه ما ته وړاندي کيږي، که مو په عملو کي خير او ښه کارونه وه د الله جل جلاله حمد ووايم او که شر يا بد کارونه وه ستاسي دپاره د الله جل جلاله څخه بخښنه غواړم، صحابهٔ کرامو وويل: يا رسولَ الله! آيا پسله هغه چې ته وفات سې موږ پيژنې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: زه تاسي ستاسي په نومو او نسب سره پيژنم، د قيامت تر ورځي تاسي هر يو جلا جلا پيژنم، صحابهٔ کرامو وويل: ته څنګه موږ ته دعاء کوې ستا جسم به خاوري سوی وي، رسول الله ﷺ و فرمايل: الله جل جلاله د انبياء عليهم السلام جسد پر مځکه حرام کړی دی، يعني مځکه يې نه خرابوي، نو يې د دغه حديث شريف په يادولو سره د رسول الله ﷺ پر مبارک جسد خاوري واچولې، رسول الله ﷺ د شپې د حضرت عائشې رضي الله عنها په کور او خونه کي د هغه خپل بستر پر ځای ښخ کړل سو.

حضرت علي رضي الله عنه خپل کور ته ولاړی چې هلته فاطمة الزهراء رضي الله عنها د رسول الله ﷺ يواځنۍ لور او اولاد ډېر شديد ژړل او ويل يې: يا علي! ستاسي زړو څنګه قبلول چې پر رسول الله ﷺ خاوري واچوی؟ دا مو څنګه په وسه پوره سوه چې پر رسول الله ﷺ خاوري ور واړوی؟

انس بن مالک رضي الله عنه وايي: د دوشنبې په ورځ رسول الله ﷺ مدينې منورې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی او هر شئ په روښانه سو او د دوشنبې په ورځ رسول الله ﷺ په مدينه منوره کي رحلت وکړی او هر شئ تاريک سو، اوس نو په مدينه منوره کي حالات څنګه وه؟

صحابۀ کراموېو د بل سره خبري نه کولې او وايي: موږ خپلو کورو ته په داسي حال کي ولاړو چي مځکي تغير کړی ؤ، د خپلو ښځو سره مو خبري نه کولې، هر يو په خپل بستر کي ناست يو او ژاړو، خوب او خوړل نسته، موږ يو او ژړا، د ځانو سره وايو زموږ محبوب رسول الله ﷺ چيري دی؟

مګر مرګ حق دی ټول انسانان نه بلکه ټول موجودات به دغه پياله نوشوي.

دغه شپه تېره سوه د سپېدو د چاودلو سره د سهار د آذان وخت سو، حضرت بلال ﷺ راغلی غواړي چي آذان وکړي خو په آذان کي چي دغي جملې ته ورسېدی: أشهد أنّ محمّداً رسولُ الله، د ډيري ژړا څخه يې نه سي پوره کولای، هرڅه کوښښ يې وکړی چي دغه د شهادت کلمه و وايي، خوژړا د دغي کلمې د پوره کولو وخت نه ورکوي، دا هغه کلمه وه چي د رسول الله ﷺ په حضور او وجود کي به يې ويل او اوس يې هغه محبوب نسته، نو ابوبکر الصدّيق ﷺ ته ورغلی او د هغه څخه يې د آذان کولو يا مؤذني معافي وغوښتل چي زه اوس دغه کار نه سم کولای.

ورونو! د رسول الله ﷺ د رحلت او وفات، غم او مصيبت داسي لوی او عظيم مصيبت دی چي بل هيڅ غم نه سي ور سره برابرېدلای، په دغه رحلت آسماني وحي قطعه سوې، رسول الله ﷺ هغه مبارک ذات ؤ چي د مځکي او آسمانو د مالک او خالق، الله جل جلاله حال يې را ته وايه، رسول الله ﷺ هغه ذات ؤ چي د الله جل جلاله اوامر يې د الله جل جلاله تربندګانو پوري رسول، دا کوچنۍ مسئله نه ده، لږ ژور او عميق فکر غواړي، هغه اوامر چي رسول الله ﷺ راته بيانول د يوه حاکم يا پاچا امرونه نه وه، بلکه د الله جل جلاله خالق الکون والکائنات زموږ د رب عزّوجلّ اوامر وه.

د رسول الله ﷺ سره د ده د اصحاب کرامو حب او محبت فقط په دغه مکان او په دغه زمان پوري نه ؤ خاص، بلکه دغه حب او محبت ابدي او دائمي ؤ، پسله ډيرو کلو د هغه نه هېرېدونکي حبيب ﷺ سره د دوی حُب او محبت پر هغه حال پاته او باقي ؤ، د مثال پر قسم دغي يوې قصې ته متوجه سی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چې د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته بیا هم جهاد دوام درلودی او ډیري فتحي وسوې، مسلمانانو د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه په خلافت کي شام او بیت المقدس فتحه کړه او هلته د مسلمانانو هغه څلور لوی لښکري سره یو ځای سوې، کومي چي حضرت عمر رضی الله عنه د شام د فتحه کولو دپاره لېږلي وې، قصه داسي وه:

د شام ټولي منطقې فتحه سوې مګر د بیت المقدس نصاراوو و ویل: موږ قدس شریف بېله آمره د مسلمانانو بل چاته نه تسلیموو، نو حضرت عمر رضی الله عنه د بیت المقدس د تسلیمېدلو دپاره د مدینې منورې څخه بیت المقدس ته ورغلی او هغه یې فتحه کړی او بیا یې امر وکړی چي د مسلمانانو هغه لښکري چي شا وخوا په شام کي نشر سوي دي ټولي دي سره یو ځای سي او زه به هم هلته ورسم، نو د مسلمانانو ټولي لښکري: د خالد بن ولید رضی الله عنه لښکر چي په وروسته کي یې آمریت ابو عبیده رضی الله عنه ته ورکړل سو، د شرجبیل رضی الله عنه لښکر، د عَمرو بن العاص رضی الله عنه لښکر او نوري ټولي لښکري د جولان په منطقه کي په الجادیه کي سره یو ځای سوې، دا هغه وخت ؤ چي الله جل جلاله د کفارو شان او شوکت، دبدبه او هیبت ور مات کړي وه، مسلمانان پر فارس او روم کامیابه سوي وه، د هغه وخت د دنیا لوی لوی قوتو د مسلمانانو په مقابل کي شکست خوړلی ؤ، د کفارو ډیر ښارونه مسلمانانو فتحه کړي وه، نو دغه د الجادیې یا جولان اجتماع یا ټولنه د اسلام او مسلمانانو د عزت علامه وه، د اصحاب کرامو مشران پسله هغه چي څوکاله د جهاد دپاره سره پاشلي او یو له بله لیري وه، د اول وار دپاره په دغه اجتماع کي سره یو ځای سوه، نو اصحاب کرامو وویل: یا امیرَ المؤمنین! دا ورځ ډیره لویه ورځ ده، د اسلام د فتحي او کامیابۍ ورځ ده، د حضرت بلال رضی الله عنه څخه وغواړه چي آذان وکړي، حضرت بلال رضی الله عنه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته بیا آذان نه ؤ کړی، نو صحابهٔ کرامو و ویل: دغه ورځ لویه او شانداره ورځ ده غواړو چي بلال رضی الله عنه آذان وکړي، داهم د الله جل جلاله د عزت د اظهار دپاره چي موږ مسلمانان یې پر دغه ځځکه کامیابه کړو، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه هم حضرت بلال رضی الله عنه ته ورغلی او ویل: یَا بلال! نَاشَدتُکَ اللهَ اَن تُأَذِّنَ فِي هذا الیوم. {ناشدتُکَ الله} په عربي کي داسي جمله ده لکه موږ چي په پښتو کي وایو: د خدای روی مي در وړی دی، نو حضرت عمر رضی الله عنه ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل: یا بلال! د الله په روی نن په دغه لویه او شانداره ورځ کي آذان وکړه. حضرت بلال رضی الله عنه هم موافق سو ویل: هو، نو د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته دا اول وار دی چي حضرت بلال رضی الله عنه آذان کوي، بلال رضی الله عنه ودرېدی او په آذان یې شروع وکړه:
الله اکبر الله اکبر، الله اکبر الله اکبر، أشهد أن لا إله إلاّ الله، أشهد أن لا إله إلاّ الله.
کله چي دې کلمې ته ورسېدی (أشهد أنّ محمّداً رسول الله) بلال رضی الله عنه و ژړل او ټولو خلکو ور سره ژړل، د دې ژړا سبب د رسول الله ﷺ یادېدل وه، د هغه ﷺ هغه پاک سیرة او خویونه وه، د رسول الله ﷺ جهاد او اخلاقو و ژړول، هغه عظمت او هغه محبت چي د أعظم البشر او خیر البشر ﷺ په اخلاقو کي پروت ؤ هغه و ژړول، ټولو خلکو ژړل او د رسول الله ﷺ مؤذن، بلال رضی الله عنه خو داسي شدید ژړل چي آذان یې نه سوای پوره کولای او پوره یې هم نه کړی، دا د هغه حُب او محبت په سبب وه چي بلال رضی الله عنه او اصحاب کرامو د خپل محبوب رسول الله ﷺ سره درلودی.

ورونو! که تاسي غواړی چي د رسول الله ﷺ سره په جنت کي یو ځای سی؟ که یې د مجلس او ملاقات شوق لری؟ نو یوه اندازه د دنیا شوق پرېږدی او د رسول الله ﷺ محبت اختیار کړی، د هغه ﷺ د رسالت د رسولو په فکر کي سی، موږ او تاسي دغه پاک سیرت د دې دپاره ولوستی چي حقه لار پیدا کړو او پر هغه رهي سو، د مځکي د اصلاح لار او حقه لار دغه ده چي د رسول الله ﷺ متابعت وکړی، که څه هم په ډیر ګران قیمت درته تمامیږي، ته باید و وایې: دنیا څه شي ده، زه جنت غواړم، زه د رسول الله ﷺ ملاقات او مجلس غواړم، موږ باید د رسول الله ﷺ سره محبت ولرو، د الله جل جلاله څخه سوال او غوښتنه کوم چي د سرور کائنات سید الکونین رسول الله ﷺ متابعت زموږ په نصیب کړي، د رسول الله ﷺ حُب او محبت ته زموږ په زړو کي ځای ورکړي او د الله جل جلاله څخه غواړم چي د خپل محبوب رسول الله ﷺ سره مو پر حوض کوثر او په فردوس اعلیٰ کي یو ځای کړي او الله جل جلاله دا توفیق راکړي چي د رسول الله ﷺ د رسالت د رسولو محترمه وظیفه پر غاړه واخلو.

ورونو! د رسول الله ﷺ سیرة تاریخي معلومات نه دي، قصه نه ده، د زړه تسلّي او د وخت تېرېدل نه دي، بلکه د رسول الله ﷺ سیرة پند او نصیحت دی، دین او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریعت دی، وعظ او عبرت دی. زموږ مسلمانانو دپاره درس او لار ښوونه ده چې موږ باید په خپل پېشوا پسې اقتداء وکړو، او د هغه ﷺ متابعت وکړو الله ﷻ فرمايي:

﴿لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْـَٔاخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾﴾ [الأحزاب: ۲۱]

ژباړه: هغه خلک چې د الله ﷻ د رضاء او لقاء امیدوار دي او د آخرت د ثواب امید لري او په کثرت سره د الله ﷻ په ذکر او یاد مشغول دي، د هغو دپاره د رسول الله ﷺ مبارک ذات ډېره ښه أسوه او نمونه ده، هغه مبارک ذات ښه قائد او پېشوا دی، ښه لار ښوونکی او رهنما دی، دغه کسان باید په عباداتو او معاملاتو، په افعالو او اقوالو، په خوړلو او څښلو، اغوستلو، حرکاتو او سکناتو، جُود او سخا، صبر او تحمل، په ناسته او ولاړه بلکه په هر حرکت کي، د دغه جامع الصفات ذات محمّد مصطفٰی رسول الله ﷺ پر طریقه تګ او حرکت وکړي او په ټول حیات کي د ده ﷺ متابعت وکړي او د ده ﷺ دین او لار ښوونې په ښه ډول سره زده او عملي کړي.

د رسول الله ﷺ واقعي محبت په خطبو او نصیحتو، درسو او قصو، اشعارو او نعتو، حتّٰی د مولد په مجالسو کي نه دی، بلکه د محمّد مصطفٰی ﷺ واقعي او حقیقي محبت د هغه ﷺ په متابعت کي دی، د رسول الله ﷺ په لار ښوونه پسې اقتداء کول او د ده ﷺ د اوامرو عملي کول، د رسول الله ﷺ متابعت دی، الله ﷻ فرمايي:

﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾﴾ [آل عمران: ۳۱]

یعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه که چیري تاسي د الله ﷻ سره محبت لرئ یا محبت کوئ نو زما متابعت وکړئ چې الله ﷻ به هم تاسي خوښ ولري او تاسي ته به ستاسي ګنهونه دروبخښي.

خو محترمه وروره! متابعت ښځه واقعي او صادقه محبته څخه په وجود نه سي راتلای، د رسول الله ﷺ سره واقعي محبت درلودل تا د هغه ﷺ متابعت ته ور جذبوي او ور بولي، نو د متابعت دپاره لازمي شرط محبت دی، که چیري په تا کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د محبت شوق موجود وي او ته د هغه ﷺ محبت غواړې؟ نو څلور شيه دي چې ستا سره د رسول الله ﷺ په محبت درلودلو کي مرسته کوي، يعني: د غو څلورو شيانو په عملي کولو سره د رسول الله ﷺ سره ستا محبت پيدا کيږي او زياتيږي او دغه محبت په تا کي د متابعت شوق زياتوي، چې هغه څلور شيه دادي:

اول: پر رسول الله ﷺ ډير درود ويل.

دوهم: څو ځلي او په تکرار سره د رسول الله ﷺ د سيرة ويل يا اورېدل، او په هغه سره پوره ځان خبرول او پوهول.

دریم: د رسول الله ﷺ د طريقې متابعت کول، که ته غواړې چې رسول الله ﷺ خوښ ولرې او محبت دي ورسره زيات سي متابعت يې کوه.

څلورم: د رسول الله ﷺ د مبارک ښار مدينې منورې زيارت، خاصتاً د روضې مبارکې، مګر هو د پوره ادب او عبادته سره.

الله جل جلاله دي ما او تاسي د هغو کسانو څخه وګرځوي چې د رسول الله ﷺ سره محبت لري، او د هغه ﷺ متاعت کوي او د هغه ﷺ د رسالت د رسولو او دين د نشرولو دپاره ژوند کوي. الله جل جلاله دي موږ او تاسي ټولو ته دا توفيق راکړي چې د رسول الله ﷺ متابعت تر هغه وخته وکړو چې د الله جل جلاله په حضور کي دريږو.

آمين، ثم آمين، ثم آمين.

سُبۡحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

اللّهمّ صلِ و سلِم و بارک علی عبدِکَ و رسولِکَ سیّدنا و حبیبنا محمّد و آله و أصحابه و اهل بیته اجمعین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سیرة النبي ﷺ خلاصه

د رسول الله ﷺ د ژوند لړ حالات مو په دغه درې جلده کتاب کې مطالعه کړل. حال دا چې د رسول الله ﷺ سیرة یوه داسې موضوع ده چې په کتابو او فیتو سره پای ته نه سي رسېدلای، څومره چې ما وکولای سوای چې دغه سیرة بیان کړم او پر هغه تبصره وکړم خو ترما وروسته به داسې خلک راسي چې تر دغه هم ښو ځله زیاتې فایدې او حکمتونه ځنې را وباسي، لکه تر ما د مخه چې ډېر داسې علماء تېر سوي دي چې په دې باره کې یې ډېر ګټور او فایده من مضمونونه بیان کړي او لیکلي دي. حتّی په اوسنیو خلکو کې هم داسې کسان سته چې دغه زما تر بیان ښه او ښایسته، ګټور او مفید بیان کولای سي، مګر دا چې زه غواړم چې د دغه ټول مبارک سیرة خلاصه په څو جملو کې درته بیان کړم دا ډېر سخت او مشکل کار دی، خو بیا هم زه غواړم چې د ضرورت په لحاظ زما د فکر پر اندازه د ټول سیرة خلاصه او نتیجه چې موږ په خپل ژوند کې ضرورت ورته لرو په پنځلسو مادو یا نقطو کې درته بیان کړم.

دغه پنځلس مادې د بشریت د اصلاح دپاره د رسول الله ﷺ د سیرة هغه اساسي نقطې دي او دغه پنځلس مادې به زموږ د ټوله بیان سوي بحث خلاصه او نتیجه وي او خامخا باید د دغه مبارک سیرة څخه د خپل ژوند د کامیابۍ دپاره یوه خلاصه او نتیجه را وباسو، چې دغه نتیجه ډېره مهمه ده او باید په خپله حافظه کې یې په ښه ډول سره وساتو.

ورونو! رسول الله ﷺ درویشت کاله د نبوت او رسالت ژوند کړی دی، موږ د دغه درویشت کلني ژوند دپاره کوم نوم او کوم عُنوان انتخابولای سو؟

ممکن دوه نومه ورته کېښېږدو.

اول: (د مځکې د اصلاح دپاره رسالت)

دوهم: (پر باطلو او شخصي ګټو د حق د کامیابه کېدلو قصه)

متوجه اوسه: زه اوته د رسول الله ﷺ امت نه یو؟ او نه غواړو چې د هغه پر لار ولاړ سو؟ بلکه هم یې امت یو او هم غواړو چې متابعت یې وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو باید زما او ستا ژوند هم دغه دوه عنوانه ولري، زه او ته هم باید په خپل ژوند کې د دغه هدف او مقصد دپاره کوښښ وکړو.

یا (د ځمکې د اصلاح دپاره)

یا (پر باطلو او شخصي ګټو د حق د کامیابه کولو دپاره)

ځکه د رسول الله ﷺ رسالت د ټول بشر دپاره دی.

او د ده ﷺ ژوند یوه انساني تجربه ده، ما او تا ته یې د کامیابۍ لار را وښوول، تا ولیدل چې د رسول الله ﷺ د رسالت ژوند په څومره ضعف او تنهایي سره شروع سو؟ او په څومره کامیابي سره پای ته ورسېدی، دا ټوله د بشر په کوښښ سره وه او ته هم بشریې.

ته به وایې: د رسول الله ﷺ په ژوند کې وحې وې او زما په ژوند کې وحې نسته.

خو زه وایم: وحې تخطیط او عملي کول نه دي.

(تخطیط یعني: د یوه کار د عملي کولو دپاره د پلان او نقشې جوړول) وحې یو قانون دی چې نازلېدی او هغه قانون نن ورځ ما او تا ته پروت او موجود دی، چې هغه قرآن مجید دی، د ټولو مسلمانانو حتّی د رسول الله ﷺ قانون قرآن مجید دی.

ته به وایې: د رسول الله ﷺ په ژوند کې معجزې پرتې وې.

خو زه وایم: معجزې و أحداثو ته تغیر نه سي ورکولای، معجزې فقط روحي معنویات لوړ وي، مګر هغه څه چې په أحداثو کې تغیر را ولي هغه صحي پلان او په صدق سره جدي عمل دي.

دا یوه داسې ثابته تجربه ده چې د قیامت تر ورځې د قبلېدو قابله ده، (چې پلان او عمل په احداثو او واقعاتو کې تغیر را ولي) لکه څرنګه چې الله جل جلاله فرمایي:

﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُواْ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْأٓخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ ﴾ [الاحزاب: ۲۱]

اوس نو ویلای سم: ترڅو چې زموږ په ژوند کې دغه پنځلس مادې چې د سیرة النبي ﷺ خلاصه او نتیجه ده نه سي پیدا، موږ په خپل ژوند کې تمدن او نهضت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترقي او کاميابي نه سورا وستلای.

هغه پنځلس مادې څه شي دي؟

زه به يې په تفصيل سره درته بيان کړم او ته بنه متوجه اوسه!

اول: فعال او مناسب پلان يا تخطيط.

(پلان او تخطيط) يعني: د يوه شي يا يوه کار دپاره صحي نقشه جوړول او بيا د هغې نقشې جدي عملي کول، نوکه ته اوس د دوهم وار دپاره سيرة النبيﷺ ووايې يا واورې ته به و وينې چې هلته څنګه پلان او نقشه جوړېدل او هغه پلان او نقشه بيا څنګه په جدي ډول سره عملي کېدل، نو پلان او تخطيط، د نهضت او ترقۍ مقصد ته د رسېدلو دپاره د مهمو شرطو څخه دي، بېله پلان او تخطيطه هيڅکله نهضت، ترقي او کاميابي په وجود نه سي را تلای.

ورونو! زموږ او ستاسي څخه هر يو په خپل ژوند او د خپل مسئوليت پر اندازه بايد خامخا پلان او نقشه ولري او دا يې بايد عقيده وي چې زه د دغه پلان او تخطيط د عملي کولو مسئوله يم، يو وزير بايد دا عقيده ولري چې پسله لسو کلو زه د دغه وزارت مسئوله يم او زما څخه پوښتنه کيږي چې ما په دغو لسو کلو کي د خپل وزارت په متعلق ملک او وطن ته څه ترقي ورکړې ده، يو والي د خپل ولايت مسئوله دی، يو تاجر د خپلي تجارت خانې مسئوله دی، يو باغوان د خپل باغ او زراعت مسئوله دی، د يوې فابريکې خاوند د خپلي فابريکې مسئوله دی، يو مسلمان د اسلامي رسالت مسئوله دی، نو هر سړئ بايد د کار په شروع کي يوه صحي نقشه او پلان ولري، ځکه بېله پلان او تخطيطه نهضت او ترقي په وجود نه سي را تلای او بيا د هغه سنجول سوي پلان دپاره صحي او جدي کار او عمل وکړي، يوازي د خولې په خبرويې هم سر نه سره ورځي.

دوهمه ماده: صبر او قرباني، د ترقۍ دپاره به دي قرباني د وينې او روح تر حده پوري وي، سُميه رضي الله عنها دي په ياد ده؟ حمزه رضي الله عنه دي په ياد دی؟ د رسول اللهﷺ د مبارک مخ څخه دي د وينو بهېدل په ياد دي؟ ترقي او نهضت بېله وينو نسته، هر هغه څوک چې د روح او وينو قربانۍ ته آمادګي نه لري هغه دي په کور کي کښيني د ترقۍ او کاميابۍ نوم دي نه يادوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیمه ماده: چې مور یې د رسول اللهﷺ د سیرة څخه را ایستلای سو هغه (تدریب او تعلیم) دی، ستاسي په یاد دي؟ چې رسول اللهﷺ د أرقم بن أبي الأرقمؓ په کور کي خپلو اصحابو ته فکري، روحاني، اخلاقي، سیاسي، ایماني، تدریب او تعلیم ورکاوه؟ او له هغه ځایه دغه عالي او متمیز جېل را و وتی چې دنیا یې په نور ډکه کړه، که نن ورځ مور خپلو ځوانانو ته فکري، سیاسي، روحي، ایماني او اخلاقي تعلیم ور نه کړو، نو د نهضت او ترقی امید هیڅکله مه کوی.

اې ځوانانو! که څوک تاسي ته ایماني او اخلاقي تعلیم نه درکوي تاسي په خپله باید په تعلیم پسې سی، ځکه تعلیم د ترقی لار ده، لهو او لعب، عبث ژوند، د وخت ضائع کول او بېځایه غوښتني یا خواهشات پرېږدی.

د رسول اللهﷺ د ژوند او سیرة څخه څلرمه نقطه:

د مخالفینو سره په ښه نیت او پراخه زړه ژوند کول دي، ستاسي په یاد دي چې رسول اللهﷺ د مدینې منورې مختلفو طائفو او مختلفو قبیلو ته چې د مختلفو دیانتو تابع وې یو قانون جوړ کړی؟

ستاسي په یاد دي چې رسول اللهﷺ د مځکي پاچهانو ته لیکونه لېږل؟

ستاسي په یاد دي چې د حدیبیې صلحه یې ولیکل؟

دا ټوله د مخالفینو سره ژوند کول وه، خو دا دا معنٰی نه لري چې زه به ترخپل حق تېرېږم، هو، د مخالفینو سره ژوند کوم خو خپل حق هم حتماً غواړم او په خپل دین سره قوي او محترم یم.

اې هغو مسلمانانو! چې په غرب یا کفري ملکو کي اوسېږی هلته و اوسېږی، مګر دا هم په یاد ولری چې په خپل دین سره و نه شرمېږی، پام کوی چې هغه عزت چې تاسي یې په خپل دین سره لری د لاسه ورنه کړی، په خپل دین معزز اوسی، په خپل دین سره فخر کوی او خپل لاسونه په خپل حق پوري ټینګ ونیسی، تا ولیدل چې رسول اللهﷺ که په زور ؤ که په رضاء خپل حق خامخا اخیستی، قریشو ته یې ویل: ما او خلک سره پرېږدی، د دعوت له کاره یې په هیڅ طریقه سره لاس نه اخیستی، مګر په حلف الفضول کي هم ورسره داخل ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د ژوند څخه پنځمه ماده:

اصل په اسلام کي صلحه ده نه جنګ، جنګ هغه وخت منځ ته راتلای سي چي مسلمانان ور ته مجبوره سي، مثلاً غدر او خیانت ور سره وسي، یا د رسالت د رسولو څخه چي دعوت، امر بالمعروف او نهي عن المنکر دي منعه کړل سي، رسول الله ﷺ به همېشه ویل: ما او خلک سره پرېږدی.

ستاسي د بدر، اُحُد، خندق، غزاوي په یاد دي؟ د ټولو سبب دا ؤ چي قریشو مسلمانان تبلیغ او دعوت ته نه پرېښوول، خو چي بیا قریشو په حدیبیه کي صلحه وغوښتل صلحه ور سره وسوه، د خیبر جنګ هم د صلحي دپاره ؤ، نو اصل په اسلام کي صلحه او امان دي نه د وینو د تویولو شوق، که د رسول الله ﷺ د وینو بهولو إراده وای، د مکې مکرمې په فتحه کي به یې د وینو ولې بهولي وای او دا کارېې و نه کړی، ځکه صلحه او أمان یې غوښتل.

شپږمه ماده: د وطن داری فکر، موږ ټوله که اوزبک یو که تاجک، که پښتون یو که ازاره، د یوه وطن اوسېدونکي یو، ستاسي په یاد دي چي رسول الله ﷺ په مدینه منوره کي څنګه قانون جوړ کړی؟ او دا یې کوښښ ؤ چي موږ ټوله په یوه وطن کي د وطندارانو په صفت سره و اوسیږو، که څه هم په دین او دیانت کي فرق او اختلاف سره ولرو.

ورونو! که څه هم نن ورځ په موږ کي سُني او شیعه موجود وي، اُزبک او ازاره موجود وي، فارسي ژُبان او پښتون موجود وي، خو د وطنداری فکر باید له دماغه و نه باسو، ستاسي په یاد دي چي رسول الله ﷺ نه غوښتل چي د مکې مکرمې مسلمانان په هغه جنګ کي ګډون وکړي چي د مکې مکرمې د کفارو پر ضد کېدی؟ دا ولي؟ ځکه دوی په مکه مکرمه کي مواطنین وه او دا نه وه صحي چي دوی د خپلي هغي ټولني پر ضد وجنګیږي یا و درېږي چي دوی هلته اوسیږي.

اوومه ماده: د رسول الله ﷺ په ژوندکي د مسلمانو ښځو طبقه: سیاسي، اجتماعي، اُسَري، فعاله قوه بلل کېدل، خو نن ورځ د ځینو مسلمانانو له طرفه د ښځو پر طبقه بد بختانه ډیر ظلم کیږي او متأسفانه دغه ظلم هم د اسلام په نامه پر کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال دا چې اسلام د دغسې ظلمه څخه بري او بېزاره دی، ترڅو چې د ښځو د طبقې څخه دغه ظلم پورته نه سي، په علم او پوهه مصلحه نه سي، نهضت او ترقی ته لار نسته، ښځه د نوي نسل مربي ده، مربي باید پوه او د علم خاوند وي. د استاد او مربي سره ظلم کول پستي او نامردي ده.

خو هو، ښځي مو هم باید د الله او رسول الله د اوامرو تابع وي، د اسلامي رسالت بیرغ یې په لاس کي وي، هره هغه ښځه چي په اسلامي محیط کي د اسلام تر قانون دباندي غربي رواجونه غواړي هغه د کفارو د لاس شیطاني آله ده.

اتمه ماده: فن او ثقافت، فن او ثقافت د نهضت او ترقی د بیرغو څخه یو بیرغ دی. که تاسي د رسول اللهﷺ پر سیرة یو دقیق نظر واچوی و به وینی چي ټول عالَم و دغه مبارک سیرة ته اړ او محتاجه دی، د رسول اللهﷺ د سیرة څخه زده کړه د هري زمانې او هر ځای ضرورت دی، دغه سیرة یوازي په هغه وخت او هغه زمانه پوري تعلق نه درلودی، بلکه د هر وخت او هر ځای د واقعاتو او حادثاتو دپاره درس ځني اخیستل کېدلای سي، نوفن او ثقافت هغه شئ دی چي رسول اللهﷺ د خپلو اصحابو د معنویاتو د لوړولو دپاره استعمالاوه، ستاسي په یاد دي: کله چي رسول اللهﷺ مدینې منورې ته داخلېدی نجونو او ماشومانو ترانې ویلې، د مسجد قُباء او مسجد نبوي د جوړولو په وخت کي شعرونه ویل کېدل، د خندق دکندلو په وخت کي اصحاب کرامو اشعار ویل، رسول اللهﷺ خطیب او شاعر درلودی، نو د نهضت او ترقی دپاره فن او ثقافت مهم دي.

نهمه ماده: د رسول اللهﷺ سیاست د خلکو جمعه کول، یو ځای کول او متفق کول وه، نه د خلکو پاشل او متفرق کیدل، خو بد بختانه موږ اوس خلک د مذهب پر اساس سره پاشو، د فقهي اختلافاتو پر اساس یې سره ویشو، د ژبي او منطقې پر اساس یې سره جلا کوو، حتّی د حزبو په نامه مو خلک سره وپاشل، نو ځکه امت مو ټوک ټوک او پاشلی دی، مګر د رسول اللهﷺ منهج او طریقه تجمیع وه نه تفریق، یو ځای کول وه نه پاشل، نو هر څومره چي مو په وسه پوره وي خلک سره متفق کوی، تاسي په ټول سیرة کي وګوری چي رسول اللهﷺ خلک څنګه سره متفق او یو ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول، حبشي او رومي، عربي او فارسي ټولو د يوه هدف دپاره ژوند کاوه.

لسمه ماده: د رسول اللهﷺ ديني خطاب: رسول اللهﷺ د هر وخت سره مناسبي ديني بيانيې ايرادولې، کله چي د مسلمانانو په منځ کي ورورګلوي او محبت ته ضرورت ؤ، هلته د اُخوة آياتونه او احاديث نازلېدل، د جهاد په وخت کي د جهاد آياتونه او احاديث ويل کېدل او بيا چي به جهاد نه ؤ، نه د جهاد آياتونه وه او نه احاديث، نو زموږ په ټولنه کي بايد ديني خطاب د هغو حالاتو سره موافق او مناسب وي چي موږ ژوند پکښي کوو، د منبرو وعظونه او نصيحتونه مو بايد داسي نه وي لکه سل کاله د مخه چي وه، بايد د وعظ او ديني لارښوونو طريقه مو د اوسني وخت او هغو حالاتو سره موافقه وي چي موږ ژوند پکښي کوو او ضرورت ورته لرو، نو نُهضت او ترقي بېله دې څخه نسته چي ديني خطاب به مو د وخت د حالاتو سره داسي موافق او برابر وي چي د ژوند نوي او کاميابه مرحلې ته مو ور داخل کړي.

يوولسمه ماده: پنځه اساسي يا بنسټي اخلاق دي، چي موږ په ټول سيرة کي وليدل، د نُهضت او ترقۍ دپاره موږ هم بايد هغه اخلاق په خپلو ځانو او خپل ژوند کي پيدا کړو، هغه اخلاق څه شي وه؟

الف: صدق، يا رشتيا ويل، په ټولو کارو کي بايد صادقه و اوسو.

باء: امانت، په هر کار کي بايد امانت کاره يو، د رسول اللهﷺ لقب صادق الأمين ؤ. (رشتيا ويونکی او امانت کاره)

جيم: وفاء، تا وليدل چي د رسول اللهﷺ سره په ټول ژوند کي وفاء ملګرې وه.

دال: اتقان، يعني: هر کار په صحي ډول سره کول او پای ته رسول، تا وليدل چي د رسول اللهﷺ ټول تخطيط يا پلان جوړول او عمل، په سل کي سل صحي او پر ځای ؤ.

هاء: أمل يا اميد، دغه خوی هم بايد حتماً په موږ مسلمانانو کي موجود وي، د خپل صحي عمل د نتيجې څخه بايد نا اميده نه سو، تاسي وليدل چي رسول اللهﷺ څنګه او څه ډول د خپلو اصحابو معنويات د اُميد په خوی سره ور لوړول، مسلمانان هيڅ وخت د خپل کار او عمل د نتيجې څخه نه نا اميده کېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسله هغه شخه چې کفارو خُبيب رضي الله عنه ته په اور او سرو سوو ډېرو آزارونه ورکړه.
رسول الله ﷺ څه ورته و ويل؟
عدي بن حاتم الطايي رضي الله عنه ته يې د هغه د مسلمانېدلو په وخت کې څه و ويل؟
ټول د کاميابۍ اميدونه اوزيري وه، د رسول الله ﷺ په ټول ژوند کې نا اميدي نه وه.
اوس هم په ځوانانو کې هغه څوک و رسول الله ﷺ ته حبيب دی چې نه نااميده کيږي او نور خلک هم نه نااميده کوي او هغه څوک کښته او ناکامه دی چې وايي: پرېږده يې فايده نه کوي، نااميدي په خلکو کې مه پيدا کوی، په هر وخت او هر حالت کې اميد د کاميابۍ لار ده.
دوولسمه ماده: د ملت او رعيت د رأيي او نظر احترام، د خلکو د رأيي قبلول، خلک په آزاده سره خبروته پرېښوول، دا هغه منهج او طريقه ده چې رسول الله ﷺ په خپل ژوندکې عملي کول، تاسي نه وليدل؟ چې رسول الله ﷺ په بدر کې د يوه سړي د رأيي په سبب خپلې نقشې ته تغير ورکړی، د خندق په غزاء کې يې د سلمان فارسي رضي الله عنه په رأيه سره په جنګ کې يوه نوې طريقه اختيار کړه، که څه هم سلمان فارسي رضي الله عنه يو آزاد سوی مريئ بلل کېدی، د خيبر په غزاء کې حُباب بن المنذر رضي الله عنه ورته و ويل: يا رسولَ الله! دغه ځای د اړولو دپاره مناسب نه دی، رسول الله ﷺ و فرمايل: حاضِر يا حُباب او هغه ځای ته يې تغير ورکړی، ځکه د هغه خبره صحي وه، نو د ملت او خلکو د فکر او نظر احترام کول، او د هغو خبروته غوږ نيول په خلکو کې نژدې والی را ولي او که چيرې قائد يا حکومت دا فکر کوي چې موږ قوي يو، ځکه خلک او د خلکو رأيي زموږ سره دي، د معارضې يا منافس يا په اوسنۍ اصطلاح د حزب اختلاف په مخ کې د رأيو په اکثريت درېدلای سو.
دلته نو نهضت او ترقي په وجود نه سي راتلای، تر څو چې د خلکو د رأيي احترام و نه سي، د نهضت او ترقي فکر کول بې معنٰی دي.
که د خلکو رأيه او نظر واورېدل سي په هغو کې دغه حس پيدا کيږي چې موږ د دغه وطن يو او زموږ رأيه قابل د اعتبار ده او بېله دې څخه چې د خلکو يا ملت و رأيي ته اعتبار ورنه کړل سي، که موږ هرڅومره د ترقۍ نارې هم و وهو فايده نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسمه ماده: په خبرو او بیان کې د خلکو او ملت حریت او آزادي.

بخښنه غواړم چې زه په پوره صراحت سره دغه خبري کوم او هم یې باید خامخا وکړم، ځکه دا د رسول اللهﷺ سیرة دی او دا یو لوی امانت دی، خوک دي زما څخه په واضحه او صریحه خبرو نه ناراضه کیږي، ځکه زه نه سم کولای چې د سیرة النبيﷺ په بیانولو کې د بل چا مراعت وکړم او دغه حق خبري په دې سبب سره کوم، چې د قیامت په ورځ د خپل ربﷻ په حضور کې د دغه حق ویلو سره و دریږم او ورته و وایم: یارب! ما خلکو ته حق و ویل، هغه چې پرما وه د هغه تبلیغ مې وکړی.

نو ترڅو چې خلکو ته په خبرو او بیان کې پوره حریت او آزادي ور نه کړل سي دغه د عُنف او شدت کار نور هم زیاتیږي، ځکه که د ملت د افرادو څخه یو څوک و نه کولای سي چې د خپل وطن په باره کې و رغیږي، د ده خبري او نظریات سانسور سي، د هغه د خپل وطن او د وطن د آمرانو څخه بنه نه راځي، حتّٰی دا احساس هم نه کوي چې زه د دغه وطن د افرادو څخه یو فرد یم.

څوارلسمه ماده: د نهضت او ترقۍ دپاره یوه داسي مشر او قائد ته ضرورت سته چې خلک د هغه پر شا وخوا را وګرځي او را ټول سي، تا د رسول اللهﷺ په سیرت کې ولیدل چې خلکو د رسول اللهﷺ سره څومره شدید محبت او څومره ټینګ ارتباط یا اړیکي درلودل، حتّٰی غربیان په تعجب کې دي چې رسول اللهﷺ سیاستدان که عسکري قومندان ؤ؟ رهبر که قائد ؤ؟ حاکم که نبيِ ؤ؟ پلار که مربّي ؤ؟ خو موږ وایو: هغه دغه ټوله ؤ، هغه د مځکي د اصلاح د رسالت خاوند ؤ.

نن ورځ هم موږ دغسي مومن قائد ته ضرورت لرو چې خلک پر را ټول سي او محبت ور سره ولري، د خلکو غمخور وي او په ایمان و نه شرمیږي، یوازي په مناسباتو کي د ایمان خبري نه کوي، بلکه په هره لحظه او هر کار کي د ایمان حس او احساس پکښي موجود وي، نُهضت او ترقي بېله دغسي قائده په وجود نه سي را تلای.

پنځلسمه او آخیره ماده: ایمان د کامیابۍ سبب دی، که ایمان نه وای صحابهٔ کرامو ولي خندق کِندی؟ که ایمان نه وای ولي یې په خندق کي قربانۍ ورکولې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ایمان نه وای ولي يې په اُحُد کي ځانونه مرګ ته سپارل؟ که ایمان نه وای ولي يې د حديبيې صلحه قبلول؟ که ایمان نه وای سُمیه رضي الله عنها ولي وژل کېدل؟ که ایمان نه وای داسي نور ډېر کارونه دي چي هغه به نه کېدلای.

هر هغه څوک چي په اسلامي ملکو کي نُهضت او ترقي غواړي او دا يې عقيده وي چي دين او ایمان خپل ځان ته جلا ځای لري، په دنيوي امورو کي د دين او ایمان خبري پرېږده، هغه څوک د دغو منطقو د افرادو يا د خپل ملت په حقيقت نه پوهېږي.

د اسلامي ملکو افراد يا امت مسلمه بېله يوې ژبې په بل څه نه پوهېږي، چي هغه د دين او ایمان ژبه ده، هغه مهم او يواځنۍ شئ چي د اسلامي ملکو د افرادو که نارينه دي که ښځي، که لويان دي که ماشومان په وجدان او ضمير کي ښخ او پروت دی د هغه نوم ایمان دی.

که ته غواړې چي ترقي را ولې او ملت ته په خطاب کي و وايې: موږ مو د دين سره کار نه لرو، هر يو او د ده دين سره پوهېږي، خو د وطن د ترقۍ دپاره کار وکړی، دا د خولې خبري دي، هيڅ مثبت تاثير نه لري، ځکه د دغه کار دپاره کوم عقيدوي او وجداني باعث نسته.

او که په خطاب يا بيانيه کي ورته و وايې: بېسوادي ورکه کړی چي اجر او ثواب حاصل کړی، مځکه په زراعت سره آباده کړی: الله به اجر او جنتونه درکړي، کوچنۍ کوچنۍ فابريکې راوړی له خپل وطنه بېکاري او غريبي ليري کړی، پر غريبانو ورحمېږی، الله جل جلاله به پر تاسي ورحميږي.

د دغه خطاب نتيجه مثبته او ايجابي ده، که دي ایمان له ترقيه څخه جلا کړی، پوه سه چي کاميابي لاس ته نه.سې را وړلای او دا شئ په کلو کلو تجربه سوی دی.

موږ داسي يو قوم يو چي الله جل جلاله په ایمان سره معززه کړي يو، که موږ نُهضت او ترقي بېله اسلامه او ايمانه په بل شي کي وغواړو الله جل جلاله به مو ذليله کړي، دا زما قول نه دی دا د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه قول دی، که څوک د هغه له نظره څخه مخالف نظر لري هغه سهوه او خطاء دی. دين زموږ د رب عزوجل له طرفه زموږ ساتونکی او زموږ کاميابه کوونکی دی، الهي دين الله جل جلاله د دې دپاره نه دی نازل کړی چي موږ ځني

(c) ketabton.com: The Digital Library

وبیریږو. یا دي موږ بد بخته کړي. نو ځکه موږ وایو: چي دیني خطاب او بیانیو ته باید ترقي ورکول سي.

دا هغه پنځلس مادې یا نقطې وې چي موږ یې د سیرة النبي ﷺ څخه په اختصار سره را ایستلای سو.

محترمه وروره! د دغه سیرة تر اورېدلو یا لوستلو وروسته ستا څخه څه شي غوښتل کیږي؟ فقط دوه شیه باید عملي او په ځان کي موجود کړې.

اول: د رسول الله ﷺ سره ډېر زیات او شدید محبت، داسي محبت چي ستا زړه او وجود ټول په ډک وي، داسي محبت چي ستا د وینو په رګو کي بهیږي، تا چي دغه درې ټوکه کتاب ولوستی آیا ستا زړه ته یې لاره نه کړه؟

آیا د رسول الله ﷺ محبت دي په زړه کي ځای ونه نیوی؟

که ستا زړه ډېره نه وي خامخا دي په زړه کي د رسول الله ﷺ محبت احساس پیدا سوی دی او رسول الله ﷺ ډیر خوښ لرې، رسول الله ﷺ فرمایي:

«لايُؤمِنُ اَحدُكُم حتّى أكُونَ أحَبَّ إلَيه مِن أهلِه و وَلَدِه وَمَالِه وَنَفسه الّتي بَينَ جَنبَيه»

ژباړه: تر هغو پوري د یو چا ایمان پوره او کامل نه دی، تر څو چي زه د ده تر کورني، د ده تر اولادو، د ده تر مال او د ده تر ځان و ده ته خوښ نه سم.

نو موږ مسلمانان باید خامخا رسول الله ﷺ په دغه اندازه سره خوښ ولرو چي تر دغو ټولو شیانو راتېر وي او د دغه محبت دپاره ستا مرسته کوونکی په دقت سره د رسول الله ﷺ د سیرة اورېدل دي.

دوهم: د دغه اوسه څخه ته باید په دې فکر کي سې چي زه باید په مځکه کي اصلاحات را ولم، ځکه ته د رسالت خاوند یې، ته د رسول الله ﷺ امت یې او دغه رسالت ستا په غاړه کي امانت دی. وګوره! په هر شي کي چي ته مهارت لرې په هغه شي کي د مځکي او انسانانو په اصلاح پسې سه، زما مقصد دا نه دی چي ټول خلک دي شرعي او ديني تعليم وکړي بلکه دا د ځینو متخصصو علماوو کار دی، که هر یو په شرعي علومو مشغوله سي دغه نور کارونه به چا ته پاته وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو ځخه هر يو بايد په خپل قدرت او خپل مهارت کي جدي عمل وکړي، هو له دينه بايد دومره زده کړه وسي چي خپل دين و پيژني او خپل اعمال د شرعي احکامو سره موافق اجراء کړي، حق او باطل سره وپيژني، خو تعليم، صحت، زراعت، تخنيک او داسي نور علوم هم بايد ولرو چي امت مسلمه پر خپلو پښو و دروو او د ځمکي په اصلاح کولو سره مو د خپل رب ﷻ عبادت کړی وي، که ته د رسالت د رسولو په نيت سره ژوند وکړې، إن شاء الله په جنت کي به د رسول الله ﷺ ملګری يې، هو، هغه څوک چي د رسالت د رسولو دپاره ژوند کوي يقيناً به هغه کسان په جنت کي د رسول الله ﷺ ملګري وي.

دا معلومه ده چي ټول امت لمنځونه کوي، ټول امت روژې نيسي، ټول امت حج کوي، ټول امت د قرآن مجيد تلاوت کوي، ټول امت ژړلي دي او دعاوي يې کړي دي، خو په جنت الفردوس کي به څوک د رسول الله ﷺ ملګری وي؟

هغه څوک چي د رسول الله ﷺ سره ډير محبت لري او هغه څوک چي د رسالت په رسولو کي ډير زيار او زحمت باسي.

د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته د رسالت رسَول او تبليغول، امر بالمعروف او نهيِ عن المنکر، د ده ﷺ د امت پر غاړه امانت دی.

ما خو د رسول الله ﷺ د سيرة څخه دغه پنځلس ذکر سوي مادې په اختصار سره را وايستلې، نو په نتيجه کي ته بايد رسول الله ﷺ په داسي اندازه سره خوښ ولرې چي په هر قيمت او هره ممکنه وسيله سره چي وي د ځمکي د اصلاح دپاره حرکت دريکښي موجود کړې، ځان د رسول الله ﷺ امت و بوله او د هغه پر لار رهي سه.

ألا هل بلغت؟ اللّهم فاشهد. ألا هل بلغت؟ اللّهم فاشهد.

خويندو او ورونو! د ليکلو او ويلو دپاره ډيرځه لرم خو تر دغه زيات اوږد والی لازم نه بولم او دغه بحث به په شکر او مننه سره پای ته ورسوم، شکر او مننه د هر هغه چا: چي د دغه سيرة د ليکلو، پوره کولو، کاميابه کولو، نشرولو او چاپولو دپاره يې زما سره مرسته او مساعده کړي دي، الله ﷻ دي د خير جزاء او بدله په دنيا او آخرت کي ورکړي، خو اول او تر ټولو لوی شکر د هغه الله سبحانه و تعالى شکر دی چي موږ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې دا رانبوولي دي چې د خلکو شکر آداء کړو. مګر موږ نه سو کولای چې د رب عزوجل الملک العظیم جل جلاله تر شکر څوک د مخه کړو، زموږ رب: هغه الله سبحانه و تعالی دی چې قِسم قِسم نعمتونه یې راکړي دي، زموږ رب: هغه عزوجل دی چې د دغه سیرة د لیکلو او بیانولو قدرت یې را کړی، دا دومره لوی نعمت دی که زه ټول عمر خپل رب ته سر پر سجده کښېږدم بیا یې هم شکر نه سم آداء کولای او دا مي خوښه ده چې زه په دغه عمل د خپل رب عزوجل سره ملاقي سم او د قیامت په ورځ ور ته و وایم: یا رب! زه عنایت الله خو دغه دی د ډېرو ډېرو ګنهو سره درته راغلم مګر خرنګه چې تا رب ﷻ د دغه پاک سیرت د راټولولو، بیانولو، لیکلو او نشرولو توفیق راکړی نو دا امید هم درڅخه لرم چې دغه عمل را څخه قبول کړې او زما په نېکیو کې یې راحساب کړې.

او تاسي لوستونکي او اورېدونکي هم د خپل رب عزوجل شکر او حمد آداء کړی چې د دغه پاک سیرة د لوستلو یا اورېدلو توان او قدرت یې درکړی، په والله په دغه سیرة پوهېدل او د هغه زده کول الٰهي لوی نعمت دی چې د هر چا نه دی نصیب سوی.

او دوهم شکر! شکر د محبوب سرور کائنات رسول الله ﷺ دی.

ورونو! په والله دا ممکنه وه چې رسول الله ﷺ هغو کسانو ته ښرا وکړي چې پر ده ﷺ یې ظلم کاوه، بندیزونه یې پر لګول، تکلیفونه او آزارونه یې ورکول، د ده ﷺ سره یې جنګونه کول، د ده ﷺ مبارک اصحاب او دوستان یې وژل او د ده ﷺ په ښرا سره دي هغه قومونه او ملتونه نېست او نابود سوي وای، مګر نبيّ الرّحمه، رؤف او مهربانه رسول، رحمةٌ للعالمین رسول الله ﷺ ښرا نه ورته کول، دا ولي؟

څکه چې زه او ته مومنان او مسلمانان را ووزو، الله جل جلاله دي زموږ له طرفه د خیر بدله او جزاء درکړي یا رسولَ الله، تا صبر کاوه، هغه آزارونه او تکلیفونه، مقاطعې او بندیزونه، جنګونه او زخمونه دي د دې دپاره قبلول چې موږ مسلمانان را ووزو او بیا ستا مبارک سیرة بیان کړو یا یې واورو، ستا په مبارک حرم او روضه کي لمنځونه وکړو، د قرآن مجید تلاوت وکړو او بیا د الله جل جلاله په رحمت سره جنت ته ولاړ سو.

(جزاکَ اللهُ عنّا خیراً یا رسولَ الله، خیر ما جازَ نبیاً عن أمّته و رسولاً عن قومه)

یوازي دا نه چې موږ مسلمانان درته و وایو (جزاکَ اللهُ خیراً) بلکه پر ټول بشریت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لازمه ده چې درته و وایي (جزاک الله خیراً) ځکه ته وې چې ټول بشریت ته دې د نهضت، ترقی، کامیابی او خوشاله ژوندلاري چاري وروښوولې.

تاسي پوهېږئ؟ چې ټول عالَم او بشریت چې په هرځای او هر دیانت سره وي دې ته اړ او محتاجه دي چې د رسول الله ﷺ څخه زده کړه او تعلیم وکړي. د رسول الله ﷺ څخه د بشریت او انسانیت قوانین زده کړي، د رسول الله ﷺ څخه اداره، پلان جوړول، سیاست، حلم، صبر، جنګ، صلحه او د ژوند ټول اخلاق زده کړي.

تاسي پوهېږئ چې د امریکا او اروپا د قانون ډېري مادې د اسلامي دین او د رسول الله ﷺ د لار ښوونو څخه اخیستل سوي دي، خو متأسفانه څرنګه چې موږ مسلمانان د اسلام په اساساتو او د رسول الله ﷺ په لار ښوونو پوره نه یو خبر، نو د پردیو د قانون صفت کوو او ښه یې وایو، حال دا چې د هغو د قانون د صفت وړ مادې، هغه مادې چې د انسانیت او بشریت په نفعه دي او ته یې خوښې لړې، هغه د مسلمانانو د دین او د رسول الله ﷺ د لار ښوونو څخه اخیستل سوي دي.

د ویلو او لیکلو دپاره ډېر څه لرم خو اوږدول هم نه دي په کار، الله جل جلاله ته مو سپارم

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

اللّهمّ صلِّ و سلِّم و بارک علٰی عبدِکَ و رسُولِکَ سیّدنا وحبیبنا محمّدٍ وآله وأصحابه وأهل بیته أجمعین.

د هر ویونکي او اورېدونکي څخه دا امید لرم چې ما او زما والدینو ته، د الله جل جلاله له درباره زموږ د بخښني او مغفرت دپاره د زړه د اخلاصه خاصه دعاء وکړي.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

عنایت الله "عِلمي"

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه کتاب مصادر او مراجع:

۱ - قرآن مجید.

۲ - صحیح البخاري.

۳ - صحیح مسلم.

۴ - د احادیثو نور کتابونه او مسند امام احمد.

۵ - بدایه والنهایه، تألیف عماد الدین اسماعیل بن کثیر.

٦ - الرحیق المختوم، تألیف شیخ صفیّ الرّحمٰن مبارک پوري.

۷ - سیرة النبي ﷺ، تألیف: ډاکټر طارق سویدان. معاصر،

۸ - علی خُطی الحبیب ﷺ، تألیف: استاد عَمرو خالد. معاصر،

۹ - عظمة الرسول ﷺ، تألیف: استاد محمّد عطیه الإبراشي.

۱۰ - النور الخالد محمّد ﷺ، تألیف محمّد فتح الله ګولن. معاصر،

۱۱ - فقه السیرة، تألیف: ډاکټر محمّد سعید رمضان البوطي.

۱۲ - تاریخ ابن الوردي، تألیف: زین الدین عمر بن مظفر متوفی ۷۴۹ ہ

پر دغه کتابو سربېره د سیرة هیڅ داسي کتاب نسته چي په هغه کي دي د سیرة ابن اسحاق او سیرة ابن هشام څخه اخیستنه نه وي سوې. نو په دغه لیکل سوي کتاب کي هم ځیني مضمونونه د دغو دوو کتابو څخه را نقل سوي دي.

ربّنا تقبّل منا إنّک أنت السّمیع العلیم، والحمد لله رب العٰلمین

وصَلواتُ الله و سَلامُه علی سیّد الخلق و المرسلین، وآله وأصحابه، و أهل بیته و ذرّیته أجمعین،

د جمعې ورځ د (۱۴۲۷) هجري قمري کال د ذوالقعدې د میاشتي (۲۴) تاریخ،

د (۱۳۸۵) هجري شمسي کال د قوس د میاشتي (۲۴) تاریخ،

د (۲۰۰٦) میلادي کال د ډسمبر د میاشتي (۱۵) تاریخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤلف له طرفه نشر سوي او چاپ سوي کتابونه

١ – د سرور کائنات ﷺ ژوند	: په دري ټوکه کښي.
٢ – خُلفاءُ الرّاشدين	: په يوه ټوک کښي.
٣ – ديني او اخلاقي لارښووني	: په يوه ټوک کښي.
۴ – شيطان د انسان دښمن دی	: وړوکې رساله.
۵ – د ساحر له شره خلاصون	: په يوه ټوک کښي.
٦ – آخري سفر	: په يوه ټوک کښي.
٧ – نصيحتونه	: په يوه ټوک کښي.

که ژوند او صحت باقي وه تر لاس لاندي کتاب د قصص الأنبياء عليهم السلام په نامه سره يادېږي إن شاء الله تعالیٰ په راتلونکي وخت کي به ترتيب او چاپ سي.

و مَا توفيقي إلاّ بِالله عليه توكّلتُ و إليه أنيب

د کتاب د ټولو لوستونکو څخه دا هيله او غوښتنه لرم چي د رب عزّوجلّ له درباره ما، زما مور او زما هغه پلار ته چي زما مُرَبّي او زما استاد دی د مغفرت او بخښني خاصه دعاء وکړي او رب عزّوجلّ ما ته نور توان او توفيق راکړي چي د عامو مسلمانانو ديني خدمت وکړم، او الله جلّ جلاله دي هغه چا ته د خير بدله او د خير جزاء ورکړي چي زما سره يې د دغه کتاب په چاپولو او نشرولو کي مرسته او کومک کړی دی.

عنايت الله "علمي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درېیم ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	د خیبر د دوهمې حصې فتحه کېدل........	۹۲۱
۲	د ابي الحُقیق یهودي د دوو زامنو وژل........	۹۲۷
۳	په زهرو لړل سوی پُسه........	۹۲۸
۴	د فدک د یهودو سره صلحه........	۹۳۱
۵	د وادیُ القرٰی فتحه کېدل........	۹۳۲
٦	د تیماء د یهودو سره پر جزیه صلحه........	۹۳۳
۷	د جزیرةُ العرب څخه د یهودو ایستل........	۹۳۴
۸	د هجرت په اووم کال کې د ځینو ټولیو لېږل........	۹۳۸
۹	عمرة القضاء........	۹۴۸
۱۰	پاچهانو او آمرانو ته د رسول الله ﷺ رسالې........	۹۵٦
۱۱	د روم پاچا قیصر ته لیک........	۹۵۷
۱۲	د دمشق آمر حارث بن ابي شمر ته لیک........	۹۷۲
۱۳	د بُصرٰی آمر ته لیک........	۹۷۳
۱۴	د مصر پاچا مقوقس ته لیک........	۹۷۳
۱۵	د حبشې پاچا نجاشي ته لیک........	۹۷٦
۱٦	د فارس پاچا کسرٰی ته لیک........	۹۸۰
۱۷	د بحرین پاچا (منذر بن ساوي) ته لیک........	۹۸۳
۱۸	د یمن پاچا حارث الحَمیَري ته لیک........	۹۸۴
۱۹	د یمامې رئیس هوذه بن علي ته لیک........	۹۸۵
۲۰	د عُمان پاچا ته لیک........	۹۸٦
۲۱	د ځینو سریو لېږل........	۹۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د مؤته جنګ	۹۹۳
۲۳	د مؤته د جنګ انتهاء	۱۰۰۸
۲۴	د مؤته د جنګ اثر او نتیجه	۱۰۱۴
۲۵	د ذاتُ السلاسل سریه	۱۰۱۷
۲۶	د خَبط سریه	۱۰۲۴
۲۷	د مکې مکرمې د فتحې غزاء	۱۰۲۷
۲۸	اسلامي لښکر د مکې مکرمې پر طرف حرکت کوي	۱۰۴۹
۲۹	د ابو قحافه رضي الله عنه مسلمانېدل	۱۰٦٦
۳۰	رسول الله ﷺ مسجد الحرام ته داخلېږي	۱۰۷۱
۳۱	حضرت بلال رضي الله عنه پر کعبه شریفه آذان کوي	۱۰۷٦
۳۲	د بتانو ماتول	۱۰۷۷
۳۳	د بیعت اخیستل	۱۰۸۴
۳۴	د عبد الله بن سعد بن ابي سرح اسلام	۱۰۸۷
۳۵	د عِکرمه بن ابي جهل اسلام	۱۰۸۹
۳٦	د صفوان بن امیه اسلام	۱۰۹۱
۳۷	د مکې مکرمې څخه د سریو یا ټولیانو لېږل	۱۰۹۳
۳۸	د مدینې منورې د ژوند درېیمه مرحله	۱۱۰٦
۳۹	د حُنین غزاء	۱۱۰۷
۴۰	دُرید بن الصِّمّه	۱۱۰۹
۴۱	د مکې مکرمې څخه د حُنین پر طرف حرکت	۱۱۱۲
۴۲	د حنین د غزاء غنیمتونه	۱۱۲۸
۴۳	د رسول الله ﷺ رضعي خور شیما بنت الحارث	۱۱۲۹
۴۴	سُراقه بن مالک	۱۱۳۰
۴۵	د طائف محاصره	۱۱۳۱
۴٦	په جُعرانه کې د غنیمتو وېشل	۱۱۴۰
۴۷	د انصارو په زړو کې نا اُمیدي	۱۱۴۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د هوازن یوه ډله................	۱۱۴۷
۴۹	د مالک بن عوف اسلام..................	۱۱۵۱
۵۰	د جُعرانې څخه عمره..................	۱۱۵۲
۵۱	د عُروه بن مسعود الثقفي اسلام..................	۱۱۵۹
۵۲	اهلِ طائف و اسلام ته داخلیږي..................	۱۱٦۱
۵۳	د هجرت نهم کال..................	۱۱٦۵
۵۴	د تبوک د غزاء سبب..................	۱۱٦۹
۵۵	ابو عامر الفاسق..................	۱۱۷۳
۵٦	د مسجد ضِرار نړول..................	۱۱۷۷
۵۷	مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه تیاروي..................	۱۱۸۰
۵۸	په تبوک کي د اسلامي لښکر اړول..................	۱۲۰۱
۵۹	د دومة الجندل فتحه کېدل..................	۱۲۰۳
٦۰	د هرقل له طرفه قاصد..................	۱۲۰٦
٦۱	د تبوک څخه مدینې منورې ته رجوع..................	۱۲۱۰
٦۲	د تبوک د غزاء اثر او نتیجه..................	۱۲۲۹
٦۳	د مدینې منورې د منافقانو سره ښکاره مقابله..................	۱۲۴۱
٦۴	د رسول الله ﷺ د لور اُم کلثوم وفات..................	۱۲۴۷
٦۵	د ابو بکر الصدیق رضی الله عنه حج..................	۱۲۴۸
٦٦	خلق د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي..................	۱۲۵۴
٦۷	د بنو تمیم وفد یا ډله..................	۱۲۵۴
٦۸	د بني عامر وفد یا ډله..................	۱۲۵۷
٦۹	د بني عبد القیس وفد یا ډله..................	۱۲٦۳
۷۰	د بنو حنیفه وفد یا ډله..................	۱۲٦۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱	د طَی د قبیلې وفد یا ډله........................	۱۲۷۰
۷۲	د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله..................	۱۲۷۷
۷۳	د دوو کوڅیو خاوند.............................	۱۲۷۸
۷۴	د نجران وفد یا ډله.............................	۱۲۷۹
۷۵	د فروه بن عمرو الجُذامي قاصد..................	۱۲۸۴
۷٦	د حَمیَر وفد یا ډله............................	۱۲۸۵
۷۷	د بنو بُجیله وفد یا ډله........................	۱۲۸۵
۷۸	د بنو حارث بن کعب وفد یا ډله..................	۱۲۸۷
۷۹	هغه کسان چې د اسلام ښوولو د پاره لېږل سوي دي......	۱۲۹۰
۸۰	تبصره او خلاصه................................	۱۲۹۳
۸۱	د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه..............	۱۲۹۵
۸۲	حجة الوداع....................................	۱۲۹۷
۸۳	د رسول الله ﷺ آخرنۍ سریه......................	۱۳۲۲
۸۴	رفیق اعلیٰ ته رحلت............................	۱۳۲۵
۸۵	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع..................	۱۳۲۷
۸٦	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته..............	۱۳۳۰
۸۷	د چار شنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه.........	۱۳۳۱
۸۸	تر رحلت څلور ورځې د مخه......................	۱۳۳٦
۸۹	تر رحلت یوه یا دوې ورځې د مخه.................	۱۳۴۱
۹۰	تر رحلت یوه ورځ د مخه.........................	۱۳۴۱
۹۱	د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ................	۱۳۴۲
۹۲	د احتضار یا زکندن وخت.........................	۱۳۴۹
۹۳	د رسول الله ﷺ د خلیفه د انتخابولو د پاره بحث......	۱۳۵۸
۹۴	د رسول الله ﷺ د مبارک جسد تجهیز..............	۱۳٦۴
۹۵	د رسول الله ﷺ د پاره قبر کندل.................	۱۳٦۵
۹٦	د سیرة النبي ﷺ خلاصه.........................	۱۳۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷ د کتاب آخرنی صفحه.............................. ۱۳۸۶
۹۸ د کتاب مراجع او مأخذونه.............................. ۱۳۸۷

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library